

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

KIRIKKALE İLİ AĞIZLARI
(İnceleme-Metin-Sözlük)
Doktora Tezi

Ahmet HAŞİMİ

Danışman
Prof. Dr. Bilgehan Atsız GÖKDAĞ

Ağustos-2016
Kırıkkale

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

KIRIKKALE İLİ AĞIZLARI
(İnceleme-Metin-Sözlük)
Doktora Tezi

Ahmet HAŞİMİ

Danışman
Prof. Dr. Bilgehan Atsız GÖKDAĞ

Ağustos-2016
Kırıkkale

KABUL-ONAY

Prof. Dr. Bilgehan Atsız GÖKDAĞ danışmanlığında Ahmet HAŞİMİ tarafından hazırlanan “Kırıkkale İli Ağızları” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

03/08/2016

Prof. Dr. Bilgehan Atsız GÖKDAĞ (Başkan)

Prof. Dr. Ahmet KARADOĞAN

Doç. Dr. Talip DOĞAN

Yard. Doç. Dr. Mahmut SARIKAYA

Yard. Doç. Dr. Yakup SARIKAYA

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

03/08/2016

Prof. Dr. İsmail AYDOĞAN

Enstitü Müdürü

Doktora Tezi olarak sunduğum Kırıkkale İli Ağızları adlı alışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakada gűsterilenlerden olduğuunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğuunu beyan ederim.

03/08/2016

Ahmet HAŐIMI

ÖN SÖZ

Ölçünlü dille eş zamanlı olarak kullanılan ve yazılı bir geleneği olmayan özel konuşma biçimlerine ağız denir.

Türkçenin tarihî dönemlerinden beri devlet idaresi tarafından kullanılan ölçünlü dilin yanı sıra ağızlar da kullanılmıştır.

XIII-XV. yüzyıllar arası Oğuzların kendi ölçünlü dillerini oluşturmaya başladıkları dönemdir. Oluşturulan bu ölçünlü dilin yanı sıra halkın konuştuğu çeşitli ağızlar da bulunmaktadır. Bu ağızların nitelik ve nicelikleri hakkında bugün elimizde yeterince kaynak ve araştırma mevcut değildir. 17. yüzyılda kaleme alınan Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde bazı bölge ağızları hakkında söz varlığına dayalı az da olsa bilgiler mevcuttur. Ağızlarla ilgili diğer bilgi kaynakları ise 16. yüzyılda yazılmış Müyessiretü'l-Ulûm, 19. yüzyıla ait Kavâid-i Osmaniye ve Kavâid -i Lisân-ı Türkî gibi dilbilgisi kitaplarıdır. Bu kitaplar, dolaylı olarak ağızlar hakkında bazı bilgiler vermektedir.

Doğrudan Anadolu ağızlarını inceleyen çalışmalar, ilk olarak yabancı bilim adamlarınca (Maksimov 1867, Ignác Kúnos 1892, J. Halasz 1892, George Jakob 1893, V. Pisarev 1900, Luigi Bonelli 1893, 1900, 1902) XIX. yüzyılın sonlarında makale seviyesinde başlayan çalışmalardır. Bu konuyu 20. yüzyılın başlarında doğrudan ele alan ilk Türk bilim adamları ise Necip Asım Yazıksız (Balhasanoğlu) ve Ömer Asım Aksoy'dur. Daha sonra Ahmet Caferoğlu, Anadolu ve Rumeli ağızlarından malzeme toplayarak bunları ses ve şekil açısından incelemiştir. Zeynep Korkmaz, Sadettin Buluç, Selahattin Olcay, Hamza Zülfikar, Turgut Günay, Ahmet Bican Ercilasun, Efrasiyab Gemalmaz ve Tuncer Gülensoy bu çalışmaları daha da ileriye taşımışlardır. Tuncer Gülensoy ve Ercan Alkaya tarafından hazırlanan Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyografyası adlı kitapta 2011 yılı itibariyle bitirme tezi, yüksek lisans ve doktora tezi olmak üzere toplam 3392 adet ağızlarla ilgili bilimsel çalışma tespit edilmiştir. Halen birçok üniversitede akademik seviyede ağız araştırmaları devam etmektedir. Bunun yanı sıra ağızlarla ilgili amatör seviyede, özellikle sözlük bilgisi açısından, birçok derleme yapılmıştır.

Kırıkkale ili ağızları üzerine yapılan bu araştırma örneklem yöntemiyle 74 yerleşim biriminden 107 kişiyle görüşülerek 77 adet metin oluşturulmuştur. Derleme sırasında sesleri normal olarak çıkarabilen ve askerlik hizmeti dışında bölge dışına çıkmamış kişiler dinlenmeye çalışılmıştır. Kayıt sırasında ses çözünürlüğü yüksek,

gürültü engelleyici ve deşifreyi kolaylaştırıcı yeni teknoloji kayıt cihazları kullanılmıştır. Metinlerden alınan örneklerin kaynakları belirtilirken parantez içinde önce ilçe ismi numarası, sonra metin numarası, en sonunda da o metnin satır numarası verilmiştir.

Çalışma, Giriş, İnceleme, Sonuç ve Sözlük bölümlerinden oluşmuştur. Giriş bölümünde Kırıkkale ilinin tarihi, coğrafi özellikleri ve nüfusu ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. İnceleme bölümünde, yazıya geçirilen metinlerdeki sesler 1999 yılında TDK tarafından yayımlanan Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni'nde yer alan önerilere mutabık kalınmaya çalışılarak tanımlanmış ve ses olaylarının nedenleri açıklanmıştır. Sonuç bölümünde Kırıkkale ili ağızlarıyla ilgili tespit edilen özellikler ortaya konulmuştur. Sözlük bölümünde ise metinlerimizde kullanılıp da ölçünlü dilde kullanılmayan kelimeler verilmiştir. Yine ölçünlü dile göre farklı seslendirilmiş kelimelerle, bağlam dikkate alınarak, ölçünlü dilden farklı anlamda kullanılmış kelimelere de yer verilmiştir.

Beni bu araştırmaya sevk eden ve çalışmamın her safhasında bana yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Bilgehan Atsız GÖKDAĞ'a teşekkür ediyorum. Ayrıca tez izleme sırasında bana yardımcı olan ve yön gösteren hocalarım Yrd. Doç. Dr. Yakup SARIKAYA'ya ve Doç. Dr. Gülhanım ÜNSAL'a ve bizleri misafir eden değerli Kırıkkale halkına teşekkürü bir borç biliyorum.

ARAŞTIRMADA KULLANILAN ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ

ã	nazal a sesi
ă	kısa a sesi
ā	uzun a sesi
á	a-e arası ünlü
ä	a'ya yaklaşan e ünlüsü
à	a-ı arası ünlü
ě	kısa e sesi
è	kapalı e sesi
ē	uzun e sesi
ĩ	kısa ı sesi
ī	uzun ı sesi
ĭ	kısa i sesi
î	uzun i sesi
ö	kısa o sesi
ō	uzun o sesi
ó	o-ö arası ünlü
ò	o-u arası ünlü
õ	uzun ö sesi
ũ	kısa u sesi
ú	u-ü arası ünlü
ū	uzun u sesi
ŭ	kısa ü sesi
ü	uzun ü sesi
ʙ	palatal b ünsüzü
ḡ	art damak tonlu ünsüzü
ǰ	palatal g ünsüzü
ħ	gırtlak h'si
ḵ	art damak tonsuz ünsüzü
K	tonlulaşmaya başlamış k ünsüzü
ǰ	palatal k ünsüzü
ǰ	palatal l ünsüzü
ṁ	palatal m ünsüzü
ṇ	damak ünsüzü n
ṅ	palatal damak ünsüzü n
ṇ	palatal n ünsüzü

- ř palatal r ünsüzü
ś palatal s ünsüzü
T tonlulaşmaya başlamış t ünsüzü
ý kısa y ünsüzü
ź palatal z ünsüzü
— ulama
' vurgu

KISALTMALAR

Ar.	Arapça
Az.	Azerbaycan Türkçesi
bk.	Bakınız
BT	Batı Türkçesi
C	Cilt
cev.	Çeviren
DLT	Divan ü Lûgat-it Türk
DS	Derleme Sözlüğü
DTCFD	Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi
EAT	Eski Anadolu Türkçesi
ET	Eski Türkçe
Far.	Farsça
haz.	Hazırlayan
KB	Kutadgu Bilig
krş.	Karşılaştırınız
OT	Orta Türkçe
s.	Sayfa
S	Sayı
TDAY	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDED	Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi
TDK	Türk Dil Kurumu
TKAE	Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
TT	Türkiye Türkçesi
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve devamı

ÖZET

Haşimi, Ahmet, “Kırıkkale İli Ağızları”, Doktora Tezi, Kırıkkale, 2016.

Bu araştırma, gün geçtikçe yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan sözlü kültür unsurlarından Kırıkkale ili ağızlarını tespit etmek ve incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla örneklem yöntemiyle 74 yerleşim biriminden 107 kişiden metin derlemesi yapılmış ve derlenen bu metinler yazıya aktarılmıştır. Daha sonra metinler çağdaş Türkiye Türkçesiyle karşılaştırılarak ortaya çıkan farklılıklar tespit edilmiştir. Bu karşılaştırmalar bazen de tarihi lehçelerle yapılmıştır.

Araştırma bulgularında Kırıkkale ili ağızlarında, Oğuz Türkçesinin tarihsel gelişim sürecinde olduğu gibi ve bugün birçok Anadolu ağzında da tespit edilen, ses değişimleri yaygın olarak tespit edilmiştir. Kırıkkale ili ağızlarının ünlü ve ünsüz uyumları açısından ölçünlü dille aynı kullanıma sahip yönleri ile ölçünlü dile göre farklılık gösteren yönleri de araştırmada tespit edilmiştir. Kırıkkale ili ağızlarından tespit edilen hususlardan birisi de bugün ölçünlü dilde kullanımdan düşmüş fakat Kırıkkale ili ağızlarında yaşayan ek ve kelimelerdir. Aynı zamanda Kırıkkale ili ağızlarında şimdiki zaman ekinin kullanımındaki çeşitlilik de Kırıkkale ili ağızlarının etnik yapı ile ilişkisini ortaya koyması bakımından önemlidir.

Bu çalışmada elde edilen sonuçlardan birisi de araştırmanın, Anadolu ağızları atlaslarının hazırlanmasında atılacak adımlardan birisini de teşkil edecek olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Kırıkkale Ağzı, Ağız Araştırmaları, Ses ve Şekil Bilgisi

ABSTRACT

Haşimi, Ahmet, “Dialects of Kırıkkale Province”, PhD Dissertation, Kırıkkale, 2016.

This study has been conducted to determine and examine the dialects of Kırıkkale Province, our verbal cultural heritage, which is in danger of extinction day by day. For this purpose, with the sampling method, text compilation was made from 107 people from 74 residential units and these compiled texts were transcribed. Then, the differences were determined by comparing the texts with contemporary Turkey Turkish. These comparisons were also sometimes performed with historical dialects.

In the study findings, in the dialects of Kırıkkale Province, as in the historical development of the Turkic and also detected in some other Anatolian dialects, phonetic changes were widely detected. In the study, it is also identified that in terms of vowel and consonant harmonies, the aspects ,which have the same usage with common language, and the aspects, which vary according to common language, of the dialects of Kırıkkale province. One of the issues identified from the dialects of Kırıkkale province is the affix and words which are fallen out of usage in common language today but exist in the dialects of Kırıkkale province. At the same time, in the dialects of Kırıkkale Province, the diversity in the use of the present tense affix is also important to demonstrate the relationship between the dialects of Kırıkkale Province and the ethnic structure.

One of the results obtained in this research is that the research will constitute one of the steps to be taken in the preparation of Anatolian dialects atlases.

Keywords: Dialect of Kırıkkale, Studies of Dialects, Phonetics and Morphology

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	VI
ARAŞTIRMADA KULLANILAN ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ.....	VIII
KISALTMALAR	VIII
ÖZET.....	IX
ABSTRACT	X
İÇİNDEKİLER.....	XI
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

İNCELEME

I.SES BİLGİSİ	22
---------------------	----

1. ÜNLÜLER	22
------------------	----

1.1.Ölçünlü Dilde Bulunan Ünlüler	22
---	----

1.1.1. / a / Ünlüsü.....	22
--------------------------	----

1.1.2. / e / Ünlüsü	22
---------------------------	----

1.1.3. / ı / Ünlüsü	22
---------------------------	----

1.1.4. / i / Ünlüsü	23
---------------------------	----

1.1.5. / o / Ünlüsü	23
---------------------------	----

1.1.6. / ö / Ünlüsü	23
---------------------------	----

1.1.7. / u / Ünlüsü	23
---------------------------	----

1.1.8. / ü / Ünlüsü	23
---------------------------	----

1.2.Ölçünlü Dilde Bulunmayan Ünlüler	24
--	----

1.2.1. / á / Ünlüsü.....	24
--------------------------	----

1.2.2. / â / Ünlüsü	24
---------------------------	----

1.2.3. / ã / Ünlüsü	24
---------------------------	----

1.2.4. / è / Ünlüsü	25
---------------------------	----

1.2.5. / ó / Ünlüsü	25
1.2.6. / ö / Ünlüsü	26
1.2.7. / ú / Ünlüsü	26
1.3.Ünlü Uzunlukları.....	27
1.3.1. Birincil Ünlü Uzunlukları.....	27
1.3.2. İkincil Ünlü Uzunlukları.....	27
1.3.2.1. / ā / Ünlüsü	27
1.3.2.1.1. Ünsüz erimesine bağlı.....	27
1.3.2.1.2. Hece kaynaşmasına bağlı.....	28
1.3.2.2. / ē / Ünlüsü	28
1.3.2.2.1. Ünsüz erimesine bağlı.....	28
1.3.2.2.2. Hece kaynaşmasına bağlı.....	28
1.3.2.2.3. Vurguya bağlı	28
1.3.2.3. / ī / Ünlüsü.....	29
1.3.2.3.1. Hece kaynaşmasına bağlı.....	29
1.3.2.3.2. Vurguya bağlı	29
1.3.2.4. / î / Ünlüsü.....	29
1.3.2.4.1. Ünsüz erimesine bağlı.....	29
1.3.2.4.2. Hece kaynaşmasına bağlı.....	29
1.3.2.5. / ò / Ünlüsü.....	30
1.3.2.5.1. Ünsüz erimesine bağlı.....	30
1.3.2.5.2. Hece kaynaşmasına bağlı.....	30
1.3.2.5.3. Vurguya bağlı	30
1.3.2.6. / õ / Ünlüsü	30
1.3.2.7. / ū / Ünlüsü.....	31
1.3.2.7.1. Ünsüz erimesine bağlı.....	31
1.3.2.7.2. Hece kaynaşmasına bağlı.....	31
1.3.2.7.3. Vurguya bağlı	31
1.3.2.8. / ũ / Ünlüsü.....	31
1.3.İkiz Ünlüler	31
1.4.1. Yükselen İkiz Ünlüler.....	32
1.4.2. Eşit İkiz Ünlüler	32
1.4.3. Alçalan İkiz Ünlüler	33
1.5.Kalınlık-İncelik Uyumu	33
1.5.1. Alıntı Kelimelerde Kalınlık-İncelik Uyumu.....	33
1.5.1.1. İlerleyici Benzeştirme	33

1.5.1.2. Gerileyici Benzeştirme	34
1.5.1.3. İlerleyici-Gerileyici Benzeştirme	34
1.5.2. Türkçe Kelimelerde Kalınlık-İncelik Uyumu	34
1.5.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumunun Bozulması	35
1.5.2.1.1. Kalınlaşma Yöñünden	35
1.5.2.1.2. İncelme Yöñünde	37
1.6.Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu	37
1.6.1. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması	38
1.7.Ünlü Değişmeleri	39
1.7.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi	39
1.7.1.1. / a / > / e / Değişmesi	39
1.7.1.2. / a / > / á / Değişmesi	39
1.7.1.3. / a / > / è / Değişmesi	40
1.7.1.4. / a / > / i / Değişmesi	40
1.7.1.5. / ı / > / i / Değişmesi	40
1.7.1.6. / u / > / ü / Değişmesi	40
1.7.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması	40
1.7.2.1. / e / > / a / Değişmesi	40
1.7.2.2. / e / > / á / Değişmesi	41
1.7.2.3. / i / > / ı / Değişmesi	41
1.7.2.4. / ö / > / ó / Değişmesi	41
1.7.2.5. / ö / > / o / Değişmesi	42
1.7.2.6. / ü / > / ú / Değişmesi	42
1.7.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması	42
1.7.3.1. / a / > / o / Değişmesi	42
1.7.3.2. / e / > / o / Değişmesi	42
1.7.3.3. / a / > / ö / Değişmesi	42
1.7.3.4. / e / > / ö / Değişmesi	42
1.7.3.5. / i / > / o / Değişmesi	43
1.7.3.6. / ı / > / u / Değişmesi	43
1.7.3.7. / i / > / u / Değişmesi	43
1.7.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi	43
1.7.4.1. / ö / - / è / Meselesi	43
1.7.4.2. / u / > / ı / Değişmesi	43
1.7.4.3. / u / > / i / Değişmesi	44
1.7.5. Geniş Ünlülerin Daralması	44

1.7.5.1. / a / > / á / Değişmesi	44
1.7.5.2. / a / > / u / Değişmesi	44
1.7.5.4. / e / > / ı / Değişmesi	44
1.7.5.5. / e / > / i / Değişmesi	44
1.7.5.6. / o / > / u / Değişmesi	45
1.7.5.7. / ö / > / i / Değişmesi	45
1.7.5.8. / ö / > / u / Değişmesi	45
1.7.5.9. / ö / > / ü / Değişmesi	45
1.7.6. Dar Ünlülerin Genişlemesi	45
1.7.6.2. / i / > / ê / Değişmesi	45
1.7.6.3. / u / > / a / Değişmesi	46
1.7.6.4. / u / > / o / Değişmesi	46
1.7.6.5. / u / > / ô / Değişmesi	46
1.7.6.7. / ü / > / ö / Değişmesi	46
1.8.Ünlü Düşmesi.....	46
1.8.1. Hece Kaynaşmasıyla Ünlü Düşmesi.....	47
1.8.2. Ulamalarda Ünlü Düşmesi	47
1.8.3. Alıntı Kelimelerde Ünlü Düşmesi	47
1.8.4. Geniş Zaman Eklerinde Ünlü Düşmesi	47
1.9.Ünlü Türemesi.....	47
1.9.1. Ön Seste Ünlü Türemesi.....	47
1.9.2. İç Seste Ünlü Türemesi	48
1.9.3. İç Seste Ünlülerin Korunması.....	48
1.10.Ünlü Birleşmesi.....	49
2. ÜNSÜZLER.....	49
2.1.Ölçünlü Dilde Bulunan Ünsüzler	49
2.1.1. / b / Ünsüzü.....	49
2.1.2. / c / Ünsüzü.....	50
2.1.3. / ç / Ünsüzü.....	50
2.1.4. / d / Ünsüzü.....	50
2.1.5. / f / Ünsüzü	50
2.1.6. / g / Ünsüzü.....	50
2.1.7. / ğ / Ünsüzü.....	51
2.1.8. / h / Ünsüzü.....	51

2.1.9.	/ j / Ünsüzü	51
2.1.10.	/ k / Ünsüzü.....	51
2.1.11.	/ l / Ünsüzü	52
2.1.12.	/ m / Ünsüzü	52
2.1.13.	/ n / Ünsüzü.....	52
2.1.14.	/ p / Ünsüzü.....	52
2.1.15.	/ r / Ünsüzü.....	52
2.1.16.	/ s / Ünsüzü	53
2.1.17.	/ ş / Ünsüzü	53
2.1.18.	/ t / Ünsüzü	53
2.1.19.	/ v / Ünsüzü.....	53
2.1.20.	/ y / Ünsüzü.....	53
2.1.21.	/ z / Ünsüzü.....	54
2.2.	Ölçünlü Dilde Bulunmayan Ünsüzler	54
2.2.1.	/ b / Ünsüzü	54
2.2.2.	/ ğ / Ünsüzü.....	54
2.2.3.	/ ğ / Ünsüzü	54
2.2.4.	/ ħ / Ünsüzü.....	55
2.2.5.	/ k / Ünsüzü.....	55
2.2.6.	/ k / Ünsüzü.....	55
2.2.7.	/ l / Ünsüzü	56
2.2.8.	/ m / Ünsüzü	56
2.2.9.	/ n / Ünsüzü.....	56
2.2.10.	/ ñ / Ünsüzü.....	56
2.2.11.	/ ñ / Ünsüzü.....	57
2.2.12.	/ r / Ünsüzü	57
2.2.13.	/ s / Ünsüzü	57
2.2.14.	/ T / Ünsüzü	57
2.2.15.	/ y / Ünsüzü.....	58
2.2.16.	/ z / Ünsüzü	58
2.3.	Ünsüz Değişmeleri	59
2.3.1.	Tonlulaşma	59
2.3.1.1.	/ ç / > / c / Değişmesi.....	59
2.3.1.2.	/ f / > / v / Değişmesi.....	59
2.3.1.4.	/ k / > / g / Değişmesi	59
2.3.1.5.	/ k / > / ğ / Değişmesi	60

2.3.1.6.	/ k / > / ğ / Değişmesi	60
2.3.1.7.	/ p / - / b / Meselesi	61
2.3.1.9.	/ t / > / d / Değişmesi	61
2.3.1.10.	/ s / > / z / Değişmesi	62
2.3.1.11.	/ s / - / z / Meselesi	62
2.3.1.12.	/ ş / > / j / Değişmesi	62
2.3.1.13.	/ t / > / g / Değişmesi	62
2.3.2.	Tonsuzlaşma	62
2.3.2.1.	/ b / > / p / Değişmesi	63
2.3.2.2.	/ c / > / ç / Meselesi	63
2.3.2.3.	/ d / > / t / Değişmesi	63
2.3.2.4.	/ k / Ünsüzünün Korunması	64
2.3.2.5.	/ t / Ünsüzünün Korunması	64
2.3.2.6.	/ g / > / h / Değişmesi	65
2.3.2.7.	/ v / > / f / Değişmesi	65
2.3.2.8.	/ v / > / h / Değişmesi	65
2.3.2.9.	/ z / > / s / Değişmesi	65
2.3.2.10.	/ z / > / s / Değişmesi	65
2.3.3.	Sızıcılaşma	65
2.3.3.1.	/ b / > / v / Değişmesi	66
2.3.3.2.	/ ç / > / ş / Değişmesi	66
2.3.3.3.	/ c / > / j / Değişmesi	66
2.3.3.4.	/ k / > / ğ / Değişmesi	66
2.3.3.5.	/ ğ / > / v / Değişmesi	66
2.3.3.6.	/ k / > / ğ / Değişmesi	67
2.3.3.7.	/ k / > / ħ / Değişmesi	67
2.3.3.8.	/ l / > / h / Değişmesi	67
2.3.3.9.	/ t / > / f / Değişmesi	68
2.3.3.10.	/ f / > / h / Değişmesi	68
2.3.3.11.	/ h / > / f / Değişmesi	68
2.3.3.12.	/ h / > / v / Değişmesi	68
2.3.3.13.	/ v / > / f / Değişmesi	68
2.3.3.14.	/ v / > / h / Değişmesi	68
2.3.4.	Akıcılaşma	68
2.3.4.1.	/ g / > / y / Değişmesi	68
2.3.4.2.	/ b / > / m / Değişmesi	69
2.3.4.3.	/ h / > / n / Değişmesi	69
2.3.4.4.	/ k / > / ñ / Değişmesi	69

2.3.4.5. / v / > / m / Değişmesi	69
2.3.4.6. / d / > / y / Değişmesi	69
2.3.4.7. / m / > / n / Değişmesi	69
2.3.4.8. / n / > / m / Değişmesi	70
2.3.4.9. / ñ / > / y / Meselesi	70
2.3.4.10. / n / > / l / Değişmesi	70
2.3.4.11. / n / > / r / Değişmesi	70
2.3.4.12. / ñ / > / m / Değişmesi	70
2.3.4.13. / n / > / ñ / Değişmesi	71
2.3.4.14. / n / > / y / Değişmesi	71
2.3.4.15. / r / > / l / Değişmesi	71
2.3.4.16. / r / > / n / Değişmesi	71
2.3.4.17. / y / > / n / Değişmesi	71
2.3.4.18. / ñ / Ünsüzü İle İlgili Durumlar	71
2.3.5. Süreksizleşme	73
2.3.5.1. / m / > / b / Değişmesi	73
2.3.5.2. / j / > / c / Değişmesi	73
2.3.5.3. / f / > / p / Değişmesi	73
2.3.5.4. / h / > / k / Değişmesi	73
2.3.5.5. / s / > / d / Değişmesi	73
2.3.5.6. / y / > / c / Değişmesi	73
2.3.5.7. / y / > / g / Meselesi	74
2.3.5.8. / h / > / g / Değişmesi	74
2.3.6. Ünsüz Benzeştirmeleri	74
2.3.6.1. İlerleyici Benzeştirme	74
2.3.6.1.1. Tam Benzeştirme	74
2.3.6.1.2. Yarı Benzeştirme	75
2.3.6.2. Gerileyici Benzeştirme	75
2.3.6.2.1. Tam benzeştirme	75
2.3.6.2.2. Yarı Benzeştirme	76
2.3.6.2.3. Uzak Benzeştirme	76
2.3.7. Aykırılışma	77
2.3.8. Ünsüz İkizleşmesi	77
2.3.9. İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi	78
2.3.10. Ünsüz Düşmesi	78
2.3.10.1. / f / düşmesi	79
2.3.10.2. / g / düşmesi	79
2.3.10.3. / ğ / düşmesi	79

2.3.10.4.	/ ğ / düşmesi	79
2.3.10.5.	/ h / düşmesi	80
2.3.10.6.	/ l / düşmesi	80
2.3.10.7.	/ n / düşmesi	80
2.3.10.8.	/ r / düşmesi	80
2.3.10.9.	/ t / düşmesi	81
2.3.10.10.	/ y / düşmesi	81
2.3.10.11.	/ z / düşmesi.....	81
2.3.11.	Ünsüz Türemesi.....	81
2.3.11.1.	/ ğ- / türemesi	81
2.3.11.2.	/ -g / meselesi	82
2.3.11.3.	/ h-, ħ- / Ünsüzünün Korunması	82
2.3.11.4.	/ -h- / türemesi	82
2.3.11.5.	/ -m / Meselesi.....	82
2.3.11.6.	/ -n / Meselesi	83
2.3.11.7.	/ r / türemesi	83
2.3.11.8.	/ s / türemesi	83
2.3.11.9.	/ v / türemesi.....	83
2.3.11.10.	/ y / Ünsüzünün Korunması.....	83
2.3.12.	Yer Değiştirme	84
2.3.13.	Hece Kaynaşması	85
2.3.14.	Hece Düşmesi.....	85
2.3.15.	Ünlü-Ünsüz Uyumu.....	86

ŞEKİL BİLGİSİ 87

1. İSİMLER..... 87

1.1.İsimden İsim Yapma Ekleri..... 87

1.1.1.	-(A)C	87
1.1.2.	-AK.....	87
1.1.3.	-An.....	87
1.1.4.	-(ş)Ar	87
1.1.5.	-CA	88
1.1.6.	-CAK.....	89
1.1.7.	-cAğIz.....	89
1.1.8.	-CX.....	89
1.1.9.	-cIK.....	90

1.1.10.	-cUl.....	90
1.1.11.	-dA.....	90
1.1.12.	-dAş.....	90
1.1.13.	-dİC.....	91
1.1.14.	-dUz.....	91
1.1.15.	-I.....	91
1.1.16.	-(X)K.....	91
1.1.17.	-kInA.....	92
1.1.18.	-lA.....	92
1.1.19.	-leyin.....	92
1.1.20.	-lX / -nX.....	92
1.1.21.	-lXK / -nXK.....	93
1.1.22.	-mAn.....	94
1.1.23.	-(X)n.....	94
1.1.24.	-(X)ncX.....	95
1.1.25.	-(I)ntI.....	95
1.1.26.	-sXz.....	95
1.1.27.	-(I)ş.....	96
1.1.28.	-DX.....	96
1.1.29.	-(X)z.....	96
1.2.	Fülden İsim Yapma Ekleri.....	96
1.2.1.	-(y)A.....	96
1.2.2.	-AgAn.....	97
1.2.3.	-(A)K.....	97
1.2.4.	-AlAK.....	98
1.2.5.	-AnAk.....	98
1.2.6.	-CA.....	98
1.2.7.	-C.....	98
1.2.8.	-GA.....	99
1.2.9.	-gAç.....	99
1.2.10.	-X.....	99
1.2.11.	-(y)XcX.....	100
1.2.12.	-GX.....	100
1.2.13.	-gİç.....	100
1.2.14.	-KXn.....	100
1.2.15.	-(X)K.....	101
1.2.16.	-(A)l.....	101

1.2.17.	-(X)m	102
1.2.18.	-mAc	102
1.2.19.	-mAcA	102
1.2.20.	-mal	103
1.2.21.	-mAn	103
1.2.22.	-(X)n	103
1.2.23.	-(X)ntX	103
1.2.24.	-(I)r	104
1.2.25.	-(y)Xş	104
1.2.26.	-(A)z	104
1.3.	İsim Çekimi Ekleri	104
1.3.1.	Çokluk Eki	105
1.3.2.	Aitlik Eki	105
1.3.3.	İyelik Ekleri	105
1.3.4.	Hâl Ekleri	108
1.3.4.1.	Yalın Hâl	108
1.3.4.2.	İlgi Hâli	108
1.3.4.3.	Yükleme Hâli	109
1.3.4.4.	Yönelme Hâli	111
1.3.4.4.1.	-mA isim-fiil ekiyle kullanılarak amaç bildirir	112
1.3.4.4.2.	Bulunma hâli eki yerine kullanılır	112
1.3.4.4.3.	Yükleme hâli eki yerine kullanılır	112
1.3.4.4.4.	Zarf-fiil yapısında kullanılır	112
1.3.4.4.5.	Anlamı pekiştirmek için kullanılır	113
1.3.4.5.	Bulunma Hâli	113
1.3.4.6.	Çıkma Hâli	113
1.3.4.6.1.	Zaman zarfları yapar	114
1.3.4.6.2.	Sebep bildirir	114
1.3.4.6.3.	Yalın hâl yerine kullanılır	114
1.3.4.6.4.	Bulunma hâli yerine kullanılır	114
1.3.4.6.5.	Karşılaştırma bildirir	114
1.3.4.6.6.	Bir şeyin neyden yapıldığını bildirir	115
1.3.4.6.7.	Anlamı pekiştirmek için kullanılır	115
1.3.4.7.	Vasıta Hâli	115
1.3.4.7.1.	Birliktelik ve vasıta bildirir	115
1.3.4.7.2.	Zaman zarfları yapar	116
1.3.4.7.3.	Durum bildirir	116

1.3.4.7.4. Sebep bildirir	116
1.3.4.8. Eşitlik Hâli	116
1.3.4.8.1. Pekiştirme bildirir	117
1.3.4.8.2. Görecelik bildirir	117
1.3.4.8.3. Miktar zarfları yapar	117
1.3.4.8.4. Durum bildirir	118
1.3.4.8.5. Sınırlandırma Bildirir	118
1.3.4.8.6. Süreklilik bildirir	118
1.3.4.9. Yön Gösterme Hali	118
1.3.5. Soru Eki	118
 2. SIFATLAR	 119
2.1. Niteleme Sıfatları	119
2.2. Belirtme Sıfatları	119
2.2.1. İşaret Sıfatları	119
2.2.2. Sayı Sıfatları	119
2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları	119
2.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları	120
2.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları	120
2.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları	120
2.2.3. Soru Sıfatları	120
2.2.4. Belirsizlik Sıfatları	121
 3. ZARFLAR	 121
3.1. Yer Yön Zarfları	121
3.2. Zaman Zarfları	121
3.3. Hâl Zarfları	122
3.4. Azlık-Çokluk Zarfları	122
3.5. Soru Zarfları	122
 4. ZAMİRLER	 122

4.1.Şahıs Zamirleri	122
4.2.Dönüşlülük Zamirleri	124
4.3.İşaret Zamirleri	125
4.4.Soru Zamirleri	125
4.5.Belirsizlik Zamirleri	125
5. FİİLLER.....	126
5.1.Fiil Yapma Ekleri	126
5.1.1. Fiilden Fiil Yapma Ekleri	126
5.1.1.1. -AlA	126
5.1.1.2. -dAr	126
5.1.1.3. -Dİr.....	126
5.1.1.4. -(X)k.....	127
5.1.1.5. -(X)l.....	127
5.1.1.6. -mA	127
5.1.1.7. -(X)n.....	128
5.1.1.8. -p	128
5.1.1.9. -(A)r / -(X)r	129
5.1.1.10. -(A)ş / -(X)ş.....	129
5.1.1.11. -(A)T / -(X)T.....	130
5.1.1.12. -U	131
5.1.1.13. -y	131
5.1.2. İsimden Fiil Yapma Ekleri	131
5.1.2.1. -A	131
5.1.2.2. -(A)l / -(X)l.....	132
5.1.2.3. -Ar < (-A + -r).....	132
5.1.2.4. -Ar	132
5.1.2.5. -(A)ş	132
5.1.2.6. -dA	132
5.1.2.7. -dİ.....	133
5.1.2.8. -X	133
5.1.2.9. -(X)K.....	133
5.1.2.10. -lA	133
5.1.2.11. -lAn	134

5.1.2.12. -İAş.....	134
5.1.2.13. -(X)r	135
5.1.2.14. -sX.....	135
5.2.Fiil Çekimi.....	135
5.2.1. Şahıs Ekleri.....	135
5.2.1.1. Birinci Tip Şahıs Ekleri.....	135
5.2.1.2. İkinci Tip Şahıs Ekleri	138
5.2.1.3. Üçüncü Tip Şahıs Ekleri	140
5.2.2. Şekil ve Zaman Ekleri	142
5.2.2.1. Görülen Geçmiş Zaman	142
5.2.2.2. Duyulan Geçmiş Zaman.....	144
5.2.2.3. Şimdiki Zaman	145
5.2.2.3.1. I. Bölge	146
5.2.2.3.2. II. Bölge	147
5.2.2.3.3. III. Bölge.....	148
5.2.2.4. Gelecek Zaman	149
5.2.2.5. Geniş Zaman	151
5.2.2.6. Emir-İstek.....	153
5.2.2.7. Dilek-Şart.....	156
5.2.2.8. Gerekliklik	158
5.2.3. Ek-Fiil.....	159
5.2.3.1. Ek-Fiilin İsim Çekimi	160
5.2.3.1.1. Hikâye.....	160
5.2.3.1.2. Rivayet.....	161
5.2.3.1.3. Bildirme	162
5.2.3.1.4. Şart.....	163
5.2.3.2. Fiillerin Birleşik Çekimleri	163
5.2.3.2.1. Hikâye.....	164
5.2.3.2.2. Rivayet.....	167
5.2.3.2.3. Şart.....	169
5.2.3.3. Katmerli Birleşik Çekimler	172
5.2.3.4. Ek-Fiilin Olumsuzu	172
6. FİİLİMSİLER	172
6.1.İsim-Fiiller.....	173
6.1.1. -(y)Xş	173

6.1.2.	-mA.....	173
6.1.3.	-mAK.....	173
6.2.	Sıfat-Fiiller	174
6.2.1.	-(y)AcAK.....	174
6.2.2.	-(y)An.....	174
6.2.3.	-Ar	175
6.2.4.	-(y)AsI	175
6.2.5.	-DXK.....	176
6.2.6.	-(y)XK	177
6.2.7.	-mAz.....	177
6.2.8.	-mXş.....	177
6.3.	Zarf-Fiiller	177
6.3.1.	-(y)A	178
6.3.2.	-(y)All.....	178
6.3.3.	-ArAK.....	178
6.3.4.	-dIgcA.....	178
6.3.5.	-(y)X	179
6.3.6.	-(y)IncA	180
6.3.7.	-(y)Xb	180
6.3.8.	-(y)İşIn.....	181
6.3.9.	-ken.....	181
6.3.10.	-mAdAn.....	182
7.	EDATLAR	183
7.1.	Ünlem Edatları	183
7.1.1.	Ünlemler	183
7.1.2.	Seslenme Edatları	183
7.1.3.	Sorma Edatları	183
7.1.4.	Cevap Edatları	184
7.2.	Bağlama Edatları	184
7.2.1.	Sıralama Edatları	184
7.2.2.	Denkleştirme Edatları	184
7.2.3.	Karşılaştırma Edatları	185
7.2.4.	Cümle Başı Edatları.....	185
7.2.5.	Sona Gelen Edatlar	186

7.3.Son Çekim Edatları	186
7.3.1. Kullanılışlarına Göre Son Çekim Edatları	187
7.3.1.1. Yalın Hâl ile Birleşenler.....	187
7.3.1.2. İlgî Hâli ile Birleşenler.....	187
7.3.1.3. Yönelme Hâli ile Birleşenler	187
7.3.1.4. Ayrılma Hâli ile Birleşenler	188
7.3.2. İşlevlerine Göre Son Çekim Edatları.....	188
7.3.2.1. Vasıta ve Beraberlik Edatları	188
7.3.2.2. Sebep Edatları	189
7.3.2.3. Benzerlik Edatları	189
7.3.2.4. Miktar Edatları	189
7.3.2.5. Zaman Edatları	189
7.3.2.6. Yer ve Yön Edatları	190
SONUÇ	191
KAYNAKÇA	199
2. BÖLÜM	
METİNLER	
SÖZLÜK	581

GİRİŞ

Kırıkkale, idari birim olarak merkez ilçe, Bahşili, Balıseyh, Çelebi, Delice, Karakeçili, Keskin, Sulakyurt ve Yahşihan ilçeleri ile bu ilçelere bağlı köyleri kapsamaktadır.

Kırıkkale'nin Tarihî ve Etnik Yapısı

Kırıkkale tarihine genel bakışı yansıtan eserler; Ahmet ERGÜN, Mehmet Akif TERZİ ve Mehmet Ali ALACAGÖZ tarafından hazırlanan ve proje ve koordinasyonu Murat ÇELİKER tarafından gerçekleştirilen Osmanlı Nüfus Defterlerinde Kırıkkale 1840 adlı kitap ile Ahmet KANKAL tarafından kaleme alınan “Kırıkkale Tarihine Dair Araştırmalar I: İskân adlı makaledir. Bunun yanı sıra genel tarih araştırmaları içerisinde ikinci dereceden Kırıkkale tarihine temas eden bilimsel çalışmalar ve tarihçilerin haricinde yazılan popüler tarih kitapları da mevcuttur.

Bugüne kadar Kırıkkale ili ağızları hakkında ilk araştırma Ahmet Caferoğlu tarafından Orta Anadolu Ağızları'ndan Derlemeler, V. Bölüm Ankara Vilayeti Ağızları adı altında yapılmıştır. Caferoğlu, çalışmasının bu bölümünde Kırıkkale'nin Çongar, Yahşihan ve Karacaali yerleşim birimlerinden malzeme derlemiştir. Daha sonra iki bitirme tezi (Jale OTMAN, *Kırıkkale Ağızı*, Ankara Üniversitesi DTCF, 1972; Gaip ÖZSOY, *Kırıkkale ve Çevresinde Ağız Hususiyetleri*, Atatürk Üniversitesi, 1987), Keskin ilçesi üzerine bir bitirme tezi (Ekrem MERAL, *Keskin Ağızı*, Ankara Üniversitesi DTCF, 1975), Karakeçili ilçesi üzerine bir yüksek lisans tezi (Serdar YAVUZ, *Karakeçili Ağızı*, Fırat Üniveritesi, 2003) ve bir de Kırıkkale ili ağızları üzerine sunulmuş sempozyum bildirisi (Bilgehan Atsız GÖKDAĞ - Emrah ŞAŞMAZ, *Kırıkkale Ağızlarına Genel Bir Bakış*, Geçmişten Geleceğe Kırıkkale Tarihi ve Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Kırıkkale, 2012, s. 127-135.) olmak üzere toplam beş adet çalışma yapılmıştır.

Bölgede Kızılırmak gibi bir akarsuyun ve onun suladığı toprakların olması, bu yöreyi tarihin her döneminde insanoğlu için bir cazibe merkezi yapmıştır. Nitekim Eskiçağda Hitit Devleti'nin hâkimiyetinde bulunan bölge, sırasıyla Pers ve İskender İmparatorluklarının idaresi altında kalmış, daha sonraları Galatya Krallığına bağlanmıştır (Tuncel, 2002: 446).

Türklerin Kırıkkale ve havalisine gelmesi ise 1071 yılındaki Anadolu kapılarının Türklere açıldığı Malazgirt Meydan Savaşı'ndan hemen sonra Orta Asya'dan gelen Türkmen akınları dönemine rastlar. Bölgede daha önce meskûn olan Bizans Rumları yoğun Türkmen akını karşısında yerlerini terk ederek batıya doğru çekilince boşalan yerler Türkler tarafından doldurulmuştur (*Turan, 1980: 354*).

Türk göçleri Moğol istilasası ile hız kazanmış Türkistan, Azerbaycan ve Horasan'dan kaçan Türkmenler Anadolu'ya yerleşmişlerdir. Bu göçlerden sonra Kırıkkale bölgesinin de içinde bulunduğu Ankara, Kırşehir, Yozgat ve Çorum tarafları da Anadolu'ya gelen Türklere yurt, sürülerine otlak olmuş ve bölge tamamen Türkleşmiştir. Bu dönemde yabancıların Selçuklu ülkesine Türkistan veya Türkiye demelerinin sebebi Anadolu'daki yoğun Türkmen varlığındandır (*Sümer, 1999: 177*).

Bahsi geçen bölge, bir müddet Anadolu Selçukluları ve Danişmendoğullarının hâkimiyetinde kaldıktan sonra Osmanlılar, Karamanoğulları ve Timur yönetimi arasında el değiştirmiştir (*Tuncel, 2002: 446*).

Osmanlı hâkimiyetinden önce bölge muhtemelen Moğol boylarının yaylak yerleri arasında bulunuyordu. 1402 yılında I. Bayezid ile Timur arasında yapılan Ankara Savaşı'ndan sonra Moğolların boşalttıkları yerlere Türkler yerleşmeye başladı. Bunlardan Oğuzların Boz-Ok koluna mensup Dulkadirli Türkmenleri daha önce yaylak olarak geldikleri Sivas'ın Uzunyayla civarı ile Yozgat ve Kırşehir havalisine gelerek buraları yurt tutmaya başladılar. Osmanlı döneminde Yozgat civarına Boz-Ok ismi verilmesi de buraya Boz-Ok boyunun yerleşmesinden dolayıdır (*Sümer, 1999: 186*).

13. yüzyılda Suriye'de kalabalık bir Türkmen topluluğu yaşıyordu. Bunların önemli bir kısmı yazın Sivas'ın güney taraflarına ve Uzunyayla'ya çıkmaktaydılar. Bunlara Şam Türkmenleri deniliyordu. Bu Türkmenler Boz-Ok ve Üç-Ok şeklindeki eski Oğuz ikili teşkilatını temsil ediyorlardı. Boz-Ok'lar Halep çevresinde ve Amik Ovası'nda yaşıyorlardı. Boz-Ok'lar başlıca Bayat, Avşar, Beğ-Dili ve Döğer boylarından oluşmaktaydı. Boz-Ok'lardan birçok tanınmış aile olup bunların en büyüğü Dulkadirli'ler'dir (*Sümer, 1999: 185*).

Dulkadiroğulları'nın 1521 yılında Osmanlı Devleti'ne ilhakını müteakip bir kısım cemaatler Keskin, Kırşehir ve havalisine gelerek buraları yurt tutmuşlardır.

1530 yılı tahrir kayıtlarında da buradaki Türkmen varlığı açıkça görülmektedir (*Ergün, Terzi, Alagöz, 2014: VIII*).

Devletin boyunduruğu altına girmek istemeyen ve mevcut durumlarını devam ettirme gayesinde olan Çukurova ve Maraş taraflarındaki adı geçen mukataaya ait Dulkadirli cemaatlerinden bir kısmı iskân emrine uymayarak farklı bölgelere göç ettiler. Bu göçlerin bir kısmı da Sivas üzerinden Kırşehir ve havalisine oldu. (*Ergün, Terzi, Alagöz, 2014: IX*).

Çankırı Sancağı'nın 1578 yılındaki tahririnde de Kırıkkale ve civarında Dulkadirli Uluğu'na mensup cemaatlerin kayıtları bulunmaktadır. Bu cemaatler: Ulaş, Cafer nam-ı diğer Hacılar, Karacalı, Yahşihanlı ve Yahşi Fakih nam-ı diğer Kırıkkale cemaatleridir. Bugün her biri bir yerleşim birimine adını vermiş ve birbirine çok yakın mıntikalara yerleşmiş olan bu cemaatlerden Kırıkkale cemaati de muhtemelen yerleştiği bölgeye ismini vermiş ve Kırıkkale'nin ilk nüvesini oluşturmuşlardır (*Kankal, 1998: 233*).

Celali hareketleri Ulu-Yörük (başlıca Sivas-Amasya bölgesi), Boz-Ok oymakları, Ankara Yörükleri, Konya bölgesinde yaşayan At-Çekenler gibi Orta-Anadolu'da yaşayan toplulukların da dağılmasına sebep oldu. Bu hareketlerin nispeten son bulduğu zamanın hemen arkasından kışın Mardin'in güneyinde çölde kışlayan ve yazın Erzurum-Erzincan arasındaki yaylalarda yaşayan eski Ak-Koyunlu elinin kalıntısı Boz-Ulus da Orta-Anadolu bölgesine çıkageldi (1613-1622 tarihi). Bu elin eski yurdunda pek az kısmı kalmıştı. Boz-Ulus'un yurdunu bırakarak Orta-Anadolu'ya gelmesinin ne gibi sebep veya sebepler ile ilgili olduğu vesikalarda bir kayda rast gelinmiyor. Bununla beraber Doğu ve Güney Doğu Anadolu'da dirlik düzenliğin ortadan kalkması ile Boz-Ulus'un idarecilerinin, mahalli bey ve hâkimlerin baskısına ve şakilerin saldırılarına maruz kalmaları bu göçmenin en başta gelen sebebi olmalıdır. Esasen Boz-Ulus daha XVI. yüzyılda mahalli idarecilerin ektirmek ve köyler kurmak suretiyle yaylaklarını daraltmalarından daima şikâyetçi idi. Hükümet Boz-Ulus'un Orta-Anadolu'ya gelişinden memnun olmadı. Anadolu ve Karaman Beylerbeyine daima emr-i şerifler göndererek Boz-Ulus'un eski yerine yollanmasını istedi. Fakat bu emir hiçbir zaman tatbik edilmedi ve Boz-Ulus Orta-Anadolu'da kaldı (*Sümer, 1999: 208*).

Kara-Keçililer'e gelince, bunlar bugün Eskişehir ve komşu yörelerde yaşadığını gördüğümüz Kara-Keçililerdir. Ankara sancağındaki bu Kara-Keçililer de Ulu-

Yörük'e bağlı ve Kırşehir toprağında yaşayan büyük Kara-Keçili oymağının bir kolunu teşkil ediyorlardı (*Sümer, 1999: 201*).

16. ve 17. yüzyıllarda savaş ve sair sebeplerle devlet otoritesinin taşrada zayıflamasından dolayı eşkıyadan bunalan kırsal halkın, köylerini terk ederek göç etmesi ve konar-göçerliği devam ettiren aşiretlerin yaylak-kışlak kavgaları ziraata müsait olan yerleşim yerlerinin terk edilmesi, Rakka ve Halep bölgesinde Arap aşiretlerinin baskıları ve diğer sebeplerden dolayı Osmanlı Devleti, uzun yıllar sürecek olan aşiretleri iskân politikasını 1691 yılının Ocak ayında yürürlüğe koymuştur (*Orhonlu, 1963: 53*).

Devlet, uygulanan iskân projesi ile aşiretlerden vergileri tam olarak alabilmeyi, onların askeri güçlerinden yeterince faydalanabilmeyi, isyanlar ve sair karışıklıklar sonucu uzun süreden beri boş ve harap kalan bölgelerde eskisi gibi emniyet ve huzurun sağlanmasıyla ziraatın yapılabilmesini, ticaretin geliştirilmesi ve şehir hayatının tekrar canlanmasını, kısacası bölgenin eskisi gibi şen ve abadan olmasını amaçlıyordu. 18. yüzyıl boyunca devam eden iskânlardan Osmanlı Devleti, kanun ve nizamlara aykırı hareket eden iskâna yanaşmayan veya iskân bölgelerinden kaçan aşiretleri Rakka, Halep ve Şam yörelerine yerleştirmek için uğraşmış, ancak çeşitli nedenlerle buralara sürgün edilen aşiretler buna pek yanaşmamışlardır. Rakka'ya sürülenlerin birçoğu, ya yolda ya da Rakka'ya vardıktan sonra yine eski yaylak ve kışlaklarına kaçmışlar, bir kısmı da kaçarak başka aşiretlerin arasında saklanarak Yeni-İl taraflarına gelmişlerdir (*Tatar, 2005: 155*).

İskân kararı kapsamında İfraz-ı Zülkadriye Mukataası'na ait cemaatlerin bir kısmı da Çukurova ve havalisinde iskâna zorlanmışlardır (*Terzi, 2010: 85*).

Sil-Süpür Ceridi de Kırşehir ile Ankara'nın Keskin kazasına bağlı 12 köye yerleşmişti. Ana Cerid kolu da Maraş yöresinde Çağlayan Cerid kasabası ile Küçük Cerid ve diğer köylerde yerleşmiştir. "Rakka çöllerinde kahramanlık gösteren Sil-Süpür Ceridi"dir (*Sümer, 1999: 215*).

1840 yılında Kırıkkale bölgesi, Kengırı Keskin Kazası, Denek Keskin Kazası, Konur Kazası ve Cerit ve Köçekli Aşiretlerinden oluşur. Kengırı Keskin Kazası, Kengırı Sancağı'na; Denek Keskin Kazası ile Konur Kazası ve Cerit ve Köçekli Aşiretleri ise Kırşehri Sancağı'na bağlıdır (*Ergün, Terzi, Alagöz, 2014: XXII*).

1840 yılı itibariyle Kırıkkale idari yapısı (Ergün, Terzi, Alagöz, 2014: XXV).

XVI. Yüzyılda Anadolu ve Suriye'deki Türkmen ve Yörük Toplulukları (Sümer, 1999: 511).

Yusuf Halaçoğlu'nun Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650) adlı kitabına göre bugünkü Kırıkkale ili sınırları içerisinde tespit edilen Türk Boyları aşağıya çıkartılmıştır:

Alaaddinlü Cemaati, Çankırı (Kangırı) Sancağı, Keskin Kazası, Üşkün Köyü (Halaçoğlu, 2011: 84)

Avşar Cemaati, Avşar Boyu, Kırşehir Sancağı, Keskin Nah. Avşar-ı Bala Köyü (Halaçoğlu, 2011: 186)

Avşar Cemaati, Avşar Boyu, Kırşehir Sancağı, Keskin Nah. Avşar-ı Zir Köyü (Halaçoğlu, 2011: 84)

Ecelü Cemaati, Kınık Boyu, Kırşehir Sancağı, Keskin Nah. Eyük Künbed Köyü (Halaçoğlu, 2011: 723)

Hızır Fakih Cemaati, Bayat Boyu, Kırşehir Sancağı, Keskin Nah. Hızır Fakih Kışlağı (Halaçoğlu, 2011: 1041)

Kamadar Cemaati, Kırşehir Sancağı, Keskin Nah. Kamadar Kışlağı, Kavak Gedüğü Mah. (Halaçoğlu, 2011: 1175)

Kara İvazlu Cemaati, Kırşehir Sancağı, Keskin Nah. Kara Evic Köyü (Halaçoğlu, 2011: 1220)

Karacalar Bölüğü Cemaati, Çankırı (Kangırı) Sancağı, Keskin Kazası, Dutcuğaz Köyü (*Halaçoğlu, 2011: 1275*)

Perakende Cemaat, Ankara Sancağı, Keskin Kazası, Azebler Köyü (*Halaçoğlu, 2011: 1863*)

Perakende Cemaati, Ankara Sancağı, Keskin Kazası, Gökpınar Köyü (*Halaçoğlu, 2011: 1863*)

Perakende Cemaati, Çankırı (Kangırı) Sancağı, Keskin Kazası, Eşme Köyü (*Halaçoğlu, 2011: 1876*)

Perakende Cemaati, Çankırı (Kangırı) Sancağı, Keskin Kazası, Kozlu Köyü (*Halaçoğlu, 2011: 1876*)

Perakende Cemaati, Çankırı (Kangırı) Sancağı, Keskin Kazası, Tak Köyü (*Halaçoğlu, 2011: 1863*)

Süleyman Fakih Bölüğü Cemaati, Konur Kabilesi, Kırşehir Sancağı (*Halaçoğlu, 2011: 2065*)

Süleyman Fakih Bölüğü Cemaati, Konur Kabilesi, Kırşehir Sancağı, Ağca Şehir Mah. (*Halaçoğlu, 2011: 2065*)

Süleyman Hacı Cemaati, Çankırı (Kangırı) Sancağı, Keskin Kazası, Çarık Kuyusu Köyü (*Halaçoğlu, 2011: 2065*)

Süleymanlı Cemaati, Çankırı (Kangırı) Sancağı, Keskin Kazası (*Halaçoğlu, 2011: 2069*)

Süleymanlı-i Diğer Cemaati, Barak, Ankara Sancağı, Keskin Kazası (*Halaçoğlu, 2011: 2072*)

Şeyh İsmail Cemaati, Yıva Boyu, Kırşehir Sancağı, Keskin Nah. Gökçe Kışla (*Halaçoğlu, 2011: 2124*)

Ulaş Cemaati, Varsak Boyu, Çankırı (Kangırı) Sancağı, Keskin Kazası, Ulaş Köyü (*Halaçoğlu, 2011: 2248*)

Yahşihanlı Bölüğü Cemaati, Avşar Boyu, Kangırı Sancağı, Keskin Kazası, Yortam Mah. (*Halaçoğlu, 2011: 2299*)

Yıva Cemaati, Yıva Boyu, Çankırı (Kangırı) Sancağı, Keskin Kazası, Yıva Köyü (*Halaçoğlu, 2011: 2362*)

Yüzdepare Yörükleri, Çunkar Boyu, Kırşehir Sancağı, Keskin Nah. Barak Kışlağı (*Halaçoğlu, 2011: 2462*)

Yüzdepare Yörükleri, Çunkar Boyu, Kırşehir Sancağı, Keskin Nah. Bayancak Köyü (*Halaçoğlu, 2011: 2462*)

Kırıkkale ve havalisindeki iskânın seyrine baktığımız ve bölgedeki iskân teşebbüslerini bir sınıflandırmaya tabi tuttuğumuz zaman, iskânın safhaları ile ilgili aşağı yukarı şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır:

- 1) 1071 Malazgirt Zaferi'ni müteakip bölgede meydana gelen yerleşmeler,
- 2) 13. yüzyıl ortalarında Moğol baskısı sonucunda Doğu Anadolu Bölgesi'nden Batı Anadolu ve Orta Anadolu'ya olan göçler neticesindeki yerleşmeler,
- 3) 15. ve 16. yüzyıllarda Anadolu'daki bazı beyliklerin, özellikle bölge ile alakalı bir takım aşiretlerin Kırıkkale havalisine gelmeleri ve konar-göçer hayat tarzlarını bir müddet bu bölgede devam ettirmeleri,
- 4) Osmanlı Devleti'nin yürüttüğü aşiretleri iskân politikası çerçevesinde, özellikle 17. yüzyılın sonlarından itibaren başlayıp 18. yüzyıl boyunca devam eden Kırıklı, Hacılar, Yahşihanlı, Ulaş, Karacalı ve Şarklı gibi bugün her biri birer yerleşim birimine adını vermiş aşiretler ile Rakka'da iskânı ferman buyrulmuş iken, o bölgelerden kaçıp Fırat nehrini geçerek Orta Anadolu'ya Kırıkkale ve havalisine gelen Silsüpür Ceridi, Köçekli vs. gibi aşiretlerin 17. ve 18. yüzyıldaki iskâna geçişleri,
- 5) Osmanlı tarihinde "93 Harbi" diye bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı esnasında Rumeli, Kafkaslar ve Kırım'dan kaçarak önceleri Doğu Anadolu, sonraları ise oralarda da durmayarak Orta Anadolu'ya gelenlerden Kırıkkale ve havalisinde yerleşenler,
- 6) Balkan Harbi'nin bu bölgedeki etkisini tam olarak bilemiyoruz, ancak Irmak beldesi gibi önümüzde bir gerçek var, şimdilik bunun gibilerini çoğaltamadığımızdan üzerinde fazla durmadan Cumhuriyet dönemine geliyoruz. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu'na bağlı fabrikaların kuruluşu ve fabrikalarda çalışacak işçilerin çevre vilayetlerden gelerek yeni yerleşim birimleri kurmaları değil, Kırıkkale merkezde yerleşmeleri gibi kabaca altı maddede bu iskân teşebbüslerini toplayabiliriz. Tabii bu maddeleri kendi içlerinde tasnif etmek ve hatta çoğaltmak da mümkündür (*Kankal, 1998: 225*).

Ele alınan coğrafya Osmanlılar döneminde doğrudan Kırıkkale olarak adlandırılmasa da Kırıkkale ili çevresinde kalan yerleşim yerleri ve buraların

nüfusları ile ilgili bilgiler ilk defa XVI. yüzyılda karşımıza çıkmaktadır. Bugünkü Kırıkkale sınırları içerisinde, o dönem itibariyle, Balışeyh, Sulakyurt, Yahşihan ilçelerinin tamamı ile Keskin ilçesinin bir kısmını içine alan toplam 32 köy yerleşmesi mevcuttur. Yerleşme sayısının düşük olması Anadolu tabii yol ağının bu coğrafyadan geçmemesi ile ilgili olsa gerektir. Kızılırmak, coğrafya toprağının sulanması bakımından önemli ve hayvanlar için su kaynağı olsa da bu coğrafyada üzerinde köprü bulunmayışından ötürü doğal bir engel teşkil etmiştir (Kankal, 2011: 30).

Yukarıdaki bilgilerden de hareketle farklı tarihlerde meydana gelen göçlerle çalkanan Kırıkkale, uzun bir süre sonunda sükun bulmuştur. Derleme sırasında yaptığımız sözlü tarih değerlendirmelerinde Kırıkkaleliler birbirlerini Türk, Köylü, Yörük, Türkmen ve Avşar şeklinde isimlendirmektedir.

Kırıkkale İl Merkezinin Tarihi

Bu bölge İç Anadolu'nun büyük bir kısmı gibi Eskiçağ'da Hitit Devleti'nin hâkimiyeti altında bulunuyordu. Sırasıyla Pers ve İskender imparatorluklarına ait olan bu topraklar daha sonraları Galatya Krallığı'na bağlandı. Galatya toprakları Roma İmparatorluğu'na ait, merkezi Ankara olan bir eyalet haline geldiğinde Kırıkkale yöresi de bu eyaletin sınırları içinde kaldı. Bizans döneminde Müslüman Arapların akın yolları üzerinde bulundu.

XI. yüzyıl sonlarından itibaren Türkmen akınları yöreyi etkiledi. Anadolu Selçukluları ve Dânişmendoğulları hâkimiyetinden sonra Kırıkkale bölgesi bir süre Osmanlılar, Karamanoğulları ve Timur yönetimi arasında el değiştirdi. XV. yüzyılda kesin olarak Osmanlı topraklarına katıldı. Osmanlı hâkimiyetinden önce bölge muhtemelen Moğol boylarının yaylak yerleri arasında bulunuyordu. Onların çekilmesinin ardından yerlerini yöreye yerleşen Türkmen boyları aldı. Özellikle Kırşehir civarında bulunan ve Çungara cemaatine bağlı oldukları belirtilen Kırıklı adlı bir Türkmen topluluğu bu yörede yaylıyordu. Bu topluluk muhtemelen XVI. yüzyılın sonlarına doğru kale civarına yerleşti. Nitekim bu döneme ait bir şer'iyeye sicil kaydında Ankara civarında Kürük adlı bir köyün adı geçmektedir.

Ayrıca XVII. yüzyıl başlarına ait bir mühimme kaydında Kırıklı adlı köy halkının eşkiya saldırılarına karşı civardaki kaleyi tamir edip savunma yeri olarak kullanmasına izin verildiğinin belirtilmesi Kırıkkale adının nasıl ortaya çıktığına da

işaret eder. Burası uzun süre köy olarak varlığını sürdürdü ve yöre XIX. yüzyılın ikinci yarısında Ankara vilâyetinin Kırşehir sancağının Keskin kazası sınırları içinde yer aldı.

Cumhuriyet'in başlarında ise Ankara vilâyetinin Keskin kazası köyleri içinde küçük bir yerleşme yeri durumundaydı. Cumhuriyet'in sanayileşme programları arasında kurulması öngörülen savunma sanayi için yer aranırken o tarihte on iki hâneli olarak bilinen Kırık Köyü civarı uygun görüldü. Bu yer seçiminde Kırık Köyü'nün Ankara'yı Yozgat-Sivas üzerinden doğuya, Çorum üzerinden de Karadeniz kıyısındaki Samsun'a ulaştıran yoldan Kayseri'ye giden yolun ayrıldığı kavşak yeri yakınında bulunması, ayrıca doğuya doğru uzanarak Erzurum'a ulaşması planlanan demiryolunun o tarihte buraya çok yaklaşmış olması önemli rol oynadı. Bu elverişli şartlara bir de o tarihte Kırık Köyü muhtarı olan Hüseyin Kâhya'nın arazilerinden bir kısmını Millî Müdafaa Vekâleti'ne bağışlaması da eklenince fabrikanın kuruluşu gerçekleşti.

Çoraközü vadisinin geniş tabanında 1925'te kurulan fabrikalar çevresinde fabrika personeli ve işçileri için Fabrika Mahallesi oluşturuldu. Aynı yılın ortalarında demiryolu Kırıkkale'ye gelince istasyon binası çevresinde İstasyon Mahallesi ortaya çıktı. Bu iki mahalle yerleşme idarî bakımından Ankara vilâyetinin Keskin Kazası sınırları içindeydi. Burası, 1929'da aynı kaza sınırları içinde bir nahiye merkezi oldu. 1930'dan sonra ilk mahallelerin olduğu yerden başlamak üzere genişleyerek vadi tabanından yamaçlara, hatta plato yüzeyine doğru yayıldı. 1945 yılına kadar demiryolu ile devlet yolu (Ankara-Yozgat yolu) arasında uzanan Ovacık, Yenidoğan, Hüseyin Kâhya, Tepebaşı, Gürler ve Kurtuluş mahalleleri şehre eklendi. 1930-1945 yılları arasındaki bu ilk gelişme dönemi içerisinde 1939'da sanayi tesisleri o yıllarda en önemli ürünü olan ve Kırıkkale tüfeği adıyla anılan, Alman yapısı mavzerlerin yerli uyarlaması piyade tüfeğinin üretimine başladı.

1944'te çıkan 4642 sayılı kanunla aynı ismi taşıyan bir ilçeye merkez oldu. İlçe merkezi oluşu canlılığını daha da arttırdı. 1935'te 5000'i bulmayan (4559) nüfusu 15.000'lere ulaştı (1945'te 14.496, 1950'de 15.750). 1945 ile 1955 arasında artan nüfusun barınması için Fabrika mahallesinin kuzeyinde Yaylacık ve Çallıöz (Çalılıöz), kuzeydoğusunda Güzeltepe mahalleleri ortaya çıktı. Bu dönemde iskân sahası devlet yolunun kuzeydoğusuna da taşarak bu kesimde Kaletepe ve Sanayi mahalleleri gelişti. Şehrin güneye doğru gelişmesi, demiryolunun güneyinde

Karşıyaka adlı bir mahallenin kurulmasına zemin hazırladı. Batıya doğru gelişme sonucunda da Kızılırmak'a yakın Kızılırmak Mahallesi oluştu. Güneyde şehirden 4 km kadar uzakta olan Yuva köyü 1960'tan sonra şehrin belediye sınırları içine alınarak bir mahalle durumuna getirildi. Ancak şehirdeki hızlı nüfus artışı gecekondulaşmaya sebep olarak eski mahallelerin etrafı gecekonduyla kuşatıldı.

Şehrin kuruluşuna sebep olan askerî fabrikalar, daha sonra Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu'na (MKE) devredilerek üretim çeşidini arttırmış, çelik çekme boru, elektrik makineleri üretimine de geçmiştir. Şehrin uzağında bulunmakla beraber 1987 yılında açılan Orta Anadolu Rafinerisi de (Bahşili ilçesi sınırları içinde kurulmuştur) Kırıkkale'nin sanayi ve ticaret hayatına etki yapmış, şehri önemli bir ticaret merkezi durumuna getirmiştir. Şehirde ayrıca kereste fabrikaları, un ve unlu ürünler, tuğla ve kiremit yapım yerleri de vardır. 1975 sayımında ilk defa nüfusu 100.000'i aştı (137.874). 1989'da çıkan 3578 sayılı Kanunla kurulan aynı adlı ilin merkezi oldu. 2000 sayımının geçici sonuçlarına göre nüfusu 205.078'i bulan Kırıkkale şehrine yeni mahalleler de eklenerek mahalle sayısı 2000'li yılların başında yirmi altıya bulmuştu (*Tuncel, 2002: 446*).

Celali isyanlarının neticesinde Anadolu'da sosyal istikrarsızlık birçok bölgede olduğu gibi Kırıkkale havalisinde yaşayan Türk boylarını da etkilemiş, bir türlü kalıcı yerleşik düzene geçilememiştir. Osmanlı Devleti'nin uygulamaya çalıştığı iskân politikası başarısız olmuş, bölge imar ve iskân faaliyetleri açısından yüzyıllarca atıl durumda kalmıştır.

Silah fabrikası ve rafineri ile istihdama zemin hazırlayan Kırıkkale bu süreç içerisinde, başta Kırıkkale köyleri olmak üzere, Edirne'den Kars'a, Hatay'dan Sinop'a kadar farklı coğrafya ve kültürdeki insanları bir araya getirmiştir. Bugün sosyo-kültürel açıdan farklı yapıdaki insanları bir arada tutan temel malzeme olan harç ise Kırıkkale köylerinin Türk unsuru olmuştur.

Kırıkkale İli İle İlgili Diğer Bilgiler

Nüfus

Yıl	İlçe	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu	Toplam Nüfus
2014	Merkez	98.234	98.803	197.037
2014	Yahşihan	10.906	9.927	20.833
2014	Keskin	8.802	9.012	17.814
2014	Delice	4.437	4.477	8.914
2014	Sulakyurt	3.643	3.446	7.089
2014	Bahşili	3.425	3.485	6.910
2014	Balıseyh	3.130	2.970	6.100
2014	Karakeçili	2.059	2.018	4.077
2014	Çelebi	1.161	1.157	2.318

2014 yılı TÜİK sonuçlarına göre Kırıkkale ve ilçeleri nüfusu

Yıl	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu	Toplam Nüfus
2014	117.109	116.995	234.104
2013	115.941	115.890	231.831
2012	116.283	116.676	232.959
2011	116.882	116.886	233.768
2010	115.964	117.109	233.073
2009	116.218	116.772	232.990
2008	115.215	115.139	230.354
2007	114.769	115.420	230.189

Son sekiz yıla göre Kırıkkale nüfusu

Kırıkkale'nin Fiziki Yapısı

Dağlar

İl toprakları, kuzeyindeki Çamlıca, Karakaya ve Kırıkkale tepelerinin ovaya indikleri meyil üzerinde bulunmaktadır. İl topraklarının denizden ortalama yüksekliği 700 m'dir. Kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan Koçu Dağı 4 km genişlik ve 7 km uzunluğa sahip olup en yüksek noktası Yığlıtepe (1278 m)'dir. Güney ve güneydoğuda Denek Dağ sırası Çoruhözü Vadisi'nin güneyinde Keskin ile İzzettin

Köyü arasında uzanmaktadır. En yüksek noktaları, Gavur Tepesi (1742 m) ile Bozkaya Tepesi (1577 m)'dir. Bölgenin en uzun, en geniş ve en yüksek kütlesini oluşturur, uzunluğu 44 km, genişliği 30 km'dir. Kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan Küre Dağ'ının en yüksek yeri Küre Tepesi (1450 m)'dir.

Ovalar

İl sınırları içinde ovalık alanlar çok azdır. En önemlisi Kırıkkale Ovası'dır. Kırıkkale Ovası; kuzeyde Çamlıca ve Karakaya tepelerine, güneyde de Denek Dağı'nın batısına kadar uzanmaktadır. Kuzeydeki tepeler ovaya meyilli bir şekilde inerek birleşir. Kırıkkale yerleşimin çekirdeği bu meyilde oluşmuştur. MKE Kurumu Fabrikalarının bulunduğu alan ise, Denek Dağı'na doğru daha dik olarak yükselmektedir. Kırıkkale Ovası doğudan batıya, yani Kızılırmak'a doğru gittikçe genişler; en geniş yeri Çoruhözü Deresi'nin Kızılırmak'a yaklaştığı yerde bulunur, buranın yüksekliği 750 m civarındadır.

Kırıkkale Ovası'ndan başka, akarsular boyunca düzlükler görülürse de jeoformatik bakımdan pek önemli değildir. Bunun nedeni akarsu yatakları ile tepelerin yükselti farkının fazla oluşudur. Dağlar her yönden aşılacak suretiyle açılmış derin vadilerle ve parçalanarak yuvarlak ve bazen de sivri tepeler halinde gelmişlerdir. Bu tip tepelerin dağlara yaklaştıkça fazlaştıkları görülmektedir.

Yaylalar

Kırıkkale ili sınırları içerisinde, yükseklikleri 1200-1600 m arasında değişen yaylalar bulunmaktadır. Küre Dağı'ndaki Hodar, Bedesten, Kamışlı, Sarıkaya; Koçu Dağı'ndaki Koçu; Denek Dağları'ndaki Gümüşpınar, Pehlivanlı, Suludere, Yeşilkaya, Azgın yaylaları en önemlileridir.

Bitki Örtüsü ve Yaban Hayatı

Bitki Örtüsü

İlde hâkim bitki topluluğu steptir. Yüksek kısımlarda tahripten kurtulmuş, kuzeyde Koçubaba, güneyde Denek Dağı'nda bodur meşelerinden ve kısmen de ardıçtan oluşan ormanlık alanlar mevcuttur. Yöredeki bitkilerin büyük bölümü

kurakçıl ve tozcul özelliktedir. İl topraklarında; yavşan otu, susam, karanfil, papatya, haçlıçiçek, pelin, karadiken, sığır kuyruğu, sütleğen, çağ çiçeği, keven, üzerlik otu, nane, böğürtlen, ısırgan, hatmi, meyan otu, çöven otu, kuşburnu, madımak, ebe gömeci, hardal ve kekik kendiliğinden yetişen bitkilerin bazılarıdır.

Yaban Hayatı

Dağlık ve ormanlık alanların il genelinde büyük alan kaplamaması, yaban hayatı olumsuz yönde etkilemektedir. Koyun, keçi, sığır ilde yetiştirilen hayvan varlığını oluşturmaktadır. Av hayvanı olarak keklik ve yaban ördeği yaygındır.

Jeolojik Yapı

Genel Jeoloji

Yöre, volkanik olayların olduğu Keskin, Hirfanlı, Kesikköprü, Kırıkkale ve Kızılırmak boyunca uzanan “Kırşehir Masifi’nde” yer almaktadır. Kırşehir Masifi olarak adlandırılan Masifte; granit, homblengranit, siyenit, monzonit, tonolit, ağıltı, pegmatit, granodiyorit, kuvarslı diyorit, bitotit granitler mevcuttur. Bunları Kırıkkale ile Keskin arasında görmek mümkündür.

Deprem

Kırıkkale il toprakları 1. 2. 3. ve 4. derece deprem bölgesi içinde yer almaktadır. İlin büyük bölümü 2. derece deprem bölgesi içinde kalmaktadır. Güneybatıda Yahşihan, Bahşili ve Çelebi ilçeleri 3. derece; Karakeçili ilçesi ise 4. derece deprem kuşağı içerisinde yer almaktadır.

Yeraltı Zenginlikleri

Kırıkkale ili, maden cevherleri çeşitliliği yönünden zengin ancak rezerv itibariyle fakirdir.

MTA tarafından Kırıkkale ve çevresinde yapılan araştırmalarda yukarıdaki rezervlerin dışında bölgede asbest, mermer, fluorit, bakır, çinko, kromit ve manyezit varlığı tespit edilmiş, ancak bunlar düşük kalitede olduğundan işletmeye elverişli bulunmamış, planlama ve projelendirme çalışmalarında dikkate alınmıştır.

Toprak Yapısı ve Nitelikleri

İl topraklarını genelde kahverengi topraklar oluşturmaktadır. Kireç oranı oldukça yüksektir. Anakayası volkanik özellik gösterir. Bu topraklar çok engebeli alanlarda çukurumsu bölümlerde birikmiştir. Üzerlerinde çıplak volkanik kaya yüzeyleri görülür. Mineral bakımından zengin olduklarından verimlidirler. Ayrıca güneyde akarsu kenarlarında alüvyon topraklar bulunur. Bunlar yer yer kalın örtüler oluşturur. Tarla tarımına ve sulu tarıma elverişlidir. Yörenin az yağış alması ve kuraklık toprak oluşumunda önemli etkindir.

Yüzey Suları

Göller

Kırıkkale il sınırları içinde doğal göl bulunmamaktadır. Kızılırmak üzerinde kurulan Kapulukaya Baraj Göleti ildeki en büyük yapay göldür. Kapulukaya Barajı'nın göl alanı 20.7 km²'dir. Enerji temini ve içme-kullanma ayrıca sanayi suyu temini amacıyla kurulan Kapulukaya Barajında göl hacmi 282 m³'tür. Ayrıca Ahılı'da bulunan Çipi Göleti sulama amacıyla yapılmıştır. 304.000 m³ su hacmi ile 46 hektarlık alanın sulanmasında kullanılmaktadır.

Akarsular

Kızılırmak

İldeki en önemli akarsu Kızılırmak'tır. Sivas'ın Zara İlçesi'nin doğusundaki dağlardan doğan Kızılırmak, il topraklarına güneyde Çelebi ilçesinden girer; kuzey yönünde akarak Merkez ilçede kuzeybatıya yönelir, il topraklarından çıkıp kuzeyde Çankırı-Kırıkkale il sınırını oluşturur. Kızılırmak'ın Hasandede-Hacılar arazileri üzerinde Kapulukaya Barajı kuruludur.

Delice Çayı

Kızılırmak'ın en önemli kollarından biri Delice Çayı'dır. Yozgat sınırı boyunca bir müddet aktıktan sonra Delice ilçe merkezine yaklaşır. Daha sonra tekrar bu iki ilin sınırı boyunca güneydoğudan il topraklarını terk eder. Çayın il içerisinde kalan kesimi yaklaşık 50 km uzunluğundadır.

Çoruhözü Deresi

Kızılırmak'a doğudan karışan bir koldur. İzzettin Köyü'nün yukarı kısımlarından doğar. İzzettin-Balışeyh arasında demiryoluna paralel olarak merkez ilçeden geçer ve Kızılırmak'a karışır. Derenin güzergâhı dâhilinde tarım alanlarına büyük katkısı vardır. Dere üzerinde sulama amacıyla motopomplar yer almaktadır. Uzunluğu 48 km'dir.

Okun Deresi

Elmadağ'ın güney eteklerinden akarsuların meydana getirdiği Balaban ve Sarılıöz Çayları, Kılıçlar Kasabası yakınlarında birleşerek Okun Deresi'ni meydana getirirler. Yaklaşık 13 km uzunluğa sahip olan Dere, Irmak Kasabası yakınlarında Kızılırmak'a kavuşur. Bu akarsulardan başka; yaz aylarında kuruyan bazı dere ve çaylar da vardır. Ahılı Deresi, Kuruçay Deresi, Yeni Çıkan Deresi bunlardan bazılarıdır.

Kırıkkale'nin İklimi

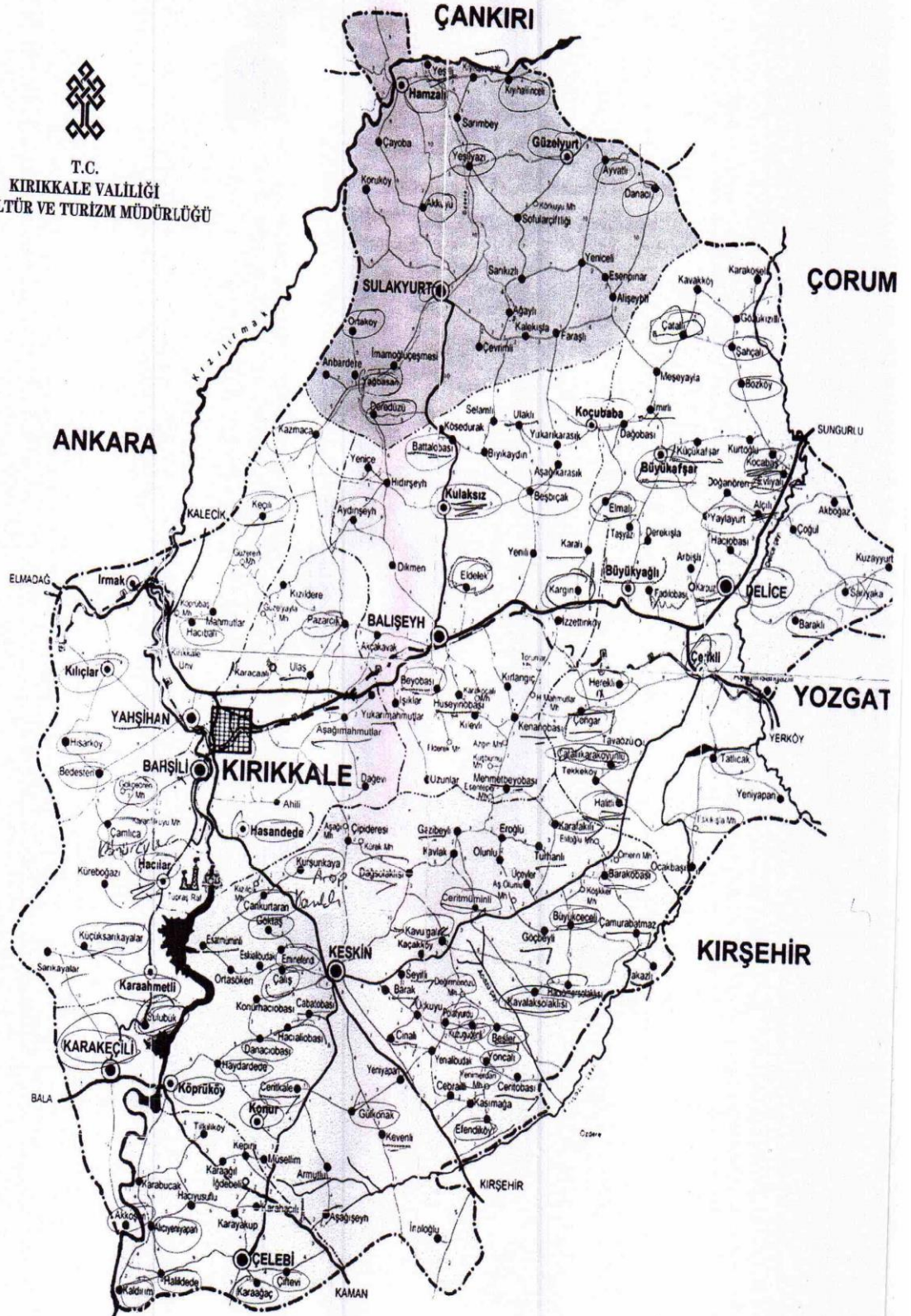
Kırıkkale ili ılıman iklim kuşağında yer almaktadır. Ancak bulunduğu alanın denizden uzak oluşu, günlük sıcaklık farkının bozkır olmasından dolayı değişmelere uğraması gibi nedenlerle iklim karasallaşmaktadır.

Sıcaklık

Yapılan gözlemlere göre; uzun yıllar ortalama sıcaklık 12,5 °C'dir. Ortalama sıcaklık açısından en sıcak ay Temmuz (24,5 °C), en soğuk ay ise Ocak (0,6 °C) olarak tespit edilmiştir. Aynı rasat süresi içerisinde maksimum sıcaklık 41,6 °C ve minimum sıcaklık -22,4 °C olarak tespit edilmiştir.

Yağış

Kırıkkale ili ülkenin yarı kurak bölgelerinden birinde yer almaktadır. İlimizde uzun yıllar ortalama yıllık toplam yağış miktarı 366,2 kg/m²'dir. Rasat süresince günlük en çok yağış 11.06.1997 tarihinde 100,6 kg/m² olarak gerçekleştirilmiştir. En yüksek kar yüksekliği ise 05.01.2002 tarihinde 48 cm olarak ölçülmüştür.

Haritada 2012 yılı itibariyle Kırıkkale’de çalışma sırasında tarama yapılan alanlar işaretlenmiştir.

Derleme Yapılan Yerleşim Birimlerinin İsimleri

I. Keskin İlçesi

- I/1: Ceceli Köyü
- I/2: Barakobası Köyü
- I/3: Yukarıkarafakılı Köyü
- I/4: Ceritmüminli Köyü
- I/5: Kavurgalı Köyü
- I/6: Kuzugüdenli Köyü
- I/7: Polatyurdu Köyü
- I/8: Beşler Köyü
- I/9: Kayalaksolaklısı Köyü
- I/10: Yoncalı Köyü
- I/11: Yeni Merdan Mah.
- I/12: Yoncalı (Pöhrenk) Köyü
- I/13: Kurşunkaya (Araplı) Köyü
- I/14: Cankurtaran (Kazıklı) Köyü
- I/15: Göktaş (Sarılar) Köyü
- I/16: Çalış Köyü
- I/17: Danacıobası Köyü
- I/18: Haydardede Köyü
- I/19: Köprüköy Kasabası
- I/20: Konur Kasabası
- I/21: Ceritkale Köyü
- I/22: Gülkonak Köyü
- I/23: Ceceli Köyü
- I/24: Keskin Merkez
- I/25: Eminefendi Köyü

II. Delice İlçesi

- II/26: Çatallıkarakoyunlu Köyü
- II/27: Eskikışla Köyü
- II/28: Tatlıcak Köyü
- II/29: Çongar Köyü

II/30: Çongar Köyü
II/31: Herekli Köyü
II/32: Çerikli Kasabası
II/33: Evliyalı Köyü
II/34: Kocabaş Köyü
II/35: Bozköy Köyü
II/36: Şahçalı Köyü
II/37: Elmalı Köyü
II/38: Büyükavşar Kasabası
II/39: Yaylayurt Köyü

III. Sulakyurt İlçesi

III/40: Danacı Köyü
III/41: Ayvatlı Köyü
III/42: Güzelyurt Kasabası
III/43: Kıyihalilinceli Köyü
III/44: Hamzalı Kasabası
III/45: Yeşilyazı Köyü
III/46: Akkuyu Köyü
III/47: Ortaköy Köyü
III/48: Yağbasan Köyü
III/49: Deredüzü Köyü
III/50: İmamoğluçeşmesi Köyü

IV. Balıseyh İlçesi

IV/51: Battalobası Köyü
IV/52: Kulaksız Köyü
IV/53: Beşbıçak Köyü
IV/54: Koçubaba Kasabası
IV/55: Kargın Köyü
IV/56: Eldelek Köyü

V. Merkez İlçe

V/57: Beyobası Köyü

V/58: Aydınşih Köyü

V/59: Kazmaca Köyü

V/60: Pazarcık Köyü

V/61: Hasandede Köyü

V/62: Hacılar Kasabası

VI. Yahşihan İlçesi

VI/63: Keçili Köyü

VI/64: Hacıbalı Köyü

VI/65: Kılıçlar Kasabası

VI/66: Hisarköy Köyü

VII. Bahşili İlçesi

VII/67: Gökçeören Mahallesi

VII/68: Çamlıca (Hodar / Kömürcüler) Köyü

VII/69: Küçüksarıkayalar Köyü

VII/70: Karaahmetli Kasabası

VIII. Karakeçili İlçesi

VIII/71: Karakeçili Merkez

VIII/72: Sulubük Köyü

VIII/73: Akkoşan Köyü

IX. Çelebi İlçesi

IX/74: Alıcıyeniyan Köyü

IX/75: Kaldırım Köyü

IX/76: Karaağaç Köyü

IX/77: Çiftevi Köyü

1. BÖLÜM

İNCELEME

I. SES BİLGİSİ

1. Ünlüler

Kırıkkale ili ağızlarında anlam ayırt edici dokuz ünlünün (*a, e, é, ı, i, o, ö, u, ü*) yanı sıra bu ünlülerden gelişen ve anlam ayırt edici özelliği bulunmayan (*á, á, ã, ã, ē, ī, î, ó, ò, ô, õ, ū, ú, ũ, ä, ë, ĭ, ĭ, õ, ŭ, ŭ*) ünlüleri de bulunmaktadır.

1.1. Ölçünlü Dilde Bulunan Ünlüler

Ölçünlü dilde kullanılan sekiz ünlü Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde de kullanılmaktadır.

1.1.1. / a / Ünlüsü

Ölçünlü dilde kullanılan geniş, düz ve kalın *a* ünlüsüdür.
ğadirosuznan “kadrosuzla” (V/62-37),
varısa “varsa” (V/61-52),
soñrakı “sonraki” (VII/70-48),
varıkana “varken” (I/25-27).

1.1.2. / e / Ünlüsü

Ölçünlü dildeki geniş, düz ve ince *e* ünlüsüdür.
feslikan “fesleğen” (II/30-75),
kópeg “köpek” (I/1-164),
egmānen “ekmekle” (I/18-11).

1.1.3. / ı / Ünlüsü

Ölçünlü dildeki dar, düz ve kalın *ı* ünlüsüdür.
annadıñ “anladın mı” (IV/57-29),
ānadırsañ “anlatırsan” (VI/66-21),
dadlı yèrim “tatlı yerim” (IV/58-112),
sālım “sağlığım” (I/1-4).

1.1.4. / i / Ünlüsü

Ölçünlü dilde kullanılan dar, düz ve ince *i* ünlüsüdür.

ğóndermişler “göndermişler” (IV/57-14),
çifcilig yabdım “çiftçilik yaptım” (I/1-181),
bırağdı giddi “bırakıp gitti” (III/41-20),
dünnerimiz “düğünlerimiz” (I/24-8).

1.1.5. / o / Ünlüsü

Ölçünlü dildeki geniş, yuvarlak ve kalın *o* ünlüsüdür.

ormannımışdı “ormanlıkmış” (I/13-14),
gonuşukana “konuşurken” (II/34-217),
soñrakı “sonraki” (VII/70-48).

1.1.6. / ö / Ünlüsü

Ölçünlü dildeki geniş, yuvarlak ve ince *ö* ünlüsüdür.

İelölüo “öyle oluyor” (I/16-38),
heb ölmüşler “hep ölmüşler” (II/36-46),
köyü şu ğarşıya ğurmuşlar “köyü şu karşıya kurmuşlar” (II/27-45).

1.1.7. / u / Ünlüsü

Ölçünlü dilde kullanılan dar, yuvarlak ve kalın *u* ünlüsüdür.

huzulu “gereksiz” (IV/54-16),
ğudratı “kudreti” (III/47-122),
nufus “nüfus” (II/30-28),
dunya “dünya” (I/22-143).

1.1.8. / ü / Ünlüsü

Ölçünlü dildeki dar, yuvarlak ve ince *ü* ünlüsüdür.

ğüddü “güttüğü” (II/34-280),
hüsüsi “hususî” (II/29-7),
şükur “şükür” (VI/63-170),
cüma “cuma” (I/10-36).

1.2. Ölçünlü Dilde Bulunmayan Ünlüler

Bu ünlüler, *kapalı e* ünlüsü hariç, ölçünlü dilde kullanılan ünlülerden gelişen ve anlam farklılığı oluşturmeyen ünlülerdir.

1.2.1. / á / Ünlüsü

Ölçünlü dilde kullanılan *a* ile *e* arası, boğumlanma noktası *a*'ya daha yakın düz ve geniş bir ünlüdür.

Bölge ağzından derlenen metinlerden bazı örnekler şu şekildedir:

oránın “oranın” (VII/69-149),

báler “beyler” (II/30-45),

ğonyá “Konya İli” (II/37-40),

tám “tam” (I/2-87),

evdákiler “evdekiler” (I/12-81),

háb “hep” (III/50-12).

1.2.2. / â / Ünlüsü

Ölçünlü dildeki *a* ile *ı* arası, boğumlanma noktası *a*'ya daha yakın düz ve kalın bir ünlüdür.

Kırıkkale ili ağızlarından *Küçüksarıkayalar*, *Beşler* ve *Aydınşih* köylerinde birkaç örneği tespit edilmiştir:

burâya “buraya” (IV/58-101),

orâya “oraya” (I/8-12),

horasan’dân “Horasan’dan” (VII/69-23),

ordân “oradan” (VII/69-23),

ordâ “orada” (VII/69-30).

1.2.3. / ã / Ünlüsü

Damak ünsüzü *n*'nin etkisiyle ortaya çıkan düz, geniş ve kalın *ã* ünlüsüdür. Bölge ağzından derlenen metinlerde *ben* ve *sen* şahıs zamirlerinin yönelme hali eki almasıyla ortaya çıkmaktadır.

Bu ses Kırşehir, Kütahya, Nevşehir ve Ankara ağızlarında da tespit edilmiştir bk. (Günşen, 2000: 28; Gülensoy, 1988: 28; Korkmaz, 1994a: 42; Akca, 2012: 34).

Bu sesin, Kırıkkale ili ağızlarında tespit edilen bazı örnekleri şunlardır:

saã “sana” (I/13-56),
baã “bana” (III/41-13),
bãã “bana” (I/5-53),
sãã “sana” (I/10-75).

1.2.4. / è / Ünlüsü

Ölçünlü dile göre boğumlanma noktası *e* ve *i* ünlüleri arasında bulunan ve metinlerimizde *i*'den çok *e* sesine daha yakın, düz ve ince olan bu ses, alanyazında *kapalı e* olarak bilinmektedir.

Bu ses, Türkiye Türkçesi ağızları (Nevşehir, Kırşehir, Uşak ve Kütahya) ve bazı Azerbaycan Türkçesi ağızları (Salmas ve Urmiye) ile Gagavuz ve Azerbaycan Türkçesi yazı dillerinde de tespit edilmiştir bk. (*Korkmaz, 1994a: 34; Günşen, 2000: 19; Gülsevin, 2002: 13; Gülensoy, 1988: 21*), (*Gökdağ, 2006: 65; Doğan, 2010: 16*), (*Özkan, 2007: 89; Doğan, 2010: 16*).

Metinlerimizde ilk hecede sıklıkla kullanılan bu sese, bazen ikinci hecede de rastlanmaktadır.

èyi “iyi” (VIII/72-38),
érkeglig “erkeklik” (I/18-235),
bèş “beş” (VI/64-51),
tèlèfonuñ “telefonun” (I/6-59),
kötècig “biraz kötü” (III/44-21).

1.2.5. / ó / Ünlüsü

Ölçünlü dile göre *ö* ile *o* arası, boğumlanma noktası *o* sesine daha yakın geniş ve yuvarlak bir ünlüdür. Bu yarı ünlü kalınlaşması bölge ağzından derlenen metinlerde çeşitli sebeplerin etkisiyle *ö* > *ó* yönünde gelişme göstermiştir.

Nevşehir, Kars, Erzincan, Kırşehir ve Ankara ili ağızlarında da bu ses tespit edilmiştir bk. (*Korkmaz, 1994a: 71; Ercilasun, 2002: 53; Sağır, 1995: 24; Günşen, 2000: 21; Akca, 2012: 38*).

Kelime ve hece başlarında bulunan ve *ö, ü* > (**o, u**) -bu ünlüler yarı kalın ünlülerdir- ünlüleri ile hece kuran *k, g* ünsüzleri, kendi boğumlanma noktalarını geriye çekerek *k, g* ünsüzlerine dönerler: *gu*nde, *go*r-, *ko*le, *ko*tü, *türku* gibi. Durum

hece veya kelime sonlarında bulunan *ķ* için de aynıdır: *doķmũş*, *bũyũķ* gibi. *k > ķ*, *g > ğ* değişimleri ile oluşmuş bulunan *ķ*, *ğ* ve *ñ*, *ğ* damak ünsüzlerinin yanlarındaki ünlüleri kalınlaştırma etkileri bölgede genel bir kural durumundadır (*Korkmaz, 1994a: 71*).

Bölge ağzından derlenen metinlerde tespit edilen yarı ünlü kalınlaşması, örnekleri aşağıdaki gibidir:

ķóy “köy” (VII/69-29),
sulukőfteydi “sulukőfteydi” (VI/64-13),
böle “böyle” (VII/69-33), bu eyle < bu öyle
öyle “öyle” (VII/69-37). o eyle < o öyle

1.2.6. / ă / Ünlüsü

Ölçünlü dile göre boğumlanma noktası *o* ile *u* arası, *ă* ünlüsüne daha yakın kalın ve yuvarlak bir ünlüdür. Alandan derlenen metinlerde sadece *Küçükşarıkayalar*, *Gülkonak* ve *Yoncalı* köylerinde sınırlı sayıda kelimedede tespit edilmiştir.

Bu sese Kars, Kütahya, Erzincan, Nevşehir ve Ankara ağızlarında da rastlanır bk. (*Ercilasun, 2002: 54; Gülensoy, 1988: 22; Sağır, 1995: 24; Korkmaz, 1994a: 30; Akca, 2012: 39*).

ğördiğini “kurduğunu” (VII/69-10),
ğörtardı “kurtardı” (I/22-45),
öraşiom “uğraşıyorum” (I/10-86),
öğrarsa “uğrarsa” (I/22-93),
öraşio “uğraşıyor” (I/10-65).

1.2.7. / ú / Ünlüsü

Ölçünlü dile göre boğumlanma noktası *u* ile *ü* arasında gerçekleşen dar ve yuvarlak bir ünlüdür.

ķ, *ğ*, *ğ*, *ñ* ünsüzlerinin kalınlaştırma etkisi ile orta damak bölgesinde, dil sırtının orta damağın ön kısmına yükselmesi ile boğumlanan kalınlaşmış (*ü > u*) bir ünlüsüdür (*Korkmaz, 1994: 34*).

Bu sese Nevşehir, Kırşehir, Kütahya ve Kars ağızlarında da rastlanmaktadır bk. (*Korkmaz, 1994: 33; Günşen, 2000: 22; Gülensoy, 1998: 22; Ercilasun, 2002: 88*).

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerden ü > ú değişmesinin bazı örnekleri şunlardır:

ķúftürlü “ķültürlü” (V/62-12),

ķúfdeye gelişinde “ķöfteye gelince” (I/15-21),

ombêş ğúr “on beş gün” (I/1-78),

ķúbler “ķüpler” (I/13-78).

1.3. Ünlü Uzunlukları

1.3.1. Birincil Ünlü Uzunlukları

Yapılan araştırmalar neticesinde Ana Türkçe, Köktürk ve Eski Uygurca’da birincil ünlü uzunlukları tespit edilmiştir. Bugün Türkmence, Halaçça ve Yakutça dışındaki lehçelerde birincil ünlü uzunlukları normal ünlülere dönüşmüştür. Ancak Anadolu ağızlarının birçoğunda bu birincil ünlülerin saklandığı tespit edilmiştir (Öztürk, 2009: 41).

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde ise birincil ünlü uzunlukları tespit edilememiştir.

1.3.2. İkincil Ünlü Uzunlukları

Kırıkkale ili ağızlarından yapılan derlemelerde, ses olaylarına veya vurguya bağlı ikincil ünlü uzunlukları tespit edilmiştir.

1.3.2.1. / ā / Ünlüsü

Bölge ağzından derlenen metinlerde ā ünlüsü, ünsüz erimesi ve hece kaynaşmasına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

1.3.2.1.1. Ünsüz erimesine bağlı

ğ ünsüzünün erimesiyle

yābasan “Yağbasan Köyü”(III/47-91),

sālım “sağlığım” (I/1-4).

ğ ünsüzünün erimesiyle

Aşağıdaki örnekte *ñ* ünsüzünün *ğn* seslerine ayrışması sonucunda *ğ* sesinin erimesinden kaynaklı bir ikincil ünlü uzunluğu meydana gelmiştir.

ānadırsañ “anlatırsan” (VI/66-21).

1.3.2.1.2. Hece kaynaşmasına bağlı

dālır “dağılır” (I/23-6),

āç “ağaç” (VIII/73-12),

aşşāda “aşağıda” (I/11-81).

1.3.2.2. / ē / Ünlüsü

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde *ē* ünlüsü, ünsüz erimesi, hece kaynaşması ve vurguya bağlı ortaya çıkmaktadır.

1.3.2.2.1. Ünsüz erimesine bağlı

v ünsüzünün erimesiyle

sēmīōm “sevmiyorum, sevmem” (III/48-137).

y ünsüzünün erimesiyle

dēze “teyze” (II/37-52),

bēāmiş “bey imiş” (IV/58-91).

1.3.2.2.2. Hece kaynaşmasına bağlı

bēndîm “beğendiğim” (VIII/73-52),

dēl “değil” (IV/58-29),

dēşīo “değişiyor” (III/41-42),

şēd anasîm “şehit anasıyım” (V/60-77),

ķırşēr’iñ cacabey camisini “Kırşehir’in Cacabey Camisi” (I/1-14),

bu sēr “bu sefer, bu kez” (I/6-77).

1.3.2.2.3. Vurguya bağlı

hē “evet, anlamında ünlem” (I/1-183),

bēn “ben (şahıs zamiri)” (I/2-155).

1.3.2.3. / ī / Ünlüsü

Bölge ağzından derlenen metinlerde hece kaynaşması ve vurguya bağlı ortaya çıkan uzun ı sesidir. ī ünlüsünün bölge ağzından derlenen bazı örnekleri şu şekildedir:

1.3.2.3.1. Hece kaynaşmasına bağlı

ārī “ağırlığı” (IV/56-125),
ğatacīg “katacağız” (II/32-93),
vardīñızda “vardığınızda” (I/1-112),
biçdī “biçdiği” (IX/77-18),
çerī “çeriği (bir ölçü birimi)” (II/38-53),
bizī “bizimki” (IX/76-33).

1.3.2.3.2. Vurguya bağlı

şindikī “şimdiki” (I/16-130).

1.3.2.4. / î / Ünlüsü

Bölge ağzından derlenen metinlerde bu ses, ünsüz erimesi ve hece kaynaşmasına bağlı olarak ortaya çıkan uzun i ünlüsüdür.

1.3.2.4.1. Ünsüz erimesine bağlı

ğ ünsüzünün erimesiyle

îne “iğne” (I/6-81),
îde “iğde” (VIII/71-90).

1.3.2.4.2. Hece kaynaşmasına bağlı

îlernen “iyilerle”(II/35-57), < EAT eyü (*Gülensoy, 2007: 444*),
îm “iyiyim” (III/48-179).

1.3.2.5. / ̄ / Ünlüsü

Bu ses metinlerimizde ünsüz erimesi, hece kaynaşması ve vurguya bağlı olarak ortaya çıkan uzun o ünlüsüdür.

1.3.2.5.1. Ünsüz erimesine bağlı

ķ ünsüzünün erimesiyle

yōsa “yoksa” (II/32-114).

ğ ünsüzünün erimesiyle

ōlan “oğlan” (IV/58-33).

1.3.2.5.2. Hece kaynaşmasına bağlı

çocā vurmuş “çocuğa vurmuş” (I/13-102),

dōda “doğuda” (IV/53-89),

ōz “Oğuz” (VII/69-109).

1.3.2.5.3. Vurguya bağlı

çōg şükür “çok şükür” (VIII/73-72),

yōkarı “yukarı” (VIII/73-30).

1.3.2.6. / ̄ / Ünlüsü

Bölge ağzından derlenen metinlerde ünsüz erimesi sonucu ortaya çıkan uzun ünlü ̄ sesidir.

y ünsüzünün erimesiyle

kōlüler “köylüler” (I/4-19),

sōleniō “söyleniyor” (I/17-68).

ğ ünsüzünün erimesiyle

ōrenci “öğrenci” (I/17-74).

1.3.2.7. / ū / Ünlüsü

Bu ses, bölge ağzından derlenen metinlerde ünsüz erimesi ve hece kaynaşması ve vurguya bağlı ortaya çıkan uzun *u* ünlüsüdür.

1.3.2.7.1. Ünsüz erimesine bağlı

ğ ünsüzünün erimesiyle

ūradım “uğradım” (II/32-33).

1.3.2.7.2. Hece kaynaşmasına bağlı

çocū “çocuğu” (III/42-23),

öllüm “oğulluğum” (I/23-37),

güddū “güttüğü” (II/34-280),

evvelkūn “evvelki gün” (I/22-121).

1.3.2.7.3. Vurguya bağlı

günū “günü” (IX/74-35),

şū “şu” (I/25-135).

1.3.2.8. / ū / Ünlüsü

Bu ses, bölge ağzından derlenen metinlerde hece kaynaşması sonucu ortaya çıkan uzun *ü* ünlüsüdür.

dūnnerimiz “düğünlerimiz” (I/24-8),

gūnnū “günlüğü” (VII/68-97),

dūn “düğün” (VII/70-22),

büyū “büyüğü” (I/5-18).

1.3. İkiz Ünlüler

İkiz ünlüler aynı ünlünün tekrarlanması veya iki ayrı ünlünün yan yana gelmesinden oluşmaktadır. İkiz ünlülerin ortaya çıkması, ünlü düşmesi, ünsüz düşmesi ve hece düşmesi gibi ses hadiselerinden kaynaklanmaktadır. Bu ünlü, ünsüz ve hece düşmelerinin sebebi de orta hecenin vurgusuzluğudur (*Gökdağ, 2006: 74*).

Metinlerimizde, üç türlü ikiz ünlüye rastlanmaktadır.

1.4.1. Yükselen İkiz Ünlüler

Yan yana gelen ünlülerden birinci ünlünün ikinci ünlüye göre daha zayıf boğumlandığı ikiz ünlü çeşididir. Bölge ağzından derlenen metinlerde en çok rastlanan ikiz ünlü çeşididir.

y ünsüzünün düşmesiyle

beledĭelig “belediyelik” (I/1-44),
durĭo “duruyor” (IV/58-6),
yürĭemĭo “yürüyemiyor” (I/1-24),

ğ ünsüzünün düşmesiyle

gŭerĭo “göğeriyo, morarıyo” (I/18-138),
ğalecĭa “Kalecik’e” (VI/65-96),
dĭal “değil” (V/61-68),

h ünsüzünün düşmesiyle

hasbĭal “hasbihal” (VI/65-163),
yaşĭan “Yahşihan İlçesi” (VI/63-36),
mŭendisĭdi “mühendis idi” (IV/57-31).

f ünsüzünün düşmesiyle

tŭeg “tüfek” (III/42-23).

1.4.2. Eşit İkiz Ünlüler

Boğumlanma süreleri eşit olan ikiz ünlü türüdür.

ñ ünsüzünün erimesi sonucu

sañ “sana” (I/13-56),
bañ “bana” (III/41-13).

Alıntı kelimelerde ikiz ünlülerin korunması

müsaade “müsaade” (IV/53-94),
müracaad “müracaat” (I/9-54).

Ünlü ile biten bir kelimeye ünlü ile başlayan bir kelimenin gelmesiyle

karaağıl “Karaağıl Köyü” (IX/74-29),

karaahmedli “Karaahmetli aşireti” (VII/70-91).

1.4.3. Alçalan İkiz Ünlüler

Yan yana gelen ünlülerden ikinci ünlünün birinci ünlüye göre daha zayıf boğumlandığı ikiz ünlü çeşididir.

Alıntı kelimelerde

reislerimişmiş “reislermiş” (VI/63-179).

ğ ünsüzünün düşmesiyle

emmi uşağ “emmi uşağıız (amca oğluyuz)” (V/60-40).

h ünsüzünün düşmesiyle

saibi “sahibi” (I/11-135),

sāēb “sahip” (IX/76-26),

mütaitleriñ “müteahhitlerin, yüklenicilerin” (I/7-77).

1.5. Kalınlık-İncelik Uyumu

ET’de döneminden beri tama anlamıyla gelişmiş olan bu uyum, günümüz Türkiye Türkçesinde de, tek şekilli bazı ekler ve çeşitli nedenlerle ünlü incelmesine uğrayan bazı kelimeler hariç, devam etmektedir (Ergin, 2003:71).

1.5.1. Alıntı Kelimelerde Kalınlık-İncelik Uyumu

Kırıkkale ili ağızlarında alıntı kelimelerde uyuma aykırı kelimelerde genellikle uyum sağlanmaktadır. Buna karşılık uyuma aykırılık göstermeyen bazı alıntı kelimelerde de uyumsuzlaşmayla karşılaşılmalıdır. Metinlerimizde kalınlık-incelik uyumu benzeştirmelerin etkisiyle sağlanmıştır.

1.5.1.1. İlerleyici Benzeştirme

huzulu “fuzuli” (IV/54-16),

ğudratı “kudreti” (III/47-122),

mezerimiz “mezarımız” (VI/66-17),
ezen “ezan” (I/20-109),
mehremedsiz “merhametsiz” (V/60-100).

1.5.1.2. Gerileyici Benzeştirme

nufus “n fus” (II/30-28),
babal “vebal” (II/32-29),
h s si “hususı” (II/29-7),
hemid “Hamit ismi” (IV/12-56),
mığdat “Mikdat ismi (Ar. demir kesme aleti)” (V/61-20).

1.5.1.3. İlerleyici-Gerileyici Benzeştirme

barabarlıĝ “beraberlik” (VIII/72-62),
barabar “beraber” (I/11-129).

Kırıkkale ili aĝızlarında alıntı kelimelerde kalınlık-incelik uyumu b y k  l de saĝlanmışır. Buna karşılık bu uyumun bozulduĝu bazı alıntı kelimeler de vardır.

ķ       “k      ” (V/62-12),
feslikan “fesleĝen” (II/30-75).

1.5.2. T rk e Kelimelerde Kalınlık-İncelik Uyumu

       dilde gerek kelime k k ve g vdelerinde gerekse onlara getirilen eklerde kalınlık-incelik uyumu saĝlamdır. B lge aĝzından derlenen metinlerde de aynı şekilde kalınlık-incelik uyumu saĝlamdır.

       dilde kalınlık-incelik uyumuna uymayan “-ki” ve “-leyin” ekleri Kırıkkale ili aĝızlarında  oĝunlukla k k-g vde       ne tabi olur ve kalınlık-incelik uyumuna uyar. Metinlerimizden bazı  rnekleri şunlardır:

so rakı “sonraki” (VII/70-48),
halbukı “halbuki” (I/24-303),
sabanan “sabahleyin” (II/30-7).

Kırıkkale ili ağızlarında *-ken* zarf-fiil eki kalınlık-incelik uyumuna uyar. Bu uyum Kütahya, Doğu Trakya ve Edirne ağızlarında da görülmektedir *bk. (Gülensoy, 1988: 113; Olcay, 1995: 25; Kalay, 1998: 114).*

doğakan “doğarken” (I/1-42),

ordayikan “oradayken” (I/13-31),

alırkan “alırken” (II/34-134),

gurulkana “kurulurken” (VII/70-42),

yavşıhan’a dōru varıkan “Yahşıhan’a doğru giderken” (I/8-10).

1.5.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumunun Bozulması

1.5.2.1.1. Kalınlaşma Yönünden

Kelime ve hece başlarında bulunan ve *ö, ü > (o, u)* -bu ünlüler yarı kalın ünlülerdir- ünlüleri ile hece kuran *k, g* ünsüzleri, kendi boğumlanma noktalarını geriye çekerek *ğ, ğ* ünsüzlerine dönerler: *ğünde, ğof-, kıle, kötü, türku* gibi. Durum hece veya kelime sonlarında bulunan *k* için de aynıdır: *doğmuş, büyü* gibi. *k > k, g > ğ* değişimleri ile oluşmuş bulunan *k, g* ve *ñ, ğ* damak ünsüzlerinin yanlarındaki ünlüleri kalınlaştırma etkileri bölgede genel bir kural durumundadır (*Korkmaz, 1994a: 71*).

Metinlerimizde ünlü kalınlaşması yoluyla kalınlık-incelik uyumunun bozulması art damak *ğ, ğ, k* ünsüzleri ve *ñ* ünsüzünün yanlarındaki ince ünlüleri kalınlaştırıcı etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Bu durum, kalınlık-incelik uyumunun bozulmasına neden olmaktadır.

ğ ünsüzünün etkisiyle

ö > o

ğóndermişler “göndermişler” (IV/57-14).

ü > u

ğúbre “gübre” (III/47-24).

ğ art damak ünsüzünün etkisiyle

i > ı

iğdeyi “iğdeyi” (I/13-43).

ķ ünsüzü, yanındaki ünlüleri kalınlaştırdıktan sonra *ķ* > *ğ* değişimi sonunda düşer.

e > ā

ayçiçā “ayçiçeği” (III/46-17), < çiçaği < çiçaķ

gerā “gereği” (IV/52-66). < gerağ < geraķ

egmānen “ekmekle” (I/18-11). < ekmağ < ekmaķ

ō > ō

hamid’iñ *bīōründe* “Hamit Köyü’nün böğründe, yan tarafında” (I/1-17).

ü > ū

büyümüz “büyüğümüz” (I/25-7). < büyüğ < büyüķ

ķ ünsüzünün etkisiyle

ō > ó

ķópeg “köpek” (I/1-164).

ķóyüñ içinde “köyün içinde” (I/14-59),

ķóğleri “kökleri” (IV/52-44),

ķóyümüz “köyümüz” (I/13-10).

ü > ú

ķúbler “küpler” (I/13-78).

ñ ünsüzünün etkisiyle

Yalın ya da eklerle genişletilmiş kelimelerin iç seslerinde ünlüler arasında ya da bir ünlü bir ünsüz arasında bulunan ve yanlarındaki ünlüleri, yahut bunlardan ancak birini kalınlaştırarak uyum bozulmasına yol açan ünsüzlerden birisi de *ñ* ünsüzüdür (Korkmaz, 1994a: 49).

e > a

ne çoğ çeñañ var “ne kadar çok konuşuyorsun” (III/48-127),

çañasını dutarsa “çenesini tutarsa, konuşmazsa” (I/5-35).

ö > o, ü > ú

egmeg ğodu oñúme “ekmek koydu önüme” (II/32-97).

1.5.2.1.2. İncelme Yönünde

y, ş, c, ç, l, m, n, s, t, z gibi dudak, diş, diş eti, diş eti-ön damak bölgelerinde boğumlana ünsüzler, kalın ünlüleri bazen kendi boğumlanma sınırlarına doğru çekerek, türlü hecelerde onların incelmesine yol açarlar (Korkmaz, 1994a: 56).

y ünsüzünün etkisiyle

çıkardıöm “çıkartıyorum” (V/61-41),

çöälïo “çoğalıyor” (II/31-41),

almıecāñ “almayacaksın” (II/38- 37),

seniñ annıecāñ “senin anlayacağın” (I/1-59).

-gil ekinin uyuma girmemesi

Ölçünlü dilde de kalınlık-incelik uyumuna uymayan -gil eki kalınlık-incelik uyumunun bozulmasına neden olmaktadır.

anamgil (I/24-193),

dudugil (III/44-16),

deli çavışgil (V/61-15).

1.6. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Türkçede köklerde olsun, köklerle ekler arasında olsun bir kelimedede ünlüler arasında umumiyetle düzlük-yuvarlaklık bakımından bir uygunluk olduğu göze çarpar (Ergin, 2003: 72).

Bölge ağzından yapılan derlemelerde düzlük-yuvarlaklık uyumu ölçünlü dile göre daha ileridir. Hatta dudak ünsüzleri yanında bulunan ve ölçünlü dilde de uyuma girmeyen bazı dar-yuvarlak ünlülerin metinlerimizde düz ünlülere dönüşerek düzlük-yuvarlaklık uyumuna girdiği örnekler tespit edilmiştir.

ğarpız “karpuz” (IX/74-37),

ğavırırığ “kavururuz” (I/13-66),

tavığ “tavuk” (I/3-133),

davıl “davul” (VI/63-50),
ğabırğalı “Kavurgalı Köyü”(IV/51-89).

Ölçünlü dilde düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmeyen şimdiki zaman eki -yor, Kırıkkale ili ağızlarından ikinci ve üçüncü bölgelerden derlenen metinlerden bazı örneklerde düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyar. Bazı örnekleri şunlardır:

ğarnı şişîě “karnı şişiyor” (III/46-75),
aňgara’da hasdanede çalıışîě “Ankara’da hastanede çalışıyor” (III/46-40),
onnan öğraşıyir “onunla uğraşıyor” (I/22-33),
çamlar çekig getirî “çamlar çekip getiriyor” (II/35-42).

Ölçünlü dilde düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı bazı alıntı kelimeler bölge ağzından derlenen metinlerde düzlük-yuvarlaklık uyumuna girer.

doğduruna “doktoruna” (III/46-46),
horum var “hormon var” (III/48-54),
māmır “memur” (II/37-19),
moturu “motoru” (III/46-18),
fasillemiz “fasulye” (I/18-49).

1.6.1. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması

Ölçünlü dilde de düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmeyen şimdiki zaman eki -yor biçimi bölge ağzından derlenen metinlerde de genellikle uyuma girmez.

insannar deňişiyor. “insanlar değişiyor.” (I/18-154),
benziyoñ “benziyorsun” (II/34-54).

Metinlerimizde tespit edilen aşağıdaki örneklerde ise düzlük-yuvarlaklık uyumunun bozulmasının sebebi y ünsüzünün etkisiyle yuvarlak ünlülerin dar ünlülere dönüşmesidir.

goşîe “koşuya” (VI/63-50),
gözel böyîolardı “güzel büyüyorlardı” (I/5-58).

1.7. Ünlü Değişmeleri

1.7.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi

Kalın ünlülerin incelmesi daha önce kalınlık-incelik uyumu konusunda ele alınmıştı bk. (1.5.2.1.2). Burada olaya ünlü değişmeleri açısından bakılacaktır.

1.7.1.1. / a / > / e / Değişmesi

Bölge ağızından derlenen metinlerde bu ses değişimi, Türkçe kelimelerde y ünlüsünün etrafındaki kalın ünlüleri inceltici özelliği etkisiyle olur. Alıntı kelimelerde ise ilerleyici ve gerileyici ünlü benzeştirmeleri etkisiyledir.

y ünsüzünün etkisiyle

gošie “koşuya” (VI/63-50),
alměcāñ “almayacaksın” (II/38- 37),
seniñ anněcāñ “senin anlayacağın” (I/1-59).

İlerleyici ünlü benzeştirmesi etkisiyle

mezerimiz “mezarımız” (VI/66-17),
mehremedsiz “merhametsiz” (V/60-100).

Gerileyici ünlü benzeştirmesi etkisiyle

hemid “Hamit” (IV/12-56),
esgerlere “askerlere” (VI/44-48),
derende “Darende İlçesi” (I/8-35).

1.7.1.2. / a / > / á / Değişmesi

Barakobası, Elmalı ve Küçükсарıkayalar köylerinde tespit edilen *a>á* değişiminin nedeni ön damak ve dil ucu-diş eti ünsüzlerinin kalın ünlüleri inceltici etkisidir.

táraf “taraf” (VII/69-63),
oránın “oranın” (VII/69-149),
páre “para” (VII/69-150),
onnár “onlar” (VII/69-161),
ğonyá “Konya ili” (II/37-40),

tám “tam” (I/2-87).

1.7.1.3. / a / > / è / Değişmesi

halèy “halay” (I/24-273).

1.7.1.4. / a / > / i / Değişmesi

ilağası yoğ “alakası yok” (II/38-33).

1.7.1.5. / ı / > / i / Değişmesi

y ünsüzünün inceltici etkisiyle

annatim “anlatayım” (IV/57-11),

dışarı çıkmıö “dışarı çıkmıyor” (IV/53-33),

yarë doldular “yarıya (kadar) doldular” (I/8-12),

çay göyîm mi “çay koyayım, demleyeyim mi” (I/7-7),

hadi bakîm dèdiler “haydi bakayım dediler” (I/8-9).

Ünlü uyumu değişmesiyle

misir “mısır” (I/13-91),

ecig “azıcık” (III/46-81).

1.7.1.6. / u / > / ü / Değişmesi

Aşağıdaki örnekte ortaya çıkan değişikliğin sebebi diş eti-damak ünsüzü c’nin etkisidir.

cümörtesi “cumartesi” (III/49-16).

1.7.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması

Bazı art damak ünsüzlerinin yanlarındaki ince ünlülere etki ederek onları kalınlaştırdığı Türkçenin bilinen bir kuralıdır. Bununla birlikte metinlerimizde ilerleyici ünlü benzeştirmesi etkisi ve başka sebeplerle de ünlü kalınlaşması ortaya çıkmaktadır.

1.7.2.1. / e / > / a / Değişmesi

ğ ünsüzünün etkisiyle

feslikan “fesleğen” (II/30-75).

ķ ünsüzünün etkisiyle (ķ > ğ > Ø)

egmānen “ekmek ile, ekmekle” (I/18-11),
ayçiĉā “ayçiĉeĝi” (III/46-17),
gerā “gereĝi” (IV/52-66).

İlerleyici ünlü benzeştirmesiyle

tımarhana “tımarhane” (I/22-111),
bahanımız “bahanemiz” (I/7-32),
ataşda “ateşte” (I/12-104).

1.7.2.2. / e / > / á / Deĝiřmesi

Bölge aĝzından derlenen metinlerden bazı örneklerde ĉeřitli sebeplerle yarı ünlü kalınlaşması meydana gelmektedir.

bilān “bilen” (VII/69-66),
evdākiler “evdekiler” (I/12-81),
ötiānda “öte yanda” (I/25-139),
berekād “bereket” (I/15-47),
hāb “hep” (III/50-12).

1.7.2.3. / i / > / ı / Deĝiřmesi

Bölge aĝzından derlenen metinlerde art damak ünsüzleri ĝ, ğ ve ñ'nin kalınlaştırıcı etkisiyle bu deĝiřiklik ortaya çıkmaktadır.

‘çıynarıĝ “ĉiĝneriz” (I/13-73), ĉiĝne- (*Ahmed Vefik Paşa, 1888: 373*) < ET’de ĉik-ne- (*Gülensoy, 2007: 242*),

evlenebiliñ dēmiř “evlenebilirsin demiş” (I/2-105),
biĉdī “biĉdiĝi” (IX/77-18),
ĉerī “ĉeriĝi” (bir ölçü birimi) (II/38-53).

1.7.2.4. / ö / > / ó / Deĝiřmesi

ķ, ĝ ünsüzleri yanında yarım kalmış bir ünlü kalınlaşması olayı meydana gelir bk. (*Korkmaz, 2009: 700*).

Metinlerimizde bu durumun tespit edilen örnekleri ařaĝıdaki gibidir.

ķóy “ķóy” (VII/69-29),
sulukófteydi “sulukófteydi” (VI/64-13).
gófer “görür” (II/37-41).

1.7.2.5. / ö / > / o / Değişmesi

Doğu Karadeniz ağzında da Orta Anadolu ağızlarında olduğu gibi *boyle, oyle, bolug, sut, soyle* gibi ilk hece ünlüsü *o, u* olan sözlerde ünlü kalınlaşması vardır bk. (Korkmaz, 2009: 700).

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde de ünlü kalınlaşmasını tamamlamış örnekler vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

bunnar kıoylu “bunlar köylü” (II/28-8),
ortaķoy “Ortaköy” (VII/72-90).

1.7.2.6. / ü / > / ú / Değişmesi

Art damak ünsüzü *ķ* ve *ğ*’nın etkisiyle meydana gelen bir gelişmedir.

ķóyüñ üsd yanında “ķöyün üst yanında” (VII/69-145),
iki ğúñ uçun “iki ğün için” (III/47-105),
oķúz “öküz”(II/38-59).

1.7.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde dudak ünsüzlerinin ve türlü sebeplerin etkisiyle ortaya çıkar.

1.7.3.1. / a / > / o / Değişmesi

ğopaddığ “kapattık” (VI/65-20).

1.7.3.2. / e / > / o / Değişmesi

covab verıo “cevap veriyor” (VIII/71-86).

1.7.3.3. / a / > / ö / Değişmesi

cümörtesi (I/18-148).

1.7.3.4. / e / > / ö / Değişmesi

cöbüñe goyucuñ “cebine koyacaksın” (IV/51-8),
dövledde “devlette” (I/12-92),
böyüg bir kıy “büyük bir köy” (I/1-106). < bedü- (Tietze, 2002: 383).

1.7.3.5. / i / > / o / Değişmesi

gendi *gabonesi* “kendi kabilesi” (IV/51-20).

1.7.3.6. / ı / > / u / Değişmesi

puñarıñ “pınarın” (IV/52-72). < OT mıñar (DLT) (Gülensoy, 2007: 694)

1.7.3.7. / i / > / u / Değişmesi

getursuñlar “getirsinler” (VII/69-72),
onuñuçun “onun için” (III/48-87).

1.7.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

1.7.4.1. / ö / - / e / Meselesi

Metinlerimizden tespit edilen aşağıdaki örneklerde hem ö > e > é hem de e > é yönünde meydana gelen bir değişmedir.

éyle “öyle” (I/5-122) < eyle 11. yüzyıl (Gülsevin, 2016: 275), < o öyle
hē éyleydi “evet öyleydi” (I/15-72), < o eyle < o öyle
éyi “iyi” (I/7-49). EAT < eyü < *eygü < ET ädgü (Gülensoy, 2007: 444).

1.7.4.2. / u / > / ı / Değişmesi

Kırıkkale ili ağızlarında *u* yuvarlak ünlüsü dudak ünsüzlerinin yanında bulunmasına rağmen sözcükteki düz ünlülerin etkisiyle düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyarak düzleşmiştir. Metinlerimizde bu durumun örneklerine sıklıkla rastlanır.

halbıki “halbuki” (I/3-45),
havıdına bakıñ “deve semerine bakın” (VIII/71-72),
mısgacılığ “muskacılık” (VIII/71-61)
ğavırılar “kavururlar” (I/12-100),
bıdadım vèrdim “budadım verdim” (I/10-84),
davıl “davul” (VI/63-50),

ğabırğalı “Kavurgalı Köyü”(IV/51-89).

1.7.4.3. / u / > / i / Değişmesi

Metinlerimizde *u* ünlüsü, düz ünlülerin etkisiyle düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyum sağlayarak düzleşmiştir.

fasillemiz “fasulye” (I/18-49),

māmir “memur” (II/37-19),

çiñki “çünkü” (VIII/73-60). < çünkü (Tietze, 2002: 541).

1.7.5. Geniş Ünlülerin Daralması

y, ş, c, ç, z, s, l, m, n, t gibi dudak, diş, diş eti-ön damak bölgelerinde boğumlanan ünsüzler kalın ünlülerin incelmesine neden olduğu gibi aynı zamanda daraltma etkisi de taşımaktadırlar (Korkmaz, 1994a: 59). Bu durumun metinlerimizdeki bazı örnekleri şunlardır:

1.7.5.1. / a / > / â / Değişmesi

orāya “oraya” (I/8-12),

horasan’dân “Horasan’dan” (VII/69-23),

ordân “oradan” (VII/69-23).

1.7.5.2. / a / > / u / Değişmesi

sufalı bir yèr “safalı bir yer” (VII/69-67).

1.7.5.3. / a / > / ü / Değişmesi

ülakası “alakası” (I/24-165).

1.7.5.4. / e / > / ı / Değişmesi

tarlañı ipotığ alı “tarlanı ipotek alıyor” (IV/51-68).

1.7.5.5. / e / > / i / Değişmesi

Metinlerimizden derlenen aşağıdaki örneklerde *e > i* değişikliğinin sebebi *y* ünsüzünün daraltıcı etkisidir.

umrîe “umreye” (I/12-91),
biy obası “bey obası” (IV/53-84),
île “öyle” (I/6-54) < eyle 11. yüzyıl (*Gülsevin, 2016: 275*),
ileydi “öyleydi” (III/46-49).

Bölge ağzından derlenen metinlerden aşağıdaki sözcükte *e > i* değişikliği değil eski biçimin korunması olarak değerlendirilmektedir.

yinir “yenir” (I/13-89) < yi-, yä- (*Caferoğlu, 2011: 293*),
yimesseñ “yemezsen” (I/2-138).

1.7.5.6. / o / > / u / Değişmesi

ukumuşlüm olmayınca “okuryazarlığım olmayınca” (III/46-11),
uña “ona” (III/44-38).

1.7.5.7. / ö / > / i / Değişmesi

hamid’iñ bîöründe “Hamit Köyü’nün *böğründe*, yan tarafında” (I/1-17).

1.7.5.8. / ö / > / u / Değişmesi

uñúnden yem ardsa “önünden yem artsa” (II/38-78),
ders gurüo “ders görüyor, okuyor” (III/43-35).

1.7.5.9. / ö / > / ü / Değişmesi

herkese üyredme “herkese öğretme” (I/10-79),
düverig “döveriz” (I/13-68).

1.7.6. Dar Ünlülerin Genişlemesi

1.7.6.1. / i / > / e / Değişmesi

çeleg “çilek” (II/30-22).

1.7.6.2. / i / > / ê / Değişmesi

islahêye’de “İslahiye’de” (II/39-10),
tahêr pêhlivannı “Tahir Pehlivanlı adlı kişi” (IV/57-30),

 hdiyarlar “ htiyarlar” (III/40-7),
yan  “yani” (VIII/73-80),
   de    y badd  “   te    y batt ” (I/15-8).

1.7.6.3. / u / > / a / Deği mesi

hasosu “husus ” (VII/69-202),
mahmadlı “Mahmutlu K   ” (I/13-11),

A ağıdaki  rnekte geni  zaman eki -ar bi iminde kar ıımıza  ıkmaktadır.
vurallar “vururlar” (I/12-85).

1.7.6.4. / u / > / o / Deği mesi

b   n “bug n” (VI/66-13), buğ n < bu g n
vapornan “vapurla” (III/42-14).

1.7.6.5. / u / > /   / Deği mesi

  rdiğini “kurduğunu” (VII/69-10),
  rtardı “kurtardı” (I/22-45),
 ra   m “uğra  yorum” (I/10-86).

1.7.6.6. /   / > / o / Deği mesi

goya “g  ya” (I/23-16).

1.7.6.7. /   / > /   / Deği mesi

h rmedli “h rmetli” (VII/69-209),
m  hd  olacağ “m  ft  olacak” (I/22-107).

g zel “g zel” (I/16-32). Bu  rnek eski  eklin korunması olarak kar ıımıza  ıkmaktadır bk. (G lensoy, 2007: 401).

1.8.  nl  D   mesi

B lge ağzından derlenen metinlerde hece kayna masında, ulamalarda, alıntı kelimelerde ve geni  zaman ekinde  nl  d   mesine rastlanmaktadır.

1.8.1. Hece Kaynaşmasıyla Ünlü Düşmesi

Metinlerimizden tespit edilen bazı kelimelerde iki hece kaynaşarak tek heceye dönüşür. Bu durumda ünlü uzunlukları meydana gelir.

dūññen “dügünle” (IV/57-53),

ārlarīg “ağırlarız” (IX/76-79),

azzī “azığı” (I/12-110),

tereg alīb orīe çakacām “raf alıp oraya çakacağım” (I/18-30),

çīrmīolar “çağırıyorlar” (I/3-157).

1.8.2. Ulamalarda Ünlü Düşmesi

Ünlüyle biten bir kelimedden sonra ünlüyle başlayan bir kelime gelmesi durumunda iki ünlüden birisi düşer. Metinlerimizde ulama neticesinde daha çok ünlü ikizleşmesi olduğu için bu durumun örneğine az rastlanmaktadır.

nic’oldu “nice oldu” (I/3-38).

1.8.3. Alıntı Kelimelerde Ünlü Düşmesi

halağa *devri* “bir tür cenaze töreni” (1/20-135).

1.8.4. Geniş Zaman Eklerinde Ünlü Düşmesi

r ile biten kelimeler, *-Xr* geniş zaman eklerini alınca iki *r* arasında kalan ünlü, sürtüşme sonucu ortadan kaybolur.

Alandan yapılan derlemelerde bu durumun örneklerine sıklıkla rastlanmaktadır.

eve getirrig “eve getiririz” (I/13-53),

yabdırrım “yaptırırım” (V/61-108),

yūrruğ “yuğururuz” (I/18-98).

1.9. Ünlü Türemesi

1.9.1. Ön Seste Ünlü Türemesi

Türkçe kelimelerin başında *r* ve *l* gibi bazı ünsüzler bulunmaz. Bu durumda alıntı kelimelerde kelime başında bir ünlü türemesiyle kelimenin ses yapısı Türkçeleştirilir.

Bölge ağzından derlenen metinlerde bu kurala göre ünlü türemesine rastlanan bazı örnekler şunlardır:

ırahmadlıg “rahmetli” (II/35-19),
ireçberlîm “rençberliğim” (II/34-97),
ırızasız “rızasız” (II/34-261),
ırağğa “Rakka” (I/12-34),
ülüzgarı “rüzgarı” (II/35-44),
ilānnen “leğenle” (I/12-101).

“ıstı-“ kelimesinde, ünlü türemesi gibi görülen bu olay aslında bir ön türeme değil eski şeklin korunmasıdır. Bu kelimenin *isig* şekline Karahanlı Türkçesinde ve Eski Türkçede rastlanmaktadır bk. (Atalay, 2006: 237; Gabain, 2007: 275).

Metinlerimizde tespit edilen bazı örnekler şunlardır:

ısıTmanıñ “sıtmanın” (IV/57-203),
ısıcağda (I/24-44),
ısıcağ “sıcak” (VII/68-94).

1.9.2. İç Seste Ünlü Türemesi

Metinlerimizde orta hecede meydana gelen ünlü türemesi orta heceyi kuvvetlendirmek içindir. Bölge ağzından derlenen metinlerde rastladığımız bazı örnekler şunlardır:

etırafdakileri “etraftakileri” (VIII/73-72),
ğadirosuznan “kadrosuzla” (V/62-37),
halağa çevirioduğ “halka çeviriyorduk” (IX/76-112).

1.9.3. İç Seste Ünlülerin Korunması

Metinlerimizde bazı örneklerde görülen hadise ünlü türemesi değil eski şeklin korunması olarak karşımıza çıkmaktadır. Tam olarak eski şekil olmasa da bir ara merhale olarak kabul edilebilir.

ET, OT toksun (DLT) / tokson < *tokuz on (Gülensoy, 2007: 293); säkizon (Caferoğlu, 2011, C IV: 199).

sekizen 'bêş “seksen beş” (I/16-6), sekizen < säkizon

segzen dokuzdan *dokuzan* dörde “seksen dokuzdan doksan dörde” (I/13-6).
dokuzan < *dokuz on

1.10. Ünlü Birleşmesi

Ünlü birleşmesi, iki ayrı kelimenin, yan yana gelen ünlülerinin kaynaşmasından ortaya çıkar. Bu ünlü kaynaşması sonucunda birleşen iki kelime, dil kullanıcısı tarafından tek kelime olarak algılanır; kullanımı esnasında da tek kelime muamelesi yapılır (Gökdağ, 2006: 108).

Bölge ağzından derlenen metinlerden bazı örnekleri şunlardır:

nedioñ “ne ediyorsun” (IV/57-141),

noldu “ne oldu” (III/47-30),

noliñ “ne oluyor” (III/48-127).

Metinlerimizde hece kaynaşması sonucu da ünlü birleşmesi meydana gelir. Bu durumda bir telafî uzunluğu ortaya çıkar.

ellām “allahu alem” (III/48-158),

oñudacāğ “okutacağız” (I/10-94),

ğulā sār “kulağı sağır” (VIII/73-71),

sabredecāñ “sabredeceksin” (VIII/73-44).

2. Ünsüzler

Kırıkkale ili ağızlarında ölçünlü dilde kullanılan *b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z* ünsüzlerinin yanı sıra, bu ünsüzlerden boğumlanma nitelikleri itibarıyla farklı olan *b́, ğ́, ğ̇, ħ, ḱ, k̇, ĺ, ñ, ñ́, ŕ, T, ý* ve *ź* ünsüzleri bulunmaktadır.

2.1. Ölçünlü Dilde Bulunan Ünsüzler

2.1.1. / b / Ünsüzü

Ölçünlü dildeki tonlu, süreksiz ve çift dudak ünsüzüdür.

bilmıom “bilmiyorum” (VI/64-45),

basdonnan “bastonla” (VIII/73-33),

zabah “sabah” (I/2-140),

hebsi “hepsi” (I/24-14),

geçinib gediñög “geçinip gidiyoruz” (I/12-141).

2.1.2. / c / Ünsüzü

Ölçünlü dilde kullanılan tonlu, süreksiz ve diş eti-ön damak ünsüzüdür.

héc bişîemiz “hiçbir şeyimiz” (I/12-144),

barac “baraj” (IV/56-36),

ğamera dağacağlar “kamera takacaklar” (I/9-32),

çifcilig “çiftçilik” (IV/52-16).

2.1.3. / ç / Ünsüzü

Ölçünlü dildeki tonsuz, süreksiz ve diş eti-ön damak ünsüzüdür.

çamlığ “çamlık” (III/40-20),

ğóçïö “göçüyor” (IV/51-20),

işîñ gerça “işin gerçeği” (IX/77-6),

2.1.4. / d / Ünsüzü

Ölçünlü dilde kullanılan tonlu, süreksiz ve diş eti-ön damak ünsüzüdür.

sola döndüñ mü “sola döndüğünde” (III/50-28),

araba yōdu “araba yoktu” (I/13-12),

kýyde “köyde” (IV/58-6),

çoğ gèddig “çok gittik” (II/28-13).

2.1.5. / f / Ünsüzü

Ölçünlü dildeki tonsuz, sızıcı ve diş-dudak ünsüzüdür.

müfdî “müftüyü” (III/48-22),

faydası (I/11-161),

fudbol “futbol” (I/1-20),

hafif (IX/77-41).

2.1.6. / g / Ünsüzü

Ölçünlü dölde kullanılan tonlu, süreksiz ve ön damak ünsüzüdür.

Kimi ünsüzler, ünlü uyumundan etkilenecek iki ayrı yerde ve biçimde çıkarılır.

Ayrılık sessel olup dilin ön ya da arkasının damağa yakın oluşuna bağlıdır (belik-balıq, bilgi-salıgı...) (Demircan, 2013: 84).

getirmişler (IX/77-13),
yörüg “Yörük” (VI/63-30),
gèdmïosa “gitmiyorsa” (VI/65-24),
hökümed “hükümet” (V/60-11).

2.1.7. / ğ / Ünsüzü

Ölçünlü dilde kullanılan tonlu, sızıcı ve damak ünsüzüdür. Ölçünlü dilin aksine metinlerimizde pek sık kullanılmayan bir sestir.

beğenmedikleri için “beğenmedikleri için” (II/39-49),
değişdi “değişti” (I/11-74),
akrabamız değil “akrabamız değil” (I/6-92),
öğreneceg “öğrenecek” (I/10-25).

2.1.8. / h / Ünsüzü

Ölçünlü dildeki tonsuz, sızıcı ve gırtlak ünsüzüdür.
herkèc “herkes” (I/12-125),
bahalım “bakalım” (IV/57-122),
zabah “sabah” (I/2-45),
hasdalığ”hastalık” (IV/58-84).

2.1.9. / j / Ünsüzü

Ölçünlü dilde kullanılan tonlu, sızıcı ve diş eti-ön damak ünsüzüdür.
jenetörlara “jenaratörlere” (I/2-66),
pıroje “proje” (II/38-48),
vilanjör “vidanjör” (II/38-51),
baraj (I/4-32).

2.1.10. / k / Ünsüzü

Ölçünlü dildeki tonsuz, süreksiz ve ön damak ünsüzüdür. / k / ve / g / ünsüzleri, ön / art uyumuna göre ön ünlülerle sert-damakta, art ünlülerle ise yumuşak damakta çıkarılır (Demircan, 2013: 48).

biziki “bizimki”(IV/58-23),

ukumuşlüm “okuryazarlığım” (III/46-11).

2.1.11. / l / Ünsüzü

Ölçünlü dilde kullanılan tonlu, akıcı ve bir ön damak ünsüzüdür.

geldiler (I/8-7),

ağrabalıqları “akrabalıqları” (IV/57-18),

tarlasın “tarlasını” (II/27-26).

2.1.12. / m / Ünsüzü

Ölçünlü dilde kullanılan akıcı, çift dudak ünsüzüdür.

aşiom “arıyorum” (I/18-170),

suyumuz (IX/76-143),

biñ dönüm “bin dönüm” (V/62-45).

2.1.13. / n / Ünsüzü

Ölçünlü dildeki akıcı, diş-diş eti ve damak ünsüzüdür.

teker *daşana* “teker takarken” (I/13-101),

gelinnig “gelinlik” (I/18-170),

ataşda *bişen* “ateşte pişen” (I/12-104).

2.1.14. / p / Ünsüzü

Ölçünlü dildeki tonlu, süreksiz ve çift dudak ünsüzüdür.

yapamşiom “yapamıyorum” (VIII/72-51),

āzıñı ğapad “ağzını kapat” (II/34-150),

ķópeg “köpek” (VIII/71-25).

2.1.15. / r / Ünsüzü

Ölçünlü dilde kullanılan akıcı, titrekle ve ön damak ünsüzüdür.

onnar “onlar” (VII/70-88),

ğördiğini “kurduğunu” (I/22-10),

ırād “rahat” (II/35-59).

2.1.16. / s / Ünsüzü

Ölçünlü dilde kullanılan tonsuz, diş-diş eti ve sızıcı ünsüzdür.

horasan “Horasan” (II/38-12),

halbise “halbuki” (I/24-347),

esgiden “eskiden” (IV/58-6).

2.1.17. / ş / Ünsüzü

Ölçünlü dildeki tonsuz, diş eti ve sızıcı ünsüzdür.

dağımuşumuş “takışmış imiş, kavga etmiş” (I/13-100),

gelmişler (IX/74-31),

dörd gişiyen “dört kişiyle” (I/22-157),

dimişler “demişler” (VIII/71-11).

2.1.18. / t / Ünsüzü

Ölçünlü dilde kullanılan tonsuz, süreksiz ve diş eti ünsüzüdür.

getirdig “getirdik” (I/11-60),

teröris “terörist” (V/62-68),

öteki (I/24-262).

2.1.19. / v / Ünsüzü

Ölçünlü dilde kullanılan tonlu, sızıcı ve diş dudak ünsüzüdür.

yavrim “yavrum” (I/24-286),

davar (I/12-20),

evlerim (VI/66-76).

2.1.20. / y / Ünsüzü

Ölçünlü dildeki akıcı ve ön damak ünsüzüdür.

ordaydığ “oradaydık” (III/50-19),

laylonniğ “naylonluyoruz” (IX/76-162),

böyüg “büyük” (II/28-22).

2.1.21. / z / Ünsüzü

Ölçünlü dilde kullanılan tonlu, sızıcı ve diş eti ünsüzüdür.

yalıñız “yalnız” (IX/76-163),

ğalb ğırız “kalp krizi” (IV/58-83),

tanıdımız “tanıdığımız” (III/44-40).

2.2. Ölçünlü Dilde Bulunmayan Ünsüzler

2.2.1. / b / Ünsüzü

Tonlu, süreksiz, çift dudak ve palatal *b* ünsüzüdür.

feTTah bāe “Fettah Bey” (I/12-36),

sāabī “sahibi” (IV/57-58),

bāler “beyler” (II/30-45).

2.2.2. / ğ / Ünsüzü

Tonlu, süreksiz ve arka damak ünsüzüdür. Metinlerimizde genellikle art damakta boğumlanan *k* sesinin tonlulaşması sonucu ortaya çıkar ve kalın ünlülerle kullanılır. Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde oldukça sık rastladığımız bir sestir:

çoğ “çok” (III/49-33),

ğırıldı “kırıldı” (I/12-38),

ğaldığ “kaldık” (III/42-27),

musğa “muska” (VI/64-54),

ğarpız “karpuz” (IV/55-33),

ğórüşüm “görüşüm” (II/32-22).

2.2.3. / ğ / Ünsüzü

Tonlu, süreksiz, palatal ve ön damak ünsüzüdür. Metinlerimizde pek sık kullanılmayan bir ünsüzdür.

ğávırlar “kafirler” (I/13-27),

ikamedğah (V/61-137).

2.2.4. / ħ / Ünsüzü

Hırıltılı *ħ* diye de nitelendirilen tonlu ve sızıcı gırtlak ünsüzüdür. Bu ses, bir çok Anadolu ağızlarında kullanılmaktadır bk. (Karahan, 1996: 65), ayrıca bk. Kütahya, Kırşehir, Hatay, Osmaniye ve Ankara ağızları (Gülensoy, 1988: 64, Günşen, 2000: 52, Öztürk, 2009: 45, Özkan, 1997: 21, Akca, 2012: 85).

Alandan derlenen metinlerde patlayıcı, tonsuz art damak ünsüzü *ķ*, bazen tonlu gırtlak sızıcısı *ħ*'ya da döner.

ğılarıħ “kılarız” (IV/57-72),
oħu “oku” (II/38-19),
mıħ “mıh, çivi” (I/23-23),
yıħallar “yıklarlar, indirirler” (I/21-53).

2.2.5. / ķ / Ünsüzü

Süreksiz ve tonsuz ve gırtlak tarafına biraz daha yakın bir art damak ünsüzüdür. Bölge ağzından derlenen metinlerde bu ses sadece kalın ünlülerle kullanılır.

ğırķaltılım “kırk altılıyım” (VII/68-54),
yoķardan “yukarıdan” (III/40-16),
ķófteli “köfteli” (I/17-26),
ķağdı “kalktı” (I/17-90),
şüķúr “şükür” (I/12-133),
ķóde “köyde” (I/1-15),
ķóye “köye” (II/26-40).

Metinlerimizde art damak ünsüzü *ķ*, bazen *ħ* sesine bazen de *ğ* sesine dönüşmüştür.

ağğuyu köyüdür “Akkuyu Köyü'dür” (III/46-49),
çocuğ (I/24-117),
ğótürürdüğ “götürürdük” (I/8-22),
baħağ, nölucuğ “bakalım ne olacağız” (IV/53-37).

2.2.6. / k / Ünsüzü

Tonlu, süreksiz, palatal ve bir ön damak ünsüzüdür.

be'ár (III/41-38),
kád "kağıt (para)" (I/24-60),
kádını "kâğıdını" (I/24-156),
káyası "kâhyası" (IV/57-56),
dükkándan (I/16-129),
nikáh (I/23-26).

2.2.7. / í / Ünsüzü

Tonlu, akıcı, palatal ve ön damak ünsüzüdür.

da'ller "değiller" (III/46-66),
ālá "iyi, yüksek" (IV/51-53),
da'í "değil" (I/24-127),
ahlá "ahlâkı" (I/7-42).

2.2.8. / m / Ünsüzü

Akıcı, palatal ve çift dudak ünsüzüdür.

gómleg gimi "gömlek gibi (II/33-15),
gómleg "gömlek" (II/33-12).

2.2.9. / n / Ünsüzü

Akıcı, palatal, diş-diş eti ve damak ünsüzüdür.

egmeg gödu oñúme "ekmek koydu önüme" (II/32-97),
yariynan şurda beş altı gún "yarınla birlikte şurda beş altı gün kaldı" (III/47-126).

2.2.10. / ñ / Ünsüzü

Akıcı ve damak ünsüzüdür. Bölge ağzından derlenen metinlerde bu ses, kelime köklerinde, ilgi hali eklerinde, iyelik ikinci kişi teklik ve çokluk eklerinde, fiilin ikinci kişi teklik ve çokluk eklerinde kullanılır. Bu ek, ben, *sen* ve *o* kişi zamirleri ile *bu*, *şu* ve *o* işaret zamirlerine yönelme hal eki getirilmesi halinde de ortaya çıkmaktadır.

Metinlerimizde oldukça sık rastlanan bir ses olup kalın ve ince ünlülerle birlikte kullanılmaktadır.

bunuñ da anası “bunun da annesi” (I/8-35),
anañ babañ “annen baban” (IV/57-90),
içeriñdā “içerindeki” (I/18-70),
eñ büyü “en büyüğü” (I/5-18),
seniñ benim gimisi “senin ve benim gibisi” (I/2-122),
geldiñ “geldin” (I/12-94).

2.2.11. / ħ / Ünsüzü

Akıcı, damak ve palatal n ünsüzüdür. Metinlerimizde *ön* kelimesinin kullanımında görülür.

egmeg ğodu oñúme “ekmek koydu önüme” (II/32-97),
oñúne “önüne” (I/10-98),
eşşān oñúnden çekerim “eşegin (yularından) çekerim (II/34-127).

2.2.12. / ʔ / Ünsüzü

Ölçünlü dilde kullanılmayan akıcı, titreşimli, palatal ve ön damak ünsüzüdür.
dǵármenne “değirmene” (VII/68-112).

2.2.13. / s / Ünsüzü

Ölçünlü dilde kullanılmayan palatal, tonsuz diş eti sızıcı s ünsüzüdür.
ğósderrim “gösteririm” (V/60-97),
ğóštepe şu tepeniñ ismi “Göztepe, şu tepenin ismi” (I/10-117).

2.2.14. / t / Ünsüzü

Yarı tonlu *t* ile *d* arası bir sestir. Kırıkkale ili ağızlarında az rastlanan bir ses olup kalın ve ince ünlülerle kullanılmaktadır:

ısıTmanıñ “sıtmanın” (IV/57-203),
aT “at” (II/38-73),
iT “it, köpek” (II/32-100),
işTe “işte” (I/12-15).

2.2.15. / ʏ / Ünsüzü

Düşmeye yakın bir y sesidir. Derlenen metinlerden sadece üç kelime rastlanmıştır:

çalışıyordu “çalışıyordu” (I/22-39),
okuyannardan “okuyanlardan” (I/16-89),
neyden “neyden” (I/16-99).

2.2.16. / ʒ / Ünsüzü

ne güzel böyölardı “ne güzel büyüyorlardı” (I/5-58),
gözünde olabilir “senin gözünde olabilir” (I/2-90).

	Süreksiz			Sürekli						Zayıf Ünsüzler
				Sızıcı		Akıcı Ünsüzler				
	Tonlu	Tonsuz	Yarı Tonlu			Tonlu	Tonsuz	Geniz	Yanak	
Çift Dudak	b	p				m				
Diş-Dudak	b́			v	f					
Diş-Diş Eti	d	t	T	z	s	n	ž			
Diş Eti-Ön Damak	c	ç	ś	j	ş		í			
Ön Damak	g	k	ć	ǵ			l	r, ŕ	y	ý
Art Damak	ǵ	ķ		ǧ		ñ	ń			
Gırtlak				ḥ	h					

Yukarıda ünsüzlerle ilgili tablo verilmiştir.

2.3. Ünsüz Değişmeleri

2.3.1. Tonlulaşma

Kelime başında tonlulaşma, Oğuz Türkçesinin en belirgin özelliklerinden birisidir. Ölçünlü dilde, tonsuz ünsüzle biten kelimelere tonlu ile başlayan ekler "tonsuz" olarak eklenir. Kırıkkale ili ağızlarında ise, ölçünlü dildeki bu tonluluk-tonsuzluk uyumu neredeyse yoktur. Ekler çoğu kez "tonlu" olarak eklenmektedir. Tonlu ünsüzler çoğu kez kendisinden önceki tonsuz ünsüzü de tonlulaştırmaktadır.

2.3.1.1. / ç / > / c / Değişmesi

Bölge ağızından derlenen metinlerde kelime başında ve ortasında rastlanan bir değişikliktir.

anac “anaç” (I/3-134),
cizme “çizme” (IV/57-167),
kürgcü “kürkçü” (I/24-293).

2.3.1.2. / f / > / v / Değişmesi

havzam sâlam “hafızam sağlam” (IV/57-198).

2.3.1.3. / k / > / d / Değişmesi

döled “dölek, uslu, ağırbaşlı” (VII/70-97).

2.3.1.4. / k / > / g / Değişmesi

Kelime başında *k* > *g* değişmesi

gendi “kendi” (IX/76-16),
gêyim “giyim” (I/11-30), < gey- < ked-
gebci “kepçi” (I/1-40), < İng. kep
gişiniñ “kişinin” (II/31-43).

Kelime ortasında *k* > *g* değişmesi

segiz “sekiz” (VIII/73-12),
êşigde “eşikte” (II/38-19),
ögüz “öküz” (IX/76-112),
arpa egeg “arpa ekelim” (III/48-58),

yülgüliolar “kuluçkaya yatıyorlar” (I/12-81). yülüg < yülük

Kelime sonunda $k > g$ değişmesi

egmeg “ekmek” (III/48-135),

büyüg “büyük” (II/39-29).

2.3.1.5. / k / > / g / Değişmesi

Kelime başında $k > g$ değişmesi

ğablan “Kaplan isimli kişi ” (I/12-93),

ğomşudan “komşudan” (V/62-54),

ğargas “kargas” (IX/76-167).

Kelime ortasında $k > g$ değişmesi

ğagdı “kalktı” (IV/57-162),

gülğonağ “Gülkonak Köyü” (I/1-153),

bağmışlar “bakmışlar” (VIII/71-66),

ağrabası “akrabası” (V/62-72).

Kelime sonunda $k > g$ değişmesi

ğubaşdığ “yardımlaştık” (I/3-7),

adağ “adak” (VIII/71-42),

yabdırdığ “yaptırdık” (I/24-213),

kösedurağ “Kösedurak Köyü” (IV/56-65).

2.3.1.6. / k / > / g / Değişmesi

Kelime ortasında $k > g$ değişmesi

geldiğın “geldiğini” (VII/69-183).

Kelime sonunda $k > g$ değişmesi

böyuğ “büyük” (V/60-42) < “bädük” Eski Uygur Tk. (Caferoğlu, 2011: 37).

2.3.1.7. / p / - / b / Meselesi

Bölge ağzından derlenen metinlerden bazıları eski biçimlerin devamı niteliğindedir.

baldırcan “patlıcan” (I/12-98),

ismi **çebişler** “ismi çebişler” (I/14-16), < OT çepiç: “altı aylık keçi yavrusu” (Bayat, 2008b: 101).

bişiriller “pişirirler” (I/12-105) < ET’de bış- (Gülensoy, 2007: 698),

beg “çok” (IX/76-159) < OT’de beg (Gülensoy, 2007: 136),

barnāmızı “parmağımızı” (II/37-46). *bar (Gülensoy, 2007: 687).

Aşağıdaki örneklerde ise $p > b$ değişmesi gerçekleşmiştir.
yalvarıcıñ kebceci “kepçeciye yalvaracaksın” (I/18-202),
bunnarıñ hebsi “bunların hepsi”(I/1-75).

2.3.1.8. / p / > / d / Değişmesi

Metinlerimizde sadece bir örneğine rastlanmıştır.

domağ “Pomaklar” (I/1-49).

2.3.1.9. / t / > / d / Değişmesi

Kelime başında $t > d$ değişmesi

dadı “tadı” (V/62-23),

dıkanından “tikanıklığından” (V/60-13),

duddumuydu “tuttu mu idi, tuttuğu zaman” (I/25-38).

Kelime ortasında $t > d$ değişmesi

addım “attım” (II/37-31),

üsdüne “üstüne” (I/9-33),

çenedin “kalçasını” (I/12-41), çenet: kanat, kalça (Tietze, 2002: 495),

eviñ adirefi “evin etrafı” (I/2-116).

südüümüz “sütümüz” (IX/76-149), < süt (Atalay, 2006: 553).

Kelime sonunda *t > d* değişmesi

dörd “dört” (IX/76-9),

hökümed “hükümet” (V/60-11),

bayad “yaşlı bilge kimse” (VIII/71-119), bayat “kadim (Tanrı)” (Arat, 1979: 66),

bid “bit” (IV/57-120).

2.3.1.10. / s / > / z / Değişmesi

Bölge ağızından derlenen metinlerde kelime başında ve sonunda görülen bir değişmedir.

zabānan “sabahleyin” (IX/76-115),

zilifke “Silifke İlçesi” (III/48-44),

herkez “herkes” (V/62-25).

2.3.1.11. / s / - / z / Meselesi

Metinlerimizden tespit edebilen *seksen* ve *doksan* sözcüklerinin eski şekillerine yakın kullanımlara rastlamaktayız.

sekizen ‘bêş “seksen beş” (I/16-6), *säkizon* (Caferoğlu, 2011: 199).

segzen doxuzdan doxuzan dörde “seksen dokuzdan doksan dörde” (I/13-6). ET, OT toksun (DLT) / tokson < *tokuz on (Gülensoy, 2007: 293).

2.3.1.12. / ş / > / j / Değişmesi

Bölge ağızından derlenen metinlerde tek örneğine rastladığımız bir ses olayıdır.

anarji “anarşi” (I/9-62).

2.3.1.13. / t / > / g / Değişmesi

Bölge ağızından derlenen metinlerde iki örneğine rastlanan bir ses olayıdır.

gayığlarını... da *sündü’nüñ* olu getirdi “pencere çerçevelerini (kayıtları) da Sündüs’ün oğlu getirdi” (III/48-191), kayıt: pencere çerçevesi (DS C 8),

çigleg “çitlek, ayçekirdeği” (I/12-16).

2.3.2. Tonsuzlaşma

Kırıkkale ili ağızlarında tonsuzlaşma eğilimi tonlulaşma kadar yaygın değildir.

2.3.2.1. / b / > / p / Değişmesi

Metinlerimizde nadiren karşılaşılan bir değişmedir.

birbirine bağlamayınan “birbirine bağlama ile” (I/4-13),

apaza “Abaza” (IV/56-9),

pecede odun ısıtıldığı “bacada odun yakıyorduk” (VI/68-68), pece (DS C 9).

otopüsünen gider gelir “otobüsle gelir gider” (I/22-33),

pañgada “bankada” (V/60-26).

2.3.2.2. / c / > / ç / Meselesi

-CA eki, Eski Türkçede tabii yalnız ç’li idi: Uygur-ça, Türk-çe misallerinde olduğu gibi. Batı Türkçesinde de başlangıçta yalnız ç’li şekilleri vardı. c’li şekilleri Eski Anadolu Türkçesinden sonra ortaya çıkmıştır. Bugün c’li, ç’li şekilleri konsonant uyumuna bağlı olarak yan yana kullanılmaktadır (Ergin, 2003: 167).

+CI eki, Türkçenin eski devirlerinden beri kullanılan işlek eklerindendir. Meslek ve uğraşı alanlarını ifade eden isimler yapar. Bu ekin, ET’de sadece -cı, -çi şekilleri vardı (Gabain, 2007: 43).

Bölge ağzından derlenen metinlerde c > ç değişikliğinin farklı sebeplere dayandığı görülmektedir.

Aşağıdaki örnekte -cı biçiminin eski şekillerin devamı olduğu düşünülmektedir bk. (Ercilasun, 2004:182).

aylığcı “emekli aylığı alan” (II/26-16),

Aşağıdaki örneklerde ise -CA eşitlik hâli eki ET’deki gibi tonsuz olarak kullanılmıştır (Ercilasun, 2004:184).

bazıça “bazen” (II/37-35),

dabançie “tabancayı” (I/22-45). tabanca: avuç içi, el piştovu (Ahmet Vefik Paşa, 1888: 509)

2.3.2.3. / d / > / t / Değişmesi

Metinlerimizde sadece alıntı birkaç örnekte tespit edilebilmiştir.

temin “demin” (VIII/72-30),

sonta “İtalyanca sonda, katater” (I/13-36),

atliyede “adliyede” (I/6-99),

tomatis “domates” (IX/76-152).

2.3.2.4. / k / Ünsüzünün Korunması

kömdüler beni “gömdüler beni”(IV/57-208)

kevreg egmeg “gevrek ekmek” (I/2-136),

künde zabah “günde (her gün) sabah” (I/2-140),

keteceg “gidecek” (I/10-109),

kölge “gölge” (I/12-85) < ET *köligä* (Caferoğlu, 2011: 115).

2.3.2.5. / t / Ünsüzünün Korunması

EAT’de kelime başında tonlulaşmayan bazı kelimeler, Kırıkkale ili ağızlarında da tonlulaşmaz.

tiken “diken” (V/61-11). < ET’de *tikän* (Caferoğlu, 2011, 238) < OT tiken, tikken (DLT) (Gülensoy, 2007: 288).

tizlerim “dizlerim” (I/6-72).

Yukarıdaki son örnek Kırım Tatar Göçmenleri’nin yaşadığı *Polatyurdu Köyü*’nden derlenmiştir. Bu nedenle bu örnek Kıpçak Türkçesi özelliği olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye Türkçesinde kelime sonunda bulunan *p*, *ç*, *t*, *k* seslerinin iki ünlü arasında kalınca tonlulaşması kuralının Türkiye Türkçesindeki bütün kelimeler için geçerli olmadığı görülmektedir (Tokatlı, 2003/b: 148).

Metinlerimizde ulama sırasında tonlulaşma beklenen aşağıdaki örneklerde tonsuzlaşma gerçekleşmektedir.

nĭeterim “ne ederim” (I/6-17),

ayırt olur (I/1-90).

Aşağıdaki örneklerde tonlulaşmanın şartı varken *t* ünsüzü aykırı bir durum sergileyerek tonsuzlaşmıştır.

evlatımsıñ “evladımsın” (I/23-27),

evlatımız “evladımız” (I/12-128),

çerkez tatı “Çerkez Tatarı” (I/6-35).

2.3.2.6. /g / > / h / Değişmesi

Metinlerimizde sadece bir örnekte rastlanmıştır.

dèhneg “değnek” (II/37-11) < EAT’de degenek< teg-enek (*Gülensoy, 2007: 273*).

2.3.2.7. / v / > / f / Değişmesi

fişneler “vişneler” (VI/66-82),

bedafa “bedava” (V/62-23),

mèdafa, ondan bundan âç tobladılar “bedava, ondan bundan ağaç topladılar” (V/60-61),

üfeleñ “ufalarsın” (I/12-111). ET’de < uv-, uw-, öw- (*Gülensoy, 2007: 986*).

2.3.2.8. / v / > / h / Değişmesi

Metinlerimizde sadece bir örneği tespit edilebilmiştir.

bedaha_u oluñ “bedava olursun, yaşarsın” (I/2-161).

2.3.2.9. / z / > / s / Değişmesi

Metinlerimizde sadece bir örneği tespit edilebilmiştir.

ırısğısın “rızkını” (III/49-41).

2.3.2.10. / z / > / s / Değişmesi

Metinlerimizde kelime sonunda görülen bu değişiklik sadece birkaç örnekte rastlanmıştır.

bis “biz” (III/48-129),

diyalis “diyaliz” (III/49-13),

hafıs “hafız” (V/62-56).

2.3.3. Sızıcılışma

Patlayıcı ünsüzlerin çeşitli nedenlerle sızıcı ünsüzlere dönüşmesi olayıdır.

2.3.3.1. / b / > / v / Değişmesi

şavan dede “Şaban Dede” (VIII/71-39).

2.3.3.2. / ç / > / ş / Değişmesi

Oğuz grubu ağızlarının birçoğunda ç > ş değişmesine rastlamak mümkündür bk. Salmas Ağzı, Nevşehir, Erzurum, Kars ve Ankara İli Ağızları (*Gökdağ, 2006: 128; Korkmaz, 1994: 105; Gemalmaz, 1995: 182; Ercilasun, 2002: 113; Akca, 2012: 111*).

Metinlerimizde, kapalı hecelerde sık rastladığımız bu ses değişmesine ait bazı örnekler şu şekildedir:

şalıe oduna giderdiler “çalıya oduna giderlerdi” (I/10-42),
hāle mi şegdi “halay mı çekti” (I/10-124),
bişirmeg işin “pişirmek için” (I/10-42),
aşdıh “açtık” (IX/76-91),
şifcilig “çiftçilik” (VIII/72-48),
geşdiler “geçtiler” (I/1-143),
aşlıñ “açlığın” (I/12-65),
hêş “hiç” (II/37-27).

2.3.3.3. / c / > / j / Değişmesi

hajdeyken “Hac’dayken” (VII/69-65).

2.3.3.4. / k / > / ğ / Değişmesi

Bir arka damak ünsüzü olan ğ’nın boğumlanma noktasının dip damağa kaymasıdır (*Korkmaz, 2009: 704*).

çay ğoyım mi “çay demleyeyim mi” (I/7-7), koy- > goy- > ğoy-
ğoyunu “koyunu” (I/12-15). koyun > goyun > ğoyun.

2.3.3.5. / ğ / > / v / Değişmesi

Bu ünsüz değişmesi, Eski Oğuz Türkçesinde *sovuğ*, *sovu-* gibi çok sınırlı kelimelerde görülür (*Timurtaş, 2012: 54*).

Kırıkkale ili ağızlarında görülen örneklerden bazıları şu şekildedir:
yavıĝ yelâ “yavuk yeleĝi” (VIII/71-11) OT yaĝuĝ: yakın (Arat, 1979: 514)
savol “saĝol” (V/59-45),
duvan “Doĝan ismi” (I/12-92),
suvan “soĝan” (III/48-101).

2.3.3.6. / k / > / ĝ / Deĝiřmesi

Bölge ağızından derlenen metinlerden özellikle ünsüz yumuşaması sonucu ortaya çıkan pek çok örneĝine rastlanan bir ses olayıdır.

yemēñ *artıĝı* “yemeĝin artıĝı” (I/16-16),
yañılıřdıĝımda “yanıldıĝımda” (I/16-36), < *yanıl-ış-dık+ımda < yanıl-dık+ımda
onuñ ufacıĝından “onun küçüĝünden” (I/17-28) < ufacık+ından

2.3.3.7. / k / > / ħ / Deĝiřmesi

Türkçede kelime başında *ħ* bulunmaz. Bugün *ħ* ile başlayan birkaç kelime ET devresinde *k* sesini ihtiva etmekteydi. Sesin *ħ* şeklinde inkişafı daha sonraki yüzyıllarda olmuştur. Bazı kelimelerde kelime ortasında, hece başında *k*’lar *ħ* olmuştur. Bir kısım kelimede ise *k* / *ħ* olmuştur (Timurtaş, 2012: 48).

Bölge ağızından derlenen metinlerde kelime başı, ortası ve sonunda sıkça rastladığımız bu ses deĝiřmesine diĝer bazı Batı Anadolu ağızlarında da, bk. Ankara, Kırşehir, Nevşehir ve Hatay ağızları (Akca, 2012: 110; Günşen, 2000: 73; Korkmaz, 1994a: 87; Öztürk, 2009: 87), rastlanmaktadır.

aldıħ “aldık” (I/1-156),
oħudduĝ “okuttuk” (IX/76-9),
ħocam “hocam” (VII/69-68),
nolacaħ “ne olacak” (VIII/73-18).

2.3.3.8. / l / > / h / Deĝiřmesi

o oña bēħli dē “o kişi ona belli, işaretlenmiş, nişanlanmiş” (IX/76-19).

2.3.3.9. / t / > / f / Değişmesi

itikaf meselesi “itikaf meselesi” (I/18-139).

Bölge ağzından derlenen aşağıdaki örnekler sızıcı ünsüzler arasında yer değiştirme örnekleridir:

2.3.3.10. / f / > / h / Değişmesi

hërimnen hëç olïom “ferimle, kuvvetimle bir şey yapamıyorum” (V/60-71).

2.3.3.11. / h / > / f / Değişmesi

ğadefin almış oturmuş “kadehini almış oturmuş”(I/18-217).

2.3.3.12. / h / > / v / Değişmesi

yavşïan’a “Yahşihan İlçesi’ne” (VI/64-25).

2.3.3.13. / v / > / f / Değişmesi

çıfğın vurmuş “şıvgın vurmuş” (I/24-210), çıfğın < çıvğın < şıvgın “Rüzgar ve karla karışık yağın yağmur” (<http://www.tdk.gov.tr>, 14 Mayıs 2016).

2.3.3.14. / v / > / h / Değişmesi

ohalarım “ovalarım” (VIII/72-33).

2.3.4. Akıcılaşma

b, g, k gibi patlayıcı ünsüzlerden biri ile *h* gırtlak ünsüzünün; *r, l, m, n, y* gibi bol sesli akıcı ünsüzlerden birine dönüşmesidir (Korkmaz, 2007b: 14).

2.3.4.1. / g / > / y / Değişmesi

Bu ses değişmesi, bölge ağzından derlenen metinlerde şu örneklerde görülür:

diyal “değil” (V/62-24),

iyne “iğne” (I/6-16), < igne ET (Clauson, 1972: 110)

yâyınan “yağıyla” (V/62-48).

2.3.4.2. / b / > / m / Değişmesi

Türkçede kelime başında asli olan ünsüz *b*'dir. Fakat bazı kelimelerde nazal benzeşme yoluyla *b > m* değişmesi olduğu bilinmekte ve bu değişme, ET devresine uzanmaktadır. *b > m* değişmesi, Eski Oğuz Türkçesinde de vardır ve aynı kelime hem *m* hem *b* ile kullanılmıştır. Bu durum daha sonra Oğuz Türkçesinin Osmanlı sahasında *b*, Azeri sahasında *m* şeklinde gelişme göstermiştir (Ergin, 2003: 90).

Alandan derlenen metinlerde sınırlı sayıda örnekte tespit edilmiştir.

măana bulıollar “bahane buluyorlar” (IV/58-39),

gimi “gibi” (I/1-71),

evvelkimi “evvelki gibi” (III/40-7).

Ölçünlü dildeki *gibi < kip+i* son çekim edatı bölge ağzında *gimi* şekline dönüşmüştür. Bu kelime derlenen metinlerde 93 defa kullanılmıştır.

2.3.4.3. / h / > / n / Değişmesi

şansan memnun diyalig “şahsen memnun değiliz” (IV/55-11),

nizibcilig “hizipçilik” (V/62-6).

2.3.4.4. / k / > / n̄ / Değişmesi

aḫrabalıñlar “akrabalıklar” (IV/57-18).

2.3.4.5. / v / > / m / Değişmesi

mefad ěddi “vefat etti” (IV/57-128).

2.3.4.6. / d / > / y / Değişmesi

durumum ěyi “durumum iyi” (I/24-112) < eygü < edgü,

Aşağıdaki ünsüz değişmeleri ise akıcı ünsüzler arasında yer değiştirme örnekleridir.

2.3.4.7. / m / > / n / Değişmesi

münkün dāl “mümkün değil” (III/41-28)

2.3.4.8. / n / > / m / Değişmesi

üç ğurmalı “üç kurnalı (su teknesi)” (VI/65-131).

2.3.4.9. / ñ / > / y / Meselesi

Korkmaz’a göre Bartın ve Yöresi ağızlarında görülen *ñ* > *y* değişimleri ile Kıpçak lehçeleri arasında bağlantı vardır ve Bartın ve yöresi ağızlarına bu açıdan en yakın lehçe ise Karayimce’dir (Korkmaz, 2005: 130).

Nevşehir Ağzı’nda (Korkmaz, 1994a: 5) geçen *köñül* > *göyün*, *köyül*, *eliñi* > *eliyi*, *öñüme* > *öyüme* kelimelerinde tespit edilen *ñ* > *y* gelişimi yönünde olan *ñ* ünsüzü, Kırıkkale ili ağızlarında genellikle dış ünsüzü “*n*”ye dönmüş veya aslını korumuştur.

çocuğların ğónün “çocukların gönlünü” (II/29-12),
ğónü varsa “gönlü varsa” (I/12-10),
eliñi yüzüñü yıka “elini yüzünü yıka” (III/50-7),
eliñizi sürüñ “elinizi sürün” (VIII/71-121),
egmeg ğodu oñüme “ekmek koydu önüme” (II/32-97).

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen bazı kelimelerde ise *ñ* > *y* değişimi az da olsa tespit edilmiştir. Bu değişiklik ilgi ekinde görülmektedir.

babayñ yanında mısıñ? “babanın yanında mısın?” (IV/51-51),
babayñ dedeyiñ gününde “babanın dedenin gününde” (VII/68-105).

2.3.4.10. / n / > / l / Değişmesi

malıfatıracı “manifaturacı” (I/18-178).

2.3.4.11. / n / > / r / Değişmesi

radasa çıkardığ “nadasa çıkardık” (VII/68-86).

2.3.4.12. / ñ / > / m / Değişmesi

ğómleg ”gömlək” (II/33-15), göñlek > gömlək (Korkmaz, 2007b: 50).

2.3.4.13. / n / > / ñ / Değişmesi

çũñ gomşudan utanĩo “çũñkü komşudan utanıyor” (V/62-53).

2.3.4.14. / n / > / y / Değişmesi

yariynan şurda beş altı gũñ “yarınla birlikte şurda beş altı gün kaldı” (III/47-126).

2.3.4.15. / r / > / l / Değişmesi

Alandan derlenen metinlerde görülen bazı örnekleri şunlardır.

ülüzgarı “rüzgârı” (II/35-44),

leçberlig “rençberlik” (I/10-16),

ķalegteller “karakterler” (I/21-47),

güleşdililler “güreştirirler” (I/23-21).

2.3.4.16. / r / > / n / Değişmesi

eviñ denegdifini “evin direktifini” (I/19-48).

2.3.4.17. / y / > / n / Değişmesi

narpız “yarpuz bitkisi” (VI/63-89).

2.3.4.18. / ñ / Ünsüzü İle İlgili Durumlar

Bugün Doğu, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgeleri ağızlarında bu ses duyulmamaktadır. EAT, bu bakımdan damak *n*'sinin korunduğu diğer bölgelerin (Batı Anadolu, Orta Anadolu, Güney Anadolu, kısmen Batı ve Orta Karadeniz) ağızlarıyla birleşmektedir (*Karahan, 2000: 4*).

ñ sesi aynı zamanda Türkçenin tarihî sürecinde kimi lehçe ve ağızlarda çok farklı bir gelişme göstermiş, kendisinin korunamadığı durumlarda çeşitli sebeplerle yerini *ng / ng, n, ğ / g, ğ, y, v / w, h* ve *m* seslerine bırakmıştır (*Çağatay, 1954: 15*).

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde genellikle eski şeklin korunduğunu görmekteyiz.

İlgi ekinde

obaniñ “obanın” (IV/57-9),

seniñ “senin” (I/1-83),

seniñ benim gimisi “senin ve benim gibisi” (I/2-123).

dedesiniñ tallasın napıcağ “dedesinin tarlasını ne yapacak” (IV/53-67),

bunuñ da anası “bunun da annesi” (I/8-35).

İyelik ikinci şahıs ekinde

yüzüñü “senin yüzünü” (III/50-7),

anañ babañ “annen baban” (IV/57-90).

Fiili çekimi ikinci teklik ve çokluk şahıslarda

annadıñ “anladın mı” (IV/57-29),

ne ariñoñuz burda “ne arıyorsunuz burada” (I/14-33),

içeriñdā “içerindeki” (I/18-70).

geldiñ “geldin” (I/12-94),

èderseñ “edersen” (VIII/73-83).

Kelime köklerinde

oñúne “önüne” (I/10-98),

eñ fazla “en fazla” (II/26-42),

yeñiden “yeniden” (II/33-35),

biñ lira “bin lira” (I/24-100),

doñuz “domuz” (I/14-33),

èyi bilío, ğanel *dañışdirmeyi* “(televizyon) kanal değiştirmeyi iyi biliyor” (I/2-57).

“dañışdirmeyi” kelimesinde “dañış-“ kelimesi için ET *teñiş- / tegiş- < *teg-(i)ş- (Gülensoy, 2007: 273).

biñ ikūz metire *deriñdiemiş* “bin iki yüz metre derinlikteymiş” (II/38-26). < tering “engin, geniş, derin (yalnız su için)” (Gülsevin, 2016: 284).

ben, sen ve o kişi zamirleri ile bu, şu ve o işaret zamirlerine yönelme hali eki getirilmesiyle

şoña şuña mayış vèřö “şuna buna maaş veriyor” (I/25-18),

baña “bana” (II/34-248),

şuñlardan aldı “şunlardan aldı” (I/9-44),
oña “ona” (I/10-56).

Aşağıdaki örnekte ise ikinci hece yapım ekinde görülür. Bu değişim ise *g* sesinin etkisiyle olmuştur.

işleñgişlerde “el işlerinde” (IX/76-97).

2.3.5. Süreksizleşme

Bölge ağzından derlenen metinlerde az sayıda görülen sürekli ünsüzlerin süreksiz ünsüzlere dönüşmesi hadisesidir.

2.3.5.1. / m / > / b / Değişmesi

göçebe (II/36-16) (köçme > göçme > *göçeme > göçebe (Gülensoy, 2007: 374).

2.3.5.2. / j / > / c / Değişmesi

cilet almış “jilet almış” (III/47-142),
ancu “anjiyo” (I/7-29),
caponya “Japonya” (III/42-7).

2.3.5.3. / f / > / p / Değişmesi

pabrika “fabrika” (I/2-29).

2.3.5.4. / h / > / k / Değişmesi

aydıñşık “Aydınşık Köyü” (VI/63-53).

2.3.5.5. / s / > / d / Değişmesi

hısdanı vèrîm “hissenî vereyim” (V/60-162).

2.3.5.6. / y / > / c / Değişmesi

cıbil “çıplak” (I/14-84), < ET **yabı-** “örtmek” + **-l-(a)k** (Gülensoy, 2007: 238).

2.3.5.7. / y / > / g / Meselesi

gine “yine” (V/60-11),

biri gene adliyedeydi “birisi yine adliyedeydi” (I/6-104).

Burada y > g şeklinde bir ses değişmesi değil eski şeklin korunması olarak karşımıza çıkmaktadır. *gene / gine* için bk. (Tietze, 2002: 130).

2.3.5.8. / h / > / g / Değişmesi

tağdayı döşediler “tahtayı döşediler” (II/4-16).

2.3.6. Ünsüz Benzeştirmeleri

Doğu Karadeniz ve Doğu, Güneydoğu Anadolu ağızlarında gerileyici benzeşme hâkimdir. Hatta bu yüzden *i- ek-fiili* ve *ile* edatı bu yörelerde eklemeye direnç gösterir. Bu bölgeler dışındaki bütün Anadolu ağızlarında EAT’de olduğu gibi ilerleyici benzeşme görülür (Karahana, 2000: 4).

Kırıkkale ili ağızlarında çok çeşitli olmamakla birlikte sıklıkla benzeştirme örnekleriyle karşılaşmaktadır.

2.3.6.1. İlerleyici Benzeştirme

2.3.6.1.1. Tam Benzeştirme

/ -nl- / > / -nn- / benzeştirmesi

Bölge ağızında derlenen metinlerde en sık rastlanan benzeştirme çeşididir.

bezinigde “benzinlikte” (II/37-33),

annadıolar “anlatıyorlar” (II/32-40),

onnar “onlar” (VI/66-85),

annaşıöler “anlaşıyorlar” (I/1-18),

bunnar “bunlar” (VIII/73-9),

başgannan “başkanla” (I/1-48).

/ -ld- / > / -dd- / benzeşmesi

asfaddarı da onnar yapıollar “asfaltları da onlar yapıyorlar” (VII/70-88).

/ -şm- / > / -şş- / benzeşmesi

baña bir *başşag* göterledi “hızla bana bir paşmak, tokat attı” (IV/57-86).

2.3.6.1.2. Yarı Benzeştirme

Alandan derlenen metinlerde nadiren görülür.

/ -rm- / > / -rn- / benzeştirme

Metinlerimizde “parmak” kelimesinde sıklıkla kullanılmıştır.

barnağ “parmak” (I/25-124),

barnağlarımıñ ucundan “parmaklarımın ucundan” (I/18-68).

2.3.6.2. Gerileyici Benzeştirme

2.3.6.2.1. Tam benzeştirme

/ -rl- / > / -ll- / benzeştirme

Metinlerimizde geniş zaman ekinden sonra üçüncü çokluk kişi eklerinin geldiği durumlarda bu benzeştirme ortaya çıkmaktadır. Alandan yaptığımız derlemelerde çok sık karşılaşılır.

oynardı “oynarlardı” (VI/63-50),

geliller “gelirler” (I/13-48),

güleşdililler “güreştirirler” (I/23-21),

sölellerdi “söylerlerdi” (III/40-45),

talla “tarla” (VI/66-36),

içeller “içerler” (I/12-10).

/ -ml- / > / -ll- / benzeştirme

Metinlerimizde nadir görülen bir benzeştirmedir.

dönüllemeg “dönümlmek, dönümü hesaplamak” (I/5-11).

/ -gn- / > / -nn- / benzeştirme

Metinlerimizde tek örneğine rastladığımız benzeştirmedir.

innesine “iğnesine” (II/37-37).

/ -zs- / > / -ss- / benzeştirmesi

Metinlerimizde tonsuzlaştırma etkisiyle d zenli olarak ortaya  ıkan bir benzeştirmedir.

dussuz “tuzsuz” (VIII/71-19),
h c olmassa “hi  olmassa” (III/41-34),
ha sıssı n “haksızsın” (III/41-64),
ossu n “olsun” (VI/66-59).

/ -yz- / > / -zz- / benzeştirmesi

tazzigli “tazyikli” (VI/65-105),
dezzesini n  lundaydı “teyzesinin  glundaydı” (I/12-25).

2.3.6.2.2. Yarı Benzeştirme

/ -md- / > / -nd- / benzeştirmesi

şimdi kelimesinde d zenli olarak meydana gelen bir benzeştirmedir. Sebebi diş-diş eti  ns z n n etkisidir.

şindikiler “şimdikiler” (II/37-25),
şindig “şimdi” (I/14-29).

/ -nb- / > / -mb- / benzeştirmesi

Dudak  ns z n n etkisiyle d zenli olarak ortaya  ıkan bir benzeşmedir.

om bir “on bir” (I/1-92),
ısdambul “ıstanbul” (I/2-76),
bekir ombaşı (II/35-31),
 ayimb n n  orkudan “kayimbabanın korkusundan” (I/16-87).

2.3.6.2.3. Uzak Benzeştirme

Uzak benzeştirme; aralarında bir veya birden  ok ses olsa dahi iki  ns zden birinin, diğeriinin etkisinde kalarak değişmesidir (Ercilasun, 2002: 130).

/ -z - / > / -zz- / benzeştirmesi

ı  nl s n n d şmesi sonucu    ns z  z’ye d n şm şt r.

azzī “azığı” (I/12-110).

/ -ny- / > / -ly- / benzeştirmesi

Akıcı yanak *l* ünsüzünün akıcı damak ünsüzünü kendisine benzeştirmesidir.

laylon “naylon” (IX/76-54).

/ -z- / > / -c- / benzeştirmesi

Süreksiz *c* sesinin sızıcı sürekli *z* sesini kendisine benzeştirmesidir.

accığ “azıcık” (I/23-42).

/ -v- / > / -b- / benzeştirmesi

Süreksiz *b* ünsüzünün sızıcı sürekli *v* ünsüzünü kendisine benzeştirmesidir.

babalı “vebalı” (II/32-29).

2.3.7. Aykırılmaşma

Bir kelimedede yan yana ya da birbirinden aralıklı duran, fakat boğumlanma nitelikleri birbirinin tıpkısı ya da birbirine yakın olan iki ünsüzden biri, bazen kendi boğumlanma noktasını ötekinden ayırarak başka bir ünsüze döner ve *benzeşmezlik* dediğimiz, benzeşmenin tam tersi bir olaya yol açar (Korkmaz, 1994b: 96).

Bölge ağızından yapılan derlemelerde pek sık rastlanmayan bir ses olayıdır.

biladeriñ tarlası “biraderin tarlası” (III/49-8),

delbeder “derbeder” (V/60-69).

2.3.8. Ünsüz İkizleşmesi

İç seste iki ünlü arasında bulunan ve vurguyu üzerinde bulunduran ikinci hece başındaki ünsüzlerin, açık ve zayıf boğumlanmalı ilk hece ünlülerinin etkisi altında kendi hece sınırlarını aşacak bir yoğunlukla boğumlanmaları sonucunda söz konusu ünsüzdeki tekrarlanmayı gösteren ses olayıdır. Ünsüz ikizleşmesinin sebepleri arasında vurgu da yer alır (Korkmaz, 2007b: 231).

Alandan yapılan derlemelerde, yukarıdaki tanımda yer alan her iki şekilde de ortaya çıkan ünsüz ikizleşmesine sıklıkla rastlanır.

issiz “ıssız” (I/24-41) idi “sahip” (Arat, 1979: 187) > *ıdisiz > iyesiz > iysiz > issiz.

büttün türkiye'yi "bütün Türkiye'yi" (VII/58),
abdallıñ *binnasını* sorarsan "abdallığın binasını (temelini) sorarsan" (VI/63-111),
eşşegler "eşekler" (VI/66-60),
güccüg "küçük" (I/1-128),
yédmişş "yetmiş" (I/12-61),
bir başşağ "bir tokat" (IV/57-86),
aşşa gèderken "aşağı giderken" (I/13-100).

Genellikle Orta Anadolu ağızlarında görülen *gelmissim*, *gelmissik* gibi örnekler, ikinci şahısta meydana gelen değişimin örneksenmesi sonucu ortaya çıkmışlardır (*Buran, 2007b: 124*).

Metinlerimizde tespit edilen ikizleşme örneklerinden bazıları şu şekildedir:

èyîédmissiñ "iyi etmişsin" (I/24-8),
gelmissig "gelmişiz" (I/13-11),
basmissım "basmışım" (IV/57-212),
gidîomussuñ? "gidiyormuşsun" (I/24-252),
górüssüñdür "görmüşsündür" (I/12-16).

2.3.9. İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi

Alıntı kelimelerin iç seslerindeki çift ünsüzlerin tekleşmesidir. Bölge ağızından derlenen metinlerden bazıları şunlardır:

hediyesini "Ar. hediyyesini" (II/33-15),
ama "Ar. amma" (VI/65-106),
evel "Ar. evvel" (I/5-47).

2.3.10. Ünsüz Düşmesi

Dildeki ses olaylarının önemli sebeplerinden biri söyleyişte kolaylığa gitmektir. Bu eğilim, kendisini ağızlarda geniş bir şekilde göstermektedir. Kelimelerdeki birbirine benzeyen ses topluluğundan biri; söyleyiş kolaylığı, tekrardan kaçma ve hızlı konuşma gibi sebeplerle düşebilmektedir (*Doğan, 2010: 107*).

Bölge ağzından derlenen metinlerde de bu sebeplerden dolayı ünsüz düşmeleri meydana gelmektedir. Metinlerimizde her ünsüz düşmesinde ünlü uzaması meydana gelmemektedir. *ğ*, *g*, *ğ*, *y*, *k* bazen de *r* ünsüzünün düşmesinden sonra ünlü uzaması meydana gelmektedir.

2.3.10.1. / f / düşmesi

Metinlerimizde sınırlı sayıda örnekte tespit edilebilmiştir.

ōkelendīm zaman “ōfkelendiğim zaman” ((IV/58-117).

2.3.10.2. / g / düşmesi

Bölge ağzından derlenen metinlerde en çok rastlanılan ünsüz düşmelerinden birisidir. *g* ünsüzünün *g* > *ğ* sürecinden sonra düştüğü düşünülmektedir.

dēdīñ “dediğin” (I/24-77), < dediğin < didigūñ (Ergin, 1997: I-99),

ālen “eğlen, dinlen” (II/37-32),

ikūndūr “iki gündür” (I/25-24).

2.3.10.3. / ğ / düşmesi

Metinlerimizdeki bazı kelimelerde *ğ* > *ğ* değişmesinden sonra *ğ* ünsüzünün düştüğü tahmin edilmektedir.

soūğlar “soğuklar” (II/33-22), < soğuglar < soğıklar

ōlu “oğlu” (VIII/73-7). < oğlu < oğlu

2.3.10.4. / ğ / düşmesi

Metinlerimizde *ğ* ünsüzü hemen hemen bütün kelimelerde eriyerek kaybolmakta ve ünlü uzamalarına sebep olmaktadır.

āzıma “ağzıma” (III/40-70). < ağızlu (Ergin, 1997: I-96)

sīr “sığır” (I/12-15),

avradcāzım “hanımcağızım” (I/1-130),

dālıķan “dağılırken” (I/1-139),

oldūnda “olduğunda” (VII/70-35),

tobrañda “toprağında” (V/62-69),

yumrū “yumruğu” (I/25-21).

oramazı da var “yamaçtaki mazı da var” (IX/76-144), oğrağ “dağ yamacı” (Atalay, 2006: C 4, 424).
sâ “sağ” (I/12-65).

2.3.10.5. / h / düşmesi

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde *h* ünsüzünün düşmesine birkaç kelimedede rastlanmıştır.

masül “mahsül” (I/12-17),
üseyinobası “Hüseyinobası Köyü”(IV/57-15),
getir ele “getir hele” (III/48-120),
gel acı “gel hacı” (I/6-20),
anı “hani” (VIII/72-15),
erif “herif” (VIII/72-9),
amed “Ahmet”(II/27-19).

2.3.10.6. / l / düşmesi

Metinlerimizde orta hecede az sayıda karşılaşılan bir ses olayıdır.

mazemesin “malzemesini” (I/12-100),
haydi kaçak “haydi kalkalım” (III/48-130),
ğakacak “kalkacak” (VI/66-26).

2.3.10.7. / n / düşmesi

Alandan derlenen metinlerde sadece birkaç kelimedede rastlanmıştır.

deg “denk” (I/11-174),
gazac yönü “kazanç yönü” (II/39-59),
kedli “kentli” (VI/63-17),
zata “zaten” (VI/66-10).

2.3.10.8. / r / düşmesi

üseyinobası’na *otudmuşlar* “Hüseyinobası’na oturtmuşlar” (IV/57-15),
bi “bir” (I/12-90),
sōna “sonra”(I/12-131),

gelikene “gelirken” (IX/76-104).

2.3.10.9. / t / düşmesi

Kelime sonunda genellikle üst üste gelen iki ünsüzden birisi olduğu durumda *t* ünsüzü düşmektedir. Metinlerimizde nadir rastlanan bir ses olayıdır.

teröris “terörist” (V/62-68),
ıras “rast” (I/16-137).

2.3.10.10. / y / düşmesi

Metinlerimizde rastladığımız düşme eğilimi en fazla olan ünsüzlerden birisi de *y* ünsüzüdür.

şè “şey” (I/12-101),
'kām olacağ “kayın, hısım akraba olacak” (IX/76-45),
sīünü “suyunu” (III/44-25),
bōle “böyle” (II/37-11),
oḥlolar “okuyorlar” (II/37-25).

2.3.10.11. / z / düşmesi

şu kemig öle sılıyo “şu kemik öyle sızlıyor” (V/59-38).

2.3.11. Ünsüz Türemesi

Kelime ön, iç ve son seslerinde, kelimenin aslında olmayan bir ünsüzün türemesi olayı: elbette > helbette, ır > yır, ırak > yırak, igit > yiğit, bazen > bağzen, tamir > tağmir, temin > teymin, dua > duva, şair > şayir vb. belkim, çünkü, barım gibi kelimelerde görülen son sesteki -m, ET'deki -mA pekiştirme ekinin kalıntısı gibi görünüyor (Korkmaz, 2007b: 231).

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde kelime tabanlarında ünsüz türemeleri pek sık rastlanan bir ses olayı değildir. Metinlerimizde bu ses olayına sözcüğün başında, ortasında ve sonunda rastlanmaktadır.

2.3.11.1. / ğ- / türemesi

Metinlerimizde tespit edilen aşağıdaki alıntı kelime, asli şekli ayınlı olan *ırk* kelimesi ğ ünsüzü türemesiyle Türkçeleştirilmiştir.

ğırğçılı yoğ “ırkçılığı yok” (III/42-23).

2.3.11.2. / -g / meselesi

Metinlerimizde kelime sonunda ortaya çıkan *g* eski bir enklitik eki olan *ok / ök* ekinin kalıntısı olarak değerlendirilmektedir. Bu konu hakkında *bk. (Ercilasun, 2008: 48).*

gerçig “gerçi” (III/40-8),

şindig (I/5-66).

2.3.11.3. / h-, ħ- / Ünsüzünün Korunması

Türk dili ile tarihi ilgisi bulunan Moğolca, Tunguzca gibi dillerdeki şekiller de göz önüne alındığında eski bir “*p-“den geldiği “h-’li bazı kelimelerin Türk dilinde de saklandığına biz de inanıyoruz. Hal böyle olunca, “h-“ ve “Ø-“lı şekillerde yaşayan bazı kelimeleri tekrar düşünmek gerekmektedir (*Gülsevin, 2005b: 207*).

Metinlerimizde birkaç kelimedede rastlanmaktadır.

pilodlar hadlamış “pilotlar atlamış” (II/38-25),

arpa biçöduğ horānan “arpa biçiyorduk orakla” (IX/76-107),

ħoralarda “oralarda” (VII/69-26),

2.3.11.4. / -h- / türemesi

Metinlerimizde alıntı kelimelerde nadir görülen bir ünsüz türemesidir. Benzer kelimelerin örneksenmesi yoluyla ortaya çıktığı düşünülmektedir.

ihitiķaf “itikat” (I/18-140),

ihitimad “itimat” (I/18-144).

2.3.11.5. / -m / Meselesi

belkim, çünkü, barım gibi kelimelerde görülen son sesteki *-m*, *ET*’deki *-mA* pekiştirme ekinin kalıntısı gibi görünüyor (*Korkmaz, 2007b: 231*).

Metinlerimizde bir kelimedede pekiştirme amacıyla kullanılmıştır.

belkim “belki” (I/2-38),

belkim “belki” (VII/69-64).

2.3.11.6. / -n / Meselesi

Metinlerimizde nadir görülen bu ses olayı vurgu ve pekiştirme amacıyla kullanılmaktadır.

bi yannı gèder, bi yannı törö “bir tarafı ölüyor, bir tarafı türüyor” (III/48-165),
belkin “belki” (VII/69-24),
ğayrın “artık, bundan sonra” (I/16-34).

2.3.11.7. / r / türemesi

Metinlerimizde nadir görülen bir ünsüz türemesidir.

onnar göçeberidi “onlar göçebeydi” (VII/69-25).

2.3.11.8. / s / türemesi

Bu türeme, ikinci teklik ve çokluk şahıslarda meydana gelen değişimin örneksenmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

o tarafdan gelmissig “o taraftan gelmişiz” (II/26-9),
ğavırgalı’dan burîe gelmissig “buraya Kavurgalı Köyü’nden gelmişiz” (I/7-11),
işde uyumuş ğalmıssıĝ “işte uyumuş kalmışız” (I/20-120).

2.3.11.9. / v / türemesi

duva yazar “dua yazar” (VII/71-62).

2.3.11.10. / y / Ünsüzünün Korunması

Türkiye Türkçesi ağızları araştırmalarında, kelime başı “y- ‘li ve “y- ‘siz görülen şekillerin başındaki ünsüze “öntüreme” demek yaygınlaşmış bir yanlışlıktır. Bunlar, yaşayan lehçelerdeki şekilleri ile karşılaştırıldığında, bir kısmının “öntüreme” olmayıp, eski bir ünsüzün devamı olduğu anlaşılabilmektedir (**ip** < **yip**, gibi) (Gülsevin, 2005b: 213).

Metinlerimizde y ünsüzünün korunduğu örnekler şunlardır:

yırağdalar “uzaktalar” (I/3-149),
ğapî *yitib* de açan olmazdı “kapıyı itip de açan olmazdı” (I/16-33).
suylarımız “sularımız” (VII/70-10),

“suylarımız” kelimesi su < suy < suw < sub gelişimini göstermektedir. suw (Eski Uygurca) < sub (Köktürkçe) (Ercilasun, 2004: 279).

Metinlerimizde tespit edilen aşağıdaki örneklerdeki y sesi alıntı kelimelerin Türkçeleştirilmesiyle ilgilidir.

ayla “aile”(I/22-63),

ğayıl olmiŋo “kabul etmiyor”(VII/68-98) < Ar. kâil,

yüz elli ğayme “yüz elli lira (kağıt para)” (II/37-45) < Ar. kaime.

Alandan derlenen aşağıdaki örneklerde ise alıntı kelimelerde başka sebeplerden dolayı y ünsüzü türemesi meydana gelmiştir.

yèsir “Ar. esir” (III/42-22),

bayrı “Far. bari” (I/24-123),

arazyası oldū için “arazisi olduğu için” (VII/69-100). < Ar. arazi.

y ünsüzü, metinlerimizden tespit edilen aşağıdaki örneklerde de ünsüz türemesi olarak kullanılmaktadır.

ğaylan yaşlandı “artık yaşlandı” (V/59-23) galan: artık, başka. “Haydi galan gidelim.” (DS C VI). galan > gaylan

deli bıydıĝ bişîemiş “deli bıdık (kısa ve tıknaz) bir kişiymiş” (III/44-16).

Metinlerimizden aşağıdaki örnekte y ünsüzü pekiştirme amacıyla kullanılmıştır. soy olan “şu oĝlan” (IV/57-101)

2.3.12. Yer Değiştirme

Karşılıklı olarak iki sesin yer değiştirmesidir. Bölge ağzından derlenen metinlerden bazıları şunlardır:

ĝórsedmesiñ “göstermesin” (I/3-159),

Timurtaş, kelimenin aslının DLT’de görset- şeklinde olduğunu metatez neticesinde göster- şekline dönüştüğünü ileri sürmektedir (Timurtaş, 2012: 118).

samırsaĝ “sarımsak” (I/13-67),

zebse “sebze” (VII/70-24),
tahrana “tarhana” (I/18-112),
gosmer “komser” (II/35-22),
yavraldım “yalvardım” (III/41-29),
melmeketimiz “memleketimiz” (I/22-110).

2.3.13. Hece Kaynaşması

Kimi zaman iç seste iki ünlü arasında bulunan *b, k, g, ğ, n/ñ, h, v, y* ünsüzlerinin erimesi sonucu iki ayrı hecenin ünlülerinin karşılaşması, kimi zaman da ünlü ile biten bir sözün, ünlü ile başlayan bir ek ya da bir söz ile birleşmesi sonucunda oluşur (*Buran, 2007a: 7*).

Metinlerimizde çok sık rastlanan bir ses olayıdır.
ellām “Allahu alem” (I/7-54),
kóy kóy, *mele, mele* “köy köy, mahalle mahalle” (V/60-109),
dünān “dünkü gün” (I/24-47) < tün+e gün (*Korkmaz, 1994a: 11*).
ahíá “ahlâkı” (I/7-42),
zabā ğarşın “sabaha karşı” (I/8-9),
cenaze yıĥim “cenaze yıkayayım” (I/20-132),
on dene de ben *getseydim* “on tane de ben getirseydim” (IX/74-18),
bıldır “bir yıldır, geçen sene” (III/44-23),
bārïö “bağırıyor” (I/8-14),
bitecig “bir tanecik, bir tekçik” (I/5-64).

2.3.14. Hece Düşmesi

Birbirine benzer iki heceden birinin düşmesi hadisesidir (*Gökdağ, 2006: 153*). Bölge ağzından yaptığımız derlemelerde hece düşmesi, daha çok geniş zaman ekindeki ünlünün düşmesi sonucu ortaya çıkmaktadır.

çāddırrım “çağirtırım” (III/47-85),
gósderim “gösteririm” (V/60-97),
götürrüz “götürürüz” (VIII/72-10),
'bişirrig “pişiririz” (I/13-53).

2.3.15. Ünlü-Ünsüz Uyumu

Kimi ünsüzler, ünlü uyumundan etkilenecek iki ayrı yerde ve biçimde çıkarılır. Ayrılık sessel olup dilin ön ya da arkasının damağa yakın oluşuna bağlıdır (*belik-balıq, silgi-salgı...*) (Demircan, 2013: 84).

k, g, l, t, d, n gibi çift boğumlanmalı ünsüzlerle birleşen ünlülerde genellikle ünlü-ünsüz uyum bozukluğu görülür. Bu bozulma önde boğumlanan ünsüzlerin yanındaki ünlülerin kalın veya yarı kalın, arkada boğumlanan ünsüzlerin yanında yer alan ünlülerin de ince veya yarı ince şeklinde olmasıyla kendini gösterir. Kıpçak etkisinin kalıntılarıdır (Korkmaz, 2009: 700).

Kırıkkale ili ağızlarında ünlü-ünsüz uyumu genellikle sağlamdır. Ancak *ğ, k* art damak ünsüzleriyle yan yana kullanılan yarı ünlü *ó* ve *ú* ünlüleri vardır.

böyüg bir *köz* “büyük bir köy” (I/1-106),

bu dağ *köyleri* “bu dağ köyleri” (VIII/69-184),

tám *gözünüñ* burasında “gözünün tam burasında” (I/2-87),

unna *götürürdüg* “onunla götürürdük” (VII/69-37),

faķir “fakir” (IV/58-8),

o iş *ķötü* işde “o iş kötü işte” (VII/69-168).

ŞEKİL BİLGİSİ

1. İsimler

1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

İsim kök ve gövdelerinden isimler türetmeye yarayan eklerdir. Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde görülen isimden isim yapma ekleri şunlardır:

1.1.1. -(A)C

Eklendiği kelimeye büyütme ve küçültme işlevi katan, isimlerden isim ve sıfat türeten vurgulu bir ektir (*Korkmaz, 2007a: 34*).

Metinlerimizde az rastlanan isimden isim yapan eklerdendir.

anac “Yetişkin, doğurma çağına erişmiş tavuk.” (I/3-134),

ğıraç “kıraç (toprak)” (I/17-67).

1.1.2. -AK

Eski Türkçedeki *-Gak* küçültme ve kuvvetlendirme ekiyle ilişkisi olan bu ek, genellikle tek heceli kelimelere gelerek benzetme ve küçültme işleviyle az sayıda adlar türetir (*Korkmaz, 2007: 35*).

Metinlerimizde bir örneğine rastladığımız isimden isim yapan eklerdendir.

çanañ içinden “çanağın içinden” (I/18-193) çān “çukur, oyuk; bardak” (*Caferoğlu, 2011: 59*).

1.1.3. -An

Bu ek, ET’de sözcüklere kuvvetlendirme, bağlılık ve çokluk anlamı katar (*Gabain, 2007: 44*).

Metinlerimizde bir kelimedede tespit edilmiştir.

ōlan “oğlan, erkek çocuğu” (VI/64-43).

1.1.4. -(ş)Ar

Üleştirme eki *-şAr*’daki *ş* ünsüzü, ünlü çatışmasını ortadan kaldırmak için türemiş değildir. *beş-er*’in etkisiyle ortaya çıkan bir “*bulaşma*”dır (*Ercilasun, 2007: 348*).

Bu ek Kırıkkale ili ağızlarında, ölçünlü dilde olduğu gibi, üleştirme sayı sıfatları yapar.

ikūz_ellişer “iki yüz ellişer” (I/24-262),

iker yüz davarları var “ikişer yüz davarları var” (I/12-20),

üçer lira beşer lira (I/17-59).

1.1.5. -CA

Aslında bir çekim eki olan bu ek, kalıplaşarak veya işlev değiştirerek eskiden beri yapım eki halinde de kullanılmaktadır. Çekim eki olarak başlıca işlevleri isimlere gibi, göre, ile, kadar, birlikte manaları katmaktadır. Yapım eki olarak da kavim isimlerinden dil, lehçe ve şive isimleri yapmakta kullanılır.

ET’de ek tabii yalnız ç’li idi: Uygur-ça, Türk-çe misallerinde olduğu gibi. Batı Türkçesinde de başlangıçta yalnız ç’li şekilleri vardı. c’li şekilleri EAT’dan sonra ortaya çıkmıştır. Bugün c’li, ç’li şekilleri konsonant uyumuna bağlı olarak yan yana kullanılmaktadır (Ergin, 2003: 167).

Bu ek, alandan derlenen metinlerde bazı örneklerde ünsüz uyumuna uymayarak ET dönemindeki gibi ç’li şekilleri korumaktadır. Bazı örneklerde ise tonlulaşarak kendisinden önceki tonsuz ünsüzü de tonlu yapmıştır.

Tonsuz özelliği koruyanlar

oriçe varag “oraya kadar gidelim” (I/7-85),

bu zamanaça “bu zamana kadar” (I/2-98),

Metinlerimizde tespit edilen yukarıdaki örneklerden ...a (*yönelme hâli eki*)+ça (*eşitlik hâli eki*) biçiminde kullanılan bu şekil ...a kadar işlevinde kullanılır.

Tonlu olarak kullanılanlar

ōlece ğalmışlar “öylece kalmışlar” (II/32-43),

gözelce “güzelce” (I/16-104),

defalarca (I/20-115),

delice’de “Delice İlçesi’nde” (II/32-65),

türgce (I/22-174),

pişmancalığ olur “pişmanlık olur” (I/I-43),

arabca (I/22-174).

1.1.6. -CAK

Addan -CAk ekiyle türetilmiş adların bir kısmı da yer adı niteliğindedir (Korkmaz, 2007: 40).

Metinlerimizde tek örneğine rastlanan bir ektir.

narlıcağ “Narlıca İlçesi” (I/20-8).

1.1.7. -cAğIz

Türkiye Türkçesinde *adamcağız*, *kadıncağız* gibi kelimelerdeki tekrarlanma olayının sebebi de “*küçültme*, *sevgi*, *acıma*, *kuvvetlendirme*” gibi birkaç vazife görmekte olan -cağ /-cek ekindeki “*acıma*” ve “*şefkat*” ifadesinin -az / -ez vb. ekler ile daha çok belirtilmesi amacına dayanmaktadır (Korkmaz, 1960, 173).

Metinlerimizde tespit edilebilen örneklerde bu ek, eklendiği sözcüğe acıma ve sevgi anlamı katar ve -cAğIz ekinin ses düşmesine uğramış hali olarak -cāz şeklinde kullanılır.

adamcāz “adamcağız” (IV/57-166),

yavricāzim “yavrucuğum” (V/61-83),

ğardaşcāzim “kardeşçeğizim” (IV/57-96).

1.1.8. -CX

Bu ek, Türkçenin eski devirlerinden beri kullanılan işlek eklerindendir. Meslek ve uğraşı alanlarını ifade eden isimler yapar. Bu ekin, ET’de sadece -çI, -çi şekilleri vardı (Gabain, 2007: 43).

Bu ek, eski biçimi devam ettirmek suretiyle, Azerbaycan Türkçesi ölçünlü dili ile Azeri sahasındaki ağızlarda daima tonsuz kullanılır. Bundan dolayı ünlülerle ve tonlu ünsüzlerle biten kelimelerden sonra geldiği zaman ünsüz uyumuna uymaz (Doğan, 2010: 109).

Metinlerimizde düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyan bu ek, daha çok tonlu şekliyle kullanılır.

nağlġeci “nakliyecisi” (II/33-51),

ğuzucu “kuzu güden” (I/14-108),

kürgücü “kürkçü” (I/24-293),

urgancı “arazi ölçümü yapan kimse” (I/5-11),

ırcılığ kesin olmaz “namussuzluk kesinlikle olmaz” (VI/63-66),

işci (IV/56-39).

Metinlerimizde -CI ekinin tonsuz şekillerine nadiren rastlanmaktadır.

nöbedçi “nöbetçi” (IX/77-38),

galeyçi “kalaycı” (I/3-141).

1.1.9. -cIK

İsimlere ve sıfatlara küçültme, pekiştirme, sevgi vb. anlamlar katan bir ektir. Bu ek, metinlerimizde küçültme işlevinde kullanılmaktadır.

biteciğ dal yōdu “bir tanecik dal yoktu” (I/3-50),

elecic “1. bağıevi, kulübe; 2. Çocukların yaptıkları oyuncak ev. (DS C 5), Elecic Köyü” (VI/64-90) < *elek-cik

azcığ “azıcık” (I/20-145),

ufacığ “ufacık” (IV/57-154),

accic “azıcık” (I/2-108),

acic “azıcık” (II/32-191),

ıciğ “azıcık” (I/24-199).

1.1.10. -cUI

Eklendiği ada “bir şeye yakınlık, sevecenlik veya düşkünlük” işlevleri katan ad ve sıfatlar türetir (Korkmaz, 2007a: 44).

Bu eke, metinlerimizde bir sözcükte rastlanmıştır.

öncül olur “kılavuz, önder olur” (I/17-41).

1.1.11. -dA

Aslında bulunma hali eki olan bu ek kalıplaşarak isimden sıfat yapma görevini üstlenmiştir. Metinlerimizde bir örneğine rastlanmıştır.

gözde köpā “gözde köpeği” (V/61-227).

1.1.12. -dAş

Bu ek, ölçünlü dilde olduğu gibi isimlerden, ortaklık ve beraberlik bildiren isimler yapar.

vatandaş (I/21-39),

emmideşig “amcaoğluyuz” (I/5-12),

ğardaş “kardeş” (IV/57-5).

1.1.13. -dİC

Bu ek, metinlerimizde *sağ* kelimesinde kalıplaşmış olarak bulunmaktadır.

sādic anası “sağdıç anası” (II/34-67) < sağ-dıç < sağ-da eş (Gülensoy, 2007: 711).

1.1.14. -dUz

Bu ek, Eski Türkçede de işlek değildir: *idiz* / *yidiz* “yüksek”, *kunduz* / *kuntuz*, *yıldız* / *yıltız* gibi birkaç örnek bırakmıştır (Korkmaz, 2007a: 47).

Metinlerimizde sadece bir kelimede rastlanmıştır.

ğündüz (I/9-46). ET, OT kün-tüz (Gülensoy, 2007: 396).

1.1.15. -I

Yansıma anlamlı isimlerden isim türeten bir ek olduğu düşünülen bu eke metinlerimizde sadece bir örnekte rastlanmıştır.

pırtı “elbiselik kumaş, değersiz eşya” (I/18-178) *pırt “yansıma” - ı (Gülensoy, 2007: 695).

1.1.16. -(X)K

Küçültme ve sevgi vs. bildiren bir ektir (Gabain, 2007:45).

Metinlerimizde şu kelimelerde tespit edilmiştir:

topuğlu gimi su “çok güzel su” (III/43-59). topuklu: “Güzel, beğenilen kadın.” (DS C 10),

tatıg diye orıe goymuşlar “oraya tatıg ismini koymuşlar” (IX/76-70).

Yukarıdaki **tatıg** kelimesiyle ilgili 1. **Tat** kelimesi **Tatar Türkleri** anlamında; 2. metinlerimizde **tat**, **çerkez tatı** (I/6-35) şeklinin de kullanılması [**tat**² “dilsiz” = ET, OT **tat** “tat, yabancı; Acem” (DLT) (Gülensoy, 2007: 868).] ve bu yerleşim birimlerine gelen Kırım Tatarları’nın yerli ahaliye göre yabancı olması *yabancı* anlamında kullanıldığını düşündürmektedir.

Metinlerimizde *gerçi* kelimesine getirilen -g sesi pekiştirme işleviyle kullanılır.

gerçig “gerçi” (III/40-8).

1.1.17. -kInA

-kıya / -kına küçüklük bildiren bir ektir. *közkiyâ* “gözcük”, *sözkiyâ* “sözcük” gibi (Mansuroğlu, 1998: 144).

Türkiye Türkçesi ağızlarının oluşumunda Oğuzlar dışındaki boyların etkisi bulunmasına rağmen, bu unsurlar Oğuz Türkçesinin temel yapısında ve işleyişinde bir değişme meydana getirmemiş, aksine bu özellikler zamanla Oğuz Türkçesinin içinde erimiştir. Ancak, Kıpçak Türkçesi Oğuzca içinde erimekle beraber -*qıña* ekinde olduğu Türkiye Türkçesi ağızlarında çeşitli izler bırakmıştır (Alkaya, 2008: 43).

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde bu ekin bir örneğine rastlanmıştır. *ğarın cakine* gimi deli bıydığ bişîemiş “karınca gibi küçük deli bıdık bir şeymiş” (III/44-16).

1.1.18. -IA

İsimden fiil türeten -*la* eki ile fiilden ad türeten ET’deki -*g* ekinin kaynaşmasından oluşmuş bir birleşik ektir. Ancak, ET’deki -*g* eki eriyip kaybolunca ek -*la* ‘ya (< -*la-g*) dönüşmüştür. -*lag* biçimiyle, kökle bağlantılı “yer, arazi” adları oluşturduğundan, ekin bu işlevi devam etmiştir. Bıraktığı kelimeler birkaçı geçmez: kışla (kışlag) “kışın oturulan yer, askerin barındığı yer”, yayla (< yaylag) “yazın oturulan, göçülen yer, yayla” gibi (Korkmaz, 2007a: 49).

yaylamız (I/13-28),

esgi gışla köyü “Eskikışla Köyü” (II/27-43).

1.1.19. -leyin

İsimden zaman zarfları yapan bu ekin metinlerimizde tespit edilen bazı örnekleri şunlardır:

sabahleyin (I/20-147),

zabahleyin “sabahleyin” (I/24-53),

zabaléyin “sabahleyin” (I/24-280).

1.1.20. -IX / -nX

Bu ek, ölçünlü dilde de işlek olarak kullanılan isimlerden isim yapan eklerdendir. gübre bahalı “gübre pahalı(dır)” (II/27-16),

tapılı “tapulu” (VI/66-55),

kömeli “çok” (V/61-264), kömeli “çok” (*Gülsevin, 2002: 383*).

töllü bişîe “uygun, küçük ve derli toplu ev” (I/5-118). töllü “Ucuz, uygun, elverişli.” (*DS C 10*).

Bu ek, metinlerimizde, sonunda *n* ünsüzü bulunan kelimelere geldiğinde, ilerleyici benzeştirme yoluyla *-nI*, *-nU* olur.

mercannı “mercanlı” (I/22-140),

hormonnu “hormonlu” (II/30-8).

Bir ülkeye ait olma anlamı verir

beñladeşli “Bangladeşli” (V/61-261),

filipinni’sinen “Filipinlisiyle” (V/61-245).

İsimlerden sıfat yapar

makinelî tarıma “makinelî tarıma” (IX/75-37),

sulu yerimiz var “sulu yerimiz var” (I/15-69),

mercannı gözlü yar “mercan gözlü yar” (I/22-140).

yüzüñgoylu gédilen yol belli, anayol (I/15-86).

yüzüñgoylu sözcüğünün kalıplaşmış biçime girdiğini anlamı biraz daha açıklamak, kuvvetlendirmek için eylem kök ve gövdelerine getirilen *-ılı* (*-ı -li*) ekiyle birleştirildiğini görüyoruz: “yüzüñguylu: yüzükoyun” (*Hatiboğlu, 1970: 174*).

1.1.21. -IXK / -nXK

Bu ek, Türkçenin en işlek isimden isim yapan eklerinden biridir. Genellikle soyut isimler, yer, meslek ve hastalık isimleri yapar.

-Ilk / *-lUk* ekinin kullanımıyla ilgili metinlerimizden derlenen bazı örnekler şunlardır:

açlıñ sulûñ “açlığın susuzluğun”(V/59-42),

küllüg gezerdim “küllük, dışkısı çok olarak gezerdim” (II/36-25),

ğavağlığ “kavaklık” (I/21-65),

ellinen “eldivenle” (III/44-67).

Bu ek Kırıkkale ili ağızlarında sonu *n* ile biten kelimelere geldiğinde ilerleyici benzeştirme yoluyla *-nıg*, *-nig*, *-nug*, *-nüg* şeklinde kullanılır.

insannıg “insanlık” (II/34-60),

tirillonuğ “trilyonluk” (I/24-91),

benzinnig “benzinlik” (III/49-54),

günnüg “günlük” (IV/56-54).

1.1.22. -mAn

Bu da işlek olmayan eklerden biridir. Umumiyetle mübalağa ve benzerlik ifade eder. *koca-man*, *kara-man*, *ak-man*, *köle-men*, *küçü-men* misallerinde olduğu gibi. Buna benzeyen bir de fiilden isim yapma eki vardır: *az-man*, *göç-men*, *şış-man*, misallerinde olduğu gibi. *göç* ve *şış*’in aynı zamanda isim kökleri olduğu düşünülürse *göç-men* ve *şış-man* isimden yapılmış isim olarak da kabul edilebilir (Ergin, 2003: 176).

Bölge ağızından derlenen metinlerde ölçünlü dilde olduğu gibi belirli kelimelerde kullanılan bir ektir.

türgmen (II/31-21),

göçmen (I/6-29),

uzman (II/28-36).

1.1.23. -(X)n

-*n* ekinin mevsim ve zaman gösteren isimler ile birleşerek meydana getirdiği zaman zarfları Türkçenin hemen her devrinde ve alanında rastlanan kelimelerdir (Korkmaz, 1994b: 26).

Bölge ağızından derlenen metinlerde bu ek, zaman zarfları yapar.

ilkin “ilk olarak” (VII/68-16),

ğışın “kış mevsiminde” (II/33-22),

yazın “yaz mevsiminde” (VIII/73-26),

güzün “sonbaharda” (IX/75-22),

baharın “ilkbaharda” (I/7-80).

Aşağıdaki örnekte *öylecen* kelimesinin sonundaki *n* eki pekiştirme amacıyla kullanılmıştır.

öleceen hasandedie vardıg “öylece Hasandede’ye vardık” (I/18-15).

yüzügoyun gédilen yerde “ yüzükoyun gidilen yerde” (I/15-85).

“yüzügoyun” kelimesinde bileşiğin bugünkü şekli olan “yüzükoyun”da, “koyu” kelimesinin sonunda görülen *-n araçlık (instrumental) -n’si* olmalıdır. ET’deki *-ı*’lı zarf-fiillerden çıkmış şekillere araçlık *-n’sinin* eklendiği Türk dili tarihinin gerçeklerinden biridir (Tekin, 1958, C VII: 188).

1.1.24. **-(X)ncX**

Bu ek, metinlerimizde sayı isimlerinden sıra sayı sıfatları yapar.
altıncı his (I/1-82),
birinci ordu (II/32-131),
dördüncü gün (III/42-20).

1.1.25. **-(I)ntI**

Sıra sayısı bildiren bir ek olup yalnızca *ëkkinti* “ikinci” kelimesinde rastlanır. Belki de *-nç* ekinin ilk şeklidir (Clauson, 1972: xl).

Bu ekin kullanımına ilişkin metinlerimizde geçen bazı örnekleri şunlardır:
ikindin “ikindi vakti” (I/25-109),
ilkindi “ikindi” (II/38-35).

1.1.26. **-sXz**

İsimlerden sıfat yapan bir ektir ve olumsuzluk anlamı taşır. Bu ek, ET’de bugün olduğu gibi dört şekliyle kullanılmış, Eski Oğuz Türkçesinde yuvarlak şekilleriyle kullanıldığı için düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymamıştır (Timurtaş, 2012: 79).

Metinlerimizde bu ekin kullanımına bazı ait örnekler şunlardır:
gulağsız “Kulaksız Beldesi” (IV/56-14),
işsiz güçsüzler (VII/67-23),
uykusuz gālïom “uykusuz kalıyorum” (VIII/71-13).

1.1.27. -(I)ş

ET’de de seyrek olarak kullanılan bir ektir (*Gabain, 2007: 45*).

Metinlerimizde sadece bir kelimedede tespit edilmiş olup eklendiği sözcüğe pekiştirme anlamı katmaktadır.

yëñışden çifde çığ “yeniden çift sürmeye çık” (VII/68-87).

1.1.28. -DX

-tI, -tU ekinin belirli olan asıl işlevi, ses yansımali köklere -Il / -Ul / -Ir / -Ur getirilerek elde edilen ikincil köklerden adlar türetmektir (*Korkmaz, 2007a: 66*).

Metinlerimizden bazı örnekleri şunlardır:

çatırtı kıútürtü (I/10-39),

ğazma küreg taşırdısı vëirdig “taziye gelenlere yemek verirdik” (IX/76-85).

1.1.29. -(X)z

Adlarda ve sayı adlarında topluluk veya ikilik gösteren bir çokluk eki niteliğindedir. İşlekliliğini kaybetmiş günümüzde kalıp halinde, eklendiği sözcüklerle birlikte ulaşmıştır (*Korkmaz, 2007a: 66*).

Metinlerimizde iki örneğine rastlanmıştır. İkinci örnekte ise eklendiği sözcüğe zarf niteliği kazandırmıştır.

topuzu vardı (IV/54-20),

alās ğıvıs ğötürdüler “acele olarak ğötürdüler” (V/60-118).

Yukarıdaki son örnekte -(I)z ekinin kullanımıyla ilgili olarak şunlar söylenilebilir:

ala: “yarı, yarım” ala-z: “yarım-yamalak, üstünkörü”; kav: “yeğni” (DS C 12), kavı: “büyük fakat hafif olan şey” (DS C 8), ğıvız: “hafif, yeğni” (buğday için) (DS C 6).

1.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri

Fiil kök ve gövdelerine getirilerek onlardan isimler meydana getiren eklerdir.

1.2.1. -(y)A

Eski bir fiilden isim yapan ektir (*Gabain, 2007: 51*). Metinlerimizde bu ek kalıplaşmış olarak bulunur. Bölge ağzından derlenen bazı örnekleri şunlardır:

öte “öteki” (III/43-73), öt- “bir şeye geçmek, delmek” (Atalay, 2006: 467),
yan *geçede* “yan tarafta, karşı yamaçta (geçilen yerde)” (III/46-63),
oyalari “oya işleme” (IX/76-97),
dêr ki danışim gonusim çevreme de *vêrîê* vèrmîê gónü varsa, vèrir “der ki
vermeyi ya da vermemeyi çevreme de danışayim da gönlü varsa, verir” (I/12-9).

vêrîê (vereyi) kelimesinde *ver-e*’deki *-e*’nin benzer kullanımına ölçünlü dilde
alavere (al-a ver-e) kelimesinde rastlanır.

döne gadın “Döne Kadın” (III/44-24), Anadolu da üst üste kız çocuğu doğanların
oğlan çocuğu doğması için kız çocuklarına **Döne** ve **Döndü** gibi isimler vermeleri
bilinen bir gerçektir. Burada -(y)A fiilden isim yapma ekinin aslında bir *istek kipi* eki
olduğu ve zamanla kalıplaşarak yapım eki haline geldiği görülmektedir.

1.2.2. -AgAn

Daha çok tek heceli geçişsiz fiil köklerine gelen, eklendiği fiildeki sürekli olarak
yapanı, çokça yapanı gösteren ve abartma görevinde sıfatlar türeten birleşik bir ektir
(Korkmaz, 2007a: 69).

burası dinahan böle “burası dinlendirici yer böyle” (VIII/73-25) *tınağan < tın-:
dinlenmek (Arat, 1979: 442).

1.2.3. -(A)K

Fiilden yapılmış isimlerin sonunda “k” bulunan kelimelerin hepsinde de aynı
değildir. Kaynakları farklı farklıdır. Tarihi dönemlerdeki hem eski -Ak, hem -IK, hem
-(y)UK, hem de -GAK ekleri, bugüne kadar ulaşmıştır (Gülsevin, 2002: 162).

Fiilden isim ve sıfat türeten işlek bir ektir. -Ak ekiyle kurulmuş sözlerin bir
kısımının ET’de -gAk’lı biçimde olması (*kaçak* < *kaçgak*, *kurak* < *kurgak*, *gerek* <
kergek, *orak* < *orgak* *yaprak* < *yapurgak* vb.) ekin kökence -gAk ekiyle ilişkili
olduğunu gösterir. Ancak, bunun -Ak ekiyle kurulmuş bütün sözler için geçerli olup
olmayacağı da düşünülmelidir (Korkmaz, 2007a: 70).

-(A)K ekinin kullanımıyla ilgili, metinlerimizde rastladığımız bazı örnekler
şunlardır:

yedeg nasıl “çekilerek götürülen hayvan (at, eşek) nasıl” (I/20-75),

buçağ “bıçak” (I/25-81),
yunağ “çamaşır yıkanan yer” (VIII/71-71),
bıtırag “bir ot” (I/10-110) < OT buturgak < but-(u)r- gak (Gülensoy, 2007: 143),
ğonağlamışlar “konaklamışlar” (VII/69-58),
çıfdlek “ayçekirdeği” (III/50-14),
işleg yol “işlek yol” (III/44-62),
sulağyurd “Sulakyurt İlçesi” (III/44-38),
çidleg “ayçekirdeği” (III/48-56).

1.2.4. -AIAK

Fiilden isim yapan fazla işlek olmayan bir ektir. Metinlerimizde sadece iki örneğine rastlanmıştır.

yatalağ “yatalak” (V/62-52).
çökelig “çökelek” (VII/69-133). çökelik < çök-elek

1.2.5. -AnAk

Daha çok tek heceli geçişli fiillere gelerek “eskiden beri süregelme, yer yöre bildirme, bir özelliği üzerinde taşıma” gibi değişik görevlerde somut ve soyut adlar türeten bir ektir (Korkmaz, 2007a: 74).

Bölge ağzından derlenen bazı örnekleri şunlardır:

göreneg yoğ “görenek yok” (VI/64-114),
seçeneg “seçenek” (I/19-40),
geleneg “gelenek” (I/17-62).

1.2.6. -CA

Dönüşlü fiillerden bir hareketin sonucu olan soyut adlar türeten bir ektir (Korkmaz, 2007a: 76).

Metinlerimizde bir örneğine rastlanan bir fiilden isim yapma ekidir.

elençem çoğ “eğlencem çok” (I/10-87).

1.2.7. -C

Eklendiği fiilin anlamına, hareketin sonucunda ortaya çıkan nesne veya durumu niteleme anlamı katmaktadır. Metinlerimizde iki örneğine rastlanmıştır.

inancın “inancın” (V/61-179), < inan- (Clauson, 1972: 187),
ğazac “kazanç”(II/39-59).

1.2.8. -GA

Fiil kök ve gövdelerinden sınırlı sayıda sıfat ve adlar türetmiş olan bir ektir (Korkmaz, 2007a: 78).

Alandan yapılan derlemelerden tespit edilebilen bazı örnekleri şunlardır.

bölge (II/39-40),

yoñğa “yonga” (II/34-230),

soyğa “soyka, ölünün üzerinden çıkan giysi, uğursuz şey” (V/60-81),

ğavırğalı “Kavurga Köyü’nden olan” (III/44-37).

kölge “gölge” (I/12-85) (< köli- / köle-) “koyulaştırmak, karanlıklaştırmak” (Korkmaz, 2007a: 79).

1.2.9. -gAç

Fiil kök ve gövdelerinden ad ve sıfat türeten bir ektir.

bizim ‘haylazlımızdan, eriñgeçlümüzden “bizim haylazlığımızdan tembelliğimizden” (I/24-301).

1.2.10. -X

ET’de fiilden isim türeten -(X)g eki Güney-Batı Türk lehçelerine uzanan gelişme sürecinde eriyip kaybolunca fiilin son ses ünsüzü ile eki kaynaştıran (X) bağlantı ünlüleri -g ekinin yerini almış böylece fiilden ad türeten bir ek niteliği kazanmıştır (Korkmaz, 2007a: 82).

Ölçünlü dilde işlek olarak kullanılan bir ektir. Alandan derlenen metinlerde de bu ek işlek olarak kullanılmaktadır.

çevri “çevre; eş, dost, akrabadan oluşan insan topluluğu” (I/12-27), çevri < çevre
duyu aldım “duyduğum” (III/47-26),

çatıladdım “çatı yaptırmak” (I/5-160) çat- > çatı (Gülensoy, 2007: 223).

bizim üç biçi var “bizim üç biçilecek yerimiz var” (IV/55-38),

yağı “yakı” (VIII/71-15) DLT. yakığ (Atalay, 2006/IV: 731),

sancı (II/34-76),

sürin sayısını “senin sürünün sayısını” (II/34-264),

cızı “çizgi, hat” (I/21-61) < *çız-* ET, OT (*Gülensoy, 2007: 246*).

çıkılar “küçük bohça (çıkın)’lar” (VIII/71-46) < **çığ-* “dügümlemek, bağlamak”
-ı(n) (*Gülensoy, 2007: 236*).

1.2.11. -(y)XcX

Her türlü fiil kök ve gövdelerine getirilerek ad ve sıfat türeten çok işlek bir ektir.
(*Korkmaz, 2007a: 83*).

Metinlerimizde yaygın olarak kullanılan bu ekin bazı örnekleri aşağıdaki gibidir:

birleştirci (IV/56-19),

vurucu gırcılığ (I/1-59),

kan cıvıdıcı “kan sıvılaştırıcı” (I/11-178),

görücü “görücü (usulü)” (I/3-6).

1.2.12. -GX

Tek heceli fiil köklerinden isimler türetmeye yarayan, bölge ağzında sıkça karşılaşılan ve tonlu şekliyle kullanılan bir ektir.

işleñgileri “tülbent veya başörtüsünün etrafı işlenmiş biçimi” (IX/76-97),

ğadğı “katkı” (I/9-33),

duygusu “duyulanı” (VIII/71-74),

Allah’ımıñ vèrgisi “Allah vergisi” (II/35-50),

algı, vèrgi “alma, verme” (IX/77-44),

bizim duygumuz “bizim duyduğumuz” (III/41-50).

1.2.13. -gIç

Metinlerimizde bir örneğine rastladığımız bir fiilden isim yapma ekidir.

işleñgişlerde “kenarı elle işlenmiş tülbent vb. başörtüsü işlemesi” (IX/76-97).
işlengi (*Günşen, 2000: 98*)

1.2.14. -KXn

Tek heceli fiillerden anlamı pekiştirilmiş sıfatlar türeten işlek bir ektir.
Metinlerimizde daha çok tonlu şekliyle kullanılır.

uygun “uygun” (IV/56-106),

dolgun “dolgun” (V/62-20),
geçkin (IV/55-15),
bir seneyi geçgin “bir yıldan fazla”(IX/75-5).

1.2.15. -(X)K

Geçişli geçişsiz tek ve çok heceli fiillere gelerek sıfat ve adlar türeten ET -yUk ekinden gelişen çok işlek bir ektir (*Korkmaz, 2007a: 84*).

Metinlerimizde tonlu şekliyle kullanılır.

ılığ “ılık” (I/15-22) < *(y) ılı-k (*Caferoğlu, 2011: 294*),

bişirig “çamur harç” (I/5-111),

kesig olunca “(su) kesilince” (IX/74-19),

buçuğ “buçuk” (I/17-53), < bıç- “kesmek” -(u)k (*Gülensoy, 2007: 175*),

yörüg “Yörükler” (II/32-31),

böyüg “büyük” (I/12-26), bedü-k (*Clauson, 1972: 302*),

çevrig “etrafı çevrilmiş, mendil” (V/61-295),

ayığ dudmamaları “ayık tutmamaları, uyandırmamaları” (IV/56-43).

sırtını tapıglamış “birini beğenerek sırtını okşamak” (I/22-66) < tap- “bulmak, hizmet etmek” > tapıg “hizmet etme, beğenme” (*Clauson, 1972: 437*).

yapıldağ yer “ıssız yer” (III/46-73) c > y değişmesi sonucu *cıbil-da-k* kelimesinden de gelişmiş bir kelime olabilir.

ulağlı “Ulaklı Köyü” (IV/51-15) < ül “dip, zemin” -a “birleştirmek, eklemek”, ula- k “ekli, eklentili” (*Gülensoy, 2007: 964*).

içine de böyle *gaynîg* su bırakıyrig “içine böyle kaynamış su bırakırız” (I/17-13).

1.2.16. -(A)l

Fiilden isim yapan bir ektir (*Tietze, 2002: 19*).

Bu ek, metinlerimizde bir kelimedede tespit edilmiştir.

yol çatallar “yol ikileşir” (III/40-83).

1.2.17. -(X)m

-(x)m eki nesne ismi yapan fiilden isim yapma eklerinin en işlek olanlarından biridir. Başlıca işlevi fiille ilgili bir hal, durum, iş ifade etmek olup o işle ilgili, o işten doğan varlık, eşya, alet, yer v.s. çeşitli isimler de yapar (Ergin, 2003: 188).

Kırıkkale ili ağızlarında da bu ek yaygın olarak kullanılmaktadır.

sorumunu “(yemeğin) yapılış şeklini, sorusunu” (III/48-106),

otuz sekiz dömlüm “otuz sekiz doğumluyum” (II/32-5),

aňğarĭe gëddig ġóřüme “görmek için Ankara’ya gittik” (V/60-15),

yiëm adamı “yiyim adamı, başkalarından geçinen adam” (I/5-53),

bir soğum durmaz “bir lokma yicecek kadar zaman durmaz” (I/5-143),

biçim ekim “ekme biçme” (IV/56-132),

bi yıl devrimi “bir yıldönümü etkinliği” (IX/76-87),

yaşlılıġ bunanımden “yaşlılık bunalımından” (VIII/73-77),

ayırım (III/44-47).

dönemler “dönemler” (IV/56-103).

1.2.18. -mAc

Çoğunlukla yemek adları türeten bir ektir. Bu ekin, yemek adlarındaki işlevine bakıldığında fiilden isim yapma eki -ma ile aş kelimesinin birleşmesine dayandığı anlaşılır (Ercilasun, 2007: 354).

Metinlerimizde tek örneğine rastlanmıştır.

omac “Yufka ekmeği doğranarak pekmez veya tereyağla yapılan bir yemek” (I/12-112). < OT uv-, uw-“ufalamak” (DLT) -maç (Gülensoy, 2007: 623).

1.2.19. -mAcA

-mA fiilden ad türetme ekiyle -cA addan ad türetme ekinin kaynaşmasından oluşan bu birleşik ek, fiil kök ve gövdelerinden bir işin yapılma tarzını ve şartını ortaya koyan adlar türetmiştir (Korkmaz, 2007a: 93).

Metinlerimizde bir örneğine rastlanmıştır.

ġazmaca “Kazmaca Köyü” (V/59-13).

1.2.20. -mal

Türkiye Türkçesinde yalnız sağmal “*sağılan, süt veren, sütlü*” sözünde görülen ve sıfat türeten bir ektir: *sağmal inek, sağmal hayvan* gibi (Korkmaz, 2007a: 96).

Bu ekin metinlerimizde bir örneğine rastlanmıştır.

ğarmal işlerimiş “karışık işlermiş” (I/12-39).

1.2.21. -mAn

Bölge ağızında fazla işlek olmayan ve belli kelimelerde kullanılan bir ektir.

Bu ekin bölge ağızından derlenen metinlerden bazı örnekleri şunlardır:

dıármen “değirmen” (VII/68-115).

oredmen “öğretmen” (I/2-39).

1.2.22. -(X)n

Türkçenin tarihi dönemlerinden bu yana canlılığını koruyan belli kelimelerde kalıplaşmış eklerden biridir. Bu ek de bölge ağızından derlenen metinlerde belli kelimelerde rastlanmaktadır.

ğónen suyu “nemli toprak suyu” (III/40-64), ET könä-n (Caferoğlu, 2011: 115),

günennig köyü var “nemli topraklı, verimli (yer, Günenlik) köyü var” (II/36-76),

ekin yömuş “ekin yokmuş” (I/12-137),

sayın (I/24-222) < *sa-y- (ı)n (Gülensoy, 2007: 745),

sökün édince “kopup gelince” (I/12-34),

gelini getirir (I/12-124),

yönlüg “yoğunluk” (II/39-56), yo-ğ-(u)n (Gülensoy, 2007: 1151).

bütün (II/32-106).

1.2.23. -(X)ntX

Kırıkkale ili ağızlarında sık kullanılan bir fiilden isim yapma ekidir.

oğuntu “davetiye” (II/33-14),

görüntü (II/39-29),

sıkıntımız (IX/74-69),

üzüntüsü (III/46-76).

1.2.24. -(I)r

Bölge ağzında fazla işlek olmayan bir ektir. Metinlerimizde bir örneğine rastlanmıştır.

davar *yatırda* “davar uykuda” (II/34-233).

1.2.25. -(y)Xş

Fiil kök ve gövdelerinden “bir işin sonucu ve ürünü olan” somut ve soyut kalıcı adlar türetir (*Korkmaz, 2007a: 106*).

Metinlerimizde sadece bir örneğine rastlanmıştır.

alışveriş (II/34-83).

1.2.26. -(A)z

-(A)z eki, bugün işlekliliğini kaybetmiş çok eski bir türetme ekidir. Türkiye Türkçesine kadar gelebilmiş örneklerde, ek, kökle iyiden iyiye kaynaşmış olduğundan çok kez varlığını duyurmaz olmuştur. Ancak ET ile yapılan karşılaştırmalar ekin varlığını ortaya çıkarmıştır.

-(A)z eki, tek bazen de çift heceli geçişli ve daha çok geçişsiz fiillerden, “filin gösterdiği işi yapan” veya “filin gösterdiği işten etkilenen” anlamında ad ve sıfatlar türetmiştir (*Korkmaz, 2007a: 109*).

Metinlerimizde tespit edilen örnekte ikileme olarak kullanılan bu kelime grubu zarf olarak görev yapmaktadır.

tökez yañaz gediğ “tökezleyip yuvarlanıp gidiyoruz” (I/1-171). tök-: “dökmek”; yañaz: “ters, huysuz, inatçı” (*DS C 11*).

bizim ‘haylazlımızdan, eriñgeçlümüzden “bizim haylazlığımızdan tembelliğimizden” (I/24-301).

1.3. İsim Çekimi Ekleri

Kelimeler arasında geçici bağlar kurmak görevi yüklenen isim çekimi ekleri, bu görevlerini ya isimleri isimlere ya da isimleri fiillere veya edatlara bağlamak suretiyle görürler (*Korkmaz, 1994b: 5*).

1.3.1. Çokluk Eki

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde çokluk eki olarak *-lAr* ve *-gil* ekleri kullanılmaktadır.

1.3.2. Aitlik Eki

-ki

Aitlik eki, isimlerden zamir ve sıfat olarak kullanılan isimler yapmaya yarar. Bu özellikleriyle bir bakıma yapım eki karakterindedir. Aitlik ekinin temel işlevi “içinde bulunma ve aitlik” anlamları katmaktır. Aitlik eki, isim kök ve gövdelerine doğrudan doğruya gelebildiği gibi isimlerin ilgi ve bulunma hâli eklerini almış şekillerinden sonra da gelebilir (Korkmaz, 2011: 263).

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen bazı örnekleri şunlardır:
aşağıdaki gömşumuz “aşağıdaki komşumuz” (II/27-71),
sen onuñkini araşdırıoñ “sen onunkini araştırıyorsun” (IV/51-81),
eskikinden iyim “eskisinden iyiyim” (III/46-46).

1.3.3. İyelik Ekleri

Metinlerimizde ET ve EAT’de olduğu gibi ikinci şahıslarda damak *n*’si kullanılmıştır. Üçüncü çokluk şahıs iyelik eki de ilerleyici ünsüz benzeştirmesi sonucu fonetik değişikliğe uğrayarak *-nAr* şeklinde kullanılmıştır.

Şahıs	Ek	Değişkeleri
1. Tk.	-(X)m	-(ı)m, -(i)m, -(u)m, -(ü)m
2. Tk.	-(X)ñ	-(ı)ñ, -(i)ñ, -(u)ñ, -(ü)ñ
3. Tk.	-(s)X	-(s)ı, -(s)i, -(s)u, -(s)ü
1. Çk.	-(X)mXz	-(ı)mız, -(i)miz, -(u)muz, -(ü)müz
2. Çk.	-(X)ñ(X)z	(ı)ñız, -(i)ñiz, -(ü)ñüz
3. Çk.	-lArI, -nArI, -(s)X	-ları, -leri, -narı, -neri, -(s)ı, -(s)i, -(s)u, -(s)ü

Teklik Birinci Şahıs

Bu ekin bölge ağzından derlenen metinlerde kullanımı, ölçünlü dildeki kullanımla aynıdır.

-(ı)m, -(i)m, -(u)m, -(ü)m

anam “annem”(I/19-48),

dayım (II/29-22),
sesim kısık “sesim kısık” (I/1-5),
āzım gözüm “ağzım gözüm” (I/2-85),
ölüm “oğlum” (I/9-44).

Teklik İkinci Şahıs

-(ı)ñ, -(i)ñ, -(u)ñ, -(ü)ñ

āzıñ “ağzına” (I/18-124),
eliñi yüzüñü yıka “elini yüzünü yıka” (III/50-7),
seniñ eviñi yıgđı “senin evini yıktı” (VII/70-72),
günāñı çekîm “günahını alayım” (III/47-63),
görüşdüñ ben ğomtaniñinan “komutanınla görüştüm” (III/48-69),
ğapı ğonşuñ “kapı konşun” (I/20-55),
seniñ çocuñ “senin çocuğün” (I/9-58),
ğözüñde olabilir “senin gözünde olabilir” (I/2-90).

Teklik Üçüncü Şahıs

-(s)ı, -(s)i, -(s)u, -(s)ü

gelini (VIII/71-9),
dayısı (I/19-33),
çocūmuñ notunu “çocuğumun notunu” (I/20-83),
davariñ kokuñ “davarın kokusu” (I/14-29),
bādad köbrüsünden “Bağdat Köprüsü’nden” (I/11-132),
pilaviñ içine “pilavın içine” (III/48-101),
çörāñ ğıyından “çöreğın kenarından” (VIII/71-19).

Çokluk Birinci Şahıs

-(ı)mız, -(i)miz, -(u)muz, -(ü)müz

yavrımız “yavrumuz” (III/48-14),
çêşmemiz (I/14-54),
ğomşumuz “komşumuz” (II/27-71),
bizim ölümüñ “bizim ölümüñ” (I/12-125),

adamlarımız (VII/70-50),
mezerimiz “mezarımız” (VI/66-16),
suylarımız “sularımız” (VII/70-10),
siyümüz “suyumuz” (IX/76-146),
oğulumuz “okulumuz” (IX/74-58).

Çokluk İkinci Şahıs

-(i)ñız, -(i)ñiz, -(ü)nüz

Bu ek, Batı Grubu ağızlarında “-(i)ñız/ -(i)ñiz/ -(u)ñız/ -(ü)nüz” şeklindedir. Yapısındaki damak ünsüzü *n* ile ET, EAT ve Osmanlı Türkçesi’yle birleşirken, ölçünlü dilden ayrılır (Karahana, 1996: 42).

Bu ek metinlerimizde de *-ñız, -ñiz, -(i)ñız, -(i)ñiz, -(ü)nüz* biçiminde kullanılmaktadır.

siziñ rızgıñızı “sizin rızkınızı” (I/20-121),
ilçeñizde “ilçenizde” (II/34-29),
malıñızıñ “malınızı” (I/5-13),
eliñizi “elinizi” (VIII/71-121),
öredmennîñiz “öğretmenliğiniz” (IV/55-9),
ğúrüñüz “gününüz” (I/18-23).

Çokluk Üçüncü Şahıs

-ları, -leri, -narı, -neri, -(s)I

Metinlerimizde üçüncü çokluk şahıs iyelik ekini karşılamak için *-larI* ekinin yanı sıra *-(s)I* şekli de kullanılmıştır.

bunnarıñ gonusduğları “bunların konuştukları” (III/41-53),
tümenneri “tümenleri” (III/42-41),
yakınnarı “yakınları, arkadaşları, akrabaları” (I/9-305),
çobannarı “çobanları” (I/20-75),
āclarıñ üsdüne “ağaçların üstüne” (I/14-79),
insanlarıñ kôtüsü “insanların kötüsü” (I/1-155).

İyelik Eki Yığılması

Türk dilinde, bazen üçüncü şahıs iyelik eki almış kelimelerde bu ekin fonksiyonu kaybolur ve kelime kalıplaşarak taban haline gelir. Bu durumlarda, kelimenin üstüne tekrar bir üçüncü teklik şahıs iyelik eki geldiği görülür (*Gülensoy, 2007: 15*).

Bölge ağzından derlenen metinlerde görülen bazı örnekleri şunlardır:

hepsi “hepsi” (VI/65-71),

kimisi (I/12-136),

birisi (III/41-48).

1.3.4. Hâl Ekleri

Türkçede isimler, kelime grupları ve cümleler içinde bağımsız değildir. İsimler, edat ve fiillerle geçici olarak devamlı bir ilişki içinde bulunur. Bu ilişki sırasında isimler, olduğu gibi kalmaz ve ilişkinin durumuna göre farklı hâllere girer. Bu hâller bazen eksiz, genellikle de ekli olarak kendisini gösterir (*Ergin, 2003: 226*).

1.3.4.1. Yalın Hâl

İsmi cümle içinde, anlam ilişkisi açısından bir başka kelimeye bağlı olmadığı hâlidir. Türkçede kelimeler yalın hâldeyken sadece çokluk ve iyelik eklerini alabilir (*Doğan, 2010: 124*).

dün bir ölü öldü “dün bir kişi öldü” (I/1-174).

1.3.4.2. İlgî Hâli

-(n)Xñ, -ñ

Köktürkçede ilgi hâli eki, ünsüzle biten kelimelerden sonra *-Iñ*, ünlü ile biten kelimelerden sonra ise *-nIñ* biçimindedir.

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde ilgi hali ekinin kullanımı Köktürkçedekine yakındır. Metinlerimizde ET’de kullanılan damak ünsüzü *n* korunmuş olup diş eti ünsüzü *n*’ye dönüşen örnekler azdır. Bölge ağzında ses olayları neticesinde bu ekin *-ñ* biçiminde kullanımına da rastlanır.

dereniñ içinde “derenin içinde” (I/7-86),

añ bññ öluna “ağanın beyin oğluna” (III/47-10),

hasırıñ üsdünde “hasırın üstünde” (II/28-42).

Bölge ağzından derlenen metinlerde ölçünlü dilde olduğu gibi birinci teklik ve birinci çokluk kişi zamirlerinde dudak ünsüzü *b*'nin etkisiyle ilgi hali ekinde $\tilde{n} > m$ değişimi olmuştur.

bizim yavrılarımız “bizim yavrularımız” (III/48-15),

benim olan “benim oğlum” (II/28-37),

benim aylem ”benim ailem” (III/48-45).

Alandan derlenen metinlerde ilgi ekinde hece kaynaşması durumunda aşınmış şekillere de rastlanmaktadır. Bu durumda ekin $-\tilde{n}$ biçimi kullanılır.

Allāñ bugününe şükür “Allah’ın bugününe şükür” (IV/53-65),

omuzuñ etinen geçinirseñ “tamamen kendi çabanla geçinirsen” (I/22-57),

señ borcun “senin borcun” (VIII/72-12).

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde ilgi ekinin düşmüş şekillerine de rastlanmaktadır.

annem babası “annemin babası” (VIII/73-5),

1.3.4.3. Yükleme Hâli

-(y)X, -n

Bu ek Köktürkçede, iyelik eki almamış isimlerden sonra $-(I)g$, $-(U)g$, iyelik eklerinden sonra $-(I)n$, işaret ve şahıs zamirlerinden sonra $-nI$ biçimindedir (Ercilasun, 2004: 185).

EAT’de ismin yalın haline getirilen $-ı$, $-i$, $-(y)ı$, $-(y)i$ yükleme hali eki Eski Türkçedeki $-(i)ğ$, $-(i)g$ ekinden $ğ$ ve g ’lerin düşmesiyle meydana gelmiştir. ET’de kullanılan diğer iki şekille birlikte yükleme hali eksiz şekilde de kullanılır (Timurtaş, 2012: 70).

Yükleme hali ismi kendisine tesir eden geçişli bir fiile bağlayan bir hâldir. Türkiye Türkçesinde yükleme hali ekinin şekilleri $-I$, $+U$, $-(y)I$, $-(y)U$, $-(n)I$, $-(n)U$ ekleridir (Ergin, 2003: 231).

Bölge ağzından derlenen metinlerde yükleme hali eki ünlü uyumuna uyar. Ünsüz ile biten kelimelere $-I$, $-U$ ünlü ile bitenlere $-(y)I$, $-(y)U$ biçiminde ve üçüncü şahıslarda iyelik eklerinden sonra $-(n)I$, $-(n)U$ biçiminde kullanılır.

orayı (I/16-143),

başıñı āııddım “başını ağrıttım” (III/47-58),
çoğ egmāñi yēdim “senin çok ekmeğini yedim” (II/28-39),
yēmān sorumunu “yemeğin yapılış şeklini” (III/48-106),
bebenükünü “bebeğini” (I/16-118),
kimsē “kimseyi” (I/7-34),
huyunu suyunu bīānōler “huyunu suyunu beğeniyorlar” (I/1-18).

İyelik eklerinden sonra gelen *-n* hâli eki de Batı Türkçesinde son zamanlara kadar yaşamış, Osmanlıcada ve bilhassa EAT’de geniş ölçüde kullanılmıştır (Ergin, 2003: 232).

Metinlerimizde ünlüyle biten üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra yükleme hali eki *-(n)I / -(n)U* biçimindedir. Fakat bazen asıl yükleme hali eki *-I / -U* düşer ve geride kalan kaynaştırma ünsüzü *n* yükleme halinin işlevini üstlenir. Ekin bu biçimde kullanımı bölge ağzının EAT ile arasındaki bağı gösterir.

bu eviñ *süpürgesin* “bu evin süpürgesini” (II/38-69), < süpürgesi-ni
hayırlısın “hayırlısını” (I/16-101),
‘tümün bislerim “hepsini beslerim” (I/16-145),
bir *halın* sor “bir halini sor” (III/47-42),
ğardaşımiñ *çocuğların* terk ēddim “kardeşimin çocuklarını terk ettim” (II/36-27),

Bölge ağzından derlenen metinlerde bazen yükleme hâli eki hece kaynaşması sonucu erir.

çin’iñ paytahtına *bayrā* dikecām “Çin’in başkentine bayrağı dikeceğim” (III/42-17).

Aşağıdaki örneklerde ise yükleme hâli eki düşmüştür.

tobrağlara *yüzüm* sürmeg isdiyom “topraklara yüzümü sürmek istiyorum” (VI/63-14),

on da oña vēdig “onu da ona verdik” (I/1-72),

on da ğonuşağ dēdi “onu da konuşalım dedi” (I/24-258).

1.3.4.4. Yönelme Hâli

-(y)A / -(n)A / -(ñ)A

Köktürkçede yönelme hali eki *-kA* biçiminde olup üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra *-ñA*, teklik birinci ve ikinci şahıs eklerinden sonra ise *-A* biçimindedir (Ercilasun, 2004: 185).

EAT’de yönelme hali eki *-a*, *-e* olup ET’nin *-ga*, *-ge*’sinden inkişaf etmiştir. Ünlüyle biten bir kelimeye geldiği zaman araya yardımcı *y* sesi gelir (Timurtaş, 2012: 69).

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde yönelme hali eki ünlü uyumuna uyar, ünsüzle biten kelimelere *-A*; ünlü ile bitenlere *-(y)A*; iyelik üçüncü şahıs ekinden sonra *-(n)A*; *bu*, *şu* ve *o* işaret zamirlerinden sonra ise *-(ñ)A* şeklinde kullanılır.

Bölge ağızından derlenen bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

şehirlere gèddi “şehirlere gitti” (IV/52-25),

högümede “hükümete” (III/47-53),

heb añğara’ya daşındılar “hep Ankara’ya taşındılar” (II/36-14),

burïe “buraya” (III/48-82),

havas édmeñ şu ğayıdsız yapıya,

zeval yakın ğún dikilir depeye,

dörd ğışiyen çıkarıllar ğapiya,

bir daha eviñe dönemessiñ hâ. (I/22-155).

yoluñ *ortasına* “yolun ortasına” (IV/54-34),

ĝoñur *ĝasabasına* vardığ “Konur Kasabası’na gittik” (I/20-155),

sadece *oña* vèrsem parayı “parayı sadece ona versem” (I/5-165),

oña buña ğızları da vèrdig “kızları da ona buna verdik” (I/1-9).

Metinlerimizde bazı örneklerde yönelme hali eki düştüğü halde işlevi devam eder.

sen buray geleceg oğlan mıydın “sen buraya gelecek kişi miydin?” (I/1-157),

öte geçince “öteye geçince” (III/43-36),

av gëddîm yere “ava gittiğim yere” (V/61-12).

Bölge ağzından derlenen bazı örneklerde ise bu ekle birlikte ses düşmesi sonucu telafi uzunluğu ortaya çıkar.

sabā ğarşı öldü ğaldı dëmişdi “sabaha karşı öldü kaldı demişti” (II/32-53),
burā da çoğ para harcadım “buraya da çok para harcadım” (I/22-119),
sā dön “sağa dön” (I/7-87),
şu taraf bizim *ırmā* dayalı “şu taraf bizim ırmağa dayalı” (I/14-80).

Bölge ağzından derlenen metinlerde yönelme hâlinde iki örnekte ek yığılması tespit edilmiştir.

bi *yirĕ* gidem “bir yere gideyim” (V/59-30),
bi *yērĕ* imtam vëriomuş “bir işe girmek için imtihana giriyormuş” (V/60-55).

Bölge ağzından derlenen metinlerde yönelme hali eki başka işlevlerde de kullanılır.

1.3.4.4.1. -mA isim-fiil ekiyle kullanılarak amaç bildirir

niyet ëttim ya rabbî, ilkindi namazını ğılmıya “niyet ettim Ya Rabbi ikindi namazını kılmaya” (II/38-35),
mecburu gëdmiş deñişmĕ “mecburen değışmek için gitmiş” (I/1-115).

1.3.4.4.2. Bulunma hâli eki yerine kullanılır

dinine çoğ sâlam “dininde çok sebatlı” (I/1-96),

1.3.4.4.3. Yükleme hâli eki yerine kullanılır

her işe de belledi “her işi de belledi, öğrendi” (I/16-100),
hanımına ilenmiş “hanımını ayıplamış” (V/61-167) OT ilen-: ayıplamak, takdir etmek (Arat, 1979: 193),

1.3.4.4.4. Zarf-fiil yapısında kullanılır

añğara’dan geliller ama ben orĕ *varmĕ*, cacıĝ bişir dër “ankara’dan gelirler, ama ben oraya varmaya (gidince, gittiğimde) cacık pişir derler” (I/13-48).

1.3.4.4.5. Anlamı pekiştirmek için kullanılır

yāmūr az oldu ilkinə, ilg zaman “ilk önce, ilk zaman yağmur az oldu” (I/11-11).

1.3.4.5. Bulunma Hâli

-DA

ET’de *-de / -da , -te / -ta* biçiminde olan bu ek, bulunma çıkma hallerini birlikte üstlenmiştir (*Gabain, 2007: 64*).

Ölçünlü dilde bulunma hâli eki *-DA* biçimindedir. Bölge ağzından derlenen metinlerde bu ek daha çok tonlu şekliyle kullanılır.

aynı vaziyette “aynı vaziyette” (I/1-158),
işde öle “işte öyle” (VIII/73-81),
şîēñ içinde “şeyin içinde” (I/14-28),
dayrede ğarşılaştım “dairede karşılaştım” (III/47-94),
şu tarafta (I/1-125),
üç gün cemberde ğaldıĝ “üç gün çemberde kaldık” (III/42-20).

Yönelme hâli eki yerine kullanılır

herkes kırıĝĝale’de gitti “herkes Kırıkkale’ye gitti” (I/1-8)
hindi öbür tarafta biçer girmiş “şimdi öteki tarafa biçer girmiş” (I/2-45).

1.3.4.6. Çıkma Hâli

-dAn

Çıkma hâli eki, Eski Oğuz Türkçesinde bazı klişeleşmiş *öndin* kelimesi hariç geniş ünlülü ve tonlu *-dan, -den* şekillerindedir (*Timurtaş, 2012: 72*).

Bu tonlu şekil bugünkü bazı Oğuz Türkçesi ağızlarında da devam eder bk. Urmiye, Uşak, Erzincan, Karabük ağızları (*Doğan, 2010: 131; Gülsevin, 2002: 90; Sağır, 1995: 143; Erdem-Dağdelen, 2012: 120*).

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde bu ek EAT’de olduğu gibi tonlu şekliyle kullanılmaktadır.

şu taraftan “şu taraftan” (IV/53-78),
yozĝad yolu burdan geçermiş (I/1-50),
başdan aşā “baştan aşağıya” (IV/57-63),

bizim soylarımız horasan’dan gelme (I/24-80),
ğarāsıg’dan çığıdıgdan sōna “Karakısık Köyü’nden çıktıktan sonra” (IV/53-73),
ğavırğalı’dan gelmiğeg “Kavurgalı Köyü’nden gelmişiz” (I/8-24).

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde bu ek başka işlevlerde de kullanılır.

1.3.4.6.1. Zaman zarfları yapar

sōnadan yeşerdi “sonradan yeşerdi” (VIII/73-12),
önceden (I/14-42),
iñkilabdan sōna “inkılâptan sonra” (II/32-127),
esgiden “eskiden” (I/1-50).

1.3.4.6.2. Sebep bildirir

bu *ameliyattan* bu şeyim sesim kısıg “Bu ameliyattan sonra sesim kısık” (I/1-5),
anadan dōmadan “anadan doğma”(III/45-18),
ğalabalıgdan osandım sıkıldım “kalabalıktan usandım sıkıldım” (II/39-65),
dizlerimden yirimiöm “dizlerimdeki rahatsızlıktan yürüyemiyorum” (III/46-36),
sıcağdan izmir’e gēdeg “sıcak olduğı için İzmir’e gidelim” (I/24-15).

1.3.4.6.3. Yalın hâl yerine kullanılır

on *yıldan* sabıkā aldı “on yıl sabıka aldı, hüküm giydi” (I/22-130).

1.3.4.6.4. Bulunma hâli yerine kullanılır

burdan oturuyoriz “burada oturuyoruz” (VII/69-121).

1.3.4.6.5. Karşılaştırma bildirir

azdan az (I/14-44),
güccügler böğlerden ağıllı “küçükler büyüklerden akıllı” (III/47-9),
yüz dönümden yoğarı çığmaz “yüz dönümü aşmaz” (III/47-42),
uzaktan gelirse “uzak yerden gelirse” (IV/57-73),
seneden seneye (I/24-95),

tarladan èyi mayş “maaş almak tarla ekip biçmekten daha iyi” (IV/51-73).

1.3.4.6.6. Bir şeyin neyden yapıldığını bildirir

âcdan toğmağ “ağaçtan yapılmış tokmak” (I/17-20).

1.3.4.6.7. Anlamı pekiştirmek için kullanılır

âclarıñ üsdüne *basarağdan* yürüseñ bõle âc var yanı “yani ağaçların üstüne basarak yürüyecek kadar çok ağaç var” (I/14-79).

1.3.4.7. Vasıta Hâli

-lA, -leyin, -(I)lAn, -(I)nAn, -(y)(I)nAn

Kelime gruplarında ve cümlede fiilin kendisi vasıtası ile, kendisinin iştiraki ile veya kendisinin ifade ettiği zamanda yapıldığını göstermek için isim vasıta halinde bulunur (Ergin, 2003: 237).

Köktürkçede vasıta hâli eki *-(I)n*, *-(U)n*’dur; “ile, olarak” anlamlarını verir (Ercilasun, 2004: 186). Türkçede vasıta hâli eki işlevliğini kaybederken onun vazifesini *ile* edatı üzerine almış edat halinde kalarak veya ekleşerek tamamıyla vasıta hâli eki yerine geçmiştir (Ergin, 2003: 238).

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde, vasıta hali eki *-lA*, *-leyin*, *-(I)lAn*, *-(I)nAn*, *-(y)(I)nAn* değişkeleriyle kullanılır. Birliktelik, vasıta, zaman ve tarz anlamları ifade eder.

1.3.4.7.1. Birliktelik ve vasıta bildirir

âzı düalı adamınan yëmeg yïosuñuz “ağızı dualı adamla yemek yiyorsunuz” (III/48-12),

sennen “seninle” (II/34-78),

babamınan “babamla” (I/19-48),

ğazānan ceketinen geziñoduğ “kazakla ve ceketle geziyorduk” (I/24-5),

onuñunan gün geşdi “onunla gün geçti.” (I/16-13),

tazisînen “tazısıyla” (II/36-44),

bañğaynan alaverem yoğ. “bankayla alışverişim yok” (I/22-53),

bulğurunan ununan yuğuruyruğ “bulgurla unla yoğuruyoruz” (I/17-9).

eşşānen çevirïo “eşek vasıtasıyla çeviriyor” (I/1-168),

tarla parasınan “tarla parasıyla” (III/47-52),
taliyeynen çıkardılar “tahliye yöntemiyle çıkardılar” (I/22-39),
otopüsünen gider gelir “otobüsle gider gelir” (I/22-33),
unna götürürdüg “onunla götürürdük” (VII/69-37).

1.3.4.7.2. Zaman zarfları yapar

ağşamlan “akşamleyin” (VIII/73-57),
inegleri suladınan “inekleri suladığı zaman” (VII/69-129),
sabānan “sabahleyin” (V/60-33).

1.3.4.7.3. Durum bildirir

itişinen bağallar “birbirini iterek (rekabetle) bakarlar” (I/5-36),
ğónrümnen vëriom “gönlümden geçerek veriyorum” (VIII/71-101).
zamanëynen şu eller ’neyoldu “zamanla şu eller ne oldu, ne işler yaptı” (I/16-6).

Genellikle -(X)n, mevsim ve zaman bildiren isimlerde korunmuş olan arkaik vasıta hâli ekidir (Korkmaz, 1994b: 26). Bölge ağzından derlenen metinlerde de kalıplaşmış şekliyle kullanılmaktadır.

yazın gışın “yaz kış” (IV/57-216),
yazın gışın akar “yaz kış akar” (III/40-64),
güzün biçdig “sonbaharda biçtik” (IX/75-22),
güzün bir gelseñ “sonbaharda bir gelsen” (VI/65-21).

1.3.4.7.4. Sebep bildirir

inañ pislînen huylanıollar “ineğin gübresinden tiksiniyorlar” (II/38-62).

1.3.4.8. Eşitlik Hâli

-CA

Tarihi Türk lehçelerinde işlek bir çekim eki olan eşitlik hali eki -ça ekinin Türkiye Türkçesinde geldiği kelimeler genellikle cümlede zarf görevi görmesi ve işlekliliğinin azalması sebebiyle giderek çekim ekinden çok yapım eki özelliği kazanmaya başlamıştır (Öztürk, 2009: 152).

Türkçede bu ek, eşitlik, mukayese ve sınırlandırma işlevlerinin yanında ek kalıplaşması meydana getirirler ve yapım eki olarak da görev yapmaktadır (*Korkmaz, 1958: 41*).

Türkiye Türkçesinde bugün kullanılan -CA, -çe eki köken bakımından Türkçe -CA, ve Farsça -çe olarak ikiye, işlev bakımından üçe ayrılmaktadır. Kökeni Türkçe olan -CA eki, ad çekiminde eşitlik durumu için kullanılma, addan ad soylu sözcükler türetme gibi iki işleve, Farsça olan -çe ise seyrek olarak küçültme işlevine sahiptir. -CA'nın bugün Türkiye Türkçesinde eylemden ad türeten bir kaç örneğine rastlansa da kökende bu ekin farklı olduğunu var saymak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Çünkü -CA ekinin fiilden ad türeten biçimlerine Türkçenin hiçbir tarihî döneminde rastlanmamaktadır (*Tosun, 2010: 1473*).

Kırıkkale ili ağızlarında, eşitlik eki, ünlü ve ünsüz uyumuna uyarak -CA şeklinde kullanılır. Pekiştirme, görecelik, birliktelik, miktar ve tarz gibi işlevlerde kullanılır.

1.3.4.8.1. Pekiştirme bildirir

bazıça, bazılara gelmî “bazısı, bazılara uygun olmuyor” (II/37-35),
gözelce “çok güzel” (I/16-104),
sadece (IV/53-50),
esgice “biraz eski” (I/4-8),
şimdiçe “şimdiye kadar” (IX/76-124).

1.3.4.8.2. Görecelik bildirir

Metinlerimizde sadece teklik birinci şahıs zamirinde rastlanmıştır.
bence (IV/53-90),
bence (VIII/72-81),
bence (I/24-266).

1.3.4.8.3. Miktar zarfları yapar

bizim ağılmız éyice yetiö “bizim aklımız biraz yetiyor” (III/46-78),
ağılmıñ yeddince “aklımın yettiği kadar” (IV/53-71),
neçe “nice” (II/31-41).

1.3.4.8.4. Durum bildirir

şîleçe “şöylece” (I/16-126),
somaca “sima (yüz biçimi) olarak” (II/34-54),
ōlece ğalmışlar “öyle sabit kalmışlar” (I/13-14).

1.3.4.8.5. Sınırlandırma Bildirir

bu zamanaça “bu zamana kadar” (I/24-98),
ākşamaça “akşama kadar” (VII/68-89),
oriçe varag “oraya kadar gidelim” (I/7-85),
şurîçe “şuraya kadar” (III/46-45),
suñgurliçe “Sungurlu İlçesi’ne kadar” (IV/53-74).

1.3.4.8.6. Süreklilik bildirir

senelerce (I/3-30),
defalarca (I/20-115).

1.3.4.9. Yön Gösterme Hali

-rA

ora taraf gideller “o tarafa giderler” (IV/58-107),
ben bura tesadüf geldim “ben buraya tesadüfen geldim” (I/22-20).
hüdüdñ orda “hudutun orasında” (III/48-94).

1.3.5. Soru Eki

-mX

Türkçenin bu umumî işletme eki bütün şekil ve halleriyle bütün isim çeşitlerini, bütün edatları bütün fiilleri işleklik sahası içine alır (*Ergin, 2003: 243*).

Anadolu ağızlarından Doğu Grubu ağızlarında kelimenin son hecesinde yoğunlaştırılan vurguyla cümleye soru anlamı katılması karakteristiktir. Bu vurgu, ayrıca tonlamayla ve kimi zaman uzatılan son hece ünlüsüyle pekiştirilmektedir (*Karahan, 1996: 57*).

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde soru anlamı soru ekiyle sağlanır. Fakat bazen tonlama veya uzatılan son hece vurgusuyla da sağlanır.

dış yapısı mı bu? “ihraç malı mı bu?” (III/43-102),
ōle dēl mi? “öyle değil mi?” (II/34-90),
çay yabdırîm? “çay demleteyim mi?” (IV/54-43).

2. Sıfatlar

İsimlerden önce gelerek isimleri niteleyen veya belirten sözcük veya sözcük gruplarına sıfat denir. Sıfatları, *niteleme sıfatları* ve *belirtme sıfatları* olmak üzere iki başlık altında inceleyebiliriz.

2.1. Niteleme Sıfatları

Niteleme sıfatları, varlıkların çeşitli yönlerle niteliklerini bildiren sıfatlardır. Kırıkkale ili ağızlarında niteleme sıfatlarının kullanımı geniş bir alana sahiptir.

İē gadınsıñ “iyi kadınsın” (II/30-62),
ködeki gençler “köydeki gençler” (II/26-37),
depeden düşme bi misafir “aniden gelen misafir” (VII/68-13).

2.2. Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları, varlıkları çeşitli açılardan belirtmeye yarayan unsurlardır. Bu sıfatlar, belirtme özelliklerine göre *işaret sıfatları*, *sayı sıfatları*, *soru sıfatları* ve *belirsizlik sıfatları* olmak üzere dört çeşittir:

2.2.1. İşaret Sıfatları

İşaret sıfatları, varlıkları işaret etme yoluyla belirten sıfatlardır. Kırıkkale ili ağızlarında işaret sıfatları olarak *bu*, *şu*, *şo*, *o* ve *öteki* vardır.

bu eviñ geliniyim “bu evin geliniyim” (IX/76-13),
şo eviñ gızıyım bu eviñ geliniyim “şu evin kızımı, bu evin geliniyim” (IX/76-13),
şu omuzum (I/24-205),
öteki adam (I/24-187).

2.2.2. Sayı Sıfatları

Sayı sıfatları, varlıkları sayı bakımından bildirmeye yarayan sıfatlardır. Dörde ayrılır:

2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

Bunlar, nesnelerin sayısını bildirir. Kelime hâlinde, sayı grubu ve sıfat tamlaması hâlinde bulunur. Bölge ağzından derlenen metinlerden bazı örnekleri şunlardır:

- oñ üç gün “on üç gün” (IV/51-6),
- otuz baş nüfusudı “otuz kişilik aileydi” (I/3-29),
- kırk hane “kırk ev” (I/1-7).

2.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

Sıra sayı sıfatları, varlıklardaki derecelenme sırasını ifade eder. Ölçünlü dilde olduğu gibi Kırıkkale ili ağızlarında da sıra sayı sıfatları *-ıncı*, *-inci*, *-uncu*, *-üncü* şekillerindedir.

ikinci gelenner zênel abidin’denimiş “ikinci gelen topluluk Zeynel Abidin neslinden imiş” (IX/77-58),

üçüncü sınıf varımış “üçüncü sınıf varmış” (VI/63-42),

ikinci dünya savaşınıñ göbdünda “İkinci Dünya Savaşı başladığında” (II/36-19).

2.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

Üleştirme sayı sıfatları, sayıları bölüştürme yoluyla ifade eden sıfatlardır. Ölçünlü dilde asıl sayılara *-ar*, *-er*, *-(ş)ar*, *-(ş)er* eklerinin getirilmesiyle yapılan üleştirme sayı sıfatları bölge ağzından derlenen metinlerde de kullanılmaktadır.

uşağlarıñ işde yüzer davarı var “çocukların yüzer davarı var” (I/12-19)

iker yüz davarları var “iki yüzer davarları var” (I/12-20).

Yukarıdaki ikinci örnekte görülen *-şer* şekli kullanılmamıştır.

2.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları

Kesir sayı sıfatları, varlıkların parçalarını gösteren sıfatlardır. Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerden bazı örnekleri şunlardır:

yarısını ğırdılar “yarısını öldürdüler” (III/49-35),

çeyreg egmeg “çeyrek ekmek” (II/32-101).

2.2.3. Soru Sıfatları

Soru sıfatları, varlıkları soru yoluyla belirten sıfatlardır. Kırıkkale ili ağızlarında soru sıfatları olarak *ğaç*, *ne* ve *hañğı* kelimeleri bulunur:

ğaç gişi var “kaç kişi var” (I/24-172),
ğaç senesinde gördüğünü bilemem “kaç yılında kurduğunu bilmem”(I/22-10),
hañğı melmekeddensiñ? “memleketin neresidir?” (I/3-33),
ne ğadar ölüm “oğlum ne kadar” (II/34-160).

2.2.4. Belirsizlik Sıfatları

Belirsizlik sıfatları, varlıkların miktarını belirsiz bir biçimde ifade eden sıfatlardır. Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde kullanılan belirsizlik sıfatlarının bazıları *héc, çō, felan, birez, öbür* ve *neçe*'dir.

héc bişîe yog “hiçbir şey” (I/24-177),
çō evde de ğılallar “çokları (namazı) evde kırlarlar (I/24-301),
felan yere “filan yere” (IV/51-6),
neçe insannar var “nice insanlar var” (II/31-41),
öbür bölüme varacāñız “öteki bölüme gideceksiniz” (V/61-103),
birez odun “biraz odun” (VII/68-65).

3. Zarflar

Türkçede zarflar; kelimeleri yer, zaman, durum ve azlık-çokluk gibi çeşitli açılardan etkileyen unsurlardır. Zarflar; *yer zarfları, zaman zarfları, hâl zarfları, azlık-çokluk zarfları* ve *soru zarfları* olmak üzere dört çeşittir:

3.1. Yer Yön Zarfları

Yer zarfları, cümlede yer-yön ifade eder. Bölge ağzından yapılan derlemelerde tespit edebildiğimiz yer zarflarından bazı örnekleri aşağıdaki şekildedir:

ğeri döneg “geriye dönelim” (I/24-249),
eşşān oñúnden çekerim “eşğini (yularından) çekerim (II/34-127),
bōle aşālarda öz cacımız var “böyle aşağılarda kendi cacığımız var” (I/2-142),
onnariñ üsdüne otuddurmuş ”onların yanına iskan etmiş” (VIII/73-14).

3.2. Zaman Zarfları

Zaman zarfları, zarf olarak kullanılan zaman isimleridir. Kırıkkale ili ağızlarında zaman zarflarının örnekleri *ezel, dün, dünan, yarın, yazın, güzün, baharın* ve *şindi* kelimeleridir.

eze “evvel” (I/3-14),
yarın geğeg dedim “yarın gidelim dedim” (I/25-104),
dün geldi (173-16),
güzün biçdig “sonbaharda biçtik” (IX/75-22),
baharın şırda öze uşag muşag düşsün götürür “ilkbaharda şurada öze çoluk
çocuk düşse götürür” (I/7-80),
yazın kıyü seviyom ”köyü yazın seviyorum” (VIII/73-26),
şindi, zor oluyo “şimdi zor oluyor” (III/46-80),
dünan “dünkü gün” (IV/51-60).

3.3. Hâl Zarfları

Genellikle fiillerden önce gelerek onları hal bakımından belirten kelimelerdir. Bölge ağzından derlenen metinlerden bazı örnekleri şunlardır:

goley aldıñ mı “kolay aldın mı” (II/34-134),
üçüncü temelli dönüştürö “üçüncü tamamen dövuştürüyor” (IV/51-56).

3.4. Azlık-Çokluk Zarfları

Azlık-çokluk zarfları miktar, ölçü ve derece ifade eder. Bu zarfların sayıları fazla değildir. Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerden bazı örnekleri şunlardır:

eñ gerisi “en gerisi” (II/30-14),
éñ İe dereçenen diblamamı “en iyi dereceyle diplomamı verdiler” (II/34-33),
Allah biñ biñ bereked vërsiñ “Allah bin bereket versin” (II/34-167),
okulda hiç okunmıö “okul kapalı” (IV/53-17).

3.5. Soru Zarfları

Soru zarfları, fiildeki hareketi çeşitli açılardan soru yoluyla belirleyen zarflardır. ne derece dörü “ne derece doğru” (I/14-92).

4. Zamirler

Türkçede nesneleri temsil veya işaret yoluyla karşılayan kelimeler, zamirlerdir. Zamirlerin çeşitleri şunlardır:

4.1. Şahıs Zamirleri

Şahıs zamirleri, varlıklar içerisinde insanların yerini tutan zamirlerdir.

Teklik Birinci Şahıs

ben

ben öle dëdim “ben öyle dedim” (VIII/73-62),

ben emegliyim (I/18-59).

Teklik İkinci Şahıs

sen

sen **avşar**’dansîñ “sen Avşar kasabasındansın” (II/34-52).

Metinlerimizde teklik ikinci şahıs zamiri *sen* yönelme hal eki aldığında *senge* > *saña* (*ng* > *ñ*) biçiminde bir gelişme gösterir.

saña bişîë dësiñ “sana bir şey desin” (I/5-145),

saña gelîodu “sana geliyordu” (I/20-69).

Bölge ağızından derlenen metinlerde teklik ikinci şahıs zamiri *sen*, *ile* edatıyla kullanıldığında *sen ilen* > *sennen* şeklinde bir gelişme gösterir.

geçinemeg sennen “seninle geçinemeyiz” (III/48-89).

Teklik Üçüncü Şahıs

o

o da parîë aldı “o da parayı aldı” (VII/70-41),

o orîë gëdmiş yadmış “o oraya gitmiş yatmış” (IV/54-9).

Çokluk Birinci Şahıs

biz

bizimkiler (III/49-31),

kërdme vërmîş bizi “beşik kertme vermiş bizi” (IX/76-13),

bizim benzinnigďedi “bizim benzinlikteydi” (II/34-102).

Çokluk İkinci Şahıs

siz

bu hizmediñiz baña zor “sizin bu hizmetiniz (dileğiniz) bana zor” (II/34-248),
onu siz gendiñize alñ “onu siz kendinize alın” (IV/57-83).

Çokluk Üçüncü Şahıs

onnar

onnar “onlar” (VII/68-52),

onnarı getirir götürürdük “onları getirir götürürdük” (I/8-22).

	Teklik I. Şahıs	Teklik II. Şahıs	Teklik III. Şahıs	Çokluk I. Şahıs	Çokluk II. Şahıs	Çokluk III. Şahıs
Yalın Hâl	ben	sen	o	biz	siz	onnar
İlgi Hâli	benim	seniñ	onuñ	bizim	siziñ	onnarıñ
Belirtme Hâli	beni	seni	onu	bizi	sizi	onnarı
Yönelme Hâli	baña	saña	oña	bize	size	onnara
Bulunma Hâli	bende	sende	onda	bizde	sizde	onnarda
Ayrılma Hâli	benden	senden	ondan	bizden	sizden	onnardan
Vasıta Hâli	bennen	sennen	onnan	biznen bizinen	siznen sizinen	onnarnan onnarınan

Şahıs zamirlerinin hal ekleriyle çekimlenmiş tablosu

4.2. Dönüşlülük Zamirleri

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde nadir olarak *öz* zamiri kullanılsa da asıl olarak kullanılan dönüşlülük zamiri *kendi* 'dir.

gendi “kendi” (II/30-71),

gendi isdedini aldı “kendi istediğiyle evlendi” (IX/76-25),

bu açlar gendi biddi “bu ağaçlar kendisi yetiştirdi” (II/34-22),

böle aşalarda öz cacımız var “böyle aşağılarda kendi cacığımız var” (I/2-142).

Aşağıdaki örnekte ise dönüşlülük zamiri Hatay ağzındaki kullannıma yakın bir şekilde kullanılmıştır. Hatay ağzında tespit edilen bazı örneklerde *kendi* zamiri *ken* şeklinde kullanılmaktadır (Öztürk, 2009: 246).

gen gid “kendin git” (III/4-48).

4.3. İşaret Zamirleri

Kırıkkale ili ağızlarından tespit edilen işaret zamirlerinden bazıları aşağıdaki gibidir.

oña “ona” (I/24-341),

öte (II/30-34),

bunnara “bunlara” (IX/77-43),

burie ev yabdiğ “buraya ev yaptık” (II/34-20),

şorda “şurada” (I/24-273),

orïe gèdeg “oraya gidelim” (I/24-277),

berikilere bağ “bu taraftakilere bak” (III/48-170),

şu ney? (I/18-39),

şindi çubûa *şöle* ayrılıoñ “şimdi Çubuk İlçesi’ne şöyle ayrılıyorsun” (VI/65-3),

aha *şorïe* odunnan çevirdim “işte şurayı odunla çevirdim” (II/37-27),

ā *şurdan* gèddiñ mi yol ayrılıyor (III/50-9).

4.4. Soru Zamirleri

Canlı ve cansız bütün varlıkları soru yoluyla temsil eden ve onların soru şeklindeki karşılıkları olan zamirler, soru zamirleridir. Kırıkkale ili ağızlarında tespit edebildiğimiz soru zamirleri *ne*, *nerede* ve *kim*’dir.

çocuğlardan *ne* isdĭeciñ “çocuklardan ne isteyeceksin” (II/34-158),

kim *dinnïodu* ” kim dinliyordu” (V/61-29),

nèrdesiñ “neredesin” (II/34-191).

4.5. Belirsizlik Zamirleri

Şahısları ve nesneleri belirsiz olarak ifade etmeye yarayan zamirlerdir. Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde tespit edebildiğimiz örnekleri şunlardır:

ıcaı öldü, *ıcaı* gèddi “birazı öldü, birazı gitti” (I/15-7),

herkeş “herkes” (I/24-300),

birezi “birazı” (VII/68-52),

kimse (IX/76-18).

5. Fiiller

Fiiller, en kısa tanımıyla dil dışı dünyadaki “hareket”leri dilde bir olay olarak karşılayan kelimelerdir (*Karadoğan, 2009: 6*).

5.1. Fiil Yapma Ekleri

5.1.1. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

Bu ekler, fiil kök ve gövdelerine getirilerek fiilden fiil türetmek için kullanılan eklerdir. Kırıkkale ili ağızlarında tespit edilen fiilden fiil yapma ekleri şunlardır:

5.1.1.1. -AIA

Fiilin bildirdiği işi sürekli yapma anlamı katan bu ekin metinlerimizde birkaç örneğine rastlanmıştır.

dîdeledi ayaklarının altına aldı “paraladı ayaklarının altına aldı” (I/5-61),

ëyilî depelemîecâñ “iyiliği tepelemeyeceksin, çiğnemeyeceksin” (II/28-38).

5.1.1.2. -dAr

Bu ek, işlekliliğini kaybetmiş bir oldurganlık ve ettirgenlik bildiren ektir. Bölge ağzından derlenen metinlerden bazı örnekleri şunlardır:

gósderdi “gösterdi” (I/24-32),

dönderîoduñ “çeviriyorduk” (IX/76-111),

gönderdiler (I/1-143). < *kön-(i)t-er- / *könd-ger- (*Gülensoy, 2007: 381*).

5.1.1.3. -Dİr

Bu ek oldurgan ve ettirgen çatı eklerindendir. Metinlerimizde bu ek, ünlü uyumlarına uyar, genellikle tonludur ve işlek olarak kullanılır.

araşdırmacıseñ “araştırmacıysan” (III/47-79),

hasdalandırdı “hastalandırdı” (V/60-18),

kalb sıkışdırması var “kalp sıkıştırmaması var” (VIII/72-10).

Ölçünlü dilde olduğu gibi tonsuz şekilleri de görülür.

getirdi (I/1-41).

5.1.1.4. -(X)k

-k- eki, tek heceli fiil köklerinden anlamı pekiştirilmiş “olma” fiilleri türetir. Bazı türetmelerde, kökle kaynaşmış olan ekte bir de dönüşlülük işlevi görülür (*Korkmaz, 2007a: 127*).

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen bazı örnekler şu şekildedir:

köyü ayıgdıran “köyü uyandıran” (VII/70-57),

görüken ev “görünen ev” (I/11-127),

sürüküb gidiyor “sürüp gidiyor” (IV/54-6),

davar görügmezidi “davar görünmezdi” (I/14-82).

5.1.1.5. -(X)l

Bu ek, Türkçede çok geniş bir kullanım alanına sahiptir. Fiillere, edilgenlik ve meçhullük anlamı katar. Bölge ağzından derlenen metinlerde kullanımı ölçünlü dildeki gibidir.

ğısıldı “sıkıştı” (VII/70-46),

davıllar *dutulur* “davullar kiralanır, davulcular kiralanır”(I/23-6),

ğırıldı béli “beli kırıldı” (I/12-48),

dibini *sérelmeg* “dibini seyreltmek” (IV/53-49),

yorulmuşum (V/61-22).

5.1.1.6. -mA

Fiil kök ve gövdelerinden olumsuz fiiller türeten bir ektir. Geniş zaman kipinin olumsuzu, birinci teklik ve çokluk şahıslarında -mA olumsuzluk; ikinci ve üçüncü şahıslarında ise olumsuz geniş zaman eki -mAz eki ile kurulur (*Korkmaz, 2007a: 638*).

Metinlerimizde olumsuzluk ekinin kullanımı ölçünlü dildeki gibidir. Yalnız geniş zaman kipinin olumsuzu ikinci teklik şahıslarda -mAñ biçiminde kullanılmaktadır.

gezemeñ “gezemezsin” (V/61-24),

yāmurı geçirmez “yağmuru geçirmez” (II/31-27).

Aşağıdaki örnekte ise gerileyici ünsüz benzeştirmesi etkisiyle *zs > ss* değişmesi meydana gelmiştir.

gelmesse “gelmezse” (IX/75-11).

Orta hecenin vurgusuz olması ve *y* ünsüzünün daraltıcı etkisiyle ölçünlü dilde olduğu gibi şimdiki zaman çekiminde olumsuzluk ekinin ünlüsü daralır.

para yèdmïo (VII/70-12),

adını bilmïom “adını bilmiyorum” (VIII/71-118),

götürmïoñuz “götürmüyorsunuz” (IV/57-140).

5.1.1.7. -(X)n

Bu ek, Türkçenin tarihî dönemlerinden beri oldukça işlek bir kullanıma sahiptir. *-(X)n* eki, genellikle geçişli fiillerde olmak üzere kendi kendine yapma veya olma anlamlı, edilgen ve dönüşlü fiiller türetir. Metinlerimizden tespit edilen bazı örnekler şunlardır:

bir yère sınıyo “sığıyor” (I/5-32), sınımak: sığmak (*DS C 10*), < **sı-*

yaşlılıg bunanımden emin èylesiñ “yaşlılık bunalımından emin eylesin” (VIII/73-77), < ET bung: “mihnet, keder, sıkıntı” (*Bayat, 2008a: 50*).

gevinïoduñ “gevinmek, ağzındaki bir şeyi çiğniyormuş gibi yapmak, gevelemek” (VII/68-106), = ET, OT kew- “gevmek” (*Gülensoy, 2007: 367*).

baraj balanïo “baraj bağlanıyor” (I/4-32),

dadandı “tat almak, tadını beğenmek” (I/25-109). < tatğan- (*Clauson, 1972: 454*),

kırgıgale’de ēlenemedim “Kırıkkale’de eğlenemedim, yaşayamadım” (VI/63-152),

ğarıñ üsdünde ānanïo “karın üstünde ağnıyor” (II/38-71).

5.1.1.8. -p

Dilimizde yalnız *kırp-* ve *serp-* örneklerinde görülen ve pekiştirme eki olarak kabul edilen bir fiilden fiil türetme ekidir (*Korkmaz, 2007a: 131*).

Metinlerimizde bir tek örneği tespit edilmiştir.

yère serb “yere serp” (I/24-132),

ıcığ ğaypağlığı vardır “biraz kaypaklık vardır” (III/43-42). < kay-p- (a)k (Gülensoy, 2007: 486).

5.1.1.9. -(A)r / -(X)r

Türkçede eskiden beri canlı bir şekilde kullanılan oldurganlık ve ettirgenlik eklerinden biridir. Bu eklerin iki görevi vardır: Geçişsiz fiilleri geçişli yapmak ve geçişli fiilleri, işin bir başkasına yaptırıldığını gösteren geçişli fiiller durumuna getirmek. -r eki, Eski Türkiye Türkçesinde ekin ünlüsü daima yuvarlak olup, imlası son zamanlara kadar değişmeden devam etmiştir. -r eki, bugün kök ünlüsüne yuvarlaklık-düzlük bakımından uymaktadır (Timurtaş, 2012: 117).

Bu ekin bölge ağzından derlenen bazı örnekleri şunlardır:

yétirdig everdig “yetiştirdik evlendirdik” (V/60-142),

yānan ğızardırığ “yağla kızartırız” (I/13-88),

cemberi çıkarıoñ “çemberi çıkartıyorsun” (I/24-320).

zebseleri oñarrığ “sebzelerin bakımını yaparız” (II/34-127), ET’de ongarmak “onarmak, iyileştirmek, iyi ve sağlam yapmak” (Caferoğlu, 2011: 141),

ya davara vèr, ğoyard “ya davar güttür, ya da serbest bırak” (I/20-95),

ğoyunu gèri ğüyerıolar “koyunu tekrar bırakıyorlar” (II/34-274) koy- < kod- (Gülensoy, 2004: 548); goyurmak “salıvermek, bırakmak, koyvermek” (DS C 6),

onu nasıl evlereceg “onu nasıl evlendireceğiz” (V/60-126), < *ev-le-r-ecig

bir yerimden bıtırığ filan olmadı “bir yerimden çıkık filan olmadı” (VIII/73-67) bıt- “Sıkıştığı yerden birden kurtulmak” (DS C 2),

uçuracāñ “uçuracaksın” (I/5-148),

ğaçırmışlar “kaçırmışlar” (III/41-8).

5.1.1.10. -(A)ş / -(X)ş

Türkçede oldukça işlek bir şekilde kullanılan yapım eklerinden biridir. Bu ek, bölge ağzından derlenen metinlerde genellikle birlikte ve karşılıklı iş yapma ifade eden fiiller yapar.

babası evine ğubaşdıĝ “babasının evine imece için toplandıĝ” (I/3-7), (kop-: kopmak, kalkmak, gelmek, meydana gelmek, zuhur etmek. (Arat, 1979: 270)),
parayı üleşiolarmış “parayı paylaşıyorlarmış” (V/61-311), ülä-ş-“parçalamak, bölmek, taksim etmek, paylaşmak” (Caferoĝlu, 2011: 272),
üçüncü çegişmede çıĝdı “üçüncü çekilişte çıktı” (IV/51-78),
çatışmalar (II/39-12),
atışma (III/47-139),
döñüşdürıo “dövüştürüyor” (IV/51-56).

5.1.1.11. -(A)T / -(X)T

Türkçede işlek olarak kullanılan ettirgenlik eklerindendir. Oldurma ve yaptırma ifade eder. Bu ek, Eski Oĝuz Türkçesinde sadece düz ünlülerle kullanılmıştır (Timurtaş, 2012: 117).

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen bazı örnekleri şunlardır:
tökeziddi “tökezletti” (I/12-63),
düzedıo “düzeltiyor” (V/60-120), < tüz-(e)l-t- (Gülensoy, 2007: 316)
üzüm eletıom “üzüm getiriyorum” (IV/57-211), < il- “deĝmek, ulaşmak”
işi ışıdıoĝ “meseleyi yavaş yavaş açıklamak, aydınlatmak” (VIII/71-116), < ışı-t-
derı kokudıoduĝ “deriyi kokutuyorduk” (I/24-320),
yontma daş “yontma taş” (I/21-95),
uyad “uyandır” (V/59-33),
bıldır şordan sorudıodum “ayakta bekliyordum, sessizce geliyordum” (V/60-89).
sorut- “buruşturmak”, soruş- “yüzünü ekşitmek” (Atalay, 2006: 530).

ben bi ısıdıom, ısıdıom “sıtma tutuyorum” (IV/57-204),
duruğan üşüdm gelir “dururken üşüme gelir” (IV/57-204),
titir titir üşüdüñ “tır tır titreyerek üşürsün”(IV/57-205).

Aynı kişiden derlenen yukarıdaki son üç örnekte -t eki oldurganlık ifade etmektedir. Bu fiillerde dönüşlülük işlevinde kullanılmıştır.

-t eki, metinlerimizde bazen de katmerli ettirgenlik yapar.
çıkardmamıssıñ “çıkartmamışsın” (II/34-80).

5.1.1.12. -U

Tek heceli fiil köklerine gelen bu ek, kuvvetlendirme anlamı katar ve işlekliğini kaybetmiş durumdadır.

ğafama bürüdüm “kafama bürüdüm, örttüm” (IV/57-210).

5.1.1.13. -y

Bu ek, ET'deki *-d* ekinin *d > y* değişmesine uğramış şeklidir ve canlılığını kaybetmiştir. *-y* eki, bazı tek heceli fiil köklerinde kaynaşmış durumdadır ve pekiştirme işlevine sahiptir (*Hacıeminoğlu, 1992: 124*).

Metinlerimizde şu örneklerle rastlamaktayız:

doymadığ “doymadık” (VII/69-209),

cöbünüñ goyucuñ “cebine koyacaksın” (IV/51-8),

goyuñ “koyunuz” (IX/76-75).

5.1.2. İsimden Fiil Yapma Ekleri

Bu ekler, isim kök ve gövdelerinden fiil yapmaya yarar. Kırıkkale ili ağızlarında tespit edilen isimden fiil yapma ekleri şunlardır:

5.1.2.1. -A

Genellikle tek heceli isimlerden geçişli ve geçişsiz fiiller türeten bir ektir. Metinlerimizde şu örneklerde rastlanmıştır:

beñzerimiş “benzermiş” (III/41-53),

yolu genişidim “genişleteyim” (V/60-68). *kè:ñ-(i)ş-e- (*Gülensoy, 2007: 365*)

donad “donatmak fiilinden emir-istek”(V/61-211),

cirit oynallardı (VI/63-50),

ğapalı “kapalı” (VI/65-161). < *kap-a “örtmek, tıkamak, geçişi engellemek” (*Gülensoy, 2007: 459*),

dede āzıñı ğapad dedi “dede ağzını kapat dedi” (II/34-150),

ulağlı “Ulaklı Köyü” (IV/51-15) < ül “dip, zemin” -a “birleştirmek, eklemek”,
ula- k “ekli, eklentili” (*Gülensoy, 2007: 964*).

5.1.2.2. -(A)l / -(X)l

Bu ek, genellikle sıfatlara gelerek olma bildiren fiiller türetir. Sonu ünlü ile biten isimlerden sonra -l ünsüzüyle kullanılır (Korkmaz, 2007a: 112).

Bölge ağzından derlenen metinlerde karşılaştığımız bazı örnekler şunlardır:

nefesim *daralıö* “nefesim daralıyor” (IX/76-139),

bolaldı siyümüz “suyumuz arttı” (IX/76-146),

yöneldi (VII/69-13),

şeneldi “şenlendi” (I/7-75),

köler *güccüldü* “köyler küçüldü” (I/6-33). < küçük+ül-

5.1.2.3. -Ar < (-A + -r)

-A ve -r eklerinin birleşmesinden oluşmuş bulunan bu ek “yapma” bildiren birleşik bir ektir (Korkmaz, 2007a: 113).

Bölge ağzından derlenen metinlerde bu ekin bir örneğine rastlanmıştır.

everdim “evlendirdim” (I/19-19).

5.1.2.4. -Ar

Bazı sıfatlara ve renk adlarına gelerek “olma” bildiren geçişsiz fiiller kuran -ar eki, Eski Türkçedeki *er-* fiilinin bir süre sonra birleştiği sözlerle kaynaşarak ekleşmesinden oluşmuştur (Korkmaz, 2007a: 113).

yêşerdi “yeşerdi” (I/10-66) < yaşar- < yâş-ar (Gülensoy, 2007: 1127).

5.1.2.5. -(A)ş

İsimden fiil türeten -A ekinin işteşlik eki -ş ile kaynaşmasından oluşmuş bir ektir. Bölge ağzından derlenen metinlerde sadece bir örneğine rastlanmıştır.

yanaşığ “bitişik” (II/26-10),

5.1.2.6. -dA

Diğer isimlerden yapma ifade eden, ses taklitlerinden olma ifade eden fiiller yapar (Ergin, 2003: 182).

Bu ekin metinlerimizde tespit edilen bazı örnekleri şunlardır:

ğımıldasıñ “kımıldasın” (IV/57-222), (*kīmıl “hareket”-da (Gülensoy, 2007: 508),

isderseñiz “isterseniz” (I/16-20). (ET’de *İZ-de (Gülensoy, 2007: 440),
başını ğurdalıeciñ “(suyun) başını, kaynağını karıştırıcaksın” (I/18-201). <
kurcala-: (ateşi) karıştırmak < *ķorçıla- (Gülensoy, 2007: 571),
aldadıolar “aldatıyorlar” (I/1-41),
bādaşamañ sen “bağdaşamazsın, uzlaşamazsın” (I/20-71).

5.1.2.7. -dI

ET’de bu eke benzer bir ek, -tā, -ta eki, kullanılmıştır (Gabain, 2007: 50).

Bu ekin metinlerimizde bir örneğine rastlanmıştır.

dibini sêreldmeg, *tegdimeg* “dibini seyreletmek, tek hale getirmek” (IV/53-49).

5.1.2.8. -X

İşlekliği kaybolmuş bir ektir ve bazı fiillerde kaynaşmış olarak bulunur.

Metinlerimizde tespit edilen bazı örnekleri şunlardır:

daşımacılığ “taşımacılık” (II/32-105), < tāş ”dış” -ı (Gülensoy, 2007: 867),

Aşağıdaki örnekte ise *tok* şeklinde yansıma anlamlı kelimeden bir türeme olduğu düşünülmektedir.

ip doħurduğ “ip dokurduk” (IX/76-96).

5.1.2.9. -(X)K

İsimlerden geçişsiz fiiller yapar ve oluş bildirir. Bu ek, ET’de yaygın bir şekilde kullanılırdı (Hacıeminoğlu, 1992: 177). Batı Türkçesinde ise bugün birkaç kelimedede yaşar.

Bölge ağzından derlenen metinlerde fazla karşılaşılmayan bir ektir.

acığmış “acıkmış” (I/14-29),

birigdirillerdi “biriktirirlerdi” (I/15-58),

gēcigdirdiñ “geciktirdin” (I/2-100).

Son örnekte tespit edilen *geç* ismi ile *geç*- fiili kökteş kelimelerdir.

5.1.2.10. -IA

Türkçenin bütün devir ve sahalarında oldukça işlek bir biçimde kullanılan eklerdendir. Bu ek, her türlü isim kök ve gövdelerine gelerek onlardan geçişli ve

geçişsiz fiiller türetir. Ekin işlekliği, türettiği fiillere birbirinden ayrı anlamlar yüklemesiyle de kendini gösterir (*Korkmaz, 2007a: 116*).

Bölge ağzından derlenen metinlerde de ölçünlü dildeki gibidir:

uyuğlıom “uyukluyorum” (IV/57-112) uyukla- < uyu-ku-la

onu da gözledig “onu da bekledik” (II/37-44),

yakalanır “yakalanır” (I/9-31),

çapalarsañ “çapalarsan” (I/10-84),

uñledim “tedavi ettim” (IX/76-131) < ET, OT ong (*EUTS, 141*),

onnan uññödüg “onunla tedavi ediyordum” (IX/76-140),

toblanmış “toplanmış” (I/3-113).

5.1.2.11. -lAn

-lA ekiyle kurulmuş geçişli ve geçişsiz fiillerin bazıları -n dönüşlülük ekiyle genişletilerek -lAn biçiminde kaynaşmış ve bir birleşik ek oluşturmuştur (*Korkmaz, 2007a: 119*).

Bölge ağzından derlenen aşağıdaki örneklerde bu eki -lA-n biçiminde ayırmak şimdilik mümkün olmadığından ek, burada -lAn biçiminde ele alındı.

güşvèslenme gir içeri “kuşkulanma, kuş gibi ürkek davranma gir içeri” (IX/77-36) ves: huy, davranış (*DS C 11*).

ağıllandı “akıllandı”(I/22-139),

āçlandırdı “ağaçlandırdı” (II/27-71),

gızlanıb “kız almaya hazırlanıp” (I/12-7),

evlendiler (I/18-222).

Kırıkkale ili ağızlarında bu ek, sonu n ünsüzü ile biten isimlere geldiğinde ilerleyici benzeştirme yoluyla -na, -ne şekline dönüşür:

cannandı “canlandı” (V/62-19).

5.1.2.12. -lAş

Bu ek de -lA isimden fiil yapma ekiyle -ş işteşlik ekinin kaynaşmış halidir.

Bölge ağzından derlenen aşağıdaki örneklerde bu eki -lA-ş biçiminde ayırmak şimdilik mümkün olmadığından bu ek de, burada -lAş biçiminde ele alındı.

uylaşdırmağ uçun “denkleştirmek için” (IV/51-70),

modernleşmiş “modernleşmiş” (VIII/72-105).

5.1.2.13. -(X)r

Metinlerimizde yaygın olarak kullanılmayan bir ektir.

barnağ ısırarağ “parmak ısırarak” (I/25-124), < *ıs-(ı)r- (Gülensoy, 2007: 419)

üfürür (II/34-224).

5.1.2.14. -sX

-sI eki, -sA ile görevdeş sayılabilecek bir ektir (Korkmaz, 2007a: 122)

Bölge ağzından derlenen metinlerde bir örneğine rastlanmıştır.

porsuğ “Kırlarda biten içi dolu, kötü mantar” (I/18-195) *bor+su-k (Gülensoy, 2007: 701)

5.2. Fiil Çekimi

5.2.1. Şahıs Ekleri

Şahıs ekleri, çekimli fiillerdeki oluş ve kılışın hangi şahıs tarafından gerçekleştirildiğini gösterir. Bundan dolayı şahıs ekleri, fiillerdeki oluş ve kılışı bir zaman ve şekil kalıbı içinde şahıslara bağlar (Korkmaz, 2007a: 571).

Anadolu ağızlarında şahıs eklerinin kullanımı kesin kurallara bağlı değildir. Bazı zaman ve kip ekleri hem iyelik hem de zamir kökenli şahıs ekleri ile çekimlenebilmektedir (Ay, 2009: 48).

5.2.1.1. Birinci Tip Şahıs Ekleri

Türkiye Türkçesinde birinci tipteki şahıs ekleri şahıs zamiri menşeli olup *duyulan geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman, gereklilik ve istek* çekimlerinde kullanılan eklerdir (Ergin, 2003: 283).

Bölge ağzından derlenen metinlerde ise şahıs eklerinin hangi kiplerle çekimleneceği konusunda bir kesinlik yoktur. İyelik menşeli bir ek hem şimdiki zaman hem görülen geçmiş zaman kipiyle hem de emir-istek kipi olarak çekimlenebilmektedir.

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde dikkati çeken bir hususiyet de ikinci teklik ve ikinci çokluk şahıs eklerinde ölçünlü dilden farklı olarak diş eti ünsüzü -n yerine damak ünsüzü -n 'nin kullanılmasıdır.

Teklik	1. Şahıs	-(ı)m, -(i)m, -(u)m, -(ü)m
	2. Şahıs	-sıñ, -siñ, -suñ, -süñ
	3. Şahıs	...
Çokluk	1. Şahıs	-ız, -iz, -uz, -üz
	2. Şahıs	-sıñız, -siñiz, -suñuz, -süñüz
	3. Şahıs	-lar, -ler

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerden tespit edilen birinci tip şahıs ekleri şöyledir:

Teklik Birinci Şahıs

-(ı)m, -(i)m, -(u)m, -(ü)m

ben gidemem (IV/57-9),
demirden dutıom “demirden tutuyorum” (IV/53-56),
sırığ dikecām “sırık dikeceğim” (I/18-42),
yörürüm “yürürüm”(II/30-22),
eşşān oñúnden çekerim “eşeğin (yularından) çekerim (II/34-127),
ben geliyorum (IX/75-24),
zebseyinen uğraşırım “sebzeyle uğraşırım” (VI/65-16).

Teklik İkinci Şahıs

-sıñ, -siñ, -suñ, -süñ

Bölge ağızından derlenen metinlerde teklik ikinci şahıs eki için zamir menşeli -sıñ, -siñ’in yanı sıra -ñ biçimindeki iyelik menşeli ek de kullanılmaktadır.

bakıosuñ “bakıyorsun” (I/6-63),
górmüssüñdür “görmüşsündür” (I/12-16),
cenazie ğatılmıssıñ “cenazeye katılmışsın” (V/61-303),

Metinlerimizde aşağıdaki gelecek zaman kipinde hem şahıs menşeli hem de iyelik menşeli ekler birlikte kullanılmıştır.

ihtimad édecegsiñ “itimat edeceksin” (I/18-144),
nasıl dinnenecāñ “nasıl dinleneceksin” (I/2-123).

Teklik Üçüncü Şahıs

Ø

ekinner biçileceg “ekinler biçilecek” (IV/53-50),
bazar günü gelin éner “pazar günü gelin iner” (IV/57-58),
orë gideceg “oraya gidecek” (VI/65-34).

Çokluk Birinci Şahıs

-ız, -iz, -uz, -üz / -ıg, -ig, -uğ, -üg

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde çokluk birinci şahıs eki ölçünlü dilde olduğu gibi *-ız, -iz, -uz, -üz* biçiminde kullanılır. Bunun yanı sıra bölge ağzında *-dUK* sıfat-fiil ekinden teşekkül eden *-ıg, -ig, -uğ, -üg* biçimi de kullanılır. Hatta daha çok *-ıg, -ig, -uğ, -üg* biçimi tercih edilmektedir. Bu şahıs eki, metinlerimizde üç tip şahıs eki olarak da kullanılmaktadır.

doğudan gelmişiz “Doğu’dan gelmişiz” (IX/75-13),
bilmiyoruz (I/14-8),
biz *nĭapĭörüz* dĭom “biz ne yapıyoruz diyorum” (IV/58-38),
toblanacāz “toplanacağız” (IV/57- 48),
hurdacılığ yapıoğ “hurdacılık yapıyoruz” (I/24-44),
patates ğavırıyığ “patates kavuruyoruz” (I/17-8),
duzunu āsig ědmişig “tuzunu eksik etmişiz” (III/48-14),
yarısını gubrĭe vĕrĭoğ “yarısını gübreye veriyoruz” (IV/51-72),
ne iş olsa yapıoğ “ne iş olsa yapıyoruz” (I/24-44),
suyu şoraya ğoruğ “suyu şuraya koyarız” (I/18-97).

Çokluk İkinci Şahıs

-sıñız, -siñiz, -suñuz, -süñüz

Türkiye Türkçesi ölçünlü dilinde *-sınız, -siniz, -sunuz, -sünüz* şeklinde olan bu eklerin Anadolu ağızlarında yapı bakımından gösterdiği çeşitlilik, bu ağızlar için ayırıcı bir değer taşımaktadır. ET’de fiil kiplerinin sonuna gelerek şahıs bildiren veya isimlerin sonunda bildirici olarak kullanılan teklik ikinci şahıs zamiri *siz*, Batı Türkçesinde ekleşmiştir. Batı Türkçesinde kalınlık-incelik uyumuna tabi olan bu ek, daha sonra yerini *-ıñız/ -siñiz/ -suñuz/ -süñüz* ekine bırakmıştır. Teklik ikinci şahıs eki *-sin, -sin* ile eke çokluk anlamı katan *-ız, -iz* ekinin birleşmesinden meydana

gelen bu yapının teşekkülü Osmanlı Türkçesi dönemine rastlar. İstanbul Türkçesinde *ñ* ünsüzünü *n*'ye çeviren bu ek, ünlü uyumları çerçevesinde bugünkü çok şekilliliğe ulaşmıştır (Karahana, 1996: 37).

Metinlerimizde geçen çokluk ikinci kişi eklerinin bazı örnekleri şunlardır:

ğarışığ digmissiñiz “karışık dikmişsiniz” (I/18-45),
ondan sōna gēdersiñiz “ondan sonra gidersiniz” (V/61-107),
davarı ğırarsıñiz “sürüyü talan edersiniz” (II/34-236),
linç olursuñuz “linç olursunuz” (I/24-215),
idare edemiñö müsüñüz “idare edemiyor musunuz” (III/48-80),

Çokluk Üçüncü Şahıs

-IAr

gelini evine getiriller “gelini evine getirirler” (I/18-160),
hağsızlıg yabmazlar “haksızlık yapmazlar” (III/43-41).

5.2.1.2. İkinci Tip Şahıs Ekleri

Ölçünlü dilde ikinci tipteki şahıs ekleri iyelik eki menşeli olup bugün, *görülen geçmiş zaman ve şart* çekimlerinde kullanılan eklerdir. Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde teklik ikinci ve çokluk ikinci şahıslarda, ölçünlü dilde kullanılan diş ünsüzü *n* yerine damak ünsüzü *ñ* kullanılmaktadır.

Teklik	1. Şahıs	-m
	2. Şahıs	-ñ
	3. Şahıs	...
Çokluk	1. Şahıs	-k
	2. Şahıs	-ñız, -ñiz, -ñuz, / -ñ
	3. Şahıs	-lar, -ler

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerden tespit edilen ikinci tip şahıs eklerinin kullanımı şöyledir:

Teklik Birinci Şahıs

-m

hacē gēddim “Hac’ca gittim” (IV/51-22),

kakamazsam “kalkamazsam” (IV/51-64),

emegli oldum (I/18-60).

Teklik İkinci Şahıs

-ñ

Ölçünlü dilde teklik ikinci şahıs ekindeki diş ünsüzü *n* 'ye karşılık bölge ağzından derlenen metinlerde damak ünsüzü *n* kullanılmıştır.

cöbüñne goyucuñ “cebine koyacaksın” (IV/51-8),

işçi dutucañ “işçi tutacaksın” (IV/53-49),

dönerseñ “dönersen” (IV/51-91),

yarısını ğapadmışñ “yarısını kapatmışsın” (VI/65-155),

nérde çalışdıñ “nerede çalıştın” (I/18-69).

Teklik Üçüncü Şahıs

Ø

isdemedi “istemedi” (IV/51-35),

boynu ğırıldı “boynu kırıldı” (I/18-224).

Çokluk Birinci Şahıs

-ğ, -g / -k / -h

Çokluk birinci şahıs eki ET’de *-mız, -muz* şeklinde idi. Batı Türkçesinde bu ek atılmış yerine *-duğ, -dük* sıfat-fiil ekinin tesiri ile ortaya çıktığı anlaşılan bir *-k, -k* eki geçmiştir (Ergin, 2003: 287).

-(I)k eki, istisnaları olmakla birlikte İç Anadolu Bölgesi’nde yaygın olarak bütün kiplerde kullanılan bir birinci çokluk şahıs ekidir (Karahan, 1996: 137).

Alandan yapılan derlemelerden bazı örnekleri şunlardır:

namazını ğılarığ “namazını kılarız” (IV/57-72),

yazıldığ “yazıldık” (IV/51-27),

ğaç sefer saldığ “kaç sefer saldık, gönderdik” (I/18-210),

ğarayollarındayken böyleydik “karakoldayken böyleydik” (II/34-17),

aha geldig aha geçioğ. “işte geldik işte gidiyoruz” (II/30-17),

dūn yapıoduğ işde “dügün yapıyorduk işte”(VII/70-19).

Çokluk İkinci Şahıs

-ñız, -ñiz, -ñuz / -ñ

Ölçünlü dilde diş ünsüzüne dönüşen *ñ* sesi metinlerimizde eski şeklini korumuştur.

biber ekñoñuz “biber ekiyorsunuz” (VI/65-127),

siz de bizden yardım isdñosañız “siz de bizden yardım istiyorsanız” (VII/70-36),

ne dërseñiz “ne derseniz” (IX/77-33),

siz burñe işçi goyacañ “siz buraya işçi koyacaksınız” (VII/70-56),

hoş geldiñiz (I/18-23).

Çokluk Üçüncü Şahıs

-lar, -ler

ğantarı burdan ğaldırdılar “kantarı buradan kaldırdılar” (VI/65-19).

5.2.1.3. Üçüncü Tip Şahıs Ekleri

Türkçede üçüncü tipteki şahıs ekleri olarak da *emir* eklerini gösterebiliriz (Ergin, 2003: 288).

Teklik	1. Şahıs	-ayım, / -(y)em / -(u)m, -îm / -(y)ım
	2. Şahıs	...
	3. Şahıs	-sıñ, -siñ, -suñ, -süñ
Çokluk	1. Şahıs	-(y)alım, -(y)elim / -ağ
	2. Şahıs	-(y)ıñ, -(y)uñ
	3. Şahıs	-sıñlar, -siñler, -suñlar, -süñler

Ölçünlü dilde diş ünsüzüne dönüşen *ñ* sesi metinlerimizde eski şeklini korumuştur.

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerden tespit edilen üçüncü tip şahıs eklerinin kullanımı şöyledir:

Teklik Birinci Şahıs

-ayım, / -(y)em / -(u)m, -îm / -(y)ım

cevablayım “cevaplayayım” (IV/53-71),

çay göyüm “çay koyayım” (I/18-12),
parayı da burda harcayım “parayı da burda harcayayım” (V/61-273),
çay gödurayım mı? “çay demleteyim mi?” (V/59-40),
ısıcağda duramıoğ ki, iki ināñ pēşinden gāçım. “sıcakta duramıyoruz ki iki ineğin
peşinden gideyim.” (I/24-88),
torun da çoğ, sayım mı? “torun da çok, sayayım mı?” (I/16-10),
efendime söyleyem “söyleyeyim” (I/12-16),
bunu nêrden tanîm “bunu nereden tanıyayım” (VI/65-163).

Teklik İkinci Şahıs

Ø

kirg dud “sıkı tut” (I/18-94),
burîe gel “buraya gel” (VI/65-99).

Teklik Üçüncü Şahıs

-sıñ, -siñ, -suñ, -süñ

Allah’ım sabır vêrsiñ “Allah’ım sabır versin” (IV/53-29),
duz adsiñ mı? “tuz atsın mı?” (IV/53-7),
sürünsüñ dursuñ “sürünsün dursun” (I/5-33),
verdî sıfatınan canımızı assıñ “verdiği sıfatla canımızı alsın” (I/18-186),
hayırlossuñ “hayırlı olsun” (VII/70-22).

Çokluk Birinci Şahıs

-(y)alım, -(y)elim / -ağ

Kırıkkale ili ağızları metinlerinde çokluk birinci şahıs ekinde -(y)*AlIm* şeklinin yanında -*duğ*, -*dük* sıfat-fiil ekinin tesiri ile ortaya çıktığı anlaşılan -*k*, -*k* ekinde gelişen -(y)*ağ* şekli de kullanılmaktadır. -(y)a: emir-istek eki, -k şahıs eki

biz de bōle bağāğ “biz de böyle bakalım” (IV/53-36),
samanı neyi göyalım “samanı falan koyalım” (III/48-73),
o biddi yēmā gelelim “o bitti, yemeğe gelelim” (I/18-103),
dud soğalım bi dene gölgesi olur “dud dikelim gölgesi olur” (VI/65-113).

Çokluk İkinci Şahıs

-(y)ıñ, -(y)uñ

bizim dedîmizi yapıñ “bizim dediğimizi yapın” (VII/70-37),
mezer ğazana ğoyuñsana “mezar kazana koysanıza” (I/20-137),
ğoyuñ da ğoca yesiñ “koyun da hoca yesin” (III/48-5),
aramayıñ “aramayın” (I/6-61).

Çokluk Üçüncü Şahıs

-sıñlar, -siñler, -suñlar, -süñler

ğidsiñler de ğórsüñler “gitsinler de görsünler” (VI/65-138),
altın ğafese ğosuñlar “altın kafese koysunlar” (I/7-33),
dāñ çayı böle olur, ısıdsıñlar mı? “dağın çayı böyle olur, ısıtsınlar mı?” (III/50-7).

5.2.2. Şekil ve Zaman Ekleri

Şekil ve zaman ekleri fiil kök veya gövdesinin karşıladığı hareketi şekle ve zamana bağlayan eklerdir. Bir kısım fiil şekilleri ortaya çıkan veya çıkacak olan bir hareketi bildirirler. Bu fiil şekillerine *bildirme kipleri* adını veriyoruz. Fiil şekillerinin diğer bir kısmı ise tasarlanan bir hareketi ifade ederler. Bunlara da *tasarlama kipleri* adını veriyoruz (Ergin, 2003: 288).

5.2.2.1. Görülen Geçmiş Zaman

-dX

Genelde basit geçmiş zaman (simple past tense) olarak bilinen bu biçim, yüklemde ifade edilen olayın konuşma anı itibariyle gerçekleştiğini bildirmektedir (Aydemir, 2010: 37).

Köktürkçede birinci ve ikinci şahıslarda -DX, üçüncü şahısta -DI ekiyle kurulur. *l*, *n*, *r* ile biten fiil tabanlarından sonra ekin -t’li biçimi kullanılır (Ercilasun, 2004: 187).

Türkçede geçmişte yapılanı veya olanı söyleyenin bizzat gördüğü veya görmüş kadar kesinlikle bildiği bir fiili anlatırken bu zaman kullanılmıştır. Bu zamanın asıl eki -dX biçimindedir (Gülsevin, 2007: 88).

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde bu ek, ünlü uyumuna uyar, ünsüz uyumuna uymaz, tonsuz ünsüzlerle biten fiillerde bile tonlu *d* ünsüzü ile kullanılır.

Bölge ağzından derlenen metinlerde bu ekin kullanımına ait örnekler şu şekildedir:

Birinci teklik kişi

orîe dığdığ da malları buraya da ev yabdırdım. “hayvanları oraya koyduk, buraya da ev yaptırdım.” (III/46-73),

hic gonusamadım “hiç konuşamadım” (I/16-97),

ben getiremedim (I/1-41).

İkinci teklik kişi

bitirdiñ mi hađđı çekirdaě? “Hakkı, çekirdek işini bitirdin mi?” (I/20-15),

Üçüncü teklik kişi

ā şu **çorum**’dan geldi. “işte şu Çorum’dan geldi.” (III/46-56),

şindi o iş kağdı “şimdi o iş kalmadı” (I/17-20),

olan gèdmedi mi? “oğlan gitmedi mi?” (I/24-254),

öldürmîe başladı “öldürmeye başladı” (I/5-61),

burada işsiz gücsüzler ğaldı “burada işsiz gücsüzler kaldı” (VII/67-23).

Birinci çokluk kişi

ğapadmadığ “kapatmadık”(IV/54-49),

ıdeyi kesdig “iğdeyi kesdik” (II/35-48),

tomatis egdig “domates ektik” (II/30-52),

ğótürdüđ teslim éddig “götürüp teslim ettik” (I/22-41),

biz bir alay gèddig “biz bir alay olarak gittik” (III/42-15).

İkinci çokluk kişi

yere ğoyduñuz “yere koydunuz” (III/48-128),

duyduñuz del mi “duydunuz değil mi” (IV/54-31),

niye bārdıñız “niçin bağırdınız” (IX/77-41),

Üçüncü çokluk kişi

ğafayı çabıg aydılar “olayı çabuk farkettiler” (VII/70-47),

onnar góşdü “onlar göçtü” (II/35-23),

heb aňğara’ya daşındılar “hep Ankara’ya taşındılar” (II/36-14),

herkeş dağıldı “herkes dağıldı” (I/15-69).

Duyulan geçmiş zaman ekinin, görülen geçmiş zaman işlevinde kullanılması

admış yedmiş çıgmış gomuş gèdmişim “altmış yetmiş yaşımlı buldum” (I/18-180),

yarım çimentoyu ğumuñ üsdüne admış, gelmişsiñ “yarım çimentoyu kumun üstüne atıp geldin” (I/24-118),

ben işe girmişim güce girmişim “ben işe güce girdim” (II/34-39).

5.2.2.2. Duyulan Geçmiş Zaman

-mXş

Bu zamanın birbirinden ayrı iki temel işlevi vardır:

1. Geçmişte cereyan eden bir oluş veya kılışın bizzat görülmediği, başkası tarafından nakledildiği durumlarda bu zaman kullanılır.

2. Önceden vuku bulmuş, fakat söyleyen tarafından sonradan fark edilmiş ya da görülmüş bir oluş ya da kılışı bildirmektir (*Gülsevin, 2007: 80*).

-mİş ekiyle kurulan öğrenilen geçmiş zamanın bengü taşlarda sadece üçüncü şahsına rastlanır (*Ercilasun, 2004: 187*).

EAT’de duyulan geçmiş zaman eki -mış, -miş’tir. Bazen de -up, -üp zarf-fiil eki ve -dIr’la genişlemiş biçimler de vardır (*Timurtaş, 2012: 121*).

Bu ek, Batı Grubu ağızlarında, ölçünlü dilde olduğu gibi dört değişkelidir, ünlü uyumlarını etkilemez. Kuzeydoğu ve Doğu Grubu ağızlarında ise tek şekilli olarak, kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozar (*Karahan, 1996: 50*).

Bölge ağızından derlenen metinlerde bu ekin kullanımı ölçünlü dildeki gibidir. Yalnız ikinci teklik ve ikinci çokluk kişilerde gerileyici benzeştirme yoluyla şs > ss değişimi görülür. Birinci çokluk kişilerde de ikinci teklik ve ikinci çokluk kişilerdeki durumun örneksenmesi görülür.

Alandan derlenen metinlerde bu ekin kullanımı şu şekildedir:

Birinci teklik kişi

anā böcüglere bağ dëmişim “Ana, böceklerle bak demişim” (VII/68-62).

İkinci teklik kişi

yemiş içmissiñ dëdi “yemiş içmişsin dedi” (I/25-56),

ğızarmissiñ dëdi “kızarmışsın, (gönenmişsin) dedi” (I/25-56).

Üçüncü teklik kişi

sönadan ğurulmuş “sonradan kurulmuş” (IX/74-26),

dünya dañışmış “dünya değişmiş” (I/16-17),

hanımına ilenmiş “hanımını ayıplamış” (V/61-167) OT ilen-: ayıplamak, tekdir etmek (*Arat, 1979: 193*),

sırtını tapığlamış bunuñ “bunun sırtını sıvazlamış, yani iltifat etmiş” (I/22-66),

yā bağmışımış bilıoñ mu, bağmış uyumuş ğalmış abdallar (I/20-117),

Birinci çokluk kişi

duzunu āsig ëdmişig “tuzunu eksik etmişiz” (III/48-14),

o taraftan gelmissig “o taraftan gelmişiz” (II/26-9),

ğavıręalı’dan burıe gelmissig “buraya Kavurgalı Köyü’nden gelmişiz” (I/7-11),

işde uyumuş ğalmissiğ “işte uyumuş kalmışız” (I/20-120).

İkinci çokluk kişi

siz onnarı ğarışığ digmissiñiz “siz onları karışık dikmişsiniz” (I/18-45),

Üçüncü çokluk kişi

heb ölmüşler “hep ölmüşler” (II/36-46),

camıdan biręaç ğişi çığmışlar “camiden birkaç kişi çıkmış” (V/60-115),

köyü şu ğarşıya ğurmuşlar “köyü şu karşıya kurmuşlar” (II/27-45).

5.2.2.3. şimdiki Zaman

Bir temel cümle yüklemeleştiricisi olarak -(X)yor’un birincil işlevi, *odaksıl şimdiki zamanı* göstermektir (*Aydemir, 2010: 31*). Bunun yanı sıra şimdiki zaman

ekinin görünüş, planlanırlık, olasılık işlevleriyle anlatım tabanı işlevi de vardır (Aydemir, 2010: 32).

Türkçede geniş ve şimdiki zaman ekleri, uzun müddet birlikte kullanılmıştır. Eski Oğuz Türkçesinde şimdiki zaman için özel bir ek bulunmaz. Şimdiki zaman, bu dönemde geniş zaman ekiyle karşılanmıştır (Timurtaş, 2012: 126).

Türkçenin eski dönemlerinde geniş zaman ekleri odaklı şimdiki zamanı da gösteriyordu. Türk dillerinin çoğu, zamanla odaklı şimdiki zaman biçimleri geliştirmiştir. -(X)yor biçimi oldukça geç oluşan bir şimdiki zaman yenilenmesidir ve bu şekil 18. yüzyıla kadar Standart Osmanlıcada yaygınlaşmamıştır (Johanson, 2009: 93).

Bölge ağzından derlenen metinlerde şimdiki zaman eki on yedi farklı değişke kullanılır. Hatta derlenen metinlerde bir konuşmacıda bazen üç-dört farklı değişkenin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Şimdiki zaman eki çekimindeki üç temel farklılık Kırıkkale ili ağızlarını üç ana ağız bölgesine ayırır.

5.2.2.3.1. I. Bölge

-o, -ïo, -ïö, -iyo, -iyor, -iyör

Bu bölgede kullanılan şimdiki zaman ekinin ünlüsü geniş-yuvarlaktır. Sondaki *r* ünsüzü yaygın olarak kaybolmuştur. Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde şimdiki zaman ekinin bu şekli hemen hemen bölgenin tamamında kullanılır.

Birinci teklik kişi

bilmïom “bilmiyorum” (II/32-40),

nasıl oldu, bilmïom yānı “nasıl oldu bilmiyorum yani” (IX/74-38).

İkinci teklik kişi

benziyoñ “benziyorsun” (II/34-54),

annïoñ mu “anlıyor musun” (I/2-6),

sen onuñkini araşdırïoñ “sen onunkini araştırıyorsun” (IV/51-81).

Üçüncü teklik kişi

ömür geçïö “ömür geçiyor” (III/46-26),

şïede gonoşïo, televizonda “şeyde konuşuyor, televizyonda” (I/22-168),

ğúneş gelĩo “güneş geliyor, güneş vuruyor” (II/35-37),
insannar deñiřiyor. “insanlar değişiyor.” (I/18-154).

Birinci çokluk kişi

dā çekiyoruğ yanı “daha çekiyoruz yanı” (I/18-224),
mal bālamıyoruz “mal, hayvan bağlamıyoruz” (VII/69-145),
ęariřdıroę “kariştırıyoruz” (III/48-103),
ĩe kötü oturiōę “iyi kötü oturuyoruz” (III/46-74),
ısıcağda duramĩoę “sıcakta duramıyoruz” (I/24-88),
aha geldig aha geęiōę. “işte geldik işte gidiyoruz” (II/30-17).

İkinci çokluk kişi

siz de mi diyoñuz “siz de mi diyorsunuz” (I/5-130),
siz domatis ekĩoñuz “siz domates ekiyorsunuz” (VI/65-127),
köye nĩe gótürmĩoñuz “köye niçin gótürmüyorsunuz” (VI/65-132),
armud digmĩoñuz “armut dikmiyorsunuz” (VI/65-146),
parĩe cebene goyĩoñuz dedi “parayı cebinize koyuyorsunuz dedi” (I/20-92),
ęızlarla mızlarla geziñuz “kızlarla falan geziyorsunuz” (I/24-59).

Üçüncü çokluk kişi

yer beğenmiyorlar “yer beğenmiyorlar” (IX/75-8),
disiblin yoğ hocam hēc aldırmĩollar “disiplin yok hocam hiç aldırış etmiyorlar”
(II/39-74).

5.2.2.3.2. II. Bölge

-ie, -iyē, -ii

Bölge ağzından derlenen metinlerde *Akkuyu*, *Akkoşan*, *Çalış*, *Küçüksarıkayalar* ve *Karaağaç* köylerinde karşımıza çıkmaktadır. Üçüncü teklik kişide dikkatimizi çeken *kapalı e*’nin görölmesidir. Bununla birlikte Kırıkkale ili ağızlarında yaygın olarak kullanılan diğer şekiller de bu bölge ağzında kullanılmaktadır. Bu kullanımın örnekleri bölge ağzından derlenen metinlerde üçüncü teklik şahısta rastlanmıştır.

ğarnı şışiě “karnı şışiyor” (III/46-75),
añgara’da hasdanede çalışıě “Ankara’da hastanede çalışıyor” (III/46-40),
ğızlar İeyla baña şîedîě “kızlar öyle bana şey ediyor (sitem ediyor)” (IX/76-9),
mezer eşennere dîě “mezar eşenlere diyor” (IX/76-85),
yanê gulā da duymîě, dēdîni de bilmîě “yani kulağı da duymuyor, dediğini de bilmiyor” (VIII/73-80),
bilîēñ mu “biliyor musun” (I/16-87),
istedigin yerden aliyesiñ “istediğin yerden alıyorsun” (VII/69-42),
çekîi ğarajına “garajına çekiyor” (III/46-18).

5.2.2.3.3. III. Bölge

-ıyr, -iyir, -ēyr, -îě, -yir, -îr, -î, -i, Ø

Dar ünlülü şimdiki zaman eki, Kozan, Kadirli, Gaziantep ve Kahramanmaraş’a yerleşmiş Türkmenler arasında kullanılmaktadır. Bu eke, Bafra, Çarşamba, Ordu, Giresun, Malatya merkez, Arapkir, Hekimhan, Akçadağ, Suşehri, Divriği, Kangal, Turhal, Niksar, Şereflikoçhisar, Haymana ve Kayseri’nin bazı yörelerinde de dağınık olarak rastlanır (Karahan,1996: 144).

Şimdiki zaman eki Doğu Karadeniz Bölgesi ağızlarında -y, -i, -yi, -ye, -yr, -yur/-yur, -yır, -yer biçimleri ile *dar-duz* veya *dar-yuvarlak* şekle dönüşmüştür *geliyur, yeyu, tutāyi, yapıyu, oliy,geliyır, bakay, kacay, almayr* vb. (Korkmaz, 2009: 700).

Bazı İran Türk ağızlarında şimdiki zaman eki olarak -y kullanılmaktadır. Güney Azerbaycan Türkçesinin Halhal ağzında da şimdiki zaman eki -ēyr’dir (Gökdağ, 2011: 5).

Bu bölge ağzında Kırıkkale ili ağızlarında yaygın olarak kullanılan şekillerin yanı sıra bu ekin yuvarlak ünlüsünün dar olarak kullanılmasıdır. Bu bölge ağzı, derlenen metinler arasında *Göktaş, Danacıobası, Güllkonak, Bozköy, Çalış ve Elmalı* köylerinde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bu bölge ağzında ikinci teklik kişide bazen zamanı ifade eden sesler düşmüştür. Bölge ağzından derlenen bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

Birinci teklik kişi

hindi bakıyrum da “şimdi bakıyorum da” (I/16-19),

namazda yaňlışýrüm “namazda yanılıyorum” (I/16-36),
ële dëyirum “öyle diyorum” (I/16-42),
ben de burda işde tumatisleri sulıdim “domatesleri suluyordum” (I/22-24).

İkinci teklik kişi

o zaman yumrugliň, garişdiriň, hışmarliň “o zaman yumruklarsın, karıştırırsın,
...” (I/15-16),

Üçüncü teklik kişi

tobrağ gözel idir “toprak güzel ediyor, yapıyor” (I/16-50),
onnan oğraşiyir “onunla uğraşıyor” (I/22-33),
çamlar çekig getirir “çamlar çekip getiriyor” (II/35-42),
baş edemiň “baş edemiyorsun” (VII/69-114),

Birinci çokluk kişi

gëdib dükkândan alıyrig “gidip dükkandan alıyoruz” (I/16-129),
patates gavırıyig “patates kavuruyoruz” (I/17-8).

İkinci çokluk kişi

III. Bölge ağzından derlenen metinlerde örneğine rastlanmadı.

Üçüncü çokluk kişi

gurbana mal satiler “kurban için mal satıyorlar” (II/37-17),
buralarda şiy arıllar “şey arıyorlar” (I/22-6),
mal satiler “mal satıyorlar” (II/37-17),
turgmen’ig diyiller “Türkmeniz diyorlar” (I/15-93).

5.2.2.4. Gelecek Zaman

-acağ, -eceg, -acığ, -acā, -écā, -ecā, -acī, -acî, -ici, Ø

Gelecek zaman, ET döneminde -ğay, -gey, -taçı, -teçi, -daçı, -deçi ve -çı, -çi, -ça, -çe ekleriyle ifade edilmiştir (Gabain, 2007: 82).

Eski Oğuz Türkçesinde gelecek zaman için hem *-ısar*, *-iser* hem de *-e*, *-a* ekleri kullanılmıştır (Ercilasun, 2004: 460).

-acak/-ecek eki Türk dilinde sonradan ortaya çıkmış yeni bir ektir. EAT'nin sonlarında görülmeye başlamış, önce yalnız partisip eki olarak kullanılmış, Osmanlıcaya aynı zamanda gelecek zaman çekim eki olarak geçmiştir. Osmanlıca ile Türkiye Türkçesinin tek gelecek zaman ekidir (Ergin, 2003: 303).

Bölge ağzından derlenen metinlerde bu ekin kullanımına ait örnekler aşağıdaki gibidir:

Birinci teklik kişi

tereg alıb orġe çakacām “raf alıp oraya çakacağım” (I/18-30),

alacîm dēdi “alacağım dedi” (II/36-65),

sāã bişġe dġecām dēdim “sana bir şey diyeceğim dedim” (VIII/71-31).

İkinci teklik kişi

orġe mi gēdecāñ? “oraya mı gideceksin?” (II/35-74),

orayı dudmacağsġñ “orayı tutmayacaksın” (I/22-95),

ayvatlġe gēdicisāñ, ordan gidēcāñ “Ayvatlı'ya gideceksen oradan gideceksin.” (III/42-48).

Üçüncü teklik kişi

bişe ġalmayacağ “bir şey kalmayacak” (I/17-86),

inşallah şindi müfdü olacağ “inşallah şimdi müftü olacak” (I/22-102),

avşar'a nērde gēddim de beni tanġeceg ana yāov “Avşar eline ne zaman gittim de beni tanıyacak anne yahu” (I/24-242),

biçer geleceg “biçerdöver gelecek” (IV/51-66).

Birinci çokluk kişi

yorgan yapacġğ “yorgan yapacağız” (I/17-83),

biz burada duracāğ “biz burada duracağız” (VII/70-56),

onu nasıl evlerecig “onu nasıl evlendireceğiz” (V/60-126). *ev+le-r-+ecig

İkinci çokluk kişi

yēmān sorumunu vèremĭacāñiz “yemeğin nasıl yapıldığı sorusunu cevaplayamayacaksınız” (III/48-106).

Üçüncü çokluk kişi

dunür geleceğler “dünür gelecekler” (I/17-42),
onu iptal ēdeceğler “onu iptal edecekler” (II/37-43),
ğard vèreceğler size “kart verecekler size” (V/61-112).

Aşağıdaki örnekte sözcük, gelecek zaman eki kullanılmadan gelecek zaman anlamında kullanılmıştır.

gel cümeden “gelecek cumadan” (V/60-53).

Şimdiki zaman ekinin, gelecek zaman işlevinde kullanılması

bu devledden gidiyorum dēdim “bu devletten gideceğim dedim” (V/61-271).

5.2.2.5. Geniş Zaman

-Xr / -Ar / -A

Bugün Türkiye Türkçesinde kullanılan -Xr / -Ar geniş zaman ekinin hâkim bir zaman işlevi yoktur. Söz konusu bu ek, her ne kadar *geniş zaman* kapsamında değerlendirilse de çoğunlukla bir kipsellik (Modalitât) bildirmektedir. Daha doğrusu Türkçede geniş zaman ekinin birincil işlevi, *hâkim bir kipsellik* bildirmektir (Johanson, 1998a: 44).

Köktürkçede geniş ve şimdiki zaman ayrılmamıştır. Bu kip sözün gelişine göre bazen geniş, bazen şimdiki zamanla Türkiye Türkçesine aktarılır (Ercilasun, 2004: 187).

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerden bazı örneklerde -ır, -ir -ar, -er, -ur, -ür, -r şekillerinin yanında r’si düşmüş veya r’si gerileyici benzeşme yoluyla l’ye dönüşmüş şekillerle de karşılaşmaktayız.

Birinci teklik kişi

haftada bir gellim “haftada bir gelirim” (I/22-19).

İkinci teklik kişi

Bölge ağzından derlenen metinlerde ikinci teklik şahısta geniş zaman eki düşmektedir. Bu durumun örneklerine Karaman ili ağızlarında ve Güney Azerbaycan Türkçesi Hamse ağzında da rastlanmaktadır bk. (*Karpuz-Uysal 2010: 8; Gökdağ, 2011: 7*).

Geniş zaman ekinin ikinci teklik şahısta çekimi, zaman zaman iyelik kökenli şahıs ekleri ile sağlanmakta ve hece yutumu sonucunda ek, kişi ekiyle birleşerek *-ñ* veya *-Añ* şeklinde kullanılmaktadır (*Öztürk, 2009: 160*).

suñgurlu tobrāna çıkañ “Sungurlu toprağına çıkarsın” (II/36-76),
ğayrulmağdubi alèyhim meladdāllin dërseñ namazı bozañ (I/22-94),
burda adam bulamañ “burada adam bulamazsın” (IX/74-6),
yoğ, oralara señ giremeñ hoca “yok, oralara giremezsin hoca” (I/22-91),
şu tarafa çıkar da bakañ, görüñ “şu tarafa çıkar da bakar, görürsün” (IX/74-59),
çaynan yërseñ yêñ. “çayla yersen yersin.” (I/2-137),
ayran goñ “ayran koyarsın” (I/12-118),
samannı goñ içeri goñ “samanı içeri koyarsın” (III/48-66),
parañ ossa alamañ “ paran olsa da alamazsın” (VII/68-76),
oña goñ “ona koyarsın” (I/13-80).

ğırşêr’e gèderken górsesñ “Kırşehir’e giderken görürsün” (VI/66-17),
o yannı góreñ “o yanı görürsün” (VI/66-35).

Ölçünlü dilde *gör-* fiil kökünden sonra dar-yuvarlak ünlülü şekil kullanılırken metinlerimizde düz-geniş ünlülü şekiller kullanılmaktadır.

Üçüncü teklik kişi

işini görer “işini görür” (I/22-32),
orası size yolu górsedir “orası size yolu gösterir” (V/61-115),
saña bir seçeneg ayarlar “sana bir seçenek sunar” (I/19-40),
vurallar murallar “vururlar mururlar” (I/12-85).

Birinci çokluk kişi

tereniñ tohumu dërig ”terenin tohumu deriz” (II/30-54),

onuñ uçun, dïelse ekeriz “onun için yoksa ekeriz” (VII/70-13),
çadır gimî bir bēz var oña sereriz “çadır gibi bir bez var ona sereriz” (VI/63-87),
isdedîmîz yere giderig dedî “istediğimiz yere gideriz dedi” (III/47-98).

İkinci çokluk kişi

ondan sōna gēdersiñiz “ondan sonra gidersiniz”(V/61-107),
davarî gırarsıñiz “sürüyü talan edersiniz” (II/34-236).

Üçüncü çokluk kişi

yōrd salatası yapallar “yoğurt salatası yaparlar” (I/15-31),
önceden yatallardı “önceden yatarlardı” (VI/63-127),
çırpallar, doldurullar, gör gideller “çırparlar, doldururlar, koyup giderler” (VI/65-80).

Şimdiki zaman ekinin geniş zaman işlevinde kullanılması

süregli gırşehir’e geliyorum “sürekli Kırşehir’e gelir giderim” (IX/75-24),
bir oldūñu da isdemïolar yarım oldūñu da “bir olduğunu da istemezler yarım olduğunu da” (II/28-30),
onu maşrıg yapıyır “onu Maşrık Köyü yapıyor” (I/17-16),
sorïom bazen “bazen soruyorum” (IV/58-37),
sen geziyoñ şu melmeketi “sen şu memleketi gezersin” (VII/69-201).

Gelecek zaman ekinin, geniş zaman işlevinde kullanılması

burayı ne biliciñ geldiñ? “burayı nereden biliyorsun, bilirsin geldin?” (I/24-21).

5.2.2.6. Emir-İstek

-(y)A

İsteme anlamı yalnız kip eklerini değil cümleye ait bütün parçaları, bağlamı da içine alacak şekilde ilgilendirir (*Aslan Demir, 2008: 17*).

Eski Oğuz Türkçesinde istek eki *-a*, *-e*’dir. Bu ek, ET’de gelecek zaman eki olarak kullanılan *-ğay*, *-gey* > *-ğa*, *-ge* şekillerinden gelişmiştir (*Timurtaş, 2012: 126*).

EAT'nin işlek kip eklerinden *-a /-e* Türkiye Türkçesi ölçünlü dilinde *-birleşik* kipli bazı çekimler hariç- kullanılmaz. Emir ifadesi, emir ve şart ekiyle karşılanır. Doğu grubu ağızlarında *-a /-e* eki, bütün şahıslarda işlek olarak kullanılır. İstek eki *-a /-e*, bazı kalıplaşmış ifadeler bir tarafa bırakılırsa, Kuzeydoğu Grubu ağızlarında işlekliliğini kaybetmiş, yerini şart ve emir eklerine bırakmıştır. Bu ek, Batı Grubu ağızlarının bir kısmında ve sadece çokluk birinci şahıslarda işleklilik kazanmıştır (Karahan, 1996: 51).

Eski Uygur Türkçesinde gelecek zaman eki olan *-gAy* eki, EAT'de *-(y)A* şekline dönmüş ve *-IsAr*, *-AsI* eklerinin gelecek zaman işlevi ile kullanılması sonucunda giderek gelecek zaman işlevini kaybetmiş, istek işlevi ağır basan bir ek konumuna gelmiştir. Türkiye Türkçesinde ek ölçünlü dilde canlılığını kaybetmiş olup, yalnızca kalıp ifadelerde, dua ve beddualarda kullanılan bir ek konumundadır (Öztürk, 2009: 203).

Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde emir-istek eklerinin çekimi sırasında genellikle hece kaynaşması meydana gelir. Hece kaynaşması sonucu çoğu zaman telafi uzunluğu ortaya çıkar. Metinlerimizde bu ek, emir işlevinden ziyade istek işlevinde kullanılmaktadır.

Teklik	1.Şahıs	<i>-(î)m, / -(y)ayım, -(y)eyim, / -(y)em, -(y)ım</i>
	2.Şahıs	<i>-Ø, -añ, -eñ, -sene</i>
	3.Şahıs	<i>-sıñ, -siñ, -suñ, -süñ</i>
Çokluk	1.Şahıs	<i>-(y)elim / -ağ, -eg / -e</i>
	2.Şahıs	<i>-(y)ıñ, -(y)iñ, -(y)uñ, -(y)üñ, -(y)ıñız, -(y)iñiz, -(y)uñuz, -(y)üñüz</i>
	3.Şahıs	<i>-sıñlar, -siñler, -suñlar, -süñler</i>

Yukarıdaki tabloda emir-istek kipi eklerinin şahıslara göre çekimi verilmiştir.

Birinci teklik kişi

parayı da burda harcayım “parayı da burda harcayayım” (V/61-273),

çay godurayım mı? “çay demleteyim mi?” (V/59-40),

ısıcağda duramıoğ ki, iki ināñ peşinden gāçım. “sıcakta duramıyoruz ki iki ineğin peşinden gideyim.” (I/24-88),

torun da çoğ, sayım mı? “torun da çok, sayayım mı?” (I/16-10),

efendime söyleyem “söyleyeyim” (I/12-16),
sūan mūan ıkrām ēdīm “soğan moğan ıkrām edeyim” (II/30-22),
hañğı birini ānadīm “hangi birisini anlatayım” (III/42-24),
saña bosdan gōyīm “sana bostan koyayım, hediye edeyim” (II/30-63).

İkinci teklik kişi

hayırsızı hēc vërme, yā Rebbî “Ya Rabbi hayırsızı hiç verme” (I/22-129),
otur yavım, otur (II/35-78),
harç gō “harç koy” (I/24-202),
yu yu ad şîēñ içine “yıkā yıkā at şeyin içine” (I/16-45),
bir gül gibi eğilme (II/30-12),
elimizde yıkā yıkā, ā ne çekdi şu gelinner “elimizde yıkā yıkā a ne çekti şu gelinler” (II/28-25),
çöreg ēd der “çörek pişir der” (I/13-48),
ē yokarı çıkañ da bi çay mıy içeñ dede yatıō içerde, çay demleyim. “yukarı çık da bir çay falan iç, dede içerde yatıyor, çay demleyeyim” (V/59-31).

Üçüncü teklik kişi

Allah bāşlasıñ, Allah cannarını sâ ēdsiñ. “Allah bağışlasın Allah canlarını sağ etsin” (II/30-30),
ēyi günnerinen ğarşılaşdırsiñ. “iyi günlerle karşılaştırsın.” (VIII/73-44),
Allah hayırlısını vërsiñ (II/35-45).

Birinci çokluk kişi

Emir-istek kipinin birinci çokluk kişisinde fiil kök veya gövdesine emir-istek eki -A’dan sonra -DUk sıfat-fiil ekinden gelişen -g, -ğ ekleri getirilerek kullanılır.
amelīed ēdeg “ameliyat edelim” (III/46-42),
nasıl vëreg bu ğırğ millonu? “bu kırk milyonu nasıl verelim?” (I/2-159),
notere gēdeg de dēdim “notere gidelim dedim” (I/25-15),
diyelim ki (I/3-69),
ne dīelim adamlara “ne diyelim adamlara” (II/27-84),

burie geleg “buraya gelelim” (III/46-65),

acığ oturağ “biraz oturalım” (I/25-111).

İkinci çokluk kişi

alıñ gótürüñ makineñizi “makinenizi alıp götürün” (IX/77-20),

şu zurnayı alıñ belleñ dèdim. “şu zurnayı alın belleyin, öğrenmelisiniz dedim.” (I/24-59).

Üçüncü çokluk kişi

dōşmesiñler “dövüşmesinler” (I/24-287),

hēş de gelmesiñler “hiç de gelmesinler” (II/37-27),

ğıraç memlekedlere gidsiñler de gōrsüñler “kıraç memleketlere gitsinler de görsünler” (VI/65-138),

dāñ çayı bōle olur, ısıdsiñlar mı? “dağın çayı böyle olur, ısıtsınlar mı?” (III/50-7).

Emir-istek işlevinde kullanılan diğer şekiller

Bazı Anadolu ağızlarında zaman ifadesiyle tespit edilen -(y)IK eki bk. (Aksoy, 1945: 236; Caferoğlu, 1962: 25) metinlerimizde emir-istek ifadesiyle karşımıza çıkmaktadır.

nıoreg bırağmayıg da? “bırakmayalım da ne yapalım?” (I/5-70),

ğur’ban olurum “kurban olayım anlamında dua” (I/16-8).

5.2.2.7. Dilek-Şart

-sA

Bütün Türk yazı dillerinde dilek-şart kipi için, Eski Türkçe -sAr’dan gelen ekler kullanılır. Saha Türkçesi dışındaki bütün Türk yazı dillerinde, *ekin* sonundaki *r* ünsüzü düşmüştür (Ercilasun, 2006: 692).

-sA istekten başka koşul, varsayım, zamansal sıralılık, *gerek* sözcüğü ile kullanıldığında ortaya çıkan gereklilik / tahmin vb. işlevleri vardır (Aslan Demir, 2008: 113).

Bölge ağzından derlenen metinlerde hem dilek hem de şart işleviyle kullanılan -sA ekinin kullanımıyla ilgili tespit edilebilen bazı örnekleri şunlardır:

Birinci teklik kişi

ben sadece oña vërsem “ben sadece ona versem (dilek)” (I/5-134),
sebebi sõe sem yuvam bozulur “sebebini sõe sem yuvam bozulur (şart)” (II/34-142),

yatıor olsam benim mayışım baña yeter “yatıyor olsam dahi benim maaşım bana yeter (şart)” (I/11-106).

İkinci teklik kişi

tırillon getirseñ kólüsüñ “trilyon da getirsen köylüsün (şart)” (I/11-149),
gendini gorseñ yirıemıo “kendisini görsen yürüyemiyor (dilek)” (III/46-44).
bazıların da ğosañ ğedmiö. “bazılarını da kovsan gitmiyor (şart anlamında)” (II/35-62),

ayranı ğoysene “ayranı koysana (dilek)” (III/48-20),

esed’e bağsene ne yabdı “Esed’e baksana ne yaptı(dilek)” (III/48-36). bak-sen+e

Yukarıdaki son iki örnekte +se dilek-şart, +n şahıs ekidir. +e’nin ise enklitik olduĝu düşünölmektedir. Bu konu hakkında bk. (Ercilasun, 2008: 45; Üstüner, 2000: 197, Tietze, 2002: 23).

Üçüncü teklik kişi

benim çocuĝlarım burda olsa oĝız ğúdmez “benim çocuklarım burada olsa ökü z (bile) gü tmez (şart)” (II/38-59),

bir yumurta ğırsa mı eyi olur “bir yumurta kırsa iyi olur (dilek)” (II/38-80),

öĝrasa “karşılaşırsa (şart)” (I/22-82) ET’de rastlamak, karşılaşmak (Gülensoy, 2007: 959),

ķöye ölse gelmezler “ölse köye gelmezler (şart)” (II/26-40).

Birinci çokluk kişi

gerçig döşseg çekışseg “gerçi dövüşsek de çekışsek de (şart)” (III/40-8),

ayran mayran ıgram edseg “ayran falan ikram etsek (dilek)” (III/43-42),

seniñ yanıña varsaĝ “senin yanına gitsek (dilek)” (I/19-57).

İkinci çokluk kişi

Bölge ağzından derlenen metinlerde örneğine rastlanmadı.

Üçüncü çokluk kişi

ellerinden gelen işlemleri vërseler “ellerinden geleni yapsalar (dilek)” (II/27-82), yüz elli alsalar, yüz de öteki vërse “yüz elli alsalar, yüz de öteki verse (dilek)” (I/24-261).

5.2.2.8. Gereklilik

-mAli

Eski Oğuz Türkçesinde gereklilik için müstakil bir ek bulunmaz. Gereklilik, bu dönemde genellikle *-sa / -se gerek* şekliyle ifade edilir. Bu şekil, Eski Oğuz Türkçesinde aynı zamanda gelecek zaman bildirir (*Timurtaş, 2012: 132; Gülsevin, 2007: 100*).

Bu ek, metinlerimizde gereklilik, istek ve ihtimal işlevinde kullanılmaktadır.

Bölge ağzından derlenen metinlerde gereklilik biçiminin sadece üçüncü şahıslarda tespit edilen sınırlı sayıda örnekleri aşağıdaki gibidir:

olmamalı da yāni. “yani olmamalı da” (I/18-140),

insan temelden yētişmeli (VII/69-114),

tedavisini sürdürmeli (I/2-95).

***gerek* ve *lazım* kelimelerinin gereklilik kipi işlevinde kullanılması**

***gerek* kelimesi**

Aşağıdaki örnekte *git- me* (isim-fiil eki) *-m* (birinci çokluk kişi eki) *-e* (yönelme hali ek)’nin üzerine *gerek yok* kelimeleri getirilerek gereklilik kipinin olumsuzu oluşturulmuştur.

benim gidmeme gereg yoğdu “benim gitmeme gerek yoktu” (IV/56-110),

Aşağıdaki örnekte ise yönelme hal ekinden sonra *gerek yok* kelimeleri getirilerek gereklilik kipinin olumsuzu oluşturulmuştur.

dinnendirseg hēc gūbrīe gereg yoğ “dinlendirirsek gübreye hiç gerek yok” (III/48-57).

***lazım* kelimesi**

Aşağıdaki örnekte *git- me* (isim-fiil eki) *-ñ* (ikinci teklik kişi eki) üzerine *gerek yok* kelimeleri getirilerek gereklilik kipi oluşturulmuştur.

cenazesine mecbur gidmeñ lazım “cenazesine mecburen gitmelisin” (I/1-175).

Aşağıdaki örnekte ise isim-fiil üzerine üçüncü teklik kişi iyelik ekinden sonra *gerek yok* kelimeleri getirilerek gereklilik kipi oluşturulmuştur.

yoğ canım, siz onnarı ğarışığ digmissiñiz o yadması lazım. “siz onları karışık dikmişsiniz, yatay dikilmesi gerekir” (I/18-45).

Aşağıdaki örnekte isim-fiilden sonra *lazım* kelimesi getirilerek gereklilik kipi oluşturulmuştur.

böyũ de ğollamağ lazım “büyük de kollanmalı” (I/5-163).

Gelecek zaman ekinin, gereklilik işlevinde kullanılması

meslān õrenecāñ “mesleğini öğreneceksin, öğrenmelisin” (I/24-31),

eyili depelemẽcāñ “iyiliği tepelemeyeceksin, tepelememelisin” (II/28-38),

olan evine odun geleceg dādan “dağdan oğlan evine odun gelecek, gelmesi lazım” (IV/57-52).

5.2.3. Ek-Fiil

Dilbilgisi kitaplarında birbirinden farklı terimlerle adlandırılmış olan *ek-fiil*, ET’deki *er- “olmak”* yardımcı fiilinin *er- > e- > i-* değişimi ile ekleşmiş olan biçimidir. Bugün bu fiili her ne kadar *i-* diye adlandırılıyor isek de fiilin tek başına bir anlamı yoktur. Asıl fiillerde olduğu gibi yalnız başına *i-* biçimiyle kullanılmaz ve yapım ekleri ile genişletilemez. Dolayısıyla fiilden bir ad ya da fiil gövdesi oluşturması mümkün değildir. Varlığını *i-di, i-miş, i-se* gibi zaman ekleriyle ortaya koyar (Korkmaz, 2007a: 702).

-i ek-fiilinin dildeki görevi, ad soylu kelimeleri fiil durumuna getirmek ve basit zamanlı kiplerden birleşik zamanlı kipler oluşturmaktır (Korkmaz, 2007a: 702).

Ek-fiil, fiillerde birleşik zamanlı çekimi ve isimlerin yargı bildirmesini sağlar. Bu temel görevi yanında ek-fiilin geniş zaman üçüncü teklik şahıs çekimi olan *-Dİr /*

-Dur, fiillerde ve isimlerde kuvvetlendirme işlevi yanında, bazı zaman zarflarında -DAn beri işlevi ile de kullanılmaktadır (Öztürk, 2009: 209).

Ölçünlü dilde çoğu zaman eriyen *i-* ek-fiili, bölge ağzından derlenen metinlerde yaygın olarak varlığını korumuştur.

5.2.3.1. Ek-Fiilin İsim Çekimi

Ek-fiilin bir işlevi isim soylu sözcükleri fiil durumuna getirmektir. Bölge ağzından derlenen metinlerde ek-fiilin ad soylu sözcükleri yüklem durumuna getiren örnekleri şu şekildedir:

5.2.3.1.1. Hikâye

-(y)(X)dX

i- ek-fiiline, iyelik kökenli şahıs ekleri ile genişletilmiş *-dX* geçmiş zaman ekinin eklenmesiyle ek-fiilin hikayesi oluşturulur.

Birinci teklik kişi

zamanında gencidim “zamanında gençtim” (V/60-43),
o ara otuz yaşlarındaydım (III/48-156),
bir zaman ilk okumuş benidim bu köyde “bu köyde bir zamanlar ilk okumuş bendim” (I/1-28),
biriniñ ğapısında çobanıdım “birisinin kapısında çoban idim” (IV/57-82),
yalıñızdım “yalnızdım” (I/5-118),

İkinci teklik kişi

sen yōduñ “sen yoktun” (I/3-128).

Üçüncü teklik kişi

esgiden ecig ğörgüsüzdü ora ya “eskiden biraz görgüsüzdü ora ya” (III/44-75),
esgiden ğaryula mula da yōdu “eskiden karyola falan yoktu” (V/60-135),
tadlı suyumuz varıdı “tatlı suyumuz vardı” (VIII/72-60),
atliyedeler, biri gene adliyedeydi “adliyedeler, birisi yine adliyedeydi” (I/6-104).

Birinci çokluk kişi

üç biraderidig “üç biraderdik” (II/39-66),
biz de fıkaraydıg “biz de fakirdik” (V/60-141),
siziñ ordayıkan ësiridig demiş “sizin oradayken esirdik demiş” (I/13-31),
orda çoğ ırahatıdıg “orada çok rahattık” (I/3-98).

İkinci çokluk kişi

Bölge ağızından derlenen metinlerde örneğine rastlanmadı.

Üçüncü çokluk kişi

Bölge ağızından derlenen metinlerde örneğine rastlanmadı.

5.2.3.1.2. Rivayet

-mXş

i- ek-fiiline -mXş zaman ekinin ve şahıs eklerinin getirilmesiyle oluşturulur.

Bölge ağızında duyulan geçmiş zaman eki bütün şahıslarda tespit edilememiştir.

Tespit edilenler şunlardır:

İkinci teklik kişi

ğudsal memlekeddenimiřiñ “kutsal memlekettendenmişsin” (II/34-199),
sen çidcîmissiñ “sen çifçiymişsin” (III/47-81).

Üçüncü teklik kişi

ayrılığ zorumuş, sinemi deldi (I/22-142),
o esgidenimiş “o eskidenmiş” (VII/68-14),
ineg çobanîmiş “inek çobanıymış” (III/40-44),
o anda savaşdayımış “o anda savaştayımış” (IX/77-31).

Üçüncü çokluk kişi

eses yerlisi onnarımış (I/3-61).

5.2.3.1.3. Bildirme

er- (> i-) fiilinin geniş zaman eki ve kişi ekinin birleşmesi sonucu ek-fiilin bildirme şekli oluşmuştur. Üçüncü kişi çekiminde, yaygın olarak -dXr (< tur-ur) şekli de kullanılır (Gülsevin, 2002: 128).

Metinlerimizde ek-fiilin bildirme anlamı -(y)Xm, -sXñ, -dXr, Ø, -(X)G, -(I)h, -sXñXz, -dXrIAr ekleriyle kullanılmaktadır.

Birinci teklik kişi

yédmiş yédi yaşıdayım (II/30-11),
ben gaziyim (III/42-7),
ben gırkıltılîm “ben kırk altı doğumluyum” (VII/68-53).

İkinci teklik kişi

esger’den kaç yaş büyüğüñ? “Asker’den kaç yaş büyüğün?” (I/24-155),
ğac baş nufussuñ? “kaç kişilik ailesin?” (II/30-28),
hañğı melmekeddensiñ (I/3-33),
ac mısıñ susuz musuñ “aç mısın susuz muşu” (I/20-155).

Üçüncü teklik kişi

bulğur pilavı meşhurdur “bulgur pilavı meşhurdur” (I/18-118),
müslümanniñ temeli budur “İslamiyet’in temeli budur” (II/30-12),
okulumuz açığ “okulumuz açık(tır)” (I/17-74).

Birinci çokluk kişi

Çokluk birinci şahısta -dUk sıfat-fiil ekinin tesiriyle ortaya çıktığı anlaşılan bildirme ekinin -ğ, -g, -h biçimleri metinlerimizin büyük bir kısmında kullanılmıştır.

yalıñızıñ “yalnızız” (I/5-23),
biz kölğ “biz köylüyüz” (II/30-65),
biz ilkoğul mezunuyuğ “biz ilkokul mezunuyuz” (I/20-88),
birbirimize emmi uşağ “birbirimize amca çocuklarıyız” (V/60-40),
dörd érkeğ iki de gız varığ “dört erkek iki de kız varız” (I/24-12),
turgmen’iñ oymāyığ (IV/56-7),

hepimiz birig orda “hepimiz biriz orada” (II/35-73),
buralıyığ “buralıyız” (II/28-6).

İkinci çokluk kişi

mudlusuñuz “mutlusunuz” (II/30-30).

Üçüncü çokluk kişi

misafirperverdirler (IV/52-70).

5.2.3.1.4. Şart

-IsA

i- fiiline *-sA* şart ekinin getirilmesiyle oluşan bu ek ölçünlü dilde sadece şart görevini üstlenir.

Metinlerimizde örnekleri sınırlı sayıda tespit edilen *i-* ek-fiili, düşmeden kullanılır.

sende varısa ben alırdım, bende varısam sen alırdın “sende varsa ben alırdın, bende varsa sen alırdın” (IX/76-61),
varısa “varsa” (V/61-52).

5.2.3.2. Fiillerin Birleşik Çekimleri

Aslında birleşik fiile dayandığı için birleşik çekimde şahıs eklerini normal olarak yardımcı fiil alır. Asıl fiil bir çeşit partisip şeklinde yalnız kip eki ile yardımcı fiilin başına gelir (*Ergin, 2003: 321*).

Türkiye Türkçesi üzerine yazılan gramerlerde birleşik çekimlerin verilişi üzerine sorgulanabilecek konular bulunmaktadır. Özellikle bunların adlandırılmaları, her zaman gerçek fonksiyonlarını yansıtmamaktadır (*Gülsevin, 2002: 119*).

Kırıkkale ili ağızlarında birleşik çekimlerde zaman anlamının dışında bazen alışkanlık, niyet ve tutum gibi farklı anlamlar da bulunur. Metinlerimizde çoğu örnekte ek-fiilin düşmemiş biçimi kullanılmaktadır.

5.2.3.2.1. Hikâye

5.2.3.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Hikâyesi

-dX(y)(X)dX

Birinci teklik kişi

bağdıydım “bakmıştı” (VIII/71-111),

ikisini üçünü sağladıydım “ikisini üçünü saklamıştım” (I/9-63).

İkinci teklik kişi

bir şey yabdıñ mıydı “bir şey yaptığında” (IV/54-15).

Üçüncü teklik kişi

geldîdi “gelmişti” (I/24-308),

o da adam vurduyudu “o da adam vurmuştu” (I/22-109),

sırtında abaynan geldi ydi “sırtında aba ile gelmişti” (II/32-79).

Birinci çokluk kişi

yüğseg ihdisas’a geddi ydig “Yüksek İhtisas Hastanesi’ne gitmiştik” (I/11-173),

çocuğdan umudunu kesdi ydig “çocuktan ümidi kesmiştik” (IX/76-137),

doğsan altıda çegdirdidig onu “doksan altıda onu çektirmiştik” (I/12-90).

İkinci çokluk kişi

Bölge ağzından derlediğimiz metinlerde örneği tespit edilemedi.

Üçüncü çokluk kişi

bêş sene cêza vêrdilerdi “beş sene ceza vermişlerdi” (I/22-40).

5.2.3.2.1.2. Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi

-mXşdX

Bölge ağzında öğrenilen geçmiş zamanın hikayesi bütün şahıslarda tespit edilememiştir. Tespit edilenler:

Üçüncü teklik kişi

iyi de bir doğdura deg gelmişdi “bir de iyi doktora denk gelmişti” (I/11-174),
bu köyüň geneli turgmen’mişdi “bu köyün geneli Türkmen’miş” (II/36-15),
babam aşırı avcıymışdı (II/36-42),

ğuyu varımışdı, ā ğuyu demişler esgiler sahar ki. “kuyu varmıştı ki sanırım
eskiler Akkuyu demişler” (III/46-51),

turgmen’mişdi (II/36-15),

büyük ğızınıň ismini o goymuşdu babam “büyük kızınıň ismini o koymuştu
babam” (II/36-28).

Birinci çokluk kişi

iyi de bir doğdura deg gelmişdi “bir de iyi doktora denk gelmişti” (I/11-174),
cenazie gėdmişdig “cenazeye gitmiştik” (II/34-109).

5.2.3.2.1.3. Şimdiki Zaman Hikâyesi

-ïodu, -ïdi, -yodu

Birinci teklik kişi

bıldır şordan sorudïodum “geçen yıl şuradan ayakta geliyordum” (V/60-89),
esgiden bunnarı heb yapıodum “eskiden bunları hep yapıyordum” (VIII/72-39),
oruç dutııudim “oruç tutuyordum” (I/16-8).
tumatısları sulıdim “domatesleri suluyordum” (I/22-24).

İkinci teklik kişi

sen baňa sölııoduň “sen bana söylüyordun” (I/10-108),
sen de ğız beanııoduň “sen de kız beğeniyordun” (IV/57-81),
gevinııoduň sadmııoduň “geviniyordun satmıyordun” (VII/68-106).

Üçüncü teklik kişi

bizim adam da hasda yatııodu “kocam da hasta yatıyordu” (V/60-67),
anayı babayı dağmayan oluyodu “anayı babayı dinlemeyen oluyordu” (IX/76-32).

Birinci çokluk kişi

ondan sōna suya gelīoduğ “ondan sonra suya geliyorduk” (VIII/72-70),
arpa biçīoduğ horānan “arpa biçiyorduk orakla” (IX/76-107).
işde öyle dēyrdüğ “işte öyle diyorduk” (I/16-114).
ğalabalīdı, iki sıfra olīoduğ “kalabalıktı, iki sofraya oluyorduk” (III/48-155),

Üçüncü çokluk kişi

onu şōle yorumlīodular “onu şöyle yorumluyordular” (VII/69-57).

5.2.3.2.1.4. Gelecek Zamanın Hikâyesi

-cādi

Bölge ağzında gelecek zamanın hikâyesi bütün şahıslarda tespit edilememiştir. Tespit edilenlerden bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

Birinci teklik kişi

zabānan götürecādim “sabahleyin götürecektim” (I/24-257),
yanı bilīyseñ oğuduñusañ baña tarif ēd diyecādim “yani biliyorsan, okuduysan bana tarif et diyecektim” (I/22-91).

İkinci teklik kişi

ordan dene desde getirecādiñ “oradan tane ve deste getirecektin” (IX/74-18).

Üçüncü teklik kişi

gelecādi çocuñ biri daha gelmedi “çocuğun biri gelecekti, gelmedi” (I/6-43),
yüz millon vēcādi “yüz milyon verecekti” (I/24-279).

Birinci çokluk kişi

bizim şurdan getirecādig “bizim şuradan getirecektik” (IX/74-19),
hani dēse on da vēcādig “hani (nerede) dese on daha verecektim” (I/25-30).

5.2.3.2.1.5. Geniş Zamanın Hikayesi

-Xr(X)dX

Bölge ağzından derlenen metinlerde geniş zamanın hikâyesi bütün şahıslarda tespit edilememiştir. Tespit edilenlerden bazı örnekler şunlardır:

Birinci teklik kişi

mal bulur gelirdim. (I/24-250),
tavığları dıkardım “tavukları k mese koyardım” (II/34-104),
hoşafın bile yapardım “hoşafını bile yapardım” (I/16-21).

İkinci teklik kişi

B lge ağzından derlediğimiz metinlerde  rneğine rastlanmadı.

       teklik kişi

misafiri yokarı otuddururdu “misafiri yukarı oturturdu” (II/30-72),
vurullardı “vururlardı” (I/7-47),
hafdada bir millar para gelirdi “haftada bir milyar gelirdi” (I/24-61).

Birinci  okluk kişi

onnarı getirir g t r rd ğ “onları getirir g t r rd k” (I/8-22),
su selasi v deririrdig “su salası verdirirdik” (IV/57-70),
b t n tatarlar’ı   arırdığ, y meg y dirirdig “b t n Tatarlar’ı         k, yemek yedirirdik” (VIII/72-62).

        okluk kişi

bunnar bu ş kil g derlerdi “bunlar bu ş kilde giderlerdi” (VII/69-27),
deli hoca d llerdi “Deli Hoca derlerdi” (I/22-100).

5.2.6.2.1.6. İstek Kipinin Hikayesi

-e(y)di

Metinlerimizde az sayıda  rneğine rastlanmıştır.
 ay i  edig “ ay i  eydik” (V/59-52),
fazla v reydi  “fazla verseydin” (I/24-255).

5.2.3.2.2. Rivayet

5.2.3.2.2.1. Duyulan Ge miş Zamanın Rivayeti

-(X)mXş(X)mXş

Bölge ağzında öğrenilen geçmiş zamanın rivayeti bütün şahıslarda tespit edilememiştir. Tespit edilen örnekler şunlardır:

Üçüncü teklik kişi

önceden sosyal örf daha çömuşmuş “önceden sosyal hayat daha canlıymış” (I/17-104),

burdaymışımı (I/3-114),

serpilgil dün zabah çıgmışımı canım (III/44-91),

valla gömşudan aldım ben de, o da dē ğaman’dan almışımı. “Kaman İlçesi’nden almış imiş” (I/13-25),

zamanında bura ormanımımış “zamanında burası ormanlıkmış” (I/17-66),

bir orman varmışımı (I/14-81).

5.2.3.2.2. Şimdiki Zamanın Rivayeti

-iömuş

Bölge ağzında şimdiki zamanın rivayeti bütün şahıslarda tespit edilememiştir.

Üçüncü teklik kişi

geçinemïömuş demiş “geçinemiyormuş demiş” (I/25-78),

hocïa vamiş sorïömuş “hocaya gidip soruyormuş” (V/61-220),

oñïömuş bi yerde “bir yerde okuyormuş” (V/60-56),

yozğad’a gidiliömuş “Yozgat’a gidiliyormuş” (I/1-50),

götürmïömuş “götürmüyormuş” (I/24-261).

5.2.3.2.3. Gelecek Zamanın Rivayeti

-(e)cāmiş, -cağmış

Bölge ağzında tespit edilen gelecek zamanın rivayeti şahısları:

Üçüncü teklik kişi

çoban gidecāmiş “çoban gidecekmiş” (I/1-62),

yani yügselecāmiş ğademede “yani kademedede yükselecekmiş” (III/43-36).

Üçüncü çokluk kişi

rampġe balye yabdıracağlarımış “rampaya balya yaptıracaklarmış” (IX/77-15).

5.2.3.2.2.4. Geniş Zamanın Rivayeti

-Xr(X)mXş

Bölge ağızında tespit edilen geniş zamanın rivayet şahışlar:

benim ōlannarı da okuldan tanırımış “benim oğlanları da okuldan tanırımış” (I/25-77),

oķúyēñimiřiñ ā böyüg adam olurmuřduñ sen “sen okusaydın büyük adam olurdun” (I/35-217),

kürd gonuşurumuş “Kürtçe konuşurmuş” (I/16-98),

iğde dağallarımış “iğde takarlarmış” (I/22-71),

yaylıē gedellerimiş “yaylaya giderlermiş” (II/28-11),

böyüg böyüg sal ġarġe yazallarımış “büyük büyük rastgele yazarlarmış” (I/24-168).

5.2.3.2.3. şart

5.2.3.2.3.1. Duyulan Geçmiş Zamanın şartı

-dġse, -dġyse, -dXsA

Birinci teklik kişi

elimi vurdġsem elim ġırılıřıñ “o çocuğa da elimi vurduysam elim kırılışın” (I/1-43),

içmedġsem ġeri ġeliřodum “şurubu içmediyse tekrar geliyordum” (I/1-190).

İkinci teklik kişi

yanı bilġyseñ oķuduñusañ baña tarif ēd diyecādim “yani biliyorsan, okuduysan bana tarif et diyecektim” (I/22-91).

yanı ġúbreñi ēyi sařdıysañ tarlañ da ġuvadlıysa yēri az çoğ çıkġo “yani ġübreni iyi saştıysan tarlan da kuvvetliyse yeri az çok çıkıyor, verim oluyor” (III/43-57).

Üçüncü teklik kişi

şevked para harcadısa “Şevket para harcadıysa” (I/24-227),
nêrde ğaldıysa bilen yoĝ (IV/57-119),
artıĝ māralar da kimler ğaldıysa “artık mağaralarda kimler kaldıysa”(VI/66-18),
kim yabdîse oña dıceĝ “kim yaptıysa ona söyleyecek” (I/5-136),
öldîse Allah rahmed êdsiñ, ğaldîse ğulâ çıñlasıñ “öldüyse Allah rahmet eylesin,
kaldıysa kulaĝı çıñlasın” (IV/57-134).

Birinci çokluk kişi

ĝavāmız da varıdı ya nıe burları da tahdă êdmedîseg “kavaĝımız da vardı ya
niçin burları tahta yapmadıysak” (I/5-116),
hocie ne ĝadar hõrmed êddîseg, o ĝadar isdemedi hõrmeti “hocaya ne kadar
hürmet ettiyse, o kadar hürmeti istemedi” (IV/51-35).

İkinci çokluk kişi

Bölge aĝzından derlediĝimiz metinlerde örneĝine rastlanmadı.

Üçüncü çokluk kişi

ĝaç günde geldilerse, geldig dêr di “kaç günde geldilerse, geldik derlerdi” (II/36-19).

5.2.3.2.3.2. Geniş Zamanın Şartı

-XrsA

Birinci teklik kişi

ben incinirsem de incidmem dêmiş (II/38-18),
bıenirseñ yapicañ bıenmesseñ bura olmiõ âbi dıecāñ “beĝenirsen yapacaksın,
beĝenmezsen burası olmuyor abi diyeceksin” (IX/77-19),
mijdemi vêrirseñ dêdim, dıerim dêdim “müjdemi verirsen derim dedim”
(VIII/71-115).

İkinci teklik kişi

omuzuñ etînen ĝeçinirseñ ĝeçin “yalnız başına, kendi çabanla ĝeçinirsen ĝeçin”
(I/22-57).

Üçüncü teklik kişi

Allah ne vèirse “Allah ne verirse” (I/24-264),
ğurban bayramı gelirse “Kurban Bayramı gelirse” (VIII/73-35).

Birinci çokluk kişi

altı milları vèiriseğ altı da gışın vèicig “altı milyar verirsek altı milyar da kışın vereceğiz” (III/47-62),

èyi dinnendirseğ həc gübrë gereğ yoğ “iyi dinlendirirsek gübreğe hiç gerek yok” (III/48-57).

İkinci çokluk kişi

annaşabilirseñiz dèdi “anlaşabilirsiniz dedi” (I/25-36).

Üçüncü çokluk kişi

artıg ne vèirlerse onu yèrim “artık ne verirlerse onu yerim” (VIII/73-63),
nèparlarsa yabsıñlar “ne yaparlarsa yapsınlar” (VII/70-40),
ne gonuşullarsa onu dinnerig “ne konuşurlarsa onu dinleriz” (VIII/73-63).

5.2.3.2.3.3. Gelecek Zamanın Şartı

-cāsa, -cağsa, -cīsa

Birinci teklik kişi

doğdurdan geldim ne bilēm oturiom, nāpicāsam bōle “doktordan geldim ne bileyim oturuyorum, ne yapacağsam böyle” (I/6-72).

İkinci teklik kişi

Bölge ağzından derlediğimiz metinlerde örneğine rastlanmadı.

Üçüncü teklik kişi

bakalım hayırlısı nōlacāsa “bakalım hayırlısı ne olacaksa” (I/17-81).

Birinci çokluk kişi

dōrīu ğonuřacāsaĝ “doĝruyu konuşacaksak” (III/40-32).

İkinci çokluk kişi

evericisāz añer “eĝer everecekseniz, evlendirecekseniz” (VII/68-37).

Üçüncü çokluk kişi

nīapacaĝlarsa o eřāyi “ne yapacaklarsa o eşyayı” (V/60-131).

5.2.3.3. Katmerli Birleşik Çekimler

Üçlü çekim olarak da nitelenen katmerli birleşik çekimin bölge ağzından tespit edilebilen bazı örnekleri şunlardır:

bunu bir yerden alacaĝlarımıřmıř “bunu bir yerden alacaklarmış” (V/60-114),

havyancılı yörügler yaparımışmış “hayvancılığı Yörükler yaparmış” (I/17-70),

adam gelirimışmış “adam gelirmiş” (I/17-92),

sivas’a ğedellermişdi “Sivas’a giderlermiş idi ” (II/36-16).

5.2.3.4. Ek-Fiilin Olumsuzu

Kırıkkale ili aĝızlarından derlenen metinlerde ek-fiilin olumsuz şekli *daġ* ile çekimlenmektedir.

musdafa ünal sen dāġ misin “Mustafa Ünal sen deĝil misin” (IV/57-188),

ōle māmīr de āmīr de daġler “ōyle memur da amir de deĝiller” (II/37-19),

baĝkurlu siĝortalı daġler “baĝkurlu siĝortalı deĝiller” (III/46-66).

6. Fiilimsiler

Fiilimsiler fiillerin isim şekilleridir. Hareket kavramı taşıyabilirler, ancak çekimli fiiller gibi şahıs ekleri olarak baĝımsız bir cümlede yüklem olamazlar. İsimler gibi *i-* ek-fiilini olarak yüklem olabilirler. Zarf-fiiller dışındaki fiilimsiler, mastar ve sıfat fiiller iyelik eki alabilirler (Üstüner, 2000: 9).

6.1. İsim-Fiiller

Fiil kök ve gövdelerinin karşıladıkları oluş, kılış ve durumları şahıs ve zamana bağlı olmadan göstermek üzere *-mA*k, *-mA* ve *-İş/ -Uş* ekleri ile kurulan fiil adıdır (Korkmaz, 2007: 155).

6.1.1. -(y)Xş

Ölçünlü dilde olduğu gibi metinlerimizde de fiilden isim yapan bir ektir. Bu eki alan fiiller de birçok durumda kalıplaşır ve soyut isim olarak kullanılır.

itişinen bahallar “itiş ile, itişerek (rekabetle) bakarlar” (I/5-36),

benim duyuşum “benim duyduğum” (II/34-98),

gelişleri “gelmeleri” (II/36-32).

tokuşbaba var “Tokuşbaba Türbesi var” (IV/54-28). tokuş “tahta tokmak” (DS C 10). tok: yansıma anlamı > tok+ı-ş şeklinde bir gelişme gösterdiği düşünülebilir.

6.1.2. -mA

Fiillere gelerek iş isimleri yapar. Bu eki alan fiiller, birçok durumda kalıplaşır ve bir nesne ismi olarak kullanılır. Metinlerimizde tespit edilebilen bazı örnekleri şunlardır:

gezme dozma “gezme tozma” (I/18-62),

yalama “dudak ve yüzde çıkan bir hastalık” (VI/65-135), Dudakta çıkan yara, uçuk. (DS C 11),

icme suylarımız “içme sularımız”(VII/70-10),

üçüncü çegişmede çığdı “üçüncü çekilişte çıktı” (IV/51-78),

anahdar dudma vérecām “iş anahtar teslim yaptıracağım” (II/34-44),

bêşig kerdme “beşik kertme” (IX/76-13).

6.1.3. -mAK

Bu ek, Türkçede fiilin mastar şeklidir ve bütün fiil köklerine getirilir. *-mAK* ekini alan bu kelimeler, isim gibi kullanılabilen ve ismin cümledeki bütün işlevlerini yerine getirebilmektedir. Bu ek de zamanla kalıplaşarak kalıcı isimler de yapar.

Bölge ağzından derlenen metinlerde sıklıkla rastlanır.

peynirini yémeg için “peynirini yemek için” (I/9-14),

evermeg “evlendirmek” (I/12-121),

malnan ūraşırmış dëmeggi “demek ki malla uğraşırmış” (I/14-21),
ırmağ “ırmak” (V/61-162), < AT. *ırmak < *ır- “yarmak, oymak, aşındırmak
(Gülensoy, 2007: 418),
bōmağ “kese, muska kesesi” (VIII/71-90),
toğmağ “tokmak” (I/17-20),
evlenmek (I/22-51).

6.2. Sıfat-Fiiller

Sıfat-fiiller, cümle içinde isim olarak kullanılabilen, zaman ve hareket kavramı taşıyan, bütün isim çekim eklerini alabilen ve cümle içinde daha çok sıfat görevinde kullanılabilen fiilimsilerdir (Üstüner, 2000: 21).

Bunun yanı sıra sıfat-fiiller, isimlerde olduğu gibi olmak, bulunmak, vs. yardımcı fiilleri veya -Dİr, / -DUR “bildirme eki”ni alarak yüklem olabilirler; bazı kelimelerle kalıplaşarak kalıcı isimler türetirler; edatlara bağlanarak veya zaman bildiren kelimeyle cümlede zarf olarak, isim hal ekleriyle kalıplaşarak zarf-fiil olarak kullanılırlar (Üstüner, 2000: 22).

Kırıkkale ili ağızlarında tespit edebilen sıfat-fiil ekleri şunlardır:

6.2.1. -(y)AcAK

-AcAk eki, EAT döneminde pek seyrek olarak kullanılan bir gelecek zaman sıfat-fiil ekidir. Daha sonraki dönemlerde kip eki vazifesi de görerek, bilhassa Batı Türkçesinde yaygınlaşmış, diğer gelecek zaman sıfat-fiil ekleri ile kip eklerinin yerini tutmuştur (Üstüner, 2000: 29).

Metinlerimizde sürekli olarak tonlu şekliyle kullanılır.

tarihlere yazılacağı şîeler“tarihlere yazılacak şeyler” (III/42-24),

korğacağı yol “korkulacak yol” (VI/66-47),

geleceg sene “gelecek sene” (I/10-82),

buray geleceg oğlan “buraya gelecek oğlan” (I/1-157),

çalacağı durumumuz “çalacak halimiz (yok) (III/41-23).

6.2.2. -(y)An

Geçişli ve geçişsiz tek ve çok heceli fiillerden sıfatlar türeten ve bir işi yapanı gösteren ad olarak da kullanılan çok işlek bir sıfat-fiil ekidir (Korkmaz, 2007a: 73).

Bu ek, Kırıkkale ili ağızlarında sıfat-fiil eki olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

geçen “geçtiğimiz gün” (IV/51-32),

ğalan “geriye kalan” (IX/76-141),

ğeden sene “geçen sene” (I/1-21),

vurulan tarafa (I/1-62),

ğalan herkeş “kalan herkes” (I/24-300),

ğeden sene “geçen sene” (I/1-21),

bu yolu sürmeyenini halleri “bu yolu takip etmeyeninin halleri” (II/34-256),

geçen sene (I/12-26).

Bu ek, metinlerimizde bazen kalıplaşarak kalıcı isimler de oluşturur.

horasan evliya *erenlerinden* (II/38-12),

ören yerleri (II/36-11), < OT ör-“belirmek, çıkmak, kopmak, yükselmek” en;
ören “Eski yapı veya şehir kalıntısı”. (Gülensoy, 2007: 668).

canğurtaran “Cankurtaran Köyü” (I/25-134),

6.2.3. -Ar

ET döneminden beri bütün Türk lehçelerinde kullanılan geniş zaman sıfat-fiil ekidir. Diğer sıfat-fiil eklerinin olumsuz şekilleri, sıfat-fiil ekinin önüne -mA olumsuzluk eki getirilerek ve ekte herhangi bir değişiklik olmadan meydana geldiği halde bu sıfat-fiil ekinin olumlu ve olumsuz şekilleri birbirinden farklıdır (Üstüner, 2000: 160).

Bölge ağzından derlenen metinlerden bazı örnekler şunlardır:

biçerdöver (II/39-56),

biçerden habar var mı “biçerdöverden haber var mı” (II/34-96),

ğonar göçerimiş “konar göçer imiş” (II/28-10).

6.2.4. -(y)AsI

kıril-ası, çik-ası, yıkıl-ası gibi geçici isimlerle *çal-ası* “yoğurt mayası” Eski Anadolu Türkçesindeki *giy-esi* “giyecek, elbise” (sonradan giysi olmuştur) gibi kalıcı isimlerde bu ek vardır (Ergin, 2003: 199).

Bununla birlikte *Korkmaz*'a göre *-ası* sıfat-fiil eki, *-ga* > *-a* eki ile *-sIg* ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir (*Korkmaz, 1995: 146*).

Bu ekteki kalıplaşma kalıntıları yalın ya da *+ça* / *+çe* zarf eki ile genişletilmiş bulunan bazı kargışlarda, Türkiye Türkçesinde ve Anadolu ağızlarında hâlâ da devam etmektedir (*Korkmaz, 1994b: 53*).

Ercilasun'a göre sondaki *+ca* eki, bir enklitiktir (*Ercilasun, 2008: 45*). *Üstüner*'e göre ise *-AsI* sıfat-fiil eki *-CA* eşitlik hâli ekiyle kalıplaşmış şekilde sıfat olarak kullanılabilir (*Üstüner, 2000: 79*).

Metinlerimizde bu ek sınırlı sayıda örnekte tespit edilebilmiştir.
körolasıca usdalar (IX/76-166).

Aşağıda bulunan örnekte ise *-ası* eki *-a* ile *-asıya* şeklinde “sınırlandırma” işlevli kullanımı vardır.

havalar soğusiē ğadar “havalar soğuyasıya (soğuyuncaya) kadar” (VI/63-181).

ocā *bataçanıñ* adamı “ocağı batasıcanın adamı” (IX/77-22). < bat-ası+ça+nıñ

Son örnekte *-ası* sıfat-fiil ekindeki *-sı*'nın düştüğü ve eşitlik hâli eki *-ça*'nın enklitik olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

6.2.5. -DXK

Bütün Anadolu ağızlarında muhtelif şekillerde isim, sıfat, hareket ismi ve zarf olarak en sık oranda kullanılan sıfat-fiil ekidir. Bu ekin bu fonksiyonlarını tarihi yazı dillerimizde de görmekteyiz (*Üstüner, 2000: 96*).

Metinlerimizde kullanılan bu ekin bazı örnekleri aşağıdaki gibidir:

makine kimyanıñ açıldı dönemler “Makine Kimya Fabrikası'nın açıldığı dönemler” (IV/56-103),

oħuduğunuz nāğmeli bēyidi “okuduğunuz nameli beyiti” (II/34-245),

bildig “bildik, bilinen” (I/11-91),

ēş dos, çevre, tanıdığ (I/1-44).

moturuñ oldū yerlerde “motorun olduğu yerlerde” (I/14-24).

Bölge ağızından derlenen bazı örneklerde ise edatlarla birlikte kullanılır.

tapısu olmadı uçun dövled ğabul edmedi (V/60-62),

o adamlarıñ birgaç eserleri var, amcamıñ annaddı gimi (IX/77-53).

6.2.6. -(y)XK

Anadolu ağızlarında geçmiş zaman sıfat-fiil eki göreviyle kullanılışına çok nadir rastlanan bu ek, ET'deki -yuk / -yük sıfat-fiil ekinin devamıdır (Üstüner, 2000: 141).

Metinlerimizde sadece bir örneğine rastlanmıştır.

içine de böyle *gaynîg* su bırakıyırig “içine böyle kaynamış su bırakınız” (I/17-13).

6.2.7. -mAz

Metinlerimizde tek örneğine rastlanan bir sıfat-fiil ekidir.

gerçegden bulunmaz bir mesleg “gerçekten bulunmaz bir meslek” (IV/55-9).

6.2.8. -mXş

Türk dilinde ET döneminden beri yaygın bir şekilde kullanılan sıfat-fiil ekidir. Zamanla öğrenilen geçmiş zaman kavramı taşıyan fiil kipi görevini de yerine getirerek sıkça kullanılan bir ek olmuştur. Aynı görevlerle günümüz Anadolu ağızlarında da kullanılmaktadır (Üstüner, 2000: 147).

Bölge ağızından derlenen metinlerden bazı örnekleri şunlardır:

ukumuşlüm olmayınca “okuryazarlığım olmayınca” (III/46-11),

okumuş yazmamış olannar “okuryazarlığı olmayanlar” (IV/53-12),

yıhanmış kum gibi bi tobrağ “yıkılmış kum gibi toprak” (I/21-57).

Bir sıfat-fiil eki olarak geçmiş zaman bildiren bu ek, bazen kalıplaşır ve kalıcı isimler meydana getirir.

dolmuş “minibüs” (IV/56-54).

6.3. Zarf-Fiiller

Zarf-fiiller, fiillerden eklerle türetilmiş ve zarf olarak kullanılan kelimelerdir (Üstüner, 2000: 13).

Zarf oldukları için isim soylu kelimeler arasında sayılırlar; ancak yüklem olabilmeleri, fiillerden türemeleri, hareket ifadesi taşımaları dolayısıyla fiillere yaklaşırlar. Zaman kavramı taşımazlar. Çekim kabiliyetinden mahrumdurlar. İyelik ekleri almazlar. Zarf-fiillerin büyük bir kısmı, belirli eklerle fiillerden türetilir. Bir

kısmı da sıfat-fiil veya mastar ekleri gibi farklı eklere bazı edatların veya zamanla, yerle ilgili kelimelerin ilavesiyle teşkil edilir (Üstüner, 2000: 13).

Bölge ağzından derlenen metinlerde tespit edilebilen zaf-fiil eklerinin bazı örnekleri şunlardır:

6.3.1. -(y)A

Bölge ağzından derlenen metinlerde örneğine fazla rastlanmayan bir ektir:

góçe góçe işde burië yerleşmişler “góçe góçe işte buraya yerleşmişler” (VII/69-25),

alıë alıë durıom “ağlaya ağlaya bekliyorum” (V/60-18).

6.3.2. -(y)AlI

Bu ek, ET’de *-ğalı, -geli* şekillerinde kullanılmıştır (Gabain, 2007: 86). Batı Türkçesinde bu şekillerdeki *ğ* ve *g* ünsüzleri düştükten sonra *-alı, -eli* şekillerine dönüşmüştür. “...den beri” anlamı katmaktadır.

varalı (I/2-66),

ben geleli (VI/64-10),

hokümed geleli “hükümet geldiğinden beri” (I/20-36),

ğırığğalıë göçeli ğırğ sene oldu “Kırıkkaleye göçeli kırk sene oldu” (I/7-24).

6.3.3. -ArAK

Kırıkkale ili ağızlarında *-ArAk* zarf-fiil ekinen sonra *-dAn* ayrılma hâli ekinin kullanımı yaygındır. Ekin sonundaki *k* sesi çoğunlukla tonlulaşmıştır.

intizar alarağdan ayrılmadığ “intizar alarak ayrılmadık” (I/19-61),

misal olarağdan “örnek olarak” (III/47-33),

ālaşarağ ğaldılar “ağlaşarak kaldılar” (II/28-35),

amca diyerek uyad “amca diyerek uyandır” (V/59-33),

yürıereg gēdeñ “yürüyerek gidersin” (I/24-302).

6.3.4. -dIgcA

-DIK sıfat-fiil ekinin *-CA* eşitlik hâli ekiyle birleşerek zarf-fiil olarak kullanılmasıdır. Bu ekin, bölge ağzından derlenen metinlerde, tonlu şekillerine rastlarız.

ğazdıgca mezer çıkardı “kazdıkça mezar çıkardı” (VI/66-38),
yoluñ öğradıgca bura öğra “yolun düştükçe buraya uğra” (I/22-127),
canımızsā olduğca “canımız sağ oldukça” (VIII/72-48),
oğula giddédigce biz dana ğúdmĭe gèddig “okula git dendikçe biz dana gütmeye
gittik” (VIII/72-16).

6.3.5. -(y)X

ET’de -(y)U ve -yIn zarf-fiilleri olarak kullanılan fakat daha sonra kalıplaşarak varlığını devam ettiren bir zarf-fiil ekidir (Ercilasun, 2004: 189). Metinlerimizde rastlanan bazı örnekleri şunlardır:

oña gèđĭom deyĭ “ona gidiyorum diyerek” (IV/51-7),
devrişim olarağ deyĭ “dervişim olarak diyerek”(V/61-181),
insannar sebebleñsiñ deyĭ “insanlar sebeplensin diye” (IV/56-87),
bırağdı ğaşdı diyeceg dèyi “bıraktı kaçtı diyerek” (V/62-54),
yuvalloyı ğırarağ “yuvarlayarak, kırarak” (VI/66-31),
yüzüğoyun gèdilen yerde “yüzükoyun gidilen yerde” (I/15-85).

Tekin’e göre zarf olarak kullanılan *kod-ı* > *kodı* kelimesi *d* > *y* değişimi ve yuvarlaklaşarak *koyu* olmuş daha sonra -*n* instrumental ekini almıştır (Tekin, 1958, C VII: 188).

Türkçede eskiden beri kullanılan bu ek bugün yalnız birleşik fiillerde görülmektedir: *al-ı ver-*, *çek-i ver-*, *sor-u ver-*, *gör-ü ver-* misallerinde olduğu gibi. Birleşik fiillerde de daha çok -*a*, -*e* kullanılmaktadır. Zaten ünlü zarf- fiillerin Batı Türkçesi -*a*, -*e*’ye doğru gitmiş, -*ı*, -*i*, -*u*, -*ü*’lü olan zarf- fiiller sonradan -*a*, -*e*’ye dönüşmüştür: *di-y-ü-* *di-y-e*, *becer-i bil-* *becer-e-bil* misallerinde ve EAT’de olduğu gibi (Ergin, 2003: 340).

Aşağıdaki örnekte -(*I*) zarf-fiil eki bu duruma uygun olarak EAT’nin devamı sayılabilecek bir işlevde kullanılmıştır.

direni direni ezan okuñ đĭomuş “direnerek ezan okursun diyormuş” (I/20-110).

Aşağıdaki örnekte ise -(*I*) zarf-fiil eki *kal-* süreklilik bildiren fiille birlikte kullanılmıştır.

çırı çırı ğalır “çağırır çağırır kimse gelmez, çağırıkılır” (I/5-32).

6.3.6. -(y)IncA

Batı Grubu ağızlarından IV., V., VI., VII., IX. Grup ağızlarında “-inca / -ince” zarf-fiil ekinde benzeşmeyle meydana gelen ünlü daralmasına rastlanır (Karahana, 1996: 135).

Bölge ağzından derlenen metinlerde bu ekin hem ünlü daralmasına uğramış hem de daralmamış örnekleri görülmektedir:

suvayınca dā iyi olur “sıvayınca daha iyi olur” (I/24-115),

bu hökümed gelinceg parġe saġo “bu hükümet gelince parayı saçıyor” (III/41-36),

onnar da ğedinceg ben direg digdim “onlar da gidince direk diktim” (II/37-30).

üsdüne devrilinġig “üstüne devrilince” (V/60-116),

ölüncüg babası sen de onuñ ğardaşın vuracāñ dedi “ölünce babası sen de onun kardeşini vuracaksın dedi” (I/1-65),

kalabalıġlaşıcı “kalabalıklaşınca” (I/19-52).

añkara’ya gelincike hasdalanmış “Ankara’ya gelince hastalanmış” (V/60-14).

Yukarıdaki zarf-fiilde -inci zarf-fiil ekinden sonra gelen hem ok / ök > -k biçiminde gelişen -k hem de -e, üst üste gelen enklitikler olarak değerlendirilmektedir bk. (Ercilasun, 2008: 48).

Çeşitli zarfların ve bir kısım bağlaçların sonunda ortaya çıkan -a / -e bazı eserlerde söylendiği gibi sadece kelime sonunda türeyen bir ünlü ses değil, bu kelimeleri kuvvetlendiren pekiştirme ekidir (Üstüner, 2000: 189).

6.3.7. -(y)Xb

Türkçenin eski dönemlerinden beri işlek bir şekilde kullanılan zarf-fiil ekidir. Bu ek, Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde sürekli olarak tonlu şekliyle kullanılır.

uraşıb duriöğ “uğraşıp duruyoruz” (I/7-22),

ekib biġioğ “ekip biçiyoruz” (III/47-24),

geġib gidio “geçip gidiyor” (V/60-101),

geçib göyub gidıodu “geçip koyup gidiyordu” (V/60-138),
konuşub bilgi öğreneceg “konuşup bilgi öğrenecek” (I/10-25).

Ölçünlü dilde *-Ip* şeklinde kullanılan zarf-fiil eki metinlerimizde bazen *-Ig* şeklinde kullanılmaktadır.

cāmīe gelig gidıoğ “camiye gelip gidiyoruz” (IV/58-31),
çamlar çekig getirî “çamlar çekip getiriyor” (II/35-42),
bunu alıg götürolar “bunu alıp götürüyorlar” (I/1-122).

6.3.8. *-(y)İşIn*

Bir izaha göre ek, *-ış / -iş* fiilden isim yapma eki ile *-n* vasıta ekinden meydana gelmektedir (Karahan, 2011: 363).

Söz konusu zarf-fiilin, Bozok boyları tarafından kurulan Dulkadiroğulları Beyliği’nin egemen olduğu bölgede yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu beyliğin egemenlik alanı dışında kalan ancak *-(y)XşXn* ekinin kullanıldığı yerlerin büyük kısmı da yine Bozok boylarının ve Dulkadirli Ulusu’na bağlı grupların yerleştiği bölgelerdir (Yıldırım 2002: 148).

Bu ek, metinlerimizde ölçünlü dildeki *-IncA* zarf-fiil ekiyle aynı işlevde kullanılmaktadır.

ondan sōra da şië gelişiñ, kúfdeye gelişinde “Ondan sonra da şeye gelince, köfteye gelince de” (I/15-21),
zuhura gelişin “huzura gelince” (I/15-26).

6.3.9. *-ken*

iken ~ *-iken* eki; *i-* ek-fiilinin zarf biçimidir. Bu ek-fiil, Eski Türkçede *er-* ses yapısında olduğundan, ekin yapısı, geniş zamanlı *er-ür-ken* > *iken* gelişmesine bağlanmıştır (Korkmaz, 2007: 1014).

Bu zarf-fiil eki, *i-* fiiline gelir. Batı Grubu ağızlarındaki ilerleyici benzeştirme eğilimi, hem “*-ki, -ken, -leyin, -mtrak*” eklerinin, hem de “*hangı, hanı*” kelimelerinin EAT’deki ünlü yapılarını korumalarına yardım etmiştir (Karahan, 1996: 5).

askere gèderken“askere giderken” (I/6-54),

'ğaynamïe göyühan süzerig "kaynamaya koyarken, bırakırken süzeriz" (I/13-76),
namaz ğılarken"namaz kılarken" (II/36-71),
indirirken süzerig "indirirken süzeriz" (I/13-76),
ağac yaşken eğilir (VII/69-113).

Türkiye Türkçesi ağızlarında pek çok örneği görülen bu tür cümlelerde cümle sonunda yer alan ve " A " edatıyla büyük benzerlik taşıyan "-A" eki "pekiştirme, tasdik, ihtar, şaşırma, hayret bildirme, dikkat çekme, vs." fonksiyonlarıyla kullanılmaktadır (Üstüner, 2000: 194).

o yanna çevirikene bu yanna çevirikene ikisiniñ üsdüne devrilingiğ ğurtulmuş "o yana bu yana çevirirken ikisinin üstüne devrilince birisi kurtulmuş" (V/60-116),
gelin gelikene "gelin gelirken" (IX/76-104),
işçi alırkana "işçi alırken" (VII/70-54).

Yukarıda *-ken* zarf-fiil ekinden sonra gelen *-A* ve *-AnAdAn* biçimbirimler enklitik olarak değerlendirilmektedir bk. (Ercilasun, 2008: 44).

Bu ek, isimlerle birlikte de kullanılmaktadır.

ğarayollarındayken böyleydik "karakoldayken böyleydik" (II/34-17),
siziñ ordayıkan ësiridig demiş "sizin ordayken esirdik demiş" (I/13-31),
ben yökkanadan burïe ğöçmüşler "ben yokken buraya göçmüşler" (I/24-70).

6.3.10. -mAdAn

ET'de kullanılan *-mAtIn* zarf-fiil ekinin gelişimi neticesinde ortaya çıkan bir ek olup ölçünlü dilde de kullanılmaktadır. Bölge ağızında sıkça kullanılan bir ektir.

hasdalanmadan alïoğ götürïoğ "hastalanmadan alıp götürüyoruz" (IV/57-78),
illa nazar olmadan dëdi "illa nazar olduğundan dedi" (VIII/71-84),

Allāh ağılımı almadan canımı al"Allah'ım aklımı almadan canımı al"(VIII/73-69),
hasdāñe yetişmeden öldü çocuğ "çocuk hastaneye yetişmeden öldü" (III/50-22),
adam para ödemededen su akıdıö "adam para ödemededen su akıtıyor" (I/14-68).

7. Edatlar

Yalnız başına bir anlam taşımayan; ancak, ad ve ad soylu kelimelerden sonra gelerek sonuna geldiği kelimeyle cümledeki başka kelimeler arasında anlam ilişkisi kuran, gramer görevli bağımsız kelimelerdir (Korkmaz, 2007b: 79).

Edatlar; *ünlem edatları*, *bağlama edatları* ve *son çekim edatları* olmak üzere üç çeşittir:

7.1. Ünlem Edatları

Ünlem edatları; söz içinde konuşan kimsenin acıma, beğenme, sevinç, korku, çaresizlik, şaşkınlık, üzüntü, dua, hayret, pişmanlık, kıskançlık, özlem gibi çeşitli duygu ve heyecanlarını etkili ve kısa bir şekilde ifade etme imkânı verir. Bu edatlar ayrıca seslenme, onay, ret, cevap, sorma, gösterme gibi beyanları dile getirmeye yarayan unsurlardır (Korkmaz, 2007a: 1140).

7.1.1. Ünlemler

Bu unsurlar, duygu ve heyecanları göstermek maksadıyla içten gelen sözlerdir:

bobobo, (I/25-62),

abăöv (I/18-129),

öy oy! (I/18-180),

vay be! (IV/55-25),

7.1.2. Seslenme Edatları

İnsanların; karşısında bulunan insan ve hayvanlara seslenmek, onları çağırmak ya da yönlendirmek maksadıyla kullandıkları ünlemlerdir. Metinlerimizden bazı örnekleri şunlardır:

ula năpisañ dădim la (I/25-73),

zafer, zafer bey (V/61-129),

la dayı (VI/65-130),

ğizîë, toblîecămiz şîemiz yog “kız, toplayacağımız şeyimiz yok” (III/44-58),

dede! (II/34-160).

7.1.3. Sorma Edatları

Soru maksadıyla kullanılan ve soru bildiren edatlar olup metinlerimizden bazı örnekleri şunlardır:

nörîoñuz, nasılsıñ (I/18-91),

ya, (V/61-119),

kim o la adı neydi onuñ? (V/61-128).

7.1.4. Cevap Edatları

Cevap edatları, ret veya tasdik bildirmeye yarar.

Bölge ağızından derlenen metinlerden bazı örnekleri şunlardır:

he, ya. “evet” (III/40-24),

he, ahmed gendi evlatımız. (I/12-128),

he, he, he. (VI/65-95),

è! (II/34-160),

èyvallah (I/18-24).

7.2. Bağlama Edatları

Kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlamaya yarayan ve onlar arasındaki irtibatı sağlayan unsurlardır.

7.2.1. Sıralama Edatları

Kırıkkale ili ağızlarında yer alan sıralama edatları *ve*, *-de*, *-inan*, *-inen*’dir.

patışahıñ huzuruna çıkarıolar ve patışah sorıo “padişahın huzuruna çıkarıyorlar ve patışah soruyor” (IX/77-32),

hal ve harekedleri “hal ve hareketleri” (IX/74-75),

babamınan anam “babam ve annem”(I/19-48),

iki düne de bağışlasın “iki dünyada da bağışlasın” (I/15-39),

dördü de evli (I/2-32),

bitinen aşığ öldürdü bizi “bit ve açlık öldürdü bizi” (II/32-103).

7.2.2. Denkleştirme Edatları

Birbirinin yerini alabilecek unsurları, birbirine bağlayan ve birbiriyle karşılaştıran edatlardır. Kırıkkale ili ağızlarında denkleştirme edatı olarak “*veya*”, “*mi*” edatları kullanılır. Metinlerimizden bazı örnekleri şunlardır:

yedi veya sekiz davar var “yedi veya sekiz davar var” (I/18-122),

yèdi ev mi segiz ev mi var “yedi veya sekiz ev var” (I/2-7),
onnar namazı ğıldı mı namaza daha durdu mu durmadı mı iki sefer āzını aşdı Alla
ısmarladığ (I/25-115).

7.2.3. Karşılaştırma Edatları

Karşılaştırılan iki veya daha çok unsuru, birbirine bağlamaya yarayan edatlardır. Kırıkkale ili ağızlarında *ne..... ne, hem hem, hemi.....hemi, ya..... ya, de ... de , mi* tespit edilmiştir.

Bölge ağzından derlenen metinlerden bazı örnekleri şunlardır:

ne davılı getirdi, ne para vèrdi ne pul vèrdi “ne davulu getirdi, ne de para pul verdi” (I/24-292),

hiç dēlse memleket sanayileşir veyahud da bir iş sahası açılır “hiç değılse memleket sanayileşir veyahut iş sahası açılır” (I/14-11),

hemi evine gelir, hemi çocuğlarının ne iş yabdiğını bilir “hem evine gelir hem çocuklarının ne iş yaptığını bilir” (I/22-170),

ya çalışacāñ ya vèrecāñ “ya çalışacaksın ya da vereceksin” (IV/56-73),

hem ağrabası hem ‘işçisi “hem akrabası hem işçisi” (V/62-72),

insanın dili hemi zèhir hemi bal “insanın dili hem zehir hem de bal” (II/34-223),

ōle māmır de āmir de daĺler “memur da amir de değıller” (II/37-19),

sözüm ōa, id sürüsü mü davar güddüm “sözüm ona it sürüsü gibi çok davar güttüm” (V/59-55).

7.2.4. Cümle Başı Edatları

Bu edatlar, cümleleri birbirine bağlama işlevini görür. Cümle başı edatlarının bir kısmı başında oldukları cümleyi kendisinden sonraki cümle veya cümlelere; bir kısmı ise kendisinden önceki cümle veya cümlelere bağlar.

Kırıkkale ili ağızlarında *ama, bōle, şindi, işde, ğayrı, belkim, hindi, ondan sona, ille, anı, yani* edatları bulunur:

şindi mesela şeyde var “şimdi mesela şeyde var” (IV/56-38).

ama bizim köden geçiş yoğ “ama bizim köyden geçilecek yol yok” (IV/56-49),

bōle dèhneg elimde geziom “böyle elimde değnekle geziyorum” (II/37-11),

ğayrı o barağ turgmen mi cerid mi orayı bilmıom.“Artık, o Barak Türkmeni mi Cerit Türkmeni mi bilmiyorum” (I/2-23),

belkim cāfer bilir bunnarı “Belki Cafer bunları tanır” (I/2-38),

hindi öbür tarafda biçer girmiş “şimdi öteki tarafa biçer girmiş” (I/2-45),

ondan sona eviniñ önü geniş “ondan sonra, evinin önü geniş” (VI/65-116),

yani çoğ ĩe “yani çok iyi” (VI/65-137),

ille ğafañ çalışacağ “illa ki kafan çalışacak” (II/34-216),

anı az çoğ gelir vardı “hani, az çok gelir vardı” (II/34-172).

yaniye giden argadaşlar çoğ oldu “yani giden arkadaşlar çok oldu” (III/49-33).

Son örnekte yani kelimesinden sonra kullanılan +e biçiminin bir enklitik olduğu düşünülmektedir.

sözüm oña, iki eşşām var “sözüm ona, iki eşeğim var” (II/34-126).

Yukarıdaki örnekte kalıplaşmış bir ifade oluşturmada kullanılmıştır.

7.2.5. Sona Gelen Edatlar

Kelimelerin, kelime gruplarının ve cümlelerin sonlarına gelmek suretiyle onları önceki veya sonraki kelimelere, kelime gruplarına veya cümlelere bağlayan edatlardır. Kırıkkale ili ağızlarında *kine* şekli bulunur.

birol dēdi kine “Birol dedi ki” (II/34-141),

adamlar dēdi kine bu ğanser oldu “adamlar dedi ki bu kanser oldu” (I/2-105),

bağsekine “baksa ki” (I/20-119),

bağsakine “baksa ki”(I/20-123).

7.3. Son Çekim Edatları

İsimlerden sonra gelerek bağlı olduğu isim ile cümlenin diğer unsurları arasında zaman, mekân, yön, tarz, benzerlik, başkalık gibi açılardan ilgiler kurmaya yarayan unsurlardır.

Bölge ağzından derlenen metinlerden bazı örnekleri şunlardır:

içme suyunda bile sığıntı var “içme suyunda bile sıkıntı var” (VI/65-103),

şindi vahıd geşdi, emegli oldum şindi “şimdi vakit geçti, emekli oldum şimdi”(II/34-84).

7.3.1. Kullanılışlarına Göre Son Çekim Edatları

7.3.1.1. Yalın Hâl ile Birleşenler

Kırıkkale ili ağızlarında *ğadar*, *ğadlı*, *için*, *gimi* edatları ismin yalın hâliyle kullanılır.

şu *ğadar* mülğ bulunmuş “şu kadar mülk bulunmuş” (I/25-90),

bizim oturdūmuz *ğadlı* beş on dağğa durur “oturduğumuz kadar beş on dakika durur” (I/15-23),

Allah rızası uçun “Allah rızası için” (V/61-285),

sen *gimi* “senin gibi” (I/18-100),

dörd senğ adlı “dört sene kadar” (I/25-143).

7.3.1.2. İlgi Hâli ile Birleşenler

Kırıkkale ili ağızlarında ilgi hâli ekiyle *gimi*, *gibi*, *uçun* ve *yüzünden* edatları bağlanır.

seniñ gibi memur (I/6-39),

onuñ uçun “onun için” (I/11-8),

onuñ yüzünden “onun yüzünden, onun sebep olmasıyla” (IV/53-15),

siziñ gibiler içer “sizin gibiler içer” (I/2-75),

siziñ için “sizin için” (V/61-86).

7.3.1.3. Yönelme Hâli ile Birleşenler

Metinlerimizde yönelme hâli ekiyle *ğadar*, *adlığ*, *...ādar* ve *göre* edatları birleşir.

süzen adlığ yoürd begli “süzene kadar bekliyor” (I/15-15),

bu ādet oğul açılanaçağ “bu alışkanlık okul açılncaya kadar (devam eder)” (IX/76-23),

ölene *ğadar* “ölünceye dek” (II/34-78),

būon āşamādar çapa yabdım “bugün akşama kadar çapa yaptım” (I/20-79),

göre < köre < kör-e “nazaran, nispetle” Batı Türkçesinde yaygın kullanılışı olan zarf-fiil menşeli bir çekim edatıdır. İsimlerin ve zamirlerin verme hali ile kullanılır (Hacıeminoğlu, 1992: 43).

Metinlerimizde hâl edatı olarak *göre* kullanılır.

oña göre hêsabı ĩe yapacağ “ona göre hesabı iyi yapacak” (VII/70-52),

herkesiñ gendine göre tarlası tapanı var “herkesin kendine göre tarlası tapanı var” (VI/63-171),

gendimize göre ekiğ “kendimize göre ekiyoruz” (VI/65-39),

dâna göre dumanı var “dağına göre dumanı var” (II/34-158).

7.3.1.4. Ayrılma Hâli ile Birleşenler

Bölge ağzından derlenen metinlerde ayrılma hâli eki ile *başğa, sōna, sōra, eveli, aşşā, gèri, kèrli*, ve *ibaret* edatları birleşir.

zétinden başğa hepsi var “zeytinden başka hepsi var” (VI/65-71),

başgın su gelmedigden kèrli olmıo “baskın su olmazsa olmuyor” (VII/70-14),

vize almadıgğa kèrli işçi alamıo “vize aldıktan sonra işçi alabiliyor” (VII/70-54),

ondan sōra “daha sonra” (VII/70-47),

doğsan dördden sōna tamamen yerleşdim köye “doksan dörtten sonra köye yerleştim” (II/34-116),

ondan eveli “daha önce” (V/59-27),

başdan aşşā “baştan aşağıya” (VI/65-157),

durumlar bundan ibared (II/34-42),

çañğalından gèri “çengelinden başka” (II/34-46).

7.3.2. İşlevlerine Göre Son Çekim Edatları

7.3.2.1. Vasıta ve Beraberlik Edatları

Kırıkkale ili ağzlarında vasıta ve beraberlik edatı *-(I)nAn / -(U)nAn*’dır.

onuñunan yahni yapallardı “onunla yahni yaparlardı” (I/15-30),

tırağtörünen mazeme ñe çekdig “traktörle malzeme falan çektik” (VI/65-87),

ğonfegsiyon işlerinin ūraşıollar “konfeksiyon işleriyle uğraşıyorlar” (II/34-151).

7.3.2.2. Sebep Edatları

Bölge ağzında sebep bildiren edatlar *için*, *uçun* ve *dolayı*’dır.
şahıñ oturdūndan dolayı mı “şahın oturmasından dolayı mı” (II/36-9),
oranıñ parasınıñ uçun “oranın parası için” (III/44-83),
onuñ yüzünden “onun yüzünden, onun sebep olmasıyla” (IV/53-15),
siziñ için “sizin için” (V/61-86).

7.3.2.3. Benzerlik Edatları

Kırıkkale ili ağızlarında yer alan benzerlik edatları *gibi* (*gimi*) ve *emsal* kelimeleridir.

hani daş gibi olıo ya yoŭrd. o zaman aşı ğatiñ. “yoğurt sert kıvama girdiğinde dövmeye katın” (I/15-15),
benim küöm ben ondan dıom yăo, vallahi cenned gimi (VI/65-137),
yoğ genc arama, biz emsal buluñ “genç arama yok, bizim yaşıımızda olanları bulursun” (III/48-39),
avıkad gimi kültürlü “avukat gibi kültürlü” (II/34-66).

7.3.2.4. Miktar Edatları

Bölge ağzından yapılan derlemelerde miktar edatı olarak *ğadar* ve *bile* kelimeleri kullanılır.

süzen adlığ yoŭrd beglî“süzene kadar yoğurt bekliyor” (I/15-15),
yatacağ birer ğanepemiz bile yoğ “birer yatacak kanepemiz bile yok” (I/2-8).

7.3.2.5. Zaman Edatları

Metinlerimizde zaman edatı olarak *evel*, *ezel*, *sōna* ve *sōra* kelimeleri görülür.
yol da sōnadan ğeşdi “yol da sonradan ğeçti” (VI/65-7),
ezelden başlığ varıdı “önceden başlık (parası) vardı” (I/3-27),
săad doğuza dōru “saat dokuza doğru” (V/61-54),
ăşamaça agsıñ “akşama kadar aksın” (I/7-69),
zabā ğarşın “sabaha karşı” (I/8-9).
añ evel oğul bizim burdaydı “daha önce okul bizim buradaydı” (VI/63-41),

sōra öldü adam “adam sonra öldü”(I/1-147).

7.3.2.6. Yer ve Yön Edatları

Metinlerimizde tespit edilen yer ve yön edatları *made*, *āri*, *dōru*, ve *-ça* şekilleridir.

başdan aššā dōru “baştan aşağıya doğru” (VI/65-157),

šu susa seni dōru gōtūrūr “şu şose seni doğru olarak götürür” (V/60-84),

oriçe varag “oraya kadar gidelim” (I/7-85),

şurdan şurīeçe “şuradan şuraya kadar” (III/46-45),

hic bişe yētišdiremiōg, bi teg zerdēlīnen cevizden, almadan māde (IX/76-160),

hava iyi olursa vēriō, yōsa ġūrīō. kóķūnden āri “hava iyi olursa (meyve) veriyor yoksa kökünden gayrı, bu yana kuruyor” (IX/76-158),

tā çubuğ ovası’ndan āri tapuyu çıķaddırdıydı “Çubuk Ovası’ndan gayrı, bu yana tapuyu çıkartmıştı” (V/61-58).

SONUÇ

İdari birim olarak 9 ilçe ve 185 köyden oluşan Kırıkkale ili hakkında bugüne kadar iki adet akademik çalışma bulunmaktadır. Bunlardan birisi Karakeçili Ağzı üzerine yapılmış yüksek lisans tezi diğeri ise Kırıkkale ili ağızları hakkında sunulan genel bir bildiridir. Bunun dışında Kırıkkale'ye gönül verenler tarafından dilbilimciler haricinde hazırlanan popüler derlemeler de yapılmıştır.

Bu çalışmamızda 74 köy yerleşim birimi olmak üzere toplam 107 kişiden derleme yapılmıştır. Derleme yapılmayan yerleşim birimleri ise derleme yapılan yerlerle eşdeğer sayılabilecek nitelikte ağız özellikleri taşıyan yerlerdir. Derlemeler yazıya geçirilerek 379 sayfa tutarında metin elde edilmiş, bu metinler ses ve şekil bilgisi açısından incelenmiştir. Çalışmada çeviriyazı işaretleri, Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni'nde (Ercilasun, 1999: 46) dile getirilen tavsiyeye uygun olarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Son olarak da metinlerimizde geçen ölçünlü dilde bulunmayan, ölçünlü dile göre farklı seslendirilmiş kelimelerle, ölçünlü dilden farklı anlamda kullanılmış kelimelere yer verilen kelimelerden oluşan sözlük kısmı hazırlanmıştır.

Yapılan bu inceleme sonucunda Kırıkkale ili ağızlarının, Karahan'ın Anadolu Ağızlarının Sınıflandırması adlı çalışmasında (Karahan, 1996: 176) Batı Anadolu Ağızları VIII. Grup'ta yer aldığı tespit edilmiştir.

Bütün bu çalışmalar sonucunda Kırıkkale ili ağızlarıyla ilgili elde edilen özellikler şu şekildedir:

Ünlüler

1) Kırıkkale ili ağızlarında fonemik değere sahip a, e, ê, ı, i, o, ö, u, ü ünlülerinin yanı sıra bu ünlülerden gelişen ve anlam ayırt edici özelliği bulunmayan á, à, ã, â, ă, ě, ē, ī, ĭ, î, í, ó, ô, ȓ, õ ú, ū, ũ, ŭ ünlüleri bulunmaktadır.

2) Metinlerimizde asli uzun ünlülere nadiren rastlanır. Karşılaşılan ünlü uzunluklarının ses olayları veya vurguya dayalı teşekkül ettiği tespit edilmiştir. Alıntı kelimelerdeki uzun ünlüler, metinlerimizde genellikle normal ünlüye dönüşmüştür.

3) Alandan derlenen metinlerde kısa ünlüler, vurgusuz kalan hecede, y ünsüzünün bulunduğu kelimelerde ve ğ ünsüzünün düştüğü durumlarda görülür.

4) Ölçünlü dilde tek şekilli olan “-ki, -ken” ekleri ve “ile, için, ki” edatları bölge ağzından derlenen metinlerde kalınlık incelik uyumuna uyar.

5) Metinlerimizde ünlü kalınlaşması ve yarı ünlü kalınlaşması olayları k, ğ, ğ ünsüzlerinin etkisiyle ve ilerleyici benzeştirme yoluyla karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, bazen kalınlık-incelik uyumunun bozulmasına neden olmaktadır.

6) Bölge ağzında kalın ünlülerin incelmesinde en önemli etken y sesinin etrafındaki ünlüleri inceltici özelliği ile ilerleyici ve gerileyici benzeştirme etkisidir. Bu ses değişimi kalınlık-incelik uyumunu bozmaktadır.

7) Asli şekli kalınlık-incelik uyumuna uyduğu halde metinlerimizde bu uyuma aykırılık teşkil eden alıntı kelimelere rastlanır. Bunun yanı sıra, asli şekli kalınlık-incelik uyumuna uymadığı halde ilerleyici benzeştirme yoluyla uyuma giren örneklere de sıklıkla rastlanmaktadır.

8) Metinlerimizde düzlük-yuvarlaklık uyumunun ölçünlü dile nispeten daha ileri olduğunu görmekteyiz. Ölçünlü dilde dudak ünsüzlerinin etkisiyle ilk hece dışında meydana gelen ve düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozan ünlü yuvarlaklaşmaları, Kırıkkale ili ağızlarında düz ünlü olarak tespit edilmiştir.

9) Bölge ağzında düzlük-yuvarlaklık uyumunun bozulduğu yerler, y ünsüzü ve bazı yuvarlak ünsüzlerin etkisiyle nadir olarak görülmektedir.

10) Metinlerimizde genişlik-darlık uyumu bazen sağlanırken bazen de bozulmuştur.

11) Metinlerimizde düz ünlülerin yuvarlaklaşması eğilimi pek görülmemektedir.

12) Bölge ağızında düzlük-yuvarlaklık uyumu ölçünlü dile göre ileri derecede olduğu için, yuvarlak ünsüzlerin düzleşmesi olayına sıklıkla rastlanmaktadır.

13) Bölge ağızında, ünlü düşmesine orta hecede sıklıkla rastlanırken kelime sonunda pek rastlanmaz. Ünlü düşmesine daha çok *g* ve *ğ* ünsüzleri ile ulama ve geniş zaman ekinde rastlanmaktadır.

14) Metinlerimizde, alıntı kelimelerde ön seste ünlü türemesi görülürken, Türkçe kelimelerde iç seste ve son seste ünlü türemelerine rastlanır.

Ünsüzler

1) Bölge ağızından derlenen metinlerde *ben*, *sen* ve *o* kişi zamirleri ile *bu*, *şu* ve *o* işaret zamirlerine yönelme hal eki getirilmesi halinde *ñ* ünsüzü ortaya çıkmaktadır.

2) Metinlerimizde *y* ünsüzü kaybolmaya yakın bir ses olarak da kullanılmaktadır.

3) Kırıkkale ili ağızlarında ünlü-ünsüz uyumu sağlamdır.

4) Ölçünlü dilde, tonsuz ünsüzle biten kelimelere bazı ekler "*tonsuz ünsüzle*" eklenir. Kırıkkale ili ağızlarında ise, bu tonlu-tonsuz uyumu neredeyse yoktur. Ekler çoğunlukla "*tonlu ünsüzle*" eklenmektedir ve çoğu kez bu tonlu ünsüzler kendisinden önceki tonsuz sesi de tonlulaştırmaktadır.

5) Kırıkkale ili ağızlarında *k > g* değişmesi, ölçünlü dile göre daha ileridir.

6) *k > ğ* değişmesi bölge ağızında, ölçünlü dilden daha ileridir.

7) *k > ğ* değişmesi, bölge ağızında ön damaktan çıkan *k* sesi, art damak *ğ* sesine dönüşmüştür. Bu değişim ünlülere de tesir ederek ünlü kalınlaşması ve yarı ünlü kalınlaşması meydana getirmektedir.

8) *t > d* değişmesi, bölge ağızında umumiyetle *d* şeklindedir.

9) Polatyurdu ve Yoncalı Köylerinden derlenen metinlerde t ünsüzü yer yer korunmuştur.

10) $p > b$ meselesi, bölge ağzından derlenen metinlerde birkaç örneğine rastladığımız ET kelimelerdeki şekli koruma eğilimi vardır.

11) Tonsuzlaşma örnekleri metinlerimizde nadiren görülmektedir.

12) $\ç > \ş$ sızıcılaşma örnekleri bölge ağzından derlenen metinlerde sıklıkla rastlanmaktadır.

13) $k > h$ bölge ağzında kelime başı, ortası ve sonunda sıkça rastladığımız bir ses değişimidir.

14) $ğ > v$ değişmesi, Kırıkkale ili ağızlarında görülen bir ses olayıdır.

15) $k > ğ$ değişmesi, bölge ağzından derlenen metinlerden özellikle ünsüz yumuşaması sonucu ortaya çıkan pek çok örneğine rastlanan bir ses olayıdır. Fakat $ğ$ ünsüzü bu değişimden sonra çoğu zaman düşmüştür.

16) Ölçünlü dildeki $gibi < kip+i$ son çekim edatı bölge ağzında $gimi$ şekline dönüşmüştür. Bu kelime derlenen metinlerde 93 defa kullanılmıştır. $b > m$ değişikliğinin metinlerimizde sadece $gimi$ kelimesinde, kullanılması başka kelimelerde kullanılmaması dikkat çekicidir.

17) $\tilde{n}$ ünsüzünün Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde genellikle korunduğunu görmekteyiz.

18) Kırıkkale ili ağızlarından derlenen kelimelerde $\tilde{n} > y$ değişimi nadir de olsa tespit edilmiştir. Bu değişiklik iyelik eki teklik ikinci şahısta görülmektedir.

19) $\tilde{n} > n$ değişmesi, metinlerimizde tespit edilen sınırlı sayıda örnekler ölçünlü dille aynılık teşkil eder.

20) Kırıkkale ili ağızlarında çok çeşitli olmamakla birlikte sıklıkla ilerleyici ve gerileyici benzeştirme örnekleriyle karşılaşmaktadır.

21) -nl- > -nn- benzeştirmesi, metinlerimizde en sık rastlanan benzeştirme çeşididir.

22) -rl- > -ll- benzeştirmesi, metinlerimizde geniş zaman ekinden sonra üçüncü çokluk kişi eklerinin geldiği durumlarda bu benzeştirme sıklıkla ortaya çıkmaktadır.

23) -şs- > -ss- benzeştirmesi, genellikle öğrenilen geçmiş zaman ekinden sonra ikinci tekil şahıs eki geldiği durumlarda ortaya çıkan bir benzeştirmedir. Metinlerimizde sıklıkla karşılaşılan bu sesin benzeştirme sebebi diş, diş-eti ünsüzünün etkisi olduğu düşünülmektedir.

24) Aykırılma, bölge ağızından yaptığımız derlemelerde pek sık rastlanmayan bir ses olayıdır.

25) Metinlerimizde ünsüz ikizleşmesi, ikinci hecedeki ünsüzün kendi hece sınırlarını aşacak bir yoğunlukla boğumlanmaları sonucu meydana gelmektedir. Bunun yanı sıra bu ses olayı vurguya dayalı olarak tekrarlanmayı göstermek için de kullanılır. Ünsüz tekleşmesi ise bazı alıntı kelimelerde karşımıza çıkmaktadır.

26) Ünsüz düşmesi, İç ve Batı Anadolu ağızlarında olduğu gibi bölgemiz ağızında da en çok görülen ses olaylarından birisidir. Metinlerimizde en çok g, ğ, y ünsüzleri düşmektedir. Ünsüz düşmelerinde genellikle bir telafi uzunluğu olsa da bazen telafi uzunluğunun meydana gelmediği ünsüz düşmeleriyle de karşılaşmaktayız.

27) Metinlerimizde kelime tabanlarında ünsüz türemeleri pek sık rastlanan bir ses olayı değildir. Bu ses olayına sözcüğün başında, ortasında ve sonunda rastlanmaktadır.

28) Bölge ağzından derlenen metinlerde ünsüzler arasında yer değiştirme örneklerine az da olsa rastlanmaktadır.

29) Metinlerimizde hece kaynaşması çok sık rastlanan bir ses olayıdır.

Şekil Bilgisi

1) Çokluk ekinin işlev olarak ölçünlü dilden farkı yoktur. Ölçünlü dilden farklılaşan yönü *-lAr* şeklinin yanında daha çok *-nAr* değişkesinin kullanılmasıdır.

2) İkinci teklik ve ikinci çokluk kişi iyelik ve şahıs eklerinde ET'deki şekil olan *ñ* ünsüzünü genellikle muhafaza etmiştir.

3) Tarihi dönemlerde iyelik ekli kelimeler üzerinde sıkça görülen *-0* belirtme hâli şekli, Kırıkkale ili ağızlarında sıklıkla rastlanmaktadır.

4) Vasıta hâli çekimi, (*-lA*, *-leyin*, *-(I)lAn*, *-(I)nAn*, *-(y)(I)nAn*) şekilleriyle karşımıza çıkar.

5) Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde birinci tip tamlama ekleri (belirtili isim tamlaması) ünlü ile biten kelimelere *-nIñ*, ünsüzle bitenlere *-Iñ* şeklinde eklenir.

6) Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde soru anlamı soru ekiyle sağlanır, fakat bazen tonlama veya uzatılan son hece vurgusuyla da sağlanır.

7) Metinlerimizde tespit edilen birinci tip şahıs ekleri ikinci teklik ve çokluk kişilerde *ñ*'li, birinci çokluk kişilerde ise *-ıg*, *-ig*, *-uğ*, *-üg* / *-ız*, *-iz*, *-uz*, *-üz* şeklindedir.

8) Bölge ağzından derlenen metinlerde ikinci tip şahıs ekleri ikinci teklik ve çokluk kişilerde *ñ*'li, birinci çokluk kişilerde ise *-ğ*, *-g* / *-k*, *-k* / *h* şeklindedir.

9) Metinlerimizde üçüncü tip şahıs ekleri ikinci teklik ve çokluk kişilerde *ñ*'li, birinci çokluk kişilerde ise *-(y)AlIm / -g* şeklindedir.

10) Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde görülen geçmiş zaman eki, ünlü uyumuna uyar; ünsüz uyumuna uymaz; tonsuz ünsüzle biten fiillerde bile tonlu şekli olan *d* ile kullanılır.

11) Bölge ağzından derlenen metinlerde şimdiki zaman eki 14 değişik şekilde karşımıza çıkmaktadır. Hatta bir konuşmacıda bazen üç-dört değişkenin kullanıldığı metinlerde tespit edilmiştir. Kırıkkale ili ağızlarını üç temel ağız bölgesine ayıran başlıca özellik, “*şimdiki zaman*” ekinin bulunduğu üç değişik kullanımdır:

I. Bölge: -o, -ïo, -ïö, -iyo, -ıyor, -iyor, -iyör

Ünlüsü geniş-yuvarlaktır. Sondaki *r* ünsüzü yaygın olarak kaybolmuştur. Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde şimdiki zaman ekinin bu şekli hemen hemen bölgenin tamamında kullanılır.

II. Bölge: -iê, -iyê, -ïi

Bölge ağzından derlenen metinlerde *Akkuyu ve Karaağaç* köylerinde karşımıza çıkmaktadır. 3. teklik kişide dikkatimizi çeken *kapalı e*'nin görülmesidir. Diğer yandan Kırıkkale ili ağızlarının yaygın olarak kullandığı şekiller de bu bölge ağzında kullanılmaktadır.

III. Bölge: -ıyr, -iyir, -êyr, -îê, -yir, -îr, -î, -i, Ø

Bu bölge ağzında dikkatimizi çeken Kırıkkale ili ağızlarında yaygın olarak kullanılan şekillerin yanı sıra karakteristik olarak bu ekin yuvarlak ünlüsünün dar olarak kullanılmasıdır. Bu bölge ağzı, derlenen metinler arasında *Göktaş, Danacıobası, Güllönak, Bozköy, Çalış ve Elmalı* köylerinde karşımıza çıkmaktadır.

12) Bölge ağzından derlenen metinlerde gelecek zaman eki, *-acağ, -eceg, -acîğ, -acâ, -êcâ, -ecâ, -acî, -acî, -ici, Ø* değişkeleriyle karşımıza çıkmaktadır.

13) Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde geniş zaman bazı örneklerde -ır, -ir -ar, -er, -ur, -ür, -r şekillerinin yanında r'si düşmüş veya r'si gerileyici benzeşme yoluyla l'ye dönüşmüş şekillerle de karşılaşmaktayız. Ölçünlü dilde 2. teklik kişi -mAzsIn şeklinde olan geniş zaman olumsuzluk eki Kırıkkale ili ağızlarından derlenen metinlerde -mAñ şeklindedir. Ayrıca bu ek metinlerimizde çoğu kez zaman anlamının dışında kullanılmaktadır.

14) -IncA zarf-fiil eki bölge ağzında ölçünlü dilde olduğu gibi -ınca, -ince'nin yanı sıra -inceg, -inçig şekilleriyle de kullanılmaktadır.

15) Ölçünlü dilde kullanılmayan -işin zarf-fiil eki metinlerimizde gel- fiiliyle birlikte kullanılmaktadır.

16) Ölçünlü dilde -ken ve -kene şekliyle kullanılan zarf-fiil eki, Kırıkkale ili ağızlarımızdan derlenen metinlerde -kan, -ken, -han, -kene, -kana, -kanadan şekilleriyle de kullanılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ağız Araştırmaları Bilgi Şoleni**, TDK Yayınları, Ankara, 1999.
- Ahmed Vefik Paşa; **Lehçe-i Osmani**, Toronto Üniversitesi Kütüphanesi, 1888.
- Alkaya, Ercan; **Eski Türkçe -qıña Ekinin Türk Lehçelerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Kullanımı Üzerine**, Türkoloji Araştırmaları, C 3/4 Yaz 2008, s. 43-72.
- Akca, Hakan; **Ankara İli Ağızları**, TKAE Yayınları, Ankara, 2012.
- Aksoy, Ömer Asım; **Gaziantep Ağzı-I**, İstanbul, 1946.
- Arat, R. Rahmeti; **Makaleler Cilt 1**, TKAE Yay., Ankara, 1987, s. 334-341.
-; **Kutadgu Bilig III**, TKAE Yayınları, İstanbul, 1979.
- Aslan Demir, Sema; **Türkçede İsteme Kipliği**, Grafiker Yayınları, Ankara, 2008.
- Ay, Özgür; **Türkiye Türkçesi Ağızlarında Fiil Çekimi**, TDK Yayınları, Ankara, 2009.
- Aydemir, İbrahim Ahmet; **Türkçede Zaman ve Görünüş Sistemi**, Grafiker Yayınları, Ankara, 2010.
- Başdaş, Cahit; **Türkiye Türkçesinde Asli Uzunluk Belirtileri**, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Adana, 2007, s. 89-101.
- Bayat, Fuzuli; **Orta Türkçe Sözlük**, Yalın Yayıncılık, İstanbul, 2008a.
-; **Eski Türkçe Sözlük**, Yalın Yayıncılık, İstanbul, 2008b.
- Buran, Ahmet; **Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkincil Uzun Ünlüler**, Çukurova Üniversitesi, Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Adana, 2007a, s. 1-16.
-; **Türkçede ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında ş/s Meselesi**, / Türkoloji Araştırmaları, C 2/2, Bahar 2007 b, s. 121-127.

- Caferoğlu, Ahmet; **Uygur Türkçesi Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara, 2011.
-; **Muğla Ağzı**, TDAY Belleten, 1962.
- Clauson, Sir Gerard; **An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century-Turkish**, Oxford, 1972.
- Çağatay, Saadet; **Türkçede ñ~ğ Sesine Dair**, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Ankara, 1954, s. 15-30.
- Demircan, Ömer; **Türkçenin Ses Dizimi**, DER Yayınları, İstanbul, 2013.
- Doğan, Talip; **Urmiye Ağzları**, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale, 2010.
- Ercilasun, Ahmet Bican; **Kars İli Ağzları**, TDK Yayınları, Ankara 2002.
-; **Başlangıçtan Günümüze Türk Dili Tarihi**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.
-; **La Enklitiği ve Türkçede Bir ‘Pekiştirme Enklitiği’ Teorisi**, **Dil Araştırmaları**, Sayı 2, Ankara, Bahar 2008/II, s. 35-56.
-; **L, N, R’den Sonra Niçin T?**, **Makaleler**, Dil-Destan-Tarih-Edebiyat, (haz. Ekrem Arıkoğlu), Akçağ Yayınları, Ankara 2007/III s. 129-133.
-; **-maç, -meç Eki Üzerine**, **Makaleler**, Dil-Destan-Tarih-Edebiyat, (haz. Ekrem Arıkoğlu), Akçağ Yayınları, Ankara 2007/III s. 353-358.
-; **Türkiye Türkçesinde Yardımcı Ses**, **Makaleler**, Dil-Destan-Tarih-Edebiyat, (haz. Ekrem Arıkoğlu), Akçağ Yayınları, Ankara 2007/III s. 347-352
-; **Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri I-Fiil-Basit Çekim**, TDK Yayınları, Ankara, 2006.

Erdem, Dursun Mehmet-Dağdelen, Güner; **Karabük ve Yöresi Ağzları**, Karabük Valiliği Yayınları, Karabük, 2012.

Ergin, Muharrem; **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yayınları, İstanbul, 2003.

.....; **Dede Korkut Kitabı I**, TDK Yayınları, Ankara, 1997.

Ergün, Ahmet-Terzi, Mehmet Akif- Alacagöz, Mehmet Ali; **Osmanlı Nüfus Defterlerinde Kırıkkale 1840**, Berikan Yayınları, Ankara, 2014.

Gabain, A. Von; **Eski Türkçenin Grameri**, (çev. Mehmet Akalın), TKAE Yayınları, Ankara, 2007.

Gemalmaz, Efrasiyap; **Erzurum İli Ağzları**, C 1, TDK Yayınları, Ankara, 1995.

Gökdağ, Bilgehan Atsız; **Salmas Ağzı. Güney Azerbaycan Türkçesi Üzerine Bir İnceleme**, Karam Yayınları, Çorum, 2006.

.....; **Hamse Türkleri ve Ağzı**, Diyalektolog, Sayı 3, Kış 2011, s. 1-9.

Gökdağ, Bilgehan Atsız- Şaşmaz, Emrah; **Kırıkkale Ağzlarına Genel Bir Bakış, Geçmişten Geleceğe Kırıkkale Tarihi ve Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri**, Kırıkkale, 2012, s. 127-135.

Gülensoy, Tuncer; **Kütahya ve Yöresi Ağzları**, TDK Yayınları, Ankara, 1988.

.....; **Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözlüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

.....; **Anadolu Ağzlarında Şimdiki Zaman Eki**, TKA, Prof.

Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hatırasına Armağan, Ankara, 1985, s. 282-295.

Gülensoy, Tuncer; Alkaya, Ercan; **Türkiye Türkçesi Ağzları Bibliyografyası**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011.

Gülsevin, Gürer; **Uşak İli Ağzları**, TDK Yayınları, Ankara, 2002.

.....; **Eski Anadolu Türkçesinde Ekler**, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

.....; **Ağız Araştırması İncelemelerinde Yaygınlaşmış Yanlışlıklar-2**, Ege Ü. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, V/1, İzmir, 2005a, s. 59-63.

.....; **Ağız Araştırması İncelemelerinde Yaygınlaşmış Yanlışlıklar-3**, Ege Ü. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, V/2, İzmir, 2005b, s. 207-201.

.....; **Eski Türkiye Türkçesinde “İstek Kipi Üzerine”**, Eski Türkiye Türkçesi Toplantısı, İstanbul, 1999.

.....; **11. Yüzyılda Hangi Oğuz Diyalektleri Vardı?**, bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Kış, 2016, Sayı 76, s. 295

Güncel Türkçe Sözlük; TDK Yayınları (İnternet Adresi: <http://www.tdk.gov.tr.com/>: Erişim tarihi 20.02.2016).

Günşen, Ahmet; **Kırşehir ve Yöresi Ağızları**, TDK Yayınları, Ankara, 2000.

Hacıeminoğlu, Necmettin; **Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.

.....; **Türk Dilinde Edatlar**, MEB Yayınları, İstanbul, 1992.

Hatiboğlu, Vecihe; **Üstünkörü ve Yüzükoyun**, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Haziran, 1970, C XXII, Sayı 225, s. 174-175.

Johanson, Lars; **Türk Dillerinde Odaksıl Şimdiki Zaman İşaretleyicisi ve Kıbrıs Türkçesinde Eksikliği**, bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Bahar, 2009, Sayı 49, s. 93-100.

.....; **Zur Typologie türkischer Gerundialsegmente**, Türk Dilleri araştırmaları, 1998a, s. 98-110.

Kalay, Emin; **Edirne İli Ağızları**, TDK Yayınları, Ankara, 1998.

Kanar, Mehmet; **Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü**, Say Yayınları, İstanbul, 2011

Kankal, Ahmet; **Kırıkkale Tarihine Dair Araştırmalar I: İskân**, OTAM, Sayı: 9, Ankara, 1998, s. 225-239.

....., **XVI. Yüzyılda Kırıkkale ve Çevresinde Yerleşme ve Nüfus**, Geçmişten Geleceğe Kırıkkale Tarihi ve Halk Kültürü Sempozyumu (14-15 Kasım 2011) Bildirileri, Kırıkkale, 2012, s. 3-31.

Karaağaç, Günay; **Türkçenin Ses Bilgisi**, Kesit Yayınları, İstanbul, 2013.

Karahan, Leylâ; **Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması**, TDK Yayınları, Ankara, 1996.

.....; **Türk Dili Üzerine İncelemeler**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011.

Karadoğan, Ahmet; **Türkiye Türkçesinde Kılınış**, Divan Kitap Yayınları, Ankara, 2009.

Karpuz, H. Ömer - Uysal, İdris Nebi; **Karaman İli Ağızlarının Özellikleri ve Sınıflandırılması**, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 27, Bahar, 2010, s. 1-17.

Korkmaz, Zeynep; **Nevşehir ve Yöresi Ağızları**, TDK Yayınları, Ankara, 1994a.

.....; **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**, TDK Yayınları, Ankara, 2007a.

.....; **Grameri Terimleri Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara, 2007b.

.....; **Doğu Karadeniz Bölgesi Ağızlarının Türkiye Türkçesi Ağızları Arasındaki Yeri**, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Aralık 2009, C XCVII, Sayı 696, s. 696-709.

.....; **Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri Ek Kalıplaşması Olayları**, TDK Yayınları, Ankara, 1994b.

.....; **Türkçede Ek Yığılması Olaylarının Meydana Gelişi Üzerine**, TDAY, 1960, s. 173-180.

Mansuroğlu, Mecdut; **Karahanlıca, Tarihi Türk Şiveleri**, TKAE Yayınları, Ankara, 1998.

Meral, Ekrem; **Keskin Ağzı**, AÜ DTCF Türk Dili Mezuniyet Tezi, Ankara, 1975.

Otman, Jale; **Kırıkkale Ağzı**, AÜ DTCF Türk Dili Mezuniyet Tezi, Ankara, 1972.

Orhonlu, Cengiz; **Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretleri İskân Teşebbüsü**, İÜ Edb. Fak. Basımevi, İstanbul, 1963.

Özçelik, Sadettin; **Urfa Merkez Ağzı**, TDK Yayınları, Ankara, 1997.

Özkan, Nevzat; **Gagavuz Türkçesi**, Türk Lehçeleri Grameri, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.

Özkan, Fatma; **Osmaniye Tatar Ağzı**, TDK Yayınları, Ankara, 1997.

Özsoy, Gaip; **Kırıkkale ve Çevresinde Ağız Hususiyetleri**, Atatürk Ü. Türk Dili Mezuniyet Tezi, Erzurum, 1987.

Sağır, Mukim; **Erzincan ve Yöresi Ağızları**, TDK Yayınları, Ankara, 1995.

Sümer, Faruk; **Oğuzlar (Türkmenler)**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1999.

Tatar, Özcan; **XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Çukurova’da Eşkıyalık Olayları ve Aşiret İskanı (1691-1750)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ, 2005.

Terzi, Mehmet Akif; **Gavurdağı’nın Bulanık Tarihindeki Sır Perdesi**, Doğukütüphanesi Yayınları, İstanbul, 2010.

Timurtaş, Faruk Kadri; **Eski Türkiye Türkçesi**, Kapı Yay., Ankara, 2012.

Tekin, Talat; **Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler**, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 13, (haz. Mehmet Ölmez), Simurg Yayınları, Ankara, 1995.

.....; **Türeme Bilgisi Araştırmaları: □Yüzükoyun□ Bileşiğinin Yapısı**, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Ocak 1958, C VII, Sayı 76, s. 188-189.

.....; **Orhon Türkçesi Grameri**, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 9, (haz. Mehmet Ölmez), Ankara, 2000, s. 48.

Tietze, Andreas; **Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı**, Simurg Yayınları, İstanbul, 2002, C 1.

Tokatlı, Suzan; **Türkiye Türkçesinde Son seste Tonlulaşma ve Uzun Ünlüler Üzerine Bir İnceleme**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 15, 2003/ IIIb, s. 141-150.

Tosun, İbrahim; **Türkiye Türkçesinde +CA Ekinin Kullanım ve Anlam Çeşitliliği**, Turkish Studies, Volume 5/4 Fall 2010.

Tuna, Osman Nedim; **Köktürk Yazılı Belgelerinde ve Uygurcada Uzun Vokaller** Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 1960, s. 213-282.

Türkiyede Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, TDK, Ankara, 1965.

Tuncel, Metin; **Kırıkkale, Diyanet İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 2002.

Turan, Osman; **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, İstanbul, 1980.

Üstüner, Ahad; **Anadolu Ağzlarında Sıfat-Fiil Ekleri**, TDK Yayınları,

Ankara, 2000.

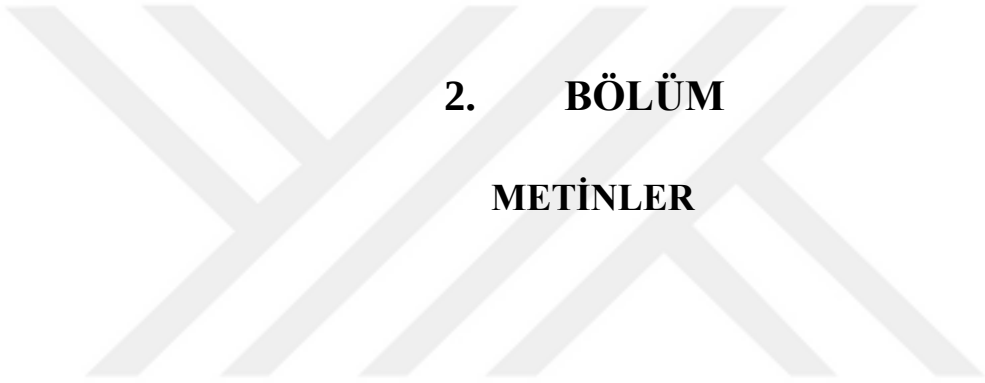
.....; **Türkçedeki +A Pekiştirme Ekinin Türkiye Türkçesi**

Ağızlarındaki Kullanımı, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C 10, Sayı 1, Elazığ, 2000, s.189-206.

Yıldırım, Faruk; **-(y)XşXn zarf-fiili üzerine**, V. Uluslararası TürkDili Kurultayı Bildirileri 1, TDK Yayınları, Ankara, 2004, s. 207-218.

Yavuz, Serdar; **Karakeçili Ağzı**, Fırat Ü. Türk Dili Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2003.

2. BÖLÜM

METİNLER

Keskin Köyleri Metinleri I/1

SÖYLEYEN: Ahmet Ünver, 83 yaşında.

DERLEME YERİ: Keskin, Ceceli köyü

DERLENEN: Muhtarlık anıları ve diğer anılar.

sağlık sıhhat nasıl?

valla yaşımlı ileri biraz. segsen üç yaş. sālīm ēyīdi amma safra ameliyatı oldum, bu
5 ameliyattan bu şeyim sesim kısığı galdı. tellere mi toqandılar nıabdılarsa. işde burası
büyüg bir köydü, galmadı. ben otuz bir sene muhtarlığı yabdım. bazen altı āžnen
yabdım, bini geşdi mīdi nufus öleyidi. şimdi kırık hane var, bir ğarı bir ğoca. herkes
kırığgale’de gitti, çekdiler. benim iki ölüm var, biri kameraman terete’de, birisi de
fabrikada kırıkqale’de şef. üş de kız var oña buña ğızları da vèrdig. hamdolsuñ hepisi de
10 rahadlar. açlığı?

ben aç değilim.

dōru sōle bağ.

doğru söylüyorum.

kırşēr’iñ cacabey camisini aslında bu köy, bizim aslımız da kırşēr’iñ kaman’iñ şu bize
15 yakın şu kóde,

hamit mi?

hamid’iñ bīöründe, ğaraburun mu ne bişie dīoler. sülalemiz orīe geliö, orda bir köñ,
adamıñ, bir ağanıñ birine çoban durıo, ordan gelen o da işde annaşıöler, huyunu
suyunu bīanöler, ğızını vèrmiş. çoğ aĝrabam var, devamlı gelib gideller o kıyden... çoğ
20 atigdim, fudbola çoğ hevesliydim, ölüm, kameraman ölüm, fudbol oynıodu de torunum
ĝeden sene ĝasdamonu’da oynadı, bu sene añkara’da keçiören’de oynıo. ama işde yaş
geşdi, olmıo. bu avrad benden beş yaş küçüg. esgiden muhdarlığı zorudu. adam köyüñ
yolunu yapıodu, ğarayollu ğıraderler çekıodu, ğaç ĝişi varsa yèmeg ğolay iş; yatānı yab,

gëri ğaldır, şura bura, çoğ meşagğad çegdi bu ğarı bõle oldu işde. yürüemïö şindi, bõle
25 ğaldı. è işde. **cacabey** camisi bu kıyılüler yabdını söyler yani. **cacabey** cami var **kırşēr**’iñ
içinde, ora eski vilayetimiz sancakımıñ **kırşēr**. bizim eski vilât, çoğ esgi tapular filan
ordan çıkar hâlen. sōra işde burîe, **kesgin**, **kesgin** büyüğ bir kızayidi. **kırşēr**, **kırığgale**
kıyümüz idi èyi bilïom kıy oldūnu, kırk ikide kıza oldu, biñ doğuz yüz ğırk ikide. bir
zaman ilk okumuş benidim bu kıyde, **kesgin**’de okudum, şimdi hamdolsuñ herkes
30 okıor, doğdorumuz var her çeşid şelerimiz var. burda õredmendi **ğúzler** kıyünden,
ğúzler kıyünden. kendi **kırşēr**’e bālı ordan. tabiatım var, adımıñ sene oldu asgerden
geleli. sâ olan bütün arkadaşlarımla temas halindim. yüz on sekizden arıom,
buluyom... kesilir. noldu, è Allah rahmed èylesiñ. şimdi bir **rizeli** var, õredmen onnan
ğonuşom. **esgişerli** var, işde bir ğaş tene bõle var. benim de bir huyum var, çoğ şey
35 gelir baña tēlefon parası. segsen doğsan biñ lira gelio, avrad soflanıo, boşuna avrad bu
iş bõle gider.

askerliğı ne olarak yaptınız?

iki buçuğ sene, jandarma olarağ, jandarmaydım o zaman. benim zamanımda asgerlig
şenlendi. jandarma iki buçuğ, deñiz üç, diğēr sınıflar iki. **eminönü**’nde yabdım asgerli.
40 yā, gebcidim, bu ğarıyla da evliydim, orda **tırağya**’da asgere şıolur, düşğündü. yanı iyi
niyedli adamlar kötü dıal de, milled ğızları aldadıolar, doğuz dane ğız getirdi, ben
getiremedim de. şimdi bunu düşündüğce, bir insan hocam pişmancalığ güneş doğağan
sevmedim bir işden o ğadar pişmancalığ olur. her sabah õleydim, o çocā da elimi
vurdısem elim ğırılıñ sāde ğeriden ğörüşdüg bu ğadar. soñ zaman belediēlig olmuş,
45 benim orda bir belediē başğannı aradım, bulduğ işde ben orada asgeridim, şõleydim
bõyle, adam bizi çoğ sevdi. ben seni amca ğabil edïom, yanıña varacām şora bura, ya
emelde de hıyarlığ var ya felan felan üş dene ğızıñ resmi var bende dēdim. o da
anasımıymış nesise başğannan arayı aşdığ. sādece ğonuşma, baña geliñ mi gelirim bu
ğadar. oturcam onnarıñ bõle dilleri, **domağ**, **domağlar**’iñ ana dilleri **bulğarca**’dır.
50 **yoğğad** yolu burdan geçermiş esgiden, şu haddan **yoğğad**’a gidiliomuş, ğadınnar süslü
giyiomuş, cecelideki mana bu. adamlar yaho dēmiş, bir kıyüñ ordan geşdig, adamlar ne
kıadar cicili giyiō, **ceceli** ordan ğaldı. he, **ceceli** ondan ğalıo. bi mahlemiz daha var, bi
daha varıdı, benim şıelimde muhdar olarağ kıyüñ, muhdarlı ayırdılardı.
encümennimde, bir ğórevli geldi, ben de orîe imza addım. şimdi cami ğaldı orda, oğul

55 ğaldı, kimse yoğ. ben de o zaman muhdar değılim meclisde üyeyim de, muhdar
dieldim. ben muhdar olsam o kıyı burie bālardım. halkı bennen burda irtibat ğurardı,
ama başğaları yabmadı, yapamadı. bi mahallemiz daha var şurda, **ķóşger. ğırşēr ķóşger**
dīā, başğa bir **ķóşger** var burda. ora da biddi iki ğişi ğaldı, malcılığ yapıo. ya, bu
ğırıĝgale memleketi mahvéddi seniñ anniecāñ. bir yönden de eyi oldu da, vurucu
60 ğırıcılığ vardı bilioñ mu ğardaşım, cināed çoğ olıodu.

medeniyet yoktu ha?

biri birini vurdu muydu, o vurulan tarafa, ulan sen adam mısıñ ğanıñı alamadıñ. yanı
sen benim ğardaşımı vurduñ ya daha gelib sen ğanıñı alamadıñ diye teşvig olunıodu. bir
günde iki ğişi vurdular bu kıyde, amca çocuğları, bir de amca çocu. burda vuruldu
65 çocuğ; ğeddi hasdanede öldü. öluncüğ babası sen de onuñ ğardaşın vuracāñ dedı. öbür
mahalledeydi, ğeddi o da onu vurdu, o da öldü. (kızına seslenir) nasıl oldu ğızım hasda?

iyi baba.

ķağdı mı?

yoğ ķağmadı uyanamadı da iyim dıo.

70 ğızım, deminki de enişdemiz, şordaki. bir de **kürd'**de bir ğızım vardı ama o beşigkerdme
gimi bişiedi, yaban olan. avanolu var şurda **ķırşēr'**e bālı, **çiçegdā'**na bālı. bir aĝrabalığ
davası varıdı on da oña vėrdig işde. olunuñ biri **cumurbaşğannı'**nda polis, boylu boslu
şė olduğları için. **cumurbaşğannı'**nda **isdambul'**dağı sarayda durıo. öteki durıo,
cumurbaşğanı bir yere giderken üş gün önce gidıöler, onu beglıolar. olunuñ biri doğdur,
75 biri polis, biri de çalışıo. bunnarıñ hebsi ünüversidie bitiriolar bilioñ mu? biri de gene
yėrköy'de polis bunuñ olunuñ birisi de.

karafakılı köyüne nereden gidiliyor?

şė şeyden, ğuzėyden. orie de mi ğedecāñ? (ezan okunur). Aziz Allah. bağ şu ğızımdı
benim. benim gibi onnar da ğocadı. bu ğoca bu köden ğeddi, **kesgin'**de, **kesgin'**den bu
80 ezanı oķıo.

ezanı güzel okuyor.

burie bir, ezan da okunio da gonusalim, müftü geldi, bende bazan altinci his var bilirim. namaz biddi, hocam nie geldiñ burie sen dedim. ben dedi nie geldim dedi. seniñ dedim bu hocie gotürmie geldiñ burie dedim. ya dedi nerden bilioñ sen dedi. ben dedim
85 altinci his var bilom dedim. gèddi şu kóyde bir cenaze var **haciömersolağlısı**’nda bizim bu kölüler varmış, hoca bize bir hoca vèr şeden. ...duddum ula bu kim dedim bundan hoca isdioñ sen. bu olan hocayı geri gotürö dedim. aman **ahmed** ābi édme gèdme dediler, bu on para édmez, bi dene vérdiler laz. ses seda bişè yog. hoca çoğ éyidi. geçen gördüm **ahmed** ābi, ğusura ğalma çocuğlarım okieceg şura bura. nöldu ölüm dedim
90 nıapag. bizde **yörüg, türgmen** ayırt olur. bilioñ mu?

ayrı mı onlar?

ayrı dıal de burda yog. bu köleriñ egserieti **türgmen. kesgin**’iñ bi köleri var om bir tane kóy, gelörüm, gèdörüm onnar zır **türgmen**. oña biz **türgmen**’iñ çinğeni dıög onnara biz. gonusmaları çoğ acaib.

95 **tatarlar tarafında mı?**

tatarlar gözdepe tarafında var. onnar şe dinine çoğ sâlam **tatarlar. türkie**’niñ her tarafında **tatarlar** öledir, yani dindarlardır. **üçguyu** var **tatar, gözdepe** var **tatar, poladyurdu** var, üç köyü var **kesgin**’iñ orda. öbürleri de... Allah Allah...

bêşler var.

100 **bêşler dıal, ora cerid.**

cerit obası var.

mumunlu var şurda **ceridmumunlu. goçbeyli** var **yörüg** şurda. şu şeyde **turhannı** var **yörüg**.

karafakılı ne?

105 **ğarafakılı** ğarışığ, ora da ğarışığ. orda yörüg nérde, **türgmen**’ig dıollar da onnar. **ğarahalıdı** var böyüg bir kóy onnar da **yörüg**. işde var böle bêş altı kóy var **yörüğ**. burda **turğ** kóylerini, **turğ** olanı ırkı bir muteber tudmazlar. mesela orie kılıç girmemiş dıö. ne şeyi var bu ğılıç girmesiniñ. oñumie çoğ heveslîm hoca. o bir, **hamid** beyleriniñ

bir šěe varıdı. šindi şu **hırçın türgler** gibi bir šěe varıdı. yatañ bōründe onu oķıom arasıra,
110 bir **rıza bey** var meşur **hamidli** duymuşuñdur, **atatürk**'üñ idam éddî adam. ya, **kesgin**
ōle işde **ğırıggale** öyle oldu, köyüdü, nahiye oldu, ğaza oldu, vilayetimiz oldu. ihtiyar
burda mîdi siziñ vardıñızda kimse yoğ muydu?

ihtiyar yoktu, teyze vardı.

o, bir zaman nüfus kıadını dēşdirmedi, **ğırıggale**'yi tanıımıom. devledden para mara
115 alamayız šede ekin satıō. dēmiş bōle, bōle bōle mecburu ğedmiş deñişmîe, yanı on
paralığ bir yērdi. bizim burîe gelmişlerdi. **kesgin**'iñ ğodamannarı varımış esgiden,
adamları dıō sıob ğōıollar, onnar da ğedıō, **şerikanesi**'nde bir muhdar varımış o,
bunnara iķram izzed éđıō, orayı bi še oldu fabriķalar oldu işde. on iki tane fariķa var
böyüg bir yēr. **halıdlı** dîe bēy var, adamlardan bir milledvekili seķıolar. kıóyden bir
120 milledvekili lazım olıō, meşur bir adam var onuñ yanına varıb, oña rābed édmîolar.
orada begci varımış, **hasan** dîe biri. evine ğótürıō bunnarı yēmeg vērıō aş vērıō neyise,
iķram izzed éđıō. bunu alığ ğótürolar, yāo nērîe dıō, ğótürıolar. ğoyun geçi ne ğadar süd
vērıō, kes ğonişmîe dıolar. šindi gelen bir adamıñ iķramından milledvekili olmuş. hocam
meşhur bir milledvekilimiz varıdı vurdular burda, **alpaslan pehlivannı**. obalardan işde
125 oba aşiretinden. bu avrad da obalı benim avrad. anam da obalı. şu tarafta **balışeyh**'e
bālı onnar. avrad obalı ya, çabığ ğocadı.

yaşlılık yaşı gelmiş normal yani.

bu benden çoğ güccüg ğardaşım yā.

yok.

130 avradcāzım işde bōle oldu.

nassiñ ōlum éyi misiñ?

sağolun teyze iyiyim sen nasılsın?

éyîm zaralım yoğ.

pehlivanlılar oradan değil mi,

135 evet ordan.

onlar da köklü aşiretmiş.

eved, ya. ğalmadı esgi vurucu ğırıcı devri ğalmadı. bir **aslan bey** varıdı, kim iyi adam vurıomuş, zalimidi de ğalmadı kimse öldü. ya, **alpaslan kesgin**'iñ içinde dōb büyüo obalı da. babası orıe gelmiş senado seçiminde. şeden dālıķan bunnar **demoğrad parti**'lidi.

- 140 dālıķan adamlar çevriliō. vurdu adamı öldürdü giddi. bu da işde iki devre milledvekilli yabdı, arabasına bindinde bir de arkadaşası vardı eczacı, onu şıabmıolar, o zaman tercihen oy vėriolardı bilıōn mu. vay sen beni aday  dmediñ. o da dıō, yav ben nec m seni aday edicem. g nderdiler burdan yolda  n ne geşdiler, vurdular  ld rd ler. bir sen e varmadı o vuraniñ b   g  bisiniñ adını vurac nı aynı y rde, şeyde, neydi onnariñ
- 145 adı y o,  nce soy adı s ra kendi adı ğullanıyordu, iki ğızı vardı, ğızım  orgma ğanıñ y rde ğalm ce  de di. s ra  ld  adam ş ede ğazada  ld .

abdullah  adlı mı?

- hah, tamam tamam ** adlı**. o,  n ne ge io onuñ. sen dıō, sizi ş b e g t rec e  d o. yanda ı adama sen g d d o, ben burda ge iom d o. ** ırı  alie** g derken ř le biş de bir
- 150  a  ev var. or e g t r o orda vur olar. iki dene dabanca varmış,  o  para varmış c binde. h c tenezz l  dmemiřler, almamışlar. o da  le g ddi. d ec m, iyi ğalm o  ardaşım iş yapan adam ğalm o. iki dene ... secdig, **armıdlı. armıdlı t rgmen** s na **  lgona  t rgmen** efendim, ** minefendi t rgmen**. on bir tene   y var.  onuşmaların sen takib  deñ. ba ıyr musuñ hele d r. benim ceza vinde de yaddım, bi arkadaşım
- 155 varıdı beni ş abdı. m ydancı, dış m ydancı olara dan. ş indi insanlarıñ   t s  olmaz.   z  k r pis bir adam var. anası gelmiş, bunu aldı , adamı   rdi  geldi. ula **mehmed** ... sen buray gelece  o lan miydin,  urban oldu im, o lan, o lan diyor. a a b  onuřmalar, a a b  onuřmalar. h l   le. zengin fa ır ı aynı vaziyedde gene aynı vaziyedde. ciddi insannar anca  ciddi adamlar.

- 160 **siz enc menlik yapt ğınız ve uzun yıllar muhtarlık yapt ğınız i in konuşmanız d zg n.**

 o  ş eyim var,  ocam acıma hissim  o . ş orda adam kesini bıra ıb gid o burda ba a do anı o. a   alı o hayvan. bi  oban varıdı s ğır g den, d diler ki  oban gidec miş, k p  de bıra ı om ş d diler. yanı ben kims e d mi om,  ayle başımı aldı.  oban g dmiş d  ler   pe  orda havlı o. işde avradım burda sor. avrad bu n laca  sora bura d rken g ddi 

165 biz. sōna bi taġsi geldi, **ġirigġalie** vardıġ. otur, baña bir baġdı, ne ġadar para üddürdüñ dēdi. hocam dēdi, para üddürmemiş sīr güdeniñ köpāne acımış de bōle olmuş dēdi. Allah Allah, gene Allah razı ossuñ arġadař dēdi yā. af buyur, hayvana binōlar, sīr güđō burda bir ċiñgene hayvanı bir eřřānen āřama ġada eřřānen ċevirō. ula ōlum dēdim geċen günah yazzıġ babam ġardařım yā. baġ seni řikād ēderim. yaho dō birakiōm
170 yayılması yoġ vallaha dō. teg teg ġapı ġapı eřřānen şey toblō. işde bunnarı teşgiladlarda var da şikayedler yoġ. tōkez yañaz gēđōġ, hemen yā. **ceridmumünni’e** gidmeñ mi?

giderim.

orda hic kimse yoġ. bir de cenaze var orē ben sennen giderdim. dün bir ōlū ōldū,
175 gidemedim. bizim burda bōle tanıdıñ cenazesine mecbur gidmeñ lazım. ben burda ařřāda bir yer orda āċ yoñōdum, araba gelmiş beni aramışlar bulamamışlar. şu eviñ şurasında gidemedim. tanış da biřēdi bōle. **turhan’**da kimse yoġ. **erōlu** var üç hane var. **mehmedbeyobası** var o da şie bālı... bařbān biraz serd. yani ifade tarzına giremem de biraz mutedil olacāñ ġonuřma tarzı biraz serd adamıñ.

180 **gittikċe de sertleşiyor.**

ōyle olmēceġ bir bařbaġana yaġıřmēen işler. hoca ċoġ büyüġ bir ċifcilig yabdı. biñ dönüm arazē yirmi iki yıl egdim. **yořġad’**dan şeleri getirōduġ, biċerleri. **ahmed bey** burada mı seniñ? hē. yā **ahmed bey** ben araba aldım biċere ġoydum baña yardım ēd. he, dōdum yalıñ **ahmed bey** gendini ġurtarırsa ne āla dōdum. zaman geldi ċantaynan
185 aldıġ parayı, hēsab kitab ġōrdūġ. bir ġiramp girdi baña üç sene ċegdim. o **ġamannı** bir hoca var oña gēddig, adam da hapisden ċıġmış yēni. hanımı yalvarō, herif nōlur dō, adam gelmiş dō řōle bi doġun dō. adam, yoġ dō ben yēñi hapisden ċıġdım baġamam arġadař, ġardařım gēd abdesiñi al namazıñı ġıl biřē olmaz. **ķirigġale’**de bir alevi köyü var, **kesgin’iñ haydardede** dē, orda bir doġdur var Allah razı ossuñ. habları vērdi, bir
190 şurub vērdi, şindi şurdan ġirōm mesela bir köye vardım, o şurubu iċmedīsem ġeri ġeliōdum. o da birez řē oldu, Allah’a ċoġ şükür şindi iyīm. şindi acıġ tarlam var, su moturum zar, ċid sürmeyi bilmiyom. bařġasına yabdışom, ēniřdelerim var. üç dōrd tene de tarla saddım, acıġ şeyim var, borcum yoġ. kopartifiñ ortaġdan da ayrıldım Allah’a ċoġ řükūr, neler ċegdim... bu civarda **haymana’**dan ēyi **hamam** yoġ hocam. hem

195 şifalı hem, öteden beri **cimcime sultan** dîe bir patışahıñ ğızı ne bilîm, şêy yanı türbe var orda. patışah da bıĝmıř gôtürüñ atıñ bunu bi yere dîö. orîe ğızı atıolar, artıĝ ne derce dōru, yaralı ğurd çekîör önce yara sōra ğurd êyi olîo. ğız da varıb orda yıĝanınca o da êyi olîo. sōra gelîolar, alıb ğôtürîolar. şindi ğızıñ orda türbesi var. **cimcime sultan** türbeniñ adı da. çoĝ êyi insannarı var hocam şêyiñ kürdleriñ.

I/2

SÖYLEYENLER: A) Hasan Gürkan, 72 yaşlarında; B) Zöhre GÜRKAN, 70 yaşlarında.

DERLEME YERİ: Keskin, Barakobası köyü.

DERLENEN: a) Köy yaşamı, B) Hastalık tedavisi.

- 5 A)köyüň durumunu sen benden de sorma h c, ben. k de kimse yoĝ. bizim k y  n   u g ddi, burda ĝalan fa ir ĝısmı ĝaldı sa a d meyeyim. ann  n mu.   burda y di ev mi segiz ev mi var bunnar fa ir ĝısımları.

B)h c bi  yi yoĝ, fa ir ne. yatacaĝ birer ĝanepemiz bile yo .

A)bunnar ĝaldı **ahmed**, ba  a k y m zde h c ĝalmadı, ĝ  d  g ddi.

- 10 **bura barakobası?**

B)he,    tane bura ya, ayrı ayrı.

A)merkez bura.

di erleri mezra mı?

A) u irelleri mahallemiz var. ** meri  k y , elif lu.**

- 15 **muhtarlık burada mı?**

A)yoĝ, muhdarlıĝ ** meri   lu**nda, ** meri  mahalle**de, **ahmed**im.

B)sen ** ırı  ale**de mi ot r  n.

hayır, kır ehirde oturuyorum oradan gidip geliyorum. kır kalede ba ka barak k yleri de var, akraba mısınız onlarla?

- 20 A)y  .

B) arda ımi  ĝızı var orda.

A)şindi ora barağ, bura **barăobası** yanı bilioñ mu. bizi, **hanteb**’den tarafdā gelme **ğarağoyun tūrgmeni** dēller bize. hē, **ğarağoyun tūrgmeni** dēller bize, ġayrı o **barağ tūrgmen** mi **cerid** mi orayı bilmıom. ayrılıo bilioñ mu sōna ġısım ġısım.

25 **çoluk çocuk nerdeler?**

B)onnar **ısdambul**’dalar.

ne iş görüyorlar?

B)herkeşiñ gendine göre bir ara dere işleri var, òle şıeli diyal, belli işleri diyal.

A)ara işlerinde. özel bir pabrika mabrika işlerinde yoğ. devled işi nē yoğ. amelelig şorda
30 burda çalışıo çocuğlar.

evliler mi çocuğlar?

A)dördü de evli. üç ölumuz var, bir de ġızımız var. işde biz de ġocağarınan ikimiz sürünıoğ, valla sürünıoğ. elimiz ayāmız, **Allah** bundan aşşā düşürmesiñ, sürünıoğ. niyapalım, **ahmed**’im.

35 b)**ğırşêhr**’inden târafda bizim hısımlarımız var, torunumuñ ġayımbabası.

A)**ğırşêhriñ** içinde misiñ?

evet.

B) belkim **cāfer** bilir bunnarı. **çelebi dede ġırşêr**’inde ölmedi mi? **ace**’niñ babası, hocaydı. orda bir öredmen daha var, **ğúrbüz**. soyadlarını bilmıom.

40 **yabancı gelmedi de.**

B)he, êkiz çocū var. hanımı da hoca. o da **ğırşêr**’inde oturió.

ekinler oluyor yavaş yavaş.

A)vala ekinler oldu da bu sene zayıf. önceden yağmur yağmadı ekin yandı da yanı, ondan sōna yādı yêtişdi ya.

45 B)hindi öbür tarafda biçer girmiş, **çamırabadmaz** var, şurda. bugün zabah arpa götürölardı.

...

B)çoluğ çocuğ?

elinizden öper bir kız bir oğlum var.

50 B)**Allah** başlasıñ, **Allah** acılarını görsedmesiñ onnarıñ. oğuyolar, küçüglar?

küçüglar, biri dörde geçti, biri de sekize geçti.

B)ha, iyi. gız çocuğları biraz şeytan olur. çoğ sevdilir gendini.

bizim de oğlan yaramaz biraz.

55 B)ölan uşā öle olur. abavv. amman oğumaya gayred etsiñ. bir de şehir yeri dışarı çığsañ gızıñdan da görķioñ, öluñdan da görķioñ. ikisinden de görķioñ. adam şo ölan çocu dēmıo ki. şu televizonnan interned var ya, her şe başımıza ondan geliyo. her şe. çocuğlar baħıo oña. evden galdıramıoñ onu da. her şe görıo. çocuğlar senden eyi bilıo, ganel dañırdırmeyi.

torun torba da var mı, geliyorlar mı?

60 A) evelki gün geldiler, bir gün galdılar, geddiler. burıe dūñe geldiler de.

herkesin kendine göre işi var.

B)tābi canım, eliñ arabasiynan geldi çocuğ.

A)böyüg ölumuñ ölu asgerde **mardin'**de, işde āosdosuñ birinde geleceg **Allah** izin vèirise, temmusuñ yirmisinde felan geleceg gısmad olursa.

65 **nasıl, yeri rahat mı?**

A)çoğ ırahad. iki göz ev dıö, ben dıö jenetörlara. asgerıede. varalı onda. çoğ rahatım dıö.

B)çoğ şehid var.

70 A) **ahmed**'im, h c bi bařbakanıń, milledvekilleriniń  ocu  ld  d nm   ki. heb k l n  
y  v.

B) heb fa ır  ocu ları. heb d   heb. şindi de  ara olu başolar.

A) onnar egmeg davasında mayış davasında, birbiriynen   r yo   şama a, seni  benim  ocu   lm ş umurunda mı, **ahmed**'im.

ben sigara kullanmıyorum.

75 B) bunnar sigara i er mi, sizi  gibiler i er.

bizden de i en var da eski kuşa a   re biraz az.

A) az  aldı, az  aldı da. **ahmed** ben **isdambul**'a  eddim evelki sene. b ş ay i medim.  zıma   almadım. **ahmed**  zım  ompile yara oldu. omb ş     ba a  orba bişirdi. b  le egmegsiz i dim.

80 **yemek yiyemedin.**

A) y emedim, yara  oldum t  m. ondan s  na da **ahmed** buramda bir yara  ı dı, evelki   n işde  iden ** arşamba**   n   eddim, yarı, dikiş addı, bu  arşamba sonu larına  edec  m. d diler işde, sigara i medi  ondan felan d diler. do dur   le d medi de.

B) ondan olur mu?

85 A)  zım   z  m heb yara bere oldu **ahmed**, omb ş   n egmeg y emedim,  orbaynan idare eddim.

B) **ahmed**, ş  le ufa ,  ocu ları  evindeydig bir sivilce  ı dı. t  m   z n   burasında  ı dı. ben de  nceleri b y  lerimiz  ıban d rdi, on da sı dım i inden h c biş   ı madı, bu da  r   d medi. he, ama to dur bizim y z m ze d di ki bu cild  anseri d di. he, hic d di bunu  sa lanaca  bişesi yo  d di gendi i tedavi  edec    d di.   z  nde  olabilir, y z  nde  olabilir d di. şimdi d di  ıban da  anser d di, bi sorunu yo , yalı ız bulaşıcı diyal d di. hic baş a kims e d di,  aş ndan, tab ndan baş a kims e bulaşmaz, bi teg d di v rem bulaşır d di. v rem pis hasdalı  d di. bu d di, dırn    avlı , o da  anser d di. ay y   altında biş e  ı ı  , yarı   o da  anser d di.   bunu  da
95 tedavisini s rd rmeli. bilec    tedavisini.

tabi, perhiz verdiyse ona dikkat edeceksin, ilacını kullanacaksın.

B)benim bacımıñ gızı varıdı, güccüg ğardaşıımıñ, **añğara**'da. **geçïören**'de oturiollardı, bu evlendi, **ahmed** böyle, ğaşınmış boynunuñ ğulānıñ yanı, dïomuşki ğızğardaşım, ğızım seni bir doğdora götürım demiş. varınca dēdi ki dïö, nïe bu zamanaça ğecigirdiñ dïö.

100 bōle yemeg yïoduğ, yēmāñ başında ğaşındı burasın dïo. hemen ğızardı ora dïo. doğdur varıncı dēdi dïo, nïe ğecigirdiñ bu bütün ğum gimi ğanser olmuş demiş. yā, üş dāfe amelïed oldu, **ahmed**'im, bu ğafayı burdan bōle böldüler, ğeri geçirdiler digdiler. üç sefer. şindi bu sene gelin olacağ. iyi oldu. hah, dïomuşkine. üç sene bu amelïed oldu. üş, dörd dāfe, bēş dāfe. demiş hēc bişïēñ ğalmadı, demiş. iziniñi vērïom demiş.
105 evlenebiliñ demiş. evlenebiliñ demiş. izin vērïom demiş. çoğ şükur **Allah**'a, he, bi de ğocasından ayrıldı, onuñ uçun. ilg vardından ayrıldı. adamlar dēdi kine bu ğanser oldu isdemeg dēdiler, ayrıldı o da.

A) ama şindi doğdurlara varïoñ, accig yarïe ğanser dïö.

B)olmasa dēr mi. bilgisin de biliyo. o ğadar bēş altı tahliller alïo, kelleyi bütün filimin
110 alıyo, internedden biliyo,

burayı nasıl yapmışsınız?

A)burayı kerpicden yabdığ. üsdünde o ayciceg, o ācınan addığ. tobrağladığ üsdünü, ot addığ tobrağladığ, üstüne de çatı goydum.

şu merteg mi?

115 A)merteg ayçiçā, o da normal āC ben de göçücēm **ahmed**, durmam burda. kōde kimse yoğ **ahmed**. benim eviñ adirefi tüm ören. tüm ören kimse ğalmadı burda.

şehire alışmak da çok zor değil mi?

A)şehire alışmağ çoğ zor. **ahmed**, ben **isdambul**'a ğedïom, **isdambul**'da kimse kimsēe tanıımïo **ahmed**. ğavïe var tanıımïoñ, cāmïe var tanıımïoñ. hic tanıen yoğ.

120 B)**isdambul**'da **ahmed** gendi yērlisi diyal ya, **sivas**, **erzulum**, **tokat**. bütün bu mahallede çocuğlar. yanı fağır mahallesinde, zengin bir özel şirkedde çalışıb da iyi bir yērde

durmiŃo ki. ōzelde alışm de evim barķım olsun. şimdi **isdambul**'da heb yirimbēř ğad otuz ğadt evlerde. orda nasıl dinnenecāñ seniñ benim gimisi. hēç.

burada genelde hangi yemekleri yapıyorsunuz?

125 B)genelde burda her yēmā yapabilirim.

A) yanı řu yēmeg dīē biřē yoğ her yēmeg olıŃo, **ahmed**.

B) yanı ne yēmā severseñ onu yapabiliñ. yazın şindi bu mevsimde yeşil fasülle, badlıcan yanı ğarnıyarığ, biber dolması. ğışların da kũfde, dolma gene, ōle bişeler gene mantı. siziñ o tarafıñ yēmā ne olur?

130 **bizde sebze ağırlıklı. hangi köfteyi yapıyorsunuz?**

B)ğıymalı köfde yaparık, bulğur.

içli köfte mi?

B)he, işli köfte.

onu nasıl yapıyorsunuz?

135 B)onuñ şindi içini, ğıymayınan bi baş sũan dōrañ. az da řōle, bizim yuka egmeglerimiz var, az da kevreg egmeg ōfeleñ içine. bōle hamır bezesi gimi dutañ, içini dolduruñ, bayā olur. a şu kevrede olur. onu da bōle yassıldıñ fırına sũreñ bōle aynan yēreseñ yeñ. yimesseñ bişmesi de güzel olur onuñ. sulu bişmesi de güzel olur.

benim midem zayıf kızartması dokunuyor.

140 B)sen mīdaña zētin ekirdā yut. kũnde zabah zētin ekirdā yud. bizim burda bi tene ğadın varıdı, ğadına hasda dērdig, zabahları řu ğadar ōreg yērdi, mayalı, mayasız ossuñ. mīdem, mīdem. ğa doğdura ğēddīsem bilmedi hēç diyo. bi ğadın dēmiřkine zētin ekirdā yud dēmiř. bu sene daşı yēdi burda. vallaha bu bōle ařālarda ōz cacımız var. bōle uzun uzun cacığlarımız olur, camız memā dēller oña. hēř dīŃ onnarı azıma vururmuydum, bu sene yuka egmāñen dũrũmũnũ yēdim diyo. zētiniñ ekirdānnen. gendini yōñuz, yud iki dene ū dene zabahları biřē olmaz ondan nolacağ ki. mīde daşı eridir. mīdeyi, bir de řu ğüccũğ cin biberi var ya onu da yēcāñ. ondan ārimĩŃ o da oğ

145

tesirli. ha siz acî yémioñuz baĥ. ġizardma yaramaz. ġizardma yaramaz. patatis, padlıcan
ōle türler yaramaz. yuĥañız da olıo mu? he, yuĥa olur canım. hemi o tarafiñ yuĥaları çoĝ
150 güzel olur.

sizin emeklilik falan var mı?

A)ben, ĥıfci baĥurluyum.

B)dā tüm almıyoĝ da biliyoñ mu? iki yüz, yüz_elli, bir de doĝdura ĝeddîmiz yetîo bize
ahmed.

155 A) bēn, altı senelîne_ oldum **ahmed**, işde onuncu_ ayda yêdincayda bitiyö, **Allah** izin
vêirse. bi senem ĝaldı.

B)**ahmed** şindi de burda sañ dêseg ki burda, **ahmed** biz doĝdura ĝedecāĝ, bizi ĝötür
ĝomşumussuñ. sen bizi yirmîe ĝötürseñ **Allah** ĝayıllmaz. ĝırĥa gidiyoĝ. baĝ burdan
ĝırıĝĝalıe doĝdura ĝırĝ millon vêrîoĝ. amma devamlı biz è bir ĝarı ĝocîeg nasıl vêreg bu
160 ĝırĝ millonu? aha bunuñ tedavisi_ ossa, amma şherde olsaĝ yüz_elli biñ liralıĝ evde
oturursañ, bedaha_ oluñ hêĥ olmassa. bi suyuñu, elegtirîñı yatırıñ, o olur.

SÖYLEYENLER: A) Nebi Bozbıyık, 73 yaşında; B) Elmas Bozbıyık, 72 yaşında

DERLENEN YER: Keskin, Yukarıkarafakılı köyü

DERLENEN: a) Evlilik, b) Geçmiş yıllarda çalışma şartları.

5 **teyzeyle nasıl evlendin bir anlat hele bize .**

A)nasıl evlendig, biz şindi görücü usulinen düür oldu, aldılar vèrdiler. evel gırğ gün ekin bişdig biz sen biliñ. tırpannarnan, orağlarnan bunuñ babası evine gubaşdıg. gırğ gün ekin bişdig şöle birbirimize dörulub da bağmadıg. héc ne gonusduğ ne de bağdıg. evvel ileydi bizim gúnümüzde sōna.

10 *C)gene bağmışsıñdır canım arada.*

A)yoğ vallaha yoğ.

C)Allah Allah kalkıb da yēñgeye dōru bağmadıñ mı?

A)töbe ossuñ yoğ, héc imkání yoğ. onuñ da ğardaşı neleri vardı, bizim de ğardaşımız vardı. gırğ gún ekin bişdig yăov. ezel at eşşeg vardı, hocam atınan eşşānen giderdig
15 tarlalara, tırpannan orānan, orānan yol alırdıg. gırğ gún bişdig héc gonusmadıg. işde hēsabı da oña göre. bura odaydı. bayā çoğ misafir gelirdi, şěyden **ılgaz**'dan şordan burdan ğatıran satallardı, tahta satallardı, teker satallardı; burġe gelirdi, şurada aTlıg dērig böyüg aTlıg varıdı, ğatırları çekellerdi, arpasını vèirdig, samanını vèirdig, biz dāl de dedem.

20 *C)şeymiş hocam, burası büyüğ bir odaymışdı.*

A)eved, şimdi hocam ne misafir var, ne kimse var.

önce kına mı yapıyordunuz, nasıl yapıyordunuz?

A)he, nişan yapıyoduğ,

nişannılı ne kadar beklediniz?

25 A)valla bilmıom heral altı ay gader begledig.

B)bir sene, bir sene.

A)bir sene beglemisig hocam. ezelden başlıg varıdı, bunuñ babası evine dörd geçinen dörd göyun vèrdig, başlıg. ondan sōna dūın èddig geldig. dörd dene gayın ğarısı varıdı, böyüg evidi, otuz baş nüfusudı, şimdi kimse yoğ başğa. eñ güccu buyudu.

30 B)evel gayınnarımıza gayımbabamıza senelerce, üş dörd sene gelinnig èderdig. bile dambıl dumbul ğonuşmazdıg. bizim ayamızıñ altında çocūmuzı ben etāmde gezdirdim ğúrneri bilıom. tabı, onnarıñ yanında şıab olamazdıg. tarlıe gótürürduķ. hocam sen hañgı melmekeddensiñ?

ben hatay'danım.

35 B)neler çegdig biz. ben her zaman dıom şurda biçerkene tırpannan **hatibe**'yi el èddim zabānan yınıñ altına ğuyduyudum, al Allah'ım vèr Allah'ım on ikiyader tırmiğ desde aldım. ırahmadlıg **mahmed emmim**, ğız dèdi emmim ğızı seniñ dèdi çocūñ vardı nic'oldu dèdi. vardıydım ğız bişmiş. ālamış terlemiş suyuñ içinde ğalmış. ondan sōna bi hasdalıa yaķalandı, ısıcağdan. ya sen hindi al bebeg ğúl bebeg. adam o ğúrner ğèdsiñ

40 de ğeri gelmesiñ.

A)nışan èdellerdi, duñn èdellerdi, davılınan, dūdūnen, işde adlı cırıd oynallardı. her evde bir ad vardı. cırıd oynallar, ata biner. ğılıç tarlada oynallardı hoca, millanıñ tarlada. İeyle yapallardı işde geğer giderdi. ya davıllı èdellerdi, davılsız duñn olmazdı. bizim **ali rıza**'ynan, **hacı memed ā** ikisini everdi dedem, ikisin duñn èddi, biri kıoyde birin

45 **tavözü**'nden getirdi. nasıl duñn èddi davılınan dūdūnen. halbıkı dedem de asgere ğèdmemiş camınıñ hatıbların esgiden gótürmezlerimiş. camınıñ hatıbıyımiş, asgere neye ğèdmemiş dedem. eñ ehdiarı benim. om bēş hane yoğ işde. evelkūn benim ğibisinin birin motur devrildi ğaza yabdı öldü. moturuñ altında ğaldı.

vadesi yetmiş.

50 A)vāde yèdmiş İele. hocanıñ ğeldinde su nēadı, şu kode bi teg dal yōdu, hic bitecig dal yōdu. bi teg şo geçede bi dud dalı varıdı bir adamıñ. hocam eñ soñ ğoy **kesgin**'iñ. **kesgin**'iñ soñ kıoyü bura. vesayıd yoğ ile ki mahrumıed bölgesi gimı bi şey.

C)yine şükürler olsun herkes birer araba aldı.

A)he, var şindi èyi canım.

55 **hangi aşirettensiniz?**

A)benim dedem **türgmen**'imiş, ötïanını bilmem. **cerid** var, **türgmen** var ğaç tür şey var burda.

C)burda kim var cerid olarak?

A)**cerid**, haci mollalar, **cerid**. biz de **türgmen**'ig.

60 **C)yılmaz âbi'ler?**

A)onnar buranıñ yêrlisîmiş, **ġaraŭlaġlar**. eses yêrlisi onnarımış.

B)hañğı dedeñ **türgmen**, dedeñ **kúrd**'den gelmiş.

A)ana dedem **kúrd**'den. ben, baba tarafındaķın dïom. **haymana**'dan gelmiş.

B)hindi de her cüma ġecesi mezarında ıřşıġ yanïo.

65 A)hocam şindi kimse ġalmadı, kıoyde ne hêc kimse yoġ. hocam bilïo, on hane var, om bês hane var.

B)o bizden èyi bilir kıoyüñ durumunu.

C)on hane dedî de şöyle şindi, yêrleşenlerle, ġeri gelib yêrleşennele yirmi bir, yirmi iki hane var. faġad hebsi bir ġarı bir ġoca, bazıları diyelim ki bi ġadın bir evde, bir adam bir

70 evde; bunnarı da hane sayıyoruz. ġenşler yok.

A)**ġırşêr**'de ben o, habsene ceviz dalları vardı, ben çoġ çalışdım moturnan biz. harfied yapardı evel kebce nïe yodu ya. ġazmayınan kürānen harfied yapardıġ.

kapalı ceza evinde mi?

A)he, ġapalı ceza eviniñ yanında, şindi bilmem de o zaman ceviz dalları varıdı.

75 **şimdi hiçbir şey yok.**

A)yirmi yirmi b ş senedir g r m om.

ka   ocuk var amca?

A)iki g z,     lan var, b  .

A)h c biri de burda yo .

80 **neredeler?**

A)**a  kara**'da,   yde, d sene hoca. **antalya**'da.

askerli i nerede yaptınız?

A)ben asgerl  **bolu**'da yabdim.

ne olarak?

85 A)tob u,

ka  sene yaptınız?

A)iki sene

anlataca ınız askerlik hat raları var mı?

A)o zaman annadac m z  o  zorudu asgerlig. hocam su bulam odu  susumuzdan
90    odu . acemi birl inde susumuzdan    odu . **bornava, izmir bornava**'daydım. alt  ay
 aldım ondan s na, bi y ri bilm odu  bi  s t menimiz varıdı,  umandan d dim
a  kariya e  yakın y r n  ese beni o e v r d dim. valla hocam hec bir y ri bilm odu ,
 ırı  ale'yi bilm odu  biz asgere giderkene. d    nd , ileyse seni boluya yaz m d di.
bolu yakın **a  kara**'ya d di. hoca vallaha ba . **bolu**'ya yazdı, iki sene  aldım **bolu**'da. iyle
95  ız lise mesleg lisesi vardı, asgerde onu  yandaydı  hocam. o zaman liseyi neyi
bilm odu , liseyi kim bil odu  eyi, o uryazarl m z y du.

nasıl ge ti bolu'da rahat mıydınız?

A)orda  o   rahatıdı . amma **izmir**'de **bornava**'da  o  susuzlu   egdig, a   aldı .
menderes'i  i kilabında ben orda asgerdeydim, **izmir**'de.

100 **askerde niçin aç kalıyordunuz?**

A)az çıkardı yémeg. he, doymazdığ, az çıkardı.

kıtlık mı vardı?

A)ğıtlık da yōdu ya az vèrillerdi.

belki de alıştırmak için.

105 A)belki de iyle. yăov ora dāñ başı, odun yolardığ, kireç yahallardı. asgerde badana neye, tüm kıtū barakaydı, sōna üş dörd, dörd ğad bina yabdılar. ezel aylığ izini vardı hocam, bir ay, ay izine gelmedim, om bēş de varıdı oña da gelmedim, bir ay da mezunied vurdu, iki buçu ay, ér geldim ben. ezel mezunied vururdu, izini ğullamazsañ tezkerie yoñu vèrillerdi,şindī ōle diyal, meçbur ğullaniyoñ. bir hafda sèfilleri dışarı çıkardmadı
110 **bolu'da, asger nöbed begledi.**

bekar mıydınız o zaman?

A)yō evlîdim. bizim biladeriñ hanımı ölmüş o zaman. ordan bir de mezunied izini aldım o zaman geldîdim, ğadir ōredmen burda milled toblanmış hoca, ben çoñğar'dan indim geldim yayan. ğadir ōredmen burdaymışımış o zaman.

115 **elbiselerinizi kim dikerdi teyze o zaman?**

B) o zaman elden dikerdig.

A)elden gendileri dikerdi.

B)elden dikerdig. ezel, tabi antere vardı, bālama don vardı onu giyerdig, ondan sōna bile ald üsd elbise çığdı, elden dikerdig giyerdig. şindi de satın alıoğ.

120 A)senede bir sefer pirtie giderdig ğalabalığ; ata, eşşā binerdig babamınan dedeminen tohum hābesi dèller hābînen gider bir hābe pirtı getirillerdi, herkeşiñ ehdiyacını herkeş gendi dikerdi.

B)söz dıom sañ ğaç metire eteglig, iki metire elden diker giyerdig.

köyde diken birisi mi vardı?

125 B)herkeş gendi dikerdi, inneynen dikerdig.

A)kóye daha ğac sene oldu halk étim geldi, o zaman ğadar dikiş nakış ne aşıodu işde. ondan da makine çıĝdı milled makineynen alışdı, gendi dikerdi. halkétimiñ geldinde sen yōduñ bagi mıĝdardı, ellām. çarallardı, nebi amca! ya, iki çöreg sar yăo dèllerdi. şorda balĝonu vardı aldli üslıdı o zaman. iki ğadlı ev, sarardıĝ, iki ĝız da bizden ĝedıodu.

130 **gurkunuz da var herhalde, gürk mu diyorsunuz?**

A)ĝurg ĝurg, civcisi var hocam.

civcivler biraz büyüyünce ne oluyor?

A)bilic, biliC ondan sōna taviĝ olıō. anac dèller işde bir seneyi geçince. cücügden başlıō, cücügden bilice, bilicden tavıa, taviĝdan anac dèller hocam.

135 ...

ilim tahsil etmek için okuma yazma lazım.

A)eñ ĝıymadlı oĝuma yazmayımış. oĝuma yazma bilmıōñ ĝedıōñ hēc bir yeri bilmıōñ. hic bişie annamıōñ ki. burie benim pusulam geldi bu kóye, kóy büyüĝ, yüz elli hane varıdı, **şerif ā**’nıñ oda var sen biliñ bir ĝaleyçi vardı laz. **izmir** demıō da **bornova** dıō,
140 sade **bornova** yazmış, kóde kimse bilmedi. yaho **bornova** nereniñ **bornova** hocam, bilen olmadı. babam ırahmadlıĝ dèdikine, lazdan bi soraĝ o belki bilir dèdi. ĝaleyçi ĝab ĝaleylıō, vardıĝ, babam sordu, a dèdi ora dèdi **izmir**’iñ **bornova** dèdi. **izmir**’e bālı dèdi orda dèdi **kóre** birlı var dèdi, étim ĝórıolar kóriē ĝedıolar asgerler dèdi. laz î bilıomuş. biz vardıĝ, hocam bir étim yabdışıolar bizden evelki ĝoruya, bir étim yabdışıolar
145 adamlara acayib. ondan sōra bir emir geldi ki **kóre** ĝaldı dıēn o étimi yapannar da ĝidemedi. kóre ĝaldı o zaman. **menderes**’iñ iñkilabı işde. ondan sōna şiedmedi. oĝur yazarlı **bornova**’yı bilen olmadı.

teyze gelinlerinden memnun musun?

B)ĝurbannar oldüm gelinner yanımda daı, yıraĝdalar. értemde bir ay iki ay ĝalırım.

150 **torunlar var mı?**

b)biriniñ var üç çocū, biriniñ var üç çocū. bir ۆlanıñ var bēş çocū birini gelin ēddi, birini asgere salacağ. ēñ güccūmüzüñ bi çocū var. bi denesiniñ üç ۆlu var işde bile.

sizin adınızı da koydular mı?

B)böyüğ ۆlan ğodu da avrad çīrmīo.

155 A)ya, gelin çārmiyo.

B)ğız dīomuş gelincig, baba dīomuş hocalar dīomuş benim ismimi sorīolar dīomuş gelincig dīomuş. seviolar, seniñ bu ismiñi nē çīrmīolar da sıla ğodular dīomuş.

biraz da genöler yeni isimleri seviyorlar.

B)amān, Allah acilerini ğórsedmesiñ. bizi de ele ayā düşürmesiñ ğurban oldūm Allah.

160 **ağız tadiyla yaşasınlar da çocuğlar...**

B)yaşıolar, iyiler.

A)dezzeñ işde dizinden amelīet oldu, o dizinden gideceg de ıramazanı beglīoğ.

neyi varmış?

165 B)kireşlenme var. birinden oldum da, hindi birinden, olmadīm dizimden pērişanım, yōriyemīom.

A)ğēddig bundan bir ay önce de gel dēdim, seni amelīed ēddirīm dēdim, sōğ dēdi. sōğ dīēn olmadı. yirmūn ğaldığ **añğara**’da olmadı amelīed. şindi bi daha gidecēğ.

SÖYLEYEN: Söyleyenlerin isimleri tespit edilemedi.

DERLEME YERİ: Keskin, Cerit Müminli köyü.

DERLENEN: a) Caminin yapılış hikayesi, b) Köyde tarım faaliyetleri.

5 **Bu cami ne zaman yapıldı, nasıl yapıldı?**

A)bu cāmî elli yèdide yapıldı, biñ doğuzyüz elli yèdi de.

kim yaptı?

A)o zaman **saiT hoca** diè bir hoca vardı, biz küçügdüg. bilioñ mu, esgice gara yapıydı. duddular, efendime söyleyim, bu hoca milleti dînemedi, cāmî yıgđıo kōlünüñ elbirlîyle,
10 imece usulü dèller ya, öylece kōlünüñ şîyle yapıldı.

B)içine diğğad éddî, hic direg yoğ. hic direg yoğ, **bursa**'da **ulu cāmî** górmüşüñdür. ha, onuñ içi gimi hic direg yoğ bunda. tarihi bir cāmî.

C)ācdan birbirine pağlamayınan, esgiden selvi āc dèrdig, şindi on segizlig veya yirmilig demirler, şindi gene var demir de, uşlarını sivriddirdiler, çivi dēl de onnarınan eg
15 yèrlere çağdılar.

A)tavan şegli betun felan yoğ. şōle tağdayı dōşediler çatınıñ şîene, üsdüne biz şîeg dèrig çamırdan addılar, ōle. şindi yapılmîe teşebbüs éđōler daha da yapamîolar.

bu köyde herhalde birkaç aşiret varmış, cerit aşireti var.

A)var, **cerid** aşireti var. **bèyler** var. temelini bilmek, hani **kōylüler** var, kōlüler buranıñ
20 yèrlisi dèller. dā çoğ bēş altı ğabile var ğısım ğısım he, var. kimi **olunnu**'dan gelmiş, kimi efendime sōliem **bēşler**'den gelmiş, kimi **ğazibālî**'den gelmiş. herbisi bi yèrden.

tatar var mı?

A)**tatar** burda yoğ. ğarşı kōlerde var. **yoncalı** var, **poladyurdu** var, **üçguyu** var. üç tâne **tatar** köyü var burda

25 **köyün nüfusu ne kadar?**

A)yüz yirmi bēş hāne. eñ ġalabalıġ köy **kesgin**’iñ kōŭ bura. esgiden bura daha ġalabalıdı, mesela bu etiraf kōlerin hicbirisinde. **olunlu** dēriz iki ev yoġ, **erōlu** dēriz bir ev var, **āca ceviz** dēriz hic yoġ. efendime söylīm dġer **kōşger** dēriz hic yoġ. yazın ġeliolar, azıcıġ işlerini ġörüb ġışın ġoyub ġedġolar, kimse ġalmıo. eñ ġalabalıġ bu **kesgin** civarında bizim
30 köyümüz.

tarım olduġu için mi nüfus azalmıyor?

B)arazi vėrimli, akarsu var, içinde göl var, şindi de bir göled bālanġo. baraj balanġo, sulama barajı, bir de akarsġümüz çoġ, hayvancılıġ çoġ burda.

ne besleniyor hayvan olarak burada?

35 B)ķoyun, keçi, sıġır, manda

D) ġoyun ġeçi az ġaldı. esgiden om bēş sürü varıdı.

A)gene de var canım. ġoyun ġeçi var, gene de var. malcılıġ var, malcılıġ çōāldı.

D)bir de çeltig var işde, nohud fasülle; bir de tahıl var, arpa būday. yani burası **ġonya**’niñ tobrāndan vėrimlidir ama ufaġ oldū için, o az oldū için ġonya gibi ġeniş deġil.

40 poladlı gimi ġeniş deġil, ama tobrāmız iyi vėrimli.

A)ġurufasilesi çoġ meşur. ġurufasile hemen hemen bu civarda bundan başġa kimse almazlar. çoġ ġē çabıġ bişer, lezzedġiolur, fasille her tarafda meşur. mumınni dēdiñ mi tamam.

D)**añķara** lokantaları falan özelligle gelir, ġamyonnarna alır ġedeller.

SÖYLEYENLER: A) Mustafa Torun, 82 yaşında; B) Mustafa Torun, 53 yaşında; C)Ünzile Torun, 50 yaşında. (Sivas Uzunyayla'dan göçmüşler.)

DERLEME YERİ: Keskin, Kavurgalı köyü

DERLENEN: a) Evlerin özellikleri b) Yaşlılara bakım

5 **aşiret nereden göçme buraya sizin?**

A)biz **uzunyayla**'dan, herbirisi bir yandan gelme.

toplama mı burası?

A)he, toplama. biziki uzun yayla. biz **uzunyayla**'dan gelmeyig.

C)kombe yabdîdim âbi getirsem yêr misiñ bir parça?

10 **bir parça getir abla.**

A)şindi elli birde urgancı geldi burîe, tarlaları dönüllemeg için bilîoñ mu? o zaman da bizim adamlar ordâ adamlar burîe geldiler. biz bunnan emmideşig. bunuñ babasına gelmişler, ordan da babası da, babamıñ yanna getirmiş, ille geliñ malıñızıñ başına tarlañızıñ başın dîen bilîoñ mu? bunnar da gèdmediler, sōna bunuñ babası gèdmiş. ulan varsa ki bir araziya varmış arkadaş, araziya varmış çoğ güzelimiş, gèdmediler galdıg işde burda galdıg yanı.

çocuklar okuyor mu?

B)benim çocuğlardan okuyan yoğ. üş gız eliñ öper bir olan. eñ büyü olan segsen bir dōmlu, **gırıggale**'de şîede çalışîo. özel...

20 A)ırahmadlıg **halil** gèddi, ille bir gèdeg dèdi on da gidemedig.

B)mobilya fabrikası var **gırıggale**'de o da bizim kıyılı, şey var ya **modalayd** dîo ya, orda çalışîo olan. hepsi evli.

C) yèdi senedir yalıñızıñ.

B)ğızlar evlendi giddi, olan da orîe gèdince, biz de burda bõle ũraşıoğ baħalım işde. heb
25 iki gişi milled. köylü heb iki gişi. birine bişîe olsa ya hasdalansa ya ölse o ğapı ğapanîö.

Allah ikisini de birbirine yakın şey yapsın.

B)he, öyle olsa iyi olur da. o da öyle diyal işde.

gönlüne değil diyorsun ha?

B)heb ğónümüz onu isdiyo da...

30 **özellikle hanım önce ölüp de erkek sonraya kalırsa daha zor olur.**

B)baħ!

C)ğadın ğısmı bişiriyo indirîyo, giddi mîdi bir yere sınıyo. ah şöle héc bi yerîe sîmaz. çırî
çırî ğalır. ğassıñ elleme. sürünsüñ dursuñ nîapacāñ.

B)niye sürüniyo, dörd tene gelini var.

35 C)az çañasını dutarsa baħar gelinneri.

A)itişînen baħallar.

B)ellerine birer küreg, itişînen birer küreg.

B)beniki teg baħmassa ben şorda ğalırım. bunuñ dörd tene gelini var, itişînen baħallar.

A) he, baħallar baħallar.

40 B)o dèr sen îe baħacāñ o dèr ben îe baħacām dîe baħallar. beniki teg baħmassa şorda
ğalırım.

A)beni deyzîen peşine ğoymasıñ. ben ötianni isdemem. tamam mı. kepaze olursa da bu
ossuñ.

D)ben olmam da sen gendiñi düşün o zaman da sırîe düzeller. **dedemiñ ğara**
45 **memmed'i** bilîoñ mu, solaglı. bir ayı dolmadan gelinner birbirine çırırdı. mermer! ay
dolîo yarin gôtür. 'zöfre! ay doldu mîdi yarin gôtür. aman bir zor ğelîo dèrdi **memmed**,

ālardı **memmed, ğara memmed**. bir ğun evel birbirine sen ğótür, sen ğótür. Allah kimsie ele ayā duşürmesiñ ğurban oldüm, duşmanısam.

50 A)valla gelinneriñ ğúnüne ğalırsağ havaynan boyraz. içinde bir gelin var on da sölemiecām ya bir gelin var.

C)boşuna, mayışıñı vèirseñ bağarım yōsa bağmam. vèr mayışıñı saña nasıl bağarım ben.

A)heb yiem adamı şindi herkiş bilioñ mü? ula, gene mayışımı sen bää bağınca, sen de yiecāñ ben de yiecām.

55 C)bağ oz gelinneriñe ğúvenmioñ baña ğúvenioñ, o zaman mayışıñı baña vèrecāñ. Allah elden ayağdan duşürmesiñ, bağana da zor, yatana da.

D)şu cücügler çığdı mı, satın mı aldıñ?

60 C)bêş dene aldıydı, aybara cücuyümüş. ne ğózel böyioldı. bir ğún **ğırığğalie** ğèddig ğeri ğeldidig iki tenesi yok. üçü ğaldıdı ya noldu, buña 'noldü. ertesigún böyle sabanan kağdı, buña ğoydum, bulamadım onnarı yitirdim. şöle şurda duşıoldı amā ala ğarğa ğeldi, ğondu. hemen birini dideledi ayağlarınıñ altına aldı, öldürmie başladı. öldürıomuş alıb ğidıomuş. amā dedim buña lan dedim cücüğları ğarğa ğótürıomuş dıen. ikisini üçünü sağladıydım Allah var, birini dideledi ğoydu. birin gene dideledi, bayā iyi oldıdı dıdelıenden sōna o da öldü. neresine vusduysa, bitecig bu ğaldı.

65 D)onu ğafadan dıdelıo.

C) iyiydi ya, ğúverdi ğafası. şindig bi teg bu ğaldı kele bêş deneydi.

nüfus azalınca tilkiler falan ortaya çıkmaya başladı ha?

B)hē canım, kıyüñ içinde ğeziolar.

meydanı da onlara bırakmayın.

70 B)nioreg bırağmayığ da?

C) kıyün içi dılkınen doldu ğışın.

B)kóyüñ içinde geziolar. ya şindi kóy galabalıdı önceden giremıödü. afédersiñ kópeg çödu insan çödu, büyüdü büyüdü, girmesi mümkünmıdı. ya şindi hiç yanıñda gezer gimi geziö.

- 75 C)memmed āmgil'iñ ğaç tene tavı vardı alayını ğótürdü, teg teg ğayıb oldu, bulamadılar. alı osman emmimgiliñ ğaş tene ğayıb oldu. harmandan tarafa giddi yaylım onu ğabdı ğaşdı.

buralarda avşar yok herhalde?

- 80 B)yoğ, biz turğmenig ordan gelme. kókenimiz ordan gelme biz de bilmıöğ da. babamıñ dedesi mi gelmiş, amān hepimiz aynıĝ ĝardaş, ama biri tatar biri bilmem ne biri bilmem ne. hepimiz aynıĝ işde.

tarlalara ne ekiyorsunuz?

- 85 B)ārılığ arpa būda ekiöğ. sulu tarım yoğ bizim burda su olmadı için pancarımış şuyumuş buyumuş, egmıöğ az su olması lazım. öle bişie yoğ bizim arazi ĝurağ. onuñ için arpa būda ārılığlı. nohut ayçiça ekiler

nasıl, masrafını karşılıyor mu?

B)orayı héc ĝarışdırma. aha ĝırşehr'inen buranıñ arası ne, aynı. ĝaş lira buda?

bilmiyorum inan, ekmeği biliyoruz ancak ekmeğin fiyatını.

B)bêş yüz lira. mazod ĝaş lira onu bilıoñ mu?

- 90 mazot da üç buçuk dört arası.

- B)üc yedıüz. sadece mazod yāni. ĝúbre dесеñ hakeza. bi şieeler aldı zaman bir mazodunan ĝúbre diyalkine moturuñ her türlü masırafı var. lasdı tükenıö, aküsü bitıö, demir ĝırılıö, pulluğ alacāñ, şunu yapacāñ, bunu çatacañ. adam nıelesiñ, tamam demire zam geldi dıö ĝoy üsdüne. olan kime, baña; çifciye diyal mi. è bêş yüz lirıe buda sadmayınan bunnar ĝarşılanmaz. ama nıapacāñ, yapacag başga bişie yoğ. nerie gideg ne yapag, annasañ da gesse ĝarnımızı da doyursağ egmeg zorundayığ. çüñkü yapacag bişie yoğ. aklımız bişie yedmiö, gücümüz başga bişie yedmiö ondan bunu yapıöğ, yōsa çidcilig yapacag mesleg dıel de. yapılacag bir mesleg diyal amma ağılımız başga bi işe

y dmi . a lımızı  bi ba  a i e y dmed inden anca onu yapıo  onu g r m ss  . onnan
100  ra ıb g di   i de.

**biz de  yle. ben  imdi   retmenlik yapmasam ne yapaca ım, bir inek dahi
besleyemem.**

B)y ov  imdi ben  redmenn  yapabilirm m, hic m nk n  yo . ha sen de benim yab ımı
h c m nk n diyal yapama .       sen o i nen h c  ra mamı ı . altı y di ya ında
105 ba ladı  o ula hala o ulu  i indesi . sen o i i yapabili  mi, yapama . ben de seni 
yab ı ı yapamam. aha daha y  i geldim, bu yanda    d n m  uru fas lle egd dim
bil   m , onu  arasını  egdim geldim.

A) u emeglilig  yi oldu, emeglilig. emegli  olmasa  i e g c   y dmez. g c  
y dmeyince de mecbur  alı aca .

110 **buranın  zeri neyle yapılmı ,  ey var.**

B)sap sap. az i de, bi irig d rig   le  amır tobra.

ondan mı serin oluyor, yoksa yakar kiremit.

B)tabi canım i eriye gir, buz gimi i eri.

kı ın nasıl?

115 C)ısıca  oluyo  ı ın.

D)evimizi  i i b yle d il. oralar ta da. o zaman d  m  av mız da varıdı ya n  burları da
tahd   dmed seg.

B) am n osand dim osandım, yorulдум, yalı ızıdıм. yalı ızlı  bizdirdi,  indi t ll  bi  
diyal ki ev d anı   eni . tobra  evi d zene  oyma  zor; yapılmı  evi.  ra ır an yorulдум
120 erindim, halbiki bunu t m n   avladsam adsam bir    varıdı bizde, yo m di,
d  eseydim. ha bura da  a mı  olurdu, tertemiz olurdu. a bi  ald se ta ım  aldı i de
 yle.

ferah olmu , y ksek de yapmı sınız.

C) bir de ne olsa da ğardaşım kóy yèri seriñ olur, şeher gimi olmaz. aha bizim çocuğlar
125 ğırığğalede yanıyo.

A)bizim eviñ bi tarafından akiyo acığ, niye aķıöse?

B)iyi olur, seriñ olur.

A)seriñ düşer bilioñ mu?

şu ağaçlara ne diyorsunuz, mertek mi diyorsunuz?

130 B)he, siz de mi diyoñuz merteg diye?

evet, hatta biz bunların küçüğüne mertek diyoruz.

B)he, biz de onnara aynan merteg dèrig bunnara da döşemelig āc dèrig.

A)varıb da dèmıo ki üle yavrım şurdan aķıö, şurıe bir baķıñ dèdî`yoğ.

C) gene laf baña döndü geldi.

135 B)kime dıeceg?

A)ula kime dıeceg, kim yabdıse oña dıeceg, oluna dıeceg.

B)onuñ ölu seniñ neñ?

A)bişeyim diyal.

D)işde İele babİe de İele evlat anca o ğadar hõrmet eder.

140 C) ğız anam aha vallaha, bizim **mırad** geldi mîdi babasıynan derdini ānadıllar
birbirlerine, ğonuşullar, danışıllar. bir soğum durmaz, o çocuğ cümörtesi bazar gelir,
aha şu çatınıñ üsdünü tüstüm, çimentosonu şeyini addı giddi, babam oralara çıkamaz
dıên. **mırad**’ım hēc bir soğum durmaz Allah ğurban oldüm bizim dıal Allah’ıñ, canı sa
ossuñ.

145 D)sen ölüm yavrım dèmıoñ ki onnar saña bişİe dèsiñ.

C)ğara ğara yanaça kèşgem bu ölse.

A)aharıñ da öñ duvarı uçdu, nĩörecāseg orĩe.

B)tüm uçuracāñ. tüm uçuracāñ.

A)óñünden açarsan ğafes ğimi dursa da, şõle ufağ defeg şeleri ğoysağ noşur?

150 B)ne ğoyacāñ ufağ defeg şeleri yaho.

A)ulan mibzerim var.

B) seni pərişan éder ora pərişan éder.

A)ider bilĩom da onnarı nère ğoyacāñ ā ğış gelĩo.

B)neyi?

155 A)mibzer var, holder var efendim, şeler öte beri.

B)mibzeri duvarıñ dibine bir sac alacāñ, duvarıñ dibine ālĩeb üsdüne bi sac ğoyacāñ orda ğalacağ.

A)benim õlaniñ biri inşādcı bilĩoñ mu. inşad yapıo, ğaç senedir de dĩoduğ adamlara dursuñ bağalım dēdig. bu sene yabdırdĩdig, çatıladdığ yanı. ayrı evim var da evim, o
160 esgi evlerdi oraları da çatıladdım, é altı millar para vērdim. ā yarin, yarin da şura benim dĩe sāb olacağ. parasız çatılıēmeler yanı. mazemeñi al da yapağ diyemediler. yā.

idareci olacaksın sen büyüsun ya.

A)büyüğ, böyüğ yā, böyũ de ğollamağ lazım.

oğluna para verdim say.

165 A)yaho o parayı aramıyom ben. ben sadece oña vērsem parayı o ayrı mesele.

SÖYLEYENLER: A) Rabia İLELİ, 70 yaşında; B) Haydar İLELİ, 73 yaşında, Tatar Göçmenleri.

DERLEME YERİ: Keskin, Polatyurdu

DERLENEN: Hastalıklar ve köyün tarihi

5 **burası tatar köyü değil mi?**

A) **tatar.**

hangi tatar?

A)vallahi ben de bilmiyom hañgi **tatar** oldunu, **nogay tatarı** dèller ya.

düğünleri nasıl yapıyorlar?

- 10 A)amān, işde davıl tutuğ, bayrağ ğaldırıp yapıollar, aha, şurda kıoyde yapıollar şindi. bugün yapıollar şindi orda.

siziñ yaş kaç?

A)yèdmiş.

hastalık var mı?

- 15 A)var, olmaz olur mu. tansiyon var, şeker var, ondan sōna kalb sıkışdırması var. kalbim sıkışdırıyo. iyne yapıolar, dā iķú ğún oldu ğeldim, o boru atağ bōaza hortum, o da ben addırmadım. ben addıramam dayanamam dèdim. bayılır nīeterim dèdim. ibdal èddirdim addırmadım.

amca da geldi.

- 20 A)hē o da .. dolanıb ğeliō. ğel acı.

B)selam alīéküm

aleyküm selam.

B)hoş geldiñ

hoşbulduğ.

25 B)ñiepïoñ.

iyiyiz, siz nasılsınız amca?

B)elhamdülillah.

önceden beri bu köyden misiniz?

B)bu kóy göçmen gelmiş önceden beri. burda dōma büyümişem.

30 **şu ileridekilere, pöhrek mi ne diyorlar onlara pek benzemiyorsunuz.**

B)onlara benzemeg. biz **çerkez tatarıyığ**, onnar **noğay**. onnar bizden biraz değışik. onnar, şurda **uçkuyu köyü** var, depeniñ ötüyüzünde, üç hane felan, büyüdü de, şindi köler güccüldü, kimse ğalmadı, orda onnar da onnardan. bir de şîede, **dērmēnōzü**’nūñ yanda **ğaman**’ıñ **darıözü** var. **dērmēnōzü** aslında bizim **tatarlar**’dan, **tad** bizimkiler, **tad** geçiö. **tat**, **çerkez tatı**, onnar **noğay tatarı**, **kırım tatarı** dıög onnara. **darıözü**, **gözdepesi** şindi ismi **yoncalı** oldu ya, şurda **uçkuyu** var bir de şeyde var aynı onnardan **kırıĝgale**’niñ **sülübüg köyü** var, **ĝarageçili**’niñ yanda evet, **ĝarageçiliē** bālı.

35 **şu an neyle uğraşıyorsunuz, bağ bahçe var mı?**

B)şu an biz bā, bahçe hepsi de varıdı. ūraşıduğ da şindi güc yēdmēnce çocuğlar seniñ
40 gibi memur oldu, geçdi giddi, canıñız sãössuñ, biz de hanım da zaten hasda.

ne ekiyorsunuz bahçeye?

B)bahçie, biber, padlıcan, tomatıs, hepisini ekiöduğ fasulya da, egdig baķamıöğ, gelecādi çocuñ biri daha gelmedi. elmamız da elma varıdı kıaysı varıdı, yeşiller baķılıö da peg bu sene mēyve yoğ. bosdan egdīdig ĝıraça bilıö musuñ?

45 **kaç çocuk var?**

B)çocuğları söylemem, siz öredmensiñiz nazarıñız dēr.

maşaallah diyelim önce nazar değmesin.

B)sekiz olan, üç de kız var. olan dokuzdu Allah'ın rahmetine gavişdı.

A)hepsi de az çok işini buldu, egmeglerini çıkardacağ kadar.

50 B)çocuğlar hepsi şimdi, herkeşin çocu da gèddi bir biz diyal. kıylerde hiçbir genç yoğ.

şimdi yeni yetişen nesil şehri tercih ediyor.

B)şindi yeñi yetişen nesil şehri de, tahsil de yapıo, esgiden bizim günümüzde okul
yoğdu kölerde. esgide okul okumadıg ilkökul. kıy imamında kışın iküç ay, eski **türkçe**
kur'an okurduğ, onnan ne belledîseg, île, yeñi yazıdan askere gèderken mektub
55 yazmayı bile bilmîödüğ.

A)téléfonnan ıraşıollar aci, aci bunu niçin ıraşıollar?

B) olan ev avantajına kaydol dıo, bilmem şuna kaydol, amân! kapat, bahmayiver.

A)acig yatım dedim bu tarlıe gèddi, bir téléphone geldi, kağdım aşdım, teyzecim işde
téléfonuñ şu şazdan işde şu şaza bālayıñ, benim telefonom da yoğ bālicām da yoğ
60 dedim, boşuna aramayıñ dedim. vallaha, téléphone da yoğ bālīecām da boşuna
aramayıñ dedim.

B) yā şimdi bedafa mı konuşacāğ, devletiñ zahar şirkedse de devletiñse de, bunnar kaç
şirkedse bilmıoñ. bir bakıoñ tek bayan arıo, bir bakıosuñ érkeg arıo. è bize şıe kaydol
Allah Allah, yāo konuşıoğkine parasını vèrecāğ. bu devletiñ de hağğı, milletiñ de hağğı.
65 geçen birisi diyodu, bōle kaydédmişler, adam vasayidse, sen bedava şu kadar dağğa
konuşacağsıñ bilmem ne. ondan sōra bēşyüzbiñ lira artırmışlar. **ahmed efendi** çay
içerig diyal mi?

size zahmet etmeyelim.

A) ayaklarımdan yirīemıom gayrı.

70 **ne yapacaksın senin de varlığın yeter.**

A) nıapım ana oturıom eviniñ içinde, dā iküç gün oldu, doğdurdan geldim ne bilim
oturıom, nıapicāsam bōle. çocuğlar üzülıo, öle. şu tizlerim ā bükük yürīemıom.

tizlerimde ne varsa bu tizlerimde. iksinde de bükük yürümöm. nıapicāsam bōle, bilmöm ki.

- 75 **Allah sevap yazıyor, ayağımıza diken batsa Allah sevap yazıyor, hiçbir şey boşu boşuna çekmiyor, sabrederse insan.**

A) çocuğlar götördüler, ƙalbiñ dālmış, dālma yabmış dēdi doğdur. ilkin dēdîde yanı hab yazdıdı, boru atarığ dēdi, borî de ben isdemedim, ibdal eddi. bu sēr giddim gine ōle. ğalbiñ dālma yabmış, sen ne yabdıñ bōle, sordu, sual ēddi. vērđiñ habları yuddum
80 doğdur bey, hic iyi olmamış ğalbiñ dēdi. ğayrı şu ğolumdan ƙan aldılar, üç şişe ƙan aldı, o, yazılmadıı hapi almamışlar. ğayrı o ne ƙanı almışlar da üç tene îne yabdılar, ondan iyi olursa olacağ olmasa bilmöm işde. soluğ alamöm. bi bunnan ikimizig evde kimse yoğ.

sende okuma yazma var mı?

- 85 A)yoğ, oğuma yazmam yoğ.

dün buralar sıcak mıydı?

A)hî, iküç gündür sıcağ oluyo, çoğ sıcağ oluyo. erig yērseñ şorda erig var al da yē. can erî mı dıolar ne dıolar.

burda kim oturuyor, karşıda?

- 90 A)ora da bizim. ora da bizim. çocuğlar geldi mîdi yatıyolar, ƙaƙıyolar işde. şū, şu tarafdā ƙayınımın, dışarıdā. ħacı, sen çay ƙoy ƙaynasın baƙalım.

amcayla akraba mıydınız?

- A)yoğ akrabamız değıl. aħrabamız değıl, yanı köyümüzüñ ğomşusu. inemiz var altı dene. ineglerin hebsi sālım dēl de, biri sālım işde ikisini ƙurbana bıraƙacağ. çocuğlarnan
95 beraber kesiyolar. bir oluğ çocuğlarnan beraber bayramda kesiyolar.

çocuklar nerelerde?

A)biri ƙaman'da, hasdānede, birisi şeyde isdambul'da şirkedde çalışıō, biri añƙara'da ƙapı pencere pilastînde çalışıō, şindi yeni ƙapı pencere çığdı ya, çocuğlarıyla beraber,

onda alışıyo. iki denesi atliyede, **ķırıĝĝale**’niń adliyesinde. biri imamnıĝnan
100 **ķırıĝĝale**’niń ķóylünde. **bāřılı** dıyolar orda. birisi de yine **ķırıĝĝale**’niń ĝóylünde, bāřır
orda, orda alıřıĝ. ķızlar, ikisi **kesĝin**’de ere vardı, biri **ańķara**’da. on da ĝayımbabası
öldü işde on om bēř ĝün oldu, geleni gideni çoĝ olıo bűön ĝardeřleri giddi, yēńgesi
giddi baş sālına, bizimkiler giddi geldi de işde. ben gidemedim de, bunnar giddi
geldiler, baş sālına işde. amān işde var mı yoĝ mu? atliyedeler, biri gene adliyedeydi,
105 ıĝdı şindi pencere ķapı yapıyo, **ańķara**’da. birisi de işde şunda bunda.

SÖYLEYEN: Ali Ertaş, 78 yaşında, Keskin'in Kavurgalı köyünden göçme.

DERLEME YERİ: Keskin, Kuzugüdenli köyü

DERLENEN: Köy yaşamı ve kan davası

5 şundan birez getirîm mi?

yok yok iyi, yeter

şey mi, bi çay gôyîm mi?

yok, içtik. şu köyden geliyorduk. polatyurdu'ndan.

düniën ordîedim. benim de hanımım öldü ya gendim gaynadırım.

10 **siz türkmen aşiretinden misiniz?**

türgmenig. ğavırĝalı'danıĝ, è daha esgileri beg bilmeg de. **ĝavırĝalı'**dan burîe gelmissig, arazi yalıñız ĝarışıĝ. bizim araziya da bu yana fazlayımış. ĝeri o yana ĝedmiyeg dîĝ yanı öteberi, esgiden ĝanıñenen iş ĝórlîodu ya. ĝanıyınan, çifdinen, sabannan sürellerdi, okúzünen. onuñ uçun burîe yêrleşmişler. burîe var, bir mahale aşada var. bölüg bölüg.

15 **killig** var, şu **killînen** de muhdarımız bir. şu yanda, o da **ĝuzugüdenni** gerçi. hani kürd köylerî mi bölünmüşler. esgiden derelerde nêrelerde kil olurumuş. mezra mı diyolar, ôle bişîe işde.

kaç hane var burada?

20 burada şindi, oturan bir şurda davarcı var, bir de ötiyan muhdarıñ evi malı niyen onuñ malı çok. bir de ben işde yazın nîen geliyom, ĝışın da **ĝırıĝĝalıe** gidîom. **ĝırıĝĝale'**de evim var. 'he. uşaĝlar da orda işdeler. İe kötü beş_on dönüm tarlamız nîemiz var, onnarnan uraşıb durioĝ.

önceden beri rençperlik mi vardı?

tā esgiden beri rečberlîmiz var da, ben fabrikîe, **ğırıǵǵalıe** göçeli ǵırǵ sene oldu. fabriǵe
25 nîe girdim orda. emegli oldum. şu şu ceviz, mēyvalıǵ benim, orda çeşmeler ni de farǵ
èddiñ mi. 'hē. yoǵarda var. yanı mēyva işinde bol. yüzelli tane var aşşa yoǵarı. işde bōle
Allah hayırlısını vērsiñ, ne dîem. hanımıñ da hasdalandında şu **demirel hasdanesi** var
ğırıǵǵale'de orîe götürdü uşǵlar. ordā doğdur da, onuñ elinden de birǵaç ölüm olmuş
da, bilemedig işde. ancu yaparǵana bēyne giden damarı padladmış, admış bēş
30 yaşıdaydı benim hanım admış altıydı, çoǵ diriydi. aniden yarım sātîñ içinde amelîedde
öldü. yalıñız pērişan eddi birez. dördüncü senîe ǵırîo bu sene. dördüncü biteceg güzün
Alla izin vērirse. zor olîo. dünyadan da bahanımız var; gelin, ǵız, uşǵ, **ğırıǵǵale** var
benim evim var. yimami niye yapıolar da, isderse altın ǵafese ǵosuñlar, hēc; hēc gelîo.
hic hic, Allah kimsîe yalıñız ǵoymasıñ. zor. şindi bazıları şile bahîom da, dutîo avrad
35 boşîo, avrad doğîo, ulan naǵadar cahillig, naǵadar şiè, ben hēc hayadda yabmadım da;
yêrine göre birbirimiziñ hatirini ǵırdımız olmuşdur da. eñ îesi hatir bile ǵırmîecāñ. ben
îele bilîom yani.

bize nasihat yani.

valla, hatir bile ǵırmîecāñ. yêrine göre ufaǵ defeg hatir bile ǵırmîecāñ. ayle bir eviñ
40 altını yani, nîepicāñ. Allah kimsîe yalıñız ǵoymasıñ. yaşıımız gèddi bizim, adam şindi
uşǵlarıñ içine ayle bulub buluşdurub da, belki çocukları niye pērişan olub da ahîá èyi
olmaz, malîñi bōler, eviñi bōler, çocuǵları pērişan èder dîen ıçıǵ da?. yaşıımıza
göre îe kötü bişîe bulunurdu da. yani esgi dūzen bulunmaz canım. esgi dūzen
bulunmaz. aşlîñ varsa bir yimeg yèdirîm.

45 yok, Allah razı olsun. bu evi ne zaman yaptırdınız?

bura admış senelig bir ev, benim bir amcam varıdı. esgiden köy yêrlerinde dèdiǵodu
olurudu, şîedelleridi, yoǵ yere adam vurullarıdı, adam öldürülleridi. **ǵavırǵalı**'niñ
birisînen, o adam buralarda atar, dutar ıçıǵ lüzumsuz bir adamıdı. bizim amca da sert
adamıdı. işde burada aşşāda ǵarşılaşîo, ula ordan gèdme dîollar, onnan arañ èyi diyal,
50 bişîe olur falan. yoǵ dîo şîele dabancası varımış dabancayı taǵıb bēlinè, şu yavrî ǵórioñ
mu onar baña vız gelir dîo. o da, bizim amca da deñgli gelîo, elli sene oldu Allah bilîo ya,
elli doğuzda oldu, ǵaç sene olmuş. bu, o, kırküşde, kırǵ yèdide, kırǵ sekizde vuruldu da.
bizim amca orda vurîo, şu aşşāda mahalle vardı, ora baddı şindi hic kimse ǵalmadı da;

onuñ ũnde işde on sene mi ombir sene sürmedi ellām. onuñ ölu da **ğırığgale**'de bizim
55 amcaıı vurdu, aynı vuradı; yani ocağlar batıo. on paralıg şey uçun ocağlar batıo. onuñ
da iki ölu varadı, amcamızıñ uşağlarınıñ. biz de ... var, şıyle oldu, babañ vurdu, sen de
şıyle éd dēmedig. boş vēr oldu oldu, el bokuna gēdilıo dēdig, yanı üsdünden geçildi
gēddi. bu ev yanı onu dıēcām da bu evi o yabdı di, admış senelig ev daha fazla
olmadıse. 'he. bu da ben çatısını ğurdum tamiri mamiri, ıē kötü ğışın yazın otursañ da
60 oturacağ durumdā de, yalıñız ğışın kitlıēg gidıoğ yanı. başını āırdmıēg. öle işler geldi
geşdi. Allah yardım ēdsiñ. sen şindi nērde oturiom dēdiñ?

kırşehir'de.

ha ha **ğırşehir**'de, **ğırşehir** de güzel yer yā. tarihi şēr beg büyüğ diyal de ēyi. büyünden
biñ gad daha ēyi. **ğırşehir**'iñ **ğırığgale** buñnar yaşama şēri, **isdambul**, **izmir**'i görüoğ,
65 televizonda ğorıoğ da Allah ēdmıē üsd üsdüne birbirini ğırıo derdiñiz ne gēd yāo, eñ
ēyisi ufağ şēherlerde yaşıēcāñ. a'ha ben **ğırığgale**'den geliom, bura daha sakin de,
yalıñızım işde dadı yoğ yanı. ne olsa da esgi dad ğalmadı. benim şindi şu evimiñ içinde
su var dādan gelme, şōrda havızlar çeşmeler var ya. ordan böldüm, **ğırığgale**'den berli,
şēher şıē vanası var. aşdıñ mīdi āşamaça agsıñ, açmadıñ mīdi gapadıoñ. dışarıē su niyē
70 almıē gēdme yoğ yanı. buralar da benim, zebse egdīdig, orıē icig fasiliē egdīdig. giden
sene hic egmedimidi, bu sene icig ekeg dēdig. bu sene mēyvalar da icig sōğ vurmuş, şu
elmalar cevizlerde var da ğıt. şu elma bi sene dalını budānı ğırıo, bi sene vērmiō. bōle
bi huyu var çoğ güzel bi elma bu. bu sene yoğ geleceg sene şu āşları vērıo, ta irel gidıo.
Allah hayırlısını vēr sin işde. **ğırığgalıē** de hēc gēddiñ mi?

75 evet epey gittim.

ğırığgale şindi çoğ şēneldi, yav şindi o şıē varya **añgara** tarafı o susalarıñ onar gad bina
yapir şıē mütaitleriñ, yav çoğ lōküs binalar yapıollar. o gadar önem vēr diler ki.

bir de resmini çekeyim mi?

sāol Allah razı olsuñ. vala bizim burada, burda. su diyarmeni, yēdi tene diyarmen varadı,
80 şindi baharın şūrda özü uşag muşag düşsüñ götürür, tā öze aķıō şu dālarıñ dibinden,
amma şindi icig azaldı.

aslında yerleşmeye elverişli bir yer.

he he. su bol her tarlanın başında bi su var. çeşmemiz bol.

ben şeye, hacıömersolaklısına nasıl gideyim?,

- 85 şimdi şu köşede bina var, ben aha gapî kitlîem oriçe varag ben ordan yolu gösderrim.
şindi **ğavırgalie** vardıñ mîdi, orië oñe susa gelir, dereniñ içinde beride varınça. ordan sâ
dön gèd, depede peturol var. **muminnı'**nıñ peturolu var. orda peturol binası var orië
vardıñ mîdi sâ dön, o ara ormanı boyuna gider.orda ğayalığ yèr var, ğayalığ yère varsañ
bile sâ tarîf édeller. direg ileri varınca beg orda yol ayrılıo, ellām ĩeçe ben şîedemïom
90 ya, o sâ ayrılana ayrılmadan derîe aşşā bir yol gider, **haciomarsolağlısı'**na.

SÖYLEYEN: Mehmet Günay, 82 yaşında. Keskin'in Kavurgalı köyünden göçme.

DERLEME YERİ: Keskin, Beşler köyü

DERLENEN: Askerlik hatıraları.

5 A) tamam tren gzasası oldu benim.

nerede oldu?

A)inonu'nuñ ğúnünde oldum. he, burda geldiler oy toblanacağ dèdiler **añgara**'da, olacağ dèdiler burdan bizleri ğótürdüler, **ğırıĝgale**'de şïelerde oğullarda yaddıĝ, dolduğ milled. zabā ĝarşın ğüneş doğağana hadi bakîm dèdiler, bindig tirene yörüdüğ.
10 yörüdüğ, **yavşihan**'a dōru varıkan tiren bi salladı. è, bi salladı èpïe vardı bi çekemedi, derïe nası oldu bi ĝancası ĝobduysa iki vağon ilerïe ĝèddi, ĝeriki ĝalannar ortadağları o, yarïe doldular, ana baba ĝúnü oldu, bi duman çöĝdü oraya. kim nasıl oldūnu bilemedi.
è, bizim ĝomşularımız varıdı, ĝardaşı varıdı, gendi varıdı. ĝardaşı ĝafayı şïe almış ĝaza, ĝucāna. beni atıb ĝedme dïō bārïō. ben dèdim, ben gendimi ĝurtaramïōm seni nasıl
15 ĝurtarîm dèdim. yā. Õle oldu, orda öleceñ **hasandedïe** vardıĝ **ğırıĝgalïe** èndig, geldig ĝèddig. ondan sōna da nolucu, asgerligde, asgerlig mōhim dïāl.

kaç yıl yaptınız?

A)iki yabdım.

nerede yaptınız?

20 A)**añgara**'da.

ne olarak yaptınız?

A)şifor olarağ. aslında **añgarïe** memur getirirdig, onnarı getirir ğótürürdüg. he.

buralı mısınız?

A)**ğavırğalı**'dan gelmiğeg. **kesgin**'iñ **ğavırğalı** kıyünden **bèşler** kıyüne dedemiz ebemiz
25 gelmiş.

hangi aşirettensiniz?

A)**turgmen turgmen**. turgmen olaraqdan geldi. burası üç dörd hâne **cerid**, bizim şîemiz de **turgmen**.

tatar da var mı?

30 A)he, var. onnar şîeyden gelme, **gırım tatarı**. burda var, bir kaç hâne var, he.

teyzen nereli?

A)dezzeñ de **maladyalı**.

B)buralîm buralîm ben de dedemiz gelmiş **maladya**'dan.

A)**maladya**'nıñ **ağcadā** ğazesinden. dedesiniñ dedesi, ebesiniñ ebesi gelmişler.

35 B) biz **derende**'lîg. bunuñ da anası **derendeli**. babası **ğavırğalı**. he, benim anam da **ğavlağ** kóyü var şu yanda anam da o yandan gelme. ekin biçellerdi, bizler desdesini toblardıg, yînını yîrdıg.

SÖYLEYEN: Haydar Gülen, 72 yaşında.

DERLEME YERİ: Keskin, Kayalaksolaklısı.

DERLENEN: Köyün ihtiyaçları.

5 âdemden geldig, havadan döduğ bir ğardeşiz.

evet aynen öyle.

aşlığ susuzluğ?

yok aç da değılim susuz da değılim.

valla sen biliñ.

10 **Allah razı olsun sen görevini yaptın.**

Allah cümlemizden razı ossun. evet, mal ğoyurúollar da bêş on malımız var ķóyde bizim.

küçükbaş mı büyükbaş mı?

büyüğbaş. zaralı mal, südünü yördunu yemeg için, pèynirini yemeg için.

15 **sanırım aileniz kalabalık.**

ğalabalığ. om baş nufus var. **ğırığğale**’de işde hepisi memur, altı olan varıdı biri mefat eddi sizlere ömür, otuz iki yaşında. onuñ çocuğları var yanımda. ğızı ünüversiteyi bitirdi **ğırığğale**. imam hatipde okuyo birisi, dörd aylığ ğaldîdi.

kaç yaşındasınız amca?

20 benim yaşım, yirmi sekiz dōmluyum. segsen dōrd mü olıo, segsen bêş mi ğalan işde hêsab êd. efendim, yirmi sekiz dōmluyum. isimini biz yabdığ, **celal bayar** zamanında **burhaniye**’de asgeridim, candarmayıdım.

adapazarı’nın ilçesi mi burhaniye?

yöğ **balıkesir**'iñ gazaşı. **burhaniye**, **ediremit**, **ayvalık**, **bandırmıe** de vardım,
25 candarmayıdım orda. dövled o zaman zayıfıdı, faķırıdı. űimdi űükúrler ossuñ dövled iyi.
inűalla gene de dayıma iyi olur. dövlet olmayınca millet olmaz, millet olmayınca dövlet
olmaz.

aynen öyle, ikisi de biri birisiz olmaz.

tabîki tabîki, ğayet tabîki. de, çocuğ **urfa**'da da ğaymaķamlınan ğonuűum baba dèdi.
30 ğaymaķamlığda **halil bey** var, sen gidmeden biűe dè. hırsız var, mal hırsız ıoğ devam
èdïö kóylerde, işde dövled de daha bunu yaķalıyamadı, inűalla yaķalanır da, yā
işde faran yèriñ ocānı batırıyo. yalıñız ğamera daķacağlar baba dèdi. iki yère dèdi, biri
kōñ üsdüne biri altına burıe daķacağlar dèdi. yalıñız bir millarıñ üsdünde dövled ğadğı
isdïö dèdi. felan yère ğoydum onu al da vèr dèdi. ıoğ ğüzel olur. kim oldū inűalla
35 mèydana ııķar, ğameradan bulıollar. űindi āled var Allah'a űükúr ossuñ, ğoleylaűdı yāni.
evelden bizim buralar da **ğırűèhrine** bālîmiű. **ğırűeheri** dèmiű, ğül űeheri. ben orda biķer
regdefesi yabdırdım, oña èpïe oldu, ğır yèr yāo. dōrudan dōrïe ğır yèrimiű, efendime
sōlïem işde cumhurïed devrinde gecmiű, **ğırıĝğalıe**, ańĝarïe; ańĝara'dan da űindi tabiki
ğırıĝğalıe geűdi. efendime sōlïem Allah dövlete zeval vèrmesiñ Cenabı Hak, ne bileyim,
40 işde yaűayıb ğèdïoğ işde ireķberlïnen.

sadece renķberlik mi yapıyorsunuz, biķercilik de var mıydı?

var, ben biķerciydım. biz tabi yaűımız ğocayınca çocuğlara teslim èddig. efendim,
çocūmuz saddı giden sene. varıdı yèñilerde ğırĝlıĝ biķerim varıdı. ğırĝlı vèrdi, yèñi
biķerlerden űuñlerden aldı. ölüm alma dèdim beni sıkıtïe soğma dèdim. aldı giden
45 sene ğèddi bu sene űafanan ğeldi, baba ıoğ ğuvadlı sıcağ var ortada dïo. ğırķ beű ğırķ
altı derece ğündüz ıalışamıoğ, isdob èdïoğ, motur harared yapıo, ğeçe ıalışıoğ. ıoğ
ğuvadlı sıcağ var dïo. burda da ikuķ ğúndür ekinner ğömĝöĝdü, iki uç dord ğúnúñ içinde
ısıcağ duddu. ne gimi araűdırma yapıoñ?

buradaki insanlar nasıl konuűuyor, hangi aűiretten, geķimleri nasıl bunları
50 **araűtırıyorum.**

biz zaten babamız, dedemiz, sūlalemiz ortaasyadan gelme. ortasyadan gelmiű, **turğmen**
aűireti, deveyi ğoyunu severmiű. **turğmennner**, yaűı ğaraldıñ, deveyi ğoyunu beg

severmiş yāni gelmişler ğır yère oturmuşlar. ğır yèri, teg çəşmemiz var. teg, teg çəşme, işde dövled səolsuñ dēa bēliñ başında terķos var, yabdı dövled Allah razi ossuñ, yalıñız debboyumuz şıolmuş, yarılmış, yıbranmış de müracaad éddim dıodu bizim çocuğ. 55 dövletiñ el uzadmadı yér yoğ Allah ırazi ossuñ, yalıñız teg ğaylemiz, Allah, evel Allah sōna, anarşı teror. vallahi arķadaş ne isdıo bu anarşı arķadaş, bu teror, bu káfir ne isdıo ben annēmıom arķadaş. Allah mafaza seniñ çocuñ benim çocūm vatanda yăov.

benim tek erkek çocuğum o da askere gidecek yarın birgün.

60 Allah hayırlısını vèrsiñ de aynen hep öleyig. torunnarım var aha, ünüversidede, otuz iki yaşında mefad éddi çocūm ğaza yabdı da, ünüversidēe bitirıo. künde ğafamı yère goydum mi dıöm ya Rabbi dine dövlete zaral vèrme, ğuvad vèr ya Rebbim, şu anarji teroruñ ğózünü kór éd. Allah dövletimize düzen vèrsiñ, milletimize sıhad āfiyed vèrsiñ.

hainlik yapanların da belasını versin.

65 Allah onnarıñ bēlasını biñ türlü vèrsiñ, teroruñ. milleti pèrişan éddi. milled var yoğ cocūnu yètişdirıo, o vatana ğónderıo, Allah başa vèrmesiñ işde şèhid olıo gelıo.

SÖYLEYEN: Nuri Şalış, 70 yaşında, B, C, D tespit edilemedi, Kırım Tatarı göçmenleri

DERLEME YERİ: Keskin, Yoncalı (Pöhrek > Göztepesi) köyü.

DERLENEN: Çiftçilik.

5 **kimi everiyorsunuz?**

A)dün bizim, ğız çocū.

B)alibudak kóyü var, orġe gelin gidecek. yanı biz ğız evi.

bu tatar köyü ne zaman kurulmuş?

10 B)valla, yüz otuz, yüz otuz beş sene felan olmuş, ama tarihini iyi bilmġoġ hañgi tarihde geldig.

bulgaristan'dan mı gelmişsiniz?

A)kırım'dan romanya'ya, romanya'dan buraya gelmişler. ordan işde dātım yabmışlar birer ikişer, birer ikişer; sora burġe birigmişler. burda fazla var dġe burġe birigmişler, gelmişler.

15 **geçim daha çok ne üzerine?**

A)geçim de leçberligde çocu olan, leçberlig yapıo. mal. mal da öle ahım şahım mal yoġ; herkeziñ iki, üş, beş. südünü yördunu ġarşılııceg ġadar. öyle bir mandıra, efendim, malcılıġ yapan 'yoġ.

B)bura önceden mesela yedmiş 'pareymiş, yedmiş haneymiş. bu şindi om beş hane.

20 A)ya, gençler gidiyo, işini bulan gidiyo. bulamıyan da burada malınan ūraşıyo.

burası kız evi. oġlan evi...

alibıdaġ'da.

aynı aşiretten mi?

A)'yoğ 'onnar **türgmen**, 'biz de **tatar**. ā şu da énişdemiz **türgmen**, o da **cebrail**'den.

25 B)iyi laf bilen, āzı laf yapan adamnan konuşub bilgi öğreneceg.

bizimki tahsil görmüş, dışarıda yaşamış adam değil de köyden çok ayrılmamış, köyün usulünü konuşma şeklini koruyan lazım.

A)valla ben yedmiş yaşına dēdim bu köyden bi tarafa gidmedim.

sen tam bizim aradığımız adammışsın.

30 A)yaşlı şeyi sorıosañ bazi makarĭe sararım bazi dōru ğonuşurum, bōle bi şeyim var benim de tarzlarım var. ğabil éderseñ 'şasen de dinne. 'a, bu adam da anası şeyli **ğavırğalı**'lı, babası **tatar**. ğarışġ bu da melez.

B)bundan otuz kırġ sene önce ne dışardan alır ne de burdan orĭe ġız vērillerdi. hep **tatar**, **tatar**'dan alır, onnar kendilerinden alırdı. şimdi ōle dēl.

35 **düğünleriniz kaç gün sürüyor?**

A)esgiden cūma günü ōlen soñu başlardı, camiden çıġdıġdan sōna bayraġ egmāni yirdiler, ğaldırırdılar. yāni iki buçuġ ġúñ olmuş olĭo o zaman. yāni cūmartesi bazar. şindi iki ġúñ. ama bunnar dünden başladılar, bu ġúñ cūmartesi yarin ineceg, bunnar da üş ġúñ olmuş olĭo. yāov düneyn çatırtı kútürtü neydi yāov.

40 B)yāov adam almış gelmiş...

A)yāov neyse de ben onū şey, ōle sayarım. esgi şeylerimiz böyleydi, esgiden é yémeg bişirmeg için şuanne şalıe oduna giderdiler. bayraġ egmegine getirmeg işin bişirmeg işin. şindi onnar kaġdı. tüp var şindi, tüpe dayanĭollar, bişir de bişir.

yakacak olarak ne kullanıyorsunuz?

45 A)yaķacaġ olaraġ kermesi olan kerme keşĭolar, malĭñ pislĭnden; onu yaĥĭolar, odun yaĥĭolar, dal felan ġúrĭen dalları dōrĭolar, ondan sona dā hassasları da ġúcü yēterse kōmür alĭo, onu yaĥĭollar biz de onuñ kōĥusundan isdifade édiyog. yalan yoġ, ōle

geçinib gidioğ baħim. aha, şu adam kómür yaħıo. devled memuru mecbur kómür yaħıo.
devled memuru bu geldi dumanı vèrdi, kómür dumanı. emegli oldu.

50 C)adam emegli olmadan tegledi lan.

D)valla her ğiriz geçirişimi saĝlıom lan, çüñgü bunnar ölecem dñe sevinñolar,
sevinmesiñler bari.

A)yăov sen adamı cinni cinni dèdiñ cinni yabdiñ. şindi de cenaballah dèdi dur saña bir
derd vèrîm dèdi. 'ălenñoler. è şey bu bizim burda bu doĝduruñ şîende çalışdı
55 hasdanede. mayene yapîm dñe götürïomuş orta yèrde şöle mal şöle basıb iz yapıö ya
oña i...dirïomuş mayene yapıömuş. malıñ izine çukuruna i... muß , ordan mayene yapıb
ilaç yazïomuş. oña dñe cinni dñe.

D)amma ğurtardım adamı.

A)ğurtardiñ ya saña geldi.

60 D)ğurtardım adamı.

A)şindi saña geldi. ğiriz geçirïom dèdiñ.

D)geçirebilirim canım, normal yāni.

A)ne de işde canım adamınan 'elendiñ ğiriz geçirïoñ şindi. sen var ya dōrudan doruya
ayaĝda uyñoñ otel parası ödiyoñ. nñabdiñ bāñ durumu nasıl, bā adam bilgi alñom. bu da
65 bā digdi, yèni bā digdi onñinan òraşño, aşılño bilmem ne yèşerdi mi, nñabdiñ?

B)yèşerdi, yèşerdi; aşınıñ hepsi dudmadı yalıñız.

ya, ucundan üzümler çıkño o ne için?

B)tamam işde dudmuş.

A)dudmño yăo, ne yörño yoķarı ne aşā ènño?

70 B)temam işde, yörür o.

A) ne zaman?

B)o yêşillig durîsa, yörür.

A)'ya üzüm ufağ ufağ boncuğ gibi.

D)ama **nuru emmi**, valla gerçeğden eliñe sālīg güzel bā budñon ha. vallahi bağ tağdir
75 èddim yāni. bundan sōna her sene sãã budaddıracām.

A)yoğ ābi parasın dā ödemediñ.

D)öderiz ayıb èddiñ.

A)yā, bāyı budaddırdı haydi bas dēdi.

B)bahele sanatıñı herkese üyredme.

80 A)yāo üyrensiñ bizler gidñoğ ğali yaşılandıĝ. ğalannar şıapacağ üyrenme yapacağ. bunnar nērdēn öreneceg?

B)geleceg sene, geleceg sene kendisi bıdar.

A)bıdasıñ yāo, ben, ...ben dēdimkine bu yēni çapa makinesi aldı, benim şēyi bāyı çapalarsañ ben de seniñ bāyı bıdayım vērīm dēdim, bıdadım vērdim. soñunda da benim
85 bā sıkıymış arasına girmedi. Ölece ğaldı. benim è, ūraşacağ şēyim iki tane bahcem var. üzümü var, kirazı var, efendim, mēyvası var. çoğ değerli, cevizi var. onnarnan ôraşñom ben sıra gelmiō, arı da var bi taraftan elençem çoğ Allah var. benim ğırşēr'inde bu yanda girişde yuva var ya, orda benim iki üş tane çocuğ var, yuvada.

orda mı kalıyorlar?

90 A)orda kalıolar. birisi oñulu bitirdi şindi sınavlara girño. iş vērıcēmiş devled.

erkek yetiştirme yurdunda.

A)érkeğ yetiştirmede bir de ğız var. şindi érkeğler birez orda oñudu sōra yoñarıya aldılar. è ğızı vērĩñ ğaylı baya şıabdı dēdim, büyüdü bunu minasib bir yēre sıtır èdeg dēdim, yoğ dēdi. oñudacāğ, buña iş vērıcēğ dēdi.

95 **torunun mu, seniñ çocukların mı?**

A)benim sōraki avradıñ çocu.

B)üçüncü hanımı aldı.

A)bunnarıķı da yaşı, adamlar getirïö, oñúne ğoyïo onar da yïö. bunnarıķı da ihdiyar delbedeller, kim getirecag yemā kim ğótüreceg.

100 B)'bazi ben getiriom, bazi o getirio 'canım.

A)bu zolluğları var.

B)işde idare édïoğ.

ötekiler öldü mü?

A)me'fad éddi. é birez yaşlanınca öldürïoğ, onuñ ğahrini biz mi çekecāğ.

105 B)'valla yaşı da dēllerdi senden de kıúçüğlerdi ya,

amca pek yıpranmamış, bizim memlekette ğamsız dēriz böylelerine.

B)'valla bilmem bizim bilader baña çoğ daş vurïo.

B)seniñ biladeriñ, demin sen baña söliöduñ, ayağda uyïoñ otel parası vērïoñ, seniñ bilader ölmüş ālieni yoğ. anca çeñe var, tabi. ulan duramay üfürseñ keteceg anneğa.

110 A)onuñ ... afēdersiñ, oturağ; dili bıtırıag.

B)é işde, dilinde var dïom yāni.

köyün eski adı nedir?

A)'pöhreg.

yeni ismi?

115 A)yoncalı.

bundan önceki neydi ne tepe diyorlardı?

B)ğóštepe, ğóštepe şu tepeniñ ismi.

sizin isim neydi amca?

A)nuri şalış. güccüken peg gonusamıomussum da ĩe gonusuñ ĩe çalışsıñ dıē öle.

120 **tatarlar ç'lere ş diyorlar.**

A)ėnişdeñ nırde?

B)valla **kesgin**'e gėddıdı ya geldi mi gelmedi mi.

C)yoruldu heralda.

A)nıabdıñız, hāle mi şegdi?

125 *B)şেকেcādi, türkū murkū vėrdi ya.*

ulan dėdim o olsaydı ikimiz bir hale y çekerdig. onu da çekemedig. **tatallar**'ıñ dūñu varımış bağ dėrdiñ. yoğ Allah var, bāñ içinde hanım şöle oturıo ben de halaya, ben de orda çekıom, hanım dıo ki ula dıo hēc duramıoñ dıo. şey dıo, davılıñ sesine dıo halay çekıoñ dıo.

130 **caminiz de pek güzel görünüyor.**

A)ı, maşalla ĩe, peg zaralı yoğ.

okul eğitime devam ediyor mu?

oğul aha, çalışmıo. bir de sālīg ocāmız varıdı. **osman durmuş bey** yabdırmışdı, doğdor yoğ şu anda. doğdurumuz varıdı ya bizi **tatar** dıe bėnmediler, şūrda köye giddiler.

SÖYLEYEN: Hamza Arslanlı, 65 yaşlarında.

DERLEME YERİ: Keskin, Yonacı Köyü, Yeni Merdanlı Mahallesi.

DERLENEN: a) Çiftçilik, b) Hastalık.

- 5 hayatımızdan hic memnun dıāıg.

niye?

niye, hökümed birez hor bakıö kıylölere. ekim dikim işlerinde girdisi pahalı, çıkan ucuz. tabi saddımız mahsullar ucuz gidıö, onuñ uçun kışuşıdurıöğ kışuşıdurıöğ aha böle vère senıe deñg gelirse, zararına gèdıöğ.

- 10 **bu sene yağmur mu az oldu?**

yāmur az oldu ilkine, ilg zaman. ondan sōna az bir oldu, o da yāmasaydı hic bıçilmezdi ekinner. şimdi de işde ne derce ekin ne kıadar çıkār bilmıöm.

köyünüz güzel görünüyor.

kıyümüz güzel de kimse durmuyor gidıö heb ğaşıdılar.

- 15 **hayvancılık nasıl?**

hayvancılığ yoğ deneceg ğadar az, şorda iki evde var. bir de şōrda var. bu taraflar zaten gidiyo. onuñ için hayvancılıāa peg gèdmıö.

sizinkiler cemele'den gelmişler.

- he, daha eveli **cemele** deı geçermiş, **çayāzı** şindi olmuş, orayı bırağmışlar, burıe
20 ğóçmüşler.

hangi aşirettensiniz, ceritli mi'

yoğ biziki, türgmen aşireti.

yörükler,

hayır yörüg de değılig, türgmen dıe geđö. bizimkileriñ buraya geldini kimse bilmio. işde
25 patışahlık devrinde o zaman dātım olmuş, şeden beri, **ağdeniz'**den bu yana
ğóndermişler. amma ne zaman ğóndermişler ne ğadar olmuş bilmio. onu
çıķardamadıĝ o ĝaç sene oldunu. ordan da oranın yaşam şardları iyice zorlaşınca, çifcilig
oranın daha eydi ya, iyimiş, yalnız suyu olmadından birez mādur durumda ĝalmışlar...

düğünlerde nasıl eğlenceler düzenlenirdi?

30 bir ĝeyim aba falan ĝeydirillerdi, abayı biliñ mi. birisin de gelin yapallardı, dışardan
kaçırılar, o, onu ĝuvalar tutar. bir efe olurdu, şennendirillerdi dünümüzü. ĝüzel olurdu
dünner. ama şimdi çifdetelli ne çıĝdı, öle oynıollar. ben **hatay'**da on sene ĝaldım.

neresinde?

ķırıĝhan'da ĝaldım. **ķırıĝhan'**a vardıĝ oralardan **reyhanlı'**nın bölgesinden **hatay'**ın tob
35 boāzın oralardan ekin biçerdig, biçerimiz vardı. ordan da **maraş'**a geçerdik. **islahiye'**de
çalışırđıĝ, ordan **maraş'**a inerdik, **maraş'**dan döner ĝeri gelirdik.

malcılıĝ var mı?

malcılıĝ dedim ya, iki ev şorda var. onnarın var. onnarın yirmbiş otuz tane hayvannarı
var,

büyükbaş mı?

böyüĝbaş. ufaĝ hēc ĝalmadı. bu çevrede hemen hemen bi şu **efendi köyü'**nde var. bi
ĝaç sürü, bēş yüz altıüz. biñe varmaz, ĝoyun var. burda onnarın var yirmbiş otuz tane,
on on bēş tane de şorda bizim mıĝdar var, mıĝdarın var. başĝa da havas eden yoĝ.
şurda bir ev var dışarda. onun ev şabı de öldü bu sene onun hēc ĝalmadı. çocuĝları da
45 bēş tane ölu var bēşi de şehirde. gelmiollar, heralda orda altıüz elli biñ liraya segiz yüz
biñ liraya çalışıollar, burie gelib baĝmiollar. burda hayvancılı devam edse eñ az bir
buçuĝ millar gelir aylı.

şu hava da bulunur mu şehirde?

havayı biraĝ da havaya kimse havas edmio da şimdi milled heb paranın pēşine düşdü
50 ya,

para da kazanılmıyor.

para da ğazanılmıyo haĝĝaden, şu ařřāda da üç hane var.

aĝaç olarak kavak ve ceviz var.

55 ceviz, ĝavaĝ, elma, dud felan bōle bişeler. ĝavaĝ da şindi peg havas eden yoĝ. şindig
peg para edmiō ya onuñ için ředen bakiolar. derelerde sūdod çoĝ. benim yoķarda
bahçam var, orda elma falan icad eddig.

o özden su akar mı?

yoĝ, baharın biraz akar ondan sōna kesilir.

sulamayı neyle yapıyorsunuz?

60 çēřmeler var, o da az. şurda bahçamız var, oriē şu yandan çēřme getirdig. şindi onuñ
önüne göl bālōĝ. havız gimi bişey onnan sulōĝ.

elektrik ne zaman geldi köye?

seksen ikide geldi kıoye. segsennerde yaķın kıoylere geldi. sōra bizim kıoyü ertelediler,
biz giddig **añkara**’dan sıra aldirdiĝ da o, ařřā kıoynen bizim burīe. iki sene sōra geldi.

65 **ařaĝı kıoy cerit obası mı?**

cerid obası.

oraya yol nerden gider?

her yerden gider. bah şurdan kıoyüñ içinden dē ařřā dosdōru ĝótürür.

onlar cerit aşiretinden ni?

70 yoĝ aynı bizim gibi. **cerid** olaraĝdan burda **cinaliuřā** var. **seyifli** var, ondan sōna ařřāda
ĝarova var, onnar **ĝırřeri**’ne aid. beg buralarda ōle ceridler az. **ceridĝalesi** var ötiānda,
kesgiñ’iñ batısında belki duymussuñdur. **ceridĝalesi** dīe.

cinali?

cinaliuşā, o da şurda bu yoluñ da solda giderken **sarılar** var orda ismi değışdi ya, o
75 **sārlar**’ıñ kıyısından geçer, **kesgin**’e yakın o, dereniñ içinde. başğa egseried bizim bu
muhiide, şurda bir **tatar** kıyü var, şieden góçüb gelme, **bulğarisdan**’dan. he, bunnara
çoğ olmuş yüz seneyi geçmiş.

ismi ne köyün?

yoncalı.

80 **sonradan mı değışmiş?**

söradan değışmiş, **gözdepesi**’ydi. ondan söna aşşāda **bēşler** var, bēşler ğarışığ. her türlü
milled var. **maladya**’dan gelme milledler de var.

malatya’dan?

maladya’dan **darende**’den gelmeler var. şimdi kıyüñ de mihdarı. dedeleriniñ babası
85 gelmişimiş. onnar şeler **algüller**. soyadları **algüller**. oranıñ yērlisi olannar var.
ğayalarsolağlısı var, onuñ öteyanda **hacıömer solağlısı** var. onnar heb **türgmen** aşireti
aşşā yoğarı. **ğavurğalı** var, eñ büyüğ kıy. otuz hana ğalmış. bizim ağılmızıñ yēddinde
bura üç yüz haneymişmiş. şindi biñ haneyi geçmiş, şehirdāler. burda da otuz ğırğ hane
bişē varmış. **ğaçag** var onuñ yakınında. **kesgin**’e yakın onnar.

90 **polatyurdu’nun eski ismi var mı?**

yoğ bizim bildig bileli **poladyurdu**. ora da **tatarlar**, onuñ altında **alibidağ** var, onnar da
türgmen de oña bizim burda sörağı türgmen dēller. **ğasimā**, **alibidağ**, bir de **kevenni**,
maşad var. burdan ötianda bir ğaç kıy dā var, **cabadobası**, **haydarobası**, onnara ...
türgmen dēller. ğısa ğonuşmazlar da diyirim şeglinde ğonuşullar... bir de kalkıö
95 başbakan öñö, evelkūn biz geleli beri kıylünüñ yüzü ğúldü dıö, birez iyi oldular dıö,
cēbleri para ğórdü dıö. sıkıntı içerisinde gidıoğ baya yani. herkeşe eğılıö, herkeşin
derdine boyun ayıö, bakıö; bizikine geldi mi usdünkörü geçıö. kıylüe ne var dıö. ama
şöle eñ ufağ şēde eline üç bēş ğuruş geçerse bir motur dā alıö, bir motur dā alıö.
şardlarına bağımiö, ondan kılü iyi ğörükiö. iyi olmuş olıö başbakanın ğózünde.

100 **şimdi şöyle görünüyor. köylü yaşlı maaşı alıyor, yeşil kartı var, hastası varsa hasta maaşı alıyor.**

bizim gimileri nāpîm. yanı şindi o mesele diyal. geçim şardları geçinirig, mayışını alır, muhdacsa yeşil ğartını alır. yanı onu onnarna idare éder amma, ekib biçdiñ zaman zararına gidiö, üretim zararına gidiö, ğaçıoğ ğopıoğ boşa çalışmış olıoğ. o var arada.

105 **evde yatıyor olsan problem değil.**

yatıor olsam benim mayışım baña yéter. è biz durmıoğ, babamızıñ arazisin de bırağmıoğ, şindi meraları da elimizden aldılar, tamamen, biddi. elli dönüm tarlam ğaldı benim.

devlete mi aktarıyorlar?

110 devlet alıo eliñden. bırağıñ dıö meraynan, hayvancılığ yapılacağ dıö. işde benim iki olan var eliñden öper, onnar da şeherdeler gelmiöler. birisini yanımda bırağdıdim, yardım éd dèdim, tarlayı ekeg biçeg dèdim, o da giddi başğa bir işe başladı, ben ikisin de yürütürüm dèdi, şindi yürütemıö, anca onu idare édiö, burıe gelemıö. yapağ dèdim oña teglif éddim, hayvancılı bırağmıeg dèdim, hayvancılığ yapağ biz dèdim, hayvancılığ dā
115 onnardan kárlı dèdim. ben yabmıom dèdi, çığdı ğèddi, fikir binası hanımından ileri geliö, hanımlar şindi şeher isdiö, gelmiö. bu kıoyde o adamıñ, dèdim adamıñ, **yaşar çiçeg** var, bēş ölu var. üş tenesi **añkara**’da birisi uzman çavış, biri de şurda **kesgin**’de ğalıö, o da Allah vèrmesiñ o ğadar hor geçimi var ki, ama ğèddi. gelemıö, hanımı gelmiö, gelmem dıö. ayrılmıe ğadar yolu var dıömüş. gelse bēş on dönüm tarlası var
120 onu eker, üç bēş de malı olsa hayvancılıa başlasa o hallarından kárlı geçer èyi geçer. ama gelmiö. ha, şunnarıñ ikisiniñ otuz tene belki malı var. kendileri ğüdiö iki ğardaş, kendileri. iki olan yokardānıñ var, şu ötedā eviñ. iki olan da aşāda eviñ var. ikisi oğudu heral aşādaniñ, yokardā da çegdi ğèddi **añkarie**.

niye gidiyorlar, kaynana kayınbabanın tutumundan mı gidiyorlar gelinler?

125 yā, o bahane. nıapıö ğaynana ğayimbaba. gelinner ğaynanadan ayrı otursuñ. o hağlı ğaynananıñ ğayimbabanıñ yanına gidmezler. aha bizim gelinner zatı orda da ayrı oturiollar. burıe geliö azcığ durıo. orda benim evim ayrı. şorda ğarşıda görüken ev,

çocuğları, bunnarıñ babası da genciken öldü... onuñ dörd ölu var hēc gelmiolar. ha,
 geliolar bazi yardım ediö. şeleri var, yēnneri falan var. onnar gelir onnarınan barabar
 130 ekini ne ekiöler biçöler yardım ediölar, gidö. ama onnar yarın onnar öle sālām işini
 buldu mīdi, aşā yukarı ğurmuşlar ya birisi ğurmadı. birisi de **ġırıġġale**’de çiçegcilig felan
 yapıolar. beri tarafda fidan nē satıolar. bādad köbrüsünden bu yanna geşdiñ mīdi
 hemen sāda. o, orda çalışıö. biri de **añkara**’da fiyad fabriķasında çalışıö, bi tanesi de ēyi
 oķıö, biddi. ğızları da oķudu onnar da ġeddi saten. şu da benim amcamıñ ölu, şu evleriñ
 135 saıbi. onnar da aynıle altıüz elli biñ lirē iki tenesi çalışıö. bir tenesi **türg hava**
ġurumu’nda çalışıö, **ġırıġġale**’de. birisi de fabriķada şey, ne dēller oña hizmedli işde,
 dışdan. biri de **kesgin**’de tükani var, o da zararına çalışıö ya, geliö gidö hem burda işin
 ġörıö. gelmiolar. gelib de şurda işin yabmiolar. bundan on sene eveli, om bir sene
 olmuş om bir tane büyübaş hayvan saddı burda. ġaça vērdi bilıöñ mu om bir tane malı
 140 om bir milyara vērdi. o zaman om bir milyara vērdi o zaman. şindi bi hēsab ediöġ.
 ondan sōna benim de vardı üş bēř tane ben de saddım da, bi hēsab ediöġ şindi yüz
 malıñ üzerinde olıö, yüz malı geçıö, hayvan. getiremedi, gelinner gidmeg dēdiler. orda
 ġıd bulub ġıd yıö. benim ġuccüġ olanı everirken bizim hanım **ġırıġġale**’de birilerine
 baġmē ġedmiř ġıza da öluñ ne iş yapıö dēmiř. işde o da kıyde şöle yapıö, bōle yapıö
 145 işde de biçerimiz var, moturumuz var, kıyde çalışıö, burda oturacaġ, gelin burda
 ġalacaġ kıyde gideceg çalışacaġ geleceg olmaz o iş dēmiř, nē? valla burda çalışıñ da
 aşāmaça, ayda yüz biñ lira assıñ dēmiř burda çalışıñ dēmiř. vērmediler yāov, belki yüz
 yēre ġeddig. sōra **kesgin**’deymiş ġismetı ya. yoġ, ne iş yapıö, ne iş yapıö, kıölü. olmaz,
 olmaz. tırillon getirseñ kıölüsüñ. bi kıardeřimiñ ölu varıdı, öredmennī ġazandı, onnar
 150 **kırıġġale**’de hurdacılıġ yapıödu. altı yēdi sene begledi. burda çoġ muazzam işleri vardı,
 olan ġüzel çalışıödu, evlenemedi. vallahi baġ, baġmē ġedmiřler, ne iş yapıö öluñ
 dēmiřler. işde hurdacılıġ yapıö babasīnen birligde çalışıö dēnce, aslı hurdacı dıāı mi
 dēmiř, olmaz dēmiř. ya, öredmennī ġazandı onu da beglıöġ falan. öredmennī ne zaman
 işbaşı yaparsa o zaman gel dēmiř. şindi tayını gečen sene çıġdı da o büyüġ atamada
 155 şindi **urfa**’nıñ **haran**’da, heralda bu ayıñ başına gelir dēmiř.

şu ayakkabılardan hālā var mıymış?

var tābi, olmaz olur mu. iküc sene eveli aldiydiġ, ġıyıödu bazi bahçalara falan giderken
 o da ġeden sene ameliyet oldu, şindi hēc bir yanna ġıpıldıēmıö. sā bōreni tümnden

aldılar. sol durĩo sālām durursa. doğdura sordum, amelĩaddan sōna bir yararı ğaldı mı.

160 yoğ dēdi, sade damarları birbirlerine alıřan yērleri birbirlerine egledig, ğeri dūzennedig, ama bi faydası olmaz onuñ, řē vūcuta dēdi. sol bōrānen iřalla biře olmasa onnan yařar dēdi. ē sol da arızalanacağ olursa nolacağ dēdim, o zaman Allā yalvaracañ dēdi, diyalize gireceg. ya yōsa bōreg bulacāñız bōrāni dēřdirecāz. yoğsa dēdi diyaliznen ne yařarsa yařar dēdi. bařga tūrlū yařıemez dēdi. ğēden sene ekinnere

165 başladığ yēdinci ayıñ iinde bu aniden hasdalandı. sabah kağdığ, kağ dēdi beni doğdura ğōtūr ben çoğ pēriřanım, ğanama oldu. ğōtūrdūğ ağşama ğadar ūrařdığ ağşam saad bēř buuğda o řēñ sonucun aldığ ğırığğale’den orda bir bayan doğdur vardı, ğenşden biřē, bunu dēdi begledmeñ dēdi, dōru **añkarē** ğōtūrūñ dēdi. ordan sūr aldığ **añkarē**. bir bōregden bir de ğadın hasdalı vardı. **añkarē** ğēddig **añkara**’da nēre ğēdīm dēdim,

170 **añkara hasdanesi** var, bŷyŷg dōm var dēdi. **haceddepē** gid dērim ya dēdi, **haceddepe** çoğ oyalar dēdi. onnar oyalar dēdi, řu yanna **yŷgseg ihtisas**’a ğēd dēdi. **ibnisina**’ya ğēd, şurdan şuraya ğēd, tā ōtiānda řey var ya neydi onuñ adı. ūnŷverside falan var. oralara saydı saydı. bir de vardıydığ **yŷgseg ihdisas**’a ğeddiydig, bizim orda bŷyŷg ğız vardı, ğōtŷrmŷř. ben de vardım bazŷrtesŷnŷ. iyi de bir doğdura deg ğelmişdi. o da hemen

175 amelĩed ēdmemiz gerekir dēdi soñulara bağdıdi. yapılañ tesdleri ğōsderdig zaten, ameliyet olacağ dēdi. bunuñ yŷzde doğsan bēři ōlmŷř dēdi. bōreg. mudlağa alınacağ dēdi. neyse, gid gel, gid gel, gid gel. tahliller ne bir ay sŷrdŷ. bir aya ulaşdı gene de oyaladı sañki. bir ufağ şu an cıvıdıcı bir aspirin vardı, onu sormuşlar ğullanĩom dēmiř. on da ğullanĩom dēmiř. tegrar doğdura hapiñ ğutusun da ğōtŷrdŷ de amman dēdi ĩēki

180 amelĩed ēdmemissig dēdi bunu řēden ğaldıramazdığ dēdi. ğanamayı durduramazdığ dēdi. ondan sōna om bēř ğŷn ōle mŷsāade ēddi, eve getirdig. dērken bir ayı temamaladılar, bir ay sōna amelĩet ēddiler, amelĩeti iyi ğeşdi yalıñız çoğ iyi oldu. fağed şindi hāle, zaten doğdur da dēmiř, ‘soŷğa vurma kendiñi, řŷle ařřā ēl bi tane bişe alma kendiñ dēmiř. mesela ğēdīm de tarlada alışım, bosdanda alışım dēme dēmiř hēc

185 kesinnigle. en ufağ bŷle biřēnen ğocansa çoğ ārı yapio. yanı bizden hemen hemen ŷlŷlŷğ biddi de biz birařamĩŷğ. ben kendim ğeliŷm ēle bānan baaynan meşğul olub durĩom. bu da baña dayanamĩŷ, ğeliŷ sen orda yalıñız pēriřan ōliŷñ dĩŷ, ğeliŷ yardım ēdiŷr. yā, sade yēmāmi hazırlĩŷ başga biřē yoğ.

SÖYLEYEN: A) Kaplan Kutluca, 78 yaşında; B) Tekmile Kutluca, 78 yaşında.

DERLEME YERİ: Keskin, Efendiköy.

DERLENEN: a) Kız isteme b) Cerit aşiretinin göçü.

5

kızı nasıl istiyor düğünü nasıl yapıyorsunuz?

A)ğızlanıb bil Allāñ emri dīēb dūr düşeñ, ismiñ ne?

ahmed benim ismim.

10 A)İē adıñ varımış **ahmed**. ondan sōna o da dēr ki danışım ğonuşım çevreme de vērīē vērmiē ğónū varsa, vērir. yālīg bālallar, ondan sōna şerbet içeller. efendime söyleyim, bi sene sōna altıay sōna dūr ēder. enadıñ mı? ondan sona geçer ğor gider. ēyi olursa ağrabalığ devam ēder, ēyi olmasa geçinmedī zaman da ğeri boşar, işde bīēle bişeler olur. başğa né olacağ.

gelirken yolda koyun ve inekleri gördüm, köyün geçim kaynağı ne?

15 A)koyun var, ğoyun var işTe bi beş altı hāneniñ ğoyunu var, bölüg bölüg işTe. sīr çog, ğórmüssüñdür. efendime söyleyem, arpă ekeller, çigleg ekeller, ğórdüñdür. efendime söyleyem nohud ekeller. başğa da masül olmaz bizim burda.

sizin koyun falan var mı?

20 A)bizim var ğoyunumuz var, şindi Allah var. var uşağlarıñ işde yüzer davarı var. İē ğuzīnen iker yüz davarları var, dörd olan var işde sekiz yüz davar var. mal var efendime söyleyem.

dört oğlanla kaç kız var?

A)ğız üç. ğızlar sır oldu ğeddi, uşağlar ğaldı.

burda mı kızlar başka köylerde mi?

- 25 A)yoğ burda həc yoğ. köñ içine vèrmedig, biri de **ğayseri**’de polisde, dezzesiniñ òlundaydı. ikisi de **kesgin**’de, geçen sene belki televizonda görmüşüñdür, böyüg ğızıñ òlu şehid oldu. şö **lice** önü yolunda vuruldıdı ya. o **kesgin**’e geldi **kesgin**’de de çoğ çevri geldi.

sizin hanım tarafı buralı mı?

- 30 A)buralı ve amcamıñ ğızı.

buraya nereden göçmüşsünüz, buralı mısınız aslen?

A)biz mi? biz burdan babamıñ babasınıñ babası **sallıobası**’ndan gelmiş. **ğırşēr** kólünden. ordan gelmişler. he, zateb dib binasından **ragğa**’dan yörıollar bizim şıeler.

cerid ırağğa’dan da sökün édince

- 35 açıl **suñgur** olmadan da yolu **cerid**’iñ

silsipirölu da **feTTah báe** ölünce

ğırıldı béli de ğarı **cèrid**’iñ

- bilıoñ mu? ordan da **fırad**’iñ üsdüne gelince iki ğardaş yörıo segen biñ hāñıenen. segsen biñ hāneniñ yarısı **cerid**’imiş, yarısı **türgmen**, yarısı şo, şu işde ğarmal işlerimiş. orıe
40 varınca birbiriniñ ğızına düür olıo bilıoñ mu? o da vèrmıo, vèrmeyince bėşigde çocuğ varımış, çenedin ayırıo şurıe de atıö. işdē orda **fetteh bá** de **cerid**’imiş bilıoñ mu? **hamiT báe** de **cerid**’imiş ya, **hamiT báler**’ini bilıoñ mu sen?

şu kırşehir yolu üzerindeki mi?

A)**ğırşēr**’indeki yoluñ üsdündeki **hemid báleri**. orda işde

- 45 **cèrid ırağğa**’dan da sökün édince

açıl **suñgur** olmada yolu **cerid**’iñ

silsipirölu da **feTTam** ölünce

ğırıldı béli de dalı **cèrid**’iñ

dîo. orda işde **feTTah bá** ölıõ bilıõñ mu?

50 **hamidde mi ölüyor?**

A)yoh, tã **fırad'**ıñ üsdünde. ordan da bu yanna sökün edıolar. bizim bıçer var. bıçeri ğótürdüĝ işde ordan, onnar da **türgmen** aynı bizim gimi. birezi de ordan ğalmış. **ĝırřēr**'inde **bekir ā**'lar varıdı, mefad edmiş ölu iki iki öldü ya. ēyi adamlar varmış amma ğalmadı bilıõñ mu?

55 **bizimkiler de avşar.**

A)**avşar**. ē, bunnar da **avşar** işde. bizim **hemid bāler avşar** yāov. **avşar**, birez **hatay**'da ğalıõ siziñ, birezi bu yanna ğelıõ.

kayseri'de var.

A)**ĝayseri** de var he, babaña ırahmed.

60 **yaş kaç sizin?**

bizim yaşş, yedmişş sekiz.

iyi maşaalah sıhhatlisiniz.

A)dā ēyidim de can sıkıntısı biraz yanı bizi tōkeziddi.

yenge saĝ mı?

65 A)sā, ařlıñ neyiñ var mı?

yok, yemeĝimi yedim. doĝan abinin oradan da çay içtim gelirken, benzinci doĝan var ya. selam sōle dēdi.

A)bilıom canım. alēyküm selam. sen de oña ĝeri ūarsañ selam sōle.

geçerken uğrarım inşaallah, yarın geçerim herhalde.

70 A)inşallah. řalırsañ bu yanı dolaş misafirimiz ol.

bu öten kuş ne sesi.

A)işde ğuşlar burîe cücüġlollar nîepîo.

hangi kuş bu?

A)bilmîom güccüg ğuşlar ya ben ğuşları beg hakêdemem yāni.

75 **evlere yuva yapıyor ama yabani kuşlar bunlar.**

A)tiabî dolaşîölller ğışlı yazlı burda âleşiller bunnar.

yuvayı nereye yapıyorlar?

A)asdara yêr bulursa orîe yapıolllar orîe cücüġlollar, böyüdiölllar bazisi düşîo öliö. düşmîen de şîapîö. yazîe yapallar. şîeler, ğúzel bişîe yapallar, şu ğadar.

80 **kaç cücüğü oluyor bu evdekilerin?**

A)bu evdákileriñ bêsaltı olîo yanî. yımirtaolîo, yımıtrliölar,ondan sōna bi yêre yülüġlollar bês altı dene. ondan sōna yatarken yatarken ondan sōna cücüg çıkarîö taviġ hêsabî.

avcılık da var mı köyde?

A)valla avcılıġ da yoġ da köyde bazı tâ aňġara’dan geliölar. burda özüñ üsdündeyse
85 vurallar murallar. öze şîod ne külge şîe var. külgede ne vurullarsa bişiriller yêller. bunnariñ ğabları ğaşıġları olîo. gendiñ biliñ ya. onnar da öle idarêdiö yanî.

teyze burdaysa ona da bir iki şey sorsak olur mu?

A)olur canım olmaz olur mu?

bu senin gençlik resmin mi?

90 A)he, hanımınan doġsan_ altıda çegdirdidig onu. hêcaza gêderkene. bi de gêden sene umrîe gêddim geldim.

A)bu işde dövledde fikir almaġ için tayın olmuş. tâ ġırşêrden gelmiş. **duvan**’ıñ petrolune ūramış. o da dêmîşkine **efendikō**’ne varırsañ gêd **hacı ġablan**’ıñ orîe var dêmîş. nîenen geldiñ taġsiñ mi var?

95 **evet taksim var.**

A)İe hayırlı ossuñ.

sizde hangi yemek meşhur?

B)hindi baldırcan dolması, avradlar yeñi çığdı şıeler bilıoñ mu? ğarnıyarığ onuñ adı ya.

nasıl yapılıyor?

- 100 B)İe et olduğdan ğayrı her şıe ğolay yavrım. eti ğavırılar mazemesin atallar doldurullar. zétinnen ĩr ĩr ilānnen ğollar üsdüne şıeñ közüñ üsdüne. düdüglü de var her şe de var neden canıñ isderse.

ateşte pişen daha mı tatlı oluyor?

B)ataşda bişen dā tatlı olur dēller.

- 105 A)piriç pilavın ataşda bişiriller ğıyma atallar içine, efendime söyleyim ğuşbaşı yapallar eti. efendim ğuşbaşı yapallar, pilav üsdü yapallar. efendim, çorba piriç çorbası bişereller.

B)ayran ğoñ, canı neden isderse ondan bişerer herkis gendi ğönüne.

bir de omaç mı varmış ne?

- 110 B)yımirtaynan ne. o sufriē ne ğonmaz çoban azzī o. sufriē ğonmaz o. yımırta ğırañ dōru tereyağınan ēd, ondan sōna üsdüne de egmeg üfeleñ, yēnir. ondan sōna yımırta ğo içine. çobannar dēr bāzen baña omac ēd dīen.

çobanlara azık olarak başka ne konur?

- 115 B)çoban işde azığ ğónıēr, şindi her şe ğonüyor. sucuğ geterēr, tavığ getiriyō, bulğur pilavı şindi bişiriyōr, pirinc pilavı, üsdüne döşō, götürōr. seten çoban āsından ā. ezeli keçe dikellerdi torba, adam içine yōrdu doldurur da yazıda bal gibi yērdi. hindi hīç dünya yēse az gelir çobana. çobanıñ ğahri beg çoğ yavrım ōle. beg zor.

düğünü nasıl yapıyorsunuz, kızı nasıl istiyorsunuz?

B)hindi ġızınan olan buluşırsa, ĩe o zaman. yōsa ġaş dafē var, var gel, vērmĭe ġónü
120 olmassa. ĩe adam bulursañ işde dūr varıñ. vēirse Allah ırızı ossuñ dĭeor ora geğer. yōsa
geçmez zor olur, evermeg zor.

kına işi nasıl?

B)ĩñ bir ġün eveli zaten dūñ ēdeñ. ġına yürüdūller. iki řĭeñ içine ġollar, öteberi ġollar,
yörüdūller hēyhēyinen. řĭeñ içinde gelini bālallar, hindi taġsĭnen ęıkĭō gelin. gelini getirir
125 herkēc evine hayırlı ossuñ dĭe. bizim de ölümüz var, **hanyēri** kōonden, **ahmed** ġuzĭe
ġeddi onu ġózĭōġ.

oġlunuz herhalde ahmed dediġiniz.

B)he, **ahmed** gendi evlatımız.

sen buradan mısın, başka köyden mi geldin?

130 B)ben, emmimiñ evinden, şurda hemen bōr bōreydi ezelden milled birbirine
ġıymadlıydı. sōna herkesiñ gendi evlatı ęıġtıydı ortalĭ tarımanmarr ēddiler. emmimiñ
evinden burĭē geldim. o da ēylemesine. ēyĭ ġūķūr hindilig ne bilim Allah hayırlısın
vēersiñ. uřaġlarımız da ēyi řūķūr. **haci aref** bięere ġeddi. ayrı evi yoķarda.

nerede biçiyor?

135 B)dē ta řĭede bięō.

maraş tarafında mı?

B)he, he. orda bięō. kimisi de geldiler dĭolar, ekin yōmuř. gendimiz de ireçberig işde
yavrum. dōrd evlatımız var, bizim diyal Allah'ımıñ da, üçü burda biri biğerde. herkese
her řēy ayrı malımız, davarımız.

140 A)ēni var ēni. kimisiniñ ġula delig, kimisiniñ davarınıñ öñu oyug, bir iki arkası oyug,
kimisiñiñ arkası oyug. biriniñ gene ġula sā onuñ biriniñ sol delig. bēle geçinib ġedĭōġ. siz
bizden ēyisiniz yav sizi ġollĭo hōkümed. **tayıb** dayı sizi ġollĭo.

sizin emeklilik var mı?

B)yoġ yavрім bizim hēc biřēmiz yoġ.

145 **yaşlı maaşınız var mı?**

B)mayışımız da yoğ, mayışımız da yoğ bilereg aradan yaşadığ yavrim. mayışımız neyimiz yoğ yavrim valla.

mal mülk çok görünüyor da ondan mı görünmüyor?

150 A)ondan vèrmıo da yèdmişlerde ne de bir defder getirdi mığdar, **özal'**ıñ zamanında. on da bi yazılmadığ para ısdedi, parayı da biz sahdeker dèdig yieceg mığdar dèdig. işde vèrenneri yazmış, vèrmıenneri yazmamış, ondan da yarı çığmadı bizim, ondan da emegli olamadığ.

B)inā danĕ satığ bu yatırmadı bilıoñ mu kirpiligdigden. ĩe hōkümed ille yè dēmĭkine, sen hōkümete verecāñ da hōkümet saña çıkardacağ. on da bu edmıö.

SÖYLEYENLER: A)Dursun Okyay, 69 ; Döne Okyay, 67 yaşında

DERLEME YERİ: Keskin, Kurşunkaya Köyü (Arapköy).

DERLENEN: a) Köyün kuruluşu b)Yemek pişirme.

5

A)ben bu kōlīm segzen doḡuzdan doḡuzan dörde ġadar mıġdarlıġ yabmışım.

- A)arabisdan'ıñ **bedre** ġazasından gelmiş, **bedre** ġazası varmış, hani dedelerimiz ōle dērdi. benim dedem, harbde om bir sene **yēmen**'de ēsir ġalmıř. he, om bir sene. **salih çaviş** dēllerdi gendi de çavişıdı. om bir sene **yēmen**'de ēsir ġaldım ōlum yüz om bēř ay
- 10 dērdi, dedem bilōñ mü? bizim ḡōyümüz dērdi ordan gelme. **arabisdan**'ıñ **bedir** ġazasından. gelmiş, gelikene **mahmadlı** var ya bilōñ mu. **mahmadlı**'ya dēdi gelmissig dēdi, **mahmadlı**'da da dēdi, evel hani araba yōdu at yōdu dē bilōñ mu. burda dēdi develeri sineg yō dē dēdi, develeri sineg yō dē, buralara ġoç ēddig, buralar da ormannımişdı, buraları alan bulmuşlar burıa oturmuşlarımiş, ōlece ġalmıřlar. burası
- 15 yayla sayılō, burıa geldig dēler.

hangi yıllar arası muhtarlık yaptınız?

A)segzen doḡuzuñ üçüncü ayının yirmaltısında muhtarlı teslim aldım, doġsan dördüñ üçüncü ayınıñ ... bēř yıl.

bu sana iyi arkadaş oluyor. (eşek için söyleniyor)

- 20 A)bu beni ġótürüb getirō, bu da benim řē, vesayitim.

kaç yaşında biniliyor buna?

A)üc yaşında. üç yaşında çocuġlara biniñ alıřıñ dēnilir, onnar biner miner alışdırır, malışdırır.

nereden aldınız bunu?

- 25 A)valla ġomřudan aldım ben de, o da dē **ġaman**'dan almışımış.

dedeniz yemende nasıl kurtulmuş?

- A)nasıl olduysa ğurtulmuş, burda şu eviñ sâbi, şu eviñ sâbi vardı, burda ğávırlar varımış, ğávır kō dèridig. yaylamız varıdı bilıoñ mu. **érmanılar**’ıñ zamanında. burda camiya doldurdular dèrdi, daha dōrusu kilisē doldurdular da. bu burda yèmeg yèdirdi ğávır, bu
- 30 eviñ sıabini tanımış. orē ğedmişimiş, **hatem**’idi bu eviñ sıabi. yăov **hatem** sen nêrden geldiñ burē felan. düşdüg dèmiş yăov. biz de siziñ ordayıkan èsiridig dèmiş. o ğávır buña. dèmişkine bu ğeçe tūmden hepiñizi kesecegler, ben seni ğótūrīm de eve sağlayım dèmiş. olan kōlīg ya, beni ğótürecāñ ya **salih çavış** da benim kōlüm dèmiş. bunuñ ikisini ğótürmüş, ötekilerini zabānan ... bunnar işde ōle ğurtulmuş gelmişler işde.

- 35 **sulak bir köye benziyor.**

A)su var. buranıñ nêresinden sonta atarsañ su çıkıo. zaten üç ğabine bu kōy. **keller, körler, ğaralar**. he, bize **ğaralar** dèller. bize **oĝyay** dèller, **kellere ğorkut** dèller, **körlere okatan** dèller.

onnar da aynı aşiretten?

- 40 A)hē canım, aynı köylīg de, o zaman hani bilemeg biz de, üç ğardaş gelmiş de biri kelimiş, biri körümüş biri de ğarayımış.

bunun meyveleri nasıl olur?

- A)ĝırmızı ĝırmızı iĝdeyi bilıoñ mu? iĝde gibi olur bunnar. ĝırmızı ĝırmızı bunnar, toblallar ğaynadıllar işde ğadinnar arasında ilaç yapallar bilmem bişeler yapallar... şo ğórdıñ
- 45 dālara **dèneg** dā dèller. anadıñ mı? buranıñ eñ yūgseg dā da ora işde.

buranın meşhur yemeği nelerdir teyze?

B)buranıñ üzümü meşur olur. ‘cacī meşur olur, şu yirden toblanan ‘cacī. ‘cacīn için ölüller. bazen **añğara**’dan geliller ama ben orē varmē ‘cacıĝ, cacıĝ bişir dèr. çöreg èd der.

- 50 **cacıĝı nasıl pişirirsiniz, nerden toplarsınız?**

B)aħa harman yêrlerden dışarlardan.

A)aha cacıg aha da, bu şey olmaz ğaylı toblanmaz. ha, şunnar ha yêşilligler.

B)bunnar yenen diyal. gidiyoğ tobluyog, eve getirrig 'bişirrig, onuñ uçun **Allah** edmesin
'ölüller. 'çöreg ederig.

55 **nasıl pişiriyorsunuz, doğruyor musunuz?**

B)dōramağ ufağ olıo zaten. saā getirim gösderdım, sabah üş dene aldıdim elime
aldıdimıdı.

A)buranın geçim ğaynā mallar, mal.

sizin de var mı?

60 A)var.

büyükbaş?

A)böyügbaş. şō yamaşda giden, şu yana geden benim dişi mal, şō yamaşda da o da
benim érkeg mal, ğadmıog.

B)bunu bişirrig,

65 **yağla mı pişiriyorsunuz nasıl pişiriyorsunuz?**

B)'yā ğoruğ, salça ğoruğ, bi ğavırrıg onınen bunu yıkar içine ğoruğ. bun da bi ğavırrıg
şōle, suyunu ğoruğ bir avıç bulğur atarıg. biberini 'duzunu bişirrig, indirecāmiz zaman
da samırsağ düverig içine, 'beg dadlı olur. 'he. ölelinen işde uraşıog. üzümü beg
dadlıolur.

70 **üzümden ne yaparsınız?**

B)begmez yaparıg, begmezini satarıg, ğatıgı ğaynatırıg, 'ğara begmez ğaynatırıg.

ğatıgı nasıl oluyor?

B)büyük ilānlerde 'çıynarıg torbada, ilāne ğoruğ. içine yōrd dökerig. onnan ğarışdırır,
ğarışdırır ğaynadırıg, on da başğa ğazana dökerig. onda durulur dusduru. ondan sōna

75 alır begmeze ğoruğ.

süzer misiniz?

B)süzerig. tülbedlerinen indirirken süzerig, 'ğaynamîe göyühan süzerig.

güneşte bekletiyor musunuz?

80 B)yoh, ğaynadır içeri ğoruğ ğazannan. ondan sōna bidona ğoyucasın bidona. kúbler olurdu eveli. çanağlar. oña ğoñ. satarıh, begmez çoğ olursa.

peki başka bir şey yapıyor musunuz pekmezden kesme filan?

B)yok onnarı bilemeg. begmezden başğa üzümnden bişî yabmağ. yabmağ, bilmîoğ anı. başğaları duddan ğaynadııomuş, almadan begmez ğaynadıo. onnarı hemi bizim olmaz, digmeg hemi digmeg hemi de ğaynadmağ. biziki üzümnden olur.

85 **salata malzemesi olarak ne ekiyorsunuz?**

B)salatîe de marul ekerig, madeniz ekerig. nāne aha şunu çorbanîñ yüzüne olur.

kabak da katıyor musunuz çorbanın içine?

B)yoğ, ğad'māğ. biz bişîe ğadmağ. çorbayı indirdig mîdi, bunu yānan ğızardır üsdüne dokerig. yānan ğızardırığ, dokerig içine, yinir. bizim şeyimiz bu.

90 **bahçeye ne ekiyorsunuz?**

B)domatis, biber, baldırcan, üç fasille, yeşil fasille, bamıya, misir. hepsi ne dikerseñ o olur. şindi bu yıl tüm milled ğoca ğoca tarlaları ğavın digdi. şîe satılıö, yeşil kelā. güccükene toblıollar, bir gün durub bir gün toblıollar.

çocukları büyüttünüz herhalde?

95 B)üü, çoğ, horantamız beg çoğ.

kaç taneydi?

B)dörd olan dörd ğızıdı. ğızları gelin eddig. olanı da 'everdig, birisi 'özürlü olanın. biri de böyüg olan ğa'zadan öldü. sizler ömür.

Allah rahmet eylesin, nerde öldü?

100 A)barıd fabriğasında, ordan dikine aşşa gèderken, tekeri patlıö arabasının, géce. kenara çekıo da şıapıö. isdedmeyi dakıö. isdedmeyi sögmüş de şöle dakımuşumuş, arқadan bir zerhoş gelmiş, **gırşērli**, çocā vurmuş, teker daқana vurmuş yanı. oldū yère yılmış, hanımı çocuğları yanındaymışımış.

B) o, öle gèddi, biri de özürlü. iki dene sālam ölumuz var.

105 A)biri **gırığ**'da ālenıo. öbürü de işde yanımızda durıo.

B) he, kıoyüñ işlerînen ūraşığ işde.

SÖYLEYEN: Ekrem Erkeç, 52 yaşında.

DERLEME YERİ: Keskin, Cankurtaran köyü (Çebişler > Kazıklı).

DERLENEN: a) Köyün doğal yapısı ve kuruluşu, B) Köyde yaşam

5

bura, **kesgin** organize bura. **ğırığğalıe'**nen beg ilgisi yoğ buranıñ. ora yèdmeyince, ora da gèniş de, orada da yèr ğalmamış da, orie de bir organıza yapılacağ beriler dñe bir laf var, ama bilmiyoruz yanı.

inşallah bu tarafa yaparlar.

- 10 valla bilmıoz işde, buralar da tüm dolmuş falan dñolar, inşallah dolar veyad da yapılır da bi hiç dñelse memleket sanayileşir veyahud da bir iş sahası açılır, çalışılır en azından yanı.

buradan kolay olur, gidip gelir adam.

he, masırafsız gider gelir çalışır neyise yanı.

- 15 **eski ismi kazıklı mıymış?**

şindi buranıñ ismi **ğazığlı**. daha önceki ismi **çebişler**, daha önce bi daha varımış amma onu ben beg bilemiöm, tarihin yanı.

burada daha çok keçi mi yetişıyormuş, sizin soyad erkeç ya.

- 20 bizim soyadımız **erkeç**. **erkeçiölları**. öyle dñeller, bizim dedemiz, dedemize yanı, dedemiñ dedesine, babamiñ annaddı yanı **çoban hasan** dñellerimış. adam davarınan malnan ũraşırmış dñemeggi. şuralarda bir kömü varımış, yaylası yanı. köm dñeller ya, köm biliñ mi sen.

yok, bilmem.

- 25 dam yanı, dam. moturuñ oldū yèrlerde orda bir dam varımış. köyuñ ğuruluşu bu yanda kóbrünüñ öbür tarafı. şè yómuşumuş ev yómuşumuş. elliden sōna geçmiş bu yanna.

ķóbrüden bu yanna ķóyüñ birezi. ğadusdura geldinde. elli altıda ğadusdura gelmiş bu yanna. yanı babamıñ annadışı yāni. o zamanıñ devrinde işde çoğ ğış olurumuş. dedem burda o şıēñ içinde yatarımış, davarıñ içinde kömüñ içinde. ğar basdırmış ğış tabi şey olunca canavarlar acığmış yāni, ğurdlar. şindig pencerelerden ķoku gelir davarıñ
30 ķokusu, malıñ ķokusu. oradan girememiş, ufāmış pencere dēmekki. damıñ üsdüne çığmış ğurdlar, damı deşmē başlamışlar bu sefer. ğarı yani, ac nıapacağ hayvan bi yērden bişē bulacağ. bir de alddan vurmuş, dedem vurıomuş bilıoñ annadışı babamıñ. işde doñuz işde burdayım ne arıoñuz burda dıomuş. hayvan ne annar seniñ sesiñden amma işde esginiñ şıēleri ya, bōle annadırdı yani.

35 **camı de çok eski herhalde.**

şindi camimiz çoğ esgi ama minare yēñi yapıldı. hemen hemen segsende felan yapıldı.

kaç hane var köyde?

ķúyde admış hane var, elli bēş admış hane var.

diğer köylere göre epey kalabalıkmiş.

40 kalabalığ yalıñız beg çalışma yoğ bizim burda o ğadar yāni, öncesinde çalışma çōdu, şindi beg çalışma yoğ yāni, tarlaynan bāynan şıēnen ōle ūraşma yoğ yāni. şu yamaç ğórdūñ tarla tüm bāyıldı. bir dene bā bulamañ şindi. çalışma beg o ğadar yoğ, önceden çalışma çōdu. şindi çalışma peg yoğ. o da ben gendi ğafamda şıē bālıom yani, şindi, aylığ girmedig ev azdan az var yāni. ben de dıom ki adam, bir māşım var ĩē ķótū onu
45 yērim otururum veyad da nıapacām fazlasını mı dıo. genşler de şehire gidıo, beg yāni şeyi yoğ. önceden ōle dēldi yani. sayılı evde māaş varıdı, şindi māaş olmıēn ev yoğ hemen hemen, girmedig ev yanı.

köyün durumu iyi görünüyor, herkesin evinde araba ve traktör var.

he, var. ĩē ķótū herkesiñ ğullanacā ğadar var.

50 **suyu da çok görünüyor.**

şindi suyumuz çoğ da bizim terķozumuz yoğ. pērişanız yani. tañkerimiz var işde, doldurıoğ bi om bēş ğün falan gidıo işde tegrar bi dā doldurıoğ. içmē de arabaynan

getirioğ aşālardan. onu da ordan getirioğ, çeşmeler çoğ kiõñ içinde. aşşāda var bir çeşmemiz, caminiñ yanında var, onu biz getirdig orda. hemen caminiñ yandā çeşmeyi
55 de biz getirdig. çocuñ hayrına getirdig.

nereden getirdiniz onu?

biz onu yokardan getirdig, valla heral heral iki biñ metire falan varıdı, aldımız borî bilioğ biz, iki biñ metire var. ğazdırdıĝ orġe ğurdurduĝ yani hayratına çocuñ. şurda var bir çeşme, ilerde var, şu yanda var bir çeşme. kıoyũñ içinde yani su çoĝ da evlerde terkoz
60 yoĝ. evlerde terkoz yoĝ. terkozumuz da yapıldı artıĝ neyise yanı adam, aķio ğórikıomuş, valiligde su aķıö ğóikıomuş. halbise aħmıö. giden mıĝdar ne yabdıse imzalamış aķıö dıeregden. üzerine şindi baķalım yanı ne olacaĝ. şö ilerden **kesgin**'e terkos ğedıodu, ordan vėrdiler, bėş on sene aĝdı, ĩe aķıodu hem de. bunu da şey kimi paralı aķıddı kimi parasız aķıddı. biz de yandıĝ yanları süre yani. e biz abonemiz varıdı
65 paralı şıapıoduĝ e adamıñ hic abonesi yómuş, borı delmiş arkasından su almış adam bahce sulamış onuñ parası da bize geldi, ondan sōna da beledıe deñiřdi. **kesgin** beledıesi deñiřince dėdi ki adam ben bu sıũ keserim. çoĝ da iyi yabdı yanı kesdıne. e nıe biz para ödıoĝ öteki adam para ödemededen su aķıdıö. ölelinen susuz ğaldıĝ yani.

şu mavi olanlar selvi mi?

70 bizim burda o şey bulamañ o selvi, çınar, kıóĝnar onnarı bulamañ. ğavaĝ. burda öle işe yarar āç bulamañ.

dikilse çınar olur.

olmaz bizim burda. olur da kim dikeceg zamanında yómuş yanı. zamanında varımış amma zamanında da dedelerimiz kesmiş yaĝmıř yanı. yōsa ormansız memleket mi
75 varımışımış. şu yanda bir mevkimiz var, loķantalarıñ oldũ yėrde bir düzlüğ var, oranıñ mevkisiniñ ismi **düzāC** dā hālen meşe kıókü çıķıö, sürdüĝce. o ğadar düzgün āclar varımış yanı orda. kitablarda ğeçio hadda **añķara evliya ğelebi**'niñ **sėyehadnamesi**'nde **añķara**'dan, **eñĝürü** mü dio, **eñĝürü** dedı **añģara**, **kırşehir** isdiķametine ğedekene dıö, bōle dıö āclarıñ üsdüne basaraĝdan yürüseñ bōle āc var yanı. bu şeyi tarif edıo yanı,
80 mıntıķayı tarif edıö. zamanında kesilmiş kesmişler işde. şu taraf bizim ırmā dayalı baraja, **ĝablıĝaya** barajı var ya, orda bir orman varmışımış, babam annadırdı rahmedlig

yamaca geçmedigden sōna davar görügmezidi dērdi yanı. illa yamacına geçicāñ
bağacāñ o ğadar orman varıdı dēr. yalınız **hasandedīe** bir alay geldi dīo, asgerīe. asgerīe
bir yandan biz bir yandan ormanı bitirdig dīo yanı. şindi cıbil bağ hiç bişe yoğ oralarda
85 cıscıbil... orda adam az **esadmumunnu**’da yēdi sekiz hāne bişē az.

bura türkmen köyü mü?

değil, **türgmen** değil.

yörük mü?

yörüg de değil.

90 **ne o zaman?**

valla **türg** ölü **türg**. ne oldūnu ne bilecāz yanı. yalınız burdağı ğavimiñ çōnuñ **horasan**,
erzurum’uñ **horasan**’dan geldī sölenīo yanı. ama ne derece dōru nasıl şey bilemīoz
yani, esgileri beg bilmedīmiz için yanı. **yörüg** değil, **tatar** da değil, **çerkez** de değil, **avşar**
da değil, **türg** demekki öle bişēy bu da yanı, nasıl bişēyse yanı.

95 **esadmüminli ney?**

’aynı bizim gimi o da. **türgmen** kölögleri şurda. **sarılar** var, **ēminefendi**, **alibıdağ**, **çalış**,
cabad, ě.

hepsi türkmen mi bunların?

onnar **türgmen**. onnar **türgmen**. bizim buralarda **türgmen** yoğ, **arab** köyünde de yoğ.
100 burda da yoğ, **mumunlu**’da yoğ. **türgmen** yoğ yanı.

çelebi tarafı nasıl?

çelebi de aynı bura gibi, **türgmen** yoğ. **çelebi** tarafında da **türgmen** yoğ. **yörüg** orda da
yoğ. **yörüg** sadece, **deneñ** öbür tarafında bir **çibi** köyü var, **yörüg** orda var. bi de şu
ğarageçili’de olması lazım yörüg benim bildīm.

105 **orda tatar da var değil mi?**

tatar da var, **yörüg** olması lazım yani. **tatar** da var **yörüg** de var, ikisi de var orda. bu yanda bizim bu tarafda da **tatarlar** var işde. **gözdepesi** var, **polatyurdu** var. bir köy daha var orda amma bilemiom. **guzugüdenni** mi, **guzucu** mu bi dene daha zar orda.

kuzugüdenli değil sanırım.

- 110 bilmıom bir kıy daha var orda, üç kıy olması lazım benim hatirimde ğalan yani. turgmeniñ şivesi daha deñişik bizikilerinki gibi dialı yani. ğonuşma tarzı yani onnariñ deñişik yani. aynı kürdleriñ ğonuşması gimi, şivreleri deñişik yani. aşāda **hasandede** var yakın bize.

orası nasıl?

- 115 orası alevi ğasabası.

türkmen alevisi mi?

bilemiom orasını.

türk onlar da.

- türg**, tabi **türg** onnar da. ne şe oldunu bilemiom yani. onnariñ şeyi de yani **erzurum**
- 120 **horasan'**dan gelme dedeleri yani. o adam **hasandede** dedikleri. **haydardede** var şurda. o da onnardan yani. burda iki **alevi** şe var yani. bize en yakın köy bura, **hasandede** tobrāmız ğarışığ, arazimiz ğarışığ. sen de şuyumussuñ, sen de buyumuşsuñ veyahudda sen buyumuşsuñ kesinlikle olmaz yani. biz orġe varrığ oturuğ ailece, onnar burġe gelir oturur ailece.

- 125 **kız alışverişi de var mı?**

önceden zamanında bir iki sefer olmuş. yakın zamanda da teg bir sefer oldu tahminim de beg sığ alışveriş yapılmıo yani. bizim kıyden bi dene orġe giden olmuş, orda ğalmış. burdan da tegral bir ğız vėrdiler oriya yakın, oriya, başġa da bilmıom.

tavuk gıdakıyor, yumurtluyor mu?

130 onnariñ gendi aralarında bir şifreleri var. şindi yiğceg, fazla yiğceg bulduğları zaman mesela hemen bunnar birbirine çārır yani, onuñ şie de o demeggi yani. horoz toblar mesela yiğceg buldū zaman mesela, nasıl çārīosa işde onuñ da bi şie var yani.

horoz kendi yemiyor onlara yediriyor.

onnara yedirīo işde onnarı güdīo, onnarın da gendine göre bişeleri var, kuralları var
135 yani. dalda guş ötīo ya biz bilmīoğ ki nīe ötīo. arkaşaını mı çārīo, yardım mı isdīo, acıgdım mı dīo, bunnariñ da gendisine göre bişeleri var, bileni yoğ, bir şifresi var yani.

camide imam var mı?

var.

bazı köylere gittim imamları yoktu.

140 imam bizim de yakın zamana ğadar yōdu, bir ay oldu hemen hemen geleli, imamiñ tayını çığdı öbür imamiñ ğırığğle bahşilie ğeddi, memur olarağdan nüfusa atandı ordan, orīe ğeddi, çoğ da muhterem bir imamıdı yani. çoğ dürüs bir kişili varıdı çoğ iyīdi çocuğlarınan. bununan da beg şeyimiz yoğ da bu da iyidir yani daha beg bişemiz yoğ, tanışma fırsatımız olmadı beg. bu da **nide ağsaray**’lîmiş heralda o yandan gelmiş,
145 nêrden geldi dēdiler, **dō**’dan gelmiş amma **bidlis**’den mi, bu da bir yêrden geldi dēdiler yani.

SÖYLEYEN: Nuriye Türe, 65 yaşında.

DERLEME YERİ: Keskin, Göktaş köyü.

DERLENEN: Tarhana yapımı ve bitki çeşitleri.

5 kaç hane var köyde?

kimse ğalmadı ğeden ğeddi, doğuzan beş mîdi doğuzan segiz mîdi yalan söylemişem, öle mîdi. hindi imamınan segiz ev varığ. ğeden ğeddi, ğeden ğeddi, ıcaı öldü, ıcaı ğeddi, eşde kıy baddı. bizim işde segiz ev var imamınan. valla işde yavrim dedim gimi çorba yapallar, yayla çorbası dersiñiz siz de. biz de tarhana çorbası dërig.

10 tarhanayı nasıl yaparsınız?

tarhanayı şîe yaparığ. şindi ğaynadırığ aşını, yarmasını ğaynadırığ. o soür, soüduğdan sōna yoürdunu süzdürrüğ. süzdürdüğden sōna içine ğatarığ. ğatar, ğarmalar yoğurruğ. ondan sōna bōle sıkarığ, sinileriñ üsdüne dizerig.

yoğurdu kattıktan sonra birkaç gün bekliyor musunuz?

15 yoğ. hani süzen adlığ yoürd beglî. torbaya ğuyudığ hani süzi, hani daş gibi olıo ya yoürd. o zaman aşı ğatiñ. o zaman yumruğliñ, ğarışdıriñ, hışmarliñ. ondan sōna sığmaya başlıñ. sinileriñ üsdüne bōle düzeller, o ğurur. ğurudî mi.

yarpıza sermez misiniz?

20 yarpızı sōna yaķarığ, sinîe düzerig. şu yëmeg sinilerine he. ondan sōna tahdası fazla olan tahdaya düzer. he, herkeş ne bulabilirse oña yapar. ondan sōra da şîe gelişiñ, kııfdeye gelişin de. bir şöle hamır ilāinde bulğuru ıslallar. duzun, biberin, salçasın, soğanın, sarımsağın ne gerāse, içine atallar. içine atallar ıcığ ılığ sūnen ıslallar, ondan sōna durur, bizim oturdūmuz ğadlı beş on dağğa durur. ondan sōna da iki ğişi bunu yumruğlamaya başlallar. yumruğlallar, yumruğlallar, ondan sōna yëdi segiz yımırta 25 ğırallar içine; ondan sōna ıcığ dā yumruğlallar, ıcığ un atallar, ıcığ dā yumruğlallar.

ondan sōna šĕ gelir, huzura gelir. zuhura gelišin, hani dūr šĕ sorĭoñ ya oturullar bölüg bölüg avradlar, ondan sōna parça parça ilānnere ğor, herkes öñüne ğollar. kimi yuvarlar, kimi sıkar yuvarlar, onu ĩle yapallar. döner yapallar.

döner sonradan çıktı değil mi?

- 30 he, sōradan çığdı. herkeş davar getirir keserdi. iküş davar keserdi. onuñunan yahni yapallardı. hindi döner yapallar, yörd salatası yapallar, o zamannar da ĩleydi yavрім. yahni yapallardı, davar kesellerdi onuñ šĕnen. fasille bişirillerdi. ondan sōna bamĕsi fazla olan bamĕ bişirirdi. badlıcannan šĕ yapallardı...

karnıyarık

- 35 he, garnıyarığ. babañ ırahmadlığsa da. ölesi yapallardı, ondan sōna hani eskilikinden.

sen bu köyden mi gelin geldin?

a bu kıyde yēddim, bu kıyde böyüdüm ben. bu kıye de gelin oldum.

erin sağ mı?

- sağ, sağ. dörd oğlum var bir kızım var. Allah cümleye baęıřlasıñ, iki dünede de
40 baęıřlasıñ. oęlumuñ bir **adana**’da, biri de **esgişēr**’de, biri de **kesgin**’de, biri de beker dā o da burda. bu benim torun büyü oęlanıñ oğlan. ille mesela işde egmeg yapardığ eveli, dūr olacağ dĕen. bazarörtesünü başlallardı, yapallardı šĕ kesellerdi. šō dadlı yapardı neyse. ğadeyif, ğadeyif kesellerdi. südlüēderdig, südlüēdellerdi. aşcı gelirdi, aşcı yapardı, kıyında kızmadcı olurdu. ĩle yapılırdı çatılırdı, yığılırdı, egmeg yığılırdı bĕle.
45 hindi hazır. bir döner getirĕ řurāa ğurūo. ondan sōna bazardan da egmā getirĕ yıęĭo, tomatenin de dilĭo, dūr oldu mu oldu. eveli zorudu, eveli zorudu. hindi yoę yavрім. hindi hur da yoę berekād de yoę, ğurban oldüm Allah ne bilĕm kine gendi milletine gendi minnetine, gendi ğóñine, gendi saltanatına ne vērirse boynumuzuñ borcu çekecāę. Allah cümlemize de hayırlı vērsiñ iki dünede de hayırlı vērsiñ. dinden imandan
50 ayırmasıñ.

otlardan da topluyor musunuz, yemek yapıyor musunuz?

odlardan da hēc yabmĭoę.

önceden yapıyor muydunuz?

önceden de yapılmıodu, adı madımalag dërig, bir onu yaparig.

55 **kömeç ne var mı?**

yoğ. var da yabmağ.

önceden de yapmaz mıydınız?

önceden de hani dā biög ğariler o kıomeci getdirillerdi, bu kıomeci birigdirillerdi, ğıyallardi, onuñ çörāni yapallardı. hindi yapan yupan kıöö ğalmadı kine yabsıñ.

60 **yarpız oluyor mu derelerde?**

olur, yazılarda olur, aşalarda olur.

önceden topluyor muydunuz?

yarpızı hindi toplıen yoğ oğlum. yalan söylemıe haced dıal. şe yāni herkeş nane ekır.

peki ısbatan var mı?

65 aşşada çeşmeniñ altındā olur. onu ĩele yapallardı hindi yoğ. yapan yoğ naneyi. harı şıele şıe uçun yapıler beñzer de ĩele dayım yapan yoğ.

maydanoz ekiyorsunuz.

he. nane, maydanoz, maril, tere. işde herkeş gendi yıecāne. tomatıs, biber ondan sōna fasille; onnarı ekerig şuralara. bizim gendimiziñ sulu yërimiz var da ğaylı herkeş dağıldı.

70 yapamıyım ben de egmiyrım buralarda idare eder dëyrim.

önceden ekecek yer kalmazdı her tarafı ekerlerdi, şimdi her taraf boş kalıyor.

hē, hē ëleydi. yazıda sulu yërimiz var bōle akar sulu yërimiz var. ondan sōna şurda bıele havızlı yërimiz var, guyu. yapan, yapardıı, ekerdig. hindi yatar yërinde eken yoğ ğaylı. hindi düşdüler bi çidlā, ayçıçāne, onu ekiollar; işde arpa, būda onu ekiollar.

75 **türkmensiniz herhalde?**

biz türgmenig.

başka hangi köyler türkmen burada?

bu ediraf tüm **türgmen**. bir **gırıǵǵale**’niñ beri tarafında bir köy var. hani aynı şehir gimi de, ora, ora ǵarışǵ. **éminefendi** var, aşada **alibıdaǵlı** var. onuñ aşasında **ortasökenni** 80 var, onuñ ald tarafında **muminli** var. hani o yoldan gèddiñ mi direg gèdilir, **muminnie** şurdan gèdilir. ondan sōna **éminefendi**’niñ ötiñında **çalış** kıyü var, **çalış** kıyünüñ ötiñında **haceliobası** var.

eminefendiden çalış köyüne geçilir mi?

geçilir, depo var **éminefendi**’niñ hemen berisinde, deponuñ yandan direg bālarıñ 85 içinden vurduñ mīdi saten ǵórünō çalış. o yüzüǵoyun gèdilen yerde **alibıdaǵlıe** gèdilir. **çalış**’ıñ hemen beri tarafında girişiñ yüzüñǵoylu gèdilen yol belli, anayol. ordan **alibıdaǵlıe** gèdilīe, **alibıdaǵlı**’dan **esadmüminnie** gèdilīe, ordan **muminlie** gèdilīe. öte tarafdā **cabada** varilīe, **cabad**’dan **haceliobası**’na varilīe, **hacelobası**’ndan, **hacēobası**’na varilīe, **danacıobası**’na varilīe.

90 onlar da mı türkmen?

onnar da **türgmen**, hani bizim bu etiraf **türgmen**.

şu kazıklı köyü ne?

valla yalan sōlemessem **türgmen**’ig dēyiller de bilmiyrim. **türgmen**’ig diyiller yalıñız da bilmiyrim. o zamannar, orasını gendiler bilir de, amma şīe kıyü ǵarışǵ. **gırıǵǵale**’niñ 95 berianında **hasandede** ǵarışǵ. ora ǵarışǵ. işde īēle bīēle ǵún gečio yavırım.

yaş kaç?

yaş da admışbēş, admışaltı o aralar var.

ismin neydi teyze?

nuriye türe. **türe** dolu. **cabrailli**’de var **türe**, **haceliobası**’nda var **türe**, **ǵavırǵalı**’da var 100 **töre**, bizim burası **türe**, **gırıǵǵale**’niñ yarısı **türe**, **kesgin**’iñ yarısı **türe**.

SÖYLEYEN: Anişe Güven, 85 yaşında.

DERLEME YERİ: Keskin, Çalış köyü.

DERLENEN: Eski yaşantılar.

5 kaç yaşındasın teyze?

- sekizen 'bêş. zamanéynen şu eller 'neyoldu. ekin de egdiñ berbir, on da bişdiñ, ineg de sâdiñ, dokuz dene bebe de oldu, onarı gelin de edim, bünune çoğ şükür. torunuñ torunu da var. ne bilîm, ğur'ban olurum, ben a, oruç dutııdim, benim **hacāsan'**ı biliñ mi benim büyüğ olan. gèddi siziñ gimi hocalara danışdı, yaşı gelmiş ğayrı parayı almağ
- 10 dèmişler. sekizen 'bêş senêi hèsab èd demişler. torun da çoğ sayım mı? şıollur mu, ğur'ban olurum siziñ dilleriñize. torunu bi sayım. 'dörd olan 'dörd bebe böyüğ ğızıñ, 'dörd 'bêş bebe güccüğ ğızıñ, ondan soñra, 'iki bebe biriniñ, ğızıñ, 'üç bebe biriniñ, 'üç bebe de torunuñ, ğızlarıñ çocū olan; onuñunan gün geşdi. nelerinen geşdi, yah! dokuz dene bebeyi neyinen büyüddüñ, çay mı varıdı, somun eġmā mi varıdı, davar da sādım,
- 15 ineg de sādım, camız da sādım, pèndiridi, yağıdı, çörā de yaparıdım. çocuklar da toplanırdı, yèlleridi. çay olmaz, ahşamdan ğalan çorba, yèmēñ artıġı, o çöregler de yapılırdı. onuñunan yèllerdi. hindi bakıyrumda dünya dañışmış mi, yoğ, bu ney. ben yèmeg bişirirdim, 'ġurban. 'kölerim. şöle gelib de şunum açmazlar. şu ğapā ğaldırdmazdım ben insana. gendim varır açar, gendim vèrirdim. hindi bakıyrum da.
- 20 têtşlerinen ğavırma yaparıdım. pilavın yaparıdım, dolmayı yapardım. ne isderseñiz, hoşafın bile yaparıdım. teg başıma bişirirdim yèmā. işde varımı yoğ dèmedim. hindi de eliñ de yoğ, diliñ de yoğ, ne dèyim 'ġurban seña. Ŗle ... yalvaracāğ geline. hindi de èyîm çoğ şükür. aha şu, damadıñ biri, heh, oñdan sōna, bu da bunuñ böyüğ abisi biri, bunar ğúrümümüñ çocū. ğayınımiñ çocūnda da bir ğız var. yabanda olan bi ğız mı ne, iki ğız
- 25 var. birini bir ğız dışda iki ğız dışda, üçü aġrabada, böyle gün geşdi hocā, 'ġurban olurum size.

tarlaları neyle biçerdiniz?

orağınan da bişdig, tırpannan da bişdig, dırmıg da çekdig, sapı da yügledig, patuza da addig, dúven de sürüldü, neler var, neler var. hindi her şey kolay oldu oğlum.

30 **tarhanayı nasıl yapardınız?**

tarhana yabmağ biz, yoğurd süd çoğolur, nédérig tarhanayı. yoğurdu süzdür, ayrıanı hanı şe süzdür, güzel garişdır yayla çorbasını, şora bir gazan gordum. şu yemā gelib de, gapî yitib de açan olmazdı. gendim gelib de tencerelere görurdum, tübleriñ üstündilirdi, yemā vèrirdim. işde hindi geyrin öldüm, ne dëim.

35 **yine de sağlam görünüyorsun.**

'ğurban olurum gildim namazda yañlışıyrum. yañlışıdığım da benim hoca dë ölüm var, **muharrem**. işde bu dün_olan. sen gıl da dëdi onuñ suçnu baña vèr anā, dëdi. yañlışırsañ, beñ bile yañlışıyrum. İélölüo. İede gün geçio yavrim. İele zaman gelİe öle.

sen bu köyden mi gelinsin?

40 bu kōdenim. heha! bu damadım, üç tane, üç bebesi var. onuñunan geldi gün geşdi. hindi de gelin olacağ, oğlan olacağ, gızımıñ yandayım, gızıñ gocası öldü, ölu da polis başga yerde, ikimiz bir evdeyig. çoğ_eyîg. Allah cümleyi_eyèdsiñ yavrim. éle dëyirum.

çamaşırları nasıl yıkıyordunuz, sekizdokuz tane çocuk?

45 ööy! çeşmiye de gazan gorduğ, şeile üş lileli çeşme var. gúbür gúbür. çil olurdu esgiden, gaynİe gaynİe, çille gāzannar, yu yu ad şeñ içine, kumur dërig büyüğ yeri pırıl pırıl olur. hindikī mı tozunan neyinen olmazdı. çil, sabınıdı. onda sürdmede çekilirdi, elde, kil şeile şeile. duz de elde çekilirdi. hannöldü.

saçınızı neyle yıkardınız?

50 onda şennen tobrağda bir_olur başkili dëller. ocā kömeñ gurur, gatañ suyuñ içine bulğur bulğur gaynar, sürüñ; pırıl pırıl_olur. hindiki_laçlar gimi mi, tobrağ güzel idir.

saçımızı döküyor baksana.

ile gurban_olurum size, İele gün geşdi gidir.

yarpuz oluyor mu sizin buralarda?

hê?

55 **yarpuz?**

yarpız mı?

evet,

her şey, her şey var. benim bir gız var, yanda gaylendim gız, şiële on kilıoluğ bidonnara nāne öfeledim. nane tertemiz tël tël, dene dene goparddım, serdim, kevgirledim,

60 bidonnara doldurdum.

isbatan da oluyor mu derelerde?

ê?

isbatan?

her şey, her şey. çayır ağı var. çayırımız var, şiële su var, gúmbür gúmbür içinde o
65 yarpızdan adam gorkar, hindi yarpızı bānen yoğ de nāne diëller gurban. êsgiden biz yarpız öfelerdig, yarpız dā nezzedlolurdu.

çorbanın üstüne mi atardınız?

hiě?

çorbanın üstüne mi?

70 he, yayla çorbası dedī, yōrdlolur. ben ötāleri bişirmedim dūñherde. yoğurdlu çorba. bir gāzan garişdırırdım, onu şiële bir odaya var, gorum; kilidiyinen gözeyederim, gonşular gelib de galdırmaz ağzını. ben yüze çıkacām iële dël m’olum? aşcıdan sorulur.

erkek misafir geldiği zaman nasıl ağırlardınız?

kikir kikir kikir içeri girmezdi. sofrayı vèirdimā gótürürdü bunnar. hêçkim êrkeg girmez.

75 iële iële hindi geçîyrim, yaş gèddi gur’bān. seniñ gac çocūñ var?

iki tane elinden öper.

kız m’oğlan mı?

bir kız bir erkek.

balınan yağ. şo yavrımıñ bēş mi? analı babalı ossuñ. bĭĕle bĭĕle ğún geĭdi. ya hepisi oldu
80 hepisi de geĭdi. dörd de gelin getirdiĭ bēş de ğız gelin ěddiĭ.

dokuz.

hehhe, dokuz.

daha ziyade koyun mu beslerdiniz, inek mi?

hepisi de vardı. āā şunuñ ābisiniñ davarı var, öbür ābisiniñ ōlu da ala malı ğúder, bunda
85 da benim böyüg ğız var, dördölu var. kıy yerde herif ğapıda dördüñ dörd çöcu var.
motur, ğávır yapısı dērim motura. dördünüñ dörd çöcu, moturdā dörd gelin de bir evde
yaluçar. ğayımbāniñ ğorkudan. ne dēyim ğurbān ĭĕle ossuñ, bilĭĕñ mu? ĭĕlolur. bizim bu
türgmen köyü ĭĕlolur, üş dörd gelin biraradolur. benim dörd gelin var şurdā
okĭannardan torunum var, **ĭuran** okĭyannardan. **sēlim Muhammed, Allah** cümlĭe
90 vērsiñ.

çok güzel okuyorlar.

bu hoca kaçır kıyüñ selasin okur, ondan sōñra galdĭ cāminiñ kilidin vēriller. mıĭdar
dēmişkine, ĭramazanda bura hoca salmış, mıĭdar dēmişki bizim imamımız var dēmiş. o
da benim ōlan. **muharrem** dēdĭm, torununa dūn olan, aman oĭluna dūn ědĭo. oĭlu da
95 şu **badman** tarafındaydı. bir adam dēmişki arkedaşı, bir ğız var dēmiş. tamam seā
vereg dēmiş, getirdiĭ şoraya Allah'ıñ bir ğulu. ĩşdē onu şĭĕle sıvamayınan, öredmeyinen,
seniñ koyuñ şĭĕ, biziki de, dahacıĭ kürd. aha geldiler, anası hic ğonuşamadım ĩşde, hala,
deyzeleri ne geldi. geliniñ yanısıra. türĭcĭe ğonuşamazımış, kürd ğonuşurumuş. bizim
oradan ordan **urfa**'dan neýden gelin getirĭller o ney? biz bir memnunuĭ ki. şu daman
100 ğapılardā ğavaĭ, şĭod budanır da yıĭılır, şĭĕle şĭĕle torbalara doldurur gelin. her ĩşe de
belledi, ne bilĭĕm ğurban olduĭum. Cenab Allām hayırlısın vērsiñ. bĭĕle bĭĕle ğún geĭdi.

yemeklerden hangilerini yapıyordunuz, köfte yapıyor muydunuz?

kúfdemizdē olur. hindi ben kúfdeyi yabdırırım, o ğazandā bişirdĭm ed yahnısından
çömçe çömçe ğöfdeniñ içine ğoyarım. ğözelce nasıl nezzedli. şorda da şĭĕm olur, ed

105 yēmām olur. pilavım olur, ğurban olurum, çorba olur. ğarpız keseñ, dalatèdeñ. bēş altı tevil olur. bilíoñ mu.

şehriye katıyor musunuz?

ben o şahriyeyi hic yabmazdım. piricinen_èderdim bilíoñ mu? 'şarġe hindi çıġdı ğurban olduğum. biz bilmem şahrġeyi. bilmeg yavrım. sırf pilav bişirirdim ben. onuñunan işde
110 ğún geçerdı. üç ğún dūn_olurdu ğurban davıllı, ğaldırırđı hergeç cōme ğúnü, ğayı cümörtesi bazar ğúnü gelin_endirir. şindi bir ğún olur dūn taman, ġelolġor. onuñunan geçiyr işde ğurban olduğum.

haftanın günlerine ne diyorsunuz, pazartesi, salı, çarşamba?

aynı seniñ dedĩñ gimi dēyriġ. cōme, cōmertesi, bazar, salı, erba. işde öyle dēyrduġ.

115 **elbiseyi nasıl dikiyordunuz?**

ġazanı çēşmeye ġoyruġ.

yok yok elbiseyi nasıl dikerdiniz?

elinen de dikerdiġ, tüm elnen diġdim bēş bebenükünü. ha, inneyinen, bir_adamım vardı 'ġurban_olduğum. yaddıġı yēre bile ğurban olġum. hacġe ġeddiidi, dēyrim ki orada
120 ġösderġo televizonda da. ġura baylım saldım seni hacġ dēyrim. hicaza ġeddiydi.

ne zaman şēy oldu?

öleli mi?

hı hı.

öleli çoġ_oldu. yirmi seneye yakın_oldu, daha fazl_oldu. iki dene üş dene bekarı vardı
125 öldūñde. ondan beri geldi geşdi. gendim_ekerdim, her şēyi, yeşil fasilelleri, biberler, domatisler, şġeleçe el atardım, ġardaşımıñ çocuġ götürürdü ġırıġġale satardı, getirirdi parayı ġuyardı avıcıma.

elbiseyi bez mi alıp dikerdiniz?

gédib dükkándan alıyrıg, iplī de alırdıq; oñu oña dikedīg, çeleb çeleb iplī olur. siyah,
130 ğara; şindikī mı masıra olmaz. ĩele ĩele olurdu. bunnarı nasıl dikedim, yelēőrerdim.
davarımız varıdı, geçiniñ tıfdıñnen çocuđlarıñ alayına ğazā örerdim. bunu şöle darardım,
yīm var evirirdim, milinen örer örer ğeydirirdim. hindikī mı hāzır her şey bol da, gelinniğ
da ğolay hanımlıg da ğolay bilī.

huzursuzluk şimdikilerde daha fazla.

135 çoğ şükürüm damadlarım da eyöldü, hēc, huzursuz ğórmedim. hindī **allah** var. çoğ
şükur. ha, bu da ğórümümüñ çocuğu, böyüg ğız da ğórümümüñ çocuğu vardı, saydım
ben, çoğ şükür hic bir şey ğórmedim ben, ğurban olurum. Allah işlerini ıras getirsiñ,
çocuđlarıñ.

gocan hastalandı da mı öldü?

140 'hasdayıdı.

ne hastalığı?

ağciger. ğurudu ğurudu, ağciğer yapışdı öldü. ĩele bir yatar olmadı, yedi işdi, zayıfıdı.
şıele niēdiñ cenazesin ğaldır. 'he, ĩeleydi. 'çoğ şükür ğeddi orayı da ğórdü. horanta çoğ
deyi herkeş bizi ayırdı. ne dēyi? dokuz baş dēyi. eķinden eķindi. o da dēdi ki, ben onuñ
145 'tümün bislerim dēdi babaları. yaddığı yēr nur ğólü. inşalla nur göl'olur. inşallēdsiñ nur
ğólü.

SÖYLEYENLER: A) Cahid Karataş, 42 yaşında; Beyhan Karataş, 40 yaşında.

DERLEME YERİ: Keskin, Danacıobası köyü.

DERLENEN: a) Yemek pişirmesi, b) Yorgan dikimi, c) Eski düğünler

- 5 A)he, bosdan ekerig. fasulya ondan sōna biber, tomatis, salatalıg; ufağ tefeg gendimiz yiyoruz, artanı da satıyoruz, **ğarageçili, kesgin** ilçesi var. orada satıyoruz.

iri köfteyi nasıl yapıyorsunuz?

- B)iri kóftede de bulğur yapıriğ, içine ed, soğan patates gavırıyığ, baharatınan için doldurıg. onuñ harcın da bulğurunun ununan yuğuruyruğ. ufağ ufağ döküm yapıyırıg, 10 yuvarlıyırıg onu da tavınnan bişiriyrig.

mantı buranın yemeği mi kayseri işi mi?

- B)oraniñ ufağ oluyor, biziki biraz iri oluyor. sini mantısı dërig sinë döşöğ biz. tebsiniñ içine birer birer diziyriğ, içine de böyle gaynıg su bırakıyrig, túbde bişiriyrig, ocağda túbde, tandırda.

- 15 **onun yanısıra börek şeklinde sulu bir yemek yapıyor musunuz?**

B)yoğ biz onu yabmıyık, onu **maşrıg** yapıyır, **armıdlı kóyü** yapıyır. **ğúlgónağ kóyü** var.

daha çok hangi pilavı yapıyorsunuz?

- A)bulğur. bulğur daha lezzedli olur. önceden bayannar gendi aralarında gaynadıllardı bilıñ mu? daha önceden bulğuru dövme neydi onuñ adı, bulğuru dövme, döveci vardı 20 daşdan. onu toğmağnan şë âcdan toğmağ. onnan dövellerdi gençler, şindi o iş kağdı.

soku mu diyorsunuz?

- A)hah, soğu. bazıları da şëde çekdirıö, diyermente çekdirıö. fazla, aylesi şëy olan da, şı yapıö. hazır bulğuru satın alıö yanı. biz de genellikle satın alıöğ, çünkü aylemiz az oldü için.

- 25 **bulgurdan çeşit olarak hangi yemekleri yaparsınız?**

B)genelde üç ile, bulğur pilavı, iri kıófteli, ufağ kıófteli, bulğurdan olıo.

kısır falan da yapıyor musunuz?

B)dürden o. o da onuñ ufacığından.

hangi çeşit mal yetiştiriyorsunuz, büyükbaş mı küçükbaş mı?

30 A)ufağ tefeg hayvancılığ.

B)ğúzden ğúze ekini begliyrig, ğuzün ekini biçdiriyrig işde ondan ğeri, geçim o.

A)zebse, ayçekirdeği, ğuruyemişlig. kıóyde olan ğenşler de mevsimlig işde çalışıyor, dışarlarda ğúnübirliğ.

köyün nüfusu ne kadar?

35 A)kıóyüñ nüfusu şu ana ğadar iküz yirmibêş.

epey varmış

B) eñ ğalabalıĝ kıóy bizim kıóy.

A)yerimiz havadar, ğúzel. süyümüz çoğ.

düğünleri nasıl yapıyorsunuz, kız istemeye kim gider?

- 40 A)ĝız isdemeye tabî, şeynen anasînen babası ğeder. bir de yannarına aracı dèriz, şey, öncü dèriz, öncül olur. o daha önce ĝız evine ğonuşur işde. şu şu şahıslar siziñ şeyiñize ĝiziñize tâlib. dunür geleceğler işde falan diye. önce bi şe alıllar yanı nabız yoğlallar, ondan sōra da anası babası o aracı dèdımız şahıs varıllar. Allah'ıñ emri pèygambariñ ğavli sünneti olarağdan ğavli olarağdan isdeller. ondan sōra bu iş olduysa, olursa bi yüzüğ dağallar önce. ě, gendi aralanda, ayle ortasında bi yüzüğ dağallar, ondan sōra da şîe alıllar, ğünün târin alıllar. dūñ ğúnün târin alıllar. daha önceden bizim burda dūñner şîede olurdu, kıóylü harmanını ğaldırdığdan sōna yapallardı. yanı harmanın hasadın ğaldırdığdan sōra yapardı. yanı havalar seriñlerdi.şindi kōlerde de ğalmadı o ortam. şindi adam yazıñ ortasında dūñ yapıö. önceden bizim burda dūñner cūmaden başlardı.
- 45 cūma, cūmartesi; cūma ğúnü cūma namazını ğıldığdan sōra dūñ başlardı. cūmayi ğıldığdan sōra, bayrağ egme dèriz, bayrağ egme dèllerdi bilıoñ mu? cūma namazını
- 50

ğıldıǵdan sōra başlar, dı̄avetiye dātır tı̄abi dūn sābi. cūmaden sōna gelmı̄e başlallar.
cūma ğúnü, cūmartesi ğúnü, bir buçuğ ğúnü dūn, bazar ğúnü sabah da doquz
doquzbuçuğ gimi gelini getiriller. önceden, daha önceden bizim burda şı̄e, daha
55 önceden şı̄e vardı. kendi aralarında oynnar vardı, gece. o da işde sekiz, on, onbēş tane
fincan, ğave fincanı var ya. ğave fincanınıñ içine bir dāne yüzüg ğollar. o yüzū
bulacağsıñ işde. ters çeviriller, üçe adar indiriller yanı. bulur, bulur, bulur üçe adar; oña
göre ordan puan alıllar. sayıalılar genşler arasında ğurup halinde oñ kişi bir tarafda, oñ
kişi dı̄er tarafda. bunnar da gendi aralarında para toplallardı, yanı üçer lira bēşer lira o
60 ğúnüñ zamanında. bununan kim taraf, hañğı taraf yēnildı̄se o paraynan gideller,
çarşıdan bazardan loqum, bisküvi, qola; bu gibi şeyler getirillerdi, ğúzel bi muhabbed
yapılırdı. soñ üç bēş seneden beri o geleneg kağdı, kağdı yanı. yanı ār ār qakı̄o, mālesef
gedı̄o işde başqa da, işde bu şekilde işde dūnnerimiz de bu şekilde yapılı̄o.

burası ne zaman kurulmuş?

65 A)valla, ğuruluş tarihini hiç bilmı̄öm, sadece bizim atalarımızdan dedelerimizden
duydūmuz, ortaasyadan geldı̄ sölenı̄o, ğócebe olarağdan yerleşmişler. zamanında bura
ormanımışmış, āç cōmuş; ama şimdi tabi o zamanki orman sā cōmuş, ğıraç hāle gelmiş,
ōle sölenı̄o. bizler bizleri gendimizi **türgmen** olarağdan biliyoruz. bize **türgmen** dı̄ög,
şı̄vemiz de farglı başqa obalardan, bilmı̄öm; zamanında hayvancılığ yapıolarımışımış.
70 **yörügler** mîmiş, heralda biraz da **yörüg** şı̄e varımış. genellikle bu hayvancılı **yörügler**
yaparımışmış. ama **türgmen** olarağdan geçı̄o **türgmen** denı̄o. zaten burdan sekiz on
dane ğomşu qóy var, heb oba qóyü.

okul nasıl burada, yani okul var mı, kapalı mı açık mı?

A)oqulumuz açığ. devam edı̄o. ombeş dane örenci var.

75 kaç öğretmen var?

A)bi tane. birleşig sınıf yāni. bi tāne öredmenimiz var. işde başqa da qóde hayad bu
şekilde devam edı̄ör.

çocuk kaç tane?

A)benim üç çocuğ var. iki gız, bir érkeg. bu benim baldızım. bu baldızıñ çocuğları. bu da
80 benim torunum. gızıñ ikisi gelin gèddi, bir de olan var. olan da lisê bitirdi, baçalım.
imamhatib lisesini bitirdi, **kesgin**'i. şu anda boşda dolaşïo, baçalım hayırlısı nölacāsa.

bu yünlerden yorgan mı yapacaksınız?

B)yorgan yapacığ.

yorganı nasıl yapıyorsunuz?

85 B)yorganı ben yabmïom, sııddıracām parasinen. êkï üç kişı bilïo kıoyde, açïreg, içinde
çör çöb dideceğ bişe ğalmayacağ. ondan sōra da beyaz mitil dèrig yorganıñ ğabıdını da
alırığ, o döşer işde sıır işde. biz bilmeyrig.

A)dünnerdeki ādedler töreler, bōle, dūn öncesi bir hafda önceden kōlü bir ara
toblaşırımışımış. gendi aralarında bir sürü oynunnar varımış. onnar annatïolardı amma o
90 işler kağdı. kağdı yoğ şindi. şindi, adam geliör, davetïesini verïör, yēmāni yïeb bir
bardağ da çayın içib tegral müsāde alïor senden, her yerde òle olïo şindi. amma
önceden òle dïalımışımış. aT devrïmişimş, afedersiñ eşeg devrïmişimş, adam
gelirimişimş, yanı esgiden burda kıoy odaları varımışımş kıoylarda, bizim kıoyde yèdi
sekiz tāne oda varımışımş. gelirmiş çevre kıólerden, ğomşu kıólerden. aTlarïnen,
95 eşeglerïnen burda. herkes hañgi kıoyden ğaç ğişı geldïse onu misafir olarağdan
bölüşürlerimişimş. paylaşıdırlarmış kıólülerinen. dèrmışler ki haydar dede kıoyünüñ
misafirın sen alacağsıñ. seniñ orda. işde ā kıönü sen alacağsıñ bē kıönü sen alacağsıñ.
ondan sōra cirid oyunu var ya cirid oyunu yapallarımışımş. bu halan dōda var,
erzurum'da falan. bunnar kağdı. ğüreş olurumuşmuş dūnnerde. ufağ defeg ödül
100 ğollarmışımış.

insanların vakti de pek kalmadı.

A)vakid azlığdan ziyade insannarıñ artığ birbirlerine sosyal şïeleri de ğalmadı. denïör
işde insannar işde yirmibirinci yüzyılda sosyallaşdı denïör amma sosyallaşmïo, mālesef
süregli birèyselleşïo. önceden sosyal örf daha çōmuşmuş. teknoloji azımışımş ama
105 sosyallig dā çōmuşumuş. şindi teknoloji sosyallî ğèride bırakïo. herkesiñ elinde ceb
tèlefonu, interned, bilgisayar; bu gibi şïelernen. bu gibi şïeler ğalmadı.

hasandede de kendiler değil mi onlar şey olarak, ama alevi herhalde?

A)he, onnariń da yűzde ellisi heralde, yűzde admıřı falan alevi yűzde kırkı sűnni, **haydardede** de ۆle. **haydardede** kۆnűń de yűzde admıřı falan alevi yűzde kırkı sűnni.

110 **onlar da tűrkçe konuřuyor.**

A)tabi canım, aynı aynı, bizim gimi. aynı aynı. birbirlerimize gider geliriz, dűnnerimize, cenazelerimize. kimse de yanı bۆle alevilig sunnilig hele de ald ğademedede hēc kimsede yoę. hıc hıc sadece bi ğız alıřvėřiři yoę. ğız alıřvėřiři yoę birbirimizden, ama dїer řїelerimiz, hepi řey yanı. dűnnerimize ğederiz, cenazelerimize ğederiz.

115 **ticaret yaparsınız.**

A)ticaret yaparız, yanı daha sıkıyız yanı. daha cana yakınnar. alevi insannar daha cana yakınnar yanı. bu řekilde devam edїۆr yanı. o kۆyűń yarısı alevi yarısı sűnni oldű halde hic bi huzursuzluę yoę yanı. hic bir huzursuzluę yoę.

I/18

SÖYLEYEN: Muzaffer Örnek, 80 ; Gülsüm Örnek, 78 ; H. Hüseyin Örnek, 72 yaşında

DERLEME YERİ: Keskin, Haydardede köyü.

DERLENEN: a) Askerlik hatıraları, b) Eski gelenekler, c) Çeşitli Konuşmalar.

5

B) yavrım,

ğalîe ğaşdan sōle

manî maşdan sōle

10 ğarnımıñ aşlî var

egmānen aşdan sōle

dēdî gimi, yēmeK getirîm, çay ğoyum.

yemeĝi yēdik teyze, bir çay olursa memnun olurum.

B) bi çay ğoyum. bismillah ya Allah.

15 **sizin yaş kaç oldu amca?**

A) sekiz.

sıfırı da var diyorsunuz.

A) he.

C)selamün aleyküm.

20 A) aleyküm selam.

C)merhaba.

merhaba.

A)hoş geldiñiz babalar ğúnüñüz ƣudlu olsun.

C)ëyvallah.

25 A)nıapıoñ ũraşıĝ durıoñ

C)bitıo mu lan. bi ğoluynan bi ğanadı ğaldı.

A)ne ğaldı?

C)bi betonnan bi şu delig ğaldı, bu yannı delig.

A)terā de yabdıñ heral.

30 C)tereg alıb orıe akacām. yav tera daş ğoydum şey. kıroşe daşı.

A)şindi ne soracāñ baĝ bu da ƣóylü?

**ben kırıkale üniversitesinden geliyorum, kırıkalenin köylüleri nasıl konuşuyorlar
ben bunu araştırıyorum.**

C)sen nêrelisiñ?

35 **hataylıyım.**

C)hatay nêrê, **ĝırıĝgale** nêre yăov. **surıe** hüdüdü he. la řu lohanayı nıe yatırmıoñuz siz bôle?

A)hani lehana

C)şu ney?

40 A)salatalıĝ.

C)lehana dıom, salatalıĝ

A) onu řıapacām. sırıĝ olursa sırıĝ dikecām.

C)sırıĝ mı ğollar?

A) he.

45 C) yoğ canım, siz onnarı ğarışığ digmissiñiz o yadması lazım.

A)bunnar nêrîe gèdîolar şindi?

C)bilmîöm nêrîe gèddiglerini.

bahçenize yetecek kadar dikmişsiniz.

A)yêter yăov, bura var şurada da fasillemiz var.

50 **çoluk çocuk kaç tane amca?**

A)üç olan bir ğız var.

bölgeye göre biraz az görünüyor.

A)yoğ Allah bereked vèrsiñ, çoğ bilene, cannarı săolsuñ. òlanıñ biriniñ var iki çocū, ğızıñ var iki ğızı.

55 **dışarıda bunlar?**

A)birisi şîede **muş malazgid**'de, başçavuş; biri de **ġırıġġale**'de diş tagnisyeni. âz ve diş hasdanesinde çalışıo şindi. biri de **odtü**'de aşçı. **añkara**'da.

sizin emeklilik var mı?

A)ben emegliyim. makine kimya fabrıkasından emegliyim. biñ doquzyüz yedmişsekizde

60 emegli oldum. emegli olunca burîe geldig yerleşdig. bu da emegli oldu geldi burîe.

siz nereden emekli oldunuz abi?

C)siqortadan. om bêş sene devled dayresi ondan sōna gezme dozma işde bişîeler yabdıg emegli olduğ.

makine kimyada hangi bölümle çalıştınız?

65 A)barıd fabrıkasında.

tehlikeli yerdeymiş.

C)zéhiriñ içinde.

A)burie geldigden sōna şu barnağlarımıñ ucundan devamlı şie çıgđı, su ağıdı. egzama
oldu dıē gorgđum, doğdora gėddim, doğdur dėdi ki nėrde çalıřdıñ dėdi, barıd
70 fabrıķasında dėdim. tamam dėdi, iķeriñdā zėhiri atıosuñ sen dėdi.

patlama riskinin yanında zehir de var.

A)yanımda padlama da oldu, ölen de oldu. bizim vāde yėdmemiř dėmek ki.

bahçeye ne ekmişsiniz, şu en baştaki ne?

A)řu bařdā göėren o, çörėotu. ondan berianna sūan, řie derkene, o patates, řu
75 salatalıē. çörėotunu çörañ yüzüne atallar. ondan sōna pıeniriñ nie iķine atallar. çörotu
çoē derde dermanmış şıapıolar.

C)nāne, maydanos, çörėotu; bilıoñ mu bunnarı sen?

yarısını biliyorum da yarısını bilmiyorum. askerliēi nerede yaptınız amca siz?

A)ben asgerlî **haydarpaşa** asgerî hasdanesinde **isdambul**'da.

80 **ne olarak?**

A)sıhiyeydim.

iki sene falan yapmışsınızdır herhalde.

C)yirmi dörd ay yabdıē, he.

C)bunnarıñ zamanında candarma otuz aydı, piyade yirmi dörd aydı.

85 **jandarma niye uzundu?**

C)candarma uzunudu, süslüyüdü.

A)gendi candarma da onuñ uķun.

C)ben candarma sıhiye çavuşuydum. **uludere**'deydim, ben asgerde.

B)hoş geldiñ **hasan hösün çavış**.

90 C)ėyvallah,

B)nörñoñuz, nasılsıñ ...

C)çoğ èyîg Alla şükür.

A)bizim burda şunu şîederkene kîrg dud dèller. kîrg dud dèllerdi ya. şõle sıkı dud dèmeg kîrg dud. ben bunu asger ocānda bir ğac sefer dèdiyidim bayā beni bir egeniñ şèleri
95 dallamîe başladılar. kîrg dud dèmeg ne dèmeg diyo. la kîrg dud sıkı dud dèmeg dèdim.

sac arası çöreği nasıl yapıyorsunuz?

B)sac arası çörāñ içine duru suyunan. sac arası çörāmizi, suyu şoraya ğoruğ, unu şurda elerîg, ilaniñ içine ğoruğ, yūrruğ sade olarağ. yūrruğ hamır getirrig. ondan sōna yōrd ğormig, çöre atarmmig, yımırta ğırmıyığ, yā da şōrda eridirig, şorda ğormıyug. hindi
100 ğaylı ben gibi keşîe ğıyamıyo, cana da ğıyamıyō, sarı inañ sarı yānı harcamıō. sen gimi babayıdıñ ğazancına ğúvenıog zétinyā harcıog. o sac arası çörāmiz. tegral da mayalı çörāmiz de hamırı mayalarîg aynı dèdım gimi ız ılıcığ suyunan o da gelir fosur fosur paklavı çörā gimi. o biddi yēmā geelim. ben berg bilmem de deli ğonuşurum. çorbamız birinci ... yavırım. ben èdemem èdennerimiz sāolsun, èdeller genşlerimiz. bu çorbaya da
105 içine yōrd olarağ ineg yōrd ossuñ davar yōrd ossuñ. ... biz ona tahrana çorbası dèrig.

tarhanayı şöyle yumruk gibi sıkarak mı yapıyorsunuz?

B)o sıgmayı, o ğayboldu şindi. ğurban olurum. o ğayboldu. ĩe gelinner şehere ğèddi. siz gibiler şehere ğèddi, ben gibiler bèceremıō. şindi tarhanayı herif süzme yōrdunan ğarıō, dolaba sokıō, onuñ gimi olmaz. uymıō.

110 C)peki sizde de şîe var mı yōrd ğurudmağ.

süzerler, onu da taşın altına koyarlar. o, önce süzülür sonra da peynir yaparlar.

C)şindi **bolu** tarafında yōrdu aynı tahrana gimi yapallar bōle. o yanı keş dıolar bōle eşki ya.

A)bu çörotu.

115 **mis gibi kokuyor.**

B)hemi kokar hemi de çörāmiziñ üzerine, pèndir yapılıō ya, pèynirleriñ içine atılır.

A)tereyānıñ içine atılır her şeye atallar. çoğ güzel kokıo bağ.

C)yémeg olaraq bulğur pilavı meşhurdur.

tereyağı pişirirken hangi yağı kullanıyorsunuz?

120 C)yăov esgiden tereyā, davar yā varıdı mesela ineg yā. şindig o da bizim köyde bundan yirmi sene eveline ğadar, ombêş sene eveline ğadar her evde yüz davar olurdu, yüz davar. bu kōde yēdi veya sekiz davar var. herkes şindi davarı saddı, böyüg baş hayvana çözdü işi.

B)bir āziña da sen de bişîe al da goçyîdiñ ağılına bişîe gelmesiñ.

125 **yok canım gelmez biz de anadolu çocuğuyuz.**

B)ya, iyî olur. loğma ğarın doyurmaz, şefāad artırır.

C)ismiñ ne?

ahmed.

B)abăöv, **hoca ahmed yêsevi.** biz ĩē, ceddimiz **hoca ahmed yêsevi.** haydari kerari,

130 **hũñkar hacı begdaşı veli, hasandede.**

A)bizim buranıñ yarısı alevi yarısı sünni.

yani örnek bir köy.

C)alevi sünni de biz de öle. hic hic hic hic kesinnigle olmaz yāni. bu daha yēdmiş sekiz yēdmiş doğuz yaşında daha bir alevilig sünnilig devāsı hic olmadı bizim burda, hic

135 olmaz yāni dā dōrusu. dayımı bir ğardeş gimi geçiniriz yāni.

bizde de bez bağlamak ve delikli taştan geçmek var.

A)şindi bēz bālamağ benim şîeme yāni zıddıma. neden mi, bēz bālīosuñ şurîe şöle bir çapıt bāla. bi sād iki sād dursuñ bura nolıo, gũerıo diyal mi?

C)yā bēz bālamağ bir itikaf meselesi. adam dīökine benim ārım sızım ne derdim varsa
140 burda ğalsıñ dīö, oña ihtikaf edīö. ihtikaf. ihtikafsız insan olmaması lāzım yāni. olmamalı da yāni. ihtikaf olmayınca,

A)ihtikafı olmayanın ameli olmaz.

C)ihtikab şart bir adamda yāni. ha, ihtikab nasıl olur? gidiyosun bi ziyarad yērine, bi yolda gēderken bi vatandaşa yā. ihtimad ēdecegsiñ yāni. ihtimad da itikad yāni. ihtimad
145 ēdmedigden sōna onuñ ihtikadı da şey olmaz yāni.

düğünleri eskiden nasıl yapardınız, düğünler kaç gün sürerdi?

B)bir hafda sürerdi. eskiden bir hafda sürerdi. şimdi de üç gún. cūma gúnü başlıoñ cümörtesi işde şöyle böle, bazar gúnü hağğıñı alıoñ.

A)şindi şurda davıl çalıö, yügsüg daķıöler yanı.

150 B)beg gózel dūnde haleý çeker oyun oynar bunnar. maşalla maşalla. üç dörd dafe aşcılığ yabdım ben dūnde ya, bunnar gózel yapar. hanımı da gendi de genşler işde bizim gimi diyal.

zaman değişiyor, insanlar da değişiyor.

A)zaman aynı zaman da insannar deñişiyor.

155 B)eveli dūne başladı mīdi cūma gúnü bayrağ gaķardı. bayra egmā vērillerdi. hūsusin bayrañ egmā ayrı’eten dūnden hariç. faħırı da fuķarası da, dūñlerde dolmalar olurdu esginiñ. çöregleri olurdu. dadlıları olurdu, böreg, kōlü bōra olurdu eveli. gözel olurdu amma, hindi hazır olma böregleri bir olmaz.

A)şidi kōtū ādetimiz varıdı, şüķūr onu galdırdıg ya. gelin geldi mīdi sadic evine ēdiriller
160 ondan sōna mesela şurası sādıc evi, ordan gelini evine getiriller. o kōtüydü işde. şindiki herkiş getirīö eviñe ēdirīö işde.

B)eveli ne dēse haķ hōrmet varıdı, bīög güccüg varıdı berekedli olurdu. birbiri ne dēse o dutulıodu. şindi öle bişie yoğ. bir gadın geldi mīdi hemen ordan bōle durullardı, ezeli. yanı daha ezelin bilmīom da. yanı benim günümñ gúnner de bōle duran çōdu, ezeli
165 başgaydı.

A)gelin geldi mīdi ār ār otururduğ, yanda gonusmazdıg, gelini beglerdig. bu benim amcamıñ ölu. bunuñ ’böyünü de gelinnig eddim.

B)k̄anı ğoşallardı, ezeli zilve de ğırılmış, zilve yaparmış. ırahmadlığ **ali ā**, zilveyi yabmış, ārig dēllerdi, eveli delig delme irceni olurdu bilioñ mu. şō irceni vēr dēmiş baña. ben de
170 gelinnig ēđiom ya, aşiom aşiom bulamıyom. aşiom aşiom bulamıyom, ne dīm ben. acığ da gendim şherden geldim ya yarım şherlīm ya. vāy şōle durdum, **ali ā** dēdim. şōnu ğórmioñ mu dēdi. **ali ā** başıma vurma dēdim onda gelinni bozdum. satı **ali ā** başıma kaķamīecādi ya. daha öldü ğēddi ırahmadlığ ōle şīédellerdi.

sen hangi köyden gelin geldin?

175 B)aynı kıóylīm.

yarı şherliyim dedin ya.

B)babamgil on dōrd sene durdu şherde. burda evleri var barğları vardı amma. düĝgen aşıdı, pırtı düĝganı, malıfatıracı.

teyze sen kaç yaşıdasın?

180 B)ōy oy! admış yēdmış çıĝmış ğomuş ğēdmışim. benim yaşıımı sōledim mīdi hal harab.ne bilīm ben yüz yaşıdamīm ğaç yaşındiem.

C)seksen dōrd segsen bēş yaşıda var, maşallah diri canım.

A)yirmi segiz dōmlu. biñ doķuzyüz yirmi segiz.

yetmiş iki, on iki daha seksen dōrt eder. Allah elden ayaktan düşürmesin.

185 B)āmīn, bizikilere **Allah** iman ğuran vērsiñ sizīlere sālığ selamadlığ vērsiñ.

A)ölum ğızım dēdirmesiñ. vērđi sıfatınan canımızı assiñ.

B)gendi bilir ğurban oldūm, gendi bilir. Allah dirlig düzennig vērsiñ.

A)bunuñ bir yēñgesi var, amcamıñ olu, hanımı aşıa yoķarı om bir on iki senedir feşli yatıō mesela. şin de mide ğanamasından yön baķımda yatıōmuş da, amelīed olacaĝmış.

190 **Allah yatana da sabır versin, bakana da.**

A)ben dīōm gene şindi **Cenaballah** bilīō, o dīōm dōrudan dōru cennete gēder dīōm çūñgū o ġadınıñ daha evellerden de şie de, o ġadınıñ şieni çekmeg, hicbirimiz yabmağ da şiedmeg de. bizim şieñ içinden çikanı ġórıōñ mu, çanañ içinden.

C)ney o?

195 A)porsuğ.

C)o nēden çıġdı?

A)çanañ içinden.

C)hē, yapar canım.

A)bademiñ kókünden çıġdı.

200 C)şie, aķıddıñız mı sīū?

B) aķiōmūş ya az aķiō dīōler. dē eliñde parañ olucu başını ġurdalıeciñ. yalvarıcıñ kebceciē.

C)o, ōle mīmiş, ōle mi olmuş?

B) dē benim barnamdan böyüg kög var orda ġórseñ.

205 C)ora boru mu şey mi?

A)çanağ, çubū çanağdan çıkıō de yoķarı giden boru.

C)çanağdan irelisi boru ōle mi?

B)ōtīan da boru, bu yan da boru da ortadā çanağ.

C)o çananan borunuñ arīe bir tēl salaydıñız.

210 A)saldıġ, ġaç sefer saldıġ.

C)geçen sene borunuñ içinden çıkarddım bir şey ama, benim ġolum, ġulacımdan böyüdu. motur sökemedīdi benim şeyi lan. **ġambergiliñ** orīe, suyuñ, şieñ porsūnu.

B)demirini ġótürdü orīe şiennen.

B) hocām ne dèmişler bilïöñ mü?

215

hane sābi dem getirmiş,

ğadefin almış oturmuş,

ağlını başına yitirmiş,

hele bi içelim dñe.

220 üç olmadı da ben içim bari.

...

A)bizim çocuğlarıñ işde ayrıldılar, evlendiler. bizim ğızıñ ğocası o, **türgmenis'**dan da çalışıo. demin dèdig ya, milletiñ eline biraz para gecdi mi cèbine... esgiden bizde ne ayrılma varıdı ne boşanma varıdı. şu bi hasdalandı, boynu ğırıldı. dā çekiyoruğ yanı
225 ğayımbabam beni üç dörd kere ğovdu, ğed evlen dèdi. şindig olaydı, şindiginiñ çocu, aha ğidiöm nörürseñ ğór dèrdi mesela.

günümüzde vefasızlık fazla, Allah hiçbirimizi şaşırtmasın. fazla para da azdırıyor.

A)çoğ çoğ çoğ azdıran para. benim **oddü'**de dèdīm gelirdi, yèma hazırlardı, hanımı da çalışıödü, gendi de çalışıödü. gendi aşci, gelirdi yèma hazırlardı, ondan sōna şñederdi,
230 hanımı gelirdi, sofrayı sererdi, yèrdig, yèma ğaldırırdı. bir ğún duramadım ya. la ölüm ğarı mısıñ érkeg misiñ? baba biz dèdi bilïöñ mü? Allah Allah òle dñence ben suşlandım. aradan zaman zuhur èddi bunnar ayrıldılar. burñe geldi, baba dèdi ben dèdi bir érkeglig yapacām dèdi, òlan bilïöñ mu. yapamañ ölüm dèdim o érkeglī zamanında yapacādıñ dèdim. érkeglig yapamañ sen dèdim. yaparım dèdi. burdan tēlefon èddim
235 geline. ğızım dèdim, adı **sevim, necati** dèdim, bir érkeglig yapacām dñö dèdim ne olursuñ şñabma dèdim bilïöñ mu. o érķāse ben de érķām, ben de çalışıom dèdi çığdı. haydi sen şuña ne dèrseñ dē. òlelinen ayrıldılar.

çocuk var mı arada?

iki tene ğız var. o bir böyüg ğız ünüversite imtanına girdi.

SÖYLEYEN: Ömer Erbek, 71 yaşında.

DERLEME YERİ: Keskin, Köprüköy kasabası.

DERLENEN: Çocukların okuması ve aile yaşantısı

- 5 hocalar demişler ki oña. ilerisi kapalı demişler bu tarih coğrafya bölümünü. ordan **çanaqqale onsekiz mard ünüversitesi**'ni gazanıo. burda da osmanlıca, yani **Kurani kèrimi** farsça filan okumalarında her om beş günde ders verıolarımışımiş, orıe vardında, **çanaqqalie** varınca, hocalar dıo ki, **ramazan** da ıe puan almış gelmiş benim çocuk, **ramazan** demişler her dersleriñden birincisiñ yalıñız şu hocanıñ dersinden çoğ yanı zıt
- 10 hoca demişler. tesadüf ders olıo, dıo ki, hoca dıo, **Kurani kèrimi** okuyan var mı diö, bitecig, yüz elli iki talebeniñ içinde **ramazan** galdırıo. ramazan dıo, ben ünüversite öredmenim ben bu dersi görmedim, nérde gördüñ? ben dıo dörd sene dıo, **haceddepe**'de okudum, dörd yıla gadar her derslerimde bu **Kurani kèrimi farsca** okuddular, biz bunnarı gördüg dıo. **ramazan** dıo, ben seni dıo nasıl dıem dıo, bu
- 15 dersime girecegiñ not isdiıecegiñ dıo. ben burda gac senedir öredmenim, heb talebeleri süründürürdüm amma sen beni süründüreciñ dıo. yanı böle bilgileriñ çoğ yararı var hocam.

şimdi kaçınıcı sınıfta?

- öredmen oldu, dörd sene oldu, ordan **çorlu**'dan da everdim. şimdi **türgçe** öredmeni
- 20 gendi, hanımı da **türgçe** öredmeni, Allah cümleye de nasib edsiñ bir de gız çocü oldu şimdi, on on beş gün oldu.

gözün aydın, Allah ebeli dedeli büyüdsün. bugün dedim ya ismini **elif can** goymuşlar.

āzımızıñ içi zehir oldu nasıl dadlanacağ acaba.

olabilir canım gardaşım.

- 25 **dükkanı da taşıyorlar mı?**

şimdi babası burıe gelince elif can'ın babası siz misiñiz dersiñiz.

onu nerde görecîg?

gelir gelir.

yenge nereli, buradan mı evlisiniz?

- 30 ben burdan evlîm hocam. biñ doquzyüz admiş doquzda evlendim ben hocam. yedmiş bir dōmlu bir ōlum var, polis oldu, şindi Allah izin vērirse ayıñ ondoquzunda ōlu da polis oldu, şindi **izmir**'den gelin getireceg Allah nasib éderse, Cenaballah zarar ziyan vērmeden şîederseg. dayısınıñ gızını aldı. dayısı orda **aliā rafinesi**'nde çalışıodu, gendi de **kayseri**'de polislig yapıo abisi, ōlumuz da on dōrd senedir **avanis**'da bu sene om
- 35 bēşinci senē girıo, ordan ev aldı, on dōrd om bēş senedir de orda. ilg polisli **esgişēhir**'di hocam, orda dōrd sene ğaldı, o taman **diyarbakır**'da emniyet amiri öldürüldü ya, o polis, emniyet amiri, **esgişēhir**'dēken onnariñ emniyet amiriydi. ordan **elaziz**'e gitti, **elaziz**'de dōrd sene ğaldı, **elaziz** valisi sevmiş heralde bizim çocū, ğóreve gidmıodu yanı muhasebe işlerine bakiodu, **sedad** dēmiş, dosyaña dēmiş bir yazı ğoydum dēmiş,
- 40 **nevşehir** valisi bu yazî ğórdünde saña bir seçeneg ayarlar dēmiş. tabi polisler gelinceg valilîñ yanına varıollar ya, dimiş ki heralde **sedad** sen valinen arañ iyimiş dimiş, nod birağmış burîe. isde dēmiş şuralardan hañgisini isdîosañ seni uzağlara ğóndermıecām dēmiş oralara dēmiş. turusdig **avanis** iyi yanı.

kaç yıldır esnafsınız?

- 45 hocam ben biñ doquz yüz yedmiş altıda gendim başladım, daha evelden küçüğdüg biz, abimiz varıdı, biz altı ğardeşidik. ğardeşimiz, eñ büyüümüz ilgilenmedi de bizlernen, o ayrıldıydı. bēş ğardeşimiziñ ğazancını büyüğ ğardaşımızıñ küçü, eviñ büyü oldu. babamınan anam, eviñ büyüğlerîdi de eviñ denegdifini ě nası tarif édîm, o ābimiz uygulardı. anneminen ikisi, bi yerden bişē alıllarsa ikisi uygulallardı, tabi zaman
- 50 züğürddü herkes ayrıldı, sōna bizim bilader rêş oldu, ilg beledîe ğuran bizim biladerimiz oldu. o rêşliñ şîende ben yanındaydım. tabi onuñ çoluğları çocuğları böyünceg ğalabalığlaşıcı o da iki evlîdi, bağdığ ğördük, ırahmadlığ annem dēdi ki yavırım dēdi ayrılıñ dēdi. hadda o dēmeden ben dēdim ki iki dene hanım om bēşe yağın nüfusları oldu, çoluğ çocuğ dērkene, om bēşe yağın nüfusları oldu onnariñ, iki üş nüfus da biz
- 55 varıdık. dadsız olıodu. hadda annemiz, babamızıñ malları onnar ğalabalığ dîen annem

çoğ idareli bir kadındı. şindi irelisin düşünen yavrum dèdi bu dèdi rêşlig filan yabdı dèdi. bu dèdi irelde dèdi pirişan olur, şindi tarlayı tapanı da dèdi seniñ yanıña varsağ sen ekiciñ, ben de tamam anne dèdim onnariñ yanda ğal, yalıñız dèdim, can birlinen birbirimize bālilimiz ğobmasıñ da dèdim. onnariñ yanda mefād èddi de yalıñız benim

60 hanım çoğ severdi anamı babamı üsdünü başını o çekerdı. öbürleri kalabalıdı, öle babamızdan anamızdan intizar alarağdan ayrılmadığ. yanı almadımızıñ da yararını ğórdüğ. inan hocam üç ölumuz var üçü de memur. üç de ğızımız varıdı, safi birisi din okulu okumadı dıerleri okudu. o **da isdambul**'da gelin lişe kadar okudu, ondan sōna evlig çā geldi burda o tuz işleri vardı vèrmedig, nasib **isdambul**'umuş, orda bizim rêşlig

65 yapan biladeriñ ğayınnarınıñ çocūna vèrdîdig.

erbek soy isminiz nereden geliyor?

erbeg soyismimiz hocam. yanı ismmimiz bu nufüs şıèddiglerinde erbeg baqqaliyesi ismim **ömer**, soyismimiz **erbeg** yanı. dedemiz biz küçüdüğ annatırdı, bizim sülale buruya ikinci kabine olarağdan gelmiş hocam. **diyarbakır**'dan gelmiş dedemgil.

70 **diyarbakır**'dan gelmiş dedemgil. ikinci kabine dèrdi soyuñ yèrleşimi bizlerig dèrdi. **kuva millie** harblerinde bütün sülale oldū gibi **çanağgale**'de efendim, **çanağgale** harbinde filan qalmışlar. hatda dedemiñ amcaları uşağları anlatırdı dedem, sekiz tane ölu varmışmış böle bıyıklı bıyıklı, yanı çoğ babyıdımışmış, o zaman da işde bi tanesini alıgoymuşlar, **halil** isminde onuñ, o da canı sāolsuñ asğere gidince bèline düşgünümüş

75 birez, tifo hasdalına düşşio, **kaman**'da yatıo, **kaman**'dan sōna **bālā**'da hasdane varımış orda mefad èddi.

ötekiler şehit mi oluyor?

bütün **çanağgale**'de şehid olıo. benim işde öredmen olan orda **serdarölları**, sülalemize **serdarölları** dèllerimişmiş. **serdarölları** dıè, **serdarölları** dıè geçıo dıö yalıñız soyad yoğ

80 dıö. çoğ dıö mezariñ başında dıö, **serdarölları** yazıo dıö, yalıñız soyad ismi olmadından dıö.

SÖYLEYENLER: Hakkı Kavalak, 66 yaşında; Aytekin ... , 63 yaşında.

DERLEME YERİ: Keskin, Konur kasabası.

DERLENEN: Çocuk okuması ve rızıkla ilgili temsiller.

5 sen nêrelisiñ?

A)**hatay'** iñ nêresindensiñ?

hassa.

A)**narlıcağ kóyü**ne çam digdig ya çamlarımız hemen hemen aşşa yoğarı kesmeli geçmiştir. admış altıda. bizim orda şîemiz varıdı. **añğaralı** öredmen varıdı, biz de
10 gursdan gaçöğ bili'oñ mu ètim èdmîelim dîe, candarmayığ ya. baña bir megdub yazdı **añğaralı**, hemşerim, hemen dōru gèd dèdi, ikūn gelme, o **narlıcağ köyü'**nde.

(cenaze namazı duyurusu yapılır)

A)o zaman giderse gidecādig, aha şindi gidemîog galan, gózümüz valla yimîo. āşamı da çapa yabmîe gelîog.

15 bitirdiñ mi **hağgi** çekirdaě?

A)he, būon bitirîm dîe gayret èđiom. otur bahalım otur. ulan sen tam delilere çaddiñ. ènişde bacanağ ula çay getir misafirimiz geldi ulan.

gaş dene?

A)ula gaş denesi var mı, bi dene getir, ula gaş denesi var mı, zabahdan beri bunnar içö
20 dā durmadan icsiñ mi? gótürü aldılar ā.

hoca işde burda duyacānı, duyuracānı gayıta alır,

A)amma iyi adamları var şîeñ ba'ōvv. çam digdig **vêli daşğinnar** isminde bir albayımız varıdı, adam başına, oğumuş yazmış olmiennere hemen orda ètim èddirirdig.

köyünüzün uzaktan görünüşü güzelmiş.

25 he, bura gúzel yêşillig yanı.

turisdig yêr bura hoca.

ğasaba hoca bura ğasaba.

nüfusu ne kadar?

A)nufusu çödu ya, aşşā êndirdiler. biñ üç yüz mü biñ dörd yüze mi indi. çödu.

30 dışarı gèddi heb.

B)bundan om bêş sene önce bu evleriñ hicbirisini góremezdiñ yani bu şekilde dıaldı.
tamamı karayapıdı, ğarāörtıdı,

vatandaş zenginleştı.

B)hemi vatandaş zenginnıo hemi de moderenleşıo yanı.

35 A)ğalkınma var ya ğalkınma, ğalkındıĝca.

B)o zamankı şardlarınan bugünkü şardlar bir dël yanı. şindi bu hokümed geleli hoca,
milled zenginnıo, bir de ileri dörıe gèdıo, gèri dörıe gèdmıo. bir tarafdán para yoĝ dıo,
şakād edıo, bi tarafdán lügse ĝaço ya. bi tarafdán lügse. önceden şoralarda bi tene ev
yoĝdu baĝ şoralar tüm arazıdı şu ĝarşılar, heb **añkara**'daydı, çönlü bu köyüñ
40 **añkara**'daydı. şindi **añkara**'dan dönüş yapıolar artıĝ buralara ev yapıolar. emegli olan
gelıo burıe köye tegrar dönüş yapıo.

şehirde ne yapacak aparmanın içinde.

yanı,

'he, yăo.

45 buranıñ yaşamınen şeheriñ yaşamı bir olur mu?

moderen hapisānāmi otur dur.

binaları şu dayre yabmaları var ya, açıĝ cezāvi olıo.

añgara'yı bitiren şu dayreler var ya. bir gō górunıo.

B)ënişde onu birağ. bir apardmanda şindi gaç gişi otuşio, yirmi dörd gişi otuşio, atıom,
50 bir apardmanda yirmi dörd gişi otuşio. yirmidörd gişiniñ içinde iki tanesi ağısı oldu
zaman, o apardmanıñ tamamınıñ hüzurunu bozıo. yanı oña uyum sālīemıosuñ o iki gişi
apardmanıñ huzurunu bozıo.

**biribirine selam bile vermiyorlar, asansöre binip çıkıyor yukarı, kimse kimseyi
tanımıyor bile.**

55 B)ya şindi seniñ ğapı ğonşuñ ya, apardmanda şu taraf bir daire bu taraf bir daire seniñ
şurda cenazeñ oluyor o orda

haberi yok.

B)haberi yoğ.

A)önce işde hani ğomşî ğazan deller ya. önceden şıapallardı mesela bir ğomşu öldü.
60 köyden herhangi birisi kim ölürse ölsüñ mesela. televizonu varısa bir hafda oñ gün
televizonu açmazdı.

B)yas çekellerdi.

dayrede oturannarıñ hepisi birbirine küs yăo. yăo küs gimi; o, onu tanımo; o, ona
sesdenmo, o sisdem, kús.

65 **şöyle sohbet ortamı yok.**

A)yoğ canım olmaz. gendi başına bir hökümed gimi.

çoğ yaqın tanıdığ olursa belki,

B)önce heb şeydi **añkara**, geceğonduydu. geceğondu aynı köy gibiydi yanı. sen oña
varıoduñ o, saña gelıodu. şöle bağıdıñ mı sen deñgiñi bulıoñ; ben varıom camıe ğafamıñ
70 deñgini bulıom; sen varıoñ méyhanıe deñgiñi bulıoñ. herkiş deñgi deñgine dā dōrusu.
eñ öle onu bulmayınçe saten bi dā bādaşamañ sen yā.

A)bi defa añ evela herkes şöle nasıl bilıoñ mu sen ğafasınıñ deñgi baqañkine méyhaneci
meyhaneniñ yanna varır, gider hacı da hacınıñ yanna varır, gider hoca da hocanıñ
yanna varır, lafindan zevk almaz ya. sen baña, gel davar çobanına, gid bizim dāda davar

- 75 çobannarı var. yèdeg nasıl kópeg nasıl, bŭon ġurda ġèddi ah yavrŭm nĭapacāñ sen bi
gör bālim ġurda ġèdeni bir gör. la Allah bēlasını vērsiñ bŭon ġur da aldı birini çŭñķú,
ġurd gelir davariñ içine ġaçĭo. çŭñķú davar çobanı da anca ordan basèďĭo. herkez
gendine ġóře. birancına ġóře adam āşamādar onnan aşıl neşir olur. ireçberig; bŭon
nèddiñ, bŭon āşamādar çapa yabdım, bŭon ġazayānı yabdım, bŭon ekini egdi, bir hafda
80 sōna girileceg arpie girileceg. birbiriñe badaşacaġ, bunnar nolĭo, bazıları ancaġ
bunnarna badaşĭo. ben seniñ şieñ den ne annarım yā. sen hocasiñ sen talebeynen,
aceba bŭon ne talebeler geldim, imtani vèrdi mi vèremedi mi, igmale ġalan mı oldu,
ġalan dersden vèrecā var; notları ġırık, biri gelir sen benim çocŭmuñ notunu ġırık
vèrmissiñ hoca geçèceg mi geçmieceg mi. la hoca kŭr mŭsŭñ çalışsiñ da gecsiñ yaho.
85 valla benim bir torun var, ben kıyamĭdum, ula dèdimkine la ōlan bir dèdim bilioñ mu,
la bu ōlanı davar çobanı mal çobanı èdmĭem, şu ōlana beg meraġlĭm, hocalara da
vardım yalvardım, nĭèderseñiz èdiñ, ula ġardaşım on üç dersiñ on üçünden de mi zayıf
olur, ordan lise. hoca dèdim biz ilkoġul mezunuyuh, ama harbe gidişimiz pek iyi olur
yāov. harbe gidişimiz pekĭ, bunuñ harbe gidişi de mi zayıf dèdim amma ġŭlmeden
90 ġaynĭo. şindi şuñā akıl şuñā î fargına vardım, baġ dèdi mŭdŭr yardımcısı, **çiçegdālĭ**. ben
dèdi arķadaş, ben dèdi ġarnĭe alıķana yımirtaynan aldım dèdi, yımirta, ġomşudan
yımirta annemi saldımda; siz şindi nĭèďĭoñuz, parĭe cèbine ġoyĭoñuz dèdi, ġelĭo dèdi;
yokardan aşşā, yèmekānede de yĭo, orĭe de yatĭo parayı, parayı orĭe de yatırĭoġ, ondan
da ōlenden sōna da internete de ġirĭolar, len ben neyim, talebe oġumaz ġardaşım. siziñ
95 uşāġ dèdi oġumaz, faķır olacaġ faķır dèdi. yāo, faķır çocŭ oġur. bunu ġótŭr dèdi ya
davara vèr, ġoyard davara mı ġèdecāñ mala mı ġèdecañ dè dèdi. davara bir hafda
ġèddĭdi yıldı davardan, ā ōlĭesem devam èd mala. şindi malı ġözel ġözel ġŭdŭb ġelĭo.

peki yapabiliyor mu bari onu?

- malı iyi ġŭďĭo, saten umudu kesdi. soñu ermiş bi dafe. on da hakèdemese egmeg
100 vèrmem yā. Allā.

ekmek kazanmayı öğrenecek.

tabi tabi, yŭġ. eñ evela bileceg ondan sōna hanım aldı mĭdĭ, hanımı, egmā ġazanması
èdmesi, devamlı dedesi mi bulacaġ, babası mı bulacaġ.

B)şindi şîelerde **kesgin**'de abdallar var bilioñ mu, davıl çalan.

105 **neresinde oturuyor onlar keskin'in?**

B)**kesgin**'iñ hemen girişde yăov. girişde pedrol var ya, onuñ ġarşısı tüm mahalle onnariñ. şindi orda dïomuş ki abdal ôluna, dëmiş ôlum, ya şu davılı çalmasını ôren ya zurnayı. baġ bunnardan birinden birini ôrenmesseñ dïomuş, saña dïomuş direni direni okudurum ezen okuñ dïomuş. ezan ne ġadar zor gelïosa oña. ġóřioñ mu hocayı dïomuş,
110 direni ezan okïo dïomuş. zabahıñ köründe ġedeñ dïomuş, direni direni ezan okuñ dïomuş. ya bu davarı bellïecāñ ya bu zurnayı bellïecāñ. eñ soñ çocuġ mecbur ġalırımış birini bellemïe yanı. yōsa oġıecaġ ezan oġıacaġ direni direni dïomuş. dëmeg ezan okumaġ ne ġadar zor geldïse hemen ôrenmiş davıl çalmïe.

A)adam onnariñ bereketi yoġ yăov, ġazansa da dünyayı. bereketi yoġ baġ şuñu iyi bil,
115 aġlıñda dudsuñ, ben bunu defalarca dïom, ô abdallar bereketi bulmaz bir. hocalar da bulmaz. saġın gendiñ hoca üzeriñe alma imam hocalar. imam hocalar da bereketi bulmaz neden dë. yā baġmışımış bilïoñ mu, baġmış uyumuş ġalmış abdallar, bataġ çalallar ya uyumuş ġalmış. hani Cenaballah rızġ dādïo ya, rızġ dādırġan bunnar uyumuş ġalmış, baġsekine, saten ġün dōmadan dālır. ġün dōmuş ırızġı yoġ. varmış dëmiş biz de
120 isdïeg ya resullah, ne diyoñ nêrdïediñiz bu zamanādar, işde uyumuş ġalmissıġ. he, dëmiş ġullarıma vêřiom siziñ rızġıñızı, ġullarım daha bi türlü vêřir, haġġadden iki ġafayı buldu mu Allah vêrmesiñ olanca parayı dutub vêřolar. olanca parayı döküb vêřolar. hindi böyle oturiomuş hocalarnan bizim gimi, lan baġsakine ırızġı mēydanda gelïo ya, ulan bunnar gidïo, lan bunnar getiremişolar. şikāte ġedmişler hocalar birleşmiş, ya
125 resulallah dëmiş bunnar uyumuş ġalmış, ġedmiş vêrmış. bunnara vêrdim, siz onnariñ seviye dūşūoñuz mu? dë hadi vêřiom dëmiş, ôlî dirî de siz alıñ dëmiş. şindi ôlî dirîye her ġüñkü bir ayeti kürsî okur ondan da şey getirir haydi bahalım mevlid oġur, buyurur fadïa, yêrli mîdi zengin mi arada da tablïe vurur, ôle olacaġ da aldli üs alacaġ. onnariñ da işde şïeddî o. ôle ya, yā. ama bereketini bulamazlar, baġ hoca ġısmında hiçbir zengin
130 olan var mı? olsa da soñu gelmez onuñ. ama ġariban faġır adam ġeder çalışır, onuñ bereketi de olur, alır yürür de.

B)adam şïenen ġazanïo, alın terînen. ama hoca gider cenaze yıġım dëse yüz biñ lira alïo, ġuran oġïo yirmi lira alïo.

A)ne yüzü şindi senden eveli ben dǎm. memed nasıl dǎm, memed zengin yǎov, öle mi,
 135 öle. altüs üç ğısımdır bilioñ mu? mesela hile orta var, halağa devri var, bir de baş ğısmı
 var. memed sen amıca yügsānen. ğaç? şunuñ ğadar. yaşıñ ğaç? yèdmiş segsen. o, seni
 üş dörd millar anca ğurtarır. la mezerçië vèriñ fazlasını mezer ğazana ğoyuñsana. lan o
 yirmi ğayma dörd ğişi ğazsa yirmişerden segsen ğayma, yüzer ğayma vèrseñ dördyüz
 èder. dörd millarda bir. bağğal açsañ. yıhamıë yüz de yıhamıë ayırıñ, işde ellişer de su
 140 dökennere ayırıñ. ğeri ğalan üş millar nèrde? o da hocıë, yèminni parıë héc almazlar hā.
 bir millar da admış, sāma admış o gelen parıë vèriñ bakım, talebelere yazdıĝ, iki millar
 da hocıë düşer canım. hocalarınan ben böyle şıëderim de. hocalarınan ūaşırım, yāo sen
 de... şıë vardım mı **kesgin**’e şıë vurmam şıë varmam bilioñ mu, başğan olmam, **selāddin**
 alsıñ ben nıë alım. ben yardımcısım. **kesgin**’e ğèddig, sekiz cāmi var. orda sekiz camiden
 145 para toblıog bilioñ mu. **çarşı camisi, hayrıë cami** başğa türlü yog. ötäë gelen azcığ
 paraynan gelir, lisde yazılır. müfdü şöle oturdu şöle durıo, kaĝdım ben eñ evela bilioñ
 mu, sabahleyin yardım dıënce **ĝoñur**’u basıoñ dèdim, vèriñ bakim onar ğayme vèriñ,
 hocalar eñ evela dèdim. nèrden bilim, bizim para nasib olmaz dèdi, biz vèremeg dèdi.
 almayı bilioñuz amma dèdim, tesellemıë getirdim ya inanıñ mı müfdü de ĝúlmeden
 150 bayılıo, Allah yabmaz yaho bunnara nasib èdmıëceg yao, yā. yabmaz yā, bunnara nasib
 èdmıëceg.

B)onnarıñ parası öle yèrlere nasib olmaz.

bana müsaade.

B)aşlıñ susuzluñ var mı?

155 A)ĝoñur ĝasabasına vardıĝ da bize ac mısıñ susuz musuñ dèmediler dème.

SÖYLEYEN: Talat Şahinli, 65 yaşında.

DERLEME YERİ: Keskin, Ceritkale köyü.

DERLENEN: Köyün yerleşim tarihi ve köyde yaşam

burası toplanma yeriniz mi?

5 he, olan burie gelir de milled iş güc zamanı, şindi köyde pərişanlığ günü.

bu köyde hangi aşiretler var?

aşired olaraq zor bilinir de, **ortasya**’dan gelme, bunnar da **cerid** olarak.

maraş tarafından gelme, urfa maraş tarafından.

hayır, o yandan direg gelme; bi bölümü **adana**’da kalıyo, bi bölümü de **içanadolu**’ya
10 geliyo, bilhassa **kesgin**’e. heb **cerid**’inen gider. **ceridmumunnusu**, **ceridğalesi**,
ceridobası, **cinali**. bunnar bir aşired yāni. bizim bildiglerimiz onnar. duyduğlarımızdan
yanı.

bu köyün tamamı cerid aşiretinden mi?

aşşa yoğarı yüzde yedmiş sekizeni öle.

15 **siz emekli misiniz?**

ben emeglîm. bağkur emeglisi.

yaş kaç?

yaş da admış altı.

isim neydi amca?

20 ismim talad şahinli.

askerliği nerde yaptınız?

asgerlî aňkara etemesud. erzurum diyadin, ârı dōbeyazıd.

ne olarak yaptınız, sınıf?

25 sınıf burda muhaberecîdim, orîe manible ğursuna ğeddim **diyadin**'e. manibleden sōna da tēlsizci olaraq **diyadin**'e ğötürdüler işde.

kaç sene yaptınız?

iki sene yabdım, yirmidörd ay.

çocukları büyüttünüz herhalde?

çocuğları büyüddüğ, başımızdan dāddığ. **köroluynan éyvaz** ğaldığ.

30 **kaç çocuk var?**

eliñi öper, iki olan iki ğız var. dörd çocuğ var.

ğördüğüm kadarıyla köyün geçim kaynağı tarıma dayalı.

tarım, ufağ defeg hayvancılığ var.

şey mi, sulu mu?

35 ğıraç, ğıraç. sulu hic yoğ.

ne ekiyorsunuz?

arpa, buyday ayçekirdē.

ayçekirdeği yağlık da ekiliyor mu?

bir yıl ekildi, bi daha ekilmedi. bir vatandaş bir yıl egdi bi daha egmedi.

40 **kız alışverişi bu köy içinde mi oluyor, dışarıdan da alıyor musunuz?**

her yerden olıo yăov olur mu? her yerden olur. nêrden bulursañ ordan olur yāni.

nerde güzel bulursan alacaksın yani.

güzeli çirkini neyise. nêrden minasibi gendiñe göre arar bulursañ, herkesiñ bi şîe var
yâni. eş dos, çevre, tanıdığ; hiç bilmediñ bir adamınan bi dosd olıosuñ misal. o dosluğ
45 bir sene iki sene sürdügden sōna hısım olub çıķıosuñ.

tanımaya bağılı yani.

tâbi. yüzde doğızan kıalegteller birbirine uydū zaman kim olursa ossuñ yâni.

üzümleriniz de var. hangi çeşit üzüm yetiştiriyorsunuz?

valla burda on, ombêş senîe ğadar, normal, hasandede üzümünü biliñ mi? köylü üzümü
50 dêriz. yeşil olur. iyi yêrlerde olan sarı olur, güzel olur. egseri on, ombêş senîe ğadar
burda her eviñ on, ombêş dönüm bā varıdı. her eviñ. **ġırıġġale** şarapanesini biz
doyururduğ. inanır mısıñ. bu köy doyururdu. her gün iki araba üç araba döküm
yapallardı, yıġallar, yıġallar ġeri döner. **añķara** şîe, ne deller oña, orda da şarapâne var.

sonra kurudu mu bağlar?

55 bir oT geldi, o oT çöaldı. çöaldıġdan sōna onuñ da bir hügmü var insanōlu gibi, yaşlandı.
ōle ġurudu. şindi hemen hemen o bā yêrleri bomboş yatıō. mahsul olmiō. ekin yapsañ
bi şîe olmiō, kıum. yıġanmış kıum gibi bi tobrağ. kıum, bildiñ kıum. onuñ için yāmır da
yāmayınca, ġıraç bizim buralar, buralar bomboş yatıō, harab.

tekrar bağ dikilmedi mi?

60 ġurudu diken olmadı. heves vêrmıolar. şindi de herkes eviniñ önüne, minasibli yêrlere,
suyuñ basdı yêrlere üç bês cızı yetişdirıō.

su durumu nasıl?

su durumu da aslında bês tâne çeşme var. saniyede on litire su vêrıō heralde. işde
burdan da aşşā, tâa aşşāda **hacıobası köyü** var. oraniñ yakınına ğadar bu yüz bā bāçeydi
65 yanı. bā, bahçe, ġavağılıġ, idi. bālar ġuruyunca sebse ekellerdi buralara. milled kürēnen
dövüş kavğa sebse sulallardı. şimdi onnar kalğdı, milled eviniñ önüne, terkos su olıō. üç
bês ġarığ domates, bir iki ġarığ biber, yiyece ğadar eviniñ önüne ekıō, onnan idare êdıō.

köyde genç nüfus nasıl?

genş nufus, hemen hemen var. dışarda dël.

- 70 bizim kōmüz genşler, dışarı peg fazla gidib orda burda çalışmıöller. İe kötü bi güvencesi olan sâlam iş bulursa gediollar, yanı gidib altı ay sekiz ay çalışıb da geri dönen yoğ yanı. üç ay, beş ay çalışıb da dönen çoğ az.

köyün nüfusu ne kadar?

- köyüñ nüfusu da, valla bilemıecām. benim bildim yedi sekiz yüz varıdı ya, heralda
75 altıüzüñ üsdünde.

çok iyiymiş çevre köylere göre.

- bizim köy ğalabalığ segsen doğzan hâne var. segsen hâne ğışlı yazlı hic egsilmez, baharın da segiz on hâne de; işde aňğara'da, şorda şurda, emegliler geldi bir ev yabdırdı, şurıe mesela. o aňğara'da yazın gelir. yedi, segiz on tâne de bōle. segsen
80 haneden düşmez.

bura kale miymiş, ismini buradan mı alıyor?

valla buranıñ ğale oldunu, bura kırşer'e bālîmiş. o zamannar da çete işi varımış. **hamidli rıza bey** var. duyduñ mu ismini. **atatürk**'üñ asdı yăov.

tuncelideki mi?

- 85 yoğ yoğ burda da var. **atatürg** çärmış misal, ne ğadar asger toblarsañ işde ben şu ğadar suvari toblarım, dıence veyād işde. bunuñ soñu î gelmıeceg demiş, **kırşer** cêza evinden de şahidlig yabmışlar, cêzâevin boşaldacağmış. onuñ bōle bir tarihi var. asmışlar. vurdū vurduğ ğırdı ğırdımış o zaman. bu havalide temsil şordan giderkene çekerimiş mavzeri vurur vururlar çeker ğederimiş.

- 90 **öyle oluyor muymuş?**

olmuş işde bizim köyümüzden birini vurmuşlar.

o, kamanın köyünden herhalde?

kaman'ıñ köyünden. **hamit** var, **hamid**'den sōna da onnariñ asıl köyü **darıözü** dëller. **darıözü** bilıoğ da resmıedde ne ğıçıo onu bilmıög. ha, onu dıecām, burayı çegme yıma

95 tobrağ imiş. buralarda ben iyi bilĩom, bazan gómşular daş muş sökellerdi, yontma daş vardı. inşād işi mevzi müvzi gimi yérler gazallarmış. bir de ordan koşarkene gúpür gúpür öter, altı boşluğ dā olabilir buranıñ.

defineciler duymasın.

duysuñ canım, duysa nolacağ. köyün içinde gelib de defineci burda şe yapacağ dēl ya.
100 devled gelib bi şe yaparsa yapar. yīma tobrağ orası, atınan arabayınan, öküzlerinen gağnılarının buraya tobrağ çekĩolar. temsil her hāne yirmi araba tobrağ dökeceg misal. bōle bir bunnar olmuş dēnilĩö, dōru ēri bilemĩöm.

SÖYLEYEN: Ahmet Atakul, 80 yaşında.

DERLEME YERİ: Keskin, Güllökonak köyü

DERLENEN: a) Köyün kuruluş tarihi, b) Başından geçenler, c) Ölüm ve sonrası

burası ne zaman kurulmuş.

- 5 valla bura, yavrim, ben bilemiŕecām yavrim. yalıñız buralardan çoĥ öteberi çıķır. ören yêrleri, arayıcılar gelîrler gece dolanîrlar. buralarda ŗiy arîllar, sên dē canım. define arîllar. buranıñ ğuruluşunu ben bilmem de, benim bi dedem varımış, o ğörmüş burayı. **ismāl** a dēllerimiş, çoĥ ileride bir adammış. **cabad**'da **cabadōlu** varımış, **alibıdaĝ**'da **hacelōlu** varımış, bunnar buni çekememişler, **yozĝad**'da bir ĝahveciye para vêrmişler, zēhirledmişler. burayı o adam ğörmüş da yalıñız ĝaç senesinde ğördiĝini bilemem. benim dedemimiş. **ismāl** a dēllerimiş, aşıñ filan vardır?
- 10

yok teşekkür ederim.

burda ŗey var yanı. pēynir var, egmaĝ var, helva var. yaz işi yanı. var da varsa var. ĝarnıñı doyurabilirim yanı onnarınan. egmaĝ da var.

- 15 **yok Allah razı olsun.**

kaĝ masanıñ başına varalım o zaman. ben evela misafiriñ aşıñı sorarım ya, yavrim. ben çoĥ ŗehirler gezdim de, evela aşılıĝ. gel ölüm.

yalınız mısın burada?

- yōķ, yok yavrim, hafdada bir gellim. bizüm evimiz bura da ŗeherde oturiōĝ. būon ben tesadüf geldim yanı. buradan arpa bişdirdiler. ben bura tesadüf geldim, ĝamyonā arpa yüglediler, ĝamyon ĝeddi, uşaĝlar da, **kesgin ĝırıĝgale** arasına arabamız çalışır, otobüs, ordan tēlefon edmişler sırañ geldi, gel. è, o ĝeddi. moturcu da biçeriñ yanna ĝeddi, birisiniñ arpası varımış onu bişdirmemişler, ben onu bişdirîm dīē ĝeddi, ben de burda işde tumatisleri sulîdim. ĝeriden çağırmayı hēş duymam. yoĝ, annama yoĝ.
- 20

- 25 **türkmensiniz?**

türgmen.

ne iş yaptınız şimdiye kadar, mesleğiniz neydi?

çifcilig. bağkurdan emeglîm, sıkırtam yok, bağkür. bi yerde çalışmadım yanı çifci oldüm için.

30 **çocuklar ne iş görüyorlar?**

çocūñ birisi bunnan ūraşîo. çifcilînen. bēş yüz dönüm tarlam var, moturum var, tağsinen gelir, tağsî içeriye çeker, moturunan gider, işini görer, gelir moturu çeker tağsîe biner gelir **kesgin**'e. o, onnan öğraşiyir. birisi de otopüsünen gider gelir. ondan sōra torunnar **isdambıl**'da. evleri var. biri cêzevinde, **kaman**'da cêzevinde yatîör.

35 çarşamba günü görüşdüm.

ne oldu ki?

afdan çıkamadı, bir adam vurdu. ğalmadı, az ğaldı, onaltı ay ğaldı.

ne kadar yattı?

dörd ay yaddı, taliyeynen çıkardılar, şimdîe ğadar **isdambıl**'da çalışıyırdı. şindi yakalamă emri çıĝdı. temize ğónderdiler, evrā. temiz bozdu. bēş sene cêza vêrdilerdi, temiz bi sene düşürdü, şindi yakalamă emri çıĝdı. ğótürdüĝ teslim êddig. avrad uşag **isdambıl**'da. hanımı hemşire, çalışıyır.

niye böyle bir iş gelmiş başına?

döñüşmüşler bi okulda. okulda okıyur, şurda ünüversite var. orda döñüşmüşler. çarşîe gelince eve gelmiş dabançîe almış, gotürmüş vurmuş adamı. gebermedi, zor ğörtardı yakayı. yaramazıñ biriydi. amma sen dē ki senî yarar mı, benî de yaramazıdı. ğaçıncı, ğaçıncı sabıka. benî ağıllı mı.

senin hanım sağ mı?

iki sene oldu, hanım öleli.

50 **alışamadın değil mi?**

yaş sekizen. hanımdan utanırım. annıñ mu. evlenmek bişie dıa de hanımdan utanırım. genc olacāñ, elli yaşında bāri olacağ evleneceg adam. sekizen yaşındā adamdan ne begleñ? sekizen yaşındā adamları devled şieden silî. benim şindi bañgaynan alaverem yoğ. tamamen kesdiler. ne ala var, ne vere ne kefil. sen öluñ, devled borşlu ğalır. 55 devletiñ borcu ölür. ölenlere şindi, ben öldüm mü benim ne ğadar borcum varsa devled onu silî. sen sekizen yaşındasıñ dî, mecbur ölecegsiñ dî. kiredi vermî yanı. omuzuñ etînen geçinirseñ geçin. devleden ğiredi yoğ, bañgaynan alavere yoğ. on milyar bañğa hêsabım vardı bu sene vèrmediler.

ne hesabı vardı?

60 oğlaniñ üsdüne tarlaları icara vèrdim, o, alıö. oğlum nèydeceñ, dünya böyle. tarir marir oluñ oluñ da, benden yaramaz kèlime alıñ. ıñdıyarlariñ bek ağıl yèdmez, yaramaz kelime ğonuşur. bizim bir amıca oğlu var, uyanığ bi şey. **molla** dèller. **kesgin**'de birisi esas satarımış. sen dèmiş bunnan ayla geçimi mi yapıoñ dèmiş. o da hē dèmiş. gerçeg mi dèmiş, evet dèmiş. bunnan eyle geçinmez oğlum dèmiş, gelecegsiñ ben bir ğıram 65 yağ alacām, bir lira vèrecām, bunnan ayle geçinmez, sen tarirsiñ dèmiş. lan bañele dèmiş, yèdmiş millon **türkiye**'yi gezdım, helal oluñ saña dèmiş. sırtını tapığlamış bunuñ. senden başğa bu sorî beña soran olmadı dèmiş. saña helal oluñ dèmiş. ben **türkîe**'de bölesi adam isdirim dèmiş. menmun olmuş.

şu duvara asılan ne?

70 çocuğlar onu, taman esgiler dèrimişkine iğde olan yère nazar dıamez derimiş. boncuğ dağallarımış, iğde dağallarımış, î, efendim iğde olan yère, bunnar kitaplarda yazar yoğ. ama nazar âyeti var. ve in yekedüllezile keferu yüzlegúne âyeti nazar âyeti. benim az çoğ okumuşlüm var. seniñ de var mı?

biraz.

75 tekavid okuduñ mu?

okudum biraz.

saña bi sorıum mu?

sor bakalım, çok okumadım da.

bābı iḥfa. ḥarfi iḥfa: ombêş harfdır ki bura ağılım yêdmir de senden öğrenecām. ombêş
80 harfdır ki bu bēyitiñ evvelki ḥarflerindendir. sıbsa, senā, cūdin, şahceme, sağseme,
kereme, dağ, zalimen, ziddu ğattim, taliben, fetera. ğaçan tenvin veya nunu sākin bu
ombêş ḥarfden birine ôğrasa iḥfa olur. misali, ğaniyyūñ kèrim. ve fethuñḡarib. añ
salatihim gibi. tārîfi, buraya dıḡḡat ét. tārîfi el iḥfā ü hāletüm bēynetül el izhar. vel
idğamu anil tecdidi mealğúñnedir. bu izharınan ğúñne nêreden girmiş, iḥfanıñ içine
85 dirim. buña seniñ ḥocayıñ da ağıl yêdmez. izhar dêmeg ne dêmeg biliñ mi sen?

ikisini ayırmak demek.

açmak. iḥfa dêmek?

gizlemek.

birleştirmeg, ğúñne yabmağ. amma izhar burā nêreden girmiş? izhar açığ, iḥfa gizli, dud.

90 **nerden girmiş?**

yanı bilîyseñ okuduñusañ baña tarif éd diyecādim. yoğ, oralara señ giremeñ ḥoca. mimi
sakiniñ üç hāli var. mimi sākin mime ôğrarsa, idğamı mislêyn maal ğúñne olur. mimi
sākin baya ôğrarsa iḥfa olur. baḡ baḡ. mimi sākin bayile mimiñ ğayrısına ôğrarsa, izhar
olur. ğayrulmağdubi alêyhim veladdāllin. ğayrulmağdubi alêyhim meladdāllin dêrseñ
95 namazı bozañ. baḡ baḡ. orayı dutarsañ ğayrulmağdubi alêyhim me. orayı dudmacağsıñ.
ğayrulmağdubi alêyhim veladdāllin, hani izhar dèdiñ ya, ě?

ama açık olmadı burada.

tenvini izhar açığ orayı bildiñ. izhar dêmeg aç dêmeg. yoğ sen oralara fazla giremessiñ.

sen nerede okudun bunları?

100 ben, **bêşir atalay** var ya, onuñ babası varıdı, burda çoğ ālim bir adamıdı. **deli ḥoca**
dèllerdi. bu kıyde okuddu, yabancıydı da bura imam duddular, onda okudum, çoğ
ḥocada oḥudu. benim bi torunum var, inşallah şindi müfdü olacağ. **konyā** tayını çığmış.
çocuğlarıñ hebsini okuddum. dinini diyanetini ôreddim. benden vebali gèddi. isderse
yörüdür, isderse durdurur. ben vasfeyi yabdım, babalığ vasfesi benden biddi. ne dèdiñ?

105 **çok iyi.**

torunları da okuddum, gendi çocuğları okudduğdan sōna torunları da okuddum. aha
şindi möhdü olacağ. konyā gèddi. tayın ora çığdı. **ķırşēhir**'de mîm dèdiñ?

evet.

benim ġardaşımıñ ōlunuñ biri de ġırşērde cezevindeydi, yeñi çığdı geldi, af oña vurdu. o
110 da adam vurduyudu, ġırşēre yolumuz çoğ düşer melmeketimiz yanı. benim bir dāmad
var, ġırşērinde yaddı cezevinde. aman Allah, tımarhana **ķırşēher**'iñ ceze evi. **maħşer**
osman var ya, **maħşer osman**'ı biliñ mi? deliler oña gönderiller. **maħşer osman**'a
gönderiller. orası **maşer osman**, **ķırşēher**'iñ ceze evi.

açık ceza evinde mi, kapalıda mı?

115 yoğ, açık ceze evindeydi. açığıdı, **ġaman**'dan gèddiyidi. hindi heralda bizîn de
gönderiller. dörd ay burda yaddığdan sōna, açığa gönderillermiş.

evi kendin mi yaptın?

kendim yabdırdım, ustā yabdırdım. Kendim, Kendim bişîe bēceremem. usdaya para
vèrdim, yabdırdım. burā da çoğ para harcadım, o zaman pahalıydı. şindi bilemīecām,
120 heralda bēş altı ġamyon buday saddım. o zamannar ġamyonnar güccūdū, onar ton
alîrdi. evvelkūn bir tır getirdiler şuraya, güccüg ġamyon arpayı ġaldıramaz dīen.
giremedi, yanaşamadı. ġeri gèddi de başğa ġamyon getirdiler. o da ġaldıramadı, yarısı
ġaldı da.

helezonla mı yüklüyorlar?

125 helezonnan yüġlōğ. demıñ arkasında ġurulu helezon. hindi biçer biçî, ambarım var
arkada ġeri yanda. ordan içeriye helezonnan dōkîo. şindi ġolay ōlum hambala gereğ
yoğ hamballarıñ egmā kesildi. yoluñ öğradıgca bura öğra, burada kimse yoğ ki. nasib
seni çegdi aldı geldi.

hayırsızı hēc vèrme, yā Rebbî. bizim de bu işde cezevinde yatan acığ ağıllandı, gerçi
130 cezevinde yatınca ağıllandı ya, burdaydı. on yıldan sabıkā aldı.

siz türkmenler böyle değilsiniz aslında.

türgmänner'iñ işi gücü adam vurma yavrum. **kesgin** adını héc duymadıñ mı yăov. yağa silkeller, asgerde **kesginni** mi illallah olsun dıë.

keskinin abdallarını duyarız dışarıda daha ziyade.

135 abdalları menşur. abdalıñ birisi baña bir band salmış, benim arabacña, şunu babaña vèr demiş. getirdi, “ben de müzña goydumudu.

bizim èlden geşdimola obalar,

üzerine giymiş türlü libalar

bir da o yar seversem olsun töbeler,

140 mercannı gözlü yar gèddigden sōna

dünya zından oldu bir ğafled geldi,

ayrılığ zorumuş, sinemi deldi.

yörü fanı dünya sende ne nam ğaldı,

mercannı gözlü yar gèddigden sōna

145 bandıñ başında bunu yazır, ula bunu baña hüsüsü mi gönderdi. hanım yoğ ya, bunu demiş babaña vèr de çalsıñ demiş, abdalıñ birisi. abdallar bñon yarın geliller, oda götürüller. beni sevellər. Allah, cenaballah işiñi ıras getirsiñ ölüm. qazadan beladan esirgesiñ.

amin.

150 ben seniñ çağırđıñı duymadım da hani görünce aceb o benim ğardaşı mıñ hanımı. aceba dedim damadları mı ola dedim.

ezberinde şiir de var mı?

var.

okur musun?

155 havas édmeñ şu ğayıdsız yapıya,

zeval yaqın ğún dikilir depeye,

dörd ğişiyen ıkarıllar ğapıya,

bir daha eviñe dñnemessiñ hā.

160 **nur muhammed** sancağını aarsa,

ñmmetiynen o sıratTan geerse,

zebaniler gelib beni seerse,

hayıf baña, yazığ baña, vah baña.

var da dā oğ da dā ağlıma gelmî. oğ. oñ ğad ığ yirmi ğad ığ soñu ölüm. benim ğanım
165 ölünce ğocanıñ birisi başsağlığına geldi. hacemmi dèdi, bñon dèdi, dezzem, biñ sefer
seniñ eviñe gelir ğeder dèdi. biñ sefer dèdi. ya bi yāsin ya bir sadaa, ya da bir ü iħlas
fatiha okur da ruhuna bağıřlarsañ yèrine yatar dèdi. yōsa sabaha ğadar gelir ğeder
dèdi. **musdafa ğaradaş** řède ğonuşıo, televizonda. oña ğadınıñ biri sordu. hocam dèdi,
bazı hocalar diyir ki dèdi, cenaze evine, ölün evine gelirmiş, dñrler dèdi. üyle bir
170 bilgiñ var mı, yoğ yā òle bişie yoğ dèdi, yāov. **imamı ğazali**'niñ kitabları var. hemi evine
gelir, hemi ocuğlarınıñ ne iş yabdığını bilir ve ğörür, diyir. efendim diyir dünya dañıřiyir
diyir. ruhlar aynı dolaşiyir, dîr. herkes birbirlerini tanırlar diyir. yāov burdan varannara
dñr, falanca nñrñr dñr yāov. felanca adam nasıl yā. ya, o burā gelmedi yā. illiyine
ğèddi o. cehenneme illiyn dèller arabca. tñrgce cehennem de arabca illiyyin. ileyse
175 illiyyine gidi o.

SÖYLEYEN: Selbi Ürün, 71 yaşında.

DERLEME YERİ: Keskin, Ceceli köyü.

DERLENEN: Düğünler.

5 düğünleri nasıl yaparsınız?

ilkini eşâ alınır. ondan sōna dīavetiye dālır. ondan sōna davıllar dutulur, çalgılar dutulur. ondan sōna bǎög bǎög ğazannarınan yēmeg bışirilir.

hangi çeşit yemek pişirirler?

çōnnu fasille, çorba. hindi zebse yēmā diyal, eT yēmā, piriç pilavı, bunnarı yapallar.

10 önceden ne yaparlardı?

önceden, ne bilîm ben, çivimnen çivi yapallardı, çivi olurdu. hoşaf olur. ondan sōna kufte yūrullardı. kufte çorbası yapallardı. ezelden hanı bu yimegler olurdu. gene pilav olurdu, fasille olurdu. eT yimā olurdu. 'he, ondan sōna bayrā ğaldırılar. tüm köylü birikir.

15 bir gün önce mi bayrak kaldırılır?

cüma günü bayrağ ħahar. cüma günü bayrağ kahar, ertesün dīē ğına yürüdüllear goya, ğız evine ğédeller. orda bir ēlencolur durullar murullar, ğına ğótürüllear. ordan ğeri geliller, āşamınan ğaylı ğēce yarīē ğadar çal dūrñ ossuñ, 'hē. oynīen, ğúlīen, yīen, içen. davar kesilir, mal kesilir. bazar ğúnü dē gelin alıllar geliller.

20 gelin geldiğinde nasıl karşılanır?

gelin şurīe gelir, şurīe durdullar. ğayımbabayınan ğaynanayı burda ğüleşdililler. şurda ğüleşdililler, gelin dā arabanıñ içinde duruşana. ğayımbabayınan ğaynana ğüleşir. ondan sōna geliniñ eline bi keser vēriller bi de mış vēriller, ğapınıñ üsdüne şile çağdırılar, ğoyar. gelin burda mış gimi duracağ. ondan sōna dāmad gelini burdan alır,

- 25 he. birini goyıom biri gālǵo. dāmad burdan alır içerǵe gótürür, mıhı çağdırır, içerǵe gótürür. ondan sōna dāmad ... geliniñ yanda durmaz. āşama dōru hoca gelir, nıkáh gıyallar, olannan gelini, şǵeñ dēdī, sen benim evlatımsıñ gollar, ne bilīm ben iki tene gózlegcisi olur, gēri burda. gelin gıvah olunca da işde dūñ biter.

meşhur olan yemeğiniz nedir?

- 30 vallā farğlı olan ōle bi ayrı şǵe yoğ, fasille yēmā, çorba. yimeglig, ondan sōna, patetis yēmā.

karnıyarık falan

- garnıyarıǵ, he, babaña rahmed çonnū garnıyarıǵ. ondan sōna patetis yēmā, çorba. sabanna, adetimiz satı hemen bi melemen éderik. biberinen, domatisinen bunnarı
- 35 yaparıǵ. başğa da soracāñ varsa sor.

malcılık mı yapıyorsunuz?

valla gücü yēten adamı olan, aha şu da benim ōllūm var, yüz ikūz davarı var.

işi iyi o zaman?

- 'he, işi iyi, gendi güdiyö. ondan sōna şurda bi adam var, onuñ yüz davarı var, onuñ da
- 40 davar. işde kimi malınan kimi davarınan.

nüfus azaldı mı köyde?

nufus yoğ kóyde. nüfus şindi accıǵ bayā okullar şıoldu, tatil oldu, nıese gelenner çoluğ çocuğ, okuyannar geldi. ondan sōna otuz hane var bi herif bi avrad, bi herif bir avrad.

SÖYLEYEN: A) Kerem İçten, 41 yaşında; B) Annesi, 65 yaşında; C) Kayınvalidesi, 63.

DERLEME YERİ: Keskin, Merkez.

DERLENEN: a) Abdallık Sanatı, b) Günlük Konuşmalar.

hava da çok sıcak.

- 5 A)he, sıcağ yăov gene bu zamanâdar ġazānan ceketinen geźoduğ. ŗindiki daha bir iki gün evel ġödemiz ġızdı yani. vallā dıom. ġödemiz ġızdıydı. hayır mîdi bu ŗey ne?

ben biraz meraklıyım, köyleri geziyorum. köylerin usullerini öğreniyorum.

- A)ëýîedmissiñ. hē, bazartesi gelseydiñ, dūnnerimiz de vardı, bazartesi salı gelseydiñ ālemi de ŗîrêderdiñ, dūnümüze de sêyrêderdiñ. kimse ġalmadı, bir teg ben ġaldım,
10 ŗöle bağıdıñ mı. bu ev de bacımıñ evi. ... bāri otîrîm ġapıda dēdim, ŗindi de sen geldiñ.

kaç kardeşsiniz?

A)dörd êrkeğ iki de ġız varığ. herkeş ayrı, herkeşîñ evi ayrı farğlı.

genelde buralarda mı oturuyorsunuz?

- A)he, buralarda. karşı mahalle, tüm bizim. aşiredleriñ hebsi. ramazan geldi ŗūanda
15 sıcağdan **izmir**'e ġēdeg dēseg yanıomuş.

çekilmez.

A)yoğ ābi, ana yanıomuş cayır cayır, otuz segiz kırğ derecîe çıġmış. ġapıda durulmıomuş. nêrîe gidēlim.

B)nêrelisiñ ġardaşım sormağ ayıb dıal?

- 20 **ben hataylıyım.**

B)ê burayı ne biliciñ geldiñ?

geçen gün ŗu karşıda benzin alıyordum, dediler, ŗu karşıda ustalar oturuyor.

B)huriya bazar günü gessen, bazartesi gessen herkeş evde olurdu.

olsun, çay içip sohbet ederiz.

25 A)o sorun diyal, ayıbdıñ içeriğ canım.

sünnet işi de yapıyor musunuz?

A)derneg'de olan var, bizim de burda var **gaman**'da onu getirioz çocuğlara.

sizde o zenaat var mı?

A)var, var da biz de iküc gişi var, iküc gişi var.

30 **heskes de yapamıyor.**

A)yoğ ābi, nêrden bıçağ vurucuñ. meslān õrenecāñ. meslān õrenmesseñ adamıñ çolūnu çocūnu mafêddiñ addiñ. bağ öyle **almanya**'da televizonda gósderdi. çocūnu sünned yabdırıomuş, o sünned yabdırdı adam da sünnedcīm ben dıõ, gāvurımış, çocū sünned êderkene çocū nıabdıse, çocūğ hasdanelig olmuş. gêri de inanıñ mı o çocūa cêza vêrmışler, öteki adama vêrmemişler, kesen adama. bizim burda norman êden şîeleri **türgleri** sünned êdmeg yasağ diēn. vallā, televizon õle yayınnadı. yasāmış. bizim çocuğlarıñ yarıdan çõ **hatay**'da çoğ asgerlig yabdı, havacı olarağdan.

havacı mı?

A)hē, **hatay dördyol**'da havacı.

40 **hava okulu var mı?**

A)var ya sayıları az. herkes dūne gèddi mi bõle issiz olıõ. hele bazartesi salı dūn var. dūnden sona çõ adam yola düşer **izmir**'e gèdmeg için.

izmirde ne iş yapıyorsunuz?

A)çalışıõğ. hurdacılığ yapıõğ, hamballığ; ne iş olsa yapıõğ. bazi dūn de çıkabilıõ.

45 ısıcağda ne yapacāğ bilemıom.

çok sıcak.

A)geçen hafda cekedlennen geziöduğ üşıöduğ yăov. şu ğapıdan geçen dünān, evelkisün yāmır yaşı ğapıe çıkamadıĝ vallahi yăov. bir yāmır yādı. Őlenden sōna birez hava yumuşıenci, insanōlu diyal mi sōuĝa da daynamıō, ısıcā da. hēc bişıe dayandı yoĝ.

50 **çocuklara ustalığı siz mi öğretiyorsunuz?**

A)valla şu çocuĝ belledise gendi zekasına olıō bellıō bellemedi mi bellemıō. şu an için, önceden yetişen çalıō da şindi çō çocuĝ çalmıō. çocuĝlar peg de havas édmez. ha, büyüĝ; büyüĝ, güccüĝ tob oynıō, büyüĝ de arada sırada bennen gidıō. zabahleyin annesinen gezmıe gidıō, güccüĝ. güccüĝ dıom da on dörd ombēş yaşında.

55 **öğrenmek zeka işi mi?**

A)he, tabi yā. ya işde kendiñe bālı. ār ār, ār ār eliñi alışdırırsañ çalañ, alışdırmassañ çalamañ. **izmir**'de ĝış boyunca on ay orda ĝaldım, ōllarıma dēdim ki ōlum düdüĝ varaçana alıñ içerde dēdim düdüĝ çalıñ. ya çalıñ hoblayıñ ya. gelmiş şorda yatıyo, yā ōlum geziōñuz ĝızlarla mızlarla geziōñuz. yā, ĝış boyunca dēdim ki bizim uşā, şu zurnayı alıñ belleñ dēdim. baĝ şurda iki tenesine zurnacı ĝedecādi, üç kād gelecādi. lafımı dinnemediler la, vallaha lafımı dinnemediler. baĝ üçer yüz ĝaymeden hafdada bir millar para gelirdi, laf dinnemedi. biri **ĝaman**'a ĝeddi on yaşındā adamlarıñ hebsi dñe ĝeddi geldi baĝ. laf dinnemıō la, benim uşaĝlara lafımız geçmıō.

çocuk kaç tane?

65 A)üç tane. bir de torun var.

sizin aşiret erken mi evleniyor?

A)bizikiler, on dörd ombēş yaşına dıadi mi, ondan sōna dñn yabmıe bakılır. yăov adam bir an önce ĝurtarıō gendini.

buraya sonradan mı göçtünüz?

70 A)yoĝ canım, tā ben yōkanadan burıe ĝöçmüşler. öbür, ĝarşıda öbür taraf şu yandayımış.

yolun karşısında mı?

A)evet, ordaydığ ondan sōna bu tarafa geşdig. köyde kimse yoğ.

akpınar'ın köyünde mi?

75 A)yoğ şeyde, **hacı ali obası'**nda.

hacı ali obasında?

A)hē şu garşıda. o **çiçegdā**, seniñ **ağpınar** dēdiñ. o, çō ordan gelme, ayrı ayrı yēden gelme.

kırşehir'de de var.

80 A)bizim soylarımız **horasan'**dan gelme.

türkmen misiniz?

A)yoğ, abdal diyolar. aşiret. yoğ türğmen ayrı olıo. yanı bizim bura **kesgin** dēdiñ mīdi, nēde olursa olsun çalgısı ünnü. biz olmıeg **kesgin'i** al şorıe ad.

siz olmasanız tanımazlar.

85 A)yoğ. **kesgin** dēdiñ mi **kesgin** nēre dıolar, yav dıolar.

inek falan da besliyor musunuz?

var bi dene de. gışın gēdōler, gēdō. var, biz bēslemedig, valla bōle şēlere beg, gergin gēdemeg. ısıcağda duramıoğ ki, iki ināñ pēşinden kaçım.

evin içinde falan.

90 yoğ yāv, o şindi, onu burda galan insannarıñ çō gidō, şu tarafa gidō kōlere de. biz **izmir'e** gēdōğ. bizim gēddimiz işlerinde çalışdımız insannar tirillonuğ, tirillonuğ insannar. evlerini valla şōle, bize teslim ēdeller, gompile evi atar gēder, orıe bize emanēd ēdeller, valla çekirdāne zaral gelmez. aha biz ramazanda gidiyoğ dēdig, onnar da tatile gēddi, gēri de şindi bir ay sōna gēddig mīdi işlerimiz gene hazır dēdi. nıolucu
95 adam seneden seneye bir iki millar para vēreceg şey, gōyun güdecāñ, ordan da alioñ nıapcāñ gōyundan moyundan. gezdñ yēde pırl pırl yē, iç. ölümlü dünya ne yapacāñ.

davarı dāda ne yapacāñ. dāda hayad mı geğer yāov. zabāleyin ğırıĝĝalē dūne gedecādim, orē gözüm kesmedi.

B)nasib gerek, nasib ge'reg.

100 A)i'kūz elli biñ lira, ikūz elli biñ lira vērō, ana yāov.

...

A)asgerlig yapığodum, bandocîdim, geğıodum ōle. ğahramanmaraş'a, 'cêyhan'a törenlerde geğıodum.

nerede tören varsa?

105 A)he yā.

adana tarafı daha sıcak.

A)héc sorma. ben orda bişıodum yā.

...

burada hep akraba mısınız?

110 A)yāov aĝrabamız da var, 'ĝomşular.

geçiminiz iyi?

A)gendine şükürler olsun, herkeşiñ durumu èyi. durumum èyi.

burası iyi serinmiş.

115 A)he, burayı yēni yabdı ya, çocu burda ğapıda oturamığodu. belki yēdi sekiz sene nē durumu yōdu. yēñi şıē oldu. dā suvayınca dā iyi olur. burē şıē. ana çimento mimento ğalmamış mı da bunnara, çap ğalmış, bu ğac daĝĝalıĝ iş?

C)dā yapılacaĝ. dā var, şıē var. çocuĝ işde, ıramazan ğelsiñ.

B)sen de **kerem**, şey de yarım çimentoyu ğumuñ üsdüne admış, gelmişsiñ. ben de sürügledim de ğapaddım.

- 120 A)bişiolmaz. olur olur da kiriş yapardığ.
B)ama çürürdü.
A)yoğ yoğ. ğum var ya.
B)ğumuñ içine bayri köm.
A)ya alır odunnā götürürüm. alır içeri gorum. orda ağmaz muğmaz. ‘ā biş sürü işimiz var
125 şorda.
C)şiolur, bozultur.
B)bozultur daí mi? onu yā ğaracāñ, ya gendēñ çarb. merdiveniñ dibine gendiñ çarbamıoñ mu?
A)yăov ğararım, cıvıdığ cıvıdığ çarparım. niē çarpamıom.
130 B)kireciñ yarım var, o da var. ğar, orġe çarb.
B)yāmır yayıo ya.
C)bunuñ dēdi yēre serb ğēd. niye çürüdecāñ para vēriyoñ.
A)aha orda iki tene üş tene çimento var. onnarı gelirken getirecām.
C)ğurban olım .. havanıñ üstünde gezıo uşag.
135 B)gezeller, cıncığ, çimentoynan cıncığ.
C)çimentoledēcām. bi de vay ben yapamıom, başğa da yapanım kimse de yoğ. bi sıra dā gezdirecām. şakırtıda gezım.
A)o ğadar şıēydim yorulmadım, şu ğanalizon beni yordu yăov. ‘valla arķadaş yā.
B)nasıl patladı, şıoldu?
140 A)ne bilım araba geçmez, kervan geçmez yăov.
nerede?
A)benim eviñ arka tarafında, duvarıñ dibinde arķadaş yā.

patladı mı?

A)patlamış ‘yaov.

145 C)sā bağ kız,

C)Allah gèdenneri sen goru, cemi cümlîe yardım éd. yoldā beldā yavruları sağlasıñ.

teyze, annen herhalde?

he, o da annem. o da ğaynanam. içerdāgiler de bacım, bunnar çocuğları işde.

teyze sen kaç yaşındasın?

150 C)ben mi?

evet.

C)ben admış üçe girdim. elli dōm olunca öle olıo.

B)elli dōmlu da, önce mi yazdırdı, sōra mı yazdırdı.

C)bilmıom, orayı bilmıom.

155 B)sen **esger**’den ğaç yaş büyüğüñ?

C)valla oraları bilmıom, nüfus kádını bilıom.

B)nüfu kádi, o zaman **esger**’den üç yaş, dörd yaş böyügseñ o da admış yaşında mı? elli üçü biddi **esger**’iñ elli dörde girerkene öldü.

C)İe?

160 B)elli üçü biddi elli dörde girdi, öldü. esger belli ki elli altı yaşında olmuş olıo.

C)olmaz aramızda bir çocuğ daha varıdı. aramızda bir de **filiz** varımış, **filiz**.

C)nüfus kádında öle gidıo. ne bilım ben.

B)onu sōna da yazdırabilir.

oy kullandırmak için önce yazdırabiliyorlar.

165 C)yoğ ülakası yoğ da.

bizde erken yazdırıyorlarmış.

B)evel öyleyimiş ya.

C)böyüg böyüg sal ğarġe yazallarımış.

A)şindi oy kim nġe. admġe bile gidmġo milled.

170 **seçim zamanı gelirler canım siyasetçiler.**

A)artıġ parġenen atıyoruz, parġenen satıyoruz. para vėrmġene sadmġoġ. seniń evińde ġaç ġişi var? bėş ġişi var. vėrġo sańa bir buçuġ iki millon; sańa, işińe ġelġosa. yġsa ġelme. yiyeġami getir, paramı getir, řu yolumu yab, bu yolumu yab, evime ġum dġoġ, bişġeler yab, bişġeler yabsıń. bakan m'öldü yăov parasını ġazanġo.

175 **buraya ne yapıyorlar?**

A)hėc bişġe yoġ. aha yolları ġorġoń. hėc bişġe yoġ.

ev mev yaparken yardım ediyorlar mı?

A)yoġ ābi yoġ. baġ o ġaman ġırşėr tarafında bizim aşiredleriń ġonuń evlerini boydan boya yabdılar. pimapeninden dud daşını her řeyini. burda yoġ.

180 **kırşehir tarafına toki yapılıyor.**

A)ya şer, ġırşėr yapılır.

sizin kendi düġünlerinizle öteki düġünlerin arasında fark var mı?

A)var.

ne fark var?

185 A)her şeyden fark var. para dolayından, yiyeceg dolayından, hġrmed dolayından. adam segiz on ġoli rakı alġo. segiz on goli bira alġo. ġadırından dud, sandalye masasından dud, davılından öteki adam nėapġo. ġetirġo döneri bġon baā, kesġo önüme ġoyġo řuncācı.

sizde beşik kertme falan da var mı?

A)yoğ yoğ.

190 **kız istemek için aracı falan mı gönderiyorsunuz?**

A)gendimiz gidioğ.

sen nasıl evlendin?

A)anamgil aldı, vèrdi evlendim. he, onnar bïandi aldılar sa olsunar.

yengeye iyi bakıyor musun?

195 A)evimizin içinde yoğ, evimiziñ içinde ğalaniñız mı gelio. aha gèddi, **ğaman**’a gèddi.

C)aylesine baĝmaz mı insan?

A)şennînen mènninen, dōşünen içinde oturioğ.

C)kötü m édio?

A)bişè de dïemïom, ıcıĝ **mırad**’a bārïom.

200 C)sen ondan carissıñ, o senden .

A)yăov yenge, çalışan yoğ, ömrümü yèdi. ıcıĝ oturio, seniñ orïe bi ğaĝio. yalıñız başıma ğalıom orda. atıb ğaĝio, öteki de ğaĝio. adam orda çārio, o ordan çārïo, harç ğo. yăov bèlim ğırıldı, bèlim ğırıldı ağadaş yăov.

A)atıb ğaĝıollar.

205 A)dudmïo, şu omuzum dudmïo ağadaş yăov.

C)avara diyal yā, yokarlara raslıosa.

A)hemen ğaĝio. ben bi bālïem gelîm anamıñ babamıñ yanna.

C)arada bi ğaralda dutacāñ gèdmesiñ de çalışmîēcāñ.

A)adam da şunū ad dïe yokardan bārïo.

210 C)yokarıe nasıl çıĝardacāñ harcı?

A)inşatıñ su mu ağmış tavandan da. çıfğın vurmuş. merdũanıñ altına bodurum yabdırdıǵ guccu. mazemelerimizi alıb içina atıoǵ yǎov. işde dèdim ğanelizon padlamış, bu. bi de mudfaǵ yabdırdıǵ, mudfaǵ daşı muşı.

hanımlar olmazsa biz bir şey yaptırmayız.

215 C)onnar olmassa linç olursuñuz.

A)o olmassa, gene bildiñi yabdırır, gene olur, yèter bildiñ.

C)Allah ğerïe ğomasıñ hanımlardan sizi.

A)şindi **mırad** dũn çalıo, bilïoñ ana. para alamamışlar.

B)kım?

220 A)**mırad**, para alamamışlar. çalıoılar, çalıoılar beş on ğuruş alamamışlar. bi de **mırad**'a ğeliomuş hep orda bilïoñ mu. o da dudmuş beş on ğuruş para harcamış bilïoñ mu? **mırad** da dèmiş bi daǵğa sayın ābicım dèmiş. buyur ğardaşım dèmiş. saña baba diyebilir mım.

C)adam harcamış harcamış.

225 B)adam bi de ğoyub gidekene şõe baǵmış. hayrola hemşerim dèmiş.

A)bizim ırahmadlıǵ dayımıñ **şevked** ābim baba ol olabilir mım dèrdi. saña baba dıebilir mım aynı hesaba geldi. o da õle dèr. **şevked** para harcadısa.

C)ènişde bahele **baddalıñ bekir**. **baddal** dèmezdi, **esger** dèrdi. **şevked** amca! dèrdi. èy! dèrdi. dayı sen onu bunu dèl de, bu miras olur mu dèrdi, beni õllũña al da dèrdi **esger**.

230 õlũñ olım mal bana ğalsıñ dèrdi **esger**. o da dèrdi vāy **esger** kimin kimden õnce õlecān Allah bilir.

A)ana **baddal**'ı çoǵ yèdi, **baddal**'ı çoǵ yèdi.

C)**cũsda** nèrde?

A)ğahvede. üsdünü dèşdirmiş ğahveye çıǵmış. amā õlum āşamdan beri beni yèdiler la,
235 ğidmıecem orıe, ğidmıecem. amā zabānan kaǵdım.

B)nirde?

A)çanağ. adam, çalma da yoğ dèdi. bizim dèdi dñümüz dolu olmıceğ dèdi. ğız evi de **añğara'**daymış.

C)seni tanıo mu gelen o adam.

240 A)hañgi adam?

C)bālādā adam?

A)yōğ. **avşar'**a nèrde gèddim de beni tanıceğ ana yăov?

C)şıe bırağ gèd.

A)gèdsem nōlacağ ben adamınan ğonuşmamıssım,

245 C)gelmediñ dıe şıedmesiñ

C)sal ğariè ...

B)nasibiñ diyal, òle görmeden gèddi mîdi bilemıoñ.

adamınan ğonuşdum telefonde gelıom dèdim de, aman beglıom, dördyola varınca ğonuşağ dèdi. aman baba dèdi. şurdan ğeri dōneg dèdi. òlum çalağ dèdim. yoğ, ille ğeri
250 dōneg dèdi. dñe çalışsaydı, ğeri de çalışsaldı, **nazlı'**nan ğeder mal bulur gelirdim. yardım èdmediler dñe de bakamadım inşāddan.

B)è è, hani **ğırşèhr'**e gidıomussuñ?

A)òlan da ğederdi.

B)òlan gèdmedi mi?

255 B)fazla vèreydiñ

B)zabānan ğèdeydi?

A)dèdikine zabānan götürecādim āşama bitıo dèdi. yüz elli millon vèrecām, bi de bazar ğünü iş var dèdi. on da ğonuşağ dèdi, **naz** dezzemiñ òlu.

B)ê vèrmesse diyeydiñ?

260 C)niye yannarına gotürmïollar?

A)yoğ yoğ götürmüş de, ğolun mu āırdmış, nïördüse. òle götürmïormuş. yüz elli alsalar, yüz de öteki vèrse, ikûz ellişer biñ lira yèter. Allah bereket vèrsiñ.

C)şu öncüdünü alıñ.

A)hē, ya. ben de şordan ikûz, Allah ne vèirse nasibimde ben de ordan alır gelirim.

265 çocuğ, ben de gözüm yemedi, 'bā'lāya, ana ğurban olurum, zabā ğadar.

C)bence de göze gelir.

A)ters yön yăov, 'bā'lā daha şora, sapa

C)sapa yăov.

A)halèy çeg, halèy çeg, halèy çeg. ağadaş. halèy çeg olur mu, oturma yoğ zabā ğadar

270 hoblıo yăov.

yorulmuyorlar mı?

A)yăov çalgı önemli diyal. normal çalsañ bile oynieceg halde para verïo. bunnarda halèy, halèy, halèy. bunnarda zatı sen halèy çekïoñ oñ gişi şorda beglıo, oñ gişi orda, oñ gişi orda. 'zaba adar durma yoğ.

275 **onların usulü öyle ha?**

A)he yăov 'para da vèrmïo. para da vèrmïo. āşam **tuğay** dïö, osanmış da dïö. babannem çardı dïö, haydı dïö orïe gèdeg dïö. bi güleceg yèr bulamadı. bèla yăov, bèla şèr yăov. bu afda iki tokad atïom gèri yürāme batïo, ulan çocuğ dolanıo gelïo. gidmesïedi, yüz millon vèrecādi, āşama bitïodu yăov. işde o gidince iş çığdı ölan. **murad**'ınan ğonuşdu

280 zabalèyin.

C)yalçın'ı hemen götürdüler.

B)ulan **yalçın** hēc durmïo.

C)dōşïö. baña şikadlenïö, baña şikadlenmeñ anam.

A)şer yăov g d yăov.

285 B)**yal ın** alışmış, boş gezm e or e g der mi?

C)sen d se  yavrim d se  sen hatalış .

A)ben bir g dm e alışdım mı, **ayd an**’a mayd ana d m om. d şmesi ler d  en. aşş adan **murad** ba a d dikine. sa a d di gel de d di davıl g sderec m d di. davıl mı al   babama y   ek    dedi. ğurban  derim sa a d di. sen v r de d di. ğafa ı g z   . gel
290 ğır d dim ğafamı g z m  gel ğır d dim. **ramazan**’a davıl v rdik, burda, s z m burdan af dersi  e...’a  bi dedi, parasında pulunda da diyalig d dim. yirmi otuz ğayme de v rec di. davılımızı da getirmede. ne davılı getirdi, ne para v rdi ne pul v rdi, sağlan , ordan or e ğa  , ordan or e ğa  . k rgc n   d n g dolaşac  y r k rgc  d ğganı diyal mi? ge en aşş ada g rd m. tuh seni  y z  e d dim.

295 **cumaya gidiyor musunuz?**

A)b on de g dec dim g demedim, telaşlayan g demedim, aşş ada c m e g dec dim. ordan da bindig y tişemeg d   d rdyola g ddig arkadaş, gelir gelmez ge di. ramazana da g d  g cumalara da g d  g.

eskiden sizin aşiret pek yanaşmazlardı camiye.

300 A)bizim c m e mi? bayramdan bayrama g dellerdi. şimdi ğalan herkeş, bağdı duruma, e  azından c maden c maya,    evde de ğılallar. y  giderdig de bizim ‘haylazl mızdan, eri ge limizden. halbuki sen ğaşda ğalk   , y rireg g de , iki dağğada g de  geli . c mi de uzağ. **izmir**’de her gezd m yerde c mi vardı. dolaş d m, dolaşd m yerde abdesdimi al  d m, namazımı ğıl  d m, ondan s na  ık  d m.

305 **nazar değmemesi i in ne yapıyorsunuz?**

A)yoğ h c biş e yabm   , ğurban g t r    ğurban keş  , başğa biş e yoğ. gid    işde d  om ya adağ ad   , d  demin senden evel ğonuş duğ ya kesdig şorda  oc   ad  vardı,  oc   ay na    geld di.

nerde kesiyorsunuz?

310 A) **haydardede**'de, ġarşıda yā şu dāñ dibinde ya. köbrü öte yanda galıo, şurda. dağıñ dibinde. yemicēg mēmīēcēg dīe adağ edmedig ana. nīe yēmīem. yog yēmeg ne dēmedim, hēc bişe dēmedim. ha, adāmız var dēdim.

şimdi, adakta adak adayan kişi yemez, ancak yediğinin ücretini verirse yiyebilir.

A) yāov şöle şindi, dē kine. ben oluma adağ adadım yēmiecem etine yēme ama,
315 normalde adağ adadıñ dēdi mi bişīe olmaz. nīe yēmīomuğ ed daí mi ya ġurban oldūm. aslında her sene parañ oldu mu olmadı mı burīe götürecāñ **hacıbegdaş**'a götürecāñ arkadaş. î bişe yāov.

davulu kendiniz mi yapıyorsunuz?

A) hē, yāov şindi derīnen cember hazır. **ġaman**'da **añğara**'da padladı mı cemberi
320 çıkarıoñ aynı orīe, ġıyına sokub çıkardıoñ. esgiden ıslıoduğ derī kokudıoduğ öle çekıoduğ, şindi hazır.

ne derisinden?

A) ġoyun geçi. ama şindi biri ġoyun biri de film. bir de çomağ, çıbığ var. çıbığ bile naylondan. balığ oltası yoğ mu ondan yapıoğ şindi ġalan.

325 **elek yapıyor musunuz?**

A) bizde elek yapanımız olmaz. bizde bir davıl zurna var başğa bişe yoğ. tarlamız dakımız, bāmız, sıgortamız, hepimiz davılcılığ. sıgortamız da yoğ emeglimiz de yoğ.

size kanun çıkartmaları lazım.

A) çıkardıölar mı, dā egmāmizi kesmīe çabalıo adamlar. dūñü yasağlıolar.

330 B) şu çukur tarafda tandırlıg vardı güccüg, nīe sögdürıollar?

A) on da yıgmıo, içine mazemesin de ġoyıollar yēnge.

B) ortalığ'da.

A) è ġapınıñ öü ġörünmesiñ dīe heral.

C) yoğ adam, ġapınıñ önünen ülakası yoğ da dūñ mūn ēddiglerinde ġölge yapıo.

335 A)ben de ōle ēdecām. ū taraf boūluę var ya ū taraf. bu tarafa ardaę gibi ūēpacām, onuñ oriē mezelig gimi yapacām.

C)eyīolur.

A)he yāov. ū hafried mafried dōken olsa da ğum mum getirsem de.

C)ıcię da onnan mı ūraūacāñ? yēter ğayrı dinnen ğayrı.

340 A)dōęsüñler, ben nīē ūraūacām araba gelīo dōęsüñ.

B) ıcię da oña ūraū. yēter ğayrı, yad da uyu ğayrı yāov.

bazıları alıūkan oluyor.

A)ben oę alıūıom yāov.

yorulup yorulup da yengeye atma yalnız.

345 A)zadı baūęa atacaę adam yoę ki. dōñıom dolaūıom varıom oña dakılıyom. ‘durdū yēde ūura yapılacaę dıo. ordan ūurayı da halledeg diyo. bir ğün üü de bidsiñ ora ğurtulaę. yā oę daūımız yēterdi de yēnge, halbise...

B) akıo, daha akıo.

A)adam dēdikine dūñiēn **hasan** ğardaūım dēdi, bu ğadar daūı oę bi sıra dēdi yēter dēdi.
350 nōracıediñ dedi o ğadar tūlē dēdi.

C)ā oğ o nīērdiñ

A)oę o daū dā yokarı ıkardırdı. o daū dā bi sıraladı yarīē ğadar getirirdi üñkü.

B)ha, ‘ince örseydi, öyle diyal mi?

A)tūla da yēterdi imento da yēterdi. bi imento harciñ iine doldurıo, ō daū da iinde
355 ğalıo ūlēñ imentoñ.

B)onu bu tarafa dōru düzlemese de olurdu, öte yaniē bōle yapacādı, acıciğ düzlēcādı.

C) **ādem** oriē ağaladı,

B)қақалadı ki қақалadı.

B) ama halbisi ğurtuldu. güzel oldu. üsdüne onuñ beton atar da cıncıĝ dikerse.

360 A)hē adam o, bā baçesi olanlar bizim orda nēřie girecegler de bā baçe yoĝ. sebze mēyve olur da ğıyalarına dikeñ yăov. aman bi dene adlıēcāñ çoluĝ çocūñ bi yeri kesilse

SÖYLEYEN: Hakkı İşler, 77 yaşında.

DERLEME YERİ: Keskin, Eminefendi köyü.

DERLENEN: Eşinin Vefatı

- 5 annem öldü, babam öldü, hanım öldü, âbimiñ hanımı öldü, âbim öldü.

Allah rahmet eylesin, dünyaya gelen gidiyor işte.

- üç ğardaşıdıĝ, üç ğardaşıdıĝ. üç ğardaşıñ iki ğaldı. büyüümüz de şşey, toparlıemör
gendini burşe gelemör ğayrı. bir büyüğ bacımız var esasen, onuñ da bëyi öldü, o da hēc
bilmiyor kimseyi. o da yaşşö, sañki yaşşö. Allah çocuĝlarıñ eline ğoymasıñ, çocuĝlarıñ zor
10 da gene de ellerine ğoymasıñ. ben efendim, yēdi senedir altı senedir çeĝdīmı ben
bilirim. şurdā issiz yēde ğalıom. dünān ğızıñ ikisīnen ōlanıñ biri geldiler, selamün
alēyküm alēyküm selam, yēdiler, işdiler, dögdüler, saşdılar, allāismarladıĝ baba biz
ĝēđioĝ dēdiler. ğúle ğúle, haydı ĝēdiñ, durum bōle. bi hanım aradıĝ af buyur, dā adam
yüzümü ğórmeden gendimi ğórmeden ğadınna eviñ dapısın vērsiñ varīm dērimiş. ē
15 ben eviñ dapısın hemen vērdim, dursañ da vērīm. notere ĝēdeg de dēdim birine,
ĝadınıñ. notere ĝēdeg evi saña ortā ēđīm dēdim, bēa ōlenadar baĝ, níkáh da zaten var
seniñ olur dēdim. yoĝ onu ben yapamam, o zaman sen evi alıb ĝēdeceĝsiñ. dövletimiz
de bir sürü paralar vēřřö, üç yüz, dörd yüz lira dul avradlara şoña şuña mayış vēřřö, gelir
mi? hic gelmez, bulamadıĝ. dē ĝırşēhre ĝēddig dolanmadımız yē ğoymadıĝ bi de hē
20 dēen olmadı. bi yērinen bi evlenme yabdıĝ, iki buçuĝ ay ğaldı, hēcazdan geldimidi,
hanımı ğótüremedim gendim ĝēddim. o da hani dēller ya gelin yumrū yēdiñ mi, bir eviñ
bir ōlu varımış, gelin bir yumruĝ vurmuş. dā bizi ne beglřöñ ĝēd dēen. baĝ, baĝ, baĝ.
birisi dēdi ki ĝonşunuñ, Allah razı ossuñ. ‘hacāā dēdi. şu evde bir ĝadın var dēdi,
ikündür evlenmē hazırlanmış dēdi. evlerimiz de yakın. ula nērdeyimiş dēdim. nērde
25 dēdim. hemen şu musdāa var ya dēdi, hemen onuñ yanda dēdi. gelinneri zabah
saldımıdı, ĝayimbabañı bir ğóřřüm dēmiş. belki eveli de ğórellerimiş de ğocası ne
varıkana, yakınımış, ğocası ōlmüş ayrılmışlar ordan. vardıĝ, tamam dēdi. tamam
varacām dēdi. mameleyi neyi yabdırdıĝ annesiniñ yanna ĝēddig, bişi isdemem ben dēdi
hoca níkáhinen varacañ, yēdi millar bocum var dēdi, onu ōđiene ĝadar, senden sizden

30 para da isdemiŕom dēdi. iyi dēdig, hani dēse on da verecādig, o yēdi milları, vallaha. elli
 ayağlı abdesli namazlı ğadın da. ordan aŕŕā gēddig üsdün baŕın aldığ, ğururuma
 dokanmadı iki bilezīn dağdığ, yūzun dağdığ, ğızlarına da birer ğazağ, geline birer ğazağ,
 üç ğız bir gelin, dōrd. onnarā aldı gendi. iyī. ikay işde ğaldığ yāni. annesi dēdi ki, annesi
 de ŕurda **ŕēfli** köyünden **kesgin**’iñ ötiēnından bilīōñ mü bilmem, bakıñ yavrım dēdi,
 35 benim ōlannar da boylu civan gimi, boylu ğózeller, uzun; bağ ŕu çocuğlara dēdi. bu,
 dēdi on iki senedir dēdi siñir hasdası oña ğóre dēdi. annaŕabilirseñiz dēdi. benim
 ortancıl da eliñ öper belki senden güccüğ, anne dēdi babam dēdi admıŕ üç yaŕında
 annemi dēdi ölen adar bağdı dēdi. onuñ da sarası vardı, o irahmadlıyıñ. duddumuydu
 oñ ğún diŕi gidli dururdu. neler çēđdim neler çēđdim seni lafa dudmīem. ordan
 40 annaŕırsañiz ğótürüñ dēdi, ğóñlü olursa dēdi, ŕu benim ğızım dēdi, ğóñlü olursa dēdi,
 bir kóyüñ işin ğórer dēdi. hani çalıŕmīe, namazına ŕuna buna. inŕalla olur dēdi. olur
 tamam, tamam. **bilal**’ım dēdi, o gelen avrad, bağ benim dēdi, çocuğlar kimsē anne
 dēmedīdi, ŕaar, ya çekecāmiz çile ya ğórecāmiz ğün varıdı, buyur anne dēdi, gendi hani
 toblantı ēderimiŕ ğadınnarınan, cūmalerde dēdi beni bazen salañ mı dēdi namaza, hani
 45 bazen namaza, ğadınnarıñ yēri varımıŕ, ayriēten gendilere, tamam anne söz vēriŕom
 dēdi. babam salmassa, iki sēer cūmaye neye saldıđ, bir sefer benim bacımı yanna
 ğaddığ. aman diēn dēdim, ŕurdan ğēdiñ, gelirken de araba yoğ dēdim ğēderken biniñ
 ēniñ, paraların niēn vērdim, ğeri gelirken de dikkat ēdiñ **añkara** yoluna. gēddiler ğeri
 aldiler. iküc ğün gēddi mēddi, benim ōlaniñ tanidī, hanımı onuñ arķadaŕ bize gelillerdı,
 50 bunuñ da orda tanidīyımıŕ, mahallesinde. ŕōle ğapınıñ önünde durīodum ŕōle evimiñ
 ōnde, iki ğadlı, napīō dēdi **adaled** norīō dēdi, ben de iēerde buyuruñ dēdim. bi ğórebilir
 mīđ dēdi, ben de buyuruñ hani, eveli de gelillerdı benim ōlaniñ arķadaŕları. anasıyna
 ğarısı. girdiler, gene iĝram ēddi, buyuruñ çay iēiñ dēdi, yoğ çay iēmeg, meŕrubat getirīm
 onu işdiler müŕdiler. ŕurdan çığdı, ben de ŕurda durīom ikimiz de durīođ hanımınan
 55 ğapınıñ önünde. ŕōle adamlar evin ōriŕo ŕora da evi belleg. **adaled** bağ dēdi **hađđi**
 emmimem ğurban ol dēdi mukāt ol dēdi bağ dēdi ğızarmıŕıñ dēdi, yēmiŕ iēmiŕıñ dēdi
 birbiriñize mukāt oluñ dēdi. arķadaŕ siñire bağ efendim, onnar ğēdinci gēddi belki evina
 varmadı ğapī ōrddü, o nēy dēdi niē onu almadıñ. ulan ğarı, seni tanīomuŕ buyurduñ
 geldi. benim ōlaniñ onnar arķadaŕıñiñ anasīnan ğarısı. sen de ārladıñ, bi ğadın mukāt
 60 oluñ birbiriñize diēncig dēdim onu mu almağ lazım dēdim. seni aldığ dēdim onuñ ğocası
 var, vallahī efendim, sabē ezeni hoca Allahegber hoca sesiñe ğurban olīm dēdim.

oñadar ğonuşdu yāni. bo bo bo, almadiñ da vèrmediñ de abā. ula ğarı hani siñirli dèdi ya anası. neyse o sabā òddig, ğeri āşam oldu, òlen oldu neyse. şu içeri ğirdi. döküo suyu, **ġirigġale** yèrinde, döküo suyu yuyor, ğapî de kidledi, Allah Allah dèdim, Allah Allah. şurda vurdum, güccüg gelin yokarda oturiör, geldi. buyur baba dèdi. ula ğızım dèdim, içeri ördü ğapî de kidledi, döküo suyu çèşmeden akıö norio dèdim. ğayrı ğızına tèlefon èddiler. **anşa** dèdim buyur dèdi, anneñ bōle bōle. ğız ğaşda dèdi, onuñ ğızı da şu yoġarda kirada oturiö. ğapîe vurdu. annem norio dèdi, annem şuraları yiom. hele bi aş da bi bakim dèdi. oña aşdı. è ne var şurda bir sal odada. hani su akar yu. burda ne var da dèdi üsdüñü başıñı isliöñ dèdi. hē, dèdi ne var, duvarlar fayans yu yu dèdi ne. gel gel üsdüñü dāş. şunuñ üsdünü dañışdiriñ dèdim. üsdünü başını islamış, siñire getirecēg de. ğayrı şèddig, efendim, o zaman ğızından bōazından duddu, bi yère vurdu amma o da düşdü. ula nāpisañ dèdim la. ğızıñı öldürecāñ derdiñ ne dèdim. ulā şurdan çarbdı şurama bir yumruġ addı, yèdmiş yèdi yaşındiem, ben dāe kimseden yèmedim de kimse de bāe vurmadi. neyse on da yuddum, hanesiñir ya. getirdim üsdüne sabir dèdig şè èddig felan èddig. ulan ne çegdim efendim, ordan onu savdıġ hele iküc gün durdu. ölu geldi, añġaradan bir ölu geldi. çidem deligannısı. benim ölannarı da okuldan tanırımış. **musdafa, bilal**. dèdi anneminen geçinemiomuş dèmiş. ulan babam belki onūnen de geçinir felan dèdig, dèmişler. benim habarım yoġ. bir olan geldi, şu üsdünü müsdünü deñışdiriñ de dèdi bir innie ğötürim de dèdi bir inne vurdurim dèdi. elinde bir buçaġ. hani üsdü başı ġeyildi. elinde bir buçaġ ben de böyüg dāmadımınan şōle oturiom. ğapınıñ unde. elinde bir buçaġ āşama gidio dıo bilioñ mu? **bekir bey** dèdim ben bunuñnan nasıl yatacām? aħşam olıol dèdim bu siñir āniden zab vurur dèdim. amuca sabur èd, dèdi amuca sakın ol dèdi, herkeş biliomuş da. damādı böyüg damādı. ğayrı olan üsdünü ġeydirddi, ġeddidi baġ ġafaya baġ. beña zabahdan beri sesdenmien, haydı hacî dèdi sen de herslendiñ dèdi bir de inne sen de vurdur da gel dèdi. benim olanıñ biri ġüvennigci polis. o da geldi, anne dèdi babamda bişie yoġ hele sen ġed vurdur gel dèdi. ġeddidi zatı bize atireceg dıaller, evlerine eledmiş ora ġoymuş. zab olmuş, ġaġmış. ġafa üsdünāl beni burie nēre atirdiñiz. ğızı da dèmişkine neyaldiñ adama bir de yumruġ vurduñ dèmiş. hindi o da orda durio biz de burda durioġ. şu ġadar mülġ bulunmuş, hanımınan bunu diġdidiġ, şindi ben atıġ ġedemiom, çocuġlar da baba gel napacāñ nie dıö. şunu biri ġoparsa da babaña rahmed dēse yēter.

gitsen apartmanda ne yapacaksın?

İe varacāñ üsde olan oturıo. aşşa ğadda da ırahmadlıĝ hasdaydı ikimiz orda oturıoduĝ.
95 sōlemesi ayıb dōrd dayrem var. babam harbde vuruldu para almadıĝ, ōle evlatıdıĝ biz.
biz ōyleyidig, daha şu kōde admiş hāneyidi, babam harbde vuruldu **topal haci** dēllerdi,
para almadıĝ. **topal haci**’niñ uřa da řōle bişe yabdı dēsiñler haydi. yabmadıĝ bilmeg
hanē ĝonřineñ İēdig. bun da babam yabdırdı, bōyüg ābim asgerdeydi. buriē yabdıĝ
onnar birez oturdu. bayramlarda misafir geldi, dūññerde dūññer oldu. bizim kō řehere
100 yaķın, **armıdlılar** ne dıō siziñ kō gibi olsa, biz nıē baĝ şu havıē. çayıñı iç yanıñda ayleñ
olacaĝ. ben yalıñızım, uymıō. ēliñ evine, řunnarıñ iki gelin mūlin var, biri ĝōřdū biri
burda, varılır mı ēliñ evine varılmaz. şindi ōle bōle...

... şeker hasdasıydı makineye girdi, memed bey, toĝdor.

... memed bey dıō ki dēdi. **añķara**’ya ĝōtürücüg dıō dēdi. ban de yarin ĝedeg dēdim.
105 yoĝ dēdi ĝēdmem dēdi. ē ĝedeg nıē ĝēdmıōñ dēdim. **bilal**’ıñ taĝsınen ĝedeg dēdim.
ĝēdmedi. cōma ĝúnū işde, bazar var benim eviñ ōnde, bēa řuñu al, řuñu al, řuñu al.
yazar gimi bōle dıō. saña nōldū būon dēdim. ben yazmadan alamam onnarı dēdim,
zatan. ne bilım dēdim aĝlıma dūřdū de dēdim. arabaya bindi makinıē bindi ĝēddi.
diyalize. ikindin oldu, çayı ĝoydum, çıbıĝ ĝırakerine dadandı, ondan yıō, ben dēdim
110 çıbıĝ ĝırakerini getirim, araba getirdi bōle. sen içeri gir zoba yanıō dēdim, ben orie
ēddim, bi arĝadař geldi. benim emmim ōlunun ĝayımbabası. gel hacı aĝa şurayca acıĝ
oturaĝ dēdi. ıcıĝ oturdum moturdum, yūrām sızıladı. kaĝdım geldim, řōle ēdıō
ırahmadlıĝ gene yıō, baña seslenmıō. o arada benim ĝüccüg gelinnen bacım geldi. gelin
ĝızıñ ordalarmış. sen namazıñı ĝıl da dēdi, biz de ĝılaĝ dēdi. ē dā evler bomboş dēdim
115 ĝēdiñ ĝılıñ. zoba yanıō. onnar namazı ĝıldı mı namaza daha durdu mu durmadı mı iki
sefer āzını aşdı Alla ısmarladıĝ. hēc sesdenmedi. avrad ĝēddi. avrad ĝēddi. **anşa fadma**
anneñ öldü mü dēdim. ĝēddi. (Ĝōzyařlarını elleriyle siler.) o yazdıĝlarınıñ biri de nasib
olmadı hemşerim. naĝadar zorumuş. Allah biriñize aci ĝōřdermesiñ. ... bir sarası vardı.
bir dutardı, bir dutardı, bir dutardı. sac ĝomazdı, diş ĝomazdı, yērdi, buraları yērdi, bir
120 dutardı. elinden dutardım, ayāndan, Allah Allah. ĝaĝardı gene de işimizi ĝōrerdi,
sōlemesi ayıb dōrd dayre yabdıĝ **añķara ĝırıĝģale**’ye, ev aldıĝ turaldıĝ, buyday aldıĝ.
aha şu evi yabdıĝ, aha bu evleri tüm yıĝdırdıĝ yeñiden yabdırdıĝ. ĝōřduĝ ĝēddıdıĝ ēl

geldi biz de gèri geldig, gèri yabdıg. bõle de işimizi góferdig. altı dene dūń eddig, üç
olan üç gız, yani èlden barnağ ısırarağ dūń éddig yani. şugǵıñ artı, elıñ artı, delirtı, bártı
125 da çártı da dèdirmedig. fağad bõle dutardı, hè gurban oldım, şuña can vèrsene. oñ gún
açamazdıg. **añkara**’ya gótürdüler, ābimgil, babannem, annem açamadılar, gèri atirdiler.
açılmadı oñ gún.

aynı obadan mısınız hepiniz?

yoğ bura **èminefendi**. şurda **sarılar** kıyü var, şu derede **alibıdağ** var, dah ötede

130 **türkmen mi onlar da?**

turgmen onnar da **turgmen**. bura büyüğ **çalış** kıyü, şindi gèdecāñ yèr. ondan öte
haçıoba kıyü **turgmen**, **haçalıobası turgmen**, **ceridğalesi cerid**. **armıdlı maşad**
turgmen; **kevenni**, **ğassimā**, **cebrailli turgmen**; **cinaliusā cerid**, **kıylü** yani. işde şurda
var **cangurtaran** kıyü, **ğırığgale**’den gelirkene orda şey var ya oralar kıylü. buralar aynı
135 **turgmen**. şū **efendi** kıyündekîmiş bura, **èminefendi** kıyü. o yanda **efendikıyü** var iki
ğardaşımış, babam annadırdı, biz bilmeg. hindi kıyü bilirim de orda bizim ağrabalarımız
da var. bi yanımız ordayımış. iki ğardaş arasında bi hadise çığmış, **efendi** orda ğalmış,
èmin burā almış, èminefendi. ordan da ğuruluğ. ocā varılır nèder. türbıe gèddig. dē
halildede ocānda, **ğaraburcā**’ñ ötiānda, **yèñi kıy**’üñ ötiānda, irelde işde. türbıe vardıg,
140 ikişer rēkad namaz ne ğıldılar, oħuduğ moħuduğ. işde bir zaman herkeş binıo motura
gelecāğ. **hağğı**, bi yudum su varsa dèdi, ordan çıkınca. Allahım yā. hemen ev ārdım,
havā ana ıcığ egmeg vèr dèdim, vèrdi. dörd senē adlı orda iki bişıeler aldı. Öle öle çoğ
çile çegdi, iyıdi.

Delice Köyleri Metinleri II/26

SÖYLEYEN: A) Rifat Çalı, 69 yaşında; B) Mehmet ... , 23 yaşında

DERLEME YERİ: Delice, Çatallıkarakoyunlu köyü.

DERLENEN: Köy hayatı.

5 **köyün nüfusu ne kadar?**

B)şu anda yirmibêş hane olio, yağlaşğ elli gişi falan olıo. yazın tabi biraz ğalabalıĝlaşio, iküz gişi falan olıo; yüz elli iküz gişi.

köyünüzün ismi çatallı karakoyunlu, karakoyunlu aşiretinden misiniz?

A)o taraıdan geldî sölenio, o taraıdan gelmissig. **çatallı** iki de biri **ğarağoyunnu** bir de
10 **hamsi bâli** var, yanaşığ o.

siz kaç yaşındasınız amca?

A)valla ben admış dokuzdayım.

pek göstermiyorsunuz, yüzler pek kırışmamış.

A)Allah Allah.

15 **herhalde köyün suyu ekmeği iyi geliyor.**

A)valla hocam çoğ çalışdğ, çoğ ezildig. kıoy iyi de hep aylıĝcı, az çoğ alıo, egmāni yēcāni filan.

ineklere mi bakıyorsunuz?

A)evet.

20 **burası da serin, güzel esiyor.**

A)şurda **tegge** var ora daha yūseg ora daha havalı.

o köylerle akraba mısınız?

A)yoğ öle aĝrabalıĝ. ĝız alı ĝız vēriller.

nasıl, malcılıktan para da kazanabiliyor musunuz?

- 25 **A)**valla, benim malım yoğ, bi teg inām var, ğatıĝ yēmeg üçün aha şu ineg, ğötürīom, getirīom.

vallaha abi ğurban işi yapışoz biz, beg belli olmışo, bi sene getirisi baya ēyi olışo.

A)bu yıl baddı bu yıl dadı hic yoğ.

dur bakalım daha kurban gelmedi.

- 30 **A)**ossa da dadı hic yoğ.

B)oralarla kıyaslayınca buralar mı daha şey, **kırşēr** tarafı mı?

oralarda da mahrumiyet yerleri var, fakat burada şehir merkezine epey uzak köyler var. aslında birbirine çok benziyor. mandıracılık falan orada da var bazı köylerde. herkes orada da şehire göçmüş.

- 35 şehirde göç çoğ.

nedense, herkes şehire heves ediyor.

- A)**şindi ködeki gençler köde ğız bulamışo. mecburen şehirde ğedmesi gerekışo. ondan da öle kölerde genç felan yoğ. köylerde ğız ğalmadı heb şehere ğeddi. ellerinde de birer tēlefon, alo, daireñ var mı, işde mısıñ? ondan soracıma her şie sorışo. dayre yoğ bişie
- 40 yoğ. kıoye de gelmişolar. kıoye ölse gelmezler. bi çay ğaynadamışo.

halbuki orada da perişanlar, asgari ücretle.

B)altı yēdiüz, sekizyüz eñ fazla. üç yüz lira kira.

- A)**hocam, bi çay ğaynadamaz, egmā de yēmez, işde mısıñ? bilmışom, kıoye de gelmezler kıoye de mesela, aha bu bekār, üş dene de mığdariñ var, üçü de asgerlīn yabdı geldi, bu
- 45 da bekār, nērde, kıoyde. araşdırışo, yoğ bişe yoğ. şehirde giderse.

köyün mazot falan girdileri biraz artarsa köyler cazip olabilir.

B)desteklem de bizim burda zaten birtek arpa buğday ekimi var; mazod, gübre desdeglemesi oluyo. bunuñ haricinde daha dōrusu desdeğliceğ, daha dōrusu bunnar

kölüler řě yabmřo. egmřo. mesela yoncě řě var, fiye desdeg var, böle řielere beg
50 bağmaz genelde būday, arpa.

A)benim admışüç dönüm yer var, desdegleme beşyüz elli lira para verřo. yanı girişimcilig yoğ kölerde ne bilřm desdā fazla olan řielere, bilmřolar. bilmedigleri için... babadan ğalma arpa būday devamlı arpa būday, aynı.

SÖYLEYEN: Kemal Öztürk, 55 yaşında; B), C) Şahıslar espit edilemedi 50 yaşlarında

DERLEME YERİ: Delice, Eskikışla köyü.

DERLENEN: Tarla işleri.

- 5 A)saten bu kıyümüz ufağ, üç dörd kişi gālío.

muhtarlığı var mı buranın?

A)muhtarlık **yēñiyapan**'a bālı, hayvannarımız da geçen sene hastalandı, tüm telef oldu, çocuğlarıñ hayvannarı, yanı burdaki hayvannarı.

ne hastalığıymış?

- 10 A)neydi o hasdalıñ adı?

B)şap hasdalı,

A)yoğ şap değil yā,

B)sarılığ mı?

- A)ney o sarılığ deyil, burosella, burosella. 'çöu hayvannar buzāsını aTTılar, buzāla
15 şıapamadılar, ordan zaral éddiler. ordan sōra reşberligden de gerçegden işde kár yoğ
yani. ama mecburen galmasıñ diye yapıyoruz, mazod bahalı, efendim, gübre bahalı.
buğday vèrim olmassa fazla para yabmıo zaten, efendim, şeker pancarın da egdiler geri
on da bırağdılar, ekemiolar. o ha heral birez masraflı olıo. yani borcunan dönüo hebsi
amed bey. yani insannar tarım ğiredi koperetifine borşlu, bañkadan ğiredi çegmedig
20 kimse ğalmamış yani, herges ğiredi çegmiş. herkes borçlu, yani durum böle. ekonomig
olaragdan bu. dadı yoğ, ama nıapacağsıñ, bir emegililimiz olursa filan mesela adam
şehirde çalışmış emegli olmuş, ordan oranıñ desdā olıo, buranıñ şıè, işde böle gidıo
yani. durumlar bu, hem meşğulied olıo. gençler peg bağmıo bu işlere yaşlılar da
bèceremıo artıg. ā benim ölüm var bilmez, tırağtörü de, tarlayı da bilmez işde
25 gelmiolar.

B)tarlasını bilmez.

A)tarlasın da bilmez. kölerdeki yaşam tarzı böle yanı yaşlılar heb. ha şurda **halidli** köyü var mesela o büyüğ ora da yaşlı. adamlar, daí mi yaşlı adamlar çalışío daí mi **kemal**. gençlerden babasına felan yardıma gelen olursa olío.

- 30 A)genelde **añkara**, büyüğ şehirde gençler, bizim burda genelde ufağ köyümüz oldū için ğışın üş dörd ev ğalır. yazın bês altı o ev, bura gibi mesela emeglilerden mesela baharın gelir, ekimde gider ekim de yapar gider. biz işde ayda bir izin günneri cumartesi bazar çıkar geliriz. yaz tatilimizi de, bizim sahilimiz de denizimiz de burda işde. işde yêñi yêñi emegli olannar ufağ defeg ev yabdırío işde o da bir iki dene ağılsız çıkío.

- 35 **şehir de hapis gibi, insanlar anlayışlıysa yürür yani.**

A)bizim köyde yabancı yoğ, ağırabayığ , hebsi birbirine ağıraba. yanı burda dışardan, ě heb bir köğden geldî için peg şey olmío.

abla sen de bu köyden mi gelinsin?

- 40 C)bu eviñ ğadını da ablam, bu da amcamızıñ ölu, şurdā dayımız, şōra amcamız kayımbabamıñ evi şora ğardeşim, ora ğardeşim hepine yabancı yoğ. şu da amcamızıñ ölu.

aşiret olarak, oba olarak kimlerdensiniz?

- 45 A)bura şimdi, **esgi ğışla** köyü, **esgi mehmed káhya ğışlası** olarağ geçer bu köyüñ ilg ğuruluşu, **mehmed káhya ğışlası**, bu **ķaraķoyunnu** aşiretinden. bizim aşiret **ķaraķoyunnu** aşiretinden, **türgmen** aşireti. burayı, işde gelmişler, daha önce köyü şu ğarşıya ğurmuşlar, ilerde köy var, sōra **yêñiyapan** köyü var, bir ğısmı onnara ğedmiş.

B)biñ seküzlerde filan yaşamışlar da, doķuz ölu varmış, bêşi **yêñiyapan**’a yêrleşmişler, dördü burda ğalmış işde öle.

A)o, dördü burayı yurd edinmiş, bêşi de orayı yurd edinmiş.

- 50 B)**yêñiyapan**’nan muhdarlımız bir, **ahmed bey**.

A)sōra işde **yêñiyapan**’iñ nüfusu fazla olunca muhdarlığ orě vêrilmiş.

soyadınız bedir?

B)öztürk. öztürk var, **polat** var burda, **şahintepeler** var, başka kölerden gelmişler onnar da.

55 A) birkaç gişi var onnar da, onnar da ağraba yine, yïenneri mïenneri şey dïal yani.

B)hemen hemen **ahmed bey**, bu köylerin yaşam tarzları aynı. yani egdigleri ürünner aynı, efendime söyleyim,

A)mesela bizim bir öredmenimiz var seniñ gibi, teyzemiziñ ölu. o çoğ şïeler egmïe çalışïo, mesela gavın ekïo, geçen sene söan egdi, ė pırasa egdi yāni heb zarar ėddi. yāni
60 iküz millar yüz elli millar zaral ėddi. satamadı mahsülünü.

çocuklar okula nereye gidiyor?

A)çocuğlar, oğul vardı şo aşāda ilkökul du. sōra işde taşımali ėtim çığdı ondan sōra **çerigliē** gediłolar.

B)şindi taşımali ėtimle **çerigli**'de oğıolar.

65 **önceden nasıldı?**

B)önceden burda okulumuz varıdı, öredmenimiz varıdı. mesela biz ilkökulu burda oğıduğ. yani bizim om bēş yirmi senïe ġadar burda oğūlumuz vardı, oğul açığdı.

A)bunnan ikimiz yabdığ yēñi evleri ahmed bey. burayı ben yabdim. bu orayı yabdı, ondan sōna da ben burayı yabdim. dā ben işde şu eviñ çevre düzennemesi yapacām
70 **ahmed bey**. şuralara havlu çekecām, şunnarı yıkaçām havlu çekecām. āç dikecām. aşşādaki ġomşumuz, kıoyüñ girişinde ġórdüñ işde oraları āçlandırdı, bu kıoyde peg āç yōdu. suyumuz yoğdu daha önce, suyumuz ikibiñ bēşde geldi, o da şindi ceryannan çalışïo, paralı su. **çoñğar** kıoyü var ilerde, **çoñğar** kıoyünden geliyo. yanı böle durumlar. davarcılığ yoğ, biddi, hic ġalmadı.

75 B)bundan yirmi yirimbēş sene önce otuz sene önce ėyi bir davarcılığ varıdı, o biddi. çifcilig de biddi de biz daha dirediyoz ayāmızı yanı çifcilig de biddi. savolsuñ devledimiz de iyi zam vērïo, ġúbreniñ tonu bir buçuğ milyon, bir ton ġúbre alabilmeñ için üç ton ġúbre sadmañ gerekïo.

80 A)valla dēdīm gibi amed bey, herkes borşlu. yani herkes borşlu. ama tabi bunu yēdkililer bilir, bilōñ mu ama nīabsiñ onnar da ki ellerinden gelen işlemleri vēřıollar amma nīabsiñ.

B)valla vērmıollar, ellerinden gelen işlemleri vērseler,

A)öle ğonuşmalarına inanıōğ biz; öle ğonuşıolar biz de öle inanıōğ, öle ğonuşıolar. ne dıelim adamlara.

SÖYLEYEN: Güllü Gürbüz, 67 yaşında.

DERLEME YERİ: Delice, Tatlıcak köyü.

DERLENEN: İyilik yapmak üzerine konuşma

5 **hangi aşirettensiniz teyze siz?**

buralıyığ, biz buralıyığ ölüm.

türkmen misiniz?

bunnar koylu ben **turgmen**'im.

siz gelin gelmişsiniz o zaman buraya, hangi köyden?

- 10 **çatallı barağ.** turgmenig, eveli babamgil gonar göçerimiş ölüm. dē **hatay** mı daha şîelere gédellerimiş. annem dērdi yavrim dērdi, dē yaylıe gédellerimiş dērdi.

hatay tarafına?

- he, çoğ gédmişler, çoğ, çoğ. çoğ gédđig dērdi yavrim dērdi, iyiler dērdi. onnardan duz alırdıg şēriñ üsdüne salardıg dērdi. yā, pēnir vērirdig dērdi. onnar da bize duz vērirdi
15 dērdi. duzsuz hēc bişîe olmıo ya.

tuzsuz hiçbir şeyin tadı olmuyor ya. ama fazlası da zarar tabi.

buña éđioğ buña **abdıllı**'ya.

senin çocuklar nerede teyze?

- çocuğlarıñ hepisi bir yerde ölüm. bir teg gızım burda kóyde galdı. olannar **bursa**'da,
20 **isdambıl**'da, **añgara**'da.

ne iş görüyorlar oralarda?

valla böyüg ölüm emegli, güccü de iş bulursa çalışıo. bulmasa yoğ, bulmasa aç. zamana işde ölüm. şîe zora vardı, geçim zora vardı. çoluğ çocuğ var.

ihtiyaç çoğaldı, eskiden çamaşır makinesi yoktu.

- 25 esgiden yavrim, elimizde yıka yıka, ā ne çekdi şu gelinner; benim gız, bu. elde yıka, yıka, yıka, yıka çamaşır kóy yerinde. hindi gurtuldular ya hindi heb hasdalar.

gèri geldig kóye.

emeglioldu geldi.

çekememezlig falan olmazsa köy daha iyi.

- 30 o, dolu. ō bir oldūñu da isdemñolar yarım oldūñu da.

şeherde şu camdan şu cama gėđioğ dışarı bağağ dñen, ordan şu yanna. betonayla beton ne var orda.

- kóyden fėsat oldu, biriniñ bir malı var mı, neyinen varacñ şunuñ altına yavrim. fesadlığdan ne çıkar yavrim, fesadlığdan ne çıkar. ben valla bėş yıl **diyarbakır**'da ğaldım, bėş yıl. ũf, inanıka valla ālaşarağ ğaldılar, biz de onnara āladığ. inanıka iyiler, ğózleri bñl. 35 ōlan uzman çavışıdı orda ğaldım, vallaha arñolardı evelkñn gene aramışlardı ōlanı. hanımı hasdalanmış, benim ōlan dėmişkine aman dėmiş ablañ hasdalandı. ěyilī depelemñecāñ yavrim. ěyili depelemñecāñ. bilene, bilmñene yoğ. amman dññm ablañı ara sor dññm. abla nasılsıñ, ěyi misiñ çoğ egmāñı yėdim, inşallah ěyi oluñ, salonda 40 yatıomuş. vallaha ōlum bir yere gėdellerdi anahdarı baña vėrir gėdellerdi, ben gelenece onnarıñ her işini ğórñrdñm. dėrdim ki amanıñ dėrdim sıcağ olurdu, **pem'pė** yavrim dėrdim, dezzeñ hasırıñ ũsdñnde yuvalanı yuvalanı siziñ eve dñşecėg dėrdim.

bu ağaçları nereden buluyordunuz önceden, köyde ağaç yok gibi?

esgilerden büyüğlerimiz nėrden alırsa alırmışdı.

- 45 yėşillig olan yer var. ordan getir

illerdi. kóylñde yėşillig yoğ burda hēc yoğ, bura çñl. ğávırlar bile burda durmamış ōlum ğávırlar.

ğávır noreceg yėşillig yoğ bişñe yoğ.

SÖYLEYEN: Emine Varış, 72 yaşında.

DERLEME YERİ: Delice, Çongar köyü.

DERLENEN: Köy yaşantısı.

5 **köyünüz şehre epey uzakmış.**

evelkūn, on gün oldu ben ancu olalı, ambılas geldi götürdü, uzağ bizim kōmüz mahrumıē bölgesi. hūsüsi araba dutarsaŋ olıō. om bēş lirē gelıō kücüg pikab, burıē gelıō yirimbēş lirē. bir hēsab ēd bakım.

köyde kaç hane var?

- 10 üç yüz hane, yavrılar yetiŝen gēddi. eliñ öper benim dōrd tene ölüm var. yanımızda hēc kimse yoğ, heb cahiller gēddi, bizim gimi moruğlar ğaldı. bizim gimi yaŝlılar ğaldı yavrim. bizim çocuğların ğónūn ēdençe ne **ĝırıĝĝale**’niñ havasın çekebilıom ne **añgara**’nıñ. eliñ öper çocuğlar **añgarada**, **ĝırıĝĝale**’de; bunnarnan ūraŝıoğ biz de bu işlerinen. ŝimdi kimse ğalmadı kōde, yazın heb dolar, veran oldu kōyümüz çoğ böyüdü,
- 15 ŝenligıēdi.

suyunuz nereden geliyor?

dādan gelıō. dādan geliyo da süyumuz çoğ kireŝli. içmıē yaramıō da, biz tābi ğaynadıĝ da içıōğ. hacıynan biz ikimiz ğaynadıyoğ, yōsa çaydannıĝlarıñ içi, ğablar nasıl kireç olıō, bōregler öle kireç bālıō. Allah hayırlısını vērsiñ. buyur bosdanımıza gir.

20 **siz türkmen misiniz?**

yoğ hayır. biz **türgmen** dālig. **yörüĝ**. ŝindi **yörüg** oldūmuzu da bilmıōğ da benim ırahmadlıĝ dayım varıdı. sizlere ömür, dērdi ki biz **yörüĝ** dērdi, inadımız dutarsa tam dutar dērdi. benim satı buralı dıālim ana baŝım yaŝıānnı.

SÖYLEYEN: Halil Varış, 77 yaşında.

DERLEME YERİ: Delice, Çongar köyü.

DERLENEN: a) Güzel ahlak ve bahçecilik üzerine.

5 görinïo ya, boyraz mafédïo.

emeği çok herhalde?

çoğ emeg çoğ, aha şu sãad oldu ben yédmiş yédi yaşındayım mafoldum, sabanan sãad dokuzdan beri çalış çalış, yanı ğarşılın alamıoğ da, hormonnu yemededen éyi yanı mesele bu yanı. yōsa ğarşılın alamıoğ.

10 **çocuklarınız iyi mi?**

yédmiş yédi yaşındayım Allah’a çoğ şükür bir yalancı şahidlī, hatir için, yanı ne dïo, zerre gadar mefad için bir gül gibi eğilme. **müslümannīñ** temeli budur. āca dayanma ğurur insana ğúvenme ölür. **Allah**’tan başğasına secde yapılmaz hemşerim. dē mi. yōsa, bunuñ uçun. ām paşam ne gerā var. bu dürüsdüglenden de eñ ğerisi, eñ ğerisi ben 15 ğaldım. seniñ āññecāñ, biriniñ yanna varıg motur almadım, motur alamadım, işde bura éliñ, ğonşunuñ, başğasınıñ, baña vėrdi gendileri **ĝırıĝĝale**’den, benim yerim var ya, moturum binitim olmadı için ya uzağ gidemiom gelemiom. işde yalan dünyada aha geldig aha geçioğ.

isminiz ne

20 **halil**, yédmiş yédi yaş az diyal.

soyadınız?

varış, yörürüm ğarış ğarış, ğardaş. sũan mũan iķram édım, çeleg meleg daha çığmadı, ğurban oldım.

tatlı dilin güler yüzün yeter Allah razı olsun. sebzeler iyi iştahlı duruyor.

25 ‘hē, işdahlı da ne bilım.

şunnar bamya herhalde?

'hē, bamya.

çoluğ çocuğ, avrad uşağ ğac baş nufussuñ?

benim iki tane çocuğum var.

- 30 Allah bāşlasıñ, Allah cannarını sâ ědsiñ. mudlusuñuz? bu dayıñ neler gördü neler. gelirkene, ğapıdan gelirkene, ğarşıdan eliñden poşetiñi alıo mu? o ayleyi şurañda daşı yavrım. tamam yaho. ne dediñ? yanı şeylerim yérinde diyal mi, bilgilerim.

çok doğru.

- seni ordan gelirkene yönün öte dönıo mu, poşediñi elinden almıo mu çabıcağ ğocadır
35 yavrım. dēmeg ōle hoca ě, yaş nerelerde seniñ?

ben otuzdokuz yaşındayım.

otuz dokuz yaşındasıñ, ben otuz bēş dōmlıum, yēdmişyēdiden gün aldığ **Allah** hayırlısını vērsiñ.

teyze kaç yaşında?

- 40 o, yēdmiş iki yaşında, kırğ dōmlu.

onun adı ne?

emine varış, varış soyadımızı daşıo mecburen, babasınıñ adını daşııceğ dıal ya.

bu köyden değıl herhalde, kenanobasından mı?

- báler'den hē, bálerden. tā yüz yüz elli sene eveli bunuñ babasınıñ babası gelmiş burıá,
45 báler'den işde orda dimeg, buña báler bayā uşağığ yabmayı, hizmet éttirmeyi istemişler, o da, ğayımbabam da çoğ tiñ kafaydı. o da bırağmış gelmiş, buraya yérleşmiş. yā.

bunlar ot mu?

onnar tere hoca. tere de tohumun alacām bunnarıñ. hanı şeherlerde satılıyor ya,
50 tohumun alacām bunnarı hüsüssi.

şunnar?

üçü de tere, tomatisiñ içinde gelmiş, biz tomatıs egdig. üş tene başğa yoğ.

biziri varmış demek ki. bizir mi dersiniz?

tereniñ tohumu dërig canım.

55 **biz de bizir deriz de.**

her yeriñ bir sūan dōraması var.

şunnar ne?

ısbanağ, kölü ısbana yanı.

burası köyün girişi galiba?

60 'hē, deha deha bayrağ var ya, dēa orası ğabrisdan, burası kóyün girişi burası. yalan dünya hoşdur amma ākıbeti boş olmasa. (Hanımına seslenir) seniñ elleriñ dıadi buña ğadın sen ĩē ğadınıñ. bunuñ admış dene armıdı varıdı babasınıñ admış dal armıdı. bá armıdı ki yüregler acısı ölları kökünü sögdü. saña bosdan ğoyım.

Allah razı olsun ne kadar cömerdsiniz?

65 ossuñ yavırım biz kölig. télëfon numaramı al, eviñe varınca baña télëfun éd. pancar da vëirdim hocam ya, yaşlandı benim gimi.

yok yok pancarı yapamayız

yapamazsınız değıl mi? semiz otu da varıdı ya heb kesdig kesdig addıg. **delice'**niñ **çoñgar** köyünden. bir marul dā ğoparım mi?

70 **yok yok Allah razı olsun. Ben Allaha ısmarladık diyeyim.**

hıcam canıñı severim. **pěngamber efendimiz** misafiri geldi mi gendi ğapınıñ āzına otururdu, misafiri yokarı otuddururdu, ben saña elimi öbdürür mĩüm yaho. gel koku vèrĩm gel, gel. bahele sāsıye felan de dikebilirsiñ.

nane mi bu?

75 ne nanesi feslikan. o nane ayrı canım.

dikilir değıl mi?

hē, hemen varıncı dig. tũllerini şõle şõle ğırpıver, daha da ĩē dutar yanı.

çiçek toprağında olur değıl mi?

her tobrağıda olur. sāsıye filan da dikebilirsiñ.

II/31

SÖYLEYEN: Ali Başkaya, 55 yaşında.

DERLEME YERİ: Delice, Herekli köyü.

DERLENEN: Okuma (tahsil) üzerine.

5 **köyünüzün ismi herekli değil mi?**

evet, herekli.

herekli aşireti var onlardan mısınız?

vallaha Öle bi şey duymadım.

nevşehir tarafında.

10 **yoğ duymadım.**

bir aile misiniz?

bir aile işde. babanın çocuğlarıyız, beş altı gardeşiz.

tarım üzerine çalışıyorsunuz.

hayvancılığ tarım hebsi var işde.

15 **çocuklar okuyor mu?**

oğlolar, çerigli gasabası'na gédeller.

taşımali olarak.

devled götürö getirö.

şey olarak aşiret olarak türkmen misiniz?

20 välla kólü mü olur, esasımız baba başımız heralda **türgmennig** var baba başımızda da anne tarafında da kólü **türgmen** heralde.

köy, şehirlere mi göçtü?

ğasabïe góşdü, **ğırığğalıe** góşdü, zaten yirmi yirmibêş hane bişeydi ya.

bu değışik bir toprak değıl mi?

- 25 orda oT falan bitmez hiç. çorağ çorağ o, esgiden tobrağ evleriñ üzerine atallardı, su geçirmez yanı. ğarşıdan evler çatısız evler aynı tobrağ işde üzerlerine bundan atallar yāmuru geçirmez o çorağ o.

arazi ne kadar épêy var mı?

- valla Kendimiziñ biñ bêt yüz dönüm felan var işde. bu sene de budaylar da peg éyi
30 diyal, üç senedir éyîdi üç sene bu sene bahar yāşları olmadı.

nasıl çocuklardan okuyan da var mı?

valla peg oğuyan da yoğ, iyi bir oğuyan da yoğ işde. kıyde olunca oğuma işi zor.

önceden köyde okul var mıydı?

- valla birahalı om bêt yılı geşdi, öncede varıdı tabi. ortada bir sınıf varıdı bêt sınıfıñ
35 örencisi hepsi bir sınıfdan ders alıodu, ondan ne fayda geleceg. bir öredmen olur birden bêtê ğadar onu okudurdu. ondan ne fayda geleceg.

okuma yazmayı çarpma bölmeyi öğretir o kadar.

tābi tābi. kıçük yeriñ de o sıkıntıları var işde.

her okuyan iş sahibi oluyor değıl.

- 40 yāov esgi zaman geşdi yāov. tā ombêt sene evel ünüversiteyi bitirıo kırg yaşına dāmiş bir işe giremıo neçe insannar var. var da hālā da çöalıo yāni. devled ğapıları ğapanıo yāni. mesela öredmennig; yüz biñ tāne mezun varsa senede om biñ yirmi biñ alınıo, segsen biñ doğsan biñ ğışiniñ az dēl ki begle begle begle adam ömrü billah atanamıo.

kırk bin kişi alacağız deniyor, ama kırk bin kişi her sene mezun veriyor.

- 45 yāov çō alıb ğediyo devlede de dıēceg yoğ. aslında belli bir zamannar da ğapadacañ bunnarı nē okudıoñ. amma okuyaniñ bir şansı var, ama okumuyaniñ o da yoğ. öle ya okuyaniñ bi şansı var.

ama meslek öğrenmediyse çiftçiliği bilmiyorsa o daha kötü bir şey.

adam tahsil yabmış meslā yoğ şunu yoğ bunu yoğ, nōlacağ. ya zor geşdi, geşdi. bundan
50 sōna tamamen, torpil çoğ nādirleşdi. bilgē dayalı yāni. bilgē dayanıō, sınavla alınō
işde. İi oğūan gendini ğurtarıō, kōtū oğın hēc bişē olamō. valla çiftcilīñ de dadı yoğ hic
bişēñ dadı yoğ, bir avuc mazod dōrd milyon olmuş. buday ta **ecevid**’iñ zamanında on
yıl önce bēş yüze saddımız hālā bēş yüz lirē. o zaman mazod bir millon bile dāldi mazod
ğaçā ğadlamış. dōrd millona çığdı, budayı bēşyüze altıüze satıolar, oñ ğuruş ğoymuş
55 nolacağ. şurda iküc senedir az çoğ olıodu bu sene çoğ zayıf yāni.

bura bir çiftlik gibi olmuş, mal da var mı?

var he, hayvancılığ var.

SÖYLEYEN: ... Tektaş, 75 yaşında.

DERLEME YERİ: Delice, Çerikli kasabası.

DERLENEN: Köyün yerleşim tarihi ve çekilen sıkıntılar.

5 çidcilig yapardığ, otuz sekiz dömlîm.

önceden burda mıymışsınız, sonradan mı göçmüşsünüz.

şindi dedemiñ dedesiniñ ė yoğut ki daha önceden mi **isdambul gebse'**den gelmişler. yanı sorardım babam ırahmedligden, dedemden de sorardım o annatırdı bize yanı **gebse'**den geldiglerini. **isdambıl gebse'**den göçedmişler, develeri varımışıdı. şimdi
10 esgiden bura boşudu, buralar heb arazı. biz acı dërig yanı anadıñ mı od yanı. develer acı da çoğ severdi, ben develeri ėyi bilirim. işde ha bura yurd dudmuşlar, dālmışlar.

sizin aşiretin adı ne?

aşiretiñ ad yoğ.

soyadınız ne?

15 **yayholları** geçerimiş o zaman. soyad olarağdan şindi mesela **tegdaş**.

burada türkmenler var, yörükler var. Çoğunluk hangisi?

çōnnuğ **yörüğ. türgmen** de var burada. **ķúrd** de var. ovadan yēñi gelenner. yalnız biög melmeketimiz bura.

geçim kaynağı tarım herhalde. hayvancılık da var mı?

20 esgiden varıdı, hayvancılığ boludu. şindi hayvancılığ da ġalmadı bişie de ġalmadı.

esgiden büyüğ varıdı, ġuccüğ varıdı, sevgi varıdı sayğı varıdı. şimdi af buyur bēşerġetini bilmēñ toblumda yaşamēñ adam, adamdan sayılmaz. benim ġórüşüm bu yanı. ė şimdikine bakıom ben, benim torunnarım var ünüversitede okıor, ayağların uzadıo ben

gelirken gendini toparlaması lâzım. ne olursañ ol büyüñü bilmeñ lâzım güccüñü bilmeñ
25 lâzım. bahıoñ héc bişe yoğ. bomboş içi. amma esgiden bõle diyalidi.

çocukları terbiye ederken neye dikkat ederdiniz?

dayıma yanı, kótü yola düşme, haram yeme, insannara insan gimi davran. sōra bağdıñ
mı çevreñe nasıldı bilıoñ mu. şimdi bir ğadın, admış yaşındā, yedmiş yaşındā bir ğadın
çocūñ oñúnü geçmezdi; o çocūñ babalı baña bineceg dñen. ı şimdi, imkan yoğ yāni. ha,
30 sen esgi kúltürü arıoñ da esgi kúltür bambaşğa bir kúltürudu.

sōra zebse boludu, ýieceg boludu, bā bāçe boludu. bizim bu yörüg halkı héc
esirgemezdi, yanı parayınan da sadmazıdı. malı gimi yērdi adam. heb bilirdi, ombēş
sene ğalıllardı adam; siziñ bāñıza ūradım helal ēd dēllerdi.

sizin aşiret nereden gelmişler?

35 onnarı bilemeg biz, **ortasya**’dan gelmişler. biñ yedmişbirde mi ne **malazgird**’den
bilmem işde velasılı, bõle bişñeler sōlenıo.

türkmenlerle yörükler arasında belli farklılıklar var mı?

sōlediglerine göre **türgmen**’nen **yörüg** ğardaşımış. o da devci davarcı, **yörüg** de devci
davarcı, aynı. biri bi yanna ğedmiş, biri **antalya** tarafına ğedmiş; **ğarağoyunnular** bu
40 yanna **ağğoyunnular** bi tarafa ğedmiş, bilmıom, bõle annadıolar.

burası karakoyunlu mu?

biz **ğarağoyunna** he, **türgmen**’ig. devecilerimiş işde dedemgil, şñ savaşında işde **inönü**
savaşları’nda ğedmişler; deveynen barabar õlece ğalmışlar gelmişler. giden gidmiş
ğalan ğalmış. araşdırdım şñede babam şñede ğaçmış, yaçalana hasdalanmış, hasdanede
45 **saħra hasdanesi**’nde **üşğüdar**’da **saħra hasdanesi**’nde ölmüş. dedemiñ, ben
araşdırdıma göre õle. sahra dēmeg de çadır dēmegmiş. ne oldūnu bilen yoğ da. sahra
dēmeg çadır dēmeg, bina mina yōmuş o zaman. ben çıkaddırdımı. şehidler genel
müdürlüne şē yazdım. ordan õle geldi, yosa madalya alacādım, dedem harbdayımış,
harbda ğalmış. **yālı**’dan bi asger argadaşı varımışdı, bunnar bozulmuş, saħaryē aşşa
50 işde gelillerimiş. **yonan** bozmuş, gece gece bunnar toblanıllarımış birğaç gişi kölerden

neden kıoylerden neden başgın yapallarımış,  le d rdi babamıń annaddına g re, dedemiń. dedemiń asger arğadaşı varımış y lıdan o gelmiş de, ğaşdını hic s lememiş. başgın yapallarımış gece ne  ld r llerse, bi  arbışmada sab  ğarşı  ld  ğaldı d mişdi bu. ben araşdırdım  le biş e hic yoğ. hasdalanmış sahra hasdanesine orda  lm ř ğalmış.

55 **isdambıl**’da.

eskiden trakt r yokken tarlaları ne ile s rerdiniz?

oķ z nen,  ıfd.  ıfdinen s r d ğ.

yetiştiniz değil mi ona?

ben y tişdim, ben s rd m yanı ben gendim. o bir  lemidi y ov. Allah o ğ n  kims e
60 ğ s derdmesiń. geceń olmaz, ğ nd z ń olmaz. malı illa doyuracań zabanan, zabah
namazından horuz  terken geđec ń  řam yadsın ancağ geliń. d  yazıda yatań ill 
tarlada mecbur, ğořac ń  ıfdi oķ z , ğaķıb ğoyurac ń mecbur. oķ z ac olursa geđmez.

o zamanlar kadınlar ne iş g r rd ?

y ov her iş ğ f rd . yayığ yayardı, ekin bi erdi, gider y n y ardı. ğadinnar p rişanıdı,
65  oğ p riřanıdı bizim analarımız. t  bi s dlig yoldan geđec ń delicede davar s ac ń
gelec ń ondan da sona y meg, egmeg velasılı  oğ p rişanıdı. ayağğabı ğ r mezdi
ayağğabı h c y du. ğadinnarıń ayağğabı hic, pala sarallardı ayağlarına. ayağğabı
n rdeydi. ben bildim bileli hic ğışlı yazlı ayağğabı ge mezdi hiC sora elliden sona ne
geld se elliden s na geldi. **menderes**  ıkıc , motur geldi ğara lasdig  ığdı, bir laz lasdı
70  ığdı, ondan s na ğurtuldular. y sa lasdig n rdeydi ayağğabı n rdeydi.  arı dikerdi,
 arığ dikerdig ben de dikerdig  arı, eşşeg ğ ń nden yapardım ř e g n nden bulamazdığ
 r ğa ardı da parasıynan kimse alamazdı.

bir g n derlerdi benim dedem de giyerdi, neyden yapılırdı?

oķuz ğ ń nden, camız ğ ń nden olurdu. iřřeg ğ ń nden yapardı s z m o a, ik n
75 ge dimile yırtılırdı, dayanmazdı. ondan s na velasılı b le.

oturmak i in  ul mu dokurlardı?

valla bizim zamanlarımızda çul doxuma peg galmadıydı. admışda asgere giddim **anteb** iline geldim, sırf aba varıdı. uzun donnar olurdu esgiden, beyaz. sırtında abaynan geldi ydi. oturmağ için hasır olurdu. üsdüne de kilim doxullardı. ondan sōna hasırı da
80 her adam doxumazıdı. minder mimder yaparsañ, zoba hic yōdu, ocañ başında velasılı elliden sōna ne geldise.

ocak, orta ocak mıydı?

bildĩñ ocağ, egmeg èddigleri, yemeg bişirdigleri. zoba yèrine onuñ başıda otururduğ. hic bi sene hic ataş bulunmazdı da ocā hic ğaraldmazlardı, avradıñ ocā ğaralmaz
85 dèllerdi. boyuna tüter dururdu. kirbid yōdu yăov.

na kadar fakirlik varmış?

ne diyoñ sen yăo, ne diyoñ sen yăo. egmeg bulamazlardı yăov, valla ğarnı doyasē egmeg yemezdig yăov. biz ğırgsegizde ğırgduğuzda ağlım yètĩo, āşam pilav bişirirdig, doymadı mı ya babam ırahmadlıĝ āşam doĝ zabanan doĝ dèrdi. ğarın doymadĩnda
90 ğağardıñ. yōdu ya yōdu. sōnadan egmeg bulamazdı yăov. babam ırahmadlıĝ annadıo, babam harbe ğèddi aç ğaldıĝ dıo. iki çocūĝ, yètimg dıo. tam işde bu ğúrnerden acıĝ eveli dıo, arpalar firig oldu dıo, bi bosdan var dıo, gidĩm bosdandan bir bosdan çalĩm de acıĝ arpa biçecām dıo, getirecām dıo, cacınan ğatacĩĝ yēcĩĝ da dıo. acıĝdım yıkıldım dıo, yaddım, ğağamıo dıo ğarnım aç dıo. ğarnım ār aç dıo. şè geldi dıo kezi ğarı, kötü
95 kezi dèller dıo. o geldi, halidiñ ōlu, onuñ elinde birez varıdı dıo, o asgere ğèdmedĩdi babası dıo. yatıodım dıo, sen burda ne yatıoñ dèdi dıo. acıĝdım yatıo dèdim dıo. beni çıkınıñ eşāñ üsdünde bindirdi getirdi dıo. bi çarpım egmeg ğodu oñúme dıo. acıĝ ayrannan içdim dıo, gözüm lerpeden açıldı dıo, ölecādim yosa dıo. böyle ğúrner geşdi yani.

100 şu an bizde ne kadar nankörlük var bizde.

egmā yăov, egmā iT yēmĩo yăov. biz asgerde ğarnımız doyası egmeg yemedig yăov. yarım egmeg vèrillerdi, çèyreg egmeg zabanan. yăov yüz yüz elli biñ ğişi heb aşıĝdan öldü dıo yăov. otuz otuz bès ğişi ğaldıĝ dıo yăov. aşıĝdan öldüğ heb dıo. bitinen aşıĝ öldürdü bizi heP dıo yăov. böyle annadıllardı. adamı olannar asgere yabandan evlendise
105 , ondan sōna üç eşā varısa giderimiş, onnar asgere gidmemiş. onnar da yāni daşımacılıĝ

yapallardı. velasıl böle düyanıñ hâli. yoğsuzluğ yăov, yoğsuzluğ yōdu da adam yoğsuzlū.
bütün érkegler gēddi dīō, bōyuna işi gücü hallēdmādi. patışahları bilmīōñ mu gendiñ.
oħumuşsuñ tarihi. şindi dōrd gişi ölūō, oña harbedīolar, bilmem ne dīōler. o zaman
daha çēşididi ğardaşım, benim şīēddīme göre. tarihlere göre hic harbsiz ğúnneri
110 geçmezlerimiş adamlarıñ yăov.

elliden sonra bolluk başladı öyle mi?

menderes'den sōna.

menderes ne yaptı ki?

masara yardımı vērdi, motur çıĝdı, ğiredi vērdi herkeş ğurtuldu. yōsa acından ölūodu
115 yăov, bir de şey varıdı, öşür varıdı. mıħdar isdemesse; mıħdar vērirdi ikibuçuĝ üç şinig
būda. isdemedīne sekizer çinig būda yazardı, sekizer çinig vērirdi. babam ırahmadlıĝ,
öşür ödemeguçun dīōr pul vērdi. o zaman yandaşları vērmezdi, başĝası şīēlere,
yazallardı. çoĝ sıkı politikaydı, asgere hēc güc yēdmezidi. iki candarma gelīō dīēn Allah
ēdmesiñ herkeş gireceg delig arardı. zopa, zopayınan. ğarşı gel muħtara niye, imkán var
120 mı ya. şindi candarmaya ğarşı gelīō adam yā. bizim **hasan** candarma gelīō dīēn ğorĝdu
iki ğún hasda yaddı, Allah ēdmesiñ. candarmadan ğorĝdu aha biladerim. admışda
iñkilab yabdı ğardaşım asgerler geşdi başına. baħĝaları şuñĝaları yīb içīolar. şindi
türkīe baĝ, **avrupa** devledlerinden durumu ĭē. soru sorulamīodu, mahkemīe
vēremīoduñ, mahkemīe çıkamīodu yăov. şindi, daha bun da kōtūlīolar yăo. **menderes'**i
125 asmīe şīe gēddig biz, admışüşde seçim oldu, **añĝara'**da şīey méydanı vardı, şindiki
ibnisina'nıñ oldū yēr. **numune hasdanesi'**nin üs yanı boşudu. o **ibnisina'**nıñ oldū yēr
boşudu. orīe ğonuşmīe gēddig; **bölüĝbaşı** ğonuşīodu, admışüşde, iñkilabdan sōna
seçim oldu. ē, **bölüĝbaşı** annaddı işde. şīe de **menderes'**e de ğarşīdi, **menderes**
ĝırşeri'ni ĝaza yabdīdi. oña da ğarşīdi yanı haız yērlerini, bizad dēdi, inönü'nüñ ğarşısına
130 ĝadar vardım dēdi, faĝad dēdi **inönü'**nüñ de gücü yēdmedi dēdi. birinci ordu
ĝumandanı varıdı, neyidi o, adın da bilīodum ya unuddum. birinci ordu ĝumandanı
varıdı o asdırdı.

SÖYLEYEN: Muhtarın Hanımı, 55 yaşında.

DERLEME YERİ: Delice, Evliyalı köyü.

DERLENEN: Düğünler

Düğün hazırlığını nasıl yapıyorsunuz?

- 5 perşembe hazırlığ yapılıör, cüma de ölenden sōna bayrağ kakiör, ağraba tabi geliör, bayra galdırıör, yēmā yïör.

kızı nasıl istiyorsunuz, nelere dikkat ediyorsunuz, nasıl beğeniyorsunuz?

gèďioğ olanı gótürïoğ, baħïo bēnirse, ... Allah'ın emri pèygamberiñ ğavliyle ölumuza isďïyoğ diyoğ. bazen ölannar gendi bulïo alïo. isdeglerini alïoñ tabi ne isďïosa.

- 10 **başlık parası var mı burada?**

yoğ başlığ parası kağdı burdan. başlığ parası peg yoğ da eşasını alïoñ, bu isdedini alïoñ. yanı ağrabasına tabısına ğómleg gibi bişïeler alïoñ.

okuntu mu diyorsunuz siz ona?

- he, oğuntu đïoğ. đïavetieler dātiñ işde bir hafda önce. oğuntuları amcası, halası, dayısı,
15 teyzesi onnara ğómleg gimi, elbiselig gimi bişïeler vèrïoñ onnar da hediyesini getirïolar. öle. şindi ādedler dā çöaldı. gelinnig iderse gelinnig kiralïoñ, kiralamağ isdemesse digdirïosuñ. nişannılı digdirïoñ işde baş yabdırmïe gótürïoñ.

bir düğün kaç mal oluyor yaklaşık?

- valla, yimi yirmbēşi bulïo, altın multın olursa. altını fazla isderse, eşāyı fazla isderse onu
20 geçïo.

düğünlerde hangi yemekleri yapıyorsunuz?

şindig ğışın yanı soğğlar olursa ğuru fasille nïe yapïoñ; sarma dolma yapïoğ işde. sarma, musağğa, çorba.

dolmanın içine malzeme olarak ne katıyorsunuz, nasıl yapıyorsunuz?

- 25 bulğur, söanni bol yapıoğ; bulğur, et, maydanus, terëotu, bunnardan ğatıoğ. zèytinyānı bol ğatıoğ. diri yapıoğ beg bişirmıoğ.

köyün adı nerden gelmiş?

evliyalı kıoyü de ben beg bilmem.

sen başka yerden mi gelin geldin?

- 30 burdayım da işde **evliyalı** dıñ **evliyalı** ğalmış işde. **evliya** da yoğ da dāa önceden ğalmış.

soyunuz türkmen mi, köylü mü?

türküz. biz **türküg.**

bayrağı dikmişsiniz köyün girişine güzel olmuş.

- 35 bayraq, geçen yeñiden dağdılar, esgidîdi. yāmır duasına çığdılar o ğún dağdılar.

yağmur yağdı mı peki?

yādı biraz yādı da şindi yoğ bir aydır beri yāmadı.

ihtiyaç var demek ki.

var tabi ihdiyaç, zebselerimiz var.

- 40 **gerçi şimdi yağarsa ekinlere zarar verir.**

ekinnnneri bozardî de ekinner şîdi de yāmır yāsa şîdîe bozardîödi.

ne ekiyorsunuz bahçelere?

domates, biber, fasulya. fasulya beg olmuyo da badlıcan.

fasulye neden olmuyor?

- 45 boyraz esiyo da boyraz ğurutuyo.

bu tarafta hangi köy var?

gocabaş var, **gurdölu** var, **çivdirli**, **avşar**.

köyde okul var mı taşınalı mı?

daşınalı, kóyde oğul yoğ.

50 **gençler köyde mi dışarda mı?**

genşler heb dışarda köler beg, benim olannar var, onnar da nağlıeci ya, nağlıeci. onnar da gideceg artığ.

bu yolun buradan geçmesini faydası oldu mu size?

asvaltıñ mı?

55 **evet.**

tabi ki oldu, bir çocūmuz hasda olsa dutub gótürıoğ. arabası olannar dā ĩe şıelıo. arabası olannar gédıo da olmıannara ırād. **ısdambıl**'a, aňgarıe géd şurdan binib gédıoñ. hasdañ ossuñ sayrıñ ossuñ ne güzel binib gédıoñ. nère gederseñ géd yanı her tarafa gédıoñ.

sizlerle kocabaş köyü alevilik sünnilük bakımından aynı mı?

60 bizimkiler ayrı onnar ayrı. **gocabaş**, **avşar**, **büyüg avşar**, **çiňgilli** onnar alevi.

ama iyi insanlar deniliyor.

iyi, gómşuluğları nıe iyi. öle bize zararlı yoğ bizim onnara zararımız yoğ. hic de kótü bişěe olmadı, yanı.

SÖYLEYEN: Veli Sevindik, 72 yaşında; İsmail ..., 80 yaşında

DERLEME YERİ: Delice, Kocabaş köyü

DERLENEN: Hazreti Musa kıssası

5 **sizin zamanınızda spor olarak güreş mi yapardınız?**

A) bizler mi, biz köy çocuğu. ireçberlig mireçberlig.

güreş filan yapıyor muydunuz?

A) arasara, arasara; üç bēş adam yıķıoduğ. şindi, yoğ şindi gene iyîm de. yirmi yaşında asgere giddim, admiş ikide asgerden geldim, hava harb okulundaydım, ordan sōna
10 admiş üşde bu yollara başladım, ğarayollarda lazlarıñ yanında çalışıodum, harç makineleri felan çalışdırıodum, iki sene çalışdım bu yollarda ondan sōna ben, dēdim devled işine girecām dēdim, yēvmiēm o zaman on liraydı, gel ombēş yapağ gēdme dēdiler, yoğ ben devled işine girecām dēdim, orda da ābim var ğarayollarında, o da el altından alıodu, gēddig orîē girdig. orda ombēş sene **añğara**'da çalışdım, tayınımı şe
15 aldırdım. **isdambıl** birinci bölğie, on sene de orda çalışdım, işde **samsunda**'n çığdı sikortam nîe, segsen yēdide emegli oldum, dokuz nisanda işi bırağdım. ğarayollarındaykan böyleydik. (vesikalık resmini gösterir)

çok karizmatikmiş bıyıklarınız.

A) benim bıyığ bōle **yılmaz**'ıñ bıyı gibiydi. ondan sōna çocuğlarıñ hepsi **isdambul**'da.
20 sōna da geldig burîe ev yabdığ.

bu ağaçları da mı o zaman diktiniz?

A) bu açlar gendi biddi, heb gendi biddi. ellemedim bōle böyüdü. bu sene dōrd bēş fidan getirdim oralara digdim, **añğara**'dan dāmad göndermiş. şindi ben ilkokul mezunîm. ilkokul mezunu oldūm için atelyede benden başğa ilkokul yōdu. hep lise,
25 sanat okulîdi, beni de lise bellellerdi. okumuşluğ yoğ, kùltür falan var. ordan sōna. hēç okul gendim okul görmedim, yētişdirdim gendimi yazmam okumam ēyi, gēddim orîe, ben dıblama alacām dēdim. şe işe girecām. girdim. bi tene, herkeşe dēdi, bi dilegce yaz

dédi. aha yazîm dëdim. hemen yazdım. memleketimde fâkir düşüb okulumu tākib edemedîmden ilçēizde bulunan ilkokuluna dışardan imtām olub dıblama almamı
30 yükseg makamıñızdan arz ederim. dayre milli ėtim müdürlü **añkarıe** yazdım. adires şu, şu, şu. ğaldırdılar, tahtıe ğaldırdılar, hêsab şu, şu, şu, tamam. kitab okuddular şu, şu, şu, tamam. bu tembel dëdi. zatı ben gendimi yetişdirmişim. her şeyi ğonuşmasını bilirim. dërkene, ėñ ĩe derecėenen dıblamamı vërdiler, ėegdim ėëddim. dutuğluğ yabmıom yalıñız. okumam, yazmam, ābėemiñ oğumuşlı varıdı, o baña devamlı oğuddu. onūėun
35 gendimizi yetişdirdig, ĩedig. gene de usdalıa girdig, o imtamlara girdig. üc yüz, dörd yüz ğişi. dokuz ğişi ğazandığ usdalı, atelye usdalını. he, bunnar sanad okulu, lise ben, dışardan dıblamam misal. ama herkeş beni bellėokine bu da lise mezunu bellėollar. şey **sulağyurd**'da, ė **ėelebi hoca** varıdı, **ğüccüg avşarlı**. dëdi, ben **sulağyurd**'da lise müdürîm gel seni iki ğün yanımda ėalıř saña ortokul dıblaması da vërîm dëdi. ula ben işe girmişim
40 ğüce girmişim, yaş gecmiş bilmem ne, isdemıom dëdim. **ėelebi hoca**. adıñ?

ahmet, benim adım.

A)**ahmed** ābi, durumlar bundan ibared, řurė benim ōlumuñ birine ev yabdıracām da, usda arıom yapacağ. şindi arkadaşım da **ğüccüg avşarlı**. tanıdı usda varımış bi fiyet alacām, ğonuřacām, anahdar dudma vërecām.

45 **yani her şeyini yapacak, a' dan z'ye.**

A)her şeyini, içniniñ ėapı ėaňğalından ğeri her şeyini. ğapı , pencere, cam; her şeyi, her şeyini yapacağ. fiyet alacām. baba sen bi fiyet al dëdi, satı bir iki usdayile ğörüşdüm.

B) selamün alëyküm ağalar,

A) alëyküm selam ismail ābi.

50 B)ben seni tanıom, kimiñ ōlusuñ?

ben yabancıyım, kırıkkaleden.

B)yoğ sen **avşar**'dansıñ amma...

avşara benziyorum deĒil mi?

B)benziyoñ. vallahi somaca...

55 **gözlerden mi biliyorsun, saçlardan mı?**

B)sacdan, sumadan.

A)ahmed ābi şindi biz burada sünnilere **türgmen** dërig. **esgişehir**'de de **alevilere** **türgmen** dërler, ğarışığ. şindi alevileriñ şîe çoğ: **türgmenner**, bazi yër **türgmenner**, **celebiler**, **tahtacılar**, **şehidciler** işde bilmem ne bir sürü şey sölïöllër. hepsi ossuñ, 60 varsıñ ossuñ. insannıĝ önemli, sen oĝumuş admsıñ, insannıĝdan başĝa bi şîe yoğ. mesela benim gelinim sünni, ĝızım sünnide. ne fark eder ki hepi de èyi. durumlar bõle hocam. şindi benim **caner** dïo ki. **caner** de **cemal** da heb okul birincilerîdi. **cemal**, **ĝaradeniz üniversidesi**'ni oĝıyo. o bi işler yapıo, büyüĝ işadamlarınıñ işini yapıo. hem oĝuyo, ĝedïo uçāĝnan dersi vërïo ĝelïo. uçāĝla ĝedib ĝelïo. öteki **caner** de **isdambul** 65 **üniversidesi**'nde oĝuyo, dede ben ikinci üniversideyi oĝuyom diyo, çoğ ĝafalı. aynı siz emsal. yetişmiş, avıkad gimi kültürlü. şindi **'yılmaz**, şindi bunnarıñ yakında dūñü var, dūñ kási **haydar**, sādıc anası da **şaziye**. dūñnden sōna geleceĝler onnar. yedi tene çocūm var, yedi tene çocūm var. hepsi de lisîe bitirdi, kıızlar meslā bitirdi, evlendiler èyiler yāni.

70 B)ismiñ neydi?

ahmed, benim ismim.

B)ahmed, benim mesela ombëş millon duddu salonu. işgili yemegli, yalan yoğ.

düğünleriniz masraflı.

B)nıapaĝ ölüm, harc içinden çıkar ölüm. işde õle ölüm, ille okıeciñ, ille okıeciñ. amman 75 oku, okudūñu isderim. şindi āñıecāñ ölüm bende bi ĝalb var. bi de şeker var, bi de ĝafada üç sene oldu bi yara şîeddi, sancı ĝeldi, toĝtora ĝeddim, toĝtor dëdi ki ūfakan dëdi bi ĝızamıĝ çiçeg çıkardmamıssıñ dëdi, valla. şindi yēñiledi dëdi. bēyinden gelen bi hasdalıĝ dëdi, buña tıafer yoğ dëdi, sennen ölene ĝadar dëdi. şindi hab vërïo, habnen birez uyuşdurïo. valla **añĝara**'da ölüm var, altı, yedi, sekiz tane toĝdora ĝötürdü, hepsi 80 bu lafı dëdi. ūfakan çıkardmamıssıñ şindi dëdi. şindi dëdi bîenden gelen bi hasdalıĝ, buña tēafer dïoĝ dëdi, hab vërdi, habnen yaşıoĝ. bir ölüm var **añĝara**'da o da emegli.

yaş kaç sizin?

B)beniki segzen. çoğ çalışdım ölüm. **isgilip, amasya, çañğırı, üseyinni** ben alışveriş yabdim, hanı; şimdi vahıd geşdi, emegli oldum şimdi.

85 **bağkur emeklisi mi?**

B) biziki şēli, esnaf.

veli abi senin yaş kaç?

A)benim yaş yédmiş iki.

çok dinç görünüyorsun yalnız?

90 A)ōle dēl mi?

özellikle beyin olarak, saçlar beyazlamış ama yüzde kırışıklık yok.

A)zatı adama sormuşlar, saçın beyaz da bıyın nē gara? adam şōle düşünmüş, ēyi ya, bıyım saçımdan yirmi yaş güccüg demiş. gafē bağ adamda, yirmi yaş güccüg demiş. anadan dōma saç, yirmi yaştan sōna çıkıo bıyığ. bağ nēden bulmuş adam. ēyi ya
95 saçımdan yirmi yaş güccüg demiş. işde geşlig, kırğyēdi yaşında emegli oldum.

B) ne bilēm yirbēşinde geleceg dīolar, biçerden habar var mı, biçerden?

A) valla **ismail ā** ireçberlēm yoğ ki biçernen işim yoğ.

B) biçerci benim duyuşum ayın yirmbēşinde gelecāmiş. ayın yirmiyēdisi gaça gelō ölüm?

100 **yirmiyēdisi çarşamba.**

B) hayırlısı, Cenab Allah ne vērirse az vērsiñ, hayırlısın vērsiñ, cemi cümlē vērsiñ akadaş. onuñ babası, şu bizim benzinnigdēdi, ben toglī goyurur, inā yayar gelirdim, ulan **gara sīēd**, ulan namussuz herif gine mi bulduñ beni, şakacīdi babası, ahraba yanı çoğ da bilōñ mu. yalan yoğ, orda tavīm var, tavıgları dıkardım, benzinnīñ şu yanda.

105 **mal mı alıp satıyordunuz?**

B) mal, davar hepisinden vardı. ekin ne hepisinden, sözüm oña yimedig ... gomadıg. hepisinden Allah biñ bereket vērsiñ.

A) ben **hatay**'a varmadım da, şe ğadar ğeddim. **musa erolu**'nuñ kiöne, **mersin mut**'a. orie vardım, orie bir cenazie ğedmişdig, bizim dāmadlarıñ ağrabasınıñ. ordan da
 110 **amanoslar**'dan, çamlığlardan ordan vardığ, bir benzinnā endig ğaya dibinde bi benzinnig var. şeöle bağdım, ben, hasdalığ ya. şeöle bağdım bi hēykel ğördüm. hemen benzincie dēdim o hēykel kim dēdim. **ĝaracolan** dēdi. **ĝaracolan**, ben āşığlar kitabını çoğ okurum. **kerem, aslı, ĝamber, ferhad şirin**. **ferhad**'ıñ kesdī dālara ğeddim, şieyrēddim. **ĝaracolan, ĝaracolan erzurumlu**, burda nēarıo hēykeli dēdim. yaho dēdi
 115 fakirmiş, buralara çalısmie nē gelmiş dēdi. bi hēykel dā ğördüm, bu kim dēdim. bu da **ĝaraĝız** dēdi. hā dēdim. emeglolduĝdan sōna köye arasıra geldim, doĝsan dördden sōna tamamen yerleşdim köye. hā, ğedmiom peg **isdambul**'a, çocuĝlar gelig ğedio da. yāov nē gelig ğedmiōñ, **añgara**'da **isdambul**'da dursaydıñ? **ĝaracoĝlan**'ıñ diyom, soñ kitabınıñ soñ sayfasında yazar:

120 ezeli de **ĝaracoĝlan** ezeli
 döküldü baĝlarıñ gülü ğazeli
 ğurbet ēlde ben nēyleyim güzeli
 yol vēr daĝlar ben köyüme gideyim.

dēdim diyom bilioñ mu. tobrām bura çegdim geldim, nēdim irātım. gelen misafirlerim
 125 de emegliliñ zamanıñ eñ soñ teknoloji sen yaşıon dēller. ēyım irahatım. özlere zebse ekerim, sözüm oña, iki eşşām var, birin hanımı bindirrim, birine ben. daha tehlike oldu mu ēnerim, hanımıñ eşşān oñúnden çekerim, o gider, varriĝ zebseleri oñarriĝ ğeri döner gelirig.

yengeyi köyden mi aldın?

130 A) aĝraba. bizim soyadlar **sevindigler**, aynı **sevindigler**.

zor oldu mu alması

A) yoĝ peg zor olmadı.

ne diō **yılmaz**, benim haĝĝimda mı ğonuşıolar?

A)evleniken zorluğ çegdiñ mi, göley aldıñ mı zorluğ vèrdiler mi alırkan dǵö. yok
135 vèrmediler. şindi muhdar ğızǵıdi bilǵoñ mu. herkeşin başlığ parası varıdı, herkeşin başlı iki
biñ idi, ben buña dörd biñ vèrdi babası. dörd biñ vèrdi, ben saña dördbiñ lira para
vèrdim dǵom buña, bu da dǵökiñe dörd biñ lirǵeñ yerine aha bès biñ lira.

nöldu, ben de bès biñ lira vèrǵom saña.

A)şindi, ğafa dudma ğǵarım çocuğlarǵn yanna. giderim dǵö, dayra aldı üsdüne. çocuğları
140 yanımda otuddurum, çocuğlardan da yüzer lira alır yèrim dǵö. bağ dèdim, òl uşağlar da
var, bağ dèdim anañız ne dǵö dedim. **birol** dèdikine baba sen buña bir türkü sǵle dèdi.
ben de dèdim ki anam saña bakacām amma sebep var, sebebi sǵlesem yuvam bozulur,
anam saña bakacām amma sebep var. sebep var da bağmazlar.

onnarǵn çocu da onnara bağmaz.

145 A)bağallar, hepsi bağar benim çocuğlarımıñ.

veli ābi, bizde bir söz var. telliğ sığan baş hiçbir yere sığmaz derler, sizde de var mı?

A) he, he, he. sımaz. bir ğişi yèdi çocu bèsler, yèdi çocuğ bir babǵe bèsleyemez dèller.

B)ayleñ olduğdan sǵna ğeri önemli diyal, ayleñ öldüğden sǵna sen de öldüñ.

A)èhdiyarlıñ soñu pèrişan. varǵoñ horlanǵoñ. şindi ben burda bǵle, çay mı içǵoğ, yèmeg
150 mi yǵoğ, eñ ğüccüğ ğızımıñ, torunum var şǵle. dede āzıñı ğapad dèdi. çocuğlar da orda
ğonfegsiyon işlerinen ũraşǵollar hepsi. ikisiniñ biri emegli oldu. ikisiniñ de emeglǵi doldu,
beglǵolar. iyiler. şindi ben buña dèdim ki, bak uşağlarıña birer dayre vèrdim. biriniñ
dayresi, ayrèten oña aldǵdig, bi daha vèrdim òllarǵn dèdim **metin** saddı, bi daire, öteki
de saddı bi daire. ben gider onar millar onnardan alırım. benim ğazandǵğlarım dèdim,
155 yǵğ mǵğ dèdi, olmaz falan dèdi. şǵe **metin**’e dèdimidi. anneñe bǵle bǵle dèdim, baba
bañğada yǵğ admış millar para var, hepsi seniñ dèdi, isdediñ gibi harca dèdi. òle
dǵenci...

çocuğlardan ne isdǵeciñ gendi mayışǵn gendimize yèti. dāna ğöre dumanı var.

A) şindi okǵan **birol**’uñ òlu var, **caner**. heb okul birincilǵ üniversite şǵelerinde. bazı para
160 mıra lazım oluncu, dede! è! ünüversideden isdediler bir sağal çeg. ne ğadar òlum? iküz

ücyüz. tamam, halañdan al, ben burdan halaña gönderrim. tamam dèdi. ossuñ, okuñ da dèdim masrarlarıñız baña ayıd. okuñ. hañgısı ossa, çocuğlardan hañgısı ossa elimden geldî ğadar, babalarından ũrun ũrun vèrrim. **metin** dèr ki böyüg ölüm, baba vèrme, hepisiniñ parası var, iyiler. ossuñ, ben ondan zevġ alırım.

165 **ticareti kim yapıo şimdi?**

B) yaban da ğalmadı ki, kōde adam da ğalmadı, yaho şimdi benim işim de çögdü, biz de çögdüg. alışvèrişini ilmini biliom amma nġapġm ben. gücüm yèdmġo. yèter Allah biñ biñ bereked vèrsiñ daşına tobrāna, yèter. az ğazandġ çoġ ğazandġ, Allah biñ bereked vèrsiñ.

170 **o zaman güven daha çoktu deġil mi, malı alırsın parasını sonra verirsin.**

B) şimdi şōle, alışvèriş çoġ dadlıdur, geliri oldūcun insana hic ġoymuyor, çalışmaġ anı. anı az çoġ gelir vardı ... insanı hic ġoymıyo.

A) 'döndü! keg meg yoġ mu, hocam aç aç şey olur.

aç deġilim ben, kahvaltı yaptım.

175 getirġm, dur.

A) ben elli sekiz admiş sene diyarı ġurbed yaşadım, her yöreniñ adamıynan çalışdım, hepisġnen, hēc kimsġnen ġaş āginnġ yabmadġ.

ġaş āginni, o ne?

A)dadsızlıġ

180 B) ben de ōle kimseniñ parasını iñkar ġdmedim, kimsġ de borcum yoġ. **Allah**'a can borcum var. hēc kimsġ bi ġuruş bile yoġ.

A)şimdi atūlyede benim usdam vardı, ben yardımcısıydım. o, emegli oldu, ben usda oldum. **figred usta, erzurumlu**; ama ġyi annaşōġ. iyi annaşōġ, yanı ġonuşukan ġıyı pece yġmġōġ. dokundurmġōġ birine. şimdi hadi atōlyeye gidelim, o da ġırglı, ben de ġırglım. o, baña **veli ābġē** dġo, ben oña **figred ābġē** dġom. hadi demirāñē gideg de dedig, 185 şo makaslara ġafes vèdireg. böyüg iki biñ yèdmġ enterleriñ bakımını. vardıġ, orġe usda

dédi ki, **figred ābi**! ne dīoñ ölüm. veli usdīnen zorlu geçinīoñ. ne var! yāov sen abdesli, namazlı oruçlu adamsiñ bu hēc oralara ummīo. dēdi ki, bu atölyeye, ben ğaç sene durdum veli gibi adam gelmedi daha dēdi. **veli** baba dēmeg öl balı dēmeg, nīapacāğ
190 abdesdi namazı dēdi. adam. geçen, aradım buldum, evini buldum, telefonunu buldum, nērdesiñ! dēdim. **bēşigdaş**’dayım dēdi. şifor ğursunda hocalığ yapıom dēdi. ēyi dēdim, ben gelsem ēhliyed vēriñ mi dēdim. şindiden sōna ēhliyed vērmēzler de, imtana giricīñ dēdi, **añġarīe** ğēdeceg bilgisayara ğireceg dēdi. ama diregsiyon dēseñ hemen hemen dēdi. dēdim ki, geçdi ğayrı **figred ābi**, dēdim. geçerkene bu yanna ūra dēdim. tavuĝ
195 mavuĝ keseñ mi? ya ne tavū ğuzu bile keserim dēdim. amanıñ bir ğülüo, bir ğülüo. nasıl yēngem nasıl iyi mi? ciddiyyetini ğoruyo, amma bi ğülüo ordan.

...

evelülun şeyden bindim, **ķırıġġale**’niñ **cumhuriet** alanı var ya ordan bindim ğaraja gelecām. babayīd bir dolmuşcu, geliyorum, nērelisiñ dēdim. **ġırşēr**’līm dēdi. ğudsal
200 memlekeddenimişiñ dēdim. ğudsal memlekeddenimişiñ dēdim. he, ālimiz var, velimiz var şuyumuz var, buyumuz var dēdi. sen **begtaşi** misiñ dēdi baña. **begtaşi**’m tābi dēdim. ğurban olīm falan dēdi. tamam orda müşerref olduĝ, biz indig o da ötianna ğēddi.

ādetler hemen hemen aynı.

şindi bişe sölīem mi, hēr şey inanç. inanç, hēr şey inanç bir. ikincisi, mantīñ ğabul
205 ēdmedī islamīed olsuñ ne olursa olsuñ. mantīñ ğabul edmedī hēc bişīe islamīed ğabul ēdmez. mantīñ ğabul ēdeceg. şōle, ben dēsem ki, bu binanıñ ūsdünden şo binanıñ ūsdüne hadlīom dēsem, bunu mantıĝ ğabul ēdmez. ama şō binanıñ ūsdünden adlīom ēñīom dēsem o, olur. mantıĝ, illā mantīñ çalışacaĝ. mantıñ çalışmassa, mantıñ ğabul
210 ēdmedīni hēc bişe ğabul ēdmez. islamīed, insannıĝ, bir asvalddır. insan da ūsdünde bir vesaīddir. islamīed olmassa ne olursa ossuñ, asvaddan saparsañ derīe düşēñ ölüñ. insan ūsdünde vesaīddir, asvad da yoldur. saparsañ derīe düşēñ ölüñ. yoĝ Allah düşürdü, yoĝ bilmem ne. Allah’ıñ ğarezi kini olmaz. hā saña ğarezi kini varsa yaradmaz, pislig yapar diye. **cenaballah** dēmiş ki ben varı varıdan ēddim sizi, siz de varı varıdan
215 ēdiñ. ben sizi yoĝdan var ēddim, siz de varı var ēdiñ, çalışıñ şunu yapıñ yeñ. aklıñı vērmiş figriñi vērmiş, he. ille ğafañ çalışacaĝ. şey öle diyo, **ibiş**’iñ orīe varınca oturan,

böle gonusukana bunuñ enişdesi. **veli ābiē**, oḳúyēñimişĩñ ā böyüg adam olurmuşduñ
sen dı̄o baña bunuñ enişdesi. dēdim işde anca, oḫumadıg amma hayad okulunu
oḫuduğ yētişdirdig gendimizi. her şĩē bilı̄oğ, insanñı da, kötü yēri de bilı̄oğ, yapılacağ işi
220 de bilı̄oğ. bilmeg ilezım. adam üsdüñkörü gidı̄o, geliyo gidiyo; geliyo gidiyo. olmāz. hatir
nērde yıkılır, nērde yapılır bilecāñ. insanñıg nedir. durumlar böle gözünü yēdīm ḫocam.
dā dā gavişmaz, adam adama gavişır. bahele, ālem çiçeg olsa ben de bir arı dēmiş.
dosduñ şirin sözü baldan dadlıdır. öle dıl mi. insanñıñ dili hemi zēhir hemi bal. hemi zēhir
saçar hemi bal. bir insanñıñ vücutu bir tabiat, bir tabiyet. üfürür, ürüzgar. ısıcağ gızar, su
225 çıkar, ter çıkar. tabiyatıñ güzelli başga. **cenaballah ādem**’i yaradmağ için meleglerine
dēmiş her dādan tobrağ getiriñ. balçıg yuğuruñ ādemi halkedeg. dālar tobrā vērmemiş.
dēmiş ki öndüc alı̄oğ. gēri verecīg dēmiş. birez suyunu sefa denizinden almış, birezin da
cefa çēşmesinden almışlar, gadmışlar. hemi sefa sürsüñ, hemi cefa çegsiñ. insanōlu
hemi sefa sürer hemi cefa çeker. Ya rebbi biz bunu balçıgdan yumru yabdıg,
230 balçıglardan dökülen tobrā nı̄apacāz dı̄ence oña da mal canıñ yoñgası dēyiñ dēmiş. mal
canıñ yoñgası dēyiñ dēmiş. tarihler böle. **musa**’nıñ yanna geliyo da, **musa pēñgamber**
şĩēñ davarını güdı̄o, **şuayp pēñgamber**’iñ davarını güdı̄o. **musa pēñgamber**’i bir denı̄eg
dı̄olar melegler. aḫşam olunca geliolar davar yatırda. ēy! duruñ üş dene gurd geliyo. ya
musa dı̄olar, dile geliolar, gorgma! buyuruñ! biz dı̄olar bu sürüden bir gurbannıg isdı̄oğ
235 dı̄olar, yiyeceg. ama bunuñ beyiti çoğ. dı̄o ki, benden başga bi sahibi daha var, davarıñ.
gēd danış gel. ē ben gedince dı̄o, davarı gırarsıñız. sen gēd aḡaña danış gel, süriün
sayısını gelince bizden sor dı̄ollar. bunuñ türküsü çoğ. ordan sōna,

musa’m tur daḡında goyun güderken

üç gurd geldi ğismetimi vēr dēdi

240 **Allah** uçun ibadetin ēderken

musa’m **tur daḡı**’nda goyun güderken

iki cihan serverine nur dēdi.

Allah uçun ibadetin ēderken

ḡoden inen hava..

245 oğuduğuñuz nāğmeli bèyidi
gurdlar siziñ dilāyiñiz neyidi
benden başğa bir sahibi var dèdi
siziñ bu hizmediñiz baña zor dèdi

250 evveli ezelden belli beslîdik
canı sevgilimiz âli dosd dèdig
şu sürüden bir ğurbannıĝ isdedig
ârif iseñ ğónümüzü ğör dèdig

255 **muhammed âli**'nin yolları ince
bu yolu sürmeyeniñ halleri nice
siz ğoyunu ğırarsıñız ben de ğedince
bu hizmediñiz ecig baña zor dèdi

260 **muhammed ali**'niñ zigrini èdelim
ırızasız loĝmayı yiyib nidelim
musa'm ğed de biz ğoyunu ğüdelim
sûriñ sayısını bizden sor dèdi

265 **musa**'m az âleşdi, turaba düşdü
melegler öñüne bir sancaĝ aşdı

el bağladı āsına danışdı

mor ala ğoyunu dud da vèr dèdi

270 **musa**’m āsına danışıb da gelince

mor ala ğoyunu dutub da vèrince

mor ala ğoyunu ğurdlar yèyince

Allah senden ırzı ossuñ pir dèdi

ğoyunu alǵollar şorda yırtıolar, guzî alǵolar, ğoyunu gèri güyerıolar.

275 ğoyun sen de görpe ğuzuñu ararsañ

ismayıl’a inen ğoçu ğor dèdi

havıe çekilib ğedıolar, guzî alǵolar.

ğoyun benim görpe ğuzum nérde dèyince,

ismayıl’e inen ğoçu ğor dèdiler.

280 **musa**’nıñ güddū ğoyunuñ davarıñ **şuayp pèñġamber**’iñden ğoyununuñ ğuzusu
ismayıl’e inen ğoç olmuş olıo.

SÖYLEYEN: A) Ali Demirtuğ, 88 yaşında; Hanımı, 85 yaşında.

DERLEME YERİ: Keskin, Bozköy.

DERLENEN: Köyün kuruluşu.

5 yaş kaç oldu?

A) benim mi?

he.

A)böle oldūma bağma dā gencim segsen segiz yaşındıem. doğdura da öle dıom da doğdur ğúľo. dünya işde yalancı dünya böle.

10 bir güne geçmiyor değil mi?

A)çoğ şükür ğúne ya, çoğ şükür. şügreğiöm ben yaşıma ğóre. yedmiş ikide ğeddim de segsen beşadar **tekirdā'**nda deñiz kenarında ev yabdim çocuğlar beni de gótürdü, zaten **añgara'**da çalışıodum ya. ço irātidim çoğ. kólere dadı yoğ yā. diyarı ğurbedde çoğ zorudu.

15 şura sizin mahalle mi?

A)vala orda **hurşid demirtū** var, **hasan hoca** var. **dülaver** var, mahalle mahalle. şurda bizim **celal** var, şurda **bıçağcıolu fiezi** var. ğarman ğarışığ. mahallesi, parça parça.

muhtarlık burada mı?

A)mıhıdarlıĝ, **haciömer** dıe birisi var biliñ mi bilmeñ mi? ırahmadlıĝ **bayram'**ıñ aĝrabası.

20 mıhıdar halazırda o.

suyunuz çok herhalde bahçeler bağlar yeşil.

A)çöğ canım çoğ, zatan hepsi ordalardı bu yanda kimse yōdu. ırahmadlıĝ **ĝosmer halıl** vardı. onnar ğoşdı, ğoçüncü hepimiz bu yanna geşdig. onnar da orda yerinde ğaldı.

gurbette ne iş gördün?

- 25 A)ë, inşadcıdig biz yăo. gëce ğúndüz işde. on_iki ayda bir ay izinim var bu sıralar işde, ekin zamanı, gel senñe ğadar gëce ğündüz ordayıdım ben bir yere ğedemıodum ki. yëdmiş sekizlerde yabdılarıdı, anca orayı begledig zār.

askerliğı ne zaman yaptınız?

- 30 A)asgerlımı mı, biñ dokuz yirmiāltı dōmlu oldūma_ore. ola yirmi ğaç_ayda ortalığ bozuldu, **ismet_inönü** hemen bizi yoğarı hadladı, benim emsallarım yirmi dōrd ayda çığdı geldi, ben üç sene yabdım. burda **bekir_ombaşı** felan varıdı, benim emsalım, onnara vurdu, benim yaşıım güccūdū; bi sene terg dëdiler. terg dñenci biñ doğuz yüz yirmi yëdilerle ğótürdüler, o zaman benim tarih üç seneyi yabdırdı, üç seneyi yabdırdı. siziñ mahallede kóyde ne var ne yoğ?

- 35 **ne olsuñ sağlık güzellik. ben de kırşehirde çalışıyorum. burası serinmiş, bugün mü serin?**

A)valla bi sād sora serinlig ğalmaz, ğúneş ğelıo bu yanna.

B)al. (teyze ayran ikram eder.)

A)dursuñ ben alırım.

- 40 B)duz atı mi?

A)ben atarım.

B)her zaman seriñ yavırım bizim buramız seriñ. çamlar çekig getirî.

A)ğúneş şu yanna ğedıo, ğúneş vurıo ya. o zaman birez ısıcağ olıo, yosa seriñ bura.

B)her taraf mēyva, her taraf çam. onnar mı çekıo, nörıosa, ülüzğarı tükenmıo buranıñ.

- 45 Allah hayırlısını vërsiñ, cennetimiz de inşalla bōle seriñ olur. yavırım nōorecāñ. yalan dünyadan işde ne ğórdüg ne ëddig işde o.

iĝde de mi var?

B)haha, ĩide de var. ıdeyi kesdig. şu yanda da dolu ıde, geldĩñ yolda. aha şu gėri arķada
aha ġorsañ, ķadır gimi. ķólgesinde, duldasında bir sũrũ davar ālenir. bũle digdĩġ ķam dė
50 ġarşıya. ġurban olĩm. Allah'ımıñ vėrgisi işde. vėřũ susuz musuz bũyũler.

A)**hatay**'dan hic hanım gelmiş mi bu ķóylere?

duydum gelmiş diye.

A)var ordan biraz avrad geldi.

B)ġurdolu ķóyũ var şurda tanıñ mı? orda iki dene geldi. hanımları öldũ, ordan
55 evlendiler. **şahcalı**'dan evlendi aha yakĩnda.

nasıl iyiler mi?

B)biz ġórmĩoġ ya oũlar, çoġ oġũlar ĩler dĩen. Allah ĩlennen ĩdsiñ ĩlennen.

iyi olursa adam iķin de iyidir, kadın iķin de iyidir iyi olursa.

A)ordālar ırād, gelib de bir ay sũna ġaçannardan diyal. ġaçannar var da bařġiėrden
60 geliũ.

A)**onlar şebeke.**

he, ne ġabdı bėř millon on millon ne para ġaparsa. emme bazılarĩn da ġosañ ġedmiũ.

burası sũnni kũyũ mũ?

B)hĩhĩ, şu yanĩ da alevi.

65 **oraya yol nereden gidiyor?**

B)aynĩ hepisi bir mahalleniñ. şurdan dolanıb ġėdiyo. susadan.

A)şu řėyiñ benim evinen ġıyĩ ġıyĩe tarlaları var. benim evinen evleri var. var, ġarman
ġarıřıġ.

B)şu geldĩñ yoldan susa var ya ordan dolandıñ mı o ġóřũnen heb alevi ķóyũ. aha ķatıları
70 ġóřũnũ ya. ķėřmeniñ yandan dolandıñ mĩdi hemen onnariñ da yolu var. eletĩũ.

A)çêşmeniñ yanna vardıñ mı sâ ğoluñ yol ğeder, â şu evler hepisi alevi, alevi dñenci ğarışığ.

B)ğarışığ. alevimiz sünnimiz yoĝ, hepimiz birig orda. ğonşularımız sizden èyi olmasiñ çoĝ èyiler. orñe mi ğedecāñ?

75 **evet.**

B)kimiñ orñe ğedecāñ?

kim gelirse sizin gibi, selamün aleyküm aleyküm selam diyeceğim oturacağım.

B)otur yavrim, otur.

SÖYLEYEN: Doğan Yağmur, 65 yaşında

DERLEME YERİ: Delice, Şahçalı köyü

DERLENEN: Göç.

5 **köyün ismi nereden geliyor?**

koyuñ mu?

evet.

biri araşdırdı da benim tanıdım da. burda iki dene şey çıkardılar. **şıh, şah** bir de **sığ çalı**. bir orman oldundan mı bilmioğ dediler, şahıñ oturdundan dolayı mı yanı bu ismi böyle aldını şıabdılar. bi isim yazarķan falan bişie yabdılar burie. sığ çalı veya şah çalı. şahlıg saray yerleri falan varmış oraları, biz küçügken dinnedig vardı ören yerleri vardı. ondan dolayı oldunu şıabdılar. şıhlı, şahçalı öle dediler tabi biz.

köyünüz avşar mı türkmen mi?

burada alevi komşular da vardı, galmadılar heb **añgara**'ya daşındılar, bir hane felan var işde öle, bizde öle hani ğarışıglıg yoğ öle bir şeyimiz. bu köyüñ geneli **türgmen**'mişdi. yani göçebe, göçerler bñ urlu dāya felan gederlermişdi. **sivas**'a gédellermişdi. bilmioñ da **uzunayla** dñollar. **sivas**'da dedemgil oralara çoğ gidmişler. eñ soñ añlatan babam zaman dèrdikine ben o zaman yedi sekiz yaşlarında bi şeydim dèrdi. birinci ikinci dünya savaşınıñ ğobdñnda. bizi dèrdi develere yüglediler dèrdi. ğaç günde geldilerse geldig dèrdi, gelir gelmez, şeler şe öldü dñö. o zaman candarma niyese develerimizi aldılar ğótürdüler dèrdi. bizim çobanımız var dèrdi o da biyüg develerimiz vardı sāde ona dèrdi ayāna şey bālamış dèrdi ğırdlab burda bulmuşlar, topal dñe ğötürmemişler. fakat gıdtikden sōna dèdi ğardaşıma bacıma falan üç beş ğuruş para falan vèrdiler dèdi. o şekilde tabi bilmioğ. sōna adamlar çoğ yoğluğ çekmişler. babaları burda vurulmuş, adam dèrdi ki yalıñ ayağ dèrdi afèdersiñ küllüg gezerdim dèrdi. ayām ğoyacam ısıdacām ğarda. soñunda bir asgerlig şiolñ benim dedem asgerlig yapıñ burda bi evlenñ orda bir ğaç sene ğalıñ. ğardaşıımıñ çocuğların terkèddim dèrdi. çoğ zaman bāzi şıèddim dèrdi. ... biyüg ğızınıñ ismini o ğoymuşdu babam. mesudñe, menşurñe dñe

isimlerini. tãbi oña çoğ yandı ya ne fayda iş işden geşdi. yêrli gômşular da annatıllardı
30 yanı bunnar yaylıe giddilerinde onnar da buna samannarını hazırlamışlardı. **haci
murad**'da ğalmışlar **ali ombaşı**'da. onnar arpasını samanını her şeyini bunnar
yaparmışdı. tabi bunnar da gelirken afêdersiñ pèynirini sūdünü, etini ne varsa
getirillermiş. ama esas gelişleri nêre oldūnu bilmıoğ yanı. bazıları dıollar şıeden şu
hatay tarafından şıeden **karadeniz**'den tarafından geldini sölıollar. babamgiliñ bu
35 şıeleriñ ğardaşları da onnariñ.

hep bir kabile miymiş bu yağmurlar, araklar?

heralda, o yandan geldini sölıolar. ama nêrden soy ismi şıenden sōna. yalıñız babam
dêrdikine bizim soyismimiz hic dêşmemiş dêrdi **yāmurōlları** dıe.

sizin isim neydi amca?

40 doğan.

doğan kuşundan esinlenmiştir.

o ōle, babam aşırı avcıymışdı. hakiqaten ōle biriniñ benimkisiniki de **şahin**. babam
dêrdikine **deli ali** dêllerdi, aqıllı adama deli dêller mi dêrdi. bi yanı öküz bi yanı çid
sürerdim dêrdi. tobluluğ ava giden gördü mü bırağırdı ava gèderdim dêrdi. tazısınen
45 neyenen. yā ōle. bi annatırdı ırahmadlığ.

kızların nasıl koymuş?

ğızlarıñ işde bir ğızı ğalıo, öbürlerin bilmıöm. **elif** dıe şu **bosköy**'deki ğalıo. beş altı tene
ğızı olmuş, heb ölmüşler. güccüg ğızdan aldı hanımnan. burda ğaç kere dèdi, **añkarıe**
götürdüm hasda dêrdi, sırtımda yorgannan üç güne dörd günde varırdım dêrdi.

50 *senin baban mıydı elli kiloynan zileden geliolar?*

sekiz şinig arpıenen, duz sadmıe gèdıollar. duz sadmıe gèdincig orda hayvan ōlıo. fağır
adam nolacağ ordan yüglenıo sırtına burıe geliı, ğaç günde geldıse. babam ırahmadlığ
bizi çoğ eñgelledi. inen makamı cenned olsuñ. çoğ eñgelledi. **şahin arabisdan**'da çalışdı,
ben **almanyıe** nıe giddim, bizi hic bırağmadı, acından ōlen mi var, acından ōlen mi var
55 gibisinden. işde bi şey almıe kağsağ. nōorecāñ işde bizi o şekilde bu durumlara şıeddi.

yani köyden dışarı sizi salmadı.

salmış da bunnar geri dönmüş.

dönme dël hocefendi o şîyê üzerine yêtişdig biz. hani ğandırdı. hanımı hanım dëdirdmedi, şunu aldırdmadı. bunu êdmedi. inan ki şu **deli bahri** ölmedi sa. ğaç kere
60 geldi burîe, dëdim. minübüs var dëdi oñ biñ liriya. on milyon o zaman para on milyon paraya. ortağ ol dëdi, beş liradan ortağ ol dëdi beş milyondan dëdi. bir millon vëriciñ dëdi ğerisini de üç kere geldi burîe. o zaman ben üç köyüñ derneg başğanîdim. **deli bahri**, o öle ğeddi. geldim, **özal'**ın zamanında bir pilağa şîapılacağ tağsi pilağa, dëdi ki ğardaş, iki biñ iki millon yêdîüz elli millon şîe yaz dëdi açığ artırım mı neynen pilakîe
65 alacîm dëdi. o de öle ğeddi. neler şîeddi yanı, heb babam ırahmadlıñ. he, seni **deli bahri** ğandıracağ seni şöle mi êdeceg bõle mi êdeceg dîe.

kaç yaşında öldü baban?

babam, segsen doğsan yaşında vefad êddi da adam doğsan seneden ilerî bilirdi. çoğ unudmîen bir adamdı.

70 **sizin yaş kaç?**

benim yaşım admış üç da bizdâ ğafa giddi şindi. namaz ğılarken şîeni unutîoğ. dalgınnıñnan olîo.

bu yol nereye ğidiyor?

şimdi hocam bu yol takib êderseñ çañkırîe ğadar ğediyo. her tarfa ğediyo yanı. burdaki
75 köyler olarağ **gözügızılı** var, gözügızılıñ beş yüz medre gecdigden dönerseñ sâ tarafda **günennig** köyü var ordan **suñgurlu** tobrâna çıkañ. sola dönerseñ gözügıllî çıkar çığmaz ğavağlı var, çatallı var, meşeyayla var, büyüğ avşar, kücüg avşar öle dolanır ğeder.

o köyler türkmen mi?

gözügızılı, tüm türĝmen, ondan sōna ğavağ **türĝmen**, çatallı yarı yarıya, aşired
80 şîelerinden yanı, dō obası var tüm **türĝmen**, **büyüg Avşar**, **kücüg avşar** satı alevi ğomşularından, öle.

SÖYLEYEN: Arzu Sınır, 100 yaşında.

DERLEME YERİ: Delice, Elmalı köyü

DERLENEN: Karışık konuşmalar

- 5 **hatay** da bizden, **ğırşeheri** de, **ğonyası** da; hepsi bir aşiretik, hepsi. hepimiz bir aşiretik. **hatay**'a gidellerdi dış dağıdırmaya hataya. bizim bir köyden, orda dış dağılıodu, şindi **ğırığ**'da da dağılıo, **añgara**'da da. yaşlandım ğurban oldüm.

yaş kaç?

yüz.

- 10 **var mı o kadar?**

hē, dişim dağma, gözüm dağma. işde bōle burda havă alıom, işde bōle dēhneg elimde geziom. daha yanıñda yoldaşıñ varmı?

yok yalınızım.

İe ossuñ.

- 15 **malcılığ var mı?**

hē, mal var. davar çōdu ya, davarı batırdılar. hinde mal da, mandırası olan, saman da var. küyde ğurbana mal satıler. davarı batırdılar çō gēddi, benim gimi yaşı adam ğaldı.

senin çoluk çocuk buralarda mı?

- 20 yōğ, iki çocuğ var, **añgara**'da. **siteler**'de iş görürse, çalışıö, iş görmesse, öle māmır de āmir de dałler. çifciēydid. ağılımıza gelmedi. ırahmadlıñ, hacıyıñ ağılına gelirdi, oğuyum da adam olım ben de, dēmedi, çifcilīnen gēddi. öldü gēddi, ya. iki uşağ da ğarıları durdurmadı, **añgarıe** gēddiler, kimi sitelerde. iş bulursa gēdiö, iş bulmassa yōğ.

torunlar da var mı?

var, torunlar da var ya, gelmiolar ki. oħuyolar. ocuğları anaları ęótürřo, oħřılar, ediolar,
25 he. şindikiler oħřılar herkiş egmāniř derdinde seni nşedici.

ara sıra seni de ziyareteler gelirler.

hēř de gelmesişler. aha şorşe odunnan evirdim, küllũñ altına da. iki sũan soğdum, onu
yērsem yērime, oturrum, yatarım işde.

ora senin mi?

30 hē, o, ęořđđü ęeddi adamlar da. orda, şorda. onnar da ęedinceđ ben direğ digdim de,
iine sũan addım. evlere de suyu aldılar. evlere geldi ki. işiş ileri gessiş yavırım, **hızır**
yoldaşiş ossuş. **Allah** ęorusuř. ısıcağda şşedme, ıcığ ālen. ısıcağlarda şşelerde ālen.
bezinigde ne de ālen. ısıcağ, ısıcağ var.

tavuğunuz da var mı?

35 taviğ da var, ęoymřollar, ārı var, ārı. Őlüyo . taviğ vardı, Őľřo. ārı var. emi, bazıa, bazılara
gelmi, şşelere, ivş, Őrdeke. azlara gelmi. onu da havası olan alşo yatırşo. hah, hah, hah.
adamı olan, innesine dēmiř, ilacına, hapına. aha buco, şşe, hindi dēdım, şşe, badı, ben
badı dřđm. ellşe veriolar, iyi.

bir aşiretten misiniz?

40 aşiretik heyyē, hepimiz birig. **ęonyá** dediş teman, ęanımız ađđı, ęanımız ađđı **ęonyá**
dediş. **ķırřeheri** dediş, ne bilşm daha ne niri onnariş hepisini bilşom. hepini. bir şe ığdı,
bir ęanun ığdı, yaşlılara. ęocasřölenne ikũz ellışer lira vėreceđ dşe ęanun. ęanun ığdı.
admiş bēřlig alşodum bilřoñ mu ũ aydan ũ aya. onu iptal ēdeceđler, aydan aya.
gidemiřđ, gelemiřđ. onu da ęözlediđ gelmedi. şindi aydan aya, ũ aydan aya alşoduğ.
45 onu da bi ęanun ığdı, admiřbēřlig alannara ayda, yũz elli ęayme vėreciđ, yũz elli ęayme
para vėreciđ dřēn bi tavır oldu, milled yazıldı, biz de barnāmiızı basdığ, ęözľřđ, ęözľřđ
yoğ. aha, burşe iki şşeyci geldi, **ęarabekirli**. o da bizlerden. bizlerden olmasa
başkasından. bişe alamadığ vallaha, onu ęózľřđ, o da ne geldi, ne ęedřo, başalıım idda
ēdeler, başalıım. nōreceđlerise.

50 ...

mahgemeden bõle geldig mi. yolda ğaldım mı, **ġarabekir**’den geliom mu. yolda ğaldıĝ mı bi ġarînen geliog mu. lap âlendi. geliñ biniñ dēze dēdi. vay ġurban oldūm, bizi **ġaralġe**’çe, yokuşda **ġarali** var ya, gel dēdi, ben dēdi, **afşar**’liyim dēdîdi, **afşar**’lîm dēdîdi. **ġırıġġale**’de õredmenim dēdi. ě ġurban olîm dēdim. siziñ ordan ġedġo yol dēdim.

55 senden ēyolmasıñ bizi bindirdi, aha da dēdi beş ġayme para dēdi. vay ġurban olîm nēylġeñ õlum dēdim. geldi de ben de oñdan sordum seni, ıcıġ oña mı beñzedġom. hē, õle getirdi.

isim neydi teyze?

arzu sınır. hē, herifiñ adlarımış. benim babamıñ anamıñ adı **muş.** ē oriē geldig, **sınır**

60 olduĝ.

bu köyden miydin sen.

bu koyden deha oluşumuz bu koyden. ġurban oldūm. âlene âlene ġed, ısıcaġda ġalma.

SÖYLEYEN: Ebil Akbal, 65 yaşında.

DERLEME YERİ: Delice, Büyükavşar kasabası.

DERLENEN: Karışık konuşmalar.

5 **isminiz ne?**

ebil. ebül eses. esas **aba müslüm** de **ebil** demişler. **eba müslüm** de gelmeseydi cihana afédersin, özür dilerim, hayvannarı da çaracādı **mêrvan**'a.

hayvannarı da?

eba müslüm de gelmesiedi dıo hayvannarı da çaracādı **mêrvan**'a dıo.

10 **ebu müslim horasani kendisi türk fakat müslümanların komutanıdır. türkleri çin egemenliğine girmekten kurtarmış.**

hacibegdaşı veli de **horasan**'dan gelmiş, **horasan** evliya erenlerinden. bin iküz yedmiş senelerinde **içanadoluya** gelmiş, otuz dörd, otuz beş yaşlarında evliyalığ unvanını almış. gendine sahib olmuş yani. zaten bir insan otuz dörd, otuz beş yaşında gendine sahib

- 15 olursa ordan gërisine bişie olmaz. admış ayından sōna ben gendime sahib oldum, evliya oldum diyemessiñ ğusura bağma. eñ güzeli gençlig çānda gendiñe sahib olursañ oluñ. olamassañ yoğ canım kardeşim bilıoñ mu? **hacibegdaşı veli** de o zamanıñ şardlarında ne demiş. ben incinirsem de incidmem demiş. bilıo musuñ ha, yā. beri geliñ üç gün farzı hüdādır, farzı bilmeg dileriseñ bilalî oñu, ilmiñ ğapısı muhammed murtazādır. hic eşigde
- 20 bēşigde şurda burda aramıeciñ, burda arıeciñ. tamam mı canım ğardaşım. ismiñiz ne?

ahmet.

hataylı bir arğadaşım geldi geçen burıe, baña dede dıo, dede bir emriñ var mı dıo vallaha telefon edıo.

iki dene uçā düşürdüler.

- 25 iki diyal bir dede bir iki pilot düşdü. pilodlar ğayıb. pilodlar hadlamış canım da bağalım suya mı hadlamış boşa mı hadladı. uçañ parçası biñ iküz metire deriñdiemiş, adamları

bulamadılar daha ulaşamadılar. biñ ikūz metire deriñdīemiş sīūñ içinde. tespit éttiler yérini. deñizde buldular da yérini tebid éddiler çıkardma yoğ. ōle halayınan mı ōle göleyinen mi çıkardmağ onu. adamlar nérīe ya paraşüdünen addı ya da o da suda...

30 **bizde de acemdede var, omardede var, gabagdede var ziyaret.**

insannıg önemli ğardaşım. kilisē de ğed dōru ibaded éd, cāmīe de ğed dōru ibaded éd, cemevine de ğed dōru ğed ibadetiñi dōru al. hah, şurda biri sordu baña işde şudur budur, abdes almağ niyed meselesidir. bilmēen temizlig dīor, temizlīnen ilağası yoğ, niyed meselesidir. yōsa abdes almağ niyed meselesidir canım hemşerim. niyet éttim ya
35 rabbī, ilkindi namazını ğılmiya. elimi ayāmı yıhıyom bu eliminen harama el uzadmīecām, ayağlarıñı yıkıōñ kótü yola gidmīecāñ niyed, āziña ğargara yapıōñ yalan sōlemīecāñ, burnuña mes vērīōñ kótü koğular almīecāñ, şindi ğulağlarıña mes vērīōñ kótü lafları işidmīecāñ bu niyedir. şorda biri baña sordu dēdim, elīñ asğısı ... basğısı ne dēdim bilemedi. şeydi şo zebse bosdan satan. neymiş? elīñ asğısı ırbıg, ... basğısı
40 taharet.

emeklisiniz siz de?

evet, **tedaş**’dan emeglīm.

nereden, delice’den mi?

buranıñ da ben işde gezdig şīede **ĝırıĝgale**’de mırıĝgalede işde birez gezdig, **ĝırşēr**’iñ
45 **ağpınar**’dan bir arkadaşım varıdı. **akpīnar** heralde bizim bura gimi ufağ birez. şindi, siyasede beg ğarışmağ beledīe başğanı var, dūar mūr de şindi burda ilg girişde yēdmişsegizde girdim ben havalanında. havalanı, havalanı halbise bişe yoğ. biñ doguzyüz yēdmiş yēdide dā ğafamıza akīödü aradan geçemeñ pislighden, pilan piroje üzerinde arkadaş da çalışıō. heb yapılmış kād ne bilīm; neler neler neler ğanalizon hēc
50 başğāarası yoğ, para yēmeg birer fosdeblig çoğuru bile yoğ çōnuñ evinde yabmadı. halbise yapılır, çekilir vilanjör var, çekilir. hani yönlendirilmīōğ.

şimdi bir de şu var, hepimiz dīōğ nüfus düşdü, şu yoğ, nüfus düşdü oğul yoğ. yani nüfusu burīe çekmeg için de yine şe olması lāzım. buğdayıñ çerī bēs sene önce gine aynıydı şimdi yine aynı.

55 bi litre mazod dörd lira, bir kilo bûda da dörd lira. çinig çinig, sekiz kilo. hayvancılığ ölü tabı. göç olıo, ha emeglıe ayrılıb ben emsaller dönerse dönıo, onuñ haricinde gaybımız çoğ.

haydar'ım, gidenner de gendini ğurtardı, hayır canım benim çocuğlarım burda olsa oğúz ğúdmez, ineg ğúdmez, davar ğúdmez.

60 **her gün kavga edersiniz.**

her ğún ğótürmez ki. şinde ā kóde duran bile inañ koğusu geliomuş, bilmem niemiş, vay babam vay. halbise südünü yıo, inañ pislınen huylanıollar. halbise yannış bunnar. şindi bıefendi burda duran insan kóde yaşıan insan, ineg bésler bal gimi bésler yăov. taviğ bésler. o da yoğ o da yoğ. yatalım, ğún döndüğden sōna öl vėren arıdan, herifden sōna ğağan ğarıdan hayır çığmaz. şinden sōna arı öl vėreceg de bal yieceñ. ğış arısı ölür, avrad da senden sōna ğağarsa amān avrad herif gel yad, yativer de yorğan açar sen de ğurb yatarsañ, ğusura bağma bişie olmaz ondan. ğağacağ sabānan avrad egmā ğún dōmadan ğapısınıñ ūnū sulıeceg, Allah'ım yā Rabbî, baña dōru dūrüs evlad vėr, egmeg vėr, ben bu eviñ süpürgesin dōru dūrüs çalıom ya Rebbi dıe, yat Allah yat sekize doğuza

70 dōru. yat gel herif bōrūme dėrse ne olacağ. şimdi, ayıb olmasiñ, bizim bir amuca varıdı burda, **balāeñ nurūā**. onuñ camızları oğúzları şurda; zahmeride ğarıñ üsdünde ānanıo, yėmi çerīnen dokıo oñúne. bizim de bi çid at var, beyefendi ğusura bağma, şindi bāzen şaka bazen ciddi ğonuşalım. şindi aT sıü işdigce pıs pıs pıs arka çekio. ğarnı şişdi atıñ. duluğlarındā sirkeler dışına çığdı hani tüyler, tüylerde sirkeler. nurūā dėdim ne var

75 dėdi. atıñ duluğlarında sirke var dėdim. bilıoñ mu sirke. o da bit olacağ. dėdi ki **memmed alı**'e sōle de dėdi uñden artan yėmi yağsıñ da dėdi buralara sürsüñ külünü de dėdi, düşer dėdi bilıoñ mu. bir eve vardım pedere dėdim bōle bōle dıo nurūā dėdim. ... dėdi. uñúñden yėm ardsa dėdi, yėm ardsa dėdi zaten bid düşmez dėdi bilıoñ mu. dōru dāl mi zatı uñúñden yėm ardsa. şindi sabahlėyin ğağar ğahvaltılığ dōrd bėş çėşid mi olsa

80 ģyi, bir yumurta ğırsa mı ģyi olur. canım çėşid olursa hepinden alıñ. sucuğlusu, basdırmalı, zėtini, pėniri çėşid çėşid ğaşarı muşarı olsa, geliō şuriğ pėndir geliō, bėş lira on lira. ve illa her şiğ öle olacağ diyal mi. can bāzdan çıhar.

SÖYLEYEN: Fikret Uzunbel, 51 yaşında.

DERLEME YERİ: Delice, Yaylayurt köyü.

DERLENEN: Askerlik hatıraları ve karışık konuşmalar.

5 **türkmen misiniz?**

türk'üz biz, **türgmen** de var. biz **türk'üz** yani aslında **ğara түрг** deller yanı, **türk'üz**. **türgmen** bölgelerimiz kölerimiz var yanı. **avşar** var, **alevi** dërig biz. **türgmen** geneli **türgmen** yanı çoğ. **türgmen** çoğ yanı. hatay'ın neresinden?

hassalıyım ben.

- 10 'hë, tamam. ben **islahëye**'de asgerlig yabdım ben. hadda o haddı çoğ gezdig biz esgi **segsen eylül hareketi**'nde. biz **hatay**'ın içinde çoğ, bir ay ğaldıg. görev süremiz bir ay çatışmalar felan oldu o zaman, orda ğaldıg **ğırıkān**, **hassa**, ordan **seriñyol**'dan **hatay**'a iner.

hassayı biliyorsanız biz yukarı dağ köylerindensiz.

- 15 **islahëye**'niñ de dā var **islahëye** de dāñ hizasında. acemi birlim **izmir** idi, usda birlimi orda temamladım. aşı yoğarı on dokuz ay yabdıg. dörd ayı buraydı on üç om bësh ayı **islahëye**'de geçdi. **islahë** içindā alaydaydıg. zatı tanğ tabırı vardı birde piyade tabırı vardı. piyade alayı vardı, zatı biraz gëdinci **ğırıkān**, **ğırıkān**'dan **hassa** bu yanda dël mi? **islahey**'nen **ğırıkān**'ın arası. zatı biz **ğırıkān**'ı ileri geçince sol tarafına dönünce **kilis**
- 20 tarafına geçince ğısa çamlıg var orda. ğısa meşelig var aynı bizim bura gibi.

evet var kilis yolunda.

biz orda ě bir tarihde hocam...

baraj vardı, sizin zamanınızda da vardır, tahta köprü barajı.

- valla belki olabilir de ben segsende asgerdim. ama o ara o bölgelerde gezdig yanı. zatı
- 25 **maraş**, **ğómürler**'den sol tarafa **maraş**'a ayrılıö, sãa **islahe** ayrılıö, **anteb** ileri gëdiö.

okul var mı köyünüzde?

okul varıdı taşımaliê geşde **delicîe**.

nüfus nekadar köyün?

30 köyüñ nüfusu az yani hocam, şindi şöle görüntü büyüğ de evler dāniğ. şindi asıl köyüñ yeri burası, şu evlerden bu tarafı asıl köyüñ yeri bura. şu ileri depeynen biraz şu yana geden yer var garşie gediō, onnar sōnadan yapıldı. şunnar biraz, şu evler garşıda görünüō bağ tepede, o evler, devled yabdı. bizim şu bölgemiz biraz hēyelana mēylliydi, hēyelandan müracad ēddiler devled ğaldırdı. on hāne orīe çığdı, yol üzerine çıkarddılar. öbür şu ğısım da kendileri yabdılar, **añkara**’da emegli oluğ gelen orīe yerleşim yabdı. 35 ama asıl merkezi köyümüz bura yani.

geçim ne üzerine?

geçim hocam, hayvancılığ çifcilig. tarım üzerine.

hayvancılık biraz daha fazla geldi bana doğru mu?

yoğ hocam hayvancılığ çoğ fazlaydı bitirdiler, yeñiden devled desdegli biraz ğoyun 40 aldılar. devleden iküzelli ğoyun aldılar, bu bölge iki biñ bēşyüz ğoyun aldı. **avşar**, şurda **doānören köyü** var, **meşeyurd arbişli** var, bōle **ğurdōlu** var **büyügavşar**’dan aşşa dolanınca, **ğuccügavşar**, bu bölgeden elli ğişi devled desdegli ellişer ğoyun adam başı.

nasıl bakabiliyorlar mı?

bakiolar dā yeni geldi. şurda bir ay birbuçuğ ay felan oldu ğoyunnar gelesi.

45 **daha önceden yaptılarsa bilirler.**

yoğ köyümüz esgiden beri çoğ esgiden beri hayvancılığ üzerine, yapallar yani. her yöreniñ bir geçim ğaynā var. bizim bura da öle. **delicîe** ineñ mesela. sona **delicîe** ineñ biz de orda yaşıntî yapamıōğ orda hemen bu bölgie çıkıōğ. bizim dedelerimiz de aşā burda **doğanören** dedîmiz köden, yaşıntıları ordaymışdı, orda yaşıntî beğenmedigleri 50 için suyuñ hēsabı burīe çığmışlar. bizim bu bölgede her yerde su var. şurda aşşa **hacıobası** var su bulamaz, burda **doānören** var su bulamaz, **arbişli** var su bulamaz. bizim bu depeden **avşar** tarafından geldiñ ya, ordan ormanı bu yanna çığığdan sōna su

bölgede. aha şurdan şu depeden vurdular, segsen metreden su, admış metreden su. Allah'ın vergisi hocam. aşşamızda köy var **doānören** su bulamıö.

55 **bugünlerde işler yoğun mu sizin?**

hocam yön, haliyle yön da dā tam yönluğ başlamadı. esas biçerdöver buday hasadı başlayınca o zaman başlar yönnuğ. dā buydaylarımız biraz yêşil. aşşā bölgeler yēni yēni başladı. bizim geçim ġaynāmız bu hocam. hayvancılık önce çoğdu, o dēdīñ keçilerden bizde de çoğdu, bizde de vardı, yanı ě milled şehere dōru akım yapınca ġazac yönü
60 burda fazla olmadı için ġalan da baķamadı, ihdiyar kesim ġaldı, onnar da yapamıolar, onuñ için yeni yēni ġeri başladılar...

sen biraz geç mi evlendin?

ġeç dēl hocam. (hanımı ġüler). elli doġuz dōmluyum, biñ doġuz yüz elli doġuz dōmluyum. bunnar sōnadan oldu, iki tanesi vardı önceden bizim yaşıantımız biraz
65 ġalabalıġdı hocam. ayle baba evinde biraz ġalabalıdıġ. ġalabalıġdan osandım sıkıldım. o zaman bi yere ġedme şiemiz de yōdu. üç biraderidig. ikişer bizim varıdı, üçer dōrder onnariñ varıdı, tantana, ġürültü; yaşıantı tarzımız iyiydi ama aġşam yēmeg yēmē gelinci çocuġ durmıö, o, ondan alıö, vurıö. o, oña; o, oña. onuñ uçun iki çocuġ yabdıġ. biri
isdambul'da çalışıö şikedde, ġız da beyi memur **samsun**'da, **onduguz mayıs**
70 **ünüversi**'nde sālıġcı. ġız orda durıö, ölan da **isdambul**'da durıö; onnar da sōnadan oldu, ĩē ġedıoduġ onnar da sōnadan oldu, onnar da öle yētişecēg heralda.

yaş ilerleyince sonradan olan çocukla ilgilenmek zor oluyor mu?

biraz zor oluyor hocam. şindi şöle hocam ġafa artıġ yaş itibariyle mi dıēm, yaşıantımızda bişie yoġ amma disiblin yoġ hocam hēc aldırmıollar. esgiden ġördü mü çocuġ seni sus
75 dıēnci susıodu köşede oturıodu. bū hic aġlında yoġ, ne baba ne ana. tanımamazlıġ şiēnde.

Sulakyurt Köyleri Metinleri III/40

SÖYLEYEN: A) Mustafa Gediktaş, 71 yaşında; B) ... ; C) ...

DERLEME YERİ: Sulakyurt, Danacı köyü.

DERLENEN: Günlük Konuşmalar.

5 **köyünüz büyük bir köye benziyor.**

A)kalabalıg, kalabalıg canım da çoğ góçme var, şindi **isdambıl aňgara** çoğ góçıolar. evelkimi dıal şindi gençler gėddi egserıed. bizim gimi ehdiyarlar galdı yāni. şindig biz irātig yāni. gerçig dōşseg çekışseg, milled gózel geçinıo yāni.

B)galabalıa góre şey peg yoğ, esgiden bura 'çoğ telikelıdı.

10 **öyle mi?**

B)ohōo, zabanın bir çatışma başlıödü köy içinde yadsıe gadar, taķır tuķur. gırğ sene evel, kóyümüz iyi.

A)durumumuz gayed éyi canım, büyü güccü bilıoz yanı.

bu çayın suyu ne zaman akıyor?

15 C)rahmedde yāmır yānca, səl gelıör.

B)hani **samsun**'da sıerėdmissiındir televizonda aynı öle yókardan geldi mi bura dolar.

ilkbaharda akıyor mu?

B)aķıör tābi, yāmır ne zaman yāsa gelıö.

kim yaptı?

20 A)devled yabdı. kapadacağlardı ya bōle galdı.

böyle de iyi.

C)bōle éyi, zigzağlı yanı, bōle de éyi de çör çöb atıolar yanı. koķu yapıo.

B)səl geldınan yüz yirmi böyügbaş hayvanı gótürdü.

A)he, ya. ğabığ gimı ğeddi sêliñ önünde hayvannar.

25 C)çoban yoğarı derġe êndirmiş sġrı.

B)dêna ğoltuna çaldı geldi çoban.

köyde ğeçim ne üzerine?

A)ğeçim bâcılığ, normal ireçberlig var.

emeklilik durumu nasıl köyde?

30 A)emeglilig çoğ. bâķur çoğ; memur emeglisi de var da, az. yirmi ğişi çığmaz emegli de bâķur çoğ.

B) arkadaş bizim köyüñ ğeçimi zor, şindig dōrġu ğonuşacâsağ. bâdan ğaç ğasa üzüm çıkġıö ki, ekinden ne ekin mi var? ineg mi var?

okul var mı?

35 B)oğul yoğ.

taşımali mı?

A)daşımali, ğapandı oğul.

ama nüfus çok. yaşlı mı çoğu?

C)yaşlı çō, ğenşler ğōç êddi çō. on iki õrenci var şe ğidġer şurdâ ğasabġe, ğúzelyurd'a.

40 **uzak deĝil mi?**

A)servis ğótürġo, hōkümed parasını vêrġo.

köyün ismini sığır beslediĝiniz için mi danacı demişler?

A)şindi, evelden yörüg zamanġdi hani. şu depeniñ õte tarafında **ineĝazili** var hani. onnar ineg çobanġmiş, bura dana çobanġmiş yāni. bunnar burġe bu ğuytu dġe ğelmişler dana
45 çobannarı yerleşmiş, ineg sâbleri de o yanna ğedmiş yāni. bunu bōle sōlellerdi evelden yāni. ondanımiş yanı danacı, ora da ināzi baĝ.

B)niāpicāñ, ineg orda ġalmış tosun burîe gelmiş.

A)öle deller yanı bilioñ mu.

B)eñ şey tarafını söyle.

50 **yörük müsünüz, aşiret mi?**

A)yoğ yoğ yörük yoğ, aşired de yoğ. öle aşired şe yoğ.

B) aşired yokarda. **türgmen** var. **yörügler** esgi harb zamannarında gelmişler.

A)**yörügler** gelmiş, ġedmişler yāni. **yörügler**'in çadırları, çadırları yerleri ne var yāni, ġedmişler onnar. babamıñ babaları anaları, ases **uzunyayla**'dan gelme.

55 A)işde bizim burda egseried bā varıdı. evelden çoğ bā varıdı, bādan çoğ para alıoduğ amma. onnar da baddı yāni. şimdi yeñi üzüm var.

hangi çeşit üzüm bar bağlarınızda?

A)şindi siyah üzüm egseried çoğ burda.

B)ğurduñ ġarası var egseriedi, **amasya beyaz üzüm**.

60 A)amma çoğ iratig yanı, gelirimiz azsa da ... amma milled o ġadar irād yani. yorganiña ġófe ayāñi uzadacāñ, öle yanı.

su durumu nasıl?

C)suyumuz bol.

65 A)şebeke suyumuz var. burda var, burda var ġónen suyu, yazın ġışın açar. amma şebeke suyumuz da var. şimdi şu durumda māleniñ birine bir ġún vèriller öbürüne öbür ġún. su şey ya ġıd ya birez. bahce dikio ya.

C)ondan yani yedmiñ su. çamaşıra bulaşıa ġullanılıñ su, niāpacāñ.

B)bu iyi de ben öteğini hic icmiñ ki.

A)içioğ onu bazı da,

70 C)dā benim āzıma dāmedi yanı.

A)maynēēddiler de bunu da ēyi dēmīolar yanı.

B)dīolar da gerçi yēmā gerçi ondan ġatılō ya, yāo alışġannıġdan ben çay demlemīe ben hūsūsi burīe gelirim. çay demlemīe burası ēyi.

C)o su on para ēdmez yāo.

75 **kōy hizmetleri suyun tahlilini yapıyor. zararlı olsa kapatırlar zaten.**

A)çoġ tahlilin yapıolar.

C)iyi, suyumuz iyi yēr altından çıkīō yāov. on metire yēriñ altından gelīō.

A)şindi bu şīuñ ucunu, başını arasaġ bulamaġ yanı. bir sed yapıldı dernīñ āzına bōma yapıldı, bōma yapıldı, orayı da sēl geldi milledi,

80 C)sēlgıran yapıldı, dalgıran yapıldı, bōle. ordan şīēdmişdir ġobmuşdur.

buradan alışıhlı kōyüne nasıl gidilir?

C)daha şu beyaz arabaniñ ordan dōnecāñ ordan ġeder.direg ġeder.

B) ileri vardı mīdi yol çatallar. ġedmiēcāñ sol tarafa, sā tarafa ġedecāñ.

III/41

SÖYLEYEN: Rıza... , 71 yaşında.

DERLEME YERİ: Sulakyurt, Ayvatlı Köyü.

DERLENEN: Günlük Konuşmalar.

köyün ismi nerden geliyor?

- 5 valla bilmıom, esgiden beri böle söleller, **ayvaTlı** dèller. bu köy bu arka tarafdayımıış, şu yanda dere var ordayımıış. burda da rumlar varmış, tarihi eser, bir laf söylerler, gávırlar yāni gávır **rumlar**. burdaki **rumlar** ordaki **türgleriñ** gızını gacımışlar burdan, ordan burıe gacırlar, burıe geligler. ordā түrgler de burdā gávırları gacırmışlar. şıluğlar, işde tarı eser bu. başga özgecmişleri bilmıom. ondan sōra bu kōden
- 10 gávırlarıñ govalayınca buraya gelıo yērleşıollar. on iki, on üç ev varmışımış, burıe geldinde. özgecmişi bu.

siz köyde miydiniz, rençberlik mi yaptınız, çiftçilik mi yapıyorsunuz.

- çidcım, köydeyim, bağkurdan emeglım yanı az bi para vēriolar bize. devled de baā farğ vērecām, zam vērecām dıo ya beglıom vērmıo. adamlar hēc çalışmadan emegli oldular,
- 15 biz çalışma çalışma öldüg. yāov. valla şimdi, nasıl olacānı bilmıog. adamlar hadi biñ bēş lira, biñ lira, biñ bēş lira alannar var, bize bēş lira para vēriolar, **Allah** razı ossuñ hōkūmete bişie dēmıom, dēmegki bizim hağkımız bu. başbān söledi, bunu ayarlama, düzenneme yapacāğ dēdi amma bilmıom.

...

- 20 lā, dün benim arpıe almadı makinıe yāov, makineniñ āzına gelmıo dıe bırağdı giddi. ōlece durıo yirmi dōrd dönüm lā.

biçilmez ki elle biçesin.

- yōğ yāv, onu çalacağ halım mı var. makineniñ yarı yērine gadar vurdu, dayı dēdi makine almıo dēdi. ē canıñ sāolsuñ yıanim dēdim. bırağdı giddi. biz hağ dērig yanı sekiz kiloluğ
- 25 bir şey, ölçeğ vardır, oña hağ dērig. bir hağ sekiz kilo gelir. o hağınan ben yüz otuza arpā addım orıe, yirimbēşe getirdim hēsab ēd.

başka biçerci bulacaksın o zaman.

başğa biçerci girmez. o biçeriñ girdî yère başğa biçer girmez, münkün dâl. adama da yavraldım, başğa biçerci gédmez zâten, yaho gel şurîe bir yapıvêr. valla dayı elimden
30 geleni yapıom dèdi, almıo, ben de senden para almıom dèdi. yoğ ölüm parasın al dèdim, yoğ dèdi, para da almam, biçemiom da dèdi, bişîe dîemiom adama. adam birağdı giddi. işde ötegi tarlaları aldıldım birezini, üç dörd tarla. tarlanıñ biri de şurda galdı ya, o da şurda. na zaman geleceg bilmıom, onu beglıom. kôlülüg hâli bôle, emegli olursa adam hêc olmassa, bês altı millon para alıo senede onnan idare êder adam.
35 emme, memurlar idarê edmesse ben onu bilmıom. biz, kôde bize yêtiô o para. yalıñız bizim mazud telâşesi var ya çidcilig yapıog. yaho, **Allah** ırazı ossuñ bu hökümed gelinceg parîe saçio, yatana da vêrio, kaçana da vêrio, hastîe de vêrio, ustîe de vêrio. hepsine para vêrio adam. ğarısı ğocasından boşanmış, ğarısı bekâr oña da para vêrio. şîe adama nedîecâğ kötû dîebiliñ mi? ama az vêriosa oña ğarışmam. deñgesizlig,
40 düzeldsiñ yanı nâpalım. valla bôle. durum bôle hoca.

burada nerenin konuşması nereye benziyor?

vallâ işde, ğonuşma, lisannar dêşîo. şu **güzelyurd**’unan bizim ğonuşmanıñ fargı vardır. şurda bir köy var, onnarıñ lisanı bize çoğ az beñziô yanı. aha şurda **danacı** var, böyüg bi köy, dörd yüz hânelig köy. ânadıñ mı yarısı da şîe de **isdambul**’da. fâad şey, her köyüñ
45 her insaniñ dêeşig lisanı olıo yanı. genellikle bizim lisannarımız aynı başbakannarıñ ğonuşdû gimi ğonuşioğ biz, amma onnarıñ ğonuşmaları başğa yanı çêşid yanı. genellikle bizim ğonuşmamız türĝcîe şîepar, düzgün. şindi temsilde hata olmasıñ araşdırma yabmış, **iñgiliz**, **iñgiliz** mi ne, ğávuruñ birisi gédmiş, sözüm yañlış olmasıñ da orîe ayıd, ben bu dünyayı dolaşacâm dèmiş. gemînen gidmiş, gidmiş, gidmiş; şîe bulmuş,
50 **amerika**’yı bulmuş. siz daha êyi bilirsiniñiz de bizim duyğumuz bôle. ulan, öteki devledler gidmiş bulamamışmış, bu gidmiş bulmuş. bunlarıñ ğonuşması onnara beñziômuş yanı. tarihten işde nêrden buldularsa, bunnar onnardan parçalanmayımış yanı. **iñgiliz**’inen **amerika**’nıñ ğonuşması birbirine çoğ beñzerimiş yanı. yanı bunnarıñ ğonuşduğları birbirine beñziômuş, ben ôle duydum.

55 **zaten hepsi amerikaya sonradan göçmü.**

amerika'ya sōradan mı göçmüş?

hepsi sonradan göçüyor, oranın asıl yerlileri de hani filmlerde çıkıyor ya kızılderililer.

peki saā bi dā şunu soracām, **filisdin** oranın yêrlisi, benim duydūm, **israil** nêrden gelmiş orîe?

60 **ikisinin de kökeni oradan. israilliler dünyanın diğêr yerlerine göçmüşler sonra filistine geri gelmişler.**

türgler'iñ goruması yoğ yanı yardımcısı yoğ. kendi başına. gāvuruñ biri gelîo **türkîe**'ye vurîo, **amerikan** dêmîo ki yăov ne vurîoñ hağsızsîñ dêmîo. adam surîeden gelmiş, uçā düşürdü, bizim uçā. dîolar ki hağsızsîñ dêmîolar. bês sefer bizim orîe saldırmışlar, 65 bizimkiler bi sefer yañlışlînan girmişler mi bilmem girmemişler, ben ôle bilîom, adamlar şarpadan vurdular düşürdüler uçā. **müslüman**'a bağ gāvırîñ yabdîna bağ işde. bizim **türkîe**'niñ hağlarına, su hağlarına nîe bês sefer saldırmışlar onnar. başbîan söledi ya. biz onnara şîabmadığ bişe dèmedig dèdi.

III/42

SÖYLEYEN: Hasan Göçer, 85 yaşında.

DERLEME YERİ: Sulakyurt, Güzelyurt (Dağlıca) köyü.

DERLENEN: Kore Savaşı

5

şindi ğardaşlığ, ben ellide harpteydim, **ķóre**'de, **adnan menderes** döneminde. yanı **tokiya, caponya, ķora**. sen baā bunnarı sor ğardaşlığ. ben gaziyim.

kaç yaşındasınız?

segizen bēş.

10 **isminiz ne?**

hasan ğoçer.

kore harbinden anlatacak hatıranız var mı?

ķóre harbinden harbden başğa ne annadım, **ahmed**'im. yā ğardaşlığ, admış iki ğún yolda ğeddig segiz ğad vapornan. hemi ğeceli ğunduzlu. **ķóre**'yi annadsam ğardaşlığ bi tarihe ēhē. oniki dövled varıdı. biz bir alay ğeddig, şindi **celal dora** bizim paşalarımız. sōra, bunnar dēdi ki **amerikē**, paşalarımız, sen baā ileri vēr dēdi, ben dēdi yirmi dōrd sādde **çin**'iñ paytahtına bayrā dikecām. ulan sen bir alayınan dōrdyüz elli millondu o zaman, şindi ğaç millon oldu. ondan sōna ha bağalım dē bağalım, ha bağalım, o gice harb ēder ğünüz harb ēdmez. ğeçe o harb ēder ğúnüz biz harb ēderig. hemen sabā ğarşı savınır. şindi oranıñ ğecesi. velasılı üç ğün cemberde ğaldığ. sōnası dōrdüncü ğün cemberi yarıdı ğığdığ. **amarıķan** dēdi ki benim **türk**'a dıecām ğalmadı dēdi. ben **türg** ğeddi yēsir oldu, alayı dēdim. ondan sōna nasıl oldu bi yēr ayrılmadığ. **amarıķan**'iñ **iñgiliz**'iñ ğırğılı yoğ. **amarıķa** ilerde harb ēder, arkada tūeg tıraş oynar, kēf çocū diyal mi? hañğı birini ānadım. tarihlere yazılacağ şıeler oldu. admış iki ğün deñizde ğeddig gemide yā.

25

çemberi yararken şehit verdiniz mi?

vêrdig ya, alay yarîê düşdü yăov. çemberde üş gün çemberde ğaldıĝ dördüncü gün
yardıĝ çıĝdıĝ ya, o yarıĝ çıĝmaĝ ğolay diyal. nefa yemedig üş gün. acisini hallêddig. şindi
30 **çin** çoĝ habçi ānadiñ gibi diyal. şindi onuñ ğeddî yêrler, dâlar adam boyunca mevzi, çoĝ
böyüg. ordan êgmal yolunu yapıoĝ. sôra ğúñuz yapamıoĝ, ğeçe. tayyare ğuvadı bizim
diyal. onuñ tayyarası ğakamıo, ğeçe ğaĝar, nêrîe addî mermi birliğ burda, o ğótürıo o,
dê şu dâlara.

tekrar nasıl geldiniz?

vapırınan, **izmir**'e êndig. sekiz ğapı. dörd ğapı suda yüziö, dörd ğapı havada. sineması,
35 tiyetorası, lokantası, her şîe içinde.

ne yemek yediniz orada, ne kadar sürdü?

iki sene durduĝ. bir sene de. hemi ğeçe hemi ğunduz. yâ, ömrümüz ğeddi. **türkiê**'den
altıüz ğişi geldi bölüĝlere yêdmedi. yanı ileri ğedmesîedig bişîe olmazdı. **amarıka** ne
yollarsa, doñuz eti mi yollıo, eşşeg eti mi yollıo, gözün ğormıo ki yêrdig. amarıka vêrirdi.

40 kaç kişi gitti türkiyeden?

bir alay ğeddi, şu **ayaş**'dîedi bizim alay, alayıñ tûmenneri çegdi, tûmennerden bizim
tûmene vurdu, ondan sôna alaylar çekildi, bizim alaya vurdu. sâamları ğótürdüler,
sakadlarıñ yêrine adam aldılar....

ê, tayyare nasıl düşmüş ya?

45 genelkurmay mühimmat izi yok diyor, ama çelişkili açıklamalar var.

ulan dêr mi vurdum dêr mi yăo, Allah Allah, vurdum dêr mi arĝadaş yăo. şindi
cenazelerini defrêddiler. dê bilmem ĝaç metire deriñden buldular. **ayvatlıe** ğedicişāñ,
ordan ğidêcāñ. gen ğid köbrü gelir. köbrîe aşşa ğed, yol susa gelir. beton susasını
şaşıрма nîepacāñ. **ayvatlıe** varıñ. ordan danacıe varıñ.

50 buranın ismi önceden de güzelyurt muydu neydi?

dâlice.

III/43

SÖYLEYEN: A) Muhittin Özoğlu, 77 yaşında; B) Galip ... , 80 yaşında

DERLEME YERİ: Sulakyurt, Kıyihalilinceli köyü.

DERLENEN: Günlük Konuşmalar.

5

sarım beyli'ye nasıl gideriz?

A) **hamzalı**'dan asvaddan ğarayolu dönñoñ, ğarayolu döndüğden dōru giderseñ **sêrimbeyli**'e giderdiñ.

buradan nasıl gidilir?

10 B) düz gidecāñ, **ġavırġalı**'dan dönecāñ.

buralarda hangi köyler var?

A) buralarda **bozdepe**, **ġaralı**, **káhyalı**, **ayvatlı**, ondan sōna, oralarda çoġ köy de.

ayvatlı sulakyurt'a mı baġlı?

15 A) orası **sulaġyurd**'a ayıd. **çañġırı**, bura **çañġırı**, **çañġırı**'e bālı, **ġızılırmā** bālı **káhyalı** köñ var **çañġırılı**.

B) sen aşayola dönüvêrecāñ bilioñ mu, köññ içinden başyoġarı diregmen **selimbāñ** içine varıñ. başġa yola ġêdmicāñ. dönmicāñ.

A) **sêlimbāñ** içine varıñ, asvad dışına ġedño ya, içeri sâ döndüñ mūdū,

orada bir de güzelyurt isminde belediye mi var?

20 A) **güzelyerd** şu yanda.

buradan gidilir mi güzelyurt'a?

A) burdan gidilir.

B) gidilir de bulamañ sen.

- 25 A)şindi ileri varınca **çañkırı** köylüne orda şey var. arada gumlu yol var. çay var, birez zorlaniñ oralarda. **yêşilyazı**’a varacañ, **yêşilyazı**’nıñ içine girmeden guru köprü var. sola döndüñ müdü **gúzelyurd**’u aşıñ.

sarimbey aşireti nedir?

A)aşired değıl. sünnü.

türkmen mi?

- 30 A)**turgmen** de dıal, **turg** de dıal; insan. ne üzerine çalışıñ?

öğretmenim.

A)benim de öredmen ölüm var **gırıggale**’de yalınız **yuva mahallesi** var ya, anadolu lisesinde oñu, öredmennig yapıñ, anadolu lisesinde. anadolu lisesi górevi orda.

branşı ne?

- 35 A)bıranşı neydi, fizig, fizig. şindi o ders gurño, ders gúriom ana baba dıo. ders gúriom yanı yügselecâmiş gademede. şindi buralar, lisanı aynıdır. yalınız şu ırmañ öte geçince var ya eliñ lisanı deñişir. şöle **çañgırı**, şurda böyüg bir köy var, yüz elli hanelig bir yer; ora **çañgırı**. alevi olaraq **hamzalı begdâşi**.

B)başga alevi yoğ yakında ötelerde çoğ da.

- 40 A)biz **begdâşi** dêrig amma **begdâşiler** çoğ ılımlı, ılımlı. yanı hağsızlra hic şédmezler, hic birbirine hağsızlıg yabmazlar, édmezler; dörudan dosdöru gideller. sünnü milletinde ıcığ gaypağlıg vardır, öredmenim. bu ev bizim dıaldir, ayran mayran igram édseg.

sıcakta yol çekilmiyor, beş dakika oturacağım.

- 45 A)benim ev bu yanda, bunuñ ev bu yanda. tarlaları biçdiremedi, ekinneri biçdiremedig durıo, şaşırdımızdan geziğ biz, öredmenim. biçeriñ bir yöl bi yeri gırılıo, biröl bir yeri gırılıo; dē milled aybaşında biçimi bitirdi, bizikiler devam édiö. bir da Allah tolu topu vurdu. bir de demir tolu vurıo, o da döru dürüs çalışmıo, ya ikündür yatıö ā. az bi elli yüz dönüm galdı heralda.

biçer sizin köyün biçeri mi?

50 A)buraniñ biçeri buraniñ bėş altı tene biçeri var. bu oñ kişiniñ evi vardı bu oñ kişie biçdirioduğ da, şindi oñ kişi bėş kişi birine, oñ kişi bėş kişi birine herkes şieddine biçdiriö.

bu yıl buğdaylar nasıl?

A)budaylar bu, yıla góre Allah bereked vėrsiñ ĩe.

55 B)bire on vėrecese bėş vėri.

A)ğar yadı ya, ģar yadığdan sōna şurie bir damla yāmır düşmedi. bir damla yāmır düşmedi. yanı ģúbreñi eyi saşdıysañ tarlañ da ģuvadlıysa yėri az çoğ çıkıö.

bahçeleri sulamak için suyunuz nasıl?

60 A)ĩe, suyumuz bol, şurda bėş kilometrede ötede suyumuz geliö, az topuğlu gimi su geliö. ā bu bahce, bu bahçe gimi milled eviniñ ũne bahce egdi. bişeler egdi yanı.

çok çeşitli şeyler ekmişsiniz.

isminiz nedir amca?

65 A)benim ismim **muhiddin**, bunuku da **ğalib. muhuddun özölu** soyadım. **ğırıggale**'dā oredmeniñ adı da **haķan**, yüce haķan var ya, yüce **haķan özölu** yanı. üvėyölu daı. seniñ aslıñ nereli?

hataylı.

A)**hatay** orda ne oldu şe, **surie** orie geliö mu daha, **surie** orie.

geliyorlar, biraz geliyorlar, biraz duruyorlar.

A)seniñ ismiñ ne oredmen?

70 **ahmet.**

A)babamıñ adımış ha. bu dünyada oredmenim, bu dünyada kimsie kótölüg yabmıecāñ hağğıña razı olacāñ, iyilig yapacāñ, hağ yēmıecāñ, haram yēmıecāñ, gō yabmıecāñ, ahmedi mehmedi bağmıecāñ bu dünyañ eyi. öte dünyada Allah ģayırıla.

çocukların birini öğretmen yaptın diğerleri ne iş yapar?

- 75 A)öteki biri **añkara**'da, biri **gúmrüg baǵannı**nda, dörd ölüm var dörd. biri büyüğ şehirde belediē otobüsü sürıo, biri de öredmen dörd. dörd de gızım var, hebsi de şıedeler. ğocalarınnan evliler, ğocalarınıñ işi ğücü var. emeĝlisi var şeyi var, öle. kimse yoĝ. bir ğocaĝarınen benim.

yaş kaç?

- 80 A)yaş yedmiş beş, bunnan iküc sene, yedmiş sekiz yedmiş doĝuz bunnan.

arkadaşsınız.

A)arkadaşıĝ, ğomşuyuĝ işde ne sayarsañ say.

B)ben seĝsendeyim.

- 85 A)ben de işde, yedmiş altı, yedmiş yedi. ā öliog. daha da dünya şıē baĝ. dünya telaşesi var, dā çid sürecāñ.

o da bir meşguliyet.

A)meşĝulied de gözümüz kesmiö ki, gözümüz kesmiö ki. ben şindi ĝece tarlie ĝedecām de araziē ekin biçdirecām de romorgu dolduracām da getirecām eve. gice gözüm ĝórmesse, meşagĝadli iş. aha seniñ arabıē çatallı matallı ĝóriom gözüm mesela.

- 90 B)göz görmemezlig tüme bedel.

A)sıhad öle.

B)eliñ dudmiö, ayañ dudmiö.

- 95 A)aha ben şurdan kidleden amelıēd oldum. amelıēet oldum gine üredi. ondan sōna ahcıerimiñ yarısı ĝuru. tomarafi çegdirdim, bilgisayarlı tomarafi çegdirdim, ahcıeriñ yarısı ĝuru dıö. öle idare ēdiog solıo molıo. öleligle olıo.

Allah şıfa versin. cami açık mı?

A)camı bilemiöm, açıĝ heralde.

hoca var mı?

100 A)hoca var ya, yoğ. köde yoğ. bir yere gófevli gèddi heralde, ya bir gezmie gèddi...
arabaniñ marķası ney.

klio. reno klio.

A)dış yapısı mı bu? capon mu bu?

italyan oluyor ama türkiyede monte ediliyor.

A)parça geľo ordan, burda bālġo.

105 B)araba gendiñ mi.

evet...

A)burdan **gavırğalı**'niñ içinden asvatı boyla, ileri varınca **sarimbey** zaten oraya varınca dışından geçġo ya yol, köye caminiñ yanına girince herkes ordadır şimdi.

teşekkür ederiz.

110 B)ğúġe ġúġe gèdesiñ.

III/44

SÖYLEYEN: A)Rıza Çevik, 68 yaşında; B)Zarife Çelik, 55 yaşında; C)Döndü Çevik, 62 yaşında.

DERLEME YERİ: Sulakyurt, Hamzalı kasabası.

- 5 DERLENEN: a) Köy Hayatı, b) Günlük Konuşmalar.

buralara parke mi döşeyecekler?

B)hē, döşölar. bön de şey ya, gēddiler adamlar.

- 10 C)taş döşölar döşölar da gēddiler būon heralda, yorulular.

nereden geliyorlar?

A)ğırığgale'den geļölar, şu daşı mışı **ğırığgale'**den getirölar.

belediye mi yaptırıyor?

A)belediye yabdirö, beledie.

- 15 B)şieñkini sadiñkını döşömuş būon de, **kázım ā gil'**iñ sadiñkını. şiemiş altı çocūm var dïömüş, şiemiş aynı ğarincakine gimi deli bıydıĝ bişiemiş.

C)dudugil'dā mi

B)hē,

B)nīe delîmiş, āleniö işde

- 20 **domates de iyi boy atmış**

B)domatesim ēyi dāl, ēciĝ kötēcig. ısıcaĝdan mı yerinden mi kötū olïo bilmïom, bu yıl.

C)bacı nölacaĝ dör bēş senedir ekiö aynı yeri.

C)dā bildir egdi bi de bu yıl. bir bildir, bir bu yıl.

A)**döne gadın** ağılñ çalıñı senıñ. bi bildir bir bu yıl.

25 B)ondan diyal, ondan. hani bir deli yāmır yādîdi ya. aralıqlarıñ şünü burıe doldurdîdi ya. ilaclîdi ilaclı. ben ecig ondan bilîom.

C)sen niye goyurduñ?

B)yokarı aralıqlardan gelen sū. öne mi geçim? öte yannı açdım, bura açdım, **osman** ā'nıñ orayı açdım. aralıqlardan gelen su, aralıqlardan.

30 **kabak hangisi yemeklik kabak mı?**

B)hē, yēmeglig ğabağ.

onun beri yanında ne var?

B)beri andağı bamıe, ötiandağı badlıcan, biber fasilıe egdig.

35 C)her ğapınıñ önde bōle var, her ğapınıñ. şindi heb, zebseler bahceler ğapılarıñ önde olıo.

bu civarda başka hangi köyler var?

B)aha, mesela ğarşıda **yēşilli** var, onuñ daha öte tarafda **ğavırğalı** dērig o var, **şahlı** var. uña aşşa dolu var.

C)aşşa aşşada **sēlim bā** var. **sulağyurd** var.

40 **buraların konuşma şekilleri farklı mı?**

C)bizde aynı canım hēc farkēdmıo. tanıdımız koylernen aynıg,

B)**kurdler**'den hariç. **kürd**'leriñ dili bişi annaşılmi, yokarı var şōle.

A)onnar **sulağyurd**'uñ üsdünde, o kōler. **kürd** yoğ bizim yakınımızda da,

C)**sulağyurd**'nan **ġırıġgale**'niñ arasında da.

45 ...

C)hepimiz **türg** bayrānıñ altında dālmig.

B)héc ayırım yog.

C)biz televizionnara bakïög, ayırdmëdïög ölen esgerlere delïolïög. ālamadïmız gün olmïo, yazıg olïo. farglılıg var mı? esgiden bir aynı adamdan gelme işde.

50 A)şu insannar bağ ben **anteb**'de de asgerlig yabdım, **islahe**'de de yabdım. aynı **anteb**'iñ ğazası **islahye**. asger dïence hor bakallar. heb ğaçagcılınan geçinïollar, **surie** ğarşılarında. ama **anteb**'e gelince canını vëreceg asger dïen. ğórdüm ben bunnarı. **islahië**, **anteb**'iñ ğazası. **anteb** asgeri bārına basar. yirmi sene asgerlig yabdım, **anteb** ağılıma gelmedi, ya di bakalım. öyle işde.

55 C)ben seni su sulamïe ğëddi zannëddim.

B)gidecādig de ecig ısıcağ dïen.

C)sāad āşam oldu.

B)ġızıë toblïecāmiz şïemiz yog, hemen bëş dağgada sulïeg gelirig.

60 C)hemen geleydi, belki ben ğedmezdim. şïe fasilië nïe yog toblanacağ. hanı var da dā tēze.

burada en iyi ev sizinki galiba?

B)bizim bura hē, işleg yol oldūndan köyüñ midanı burası.

B)nası geldiñ tanïebildiñ mi bu yolları, köyleri tanïebilïoñ mu?

65 **harita var, haritada yazıyor, bir de navigasyon cihazı çıktı son zamanlarda, ismini yazıyorsun mesela hamzalı, o seni götürüyor.**

...

B)acig nohud var orda çıġmam Allah çıġmam dïö. hemen şuram padladı, ġī. ellinen. acıcığ haymalığ yabdı ben de ecicig yoldum bura ğadar da, öldüm. yarın zabah yolım, dokülïo.

70 ...

C)şëy, **nëvşër**'limîm dëdiñ, **hacibëğdaş**'dan yana?

kırşehirde çalışıyorum, hacıbektaş yakın elli altmış kilometre.

C)kesğin'ı ben górdüm, gırıggale'niñ öte. haydarsultan'a giderken içinden geçöğ.

haydarsultan'a da gittim ben.

75 A)esgiden ecig górgüsüzdü ora ya.

şu an gayet iyi.

A)medenñet geldi.

C)haydariñ sultan'a gacışolar.

C)ğarī, **haydariñ sultan'**ı yiyolar, yiyolar. çığ, çığ. ikün yaddım ben orda.

80 A)esgiden çoğ giderdi bizim kōlü oraya. başı ārı, sara dutan, bilmem adā olan.

C)şimdi şıddi gaylan gapandı dēdiler ya.

B)birbirlerine bi bārişîlar, ğurban çoğ gelî ya.

C)bacı onnariñ ayırımı olmıo ki.

B)olıo, ğız olma mı olıo. birbirlerini yıolar oranıñ parasınıñ uçun.

85 **paranın girdiği yerde her şey bozuluyor işde.**

B)hē, anayı ğızdan ayıran para.

C)zehreye kin gēdmiş dūne **elif** de gēdmiş mi?

B)elif gēdmiş heral, **haydar** burda ya **elif** gēdmiş.

B)hā, **eminegil'**den de gēddi mi ki?

90 C)valla, **zarife** bilmıom, **éminegil'**den giddi mi gidmedi mi

B)serpilgil dün zabah çıgmışımış canım.

C)serpilgil'iñ arabasında sen sormadıñ mı **serpil'e**?

B)serpilgil'iñ arabıya sündüs, kèrim'nen kezban, üş de onnar anca alıya. o şindi uzağ
yol fazla bindirebilir mi?

III/45

SÖYLEYEN: Ali ... , 69 yaşında.

DERLEME YERİ: Sulakyurt, Yeşilyazı köyü.

DERLENEN: Günlük Konuşmalar.

- 5 köyümüz yedmiş segsen hane bişey yaz burda içamed eden. dışarda işde gençler bir dafe hic ğalmıö, beni iki olan var, iki ğız var dışarda. heb bir ğarıgoca ğaldı yanı gençlerden beg kimse ğalmadı. ...şiesi, o bile yazın yapıö, ğışın ğedö **añkara**'da **ġırıġgale**'de ğaliö.

yaş kaç oldu?

- 10 ğaç dersiñ şöle baġsañ bir.

yedmiş.

üzerinde var mı?

yedmiş beşi geçmez.

ġocaddiñ bizi la, admiş doġuz yaşındiem.

- 15 **ama ben ilk önce yetmiş dedim, bir yanıldım.**

köyümüz büyüġ, camimiz tarihi cami. imamımız da yödu dün geldi daha.

şu çocuk sonradan mı rahatsızlandı?

yoġ, anadan dōmadan. yā Allah yardımcısı olsun.

başımıza ne geleceğini bilemeyiz.

- 20 öle tābi şurdan ġalkıġ şurdan yıġılıcānı ne bilicāñ.

III/46

SÖYLEYEN: Rabia Köksal, 65 yaşında.

DERLEME YERİ: Sulakyurt, Akkuyu köyü.

DERLENEN: Köy Hayatı ve Hastalıklar

siz bu köyden misiniz?

5 hē, bu köydenim.

rençberlik mi var?

hē, ireçberig, bi işimiz de yoğ. dē ortāna vērōğ şindi icarı var.

artık bizden geçti mi diyorsunuz?

hē biz ireçberlig yabmōğ da icarına vērōğ iyle, çocuğlar yapıō.

10 **kaç dönüm var?**

valla dönümüne ağılm yēdmez, ukumuşlūm olmayınca bilemem.

yüz dönüm falan var herhalde?

yoğ yüz dönüm beg yoğ.

ne ekiyorlar?

15 buğda.

ayçiçeği gördüm gelirken, siz ekmiyor musunuz?

oralar ekī, bizim köyde yoğ ayçiçā hēç. eken yoğ. gelen. şē de ekinni ekīō herkes ğapısında moturu var, çekī ğarajına.

uğraşmıyorlar?

20 hē ūraşmıyollar, ōle şıyle ūraşmıollar.

kaç hane var köyde?

hanesi çoğ da adamlar durmıö. hane çoğ canım.

yaz kış oturan otuz hane var mı?

- 25 yoğ otuz yoğ. yirmi yirmibış. iële bişiele var. bizim cem evimiz var ya başğa bişiele
yoğ. cem evine de gelen bile yoğ. yani adamlar yoğ dèmeg getirdim. iküc gişi var benim
gimi, onnar da işde kimisinin malı var kimisinin davarı var, onnan āleniö, ömür gečiö.
hindi yapılar hepisi yapıldı, dayre gimi ev yapıolar, herkeş goyan gèddi. yoğ şindi, şerli,
şere alışdı gaylı. durmıö köyde duran yoğ.

bahçelere ne ekiyorsunuz?

- 30 hiş de bişie egmıöğ. aā bunu sābi hasdalandı gèddi, huzurevinde yatıö.

domates falan ekmiyor musunuz?

ekenin çoğ.

ne ekiyorsunuz, domates, biber, patlıcan?

- he onu eken var. biz ekmezdig. çoğ ekenin suyu da çoğ. hani adamı da çoğ. bizim burda
35 kimse yoğ. hasda. hasdalıg çöāldı şindi ğardaşım, nèrden geldî bellisiz. aha dizlerimde,
şu genşlîmde dizlerimden yirimıöm. şurdan yirirkene yıkılıöm. gendim aha yirimıöm
şükür dizlîmden pèrişanım. yolu yürüdmıö baña. oturursam biş yoğ, yatarsam biş yoğ.
hasdalıg nèrden geldî bellisiz.

romatizma mı, başka bir şey mi?

- 40 amelidlig dèdi, ölan aňgara'da hasdanede çalışie

menisküs mü?

amelied èdeg dıö, neyse diz ğapağlarında.

gerçi çok kilon yok, riski de yok.

- kilosu olmiënnerde de var. bizim şindi şu evde kilosu, gendini gorseñ yiriemiö, ameliet
45 oldu iy olmuş. ğışın oldu, gosderiö yanı. dizi şurdan şuriçe amelied. iyi oldu. nasıl yirio

eskikinden iyîm dîo ya. olannar da, hani adamına gore mi doğduruna góre mi? doğdur acemi mi gelmiö, bilemeñ ki.

köyün eski ismi de akkuyu muydu?

ileydi, eskiden de ileydir, ağguyu köyüdür.

50 **kuyu mu varmış burada?**

ğuyu var aşşāda. ğuyu varımışdı, ā ğuyu köyü démişler. ğuyu varımışdı, ā ğuyu démişler esgiler sahar ki.

siz türkmen mi avşar mısınız?

türgmenig.

55 **bu köyden misin, başka köyden mi gelin geldin?**

aynı amcamıñ ölu. hîi başğa yêrden gelmedim, ā şu **çorum**’dan geldi.

köyde kaç ev var?

şindi öle çoğ ğalmiö, insannar çö da góçio. bu yıl da dā çö góçer. bēş altı ev ğalır, sede bunnariñ davarı var, sürüsü var. bizim amcamıñ evi, biz de burdayıĝ adamınan, gendimiz bi ināmiz var. onuñ katı olıo. şurda da bēş altı ada sūan var, bēş altı da marul var. herkeş heb bizinnen bir. beñze de dîö, bize de dîö. dayramız var üş tene, bizi de dîö aha geliñ dayrāñızda oturuñ dîöler. bunu görmüssüg. dōru dōru. aha yaşlandı iki ğişi, aşşa şu yan geçede mıĝdariñ evi var, şu yanda, şu yan geçede evi var. mıĝdariñ anası babası düşdü, i şindi çocuĝları, bēş dene ölu ğızı var emme, è o dîö ben nası bakîm işdeyim, o dîö ben nası bakîm burîe geleg dîolar, è köyde de **añkara**’da da evleri yōmuş, ev mi yoğ dîolar. ayrı bi ev olsa. admışbēşlig alîolar, hani èyle, bağkurly sigortalı dañler. nîapağ burda dîo, çocuĝları bakıddı ÿè kötü. doğdıra götürdü ÿè kötü geźollarmış. mıhdara öle dîollar. herkiş hep ÿèyle. āā şurda ben yokarı oturamıöm. çıkamıöm merdüandan inemem çıkamam dîên aşşāya, iki malımız var dēdig malımız çōdu o zaman, malımız var dēdig, dōrd bēş deneydi o zaman. ben ènib çıkamam aşşāya. aħırı samannıĝ aħırı yabdırdıĝ aşşāya. ben ènib çıkamıācām burdan, sūd gōtüremem, su gōtüremem dēdim. su yōdu ozaman yēñi sular, geçen sene geldi sular. aşşayı, malı

giddig. şōrda benim babanıñ evi var yapıldağ yēr, ordan ġapı_açdıġ. orıē dıġdıġ da
malları buraya da ev yabdırdım. usda da dudduġ. ĩē kötū oturıoġ on metire. gelin de
75 hasde, gelin de havaslandı, yabdırdı da, ġanser dıē, ġarnı şışıē, üç oldu amelıēd olması.
bi dā dıōmuş doġdur, onuñ üzüntüsü var işde, çocu da olmadı geliniñ. seniñ derdiñ
baña bāzemez, benim derdim saña bāzemez. benim babam da evlendi. üsdüne benim
anamıñ üsdüne getirdi. bizim aġlımız ēyice yētiō. üç çocuġ benim anamdan var, yēdi de
onuñ çocu, ġarıdan var, çocuġlarınan kötū dālig emme, anamnan nenem birbirinnen
80 geçinmedi, ayrı oturdular. üzüntüsü bizi yordu. şindi, zor oluyo, onda başıma geldi.
hindi ikisi de giddi emme, işde babam pērişan. bu ezde oña yanıōñ. ġıza ecig, ġocası
öldü, ġızıñ. gendi de admişbēşlig alıō, benim babmıñ oña bakıō ġız, benim bacı, güccüg
bacım bakıō. üzüntüsü olıō işde, bağmayım diseñ, anama bağmadı, bize gün
gösdermedi babam da. benim babam üç köyüñ hocasıdi, imam hocasıdi, çoġ bilgilıdi.
85 çoġ bilgilıdi, çoġ bilgilıdi. durmadı eñi soñu işde giddiler emme, nıapacāñ sorıom, ille
dıōmuş varım yokarda oturım dıōmuş. benim burda. mayış alıōdu, nasıldı, nasıl, nasıl.
gendi durmadı. gendi irād yērini bilmedi durmadı. iyi bakıōdüm ben burda. gel dur
dēdim eviñde dur. bakım ben. durmadı. ġodu giddi añġarıē. bıldır da işde ġızlar ĩē kötū
ilgilenıō, bir ev duddular ilgilenıō. **Allah** ele ayā düşürmesiñ. hocaydı, ġıymatını
90 bilmedi, nasıl geliri varıdı. bilgiliydi çoġ bilgiliydi. nēriē varsa, cenazede de, şıēde de bu
nasıl hoca dēllerdi. çoġ bilgiliydi oñudmuş babası. babası da hocaydı. çoġ bilgiliydi
babam emme, gendi ġıymatıynan durmadı. ġarılar ölünce ġafayı yēdi.

III/47

SÖYLEYEN: A)Veli Keskin,71 yaşında (Yağbasanlı köyü); B)Ağabey Şahin, 68 yaş.

DERLEME YERİ: Sulakyut, Ortaköy köyü.

DERLENEN: Köylünün Ekonomik ve Sosyal Problemleri

5 kız alma verme nasıl oluyor; ne ekiyorsunuz, ne biçiyorsunuz?

A)hā şindi orġe gelelim. kız Allāñ emri ben bu adamıñ ġızına dūr geliom, yētişise. alırıķ vēririķ dūn yaparıġ. olan ġızı isderse, ġız olanı isderse. şindig baġ şu teker büyüġ, o da güccüġ tekeriñ arķasında ġedġö. şindi biz şe uyġunuġ, ne dġem saña mesela; güccüġlere. güccüġler bġöġlerden aġıllı. bġöġlere dġö ki siziñ aġlıñız yēdmġö, figriñiz yēdmġö. benim ġızım nasıl olur da benim isdedġme varmaz da. ben āñ bāñ öluna vērecām.

B)o esgidendi.

A)kemaliñ öluna vērecām.

B)o yoġ şindi ā.

15 A)yā,

B)ölum kimi isderse oña varacaġ, ġızım isdese. yalıñız on sekiz yaşını bitireceg. bir ġız om bēş yaşını vērmġ şindig. 'evelerden bizim burda öle.

A)hā, şe gelincig; ne ekildġne gelincig, çoġ sıkıntıdayıġ. şindi aceba poltikaya girmiyelim de Allah hayırlısını vērsiñ, hokümet geleli, yanı hokümet geleli, hokümeti suçlamġalım, hokümet çoġ ēyi, çoġ gözel. yalıñız şe baġ. ġırsal kesime baġmġör. mesela bura ġırsal kesim. bizim burda, hēc yoġdur, nġadirdir on dönüm om bēş dönüm tapulu yer. benim orda ele alırsaġ var ya bir kişiniñ yüz dönüm vardır, elli dönüm vardır. yanı heb bizimki babadan aTadan ġalma dededen ġalma, sürmüş zamanında biz de ekib biçioġ. hā, şindig dġö ki devled ben dġö şe vēriom. ġúbre bahalı, mazud bahalı. biz bu tarlalara icir misil vēriog, baġ olmaz. alan yerler icir misil vēriog. şindi tegrar biri dēdi ki satacām. benim duyu aldġm habere göre segiz ġayme dġolar. ben de dġom kine segiz ġaymeyse selam söyle başbaķan gendi gelsiñ alsıñ buraları. başġa türlü alacaġ durumumuz yoġ.

çünkü oñ dönümü segsen milyon. òle mi bu tarlayı nası alıoğ satın ğarnımızı zor
doyuroğ. şindi nası geçiniöğ burda. geçindîmizi sölîelim. ben gendimi ğonuşım. ölüm
30 bañğa alıo, olmadı, ya, babam da alsıñ. ya, gelin de assıñ. noldu o da, bir bõle geçiniöğ.
tarla da bu sene de ğurağlığ. ekin de yoğ, ekin hēc yoğ. yahu ğardeşim, şindi bu
hökümede dıecem. sen nıapecāñ, zengin zaten zengin olmuş. **adana**’da, **ğonya**’da biñ
dönüm arazisi var. adam egmese seniñ parañ yetıo ya. şindi saña misal olarağdan
benim amcamıñ ölu var. yüz dönümü var hēc egmiö, tarlalar boş durıo, paraları alıo
35 yetıö. gendi **añgara**’da işde. mesela sen müdürsüñ. öredmen seniñ ğadar mayış alıo
mu. almıo. ben de dıom ki argadaş o adamıñ biñ dönüm arazisi var. biñ dönüm arazisin
eker yıllığ kırğ biñ dönüm ekini çıkar. sen bunu ne ğórıoñ yā. sen bunu ne ğórıoñ, fağir
nıapacağ, ğırsal kesim nıapacağ. işde daha adamıñ getirdi ekin. bu adama nasıl
geçineceg. bañğie mi vèreceg, mazuda mı vèreceg nıe vèreceg. şindi bu hökümed belki
40 iyi işleri çoğ, emeglîe şuña buña îe çoğ. amma, ortadireg dıen bişîe vardır. orta dirā
temamen batırdı. birisi dèdi ki Allāñı severseñ sayın başbağan, zirād bañğalarına var,
çidcî bir halın sor. zirād bañğalarına var, çidcî bir halını sor bi yāv. dèdi yāv, ayıb bi şîe
diyal. çidci nası geçiniö nası olıo. sen kime vèrıoñ parayı vèrıoñ da kime vèrıoñ. parayı
vèrim dıo ben. şindi başbağan dōru. sade bağ, bizim milledvekilimiz varıdı, bağan şindi.
45 **kesgin**’ni... dèmiö ki argadaş, sayın başbağan ben **kesgin**’nîm. **kırıggale** milledvekilîm,
benim yörem kırsal kesim. benim kıoyümde arazi, kıoylerimde arazi yüz dönümden
yoğarı çığmaz. üç yüz dönüm arazisi varsa adamıñ yüz dönümü şîe çığmaz. bunu vèrıoñ
da kime vèrıoñ. bir başbağan bunu bilmez ki, bunu kime vèrıoğ dèmiö yāo. ‘ha, **ğonya**,
adana, **mersin** dōru. adamlara dıo ki, benim **mersin**’de arkadaşım var. para isdeseg biz
50 egmeg dıe, biz geçinirig dıe ya. benim biñ dönüm arazim var. hèsab èd adamıñ gaç biñ
dönüm arazisi var, gaç millar şe alır. orda bir yakın kıoy, **hamdi**’niñ ölu. oñ kıoy var,
içinde bir kıoy var. bir diregdör aldı, tarla parasınan. è canım bu zengine hizmed èdmeg
dıal mi. şindi höğümede oy da vèrdim, baña bağ il genel meclisi üyesi yîenim de. didim
ki size oy vèrmeg dōru dıal. vèren elleri kesecām ya, ya bitig ya bittig ya. ha, yarin ne
55 yüzünen geleceg bunnar bilmem. ha geliller, adam dıo ki yāo ben çidçie şunu yardım
èdiöm; ordan bas bas barıö. nen çidçie şöle yardım èdiöm. yāo ğardaşım, ordā
milledvekili dèmiö ki kime vèrıoñ parayı ğardaşım. şindi şuyu var **ahmed bey**, başıñı
ārıddım. aş, doğıñ hağından ne bilir. tam adamına deñg geldi, aş, doğıñ hağından ne
bilir. ben kendim de güddüm, ölüm dèdim yavrım, aşşa ğèddig çoban dudduğ aha bu

60 adam da var. çoban ne dèdi, altı millar. o da hağlı, o da çoluğ çocuğ bèsliceğ. o da altı millardan aşşā durmiceğ. altı milları vèirseg, satı bizim ikūz davarımız var, yüz elli guzumuz var. altı milları vèiriseğ altı da ğışın vèicig, on iki millar. on iki milları saddı mıdı, ğoyunu ğaça satıcığ bilõõ mu? yèdmiş ğayma. eñ èyi ğuzî günāñi çekîm segsene saddım, o da seşdi de ğótürdü, arabë ğoydu. yā ben davarı saddım, bi dava yèdi sekiz
65 yüz ğayme èdmesiñ mi ğoyun. ya argadaş çadlicām ben, nasıl çadlamañ. ben davarı saddım ğoyun yèdi sekiz yüz millara. ben ğuzū segsene sadmasam ğuzu dörd yüz millara. biz ğazanamadıĝ da ehbablar, ğomşular ğazandı. satı kıyün de davarı ğalmadı hebsi saddılar. ğaş davar var siziñ kıyde?

B)bir hacı ... davarı var başĝa yoğ.

70 A)bizim o geldiñ kıy var ya üç biñ davarı vardı, üç biñ davar. demirel'iñ gününde üç biñ davar. şindi bizim o kıyde üç yüz davar var.

B) o üç yüz davar da bir teg kışide var.

A)o da yabmaz da bi yère gidmõ.

B)zaruri yapıõ.

75 A)zaruri yapıõ, ireçberlig hēc yoğ. çalışmë de ĝedmõ, çalışmadan dõ, davar ĝüdîm daha iyi.

B)satõ bēş on õlaķ onnan ĝendini ĝeçindirî.

A)malcılığ èyi ama yapamõğ argadaş yapamõğ. eved müdürüm, bizim derdimiz bu. araşdırmacıseñ, ilan èd, başbaķana mı vèrecāñ milledvekiline mi vèracāñ, beni de, baña
80 bağ, benim de adımı vèr. başbaķana vèrmesseñ namerdim. tè başbaķana giderim. ne dõõ baña dõõ dèrim. beni yimez, derdimi ĝonuşacām argadaş yāo. çārsiñ dèr sen çidcîmissiñ, yèdmiş yaşıdayım, hacı adayîm ĝismed olursa, baña bağ, ya sen nièddiñ de benim araşdırmama bu ĝadar derd yanmissiñ derdiñ ne seniñ dë. dökîm derdimi o da dinesiñ. beni ĝuvacağ dīā ya. kime vèrdîni sõleyim. ben orë gidsem, **kesgin**'iñ
85 milledvekilini çāddırrım başbaķan'a. aha bu dèrim kıylerden oyu alõ, şavşāğ yapıõ, bizim derdim. hoca në yoğ şindi saña soriõm. bu kıylerde hoca në yoğ. başbaķan imamhatib mezunu dīā mi? peki başbaķan imamhatib mezununu yètişdirdîni

antelye'de, vallaha bağ böle dǎalse şu kǎoň günān çekīm, **antelye'**de ġavġa yabdim, bu başbaġan yēni geldi sene oy da vėrdim o sene, o sene oy da vėrdim, ilg geldī sene oy da vėrdim; yǎo dēdi başbaġan hocalara yardım ēdīō ya dēdi. biz müslūman dǎal mīġ. amma nērde hocalarımız. **kırıġġale'**de otuz dene, **sulaġyurd'**da on dene. **yābasan'**da hoca yoġ.

B)yā bizim cami de boş durīo.

A)otuz iki kǎyde hoca yoġ. şindi arġadař, dayrede ġarřılařdım, esgi arġadařıñ ōlu hoca, nǎpioň ōlum sen burda dēdim. ġaymaġamıñ kátibīm dēdi. ne, ġaymaġamıñ kátibīm dēdi. nasıl ġaymaġamıñ kátibi olīō dēdim ya. ne yapīō ya, kátiblig yapīom dēdi. ya bu devled dēdim sizi kátib ol dīe mi oġuddu dēdim. ya, dayı bizim iki sene hizmetimiz var dēdi. ē, iki sene. ondan sōna, isdedīmiz yēre giderig dēdi. ya, ōle mi. ōle. haġlısıñız, haġġaten ōleyimiř. asaled tasdig olana ġadar hoca durur dēdi. asaled tasdig olunca dīō, devled ġarışamaz dīō. ya? isdedīmiz yēre giderig dīō. o zaman dēdim devled size māřı nīe vėrīō dēdim... řu duruma ya. tam bir buġuġ senedir hocasızıġ. bir hocayı getiremedig yǎov.

B)veli, veli şurda iki ġúr ġaldı ben oruġ dutacām. Allahü egber,hani. Allahü egber dīe bir ezan oġien yoġ

105 A)iki ġúr uġun hoca lazım deġil, bize her ġúr bēř vaġıt hoca lazım. her sād bēř vaġıt hoca lazım. on dene hocası var, on dene camisi var. ulan biřē dīecām, cuma olmasa **sulaġyurd'**uñ adam bulmazlar yǎo. kóler olmasaydı, adam bulamazlar.

B)'ha, cumasız ġed baġalım o camide ġaġ ġiři var. heb iġgi iġiolar, bālarıñ içinde heb iġgi iġiolar. o camīe gelir mi.

110 A)baña bağ ali, o gendi sorunu. iġeller iġmezler, o gendi sorunu. namaz ġılacāsaġ müslūmanısaġ hoca řart.

ġoluk ġocuġun eġitim iġin de.

A)řindi mesela, eveli řōleydi. řindi oġul biddi. nǎpiōdūġ, ġocuġları hocīe ġónderīoduġ. hoca iki, üř, dōrd ay da hoca okīodu, o ġocuġlar bilgili olīodu ya. hēc olmasa... benim
115 ōlum imamhatib mezunu, torunumuñ biri imamhatib mezunu, torunumuñ bu sene

birini vèrdim ğaşdı. onu dudduramadıĝ. birin dā vèrdim. ha, elhamdülillah müslümanıĝ.
'ha, noldu, ğaşdı ya, hēc olmassa šě belledi. **ĝuran** okumayı da belledi, dini bakımını
belledi. šindi hatirle **ahmed bey**, bizim emsallerimiz de böleydig. bizim kıóylerimiz ufādı,
hoca yōdu. ben yazî dışdan belledim. bu a be ceyi davarıñ arķasında belledim.

120 ğobannıĝda belledim.

B)bizim zamanımızda okul yōdu.

A)hanı hokūmediñ canı yōdu. ama ğoĝ šükūr hōkūmetiñ canı var, ĝudratı var; bas bas
barıo, imamhatib yėtiřdirıom, şu ĝadar hoca yėtiřdirıom, kıóylerde hoca yoĝ. bizim
hocamız var, bir buçuĝ senedir ñě giddi orě. ben gidecām orda ĝardařıma yardım
125 ēdecām. Allah Allah, řuna baĝ ya. ĝardařı varmıř da šě yapıomıř da ñeti varmıř da,

B)aliyo devleddem mayışını devledden alıo, ĝedıo ĝadařına ğalışıo. yāov ben yariynan
şurda bēř altı ĝún ĝaldı, oruç dutacam. cami burda boş duruyor, hani imam. yoĝ. benim
ābi öldü, bir hafda oluyor. imam bulamicadıĝ yāo, bi teg imam bulduĝ, biteĝ. bēř imam
gelecā halde bi teg imam bulduĝ bi teg. o da **añķara**'dan geldi.

130 A)o da arabasınen geldi. ya, šindi müdürüm, madem burda ĝórev almıřıñ, ĝünahda
ĝalma buna bi ğare bul. bi dafa asıl šě o, bařda šě ğaldır. hocalara šě ğaĝsın bi dafa.
asıl tesd oldu mîdi isdedîm yere ĝederi kaĝsıñ bi dafa. sen bēř sene **ortakóy**'de duracāñ
mı duracāñ. addıñ yerde duracaĝ.

B)ōle bi ĝanun yoĝ işde.

135 A)eveli ĝanun bōleydi, bu ĝanunu bu deñiřdirdi.

B)deñiřdirdi, bu deñiřdirdi.

A)eveli ōleydi, addıñ yerde durıodu. bizim kıóyde **ahmed bey** yēdi sene durdu. tam yēdi
sene durdu.

B)ama šindi isdesem durrum dışo, isdesem durmam dışo. ā bāyınan atışma yapıo, aha
140 ben ĝedıom dıřo. šě dıřo ki, **imamōlu köyü** var, vardım dıřo; namaz zamanı geldi dıřo.
orda segiz on dene hacı var. hacılar heb geldi camiē namaz ĝılacāz dışo. imam da var, ula
hoca hoca, hoca yoĝ. hoca bāřıoĝ ĝeliom dışo, ses ĝeliō, hoca yoĝ. bir baĝdım ki dışo, sırt

üsdü yadmiş imam afédersiñ dǎö, ayağ ayağ üsdüne admiş, eline bir cilet almış, cileti aş
da yăov gelǎom, yaho gelǎom, sen gèt hele gelǎom dǎomuş. ulan sād geldi, namaz
145 ğılacāğ. o hêsab. tartışdıydıĝ dǎö, iki ğún sōna baĝdıĝ ki dǎö, ben gidǎom dēdi dǎö. ne?
tayınım **añkarie** çıĝdı ben gēdǎom dēdi dǎö. ğaldıĝ dǎö, tam bir yıl ğaldıĝ dǎö. siz hocinen
tartışǎöñüz dǎe tam bir yıl bize imam vērmediler dǎö. 'heh, haydı baĝalım. ula ğurban
ben saña gel camġe namazımızı ğıl dēdim dǎö. sen burġe ğórevlisiñ dövled saña para
vērġö. sōna hēc olmasa vicdanıñ acışır yăo. gel de namazımızı ğılalım sen de ğıl biz de
150 ğılalım. hoca sen nǎapiöñ, öle harbi işiñ varsa, biz kendi kendimize kılarıĝ. cilet atǎö,
ayağ ayağ üsdüne admiş, sırt üsdü de yadmiş dǎö. āçlara cilet atǎömüş. bizim burdaķı
imam iki dene kıızı var, kıarinen kıızı ğóńderdi **kırıĝgalie**, bir hafda durdular. şindi bize
cumayı ğıldırıyor, tırrıd arabaya biniyo; hoca nērdesiñ? pērşembe ğúnü gelirim. bir
hafda mı iki hafda mı öle idare ēddi, ben gēdecām burda durmġecām dēdi. yăov hoca
155 ēdme, ğadañ alġm, ğurban olġm, sen biliñ, yoĝ, gēddi. üç yıldır dōrd yıldır dā imam
geleceg bizim burġe. ben çocuĝ okudacām dġeregden gēddi, üç yıldır gelmedi, dōrd
yıldır gelmedi.

III/48

SÖYLEYEN: A)Mustafa Karamızrak,72 ; B)Naciye Karamızrak,70; C)Cevriye, 60 yaş.

DERLEME YERİ: Sulakyurt, Yağbasan köyü.

DERLENEN: Günlük Konuşmalar ve Köy İşleri

5 A)yördo o yanna goyuñ da hoca yësiñ.

B)bizim koyüñ imamı mı olacağ, hoca.

A)yōg da araşdırmadan gelio, bu da hoca.

B)ğaşınnan nîë, Allāñı al, yë. hëc şîedme.

A)egmā yë, tablayı da al, egmeg ëd gayrı.

10 B)burda mı hanımıñ?

hanımım memlekette de salı günü gelecek.

A)āzı dūalı adamınan yëmeg yiosuñuz da dā ne isdiñosuñuz?

tuz var mı?

B)'soñgúl, duz getir. duzunu āsig ëdmişig. bu da bizim ğardaşımız, yavrımız.

15 C)bizim yavrılarımız da şindi bunuñ gimi ğurbed ëllerinde.

vallā burada iyi hocalıg yapırmış?

A)'hë, burda õle. hocamız bizim, gelen hoca menmun olıo zaten. bu yıl hocasız çoğ durduğ. hocasız bu yıl çoğ durduğ. şindi gelen hoca burda ğëdmeg isdemio, hocaları severig.

20 A)ayranı goysene,

B)pilaviñ bōrüne goy ayranı.

A) salı gúnü mü pëşembe günü mü hoca geleceg de hazırlıg yapıog. müfdî rādsız ëddig, añğara'yı rādsız ëddig. bize hoca vëriñ dëdig. ë, bizim gayınıñ õlu il meclisi üye

hökümeddekine, bize hoca vèrmiyön mu dèdig, hükümete gèddig. milledvekilllerine de
25 çaddig, è tanidig. bize hoca vèrmioñuz dèdig.

burası türkmen mi, yörük mü.

C) garişig. **kurd** de var, **türg** de var.

kız alıp veriyorsunuz.

A) o ayrı canım benim anam **kürd**. zamanında, melez yāni. **türgmen** de var, **kürd** de var.
30 bura zatı **yörüg** olaraq gelmiş zamanında.

buralarda hiçbir sıkıntı yok.

A)tābi, tābi. bizim bu **sulağyurd** yirmisekiz pāre, sıkıntımız yoğ. alevisi de var, sünnisi de var, hepisi var. fakad, sıkıntı yabmazlar. alevilernen de argadaşlarımız vār, namaz gılannar da var alevilerden.

35 **Allah fitne sokmasın**

A)tābi, tābi góřioğ başga yèrleri de. **esed**'e bağısene ne yabdı, duman èddi her yeri. **türkiye**'yi zor duruma sokıolar.

gençler buralarda değil herhalde?

A) yoğ genc_arama, biz emsal buluñ. genc bulamañ buralarda gencler heb **añgara**'da.
40 **antalya, añgara, gırıggale**. gencler bu köye gelse bu köy almaz ki. iküz āne olur bura. tam üç yüz hāne olur. ārlıg çoğ **añgara**'da.

B) deli mi gencler şindi köyde duracağ.

A)emegli olannar, teg tüg, benim_emsal, emegli olannar geliö. he, burda köyüñ şìene, havasına geliöler. tā **zilifke**'de var, benim bilader eñ güccümüz. ölu okudu aha assubay
45 oldu. yanı dışarı gèdeniñ çolu çocu bişie beñziö. bu bacım, bu benim aylem, şu gönşu, şu gayınımıziñ garişi, şu gene gayınımıziñ garişi. yabancı yoğ burda heb ağıraba. bizim burda birbirlerine egmeg èdeller gönşular. yarı da o oña, o oña. zeten kıyde de kör topal galdı. gari marı galmadı. gencler imkani mı var, egmeg èddirecāñ, tōbe dè.

yani artık gençlerin rızkını dışarıdan veriyor.

50 hē, onnar da dışardan ğazanıō.

ekmeksiz bir şeyi yiyemiyoruz.

B)ġalabalānan dadloloō.

A)biri bu egmā ēddinde ta řordan řokusu gelirdi. řindi her řēde horum var. řūñkü ġūbrede, řunda, bunda. evveli tā ařāda řokusu gelirdi. řindi her řēde horum var.

55 **adam ġūbre de atmasa mahsul alamıyor.**

A)yoġ alırıġ da, biz iki ūrūn ekōġ ya. herikimizi dinnendirmōġ. řidleġ ekōġ, nohud ekōġ. ēyi dinnendirseg hēc ġūbrēe ġereg yoġ. dinnendirmōġ.

B)bu yıl borřluyuġ arpa egeg, seneye de borřluyuġ nohud ekeġ. yine de bidmō borç. tarlada da ekin bidmō. hoca, hanımıña dē, köylü egmā yēdim dē, köylü pilavına ġiriřdig dē.

çorbaya malzeme olarak ne katıyorsunuz?

B)un, yumurta, yōrd. yarma, bařġa biřē yoġ. nohud, nane
(telefon çalar)

A)eyīm, sen napıōñ? yēmeg yōġ, misafirim neyim var. evdeyim efendim. na zaman,
65 ben namaz ġılıōdūm cāmide. belki ondan açılmamıřdır. cāmideydim ben de. **sēyd ġomtani** aradīdim nōldu? ula vērmēb de ġel altı ġūn ġeri ġid ġeri. řēy satı ora, samannı ġoñ içeri ġoñ ġeri ġideñ. ġel bařalım, burdan alırıġ burdan biřeler yaparıġ. ūř dōrd ġūn dā alırıġ. biřē yaparıġ. iku ġún yol olıō, dōrd ġún řē olıō. **sēyid**’inen ġörüřdūm ben ġomtaniñinan ben de. bi řēler yapıñ ordan dēdi. ben, biřēler yaparıġ iřiñ altına ġirerig
70 dēdim. ġeliñ ekin egmā ġaldırıñ, ġeliñ řēdmeyiñ, saten çalıřamıōġ. olā, iküc ġūn ġel canım, ġolā su vērecām dīecāñ, bililler, zaten bir millar baña borç ēddiñ ġēddiñ zaten, tēlefonuña yatırdım ġapaddım. hüzülü borç yabdıñ, ūc yüz liranana mı şindi řidıōñ. ġel bir ġún **añġara**’da nēe durma, bin zabah burē ēn. biçer de ġeldi zaten samanı neyi ġoyalım, iř biter. samanı ġoruġ řē ġoruġ, bir iki ala dud sırtıña yūġlerdirim, ordan da
75 çıkañ ġideñ. oldu mu? bir iki ala dud sırtıña yūġlerdirim, ġideñ. **lēyle bacım** ala dud yēmē mi ġeliō dīō. burda egmeg ēdiōler heb, burda. halañ var, bir de misafir var. lise

müdürü de var, lise müdürü. selamı var onuñ da saña. yemeg yığ burda, oldu oldu, sen iziniñi al yéter, ikün dā bişeler yaparığ burda. bi şie çekerig durum bõle bõle dèrig. **volkan** ğadar yoğ musuñ adam asgerlig edmiö, gediö asgere geri geliö adam. asgerli 80 edmiö adam. adam anaşio, ğomtan da diö, biz idare ediög siz idare edemiö müsünüñ diö ğomutan. biz şıabdirmioğ diö, siz idare ediñ diö, biz de idare edelim diö. bize tā burie telerfon açio. siz idare ediñ diö, biz de idare diö adamı diö. adam asgerlig edmiö diö. benim torun var yā. asgere gedince geri varır gelir, geri bi dā geliö. izini var satı izini olmasa göndermezler de. oldu haydı oldu. **séyid ğomutan** bi dā ariecadi, bi dā aradım 85 ben dünān bi dā arayım dedidim. ğonuşuñ da biçer geldi samanı sapı içeri ğoyalım. oldu hadi çabıg gel. ora rād ellām yeriñ. hē, rād tabi, rād oluncu burda toza girecāñ diyal mi? toza girecāñ diyal mi onuñ uçun gelmemeyi isdemiyoñ. biladeriñ ölu benim. oldu hadi, āşam biner çıkar geliñ āşam bindi mīdi burda oluñ. hē oldu tamam, bazartesi oldu mu oruca geliñ. oruçda geçinemeg sennen. oruçda geçinemeg. oldu haydı, selam sōle 90 ğomtaniña neye, hepsine selam sōle. oldu.

B)nerde asgerlig yapıö

A)ĝıbrıs'da.

B)ö, yirāmiş.

A)hüdüdün orda canım, **ĝıbrıs'da bulĝarisdan'da**. albay var bizim buralı yarbay. Allah 95 ırızı oluñ. bunuñ halasınıñ, anasınıñ halasınıñ ğızı onda. o yarbay da. ben aşdım onda bõle bõle ben hasdayın haĝĝaden hasdayım, işler ĝaldı, bir ikün izin alıñ bizim ere oñ ĝún. izini ĝullandı bu. biladerim vefat eddi bu sene. annesi de şu. yarbay onuñ dezzesiniñ ölu, o da **ĝıbrıs'da**, o da **ĝıbrıs'da**. o ĝúnü ğonuşdular, yav diö, izin ĝalmadı diö izini heb yedi diö. izin de şōleydi. bunuñ babası mefad edince o mazered aslında da.

100 **pilavı nasıl yapıyorsunuz?**

B) pilaviñ içine tomatisini ğoyoğ, biberini ğoyoğ, nāne atioğ. suvan da var, sarma içine ğoyoğ onu. ğısıg ateşinen oñu. biberini, tomatisini ğoyoğ. ilkin yānı ğoyoğ, bunnarı da üsdüne ğoyoğ, ĝarışdıroğ. üsdüne ısıcağ suyunu ğoyoğ bişio. bunuñ içinde şindi her şie var.

105 C) gine bulğur da sũan mũan ğarışio.

A) size tereteci gelse, yemeg sorsa, yemân sorumunu vèremĩacãñiz.

B) ñie vèremĩog?

verirler verirler.

B) hem de nasıl vèrrig.

110 **yapan bilir, bilen konuşur.**

C) fazla bişirmiş.

B) neyi pilavı mı, eyi işde fazla bişdî, zora gelseydi, êcig diri dâl. êyi yabmış êliñize sâlîğ. egmâ devam êdiñ ğarnıñızı doyuruñ da.

C) al şu sarmadan vèr hoca yèsin.

115 A) bu dâ aslında bişceğ geri tegrar, yumuşağ olur dâ. poşed yoğ mu temiz, egmeg ğosuñlar da gôtür.

gerçekten gerek yok.

A) ğoy yav, gôtür, çocuğlarıñ hanımıñ yèr, dolaba ğoy biřê olmaz. poşed getir temiz poşed.

120 B) **soñğúl** içerde poşed yoğ mu ğızım bi dene getir ele.

C) kóylü ğızıysa bilir egmãñ ğıymatını. ıslar, su serper yèr.

soğan da epey zamandır yiyememiştim.

A) kimiñ nasibi kimiñ řê bağ,

B) az az su adsiñ orda, gevreg ya.

125 A) bâla şunu, şöle ğo da gölgê, orê ğoma orê, beri ğo, palanıñ üsdüne ğo, palanıñ üsdüne ğo yâv.

B) musdâa ne çoğ çeñañ var seniñ ya, orda nolıo, bakele ğoydümüz yère

A)yère goyduñuz egmeg yère gonmaz.

B) yère mi goduğ. Allah Allah, bis seniñ gadar mı bilöğ?

130 C) herkeş işini bilö işde. çayımızı da go da haydı kağağ.

B)hoca, yördunan yè.

yok yok , ekmeği kuru kuru yemek da çok hoşuma gidiyor.

B)yoğ dème hoca al işde şurdan.

C) aynı benim gimi, ben de böle, nérde ğuru egmeg görsem böle bişesiz yérım valla.

135 B) ben de yalıñız şunda hatām var. egmāñ ğıyılarını yiemö̃m.

dişte mi problem var?

B) yō, sēmö̃m, ğalıñ gelö̃. ğalıñ olö̃ dñe yiemö̃m.

C) ben hēc irdelemem. şöle egmāñ bi ğıymını, ā bağ vallā aynı ben gimi bağ. ğorö̃ñ mu? tağdalarıñ üsdünde egmegleri heb tobladı. yā, ben toblö̃m ğülö̃suñuz işde yā.

140 B) ğulmö̃ğ da, yanı hata var, ben şu egmāñ ğıyılarını yiemö̃m.

A) egmāñ ğurusu eyi olur, aynı içine ğıyma dürmüş gimi olur.

israf olmaması için, yani buna hürmet, bunu veren Allah’a hürmet.

A)tābi ya.

C)sen de yēñ.

145 D)ben hēc farkédmem, o da ondan bölünmö̃ mu? ğurban olurum Allah’a.

C) ğac ğaşığ ğoyım şekeri?

yarım çay kaşığı.

A) ecig dā demli ğoyuñ çayını. şindi şēr mūr ğalmadı. kölü de şēr ayāna uydu. inan ki şindi şēr mūr ğalmadı, kölü de aynı şēr ayānda.

150 C) şērde ne var, sıcağ sularımız içerde, makinelerimiz içerde her şēyimiz içerde.

A) káh köylünüñ bir ikiay sıkıntısı olur ondan sōna tamam. çidlāni midlāni, ekini egmāni ğaldırdı mı tamam. gerçi hanımlar rahat hanımlar da. getirōñ ekibi vērōñ, esgiden gendimiz yapıoduğ. şindi ekib gelō, yapıō çatō, eliñe vērō, tertemiz.

B) esgiden milled ğalabalīdı gelin ğız evdeyidi, şindi her evde iki ğocağarı var.

155 A) benim evde dōrd ğız varıdı, dōrd de bacı varıdı, ğalabalīdı, iki sıfra olōduğ. şindi o zaman öleyidi, ben genşlīmde otuz yaşındaydım, o ara otuz yaşlarındaydım. şindi hepisi dāldı ğeddi, kimse ğalmadı. ē, **memmed** ā dā yēni ğedō, egmeg yēmē ğedō, ellām.

elinize sağık, Allah razı olsun.

160 A) afiyet olsūñ, halal hoş olsun. sen tā burdan gelig de benim evde yēmeg yēcāñ ne bilecāñ. Allah gelenden ğedenden āsig olmasiñ. hānelerimiz açığ. bu kōy, bir kōgden, dedemiñ sūlalesinden iki hāne var. heb dedemiñ sūlalasinden gelig.

B) vāh, kimse de ğalmadı, dedēñ sūlaladen bir teg sen ğaldıñ.

A) yāov, nē yoğ, dōlu.

165 C) bi yannı ğeder, bi yannı törō.

A) eñ yērlisi de dedesi bunuñ, dedesi yērlisi bunuñ.

B) eñ façır, oldular, mūacir oldular, göcmen oldular.

A) nē mūacir, adamıñ ikişer üçer dairesi var, ğed de kelōlaniñ bebeleriniñ, gid de ikişer dāiresi var.

170 B) onnar akıllımiş olmuş. berikilere bağ.

A) berikilerde de yoğ mu? ölmesēdi polisidi çocuğ, o da evini barķını alırdı, o da ōle olurdu.

C) ötekileriñ yoğ mu evi barķı? yoğ mu bişlēsi?

A) hebisiniñ var, Allah bi derd vērđi zavallı çoca, ōle oldu. çōlu çocū var o da işde.

175 B)ë, dǎöm ya, bi yannı gëlǎö, bi yannı gèďǎö. ğurban_öldümuñ emri.

dünya böyle misafirhane, ben geldim geri gideceğim. dünya da böyle işte.

A) òle işde, nasıl olacāñ kimse bilmez_kine. yolda ne olacağ nasıl olacağ, kimiñ ne olacānı kimse bilemez. (telefon çalar)

180 B)alo, ĩe ğúñner. **ūr** sen misiñ? 'hā, **kenan** napǎoñ ölüm. ĩm sāol, egmeg_édǎög biz de. sāol, anneñ ney napǎo. ĩyi selam sǎle Allaha emanet_oluñ, egmeg_édǎög, hayırlı işler ola. sāol canım, yavırım benim.

C)kimmiş?

B)**kenan ğabırlı. petāñ** ölu.

C)ne dǎo ki?

185 B)arıo òle,

C) çoğ da debeder, Allāñ adamı.

B) esgerlĭ édmedi de ĩe eviñ içine girmişler ğaylı. ö ev, ğaç sene oldu, hökümed yardım_édđi. şimdi dǎem ki **cevriye, petānen**, amān **dönüş'**ünen dǎöm, **isminaz** o ev ne güzel yapılmış, her şey gelmiş. ğanepe'ler, buzdolabla'rı, çamaşır makinele'rĭ. çamaşır makinelerini dayǎñ ğızları aldı. ğanepeleri otobascınıñ ölu getirdi. **memed'**iñ ölu. ğayığlarını, ğalıñ camlardan, pimapın mı neyi, onnarı da **sündü'**nüñ olu getirdi. halılar, kilimler, dü'arlar dolu.

195 A)devletimize Allah zarar ziyan vèrmesiñ, devletimiz çoğ emā var. **türkĭe** gimi yèdmiş nüfuslu, yèdmiş millon mu yèdmiş bès millon mu ne nüfuslu, hani çönda devled ğaç kō varsa, yanı ğaç ğaza varsa devled hebsine yardım eli uzadǎö. Allah ırızı ossuñ hökümedimizden. yā çidçisi emegli_öldü. ben emeglĭm mesela. bizim kōde emegli_olmadıĝ bir ğişi ğaldı, heb emegli_öldü. è bu adam dǎöm ben gendi gendime, bu adam dǎöm parĭe nèrden yètişdirĭö dǎöm. inan ki nèrden yètişdirĭö bu parayı.

üretim oldukça

200 A)üretim olıõ, daha da adamlar zorlıõ, daha ne vèrdi. yā yèter dā ne vèrdi olur mu, sālīg ğüvenceñ var, dā ne isdĩõñ. sālīg ğüvencesi õnemli. sālīg ğüvence õnemli. Allah irazı ossuñ. valla beriki partiler zorlıõ, zorlıõ, zorlıõ. ulan dā ne zorlıõsuñuz. sāten onnar da devlete uysa peķaķa da olmaz, inan ki olmaz bağ. inan cehepe, mehepe yan çalıõ hep. yan çalmicağ aslında çoğ yan çalıolar.

III/49

SÖYLEYEN: Mustafa Kalmaz, 75 yaşında.

DERLEME YERİ: Sulakyurt, Deredüzü köyü.

DERLENEN: Günlük Konuşmalar.

5 **bunun cinsi ne?**

kaŋgal gırması.

ekinler dönümüne ne kadar veriyor?

vallahi hiçbir malumatım yoğ ondan da, yanı şorda bizim biladeriñ tarlası vardı, iki motur getirıodu, yarım motur götürdü, biçer biçdi.

10 **çalındı mı noldu ekinlere?**

rahmet olmadı.

kimse kaldı mı çocuklardan burada?

bi dene var. o da anası **gırıgğalié** diyalis hasdanesine gidiyo da, diyalis hasdası, onu götürdü.

15 **haftada mı gidiyor?**

haftda iki kere gidiyo, salı, cümörtesi.

burası sulakyurt'a kaç kilometre?

on kilometre. burdan bõle bẽş kilometre anayola, ordan ötiyanna dörd bẽş işde on kilometre.

20 **bu tarafta hangi köyler var?**

ambardere var, **imamõlu çẽşmesi** var, **yābasan** var. şu yanna dönerseñ **gāzmaca** var.

siz, türkmen misiniz?

kõlü dıolar.

suyunuz nasıl?

25 yoğardan gelġo, debbo var yoğarda. çay akġo, aşıā dōru ġızılırmā ġadar ġidġo.

nūfus ne kadar köyde?

yēdmış hāne bizim koy. yā, yarısı orda burda.

yenge hasta olduğı için iş tutamıyordur?

yoğ iş dutamaz, gendini ġurtarsa yēter.

30 **askerliğı nerde yaptınız?**

maldepe'de, bizim dōnemde **ġófe harbi** vardı. bizimkiler **ġórie** gēddi.

size vurmadı?

vurdu da baña vurmadı, yaniyē giden argadaşlar çoğ oldu. heb giddiler, çoğ da ġaldı orda, bağma. ēliñ melmeketinde adamlar, bilmeden çemberiñ içine girdiler. bilmedin
35 **rus'**uñ üsdüne varmış. bunnar asgeriñ üsdüne varmışlar. çevirmişler, yarısını ġırdılar. o bataryanıñ gēddi çōu.

kaç çocuk var sizin?

yēdi. dōrd ōlan, üç ġız. ōlanıñ üçü **añğara'**da, biri de yanımda. o zaman hab mib, inne yōdu. şimdi, isderse yapıñ, iderse yabmî. başı çōalan ġidġo artık, ya.

40 **yedi çocuğı da beslemek kolay değildir.**

Allah ırışğısın vērġo. bunu vëren Allah, bi yērden nasibini vēreceg, ya.

kaygı etmiyordunuz ha.

hēc ġaygı ēdmedig, ya.

bu, kaç yaşında şimdi?

45 dört.

ne kadar yaşıyor bunlar?

ölüncĭe ġadar yaşıo. öldü mü bitĭo.

mesela on sene yaşıyor mu?

seniñ baķımıña bālĭ, ya.

50 **ne yediriyorsunuz?**

arpa egmā, buday unu yaramĭo, arpa vėřioġ.

buradan yağbasan yakın mı?

yakın, yakın yėr, şurdan ġėddiñ mi, dōra seni köbrĭe ġelir, köbrünüñ sā saparsañ , sola sapañ. orda benzinnig var. ordan da ileri dōnerseñ sā dōneñ. **ambardere** var. dōru

55 ġėdersen dē **ġazmacĭe** ġėdeñ.

III/50

SÖYLEYEN: İsmi tespit edilemedi, 50 yaşlarında.

DERLEME YERİ: Sulakyurt, İmamoğluçeşmesi köyü.

DERLENEN: Günlük Konuşmalar.

5 kolay gelsin?

săolun, hoş geldiñiz.

su içerseñ buz gimidir. eliñi yüzüñü yıka. dăñ çayı bôle olur, ıdsıñlar mı?

ısıtırlarsa iyi olur.

â şurdan gèddiñ mi yol ayrılıyor. sola dön tegrar sâ dönecăñ, o köy.

10 sizin köy kalabalık mı, nasıl?

bizim ora kalabalık da kalmadı. yüz_elli yüz_admış haneydi, şimdi 'admış hane ancağ kaldı. háb taşındı, **añkara**'ya daşındı, **isdambul**'a daşındı. kimse de kalmadı.

ne işle uğraşıyorsunuz?

mal, davar, ekin, çifdlek filan geçinib gidioğ, köylünüñ neyi olacağ. az bir pilav kalmış,
15 açlıñ var mı? şurda o zaman sola dönünce ilg başdaki soldaki ev, pedrol muhtar o.

yok yok teşekkür ederim. libyada ne iş yaptınız?

libya'da ben demir işinde çalışıodum, o elegtirig tagnisyenîdi, **hatayli** çocuğ.

hangi seneler?

sene segsen_altı, segsen_altı. segsen yèdide ordaydığ. iki taneydi **hatayli**, biri
20 tercümandı, tercüman_olarak bôle. bizim göşa geldi oturdu yemeg nîe yèdi. **hataylîm**
dèrdi, onuñ yanına gelir gèderdi, hemşerisîm dèrdi. burdan gèderken banyoya gèdmiş,
banyoda gaymış, düşmüş, gafa şiè dâmiş, hasdânîe yètişmeden öldü çocuğ.

ya,

valla.

25 **abi, çok teşekkür ederiz.**

afiyet olsun ğardaş.

ben müsaade isteyeyim.

müsaade siziñ ābi. ā şurda sola döndüñ mü, ā şurda pedrol var. bağ, bağ, bağ. o ev muhdarıñ evi. yardımcı olur. ünüversitede oñian çocuğları var.

Balışeyh Köyleri Metinleri IV/51

SÖYLEYEN: A) Mehmet Er, 65 yaşında; B) Zeynep Er, 63 yaşında.

DERLEME YERİ: Balışeyh, Battalobası köyü.

DERLENEN: a) Günlük Konuşmalar, b) Çiftçilik

- 5 B)bu getirdi, oñ gün, beş günü durdu, işde dèdi şu ğader borcum var dèdi. iki millar segiz yüz lirayı vèrdi, geldi. geldi, oñ üç gün daha durdu, işde kızıñ felan yere tayını olıomuş, oña ğedıom dèyi, onuñ da bilezigleri nıē ğedmiş.

A)yăo ğarı da dōru dıō. evlenen adam, bi dafe, nüfus kádını alacıñ, cōbüñe ğoyucuñ. nüfus kádi **türkıe**’niñ dış dövledine de ğedse, nüfus kádi bulur adamı.

- 10 **bura türgmen aşireti mi?**

A)bura **türgmen**. bir de **türgmen** řiē var. emmî, dayî toblıolar. iküz ğişi getirmişler. **ğırığğale, añğara, ısbarta** her taraıdan.

nérde?

A)**bıyıaydın**’da.

- 15 **B)bıyıaydın** o taraf. **bēřbıçağ, ulağlı, ğarāsiğ** o yandan.

A)kōsedurağ falan türgmen mi?

B)he. aha, **kōsedurağ** yakın.

başka hangisi türgmen, bu tarafta.

- A)türgmen köyü yoğ. **bazarcığ, ācağavağ**, oralar aynı. buraları dutıō. gendi yaylasında
20 toblanıō būōn gendi ğabonesi. ğóçıō, **yokarığarāsan, yokarığarāsiğ, ařāğarāsiğ**

...

A)hacıē ğeddim.

ne zaman?

A)iki sene oldu. ğurban gelirse iki sene olacağ.

25 **gene ğedesiñiz ğelġo mu?**

A)özlġoğ özlġoğ da, parġenen ğedilġo.

B)bir de hacilig yazili da, çıġmġo bazi. üç senede çıġdı biziki, yazıldıġ.

umre?

30 A)o ğoley. ōle řġe yoğ. oñ gun dur, om bēş gun dur, yirmi gun dur. aynı yērleri ğedig
ğelġoñ, ğurban oldūm. om bēş gunde nolācağ ki.

cāmġ de büyüġ yabmıřsıñiz iyi?

A)cāmimiz ēyi, hoca yoğ ki. ğetti, geġen geldi, cāmġe, mıymġe baġdı, bi dā gelmedi.

B)aā şurda ğocāevi var, hocġe aid ora. kira yoğ

ġelen hocayı kaşırmamak lazım, en ġüzeli.

35 A)hocġe ne ġadar hōrmed ēddġseg, o ġadar isdemedi hōrmeti.

bura çoġu yēre ġöre iyi. ulaşım yönünden.

B)tabi canım, isdediñ zaman ġedeñ geliñ.

A)ilerde beledġe var, sulaġyurd. saad başı araba ġedġo. hocanıñ münübüsü arabası yōsa.
sād başı araba geġġo.

40 **araba almak da artık zor deġil.**

A)herkeřiñ arabası var, hoca ğelġo, hocanıñ altında arabası var.

siz yaz ġış burada mısıñız?

B)kōyde ġörevli.

ōyle mi?

45 B)heē.

yoğ canım.

B)vallaha, ne yanı, yoğ canım olur mu?

yaş kaç oldu amca?

A)admışbêş.

50 **benden yirmibeş yaş daha büyüünüz. babamla yaşıtsınız.**

B)babayıñ yanında mısıñ? babanıñ yanında duran var mı?

yoğ.

B)bi hasda sayrı olursa ne âlá, éyi misiñ, iyîm. işde o ğadar.

...

55 **ikisi birbiriyle kavga édse kim barıştıracak onları?**

A)üçüncü mü barışdıracağ, üçüncü temelli dóñüşdürîo.

B)vay yavrîm. vay vay vay. zor ki zor. bêş olan var. o onnan kûs, o onnan kûs.

A)biriniñ eline bir millon vêrseñ, bir buçuğ millon fazla vêrseñ, oña iki millon vêrdiñ de, baña bêşyüz vêrdiñ,

60 B)aa dünan mâşinden para çekdi, vêrdi. vay efendim, nasıl olîo, baña nîe vêrmîoñ? éccig mayışı da şîedmiğ.

A)çõnuñ çoğ derdi var, azınıñ az derdi var.

B)ben bêlimden amelîed oldum inne var, biri bayag baña ğorku vêrîo, inne zorumuş dîo, kakamazsam seniñ ğucâñda yatarım dîom, ne bilîm dîo. ya.

65 ...

A)milled biçeri gözlîo, bêş on gune ğadar biçer geleceg. o yanna ğaldır sad, bu yanna motur al, motur sad; o moturu ğoy, yeñi motur alırsañ. borcuñ altına ğireñ. dövled saña yeñi motur vêrîo ya. bañğadan ğedîoñ para çekîoñ ya, dövled seni sâlama bâlîo. tarlañı ipotîğ alîo, eviñi ipotîğ alîo, **ğırığgale**’den alîo, **añğara**’da varsa ordan alîo. seni sâlama

- 70 ǎľio. yüz yüzelli millon vėřio, ğirk elli millon da tobla merasime sayışo. uylaşdırmağ uęun. çoğ para. adam segiz on lirė deňĝ gelıřoĝ. aā ğün deňĝ ėyi olursa deňĝľioĝ ekinden egmegden. on da yarısını ğubrė vėřioĝ. yarısını mazoda vėřioĝ el elde bař başda. emme mayış ondan ėyi, tarladan ėyi mayř. baĝĝırdan yėđüz on ğayme para ǎľioĝ. yėđüz otuz. yėđüz on. o aralarda yāni. ė geğşo az. üę ğuruş. hacı ğėdmeden önce
- 75 davarım varıdı, ineg mineĝ, bir sene begledig hacilig çıĝmadı, üçüncü sene de gene bōle, üçüncü sene çıĝdı. çıĝmadı dıēnner, bir ğėddim birinci çeĝiřde, çıĝmadı dėdi ğeri geldig kōmür aldıĝ, ekin egdirdig, bu ğayıd pencere daĝdırdım çıĝmadı dıē. ulan, aradan ikūn sona, üçüncü çeĝiřmede çıĝdı benim haĝĝım. mecbur ğaldıĝ davarı ōlece saddıĝ. inā de saddıĝ. bi dana ğaldı danė de bi ğonřıē ğoduĝ. ĩlelinen yimā yėdirdig, ğırĝ ğün
- 80 durduĝ. oralar bařĝa ālem, burada ne var zorlu dedi ğodu var. her kŭolerde, buralar dıal. şiher olsun, kŭoler olsun. seniņ borcuņı araşdırışo, o seniņ burcuņı araşdırışo, sen onuņkini arařdırıřoņ. iki çid kėlime üş kėlime olışo. biz heb yalan ğonuřıřoĝ. ikiç kėlime üç kėlime olışo. halbise heb yalan ğonuřıřoĝ. esas seniņ ikic kėlime dōru ya, acig de üsdüne ilave ėđıollar. herkiş derd pėřinde, çō yazın ğėđıo yazın gelışo. ekin ekmā gelışo. Allah
- 85 Allah La ĩlahe ĩllallah.

öĝrenciler taşımalı mı?

A)daşımalı, ğulaĝsız var ya geřdıñ, orė ğėđıo. hepi dōrd bėř ğişi var.

buradan ileri ğėderseg, sā dōnerseg?

- A)sā dōnerseñ, ğabırĝalı, ğazmaca, yābasan, ambardere. bu yandan ğėderseñ,
- 90 bıyıaydın, selamlı, ulaĝlı. geğişde, ařāĝaraĝıřıĝ, yokařıĝaraĝıřıĝ, ondan sōna ğoçıa ineñ. ařāda ğoçu var, dāobası var. burda tŭrgmen var. bıyıaydın var. geęiceñ sola dōneceñ, direg var, vardiñ kōy tŭrgmen kōyü.

IV/52

SÖYLEYEN: İsmi tespit edilemedi, 55 yaşlarında.

DERLEME YERİ: Balıseyh, Kulaksız kasabası

DERLENEN: Çevre Tanıtımı ve Günlük konuşmalar.

5 benim torun da orda oğı.

kırşehir de mi?

hıhı,

hangi bölümde?

şey zirād üzerine botanig. şindi heralda **ğuşadası**'na mı ne götürmüş oğul da onnarı
10 sınavlardaldı,

siz ne iş yapıyorsunuz?

ben hic bir iş yabmıom, oturrum buralarda.

emekli misiniz?

yoğ dēlim.

15 **önceden ne işle uğraşırdınız?**

çifcilig canım.

sonra?

sōra yirmi senġe yakın cēzāevinde yaddım, sōra bomboş.

Allah düşürmesin.

20 ġismetin varsa düşersiñ. ölüm nasılsa o da öle.

kahve falan var mı burada?

yoğ hēc bişē yoğ. beledġe olmadan varıdı. beledġe olmadan üş dörd ġahve olurdu, bēş
altı baġğal olurdu. beledġe oluncu hebsi virāne oldu, şehere göşdüler.

belediye olumsuz mu etkiledi?

- 25 ha şöle faydası oldu, om bësh yirmi gişi işe girdi, şéhirlere gèddi, tayinnarın aldıldılar, sōra da zaten beledĭe milli ětime nĭe dāddı ġalanı da şindi iki memuru, bir de şoforu var gendinden başġa. o da çoġ gelib gèdmĭo, gelse ne yapacaġ. bi arabası var başġa bir gelir ġaynā yoġ, su parası kimse vèrmez, ōle.

herhalde belediyelerin çoġunu düşürecekler.

- 30 düşmesi iyi olur, ben şahsen düşmesini isderim. teg muhdar olur, üç muhtar var. sĭr malı mèydana girĭo, ōle ya muhtardan ırrahatı yoġ. ilgilenemĭo mahalle muhtarı, ama kóy olursa, bir begcisi olur, ġoruması olur. sĭr malı tarlalardan çıkarır, mèydandan çıkarır. ōle olur. gelişme olmadı beledĭe olduġdan sōna, şu bina yapıldı yirmi senedir ōlece durĭo. beledĭe binasın da kōñ dışına yabdılar orda, sālġ ocā, ne hemşire var ne
35 doġduru var, ne bişi var hēc bişĭe yoġ, ne ambulans ne var, hēc bişè yoġ. bunnar da **sulaġyurd**’uñ ġazaya ġalışan arabalar.

sulakyut’ta ne iyi, ziraat mi var?

- orda da hēc bişĭe yoġ. heralde sālġ lisesi var, sālġ var, cèzāevi var. tayib adlĭe sarayı yabdıġ dĭo, işde cèzāevlerini yabdıġ dĭo, ya Allah rızası için bişĭe yab da bësh yüz gişi biñ
40 gişi ġalışıñ yāo. malesef cèzāevi, ne hayır mı yāo... baña sor da cevab vèrĭm bu kóy haġġında. bu kóy ġıfcilinen. kóyde ayġıġa ekilir oña da canavar otu dadandı, yèdi bitirdi, ot o şĭeleri bitirĭo. ayġıġani öldürĭo.

nereden bulaşmış?

- ot ābi yāo. şöle kesdāñĭe beñzer, fisdā beñzer otuñ şĭeleri var kóġleri, ġurd gimi
45 kóġlerini yĭor ayġıġāniñ. çoġ egdĭ için, bura otuz senedir onu ekĭo, **ķarageġili** köyü var şu yanda, **ķırġġale** tarafında. onnar da çoġ egdi zamanla, bu od dadanınca bu canavar od, onnar bıraġdı. şöle bileġ ġalinnĭnda ayġıġāni devirĭo ya.

ilaġlamayla baş edilemiyor mu?

tobrāñ altında, bıraķacaġsıñ.

- 50 **şu tarafta neresi var?**

bu yandā, **begtaşı** köleri var, **qócibaba** köü var belediġelig. ondan sōna **avşar** var, ora da **begtaşı**. çoġ kö var, **yālġ** dġe bi köy var, **yālġ** belediġelig. o şey yolu üzerinde.

türkmen mi onlar?

türgmen, biz de **türgmenig**. **bēşbıçaġ** köyü var, **aralġ** var. köy çoġ orda.

55 **şu tarafta?**

balışġn ötiyanda mı? orda da beyler dġller obalar var. çullu bġalar, bġenen ne alaġa, esgidenimiş o. beyligse derebġalig işde, o zaman vurdu, ġırdı... **yörüg** vardır, **yörüg**; **ġarageçili**. ötiġandan hemen hemen heb **türgmen** yanı. **hasandedġe** bilioñ o yoluñuzuñ üzeri orası alevi. bizim bu yanda alevi yoġ, yalıñız **sulaġyurd**'u geçince var. burayı da
60 aşşā dōru ġederken alevi qōyü var, kürd qōyleri var. dġerleri bizim buralar gimi **türgmen** yanı. bilmiyoġ **rum**'dan mı dönmeyig **ġrmeni**'den mi dönmeyig, oraları bilemeyiz tabi. şu arazilerde define oldūna ġöre qūb var bilmem hazine bulunġo, bizimkiler gidib de ta **bodrum** tarafına yġrleşmemiş, bura zayıf adları çoġmuş, develeri müveleri, arazi de ġófdüler, mera ya, yayarıġ dġdiler, burġe yġrleşmişler.

65 ġ **bodrum**'da da kim ūraşacaġ daşġn ġayanıñ içinde.

he ya, valla ya. bir ev alsañ dġl mi ūc dōrd yūz millar, ne gerā var. ikūz metire yġr alsañ ikūz ikūz elli millara alamañ. bizim burda da hepsini sadsañ o parayı ġdmez yanı. yā hoca bōle... eñ ġġe milled de bence aleviler. sayġı duyarım, adamlar misafirperverdir, baġ aha bir sādinen burda laf yarışdırġoġ, onnarġn orġe var; hemşerim yġmā ġótūrġm dġr,
70 eve ġótūrūr nġapallar yanı. misafirperverdirler yanı. sen bennen oñ ġūn de otursañ eve gideġ dġmem yanı. ama alevilerde bu yoġ yanı. bu yanda daha **hamzalġ** var, belediġelig. puñarıñ ta aşşāsında onnar da aynı bōle.

IV/53

SÖYLEYEN: Halil Ceylan, 40 yaşında; Halil Ceylan'ın Annesi, 60 yaşlarında.

DERLEME YERİ: Balışeyh, Beşbıçak köyü.

DERLENEN: Süreğen Hastalık

5 geçmiş olsun.

A)sa ol gardaşım.

B)marifed, bir ayran yab da getir. duz adsıñ mı?

olur.

B)marifed, duz ad da getir.

10 buraya niye beşbıçak demişler?

A)yāni, bēş bıçağ dīence bēş bucağ. bēş tane bucağ, bucağ dēmīllar da bıçağ dīollar. ama bēş tane bucağ. okumuş yazmamış olannar, yāni bucañ ne oldūnu annamīannar. onuñ uçun ābi dokuz köy burīe bālī. kōparatif var burada, mazotunu getirir ğúbresini getirir. köyümüzüñ çōnnu iş sorunu yüzünden, kimi **añgarīe** gēddi, kimi **ğırıĝğālīe**,
15 makine kimyaya girdi. onuñ yüzünden köyde kimse yoğ, hele ğışın temelli boş ğālīo.

okul da kapalı?

A)okulda hiç okunmīo, **balışih**'da servis gelī. **balışih**'da okīo. şindi şōle, devled de haĝlı ābi, bir ōredmeniñ aylī iki millar. burī üç ōredmen vēreceg. köydā olan talebe. şindi, daşıma götürīo, **balışia** götürīo.

20 buraya kaç kilometre balışih?

A)yirmi kilomedre nīe var ābi. ğabataslā dīom. şōle bōle yirmi senedir oturīom ben.

geçmiş olsun?

B)**Allah**'ım yardım edsiñ, sōradan oldu, sōradan. on sekiz yaşından sōra. hēc anadan dōma felan dīal. yani bēş çōcūmuz var biri sālām.

25 A)yav, ābim **Allah**’ıñ tağdiri. rabbilālemin.

B)ama, ben başğa şïelere sevinmïom, **Allah** ya rebbim hēc kimselere vėrmesiñ bu cïer acısın da. ěngelli olub da yāni ġafada bōle bişesi yoğ. üçü de dördü de okullarını okudular, yāni ġurannarını okudular, hele bu ayda bi hatim vėrir. ayda bir hatim vėrir maşallah. okumuş yazmış çocuğlar. haydi ġız haydi yavrım. **Allah**’ım sabır vėrsiñ, büyüğ
30 sabır vėrsiñ. bōle bizim gibi olannara büyüğ sabır vėrsiñ napalım. ōlē işde.

sabrederse evliya derecesine çıkar. bakan da yatan da.

B)ōle felç falan dāl’. biraz işde, öbürleri gene gendi gendine hani yörïo. bu hēc dışarı çıkmïo. bir iki sene arasında yörïemïo, bōle otturïo.

B)inşallah Allah mükāfatını verir.

35 **B)inşallah** vėrir orda sevindirir. bura boş yalan dünya ya, nē de olsa...

A)yāov şindi, şōle. ġırk elli senelig dünyada, ... geziñ dünyanıñ zevk i sefasın sürsüñ. biz de bōle bağag, nōlucuğ. **Allah** ayırlısını vėrsiñ hepimiz uçun.

B)tespih namazını ġılar, teravisini ġılar. ōndan sōna, **yasin**’ini nïe ezberler.

A)yāo ābim anama bağma, dēmeg, cenabı rabbil ālemin bōle hayırlı vėrdi. her şïen
40 ħesini bilir. ne de olsa ana cïeri dayanamïo işde.

B)şindi birisi **ġırıġgale**’de, beledïede su tahagğugda. ōlan işde oniki sene oldu. oniki senedir çalişo. ġadirolu. gidiyo, geliyo; ama yürimïo gendi şïene. ōle işde. Allah ġurban
oldūm, sabır vėrsiñ. bïög sabır vėrsiñ. marifēt, bardā bir al gel ġızım.

A)köyüñ ōtānnında terkos suyumuz var. oralara bōle zerzevad öteberi ekeller,
45 aşşayollara, bōle orayı sulallar ōle.

tarlalara ne ekïosuñuz?

A)buday ekilïo, ayçïçe ekilïo.

o biraz eziyedli herhalde.

A)işde adam isdïo, dibini sêreldmeg, tegdimeg, yabmağ. halîle oña bi işci dutucañ. biz
50 egmïoğ. bizim sadece çidcilımız var. tarlamız var. bunnarnan ūraşıoğ. işde aha ekinner
biçileceg. bis saten emeglîg.

neyden?

A)sesekadan.

asansör mü yabdırmissiñiz eve?

55 A)heē, ābim şindi burada otūra, otūra, otura; halîle usaniom. aşāda benim araba.
demirden dutïom, bu demiri gendim şāabdım. demirden dutïom, eyāmı giyïom, bizim
dayımlara arabē binïom, o da asansöre götürïo, asansörnen aşā inïom, köyümüzde
biraz geziom, halîle ğafa dālïo. aki şarz éder gibi şarz olïo. Allāñ bugününe hamdossuñ
ābi. napiciñ elde bişîe yoğ.

60 **ismiñiz ne?**

A)halil.

A)soyadiñiz?

cēylan.

benim adım da ahmed

65 A)benim ölumuñ adı da ahmed. Allāñ bugününe şükür, üç ölüm var, bi ğızım var. ğızımı
gelin éddim, ölumuñ birini everdim. biri de dā evlenmedi. o zaman ağıl yēdmïodu.
dēdim, ölüm dēdim. dedesiniñ tallası ne var dēdim. dedesiniñ tallasın napıcağ. talla boş
ābim. çifcilig de yaparsañ bilincli yab, tahsilli yab. çifcilî bilinşli yaparsañ, tallañı ne
zaman sürecāñı biliñ, nadar güre atacañ onu biliñ, nadası her şîe biliñ. bizim bu çevre,
70 ya falanca yapıo biz de yapağ. Allāñ bugününe hamdossuñ ābim. ābim sen sor, ne
araşdırïosañ? ağılña dakılan ne varsa. ağılımıñ yēddince cevablayım.

burdan ğoçubabaya nasıl gidiliyor?

A)ğarşı yoldan. eñ önce ğarāisia variñ. ğarāsiğ'dan çığıdığdan sōna, **yoğarı ğarāsiğ** var.
ondan sōna **ğoçubaba**, daha ilerisi **avşar**, imirli. daā **suñgurliçe** variö.

75 **şu tarafa gidince kargın mı geliyor?**

A)dā obası, eçig ilerisinde. do obası eçig ilerisinde, goçia varınca, ordan sorañ. ağadaş do obası nêrde? dıom ya, on senedir ben dizimiñ yüzünden gèdemıom. ama önceleri şu tarafdā **çāliē cèrid**'den **cerigli**'e, günèyiñ **sulağyurd**'u şien niye o tarafı. nıapalım Allāñ bugününe hamdossuñ.

80 **başga obalar da var, kenan obası felan**

A)hē dōñ öbür yanda, **kenanbeyobası**'nnan bizim ortağ tallamız varıdı. o tarafa çoğ gèdib gelirdim bu hale düşmeden önce. orda bēşyüz dönüme yakın yèrimiz varıdı.

o tarafta obacılığ mı var?

A)o taraf oba. biy obası var, **kenanbiyobası** var.

85 **eldeleg diya bir yer var orası ne?**

A)**eldeleg balışia** varmadan bu tarafda.

onnar hangi aşireden?

A)aşired yoğ bizim burada ābi. aşired yoğ burada. aşired yāni dōda olur. burda yoğ ābim. babam dōda ombēş sene biçercilig yabdı. **urfa**'da **viranşier**'inde ne de o tarafda var dıō. aşired. şindi gine vardır bence. köyde bi cèylannar var. cèylannar halîle galabalığ. cèylannarıñ dörd başı, mahmıdımış, **mahmıd cèylan**, òle dıō. mesela öbür tarafda **turgud** da var, onnar da **zekerinnar caner** dıollar. dedeleriniñ adı.

ben müsaade isteyeyim.

A)müsaade seniñ.

95 **ben goçubabaya gideyim.**

A)aşşā gèdmıecañ bağ, şu yoğarı dōru gèdecāñ. aşşā gèderseñ **balışia** varıñ.

IV/54

SÖYLEYEN: Zahir Kılıç, 70 yaşında

DERLEME YERİ: Balışeyh, Koçubaba kasabası

DERLENEN: Koçobaba Menakıbı

siz koçubabanın kerametlerini duydunuz mu?

- 5 valla **ğoçubaba** bizlerden daā bizlerden, dedelerimizden daha önce bir zat. burīe gelmiş yërleşmiş, ondan sōna **ğoçubaba** diye adlanmış. ondan beri bōle sürüküb gidiyor. burda bağ ğarşıda āçlıĝ var, **ziyad baba**, yukarı ormanıñ etēnde **ğarababa** ismīnen añılan, **ğarababa** dīe bir ormannıĝ var. şey āçlar bōle ğeniş ğeniş, büyüĝ āçlar. bunnar işde heb ayrı bir ırĝdan gelmeyimiş, **ğoçubaba**, o orīe ğedmiş yadmış. amcaları, gardeşleri,
- 10 aĝrabaları.

horasandan mı gelmişler?

- işde bu **horasan** taraflarından gelmişler heralde. 'heē, burda **ğoçubaba** dīe, tā bizleriñ aĝlı ermez, dedemizden daā önce, yani yēdmiş segsen senelerin üzerinde. bunuñ için daā evellerikin de bilemiyoz işde, ondan beri devam edib gidiyo, ziyaredler geliyo. yanı
- 15 bu **ğoçubaba** çoĝ mükemmel bir şey. bōle yēmin mēmin ēdib, bōle aĝlıñ yētereg bir şey yabdıñ mıydı **ğoçubabīe** derhal çıkardır yanı. şey yabmaz, huzulu yēre bir, mesela **ğoçubaba** çarbsıñ, vursuñ beni dīollar ya, yēmin dīolar ya. aha geligde aĝlıñ yēter bir yēmin ēddiñmīdi, onuñ üzerine muhaĝĝaĝ çıkardır. ya bi zarar vērir, ya bir ziyan. yahud da bi felaket vērir başıña. ōle de yanı ğeçerli şey var. burīe bazen hasdalar filan olīo,
- 20 gelīo. onnar gelīo, ovūñor içerde, ziyared edīo, tesbihini çekīo, ĝılıcı var. topuzu vardı, vuño sırtına bir arakadaşı varsa orda şey yapīo ğedīollar. yanı bōle münkün olduĝca hasdalar da ĩeleşme yönüne ğedīollar yani egserīe. dō obası dīe bi köy va tepeyi aşmadan. tepeniñ arka tarafında, orda ... baba. orada da ocaĝ var. orada da heb hasdalar ĩeleşir ğeder.

- 25 **orayı ben duymadım.**

orada da bir ocaĝ var, orada da egserīya hasdalar gelir, yatar bir ğeçe; dirilir ğeri ğeder yāni. hasda şekilde gelir sālām şekilde ğeri gider. ōle bir şey. mesela aha şu tarafda

gédince **tokuşbaba** var. dāñ tepesinde. o **tokuşbaba** da egseriye **ğoçubaba** ırklarından gelme. heb yanı bu çevrede temāmen dālmış bunnariñ soyu sopu. **ğoçubaba**’nıñ. aynı
30 dēdîñiz gibi ağrabası, amcası, emmisi; heb dālmış. mesela **añkara**’da **hüseyin ğazi**.
duyduñuz del mi **hüseyin ğazi türbesi** var. e onnar da var **vêysel ğarani**’nıñ soyundan,
ırkından gelmeler onnar. onnar ôle adlanır heb orı de ziyaredci çoğ gider. işde **haci**
bayram’da bilıosunuz, **irişem sultan** var, **samanpazarı**’nda bilıosunuz. hemen yoluñ
ortasına mezarın ğazmış. tam **samanpazarı**’nda. o rampayı çıkarkan. **hacedtepe**’nıñ
35 hemen üzerinde, tam yoluñ ortasında. yăo çoğ işde ziyared yerleri ğayed çoğ. mesela
suñgurlu tarafında da var giderken yoluñ sānda. bir tepeniñ üzerinde. belki tesadüf
ēdmişîñdir. onuñ adı neydi, şeydi yăo. evliyalıya gēderkene, evliyalıñ ocā da var.
ğocabaş’ı hemen ileri geçerkene, hemen sā tarafda bir tepeniñ üzerindedir. heb bōle
dālmış işde, ēē bōle edırafa dālmış işde bu cavıra. bilenner ziyaredine gelıo gidıo işde
40 bōle.

yēnim aşlıñ falan var mı?

hayır teşekkür ederim.

çay yabdırîm?

sağolun, siz bu köylü müsünüz?

45 ‘he, bu köylüyüm.

çocukluğunuzda buralar şen miydi?

çocuğlumuz burda geşdi. burda okuduğ ilkokulu. ondan sōnā çocuğduğ yā verasılı,
baba ocā, baba anne ğalmadı giddi. bizler ğaldı, biz de işde ocā tamamen
ğapadmadı. geliyöz, gidiyöz bōle.

50 **ağaçlar da kurumamış, gerçi bunlar çok su istemez.**

çiçeg zamanı iyi vëreceñ, lakin döğdü tamamen çiçe, bōle hasdalığ başladı açlarda.
egseriye armud açlarında oldu hasdalığ. hebsinde var āşa yukarı.

ulusoy soyadları var, siziñ soyadıñız ulusoy mu?

ġılıç, ulusoýlar řu ařřā göbegler, **ulusoýlar** ġarřı. **kılıçlar** var, **gölbiddiler** var, **tekinner**
55 var, çëřidli şıeler bizim bura.

buradan eldelek köýüne gidilir mi veya kargına

ġarġın, şu karşı yoldan giddiņiz mîdi, sâ tarafa geçeņ sola ayrılan bir yol var, orġe ener,
orda da obası dëdîm yere iner. direg ġëddiņiz mîdi önüņñize asvad gelir şöle, asvaddan
sâ dõru ġëddiņiz mîdi **elmalı köýü, ġarġın köýü, ġaralı köýü** gelir. **ġarġın** zaten,
60 **elmalı**'dan sõra **ġarġın**. birinci köy, ikinci köy **ġarġın**. yahud **ġaralı**, ikinci köy **ġaralı**,
üçüncü köy **ġarġın**.

IV/55

SÖYLEYEN: B) Arap Kargın, 50 yaşında; B) İsmi tespit edilemedi, 45 yaşlarında.

DERLEME YERİ: Balışeyh, Kargın köyü.

DERLENEN: Günlük Konuşmalar.

5

A)hocam mesleñiz güzel. köylüg, inan, valla bizim işimiz çoğ zorlaşdı yāv. geçim derdi acēib zorlaşdı. öredmennig çoğ güzel kudsal bir iş diyal mi.

bazen biz de çok bunalıyoruz, keşke çoban olsadık dediğimiz oluyor ya.

10 A)siziñ öredmennîñiz gerçegden bulunmaz bir mesleg. étim yönünden, fikir birlînden, akıl vërme yönünden; her yönüyle dörd dördlüg bir mesleg. bizleriki, vallâ biz hayatımızdan hic şansan memnun diyalig.

öyle bir şey ki kimse hayatından memnun değil.

15 A)benim olan şindi **mardin'**de uzman çaviş biri on dörd sene oldu, o da dō górevini yapıö, mesela o da ordan memnun dël. Allah dâ çoğ vërsiñ baya, bir iki millar; hēc sormadım, hayadda da sormam, iki milları geçkin para alıodur, uzman çavişlar. oña bağ, baña baba her şey para dël ki dıö.

demek şey oldu, kargın, kaman.

20 A)**çorum'**uñ da var **ğargın**. Ė ama bizim buranıñ ... **ğaman'**dan mı gelme **ğargın'**dan mı gelme dëller. **ğargın** köyü vardır **kesgin'**iñ ordan bölünme dëller. **keskin'**in de mi var **kargın?**

B)yō **kesgin'**iñ, **ğaman'**iñ.

A)iyi bilıoñ mu?

B)var da **ğaman'**iñ var.

kırgızların da kargın boyu var.

25 A)vay be!

B)bizim takım ordan gelme işte, **gırğızistan**'dan.

A)ğurub takım olaraq **gırğızistan**'dan. essah mı vallaha mı diyoñ.

B)ya,

30 A)mesla üç sülale var burada. mesela benim **arab** soyisminden alıo **ğargın**, bunar da **erman**.

B)çıfcıdi **erman** yabmışlar. **kesgin**'iñ **olunlu**'dan gelme.adam icabinde buradan gidıo atıöm gonağlıö. orda ğalıö.

sizin buğdaylar nasıl?

B)valla hocam bizim budaylar héc bilmıöm, yoğ.

35 **biçer geldi mi?**

A)arpa biçilıö.

burayı nerenin biçercisi biçiyor?

A)biziki, bizim ğayınnar biçeceğ, bizim üç biçi var.

B)ğayınnarıñ kim?

40 A) şe lan, bayram. şo ālim'iñ biçerin aldı ya.

B)ālim tēcē aldı.

A)tēcē aldı lan, o gelmiş mi?

IV/56

SÖYLEYEN: A) Muammer Kabadayı, 71 yaşında; Ercan Poyraz, 52 yaşında.

DERLEME YERİ: Balışeyh, Eldelek köyü.

DERLENEN: İşçilik ve Günlük Konuşmalar

5 soy olarak yürük müsünüz, avşar mı, türkmen mi?

B)**turgmen**, hakiki **turgmen**. öz öz tem balıñ sızması. aşired yoğ, alevi sünni o da yoğ, gompile **turgmen**'iñ oymāyğ. tem özü yalan yoğ.

A)bizim burda sizin dedîñiz manada biz **türg** müyüz, **kürd** müyüz, **laz** mıyız, **çerkez** miyiz, **tatar** mı, **apaza** şindi bunnar hepisi açña çığdı ama, mesela şahsen ben gendim
10 söyleyim, yirmi, yirmi iki, yirmi üç yaşında ben asgere giddim. asgere vardım, bu dïö kürdüm, bu dïö lazım, bu dïö çerkezim, ula size ne dïö, bize ne dïö. ben babam irahmadlıe geldimde burada izinde sordum, baba biz neyig Allah aşğına yanı böle bi şeyimiz yoğ. yanı ayırımımız yoğ hepimiz manasında. o da işde bize şey dër işde kıyümüz **turgmen**, işde **izzeddin kıyü** var, **ğargın**, **ğulağsız** var; mesela **ğulağsız**'a köylü
15 dëller. **izzeddin**'e **yörüg** dëller, **ğargın**'a falan gibi. yanı bunuñ gibi ayırım. ha, belki bunuñ dışında seniñ dediñ gimi zaman zaman düşünüg kölü olmağ yerleşig mi acaba. bizden daha eveli gelib galannar mı, mesela daha esgi köy mü gibisinden. şeyi bu. hani daha sōna bir takım bu gelenegler, **balışık**'da obalar falan **türgmenner** şennî şe şennî gimi bişeler düzennenmîe başladılar, bir de bizde şe var yanı birleştirci değiliz.

20 tarlalara genelde ne ekersiniz?

A)buğday, arpa; işleme ayçiça ekiolar. yalı da egdiler, onu da egdiler. zaman zaman pancar eken var.

su var mı?

A)suda sıkıntımız var. asıl büyüğ yanı bu oymāñ şeyi mesela sulanmaması, su olmaması.
25 yanı, mesela, şöle söllem; devled yanı bizim yabma gücümüz yoğ, şu haddi mesela şöle dolandırmış olsa, o tarafı da sular, bu tarafı da sular dër köleri de sular. hani başğa yerlerde görüb gezdîmiz için sulama mesela şindi işde **ğónye**'ye geçirileceg on yedi

kilometre mi ne tünellen getirio, mesela **gonya** ovası suya ğavuşıo. işde **harran**'da oldū gibi dġer yġrde oldū gibi bŷyŷg bir proje ama bizim burġe de ōle bişıē gelirsē...
30 mesela eġ basidi **segili** tarafında **yozaT segili** tarafında sulanmġe geēdġ, adamlar iki ŷ ŷrŷn almġe başıadı, ā ŷġeleri dġrlendi, arazileri dġrlendġ, ama bizim burda ikinci ŷrŷnŷ yanı herkes isdġo, ŷŷŷnci de egmġe isdġo ğayred var ama tarla o vġrimi vġrmedġ iēin birini mesela ayēiēe dŷgdŷ zaman dġrinin ŷġeni en az yŷzde elli dŷŷŷrio. vġrimini dŷŷŷrio isder isdemez. vatandaŷ imtina ēdinġo, ama zorunluluĝ mecburġedden dolayı
35 bazı ŷġeleri yapıo.

B)barac ğurulġodu, ğurulmadı.

A)baŷğa yġrler de ōle olġo, yanı baŷğa yġrler baŷğa ŷekilde sulamġo ki. ŷindi mesela ŷġyde var **galecig alibey**'de sulama, devled su iŷleri yıllar ōncesinde o zamana ğadar mesela sulama yġrleri var, bunnar bir ara devled teŷvig vġrġodu, bu **almanyġe** falan iŷci
40 ğedġollardı admiŷlı yġdmiŷlı kŷŷr yıllarda, adamlar biēō onuġ iēin yabdı. orġe adam ğŷnderġodu, ormannġ kŷlŷsŷ oldu, mesela digdi, mesela ŷu bizim ālıġ boyu var ya, ālıġ boyunu āēlandırdılar adamlar ormannġ kŷlŷsŷ sıtadŷsŷne geŷdiler. baĝ bizim bazı ŷġeleri ayġ dudmamaları. bizde iŷ yoĝ, hazineleri sŷrġoĝ.

B) **ahmed ēaviŷ** dġrdi ki irahmadlıĝ damıġ ŷsdŷne ekicāĝ gene doymicāĝ dġrdi
45 irahmadlıĝ. dŷru sŷlġo.

A)dŷĝŷnnerimiz işde cŷmaden baŷlıoduĝ, bazar ğŷnŷ bitġodu, ŷindi cŷmayi bitirdiĝ, cŷmartesiden baŷlıoĝ, ōlan gene cŷmaden yapıo.

size yakın kŷy yok ğaliba?

A)bizim kŷyŷmŷz teg. mesela dġer kŷlerden biribirine geēiŷ var, bālantısı var; ama bizim
50 kŷden geēiŷ yoĝ. araziden geēer, ōle ŷġe olaraĝ dġel, diyal iŷliġen yol dġal. ha, ŷu aradan mesela bālarıġ arasından i ara bālantı hadda **ğulaĝsız** beledġelig olunca burġe bir ŷġy yapalım dġmiŷler, bālantı ğuralım. işde bitakım insanlar Kendi menfāti ğereĝi bālantıyı sālamadılar. mesela buranıġ ŷlaŷımını halledmiŷ olsaġ bura daha rahat olur. en azından ğŷnnŷĝ ŷŷ tane otobŷs ğŷtŷrmŷŷ olsa sabah, ōle, aĝŷam dolmuŷ burdan geēmiŷ olsa ...
55 birēŷomuzuġ hani ticari taĝsi ēalıŷdırdıĝları iēin **balıŷıĝ**'da.

B)başda segsen haneydig, ombêş hane galdıg.

A)bu da heb ulaşımsızlıñ yüzünden ha. başga köler yıllar önce, **almanya**'da çalışanlar hani hibe edmiş, bağış yabmış, bilmem nolmuş, araba şu bu; onnar o tur ulaşımlarını sālamişlar. bizim kıyde o olmadı, milled bir işe girdiyse neyinen gidib gelecām dēdi, 60 gāylıolmıe başladı adama, mecbur giddi. yani işiniñ oldū yere taşındı öle oluncu bura mesela, **halfeli köyü**'nün büyümesi, **mahmıdlar**'ıñ büyümesi, **balışıñ** büyümesi bu, asfald kenarında olması, ulaşımıñ olması.

yol buradan geçse bura da büyürdü, bu iş böyle.

A)tabi canım, de bir de teg olmağ, teg yol olmanıñ hani içinden araba geçmemeniñ de 65 şıe var. mesela **gulağsız** köyünün büyümesi ondan oldu. **baddalobası, kösedurağ sulağyurd**'dan geçen araba ordan geçdi için bize göre çoğ çoğ avantajlı.

B)hayırlısı **Allah**'dan gомşular bahalım.

bahçeye ne ekiyorsunuz?

A)bahçede şuan domatis, padlıcan, biber, ondan sōra, fasilye, olabileceg, gabağ, 70 salatalıg; bi taraf işde bā.

demiryoluna nasıl girdiniz?

A)demiryolunuñ burıe geçerken bir yol parası olmuş o zaman. şey aşamasında, demiryolu döşerken vèrgi gibi. mesela sen on sekiz lira vèrecāñ hane başı, ya çalışacāñ ya vèrecāñ. vatandaş gitmiş, işi öğrenenner, işi olmadıñdan çalıcı olmuş. yanı orda 75 çalışannar olmuş, bi de bizim burda, ē mevsimlig olması, genelde demiryolu mevsimlig işci çalışdırıodu, yani mevsimlig dēdımız nasıl, müsaid, bize uyğūn, çalışma şardlarımıza uyğun. işde mard ayında nisan ayında işe giriōğ, biz marda gadar nisana gadar işimizi bitiriōğ. kıyde işimizi bitiriōğ, neyimiz var, bāmız var; depıōğ, gózünü açıōğ, bıdıōğ veya hafda sonu yapabiliōğ onnarı. ondan sōra da demiryolu işi açıldı mīdi orda çalışannar 80 var yanı daha önceden böyle gālıcı olannar var ya haber salıo, gelıo veya hafda sonnarı gelıo ya, ombaşı bu hafda adam alıollar geliñ de işde gac gişi, üç gişi beş gişi, o şekilde orda da bir düzen oluncu, hani bunnar da demiryolcu olunca oranıñ da işini öğreninci, işde segiz ay gidmiş çalışmış, dörd ayını evde gelmiş yadmış, on da devled sigortıe falan

saydī için günü bu biñ yēdi yüz elli günnen de emegli olan oldu, üç biñ altıüznen de
85 oldu, bēş biñnen de oldu, malül olaraq olan oldu. bu şekilde demiryolun orda biri
oluncu da mesela şahsen ben şu an ordayım, oradaki oluşacağı, hareketi bir şeyi
köyümdeki insannar sebebleñsiñ dēyi, haberdar ēdīö, gibi. bu genelde böyle yani. ben
mesela başğa gurumlara gēdīöm, devled su işlerine gēdīöm, adama bi diyom, adam
diyo ki mesela işde başındaki adama göre de deşebilīö ulan **tunceliler** heb burda dīö. bi
90 yēre gēdīöñ ulan heb bura **ğarslı** dīö mesela. bizim burda da şīē bu.

B)**añğara**’da **çorumlu** çoğ, **ısdambıl**’da **sivaslı** çoğ.

dōnuñ adamı her yēre yērleşdi.

yoğ, yoğluğdan.

ğırığgale’de zenginner heb yabancı yăov.

95 B)her yēre öle, hebsi bizim insanımız varsiñ olsuñ canım.

oña bişīē dēmīoğ zaten adam dışdan gelmiş.

adam dışardan gelmiş biz yakın yērden varamīoğ.

biz esnaf değılig.

B)arhadaşıñ buyurdū gibi bir de bunuñ buyurdū gibi esgiden cümörtesi de çalışıolardı
100 biz de çıgdī gibi kıy dīēn gózümüz patlardı. burīē kaçıp gelmeniñ şīēni çekīoğ biz. yōsa
olmaydı bizim için çoğ ēyīdi.

A)şindi şu var, orīē yērleşmemeniñ veya dērlenmemeniñ sebebi ben mesela **kırıggale**
makine kimya’nıñ açıldī dönemler otuz altı, otuz sekiz, kırgbēşe ğadar filan; hani
yirmisekizden, admişlı yıllarda da hani biraz daha şīolmuş. babam rahmedlīē dērdim ki
105 baba ya, **ğırığgale** bir adım, hani sen işde burda ğalmışiñ niye **ğırığgalīē** gidmediñ, niye
ev yabmışiñ hani orīē yabsaydıñ daha uygun olmaz mıydı falan, ölüm çalışmağ
olduğdan sōna orda da çalışīom burda da çalışīom dērdi. benim bir çid öküzüm var
tarlam var, arazim var; orīē gidenneriñ okúzū yōdu dērdi. yani yoğluğdan dolayı giddi,
hani admişda **almanya**’ya gidenner gibi. benim burda bir yērleşig düzenim oldū için
110 benim gidmeme gerek yoğdu. hani onnar bunuñ için giddī di dērdi. hani bunnar şindi

dōdan gelmiş zengin olmuş, batıdan gelmiş zengin olmuş genelde bu. şeyi bu, sebebi bu. adamı şimdi mesela işimiz gereği gördümüz için sölloğ, kömür satışı varıdı orda, adam tenekie çūalı üsdüne koyardı onu taşımie giderdi. è bizim insanımız bunu yabmamış, nıe bizikiniñ dönüncü az çoğ bulğur, pilav, egmā var, yufkası yieceg; ama
115 onuñ o da yōdu. olmadı için mecbur giddi.

oluşan boşluğu kim doldurursa onlar gönenmiş oluyor.

A)eved, boşluğ ğabil edmıo yani, birileri doldurıo.

köyünüzden milletvekili ya da encümen çıkıyor mu?

B)bizim köden çığmadı yoğ. komşu köy var **yėñili köyün**'den çığdı, bir de
120 **mehmedbeyobası** var şu aşā köyde il genel. milledvekili **ramazan can** var **mahmadlı**'dan.

A)hayır, aday olannar oldu partilerden de seçilemedi ayrı şey. veya birilerine teglif
édildi ğabil édilmedi. peg öle siyasete şıeden yoğ. ha, ūraşan yoğ mu, **ğırığgale**'de,
añkara'da başğa yerde, insannar var elbedde. görev alan, yapan; ama mevcut köde
125 durub da seniñ dedıñ şekilde olan yoğ. yani şu an bizim köñ büyüğ ārli emegli.

B)burda aslan hemşerim, **ahmed bey**, emegli işde arkadaşınıñ ğonuşdı gibi, çalışmıoğ.
emeglîğ dıoğ.

çalıştınız işte.

B)yōğ öle daı, çalışmıoğ. çalışmağ eyi olıo. ben doğsanda emeglioldum, doğsandan beri
130 elime bişie alıb, çalışsam eyimişdi. hazırı yıoğ biz. emegli hazır ya, onu yıoğ, öbürüne
bağmıoğ. başka kölerde hal böle mi ya. geç **ğarlañğış** köyü yedisinden yedmişine ğadar,
bucağ tarafına ğed, giden oldu mu, belki aha bu bilir, ğed şimdi tam biçim ekim şeyi.
sağal şurda bağ, Allah bırağı için, kimi şey yapıo, patoz döoyıo, kimi bilmem sab çekıo,
aha sağal burda belki doğsan yaşında adam. vallahi böle bağ.

IV/57

SÖYLEYEN: Rahim Mergi, 78 yaşında.

DERLEME YERİ: Balıseyh, Beyobası köyü.

DERLENEN: Köyün Kuruluşu ve Çocukluk Hatıraları

5 buyur ğardaş sen ne sorıoñ köyüñ hağğında sorıoñ.

şimdi bu yolun altı sanırım türkmen aşireti değıl mi?

hē.

ne zaman gelmişsiniz belli mi?

valla, obanıñ tarıne ben gidemem.

10 **bildiğın kadar anlat.**

tārî bilemem ben ama, başğa yêrden sor baā ki ben onnarı saā annatım.

diğer obalarla akraba mısınız?

obalarnan ağraba tâbi, ağraba. **memmed bĭé obası, kenan bĭéy obası, hüseyin obası, ğadibāli.** bunnar yêdi ğadaşlarımış, yêdi ğardaşıñ birini şe ğóndermişler, **baddalı,**
15 **baddalobası'na** ğóndermişler, **üseyini üseyinobası'na** otudmuşlar, **kenanı kenanobası'na** otuddurmuşlar, **memmedi memmed bĭe obası'na** otudmuşlar; **ĝazî, ĝazibāli obası'na** otudmuşlar. gendileri de burda ğalmış. burası merkez olarağ ğalmışlar, onnar orda ağrabalıñlar, onnar hāla daha ağrabalığları sürükĭo, sürünĭo geliolar.

20 **kız alıp veriyor musunuz?**

alıollar vèriollar tâbi, tâbi tâbi. hadta daha da yakın ğonuşĭoğ yanı yakın ağraba ısınarağ ğonuşĭoğ hani. hāla daha ısınarağ obalar dĭe şehirler vardĭ zaman obalısıñ dēdi mĭdi bunuñ hepisi toblanĭo. şehirde bile obalı dēdi mĭdi hepisi toblanĭo. bu dēdĭm kōleriñ. annadıñ mı?

25 **geçimi ne üzerüne kōlerin?**

geçimleri kōlünüň şindig bizim burdakileri ağalaridy, Allah için āydy adamlar āydy. bunnariň çocuğları okudu, burdakileriň. milledvekili **zūlkū pēhlivannı, zūhdū pēhlivanna, alpaslan pēhlivannı** ilk cumuriyetiň ilg milledvekili **şë ihsan pēhlivannı**. burdaki **ırıza bey'i**ň ölu. annadiň. **ihsan pēhlivannı**. bunuň haricinde **aslan pēhlivannı** 30 **ābisi, tahēr pēhlivannı** kardeşi. bunnar, zengin āāydy bunnar. sōnadan uşağları yetişdi, **aslan beyi**ň ölunuň birisi denizaltı müendisidi, **almanyada** okudu geldidi **tākı pēhlivannı** ğan davasında vurdular, orie girmielim de. ondan sōna **memdūh pēhlivannı** geminen vuruldu. **ohran pēhlivannı** burda bir dalğaynan vurdular. ora ğeddi, **taher beyi**ň ölu **ihsan pēhlivannı** hēç gelmedi burā. burie misafir olaraq gelirdi, ilg milledvekili 35 **atatürku**ň ilg milledvekili, ondan sōna bağ ğaş tānesi milledvekili oldu. **zūhtū pēhlivannı** iki kere milledvekili oldu, **aslan beyi**ň ölu bu. **zeki pēhlivannı, hacı omar efendi**'niň, **ġocabeyler**'den. ilg köyüň ġurucularından. **zūhdū pēhlivannı**, o da milledvekili oldu. on da **añkara**'da öldürdüler. **alpaslan pēhlivannı, zūhdū pēhlivannı**'niň ölu, o da siyasedde **kesgin** yolunda vurdular. on da yakın zamanda **şie**ň, 40 **özal**'iň zamanında. o da bu kōň āālarından, bīālerinden.

köyün kurucusu kimler?

ġocabeyler'iň **abdıraman beyler**'den. **ġocabey**. onnardan **ġocabeyler**'den **yusub beyler**. ondan sōna **has hoca**'nıñ evi bağ, **hacı omar efendi** onnar **ġocabeyler** işde. onnar ases köyüň ġurucusu onnardan gelme. annadiň? **aslan beygil horasan**'dan 45 gelmeymiş, **horasan**'dan. annadiň mı?

eskiden düğünleri nasıl yapıyordunuz?

esgiden dūnneri, ohoōv. şindi esgiden dūnner nasilidi bilioň mu? bir gün eveli bir hafda önce ġonşulara haber vërilir, filanca günü bu ġeçe **muhtar ādemi**ň evine toblanacāz. annadiň mı? o ġeçe muhdar ādemiň evinde tağsimat yapallardı, bīōğler çıkardı, dërdi 50 ki, sen filan mahalleyi, sen filan mahalleyi, sen filan mahalleyi, sen filan mahalleyi. burayı tayın èder, bu mahleden hayvan toblallardı, sözüm oña. hayvan toblallardı bilioň mu? olan evine odun geleceg dādan. **elli** admiş tene sözüm oña hayvan, kırğ elli ġişi adam, ġonşulardan, para yoğ. gider o **elli** admiş hayvanı odunu èder, dūnñen zinetinen getiriller olan evine yıkallar. dëller ki filanca gün bayrağ kaçacağ. o zaman toblanıllar, 55 filanca gün bayrağ kaçacağ arkadaş, ādem şey, sen köy şeyisiň dūñ káhyası. memmed

sen de dŭn káyasıñ. dŭn káyası, sorumlu. dışarıdan gelen adamlarıñ hemi yēmāni, hemi yatāni, hemi hayvanını talimat var, onnarı rahadlaşdırır. parasın da alır davetiyei, dŭn sābı ğarışmaz. cŭma gŭn bayrağ ğaşar, bazar gŭnŭ gelin ēner, hiş dŭn sābı ğarışmaz. bŭtŭn bŭtŭn dŭn káyası ğarışır. annadıñ mı? dŭn káyası ğarışır, gelen misafiri
60 ārlar, yolceder bazar gŭnŭ gelinin indirir, yanındakı adamnan hēsaba oturur, dŭn sābiynen. yazılı ya. heb defderde yazılıkim ğaş ğuruş vērmiř, ũř lira bēř lira, yazılı. **ādem ğandemir** bēř lira vērmiř yazılı. **memmed ğözalan** ũř lira vērmiř yazılı. hēsab ēder başdan ařā, ıkarır dŭn sabine parasını sayar, al ğardaşım hayırlı ossuñ dēr, eker gider. dŭn sabi de parasını vērir, harcını borcunu vērirse gendi sorunu ğayrı. yalıñız işde bizde
65 bŭle, annadıñ mı? ğonşu olarağ dŭn sablerine oğ yardım ēdeller.

cenazeleri nasıl kaldırıyorusunuz?

cenazeleri... yāov cenazeleri devled ğaldırıřō, biz ğaldırıřōğ ki. hasdanede ōliyor, geib yıķıřō, bize teslim edıřō.

esgiden nasıl kaldırırıldı?

70 esgiden ōlŭrdŭ, bi su selasi vērdirirdig. şindig hani sela vēriliřō ya, herkiş ğonu ğomşu gelirdi, bŭyŭğler birikirdi. mezarı ğazdırırdığ, gider genşler mezarı ğazardı, bŭyŭğler oturur, cenazeyi yıķarığ, namazını ğılarığ, cenazeyi ğōmerig. ğeri ordan gelirig, cenaze evine gelirig. hoca bir ğuran oķur, herkeş bir rahmet ossuñ diler, uzaķtan gelirse yēmeglerini vēriller, ğonu ğomşu toblanır, cenaze eviniñ yēmāni vērirdi, ğonuya
75 ğomşuya gelen misafirlere yēmeg vērilirdi. ondan sŭna ğırķ ğuñ bŭle devam ēderdi kŭlŭ. ğırğ gŭn. bŭon ādem getirıřō yemā, yārin memmed, bir gŭn bu, ōbŭr gŭn ben. bŭle ğomşular gelen misafirlere yēmeg vērirler. cenazeyi ğaldırırlar. **Allah** rahmet ēylesiñ. şindig bir hemen hasdalanmadan alıřō ğŭtŭriřōğ, ōlıřō. morķa ğoyıřōğ. orda yıķıollar, alığ getirıřōğ, bir kilo lokum, bir de řē alıřō şindi, onu sorıřosañ bŭle.

80 kız beğenme işi nasıl oluyordu?

ğız beğenme ne aşıodu canım, sen de ğız bēanıřoduñ. ben on yēdi yaşındaydım, biriniñ ğapısında obanıdım. benim bŭyŭğ ābēyim varıdı. bŭyŭğ ābēyim Allah rahmed ētsiñ ōlŭnce, anam aciynan ben dēdi seni everecām. kimi alacıñ? onu siz gendiñize alıñ dēdim ığdıım ğeddim. orıē varamışom, o bu mahallede. anam dayıma ğedmiş, dayım

85 dëmiş ki çarıñ geldim, sağlanmış. anam dëdi ki ne dıoñ dëdi. ben yoğ dëdim. dayım
baña bir başsağ göterledi baña. daha sös sahibi mi olduñ dëdi, nasıl çığdisem ğapıdan,
giddiler yūsü dağdılar. öle ğız bñanme ne yoğ. sıkıyseñ var orıe, , şu ğadar ğamçı, ğamçı
boyunda bir çocuğ. elinde bir ğazzığ, ğapınıñ āzında begler seni. bi de gücü yéterse işiñ
bitig. ğarnıñı yarallar. öle gösderdmeymiş, bñanmıemiş, o yoğ. öle yōdu, Allañ emrini
90 añıodu, anañ babañ, ğızı ğórmeg yoğ, ölanı ğórmeg yoğ, haydı. filancanıñ ğızını aldığ
işde tamam, filancanıñ öluna vërdig işde tamam.

aileler dengini buluyor muydu?

o zaman ölan da şu depeniñ arķasını ğórmıodu, ğız da şu depeniñ arķasın ğórmıodu.
şindi şu televizon var ya, günde şurda evlenıollar. o zaman faħır. herkes dālarda
95 yaylalarda, ben davar güderdim avrad beninen yaylada dururdu. amma başğa yërde
ğazaç yōdu. ğazaç oydu, ğardaşcāzım. başğa yërde ğazaç ne arıodu, eliñe bësh ğuruş
geçerse götürüb bi davar alıoduñ. o zaman o varıdı, ileyidi. sōna şindig, ğarışdı şindig.
ğulāsma şe orayı ğadmıecāñ.

davar olarak keçi mi vardı?

100 varıdı, davarı çōalddım ben, şindi davarı saddım ineg var, sözüm oña. āā muhdarıñ da
davarı çōdu, bizim de çōdu. adamsızlıñ yüzünden saddıı. yoğ adam. dā benim şoy
ölan, başğa yoğ. ikı avraddan üç sefer evlendim ben üç sefer.

diğerleri ne oldu?

ilk hanımdan alım dëdiglerimden işde bu. bir de ğız var, birini bësh ay durdurdum o
105 dāöldü. biri de şō şıfor aliniñ halası. sōnadın olan yamalıñ ğulāsma.

...

ğırıĝĝale ne arıodu, **ğırıĝĝalıe** giderdig biz. **ğırıĝĝale** ğurulıodu, bilıoñ mu, güccūdüm
ben şöle. babamgil **ğırıĝĝale**’niñ fabriğasında çalışıllarmış. o zaman **ğırıĝĝale**’de adamı
sineg yıodu.

110 **o zaman kimse gitmiyor ha?**

adam giden adam ikūn alıřıō, ũũncūn aıō bu yanna, eri elıōlar. yāov bizi sineg yıēcādi dıōllar. ırıġġalıē edıōġ, ac susuz. yolda sıcaġda, hayvan ũsdũnde, ben uyuglıom, ocūm. beni bir arının yanına atıōlar, edıom nērie eddimı de bilmıom. orıē egmā bıragıōn, ya ōrıōn babamı ya ōrmeden eri dōnıōn eri elıōn. ondan da
115 otuz yaşında verem oldu giddi. o ũzleriñ řıēni yıereg, alışma bi yandan ac susuz bi yandan. bēř dene ocuġ aldıġ. anam hasdalandı, anamı da bacıları ōtũrdũ. babam hasdalandı, babamı hasdānıē ōtũrdũler. řō dallar var ya, baġ baġ, dē şo depede var ya, onnar babamıñ andacı, ōrdũgce aġlımda benim. o dallarıñ orda bizim bāmız varıdı. babam saddı orayı, eřdi eddi. nērde aldıysa bilen yoġ. hastaydı, hasdānıē eddi. kim
120 ōtũreceġ, ana yōġ, baba yoġ. anam da hasda, anamı da ōtũrdũler, bid yıō bizi bid bid. a, kim bakıō. bahan yoġ, ev yoġ, barġ yoġ. asda, anam asda, babam ũldũ asdanede, nērde aldı bilen yoġ, anadıñ mı? hadi bahalım yēdi yaşındayım ben, beni ōtũrdũler, birine uzugũden vērdiler.

ka ocuk var sizin?

125 deha bir bu var işde.

kız?

bi de ız var. o da ilk yaşdan, avraddan hasdaydı almañ dēdim, aldılarıdı, o da sizlere ũmũr mefad ēddi. bunuñ var bir ũlu, iki ızı, bařġa yoġ. ben bi kōye eddim, **suñgurlu**’nuñ **demişli**’dan edinci, **muratķolu**, **muratķolu**’na eddim. davargũden
130 etirmeg iin. orıē vardım, adam duşman sāibiymiř, bilıōn mu? an davası varımış aralarında. řōle bir baġdım, hani ocuñ fazlalına etirecām, on sekiz tāne ērkeġ ocuġ, on sekiz tāne. Allah seni inandırırñ bōle. yanında da bi ocuġ daha var. bi arķadař **tekin** irahmedlig oldu, ben Allah var, mahalleniñ onřularıñ zanneddim. ařam arannıō. bizim muhdarımış, misafir oldum, ũldıse Allah rahmed ēdsiñ, aldıse ulā ıñlasıñ,
135 **ahmed** isminde bir adam, bir de ihdıer anası oturıō şurda, ihdıer dēdikine, yavrũm dēdi, **ahmed**’ime biřıē dũřũnıōsañız dēdi baġ dēdi, řunuñ hepisi onuñ ōzũne bakıō dēdi. yāni bi kōtũlũġ dũřũnıōsañız dēdi. řunuñ hepisi onuñ ōzũne bakıō dēdi. siz bilirsıñız yavrım ũle biřıē dũřũnıōsañız dēdi. ama bizim de başımızdan eiyo, başımızda. dēdim ki hala, ũle olur mu, biz dēdim, Allah rızası iin davargũdene geldig dēdim. o arada
140 ahmed geldi. yāov ōzlıōġ, ōzlıōġ on sekiz tene bebe dālmıō, yāo. sordum, **ahmed**

dëdim. nedïoñ dëdi. yăo bunnarı gônşudan getirdiñ dëdim, gôtürmïoñuz mu bunnar nedir dëdim. bi gúlme gúldü, gúlme gúldü. dëdi ki bunuñ on sekizi de bizim dëdi. Allah Allah dëdim. dörd ğardaşlarmış bilïoñ mu? altı tenesi benim dëdi, bësh denesi biriniñ dëdi, dörd denedi biriniñ dëdi, üş denesi biriniñ dëdi. daha köyde yoğ mîdi dëdim. bi
145 tănesi de ölen ğardaşıımıñ dëdi, öldürmüşler. lâ adamlar çakılı eviñ üsdü, bizim bi dene.

askerliğı nerde yaptınız?

ārıda yapdım ben, ğaraköse’de yapdım, süvarîdim.

kaç sene yaptınız?

yirmi dörd ay. biñ dokuz yŭz elli üşde gëddim, elli bëshde geldim. annadıñ mı?
150 süvarîdim, üç yüz onaltı atımız varıdı, üç yüz onaltı. nalbatıdım ben. **haydar bal**, yüzbaşımızdı; **şeref ünäl**, üstëmen; **kemal tekin**, astëmen; **yılmaz çetiner** astsubay çavuş. Allah ğarëdsiñ onu. o çavış. **ğarabüg**’lîdi, şurda hemşerimizidi gendi de. vayy, vay bülend **ecevid** Allah rahmed ëdsiñ vay. **ecevid** gimi adam dâ dünyë gelmedi, gelmedi. bağ ciddi dïom, ama siyasedine ğarışmam. insannığ bakımı daha ufacığ bir ere öte gid
155 dëmedi. hëç, hëç, hëç. asla dëmedi, elli dördde terhis oldu, geldi, bizim bi arkadaş varıdı köylümüz şiforudu. şiforuydu, **bazarcığ**’dan çavışı varıdı, **hurşid özer**, **ahalı**’dan iki tane çavışı varıdı, **ahalı** var **ĝırıĝĝale**’niñ orda, **bazarcığ** şurda. daha onuñ harici arkadaş bir kimsë öte gëd dëmiş diáldir yăov. bu ğadar adam şîe adamdı, yăov. Allah rahmed ëdsiñ. Cenaballah cennedmekan ëdsiñ o adamı. başbakan oldūnda, **hurşid** dëdi ki baña
160 gideg dëdi. gideg dëdim, sen o ara kendiñ gëd. bağ yëdmiş dördde. herhalde yëdmiş dördde başbakan oldu, elli dördden yëdmiş dörde, yirmi sene. yirmi sene sōna **hurşid çavış** ğapıdan girir girmez hemen ğaĝdı dïo. buyur **hurşid çavış** dëdi dïo. ziyaretine vardīnda. buyur **hurşid çavış** dëdi dïo, ğaĝdı dïo bildi dïo, beni dïo. **şereb ünäl** dïe bir tëmenimiz varıdı, üstëmenimiz, canabıallah hŭsusü oña ŭraşmış, hŭsusi. yăov hic ğusur,
165 özür yoĝdu, yăov Allahıñ hëkmatı yăov. aynı şu gúzel ĝınalı kegligler var ya, öyleydi adamcāz canım. āzı gózü, **bursalı**’ydı gendi. î ne dîm yaho ne dîm. bizim bi hemşeri varıdı, **ĝalaycığı**. baña bir fişne çürü cizme vërdi. levazım deposundaydı bilïoñ mu temen. üç yüz on altı ĝışiniñ içinde cizme bir de onuñ varımış. onuñku da körüĝlü tăbi. ben de éyvah dëdim amma, bir dāfe çıĝdıĝ işdimāde. cizmeyi, vardım ben, bir onda
170 ĝonuşdŭnŭ górdŭm başĝa ĝormedim ben. dëdi ki parañ mı çōĝ, torpiliñ mi çoĝ dëdi

baña. tâbi ben de hêc bişîe dîemedim bilîoñ mu? bir onda gonusdünü duydum başga duymadım ben. gèddim dēşdirdim hemen levazım tēmeninden. Allah yaradmış, Cenaballah. nasıl ana dōrdîse, nası babanıñsa. hêc sesi çıgmîö yâ. **haydar** var yüzbaşımızıdı, **fêridun deryal**, alay gūmandanıydı. gūrmay **albay fêridun daryal**.

175 **askerlik yapmaya nasıl gittiniz?**

horasan’a gadar tirennen gèddig.

nereden bindiniz?

balışık’dan bindig. **horasan**’a gadar tirennen gèddig. **horasan**’dan kıble tarafından, tâîr dāndan, **eleşgirt**’den, **ārı**’ye, şindi **ārı** oldu orîe gèddig. **gūrmay albay fêridun daryal**,
180 alay gūmandanımızıdı, ben şindik hepsiniñ ismini bilirim. hepsiniñ, hepsiniñ. hepsiniñ. çavuşlarımızıñ bile ismini. **bekir özer** dîe bir çavuşumuz varıdı, amasyalı; ders vèirdi. **faraşlı**’dan **ali köken** varıdı, konyadan **sami koşar** varıdı, **nevşehir**’den **niyazı bıyığlı** varıdı, çavuş bunnar, annadıñ mı? **garabüg**’den **hüseyn bahar** varıdı, **hüseyn bahar** varıdı, arkadaş, hêc birini unudmam. görîm, elli sene sōna bağ, **ahalı**’dan bi asger
185 arkadaşımız varıdı, elli bēşde teris olduğ geldig hêc görüşmedig, geçen sene **çallı** cāmisinde namaza gēdîodum, bidon satîo, bağdıdı şōle su bidonnarı var ya. bidon dōrd lira, bidon dōrd lira sesinden bildim. vardım dēdim ki, **musdafa ünal** sen misiñ dēdim, **musdafa ünal** sen dāl misiñ dēdim, hē, dēdi. sen beni tanıdıñ mı dēdim, yōğ dēdi. hağıgad mı, hağıgad tanımadım dēdi. niye la tanımadıñ sen beni dēdim,
190 tanımadım dēdi. o, tērzîdi yalıñız. **burhan bozgurd**’unan varırdıg yanıña ya dēdim. bir argadaşım dā varıdı, **burhan bozgurd**. onünen varırdıg dîenci, hāh dēdi, o zaman tanıdı. bağ gac sene sōna hēsab ēd. elli bēşden iki biñ on da. elli sene sōna sesinden tanıdım.

hafızan çok kuvvetliymiş, galiba beslenmeye dikkat ediyorsun. ne yiyip içiyorsun?

ben, bal, begmez, yoğurd, sūt. üç yüz davarım varıdı, üçyüz davarı gūderdim, üç yüz de
195 davarım varıdı, kendimiñ olduydu, davarıñ içinde hañgi davar olmadîdi hemen onu bilirdim. filan davar yoğ dērdim, sayardım. filan davar yoğ dērdim. kōyüñ davarınıñ hebsini bilirdim kimiñ davarınıñ oldūnu. kimiñ davarı, ādem gādemiriñ, tamam bunu bilirdim. davar çōdu kōde. benim havzam sālam. havzamda şey yoğ, sor soracāñı söyleyim ben saña.

200 **hastalık olarak hangi hastalık vardı önceden?**

ısıtma varıdı. verem varıdı.

tedavisi yok muydu önceden?

tedavi veremiñ yōdu, ısıTmaniñ da şōle gōo kimi háb vèrillerdi, yutardıñ gene de geçmezdi. ben bi ısıdıom, ısıdıom. biñ doqız gırg sekiz. bir ataş düşer şindi, duruğan
205 üşüdme gelir. òleniñ siccānda, titir titir üşüdüñ, sōna bi ataş düşer, ataş gódeñe. yanañ çatır çatır.

soğuk suya gireydin.

sōuğ suya diyál, mırıqlara da kömdüler beni, geçmedi. yalıñız, şo teg dal var ya. teg daliñ yanda guzu güdıom, biñ doqız yüz gırg sekizde gúzüynen geliom, ceketı ısıtıom,
210 gáfama bürüdüm şōle, **apıg ā** da rahmedlig, şu **cemilgil**'iñ arpa tarlası var ya şu **ardıçlı**'da, ordan çıgdı baña çārıō, bilío, benim ısıdma oldumu. rahım saña üzüm eletiom dñe sesi geliō, ben yılanıñ üsdüne basmıssım. yılanıñ, ayāmiñ altında yılan, uyuşuğ ya çī de varıdı yérde, bir gözümnen bağıdım yeşil bi şe. köyün işine aşşa duddum amma, beş on adım gışdım, geri geldi midi golum gibi bi yatıō. daha o işde
215 ısıdmam galmadı. hālā gèddi, biddi ondan sōna. ondan sōna biddi. ısıdma çoğ pèrişan édiōdü milleti yāov. özlere göçemezdig. dālarda, yaylalardaydı. özlerdān ısıdırdı. yazın gışın dāda beg ısıdma olmazdı bilíoñ mu? yaylada.

ilmi kuvvetli hocalar var mıydı?

varıdı. bir hoca varıdı, **çerkes hocası** dñe burda, **suñgurlu**'nuñ **abdal bodulu**'dan. şōle
220 sıgça gözüne bağ, elinde basdon çatadan şafaña çalar. ne bakıōñ dèrdi. delānnılar sırtında gezdirirdi onu. bizim köyüñ adamı. òle sıkıseñ bişi gonus. garşısında dudañ gımıldasıñ. o **abdal bodulu çerkes hocası**, Allah rahmet éylesiñ. ondan sōna geldi hocalar ya, onnarıñ hēc biri, bir de **ismet ayar** geldi. **ismet ayar**, **yozgatlı**di, èlli doqızda. **bediran bāe** getirdi, vāaz éden o. beylerden **bediren pèhlivanni**. getirirdiler
225 hocayı beyler. parasını, üsdünü, yēmāni, üsdünü, başını, ihdiyacını neyise gófür, gayli salallardı ramazanda bir ay. **ismet ayar**, kóyüñ durumu kótüydü. içki çōdu. onu kesdi o **ismet ayar**. cāmñe toblardı, kóy de galabalıdı, bèlimiz gırılırdı, biz de yèni deligannıydıg.

ismet ayar ğonuşarķana, Allahım, béliñi ğırdı yăov. adam ōle ğonuşurdu, tèsirli doķunurdu, Allah biñ kere razı ossun, èlli doķuzda raķıya yemin èddig çoğ şükür. o
230 zaman ben yirmi yirimbêş yaşlarındaydım, ķóyüñ hepsi, ķó yemin èddi. raķı ğalmadı
ondan sōna. buralarıñ bā ķōdu, çoğ bā varıdı bu ķóyde. bi bālar varıdı, bi bālar varıdı,
vay, vay, vay. ğalmadı.

SÖYLEYEN: Raşit Karakaş, 82 yaşında.

DERLEME YERİ: Balıseyh, Aydınşih köyü

DERLENEN: Günlük Konuşmalar ve Köyün Kuruluşu

5 **köyler nasıl, âdetleri nasıl, eskiden nasıldı?**

köyde âdet yerinde durıo, esgiden nasılısa hālā öle.

düğünler öncekiyle aynı değil mesela.

düğünler öncekiyle aynı da birez fantaziyeli şimdi. o zaman biraz fakir işiydi, şimdi zengin işi.

10 **hani önceden cirit oynarlamış, güreş olurmuş.**

cirid varıdı, güleş varıdı, siñ siñ varıdı. é o yoğ şimdi. onnar gâkdı, efendime söyleyim. érkegler oynamazdı halay çekellerdi. é şimdi erkegler garılara méydan vermiyo, érkegler oynuyor gaylı, çocuğlar canı sãolsuñ yėtişdi gaylı, durum bõle.

nüfusu ne kadar köyün?

15 nüfusu bilmiyom da yanı herhalde dörde yakındır gaylı. dörd yüze.

şih olduğu için mi aydıñşih demişler?

hıdır şih, aydın şih.

kardeş mi bunlar?

ğardaş. **hıdır şih** da bir aşāda.

20 **türkmen aşiretinden mi bunlar?**

valla ne oldūnu bilmıom. bunnar üç ğardaşımış. **hıdır şih, aydın şih, balı şih.** yanı bõle söleller, bunnar üş ğardaşımış, bunnarıñ şîeleri var orda efendim, bir türbeleri var.

balışiñ var fağad biziki ğaybolmuş. yoğ. piyasada yoğ, bilmıoğ yèrini yurdunu. òle dèller, üç ğardaşımış bunnar gelmişler, biri orıe yèrleşmiş, **biri balışia**, bir de **aydınşıa**.

25 fağad bu yèrini belirdmemiş.

kaç yaşındasınız?

segseniñ üzerinde.

maşallah.

èyi dël mi?

30 **çok iyi. sağlığın sıhhatin de iyidir?**

çoğ şükür zararım yoğ, cāmıe gelig gidıoğ. ... kurdler mesela ğız alıb vèirirken ě dā dōar dōmaz bēşig kerdme yapallar, dèller oña. birbirine vèriller alıllar. seniñ çocuñ dōdu mesela òlan beniki de ğız dōdu birbirine hemen bēşig kerdme yapallar. başğa yère peg fazla ğız vèrmezler. bēşig kerdme olmasa bile başğa yère peg vèrmıollar yani. yani

35 aşıredi olinca ondan mı neden. aşşa yoğarı ondan mı artığ neden.

siz tabi alıp veriyorsunuz.

sorıom bazen, biz tābi alığ vèrıoğ da, kurdler gelir buraya da. siz bize ğız vèrmıosuñuz biz nıapıörüz dıom, hayır mı derdiñiz ne. bizim ğızlar dıollar birez mārifedsiz siziñ işleriñizi yapamazlar dıollar, yanı òle māana bulıollar. òle dıal de tabi. onuñ ğonuşma

40 monuşma biraz kurdçe yalıñız, biraz deñişiglig oluyo. nèrden geldiñ burıe?

kazmaca köyünden geldim.

ğazmaca’dan burıe yoğardañ dolandıñ tābi.

oraya da nereden geldim, mahmutlar,

mahmıdı’dan **geçili**’den ğazmacie geçdiñ.

45 **toprak yoldan gelmedi asfalttan geldim.**

temam ānadım şindi. tobrağ yoldan bura zaten **gazmacăa** uyğun dıal zeten.

sizin emeklilik falan var mı?

var, emeklilik var.

nereden emeklisiniz?

50 siKortadan?

işçi miydiniz?

işçilig de yabdım, efendime söyleyim, dışardan da ödedim, bağkur da ödedim, torladığ tobladığ bi emegli olduğ işde.

hareketli bir yaşantınız olmuş herhalde?

55 şükür **Allā** geldi geşdi, yaş biddi. ... şindi burdan gidecāñ, varicāñ **gızıldere**'ye, o kurd kıyüne, orayı geçicāñ ilerde **ğarıncalı**, o şehire hemen hemen bitişig de, ğarıncalı şehire varıoñ.

ğarıncalı hangi aşiretten?

onnar aynı bizim gimi.

60 **siz normal türksünüz, yörük falan değisiniz.**

normal **türk** hē, normal **türk**.

yörük falan değilsiniz,

yoğ, **yörüg** yoğ, buralarda **yörüg** yoğ.

keçili köyü yörükmüş.

65 geçili kıyü mü, değil, yörüg dēl. kim dēdi havadisi kimnen ğonuşduñ?

tahsin arslan.

tahsin tamam ohō.

tanıyor musun?

70 ō, tanımaz olur mu? onuñnan beraber hēcaza ğēddig, tā çocuğluğdan berıadar ğonuşuruğ.

seksendörtte mi ne gittik dedi.

doğuzan segizde gèddig. he, doğsan segizde gèddig. o, masuz dèmiş yörüg dīē. şindi şöle dèller. bu, **yèşilşaglısı, gōdereşaglısı** efendime sōleyim. **aşāmamıdlı şaglısı**. bunnar şarg tarafından gelmiş dèller. fağad onu bilen de yōğ èden de. geldīse mesela, ordan bi
75 gişi gelmiş olmuş **şaglı**. yanı bu bōle. öle şēi yoğ yanı, bilen yoğ. biz şağdan gelmissig dèller bazen bişe oldu mî, bizim kōkümüz şağdan gelmiş, şaglı dīē ondan dèmişler. yanı şarglı. dōlu, he, ōle dèller. **tahsin aslan** ha. onuñ evine mi vardıñ, yolda mı buluşduñ.

evine vardım, iki katlı bir evi var ya.

bōfünde ğardaşınıñ da iki ğadlı he,

80 **dediler buranın usulünü o bilir.**

o da benim gimi ne bisiñ o da benim gibi zaten yaşlı.

seni biraz daha zihni dinç gördüm.

o biraz da hasdalıĝ geçirdi çoĝ ölümnden döndü o. ne bilim ben ğalb ğırızı bilmem ben, damar dıķanıĝlı o biraz hasdalıĝ çekdi ya. ondan olabilir. yanı ayrıyatan soracāñ bişe
85 varsa sor bildīmi sōlerim.

bu kulaksız kasaba mı?

he, **ĝulaĝsız** ğasaba.

kenan bey obası?

kenen bā obası ēpiē ötede. öte ĝiçede, **balışih**’dan ötiānda.

90 **onlar farklı mı?**

onnar, obalıyıĝ dèller, ğoya bēmiş, yanı silaleleri ‘bēāmiş. farglı bişèleri yoğ.

daha doğuda kargın var?

ĝargın he. **ĝargın, ĝaralı, elmalı** o yanda şöle gèder yanı. ordan **ĝulaĝsız** yolu aşar, **ĝulaĝsız**’a varır, **ĝulaĝsız**’dan da nīanna gidecāñi gendiñ tayin èdeñ. hañĝı kōye
95 gèdecāñ nère yakın nère uzaĝ, onnarı sorañ.

hıdırşıhta ziyaret oluyor mu?

ziyared çoluğ çocuğ pasda musda aldı mîdi gôtürür. gôtürüb goyallar şîeñ yanna, mezeriñ. orda yeri orda.

adak keserler.

- 100 gurban murban kesme işi beg yoğ da, dua edïollar. Öle seniñ dëdiñ şîelerden dïal, işde burda. işde buraya falan yerden ziyaredci geldi, filan yerden ziyaredci geldi o ğadar hükümlü dël yani.

o işlere aleviler daha düşkün.

- 105 alevilerin onnariñ da var şîeleri. **hasandede** alevi, ötianda **haydar sultan** dïe bir yer var. aleviler heb orïe gideller.

onlar daha çok sahip çıkıyorlar.

- onnar çoğ düşgünner. ta buralardan gideller mesele, ora taraf gideller, nïapïöller ziyared mi edïöler. orda bir guyu varımış, hadda hasda olannar orïe baqallar hasda olannar mesela. kúkürd mü var. adam bişîe olïomuş, bir hoş olïomuş. ben gëdmedim o
110 yannı bilmïom da.

böyle sağlıklı olmayı neye borçlusun?

sağlıklı olmayı valla ben bilmiyom da ben, eñ fazla çoğ yord yerim dadlı yerim. işde bu temiz hava da tabi içinde.

psikolojik olarak?

- 115 piskolojik olarak yanı hic bişeyim yoğ yanı aynı.

yani çok kafaya takmaz mısın, gerektiği kadar mı takarsın?

yöğ, dağarım ökelendim zaman olur da, gine de idarelim yanı. idarelim yanı. öle haydi kap yörivermem yanı.

Merkez İlçe Köyleri Metinleri V/59

SÖYLEYEN: A) Kezik Akbaş, 75 yaşında; B) Kazım Akbaş, 82 yaşında.

DERLEME YERİ: Merkez, Kazmaca köyü.

DERLENEN: Köy Hayatı ve Hatıralar

5

kolay gelsin teyze,

A)hoş geldiñ safa eldiñ

ne yapıyorsun böyle?

A)nıapalım odun doğruyoğ.

10 **bu evde mi oturuyorsunuz?**

A)hē, bu evde ğalıyoğ. siz nērelisiñiz?

ben kırşehirden geliyorum. köyün adı kazmaca, bu ad nereden geliyor?

A)şîe ğırĝĝalıe bālî bura. evelden vâtında burîe ğazmaca dēmişler, ğazmaca bura. şu yannı kıy dērig, ğōdere ben oralıyım. oraya da ğōdere dēmişler, herkeş şîesinen amān.

15 **yörük müsünüz?**

A)yō türkúg,

köyün nüfusu ne kadar?

A)kıyüñ nüfusu çō ğadın, yaban yēre ğeddi, dışa ğeddi. goşdüler ğeddiler, ğodular ğeddiler bilîoñ mu?

20 **sen tek misiñ?**

A)yō, var argadaşım, ğocadı, işdi geldi işdi ğedî.

hasta mı?

A)hasda, ğaylan yaşılandı işdi. çobancalıynan canı çığmış. davar ğúdmüş, davar ğúdmüş, davar ğúdmüş. **ğaleycig** dërig orda ölüm var da biz de burĳe gelirig evimiz dĳen amān.

25 **yazın mı geliyorsunuz?**

A)biz, yazĳa řĳe dōru yazın işde, şiyde yimüç nisan ney dërig. nisanda geliyoğ esāsen burĳya. ondan eveli niye geliyoğ.

bahçeniz var mı?

30 A)bāçamız yoğ, burĳe řĳedĳoğ, adam ğocadı ben idemiyom o hallıyım, ondan sōna bi yirĳe gidem. diyom, yalıñızım, o da ğózü kesmĳo, şurdan merdivenden bi yire inemĳo. ē yokarı çıkañ da bi çay mıy içeñ dede yatĳo içerde, çay demleyim.

yok çay demleme de bir hal hatır sorayım ona da.

A)'hē, gid de sor. amca diyerek uyad bālım.

uyuyor herhalde rahatsız etmeyeyim.

35 A)uyad, uyad uyad o da zaten adam arĳo. uyad uyad.

geçmiş olsun, yoruldu mu?

B)yorulmadım, hasdayım ğörenden ırağ. ğózler ēle ğörĳo, dizim hic yürümiyo, romatizma var. şu kemig ōle sılıyo. yēnim ben seni tanıyamadım.

ben yabancıyım. geçiyordum, bir hasta var dediler bir uğrayayım dedim.

40 B)çay ğodurayım mı?

sağol, sağol. şu tarafa bir köye gideceğim.

B)nërden geldiyeñ safa eldiñ de açlıñ sulūñ,

sağolun. sağolun. aç da değilim susuz da değilim. ben bir uğrayıp duasını alayım dedim.

45 B)savol ğurban. ula yiğenim içerdig la.

bu köyden misiniz?

B)ben bu kıóylüyüm. bu koyüñ adı **ğazmaca, ahmed**. nerden gelĩoduñ?

kırşehir.

50 B)**ğırşeri**’nden benim torun varıdı, ırğani. ğardıñenidi. o da şĩe ğazanmış, sālĩcĩ, **ğaleycĩa** gelmişler, bu o yannĩ salĩcĩ gidĩomuř, ğayrı neriñe gidise,

sağlıkçılık daha iyidir.

B)ben bilemicem, ğardıennigden sālĩcılığ iyi gelirmiş. ula **āmed** valla yĩenim çay içiedig.

yok yok ben gidicem. sigarayı kaç senedir içiyorsun?

55 B)**ahmed** yĩenim sōlemeg kötölüg, fıķaralığ varıdı. fuķarayığ yanĩ. çoğ davar ğüddüm. sözüm ōa, id sürüsü mü davar ğüddüm. soñ zamanı ğaldıı. ğalıncağ, hētili bırağtığ. řu cūarayı o fuķaralığda onda işdig. ana yōdu babam sōnadan öldü. anam öldüñe ağlım yēdmĩo. babmıñ öldüñde esgerdeydim, ellide, elli birde elli ikide öldü. è, bir ayle şurda içiliyō, zehir olsa içiliyō.

SÖYLEYEN: Sultan Erdal, 73 yaşında.

DERLEME YERİ: Merkez, Pazarcık köyü.

DERLENEN: Eski Yaşam Şekli.

5 aléyküm selam.

misafir kabul ediyor musun?

édmeg mi hoş geldiñ, sefa'ldiñ buyur.

ben köyleri geziyorum.

hayır mı?

10 **hayır.**

hökümed gine bi iş mi çıkarıö?

kırşêri'nde benim bir ölüm var, hasda, hasdānede. **añgarĭe** geldĭdi amelĭed oldĭdi şu ğalbinden. damar dıķanĭndan. sonadan iyi oldu, ayā ğağdıydı. ğonturola gelmişimiş ğeri **ĝırřêr'e**, **añkara'**ya gelincike hasdalanmış, dilleri dudmayıvermiş. hasda şimdi ikay oldu
15 üç aya gidiyo, hasdāñĭe ğötürĭolar, getirĭolar; üç kere **añgarĭe** ğèddig ğórüme, bir **ĝırřêri'**ne ğèddig. ā şimdi de gidelim dĭöm yanımda **Allah'**dan bařĝa da kimsem yoĝ. dörd ölanıdı üçü mefad èddi sizlere ömür, bi teg bu ğaldĭdı ğurban oldüm Allah bunu da hasdalandırdı. talařlĭm, acilĭm ölüm. ... yuvalarda āĭĭe alĭe durĭom, ha dĭenci ğedemĭoĝ, yanıña bi düşeniñ yoĝ, bi ĝız çocū var řu èlleriñ kıyünde, arabası yoĝ,
20 gelemĭö, gidemĭö.

hastanede yatıyor mu?

hasdanede yatıyor.

hangi bölümde yatıyor?

işde şindig de ne bilĭm işde dizleri kıĝmĭör.

25 **adı ne?**

irafi erdal. ölçüm yapardı orda. ölu da şimdi pañgada müdür, **ilker erdal.**

hangi bankada?

ğırşêr'iñ bañğasında ya bilmıom. evi **ğırşehêr**'inde işde çolū çocū **ğırşehêr**'indeydi, orda da satı ikî ev aldı gèri birini saddı.

30 **senin ismin ne teyze?**

sultan erdal, benim de. anasıyım. erig vèrîm de arabaño go.

koyarım, biraz oturalım da.

dünān şordan tobladım da sabānan birine teglif êddimidi galêe gidîomuş, o da bizim de çoğ dèdiler, bu yıl beg çoğ mēyva milledde.

35 **sen bu köylü müsün?**

bu köyüñ yèrlisîk, yèrlisîk.

hangi aşirettensiniz?

valla, soyadlarımızı **çinigler** dèllerimiş esgiden. esgi vasi adamlar birbirlerine lâab dağallarımış, **çinigler** dèlleridi babamıñ soyadı **canğurd.** işde burada bir sülalemiz var

40 **canğurd** dîen, birbirimize emmi uşağ, öle ölüm ne bir...

yaşın kaç oldu?

yaşım böyuğ, yaşım böyuğ ki kendim de gèdmedim, ölmedim bu acıları gösderddi Allah baña, yaşım da var ölüm, zamanında gencidim, çalışdığ dālarda daşlarda. çoğ çalışdığ da yormamıssıg dèmek ki.

45 **doksana ulaştı mı yaşıınız?**

var, uşağlara ālaya ālaya aha şu gözüm sağad oldu. **Allah** cümleye sabır vèsiñ, sabır vèrsiñ. insaniñ evladın da Allah almasıñ gósdermesiñ ya dèseñ de gine góruñ. şu **türkîe**'de aşamaça gaç sele vèrilir aha. dışarınıñ seleleri de vèrilio, şimdi hocalar ağıllı

oldu ölüm. kıyden kıye bağliyivêrir. gendi geژی işinde gücünde el oği seniñ uçun
50 şurda. **balışığ**’dan geliö ezenimiz.

hocanız yok herhalde.

hocamız var da, orë bāladivêriolar, cūmaden cūmaye geliö namazı gıldırıö geğiö gidiö.
gel cūmaden, iki cūmaden cūmaye geliö mayışı alïö.

başka yerde de görevli mi sadece burada mı görevli?

55 sade burada górevli de, bi yêrë imtam vêriomuş, müdür mü olacāmış, vali mali mi
olacāmış. oğıomuş bi yêrde, cūmaden cūmaye geliö hocalarımız işde. oğıomuş işde.
namazı gıldırıb gidïö.

şu ev de sizin mi?

buraya da bizim kıyden birisi **alamanya**’ya adam salım dñen havaslandı burë bir bina
60 gurdurdu. hani faşırı fuşarıe **almanyie** salım işçi olarağ dñen. yabdırdı işde gonu gomşu
yardım êddi, bizim adamlar çalışdı, şeñ nñesñnen ondan bundan mēdafa, ondan bundan
āç tobladılar, şu daşları o bu getirdi o bu yandan, tapısu olmadı uçun dövled ğabul
êdmedi. tapı yoğ. dövled ğabil êdmeyince bura ölece ğaldı. sñr güden çobanı geldi
oturdu, bā begcisi geldi oturdu. sñr güden geldi oturdu dêrkene bura mığdarlığ, ilg biz
65 yabdığ mığdarlı, şö ev bizimidi. çığdığ mığdarlı burada yabdı bizim adam, sñnadan
bizden sñna bir adam yabdı mığdarlı o da yabdı. sñradan bizim dalımız bıdāmız varıdı
çödu, mığdar kesdirdi, bizim adam da hasda yatïodu, dēdikine **ali dayı** dēdi sen şoraniñ
dalını budānı baña vêr yolu ğenişidim dēdi, şurë de saña vêrîm dēdi. olur mığdar dēdi,
delbeder, şurë mığdar bize vêrmiş oldu, dalı bıdamızı da kesmiş oldu, biz de
70 öteberimizi ğoyïoğ, gelig gidiyoğ. kim oturacağ hani ölüm kim oturacağ. hani dalları
digdig düzdüğ, hani yñen yoğ, içen yoğ. hêrimnen hêç olïom. bir çaykama ne êdîm baylı.

hele otur hele. ne güzel konuşuyoruz. giderken birkaç tane erik alırım ben.

erig ā dolabda dñnāēn getirdim de dolabda da var, dolabda çoğ.

kocan ne zaman vefat etti?

75 valla yèdi sene oldu herhalda. yèdi sene oldu, ondan sōna da bir ōlan öldü, mefat èddi, o da üç sene oldu. ilkiñkiler birisi eñ böyüg ölumuz, **gırıgğale**'niñ bir böyüg patlaması oldıdi ağılıñ yètıo mu. o sene padlamada öldü. şēd anasım şēt. bēş dene çocu ğaldı, dörd ğız bir ōlan. aha şöle şöle. gelin oldular evlendiler ya ne fayda. ondan sōna da bir ōlan öldü, hasdalandı, üç de ondan ğaldı.

80 **ne hastalığı vardı onun?**

bir soyğa ğanser dēñio ya ortalığda, o soyqalardan, ondan. bazarcılığ yapardı, kilo daşırdı, terezi daşırdı. ā şu ğamyonnar öle ekinnere dolanıo. eller de ekini bişdirdi işde satıolar. hēy şindi de sen kóy kóy dolaşıoñ derdini mi arıoñ tasasını mı arıoñ kóyüñ. ... şu susa seni dōru ğótürür o taraflara dōru.

85 **hangi köyler var o taraflarda?**

ğabul, ğazmaca, hıdır şih, aydın şih, yēñice, ambardere, ğöodere, solağlı; ondan daha da bilmedim� kóler var o taraflarda. **ğalaycık**. çoğ kóy çoğ. kürD kóyü var şu yanda. **sivriñiñ kürdleri** dēller, kóy çoğ. o tarafa geddiñ miydi kóy çoğ. yollar seni ğótürür, susalar seni ğótürür. bıldır şordan sorudıodum, bıldır diâl de geçēan, şo yannı ğonşudan
90 ēndim geliōdum puñariñ orē sen gibi bir tağsi ālendi. hoş geldiñ ēddim bir de ğarısı var iki de çocuğları var yanında. hala dēdi **gırıgğale** dēdi ne yanda, dēmeg yañılmıř yolu şaşırdmış. ölüm dēdim şu yol seni hēc kóye ğótürmesiñ. bu yol dēdim ne bezinnig var arada burada ne şey var, seni ğurtarmaz. sen gel bir yolu ğórıoñ a dēdim köbrüden çarb, o susadan bu yana geldiñ, o susıē geri ğed dēdim, şu tarafa sā tarafıña dön ğed
95 dēdim, şeher gelir ōñne o **gırıgğale** dēdim. orası **gırıgğale** ordan bir yana ğedemeñ dēdim. yañılmıř işde sen gibi delānnı ōlan iki çocū var, sāl hala dēdiler. ben burada otururam böle gelene gidene yol ğósderirim, ev ğósderirim, o da sēab de. ya, şurda bilmıēne ğósderecegsiñ.

geçen ben yolu şaşırdım perişan oldum.

100 kimse yok, hemi mehremedli adam olsa ğalıo yardımı olıo. mehremedsiz oldu mu geçib ğidıo, geçib ğidıo. yanıñda argadaşıñ olacağ, bir argadaşıñ bulunacağ yanıñda. biribiriñe yardım olacağsañ.

bu köy önceden epey büyükmüş.

105 büyüğ ya adamlar ğalmadı ölüm, şehirlerə çegdi ğótürdü. acığ şindi moturu olan ekin
eken, oña buña ortāna vërıo, icarına vërıo, acığ gendiniñ olıo, ekıolar, biçiolar, şindi
biçer ekini ğaldırdı mîdi dōru çekilib gidıolar.

en kalabalık günler bugünler o zaman.

he, şo tarafa, harmiyirine geçdiñ mîdi ğalabalığdan geçilmez.

110 ā şu makine var ya āşamaça döner durur kóy kóy, mele, mele. a şindi ekin doldurullar
motura.

bu makinenin adı ne?

uñzurul mu dıolar, bunozu mu dıolar.

helezon mu?

115 he, ğalevizon, ğalevizon. dünān de camıdan çıkıncı bunu bir yêrden alacağlarımışmış.
bizim emminiñ ölu var, ğarşıda evde. camıdan birğaç ğişi çığmışlar, işde ğapısınıñ öndā
şê ğótürelim dëmişler. o yanna çevirikene bu yanna çevirikene ikisiniñ üsdüne
devrilinçig birisi ğurtulmuş ya benim emminiñ boynunuñ şuradan yarılmış acığ, şu ğolu
parçalanmış acığ. dünān hemen alās ğıvıs ğótürdüler de dikiş muķuş addırmışlar da
ğaza ğaza. işde böyü ğüccü işde vādeñ yédseydi ölıöduñ. bunnar da telike bilmesseñ
120 élmini. bunnarıñ hepisiniñ makinesi var. ğaldırıo, éndirıo, düzedıo.

her adam anlamaz ondan.

annamaz her adam.

diğer köylerden önceleri kız alıp veriyor muydunuz?

125 alınıodu esgiden şindi de alınıo, vërilıo da ğız yoğ. gelinner dōm yabmadı, olannar da
saddılar, āşamaça ğaç ğişi ğız arallar, yoğ. ğız yoğ ölüm. ğız yok. zaten bir olan bir ğız
dōrıolar, ya iki ğız. şindi gelinner ahıllı. kim bësliëceg dıö, onu nasıl evlereceg, hër şe
zora vardı dıolar. esgiden önce iş yōdu, ne vëirseñ onu alıolardı. şindi bir dün édme,
bir geliniñ eşası ğırğ milyona malolıo, ğırğ milyon. aha benim ğız bi dün, üş dörd ölu

varıdı, éddiler ikisi şîe gèddiler, **gıbrıs**'a, odasınıñ birini doldurdular getirdiler babasınıñ
130 evine, birini de doldurdular getirdiler, ikisi o yanda şindi, şu eşāden içerlere girilmıo.
nıapacağlarsa o eşāyi, girilmıo. babasınıñ üsdüne de borcu vèrío, olan çekdi ğodu gèddi.
şindi babası mayış alamıo, pèr pèrişan. oluñ acig baña para salıñ yōsa borcu üsdüñe alıñ
dıo, duymascılığdan geliolar. yā, pèr pèrişan babası, cıara içio, çay içio. nıapacağlar işde.

önceden, sizin zamanınızda, pek eşya yoktu değil mi ne oluyordu?

135 eşā şindi esgiden ğaryula mula da yōdu. bi ğat örtü olan evi vèrıodu, bi ğat örtü de ğızıñ
anası vèrıodu, iki şunnardan çul pal alınıodu, bunnar yōdu da, doğuma çullar varıdı
esgiden. bi ayna, bi ellānı, bi ırbig, bi ğat örtü olan evi vèrıodu, bi ğat örtü de ğız evi
vèrıodu, iki kiliminen geçib ğoyub gidıodu ğızı. şindi vū ölüm neler çıgdı ölüm,
buzdolabı, çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, ne bilım ben. neler, neler, neler, neler.
140 şōle odayı dolduruyor. ğoca bi ğamyon eşā. bizim ğúrümüzde de ucuzudu eşāde, biz de
fıkaraydıg, ğuru yere ataş yağıdıg, adamıñ babasından bişè ğalmamış, çıbannıgda
yetişmiş, anası babası ölmüş, akrabamızıda da pèr pèrişan böyüddüg, yetirdig everdig.
hal vurduğ harman savurduğ, çoğ derdimiz var, çoğ çilemiz çoğ.

Allah ahirette karşılığını verir, yeter ki siz sabredin.

145 amın, cümleye yardım edsıñ Allah. kimsie de evlad acisi vèr mesiñ. ā işde doldurdular,
ğótürıolar. dārmene vèrceg, yıecāni ğoyacağ.

bulgur çıkaracak.

yā bulgur sarma édeceg.

hangi yemekleri pişiriyorsun?

150 sarma sarıom, çarba bişirıoñ, yayla çorbası. fasille yēmā oluyor, yord yēmā oluyor.
cacıg mucuğ işde bişıeler bişirilıo, mevsimine ğófe, yıecāñe ğófe, canıñ neyi çekerse
oña ğófe.

köyün suyu bol herhalde?

bol, bol, bol. sonta vurduranlar, ğuyu vurduranlar, hep; herkeş evine su aldirdı, bize
155 gelenner, dālarda, **sivri** dèrig ya, ta şo tarafda onuñ diblerinden geldi, ā işde bunnar

bõle döneller, mekineler. su bol yèriñ altı bütün su. hak édebilirseñ, ğazabilirseñ. su olmasa sulîemîög şu dalları yètişir mi? altıları su.

dereden mi geliyor su?

160 dereden de gelir, şoña dõru çıkarddıñ mîdi. çeşme, herkesiñ ğapısınıñ önünde var bir çeşme. işde artan su, sırtan su geliollar, vāy Allah'ım böyügsüñ ya rebbi,

ben kalkayım.

erîñi vèrîm de hısdanı vèrîm de õle ğèd.

V/61

SÖYLEYEN: A) Nurettin Tuncer, 67 yaşında; B) Necati ..., 70 yaşında.

DERLEME YERİ: Merkez, Hasandede Kasabası.

DERLENEN: a) Hasandede Menkıbesi, b) Arıcılık, c) Günlük Konuşmalar

5

şuraların toz toprağı da giderse, güzel bir beldeymiş.

B) yeni oldu, doğalgaz döşenö da; yani yapılır da tabi zaman lazım yani.

A) iki gün oldu oraları şıapalı, gazılalı. yoğsa şîemiz düzgündü yanı.

...

- 10 A) bülbülü altın gafese goymuşlar, ille vatan îelle vatan demiş. vatani goyurmuşlarkine bir tikenin üsdüne... vatan da bi tiken mîdi demişler. tiken de olsa onuñ vatani işde.

B) şindi benim, **ğizıldā, arablarıñ altı** gezdîm yere, av gèddîm yere canım isdîo gine gezîm dîöm de gezemîöm.

- 15 A) o esgidenidi, o esgidenidi, ava gideceg de vay babam vay. bir gün rahmadlığı **abbas** dayım, ben ė **yalamanıñ haydar**, şurdan çığıdı, deli çavışgılıñ camalıñ burnunuñ ordān, bñğ deresinden ta **gurd deresi**’ne vardı. **ğumurlu**’nuñ altından ordan ġaldırdıġ hemen bālariñ içinden bir serçe ġaġmadı ġar da şuramızda. ġar diz ġapañ üsdünde bir serçe ġaldıramadıġ. ordan **ğazıġlar**’ıñ bāñ ordan **yalama**’nıñ mandıranıñ içinden şöle çığıdı, dayım dèdi ki ... avını, ben asvad boyunca gidiöm dèdi. bi de ben delannîm tâbi onnar
- 20 yaşlı. ben dèdim şö **mıġdadıñ çeşme**’niñ ordan, ġarşı budamalarıñ içini gezecām. sen gez dèdiler, ama orda oturdum, bir de o ġarşıda oturdum egmā, ana ayā ġaġamadım, öle yorulmuşum. delannîg ya bilmîoġ ne oldūnu. şindi o gençlig nèrdē.

B) valla, bi eşeg alîom, onînen geziom.

A) gezemeñ, eşşānen de düşeñ, duramañ.

- 25 B) düşmem hēc bişe olmaz, nîe düşim yāov, yoġ düşmem.

A)êşşā alaciēñ segsen millona, eşşeg dörd yüz bēşyüz lira. semeri de ondan pahalı nêrdeyse... o devir öldü. **zobo marrem**’iñ bir maya eşşā varımış, **gúlîe** alîm dēmiş **yalamaniñ ırıza**, mallarınıñ içine mallarını güdsüñ dîe. kaç lira, dörd yüz lira dēdi dîö.

B)esgiden eşşegleri yazın dā sürîolardı, **hacilar**, **garēahmedler** kim dinnîodu.

- 30 A)adam işini bitirdi mi sürellerdi eşşegleri yazîe. şindi çidlîni ğurdu sūdünü satîo, sūdünü satîo eşşāñ. sekiz yüz ero mu bir kilosu. sekiz ero he.

ne işe yarıyor muş ki?

A)bütûn çocuĝ mamalarınıñ içinde eşşeg sūdü illa ki varımış.

çocuk mamaları oldukça faydalı, pahalı da.

- 35 B)belki de onuñ da faydası var.

A)bütûn eşşeg sūtü, bütûn mamalarıñ içinde varımış. **düzce**’de mi nêrde bir yêrde bir yêrde bir tanesi ğurdu **türkîe**’de, eşşeg çiflî.

B)şuralarım dāîo, geçen gēddim.

- 40 A)çıķardma saķın ha saķın çıķardîm dēme. alîşamassiñ, hēc çıķardma. yēmāñi yē yıķa ğeri āziña daĝ. yoĝsa alîşamañ. **añĝara**’da daĝdırdım; **añĝara**’dan burîe gelene ĝadar şöle uhulîom, uhulîom. çıķardıöm, arabaniñ içinde kimse görmesiñ dîe ğeri daķîöm. şöle çabrazımda biri dēdi ki sen o dişi daĝamañ, sen o dişi ĝullanamañ dēdi. canıñı dişiñe al, āziñdā dişiñi çıķardma dēdi.

kırıkhanlı yok mu bu tarafta?

- 45 A)yoh, **ĝırĝanni** yoh. **ĝırĝannılar** esgiden geziolardı ama, şindi ĝalmadı gezen **ĝırĝanni** ĝalmadı. şindi baĝ, ablam, bundan aşşā yoķarı otuz senîe yaķın oldu. daha āzımdan bir sefer dişim çıĝdı dēmedi. hüsüsü **ĝırĝan**’a gēddig, **almanya**’dan geldi, ablamıñ iki tane dişi daķılacaĝ. adam iki dişi çegdi hemen, aynı ĝün. zabānan êrkenden vardıĝ; çorba içecāĝ yêr arîoĝ. çorba içdig, yêr bulduĝ. ênişdem dēdi ki ula arķadaş burîe gel bakım dēdi. biz buraniñ yabancisîĝ dēdi ama müslümanîĝ dēdi. biz buraniñ yabancisîĝ dēdi ama müslümanîĝ dēdi. adam da hoş ĝarşıladı, bize dēdi buraniñ eñ êyi dişcisi lâzım. şu iyi yapar dēmîecāñ, bildîñ varısa eñ îesi lâzım. parası önemli dîal dēdi. o da gēddi orta
- 50

yaşlı biri geldi. ben bilmıom dèdi, orta yaşlı biri geldi. yèmāñi yè daha açmaz o adam dèdi. o adam biraz èhli kèfdır, sād doğuza dōru açar dèdi. bi de adam açmış geliñ
55 bakım, adam bizi gótürdü. selam alıékım, alıékım selam. o da aha şu bizim polis gibi ğaraca bişîè. otur hemşerim. arkadaş, bizim şunuñ şunuñ şunuñ dişi daķılacağ. dèdi ki açın hemen bağdı, dişiniizi çekim hemen dèdi. hemen daķacāñ mı hemen daķacām. çekeceg hemen daķacağ ağşam sād iki gimi sizi burdan gónderecām dèdi. iki gimi góderrim dèdi, aynı gun. iki diş var ablamıñ, iki diş var.

60 B)gèrîe ğalanı tüm çürüg.

A)yoğ, tüm damağ yapılacağ. ula, şimdi iki dişi çekdi adam. ölçi aldı, iki dişi çekdi, hemen ölçi aldı. yāo daha āzınıñ ganiynan hemen ölçi aldı, enişdeniñ noğsannarıñ ölçi aldı, hadi gidiñ geziñ dèdi. dıelim ki sad on ikide orıe geldig. on ikide ablamıñ āzına dağdı sığdı dişini bişiler èddi. yarım sād oturuñ dèdi, yarım sād daha oturduğ, ablamıñ āzına
65 dişi sağdı, ablamıñ āzına dişi dağdı, şurdan fındıg içi getirdi, fısdıg içi getirdi. yi bakım abla dèdi. ula ğardaş benim āzımıñ içi odun gibi, yi bakım abla yi dèdi. onnarıñ da şivesi de baya da dēşig yanı. ablam yirkene gözümüze bağdı āzım acımıo, dişlerim acımıo demie başladı ya. nèrden geliñoz, **añğara**’dan geliñoduğ, o zaman **ğırığgale** vilayed dıal, **añğara**’dan geliñoğ. **añğara** **ğırığgale**’den geliñoğ. dèdi ki gelig gidme masrafıñızı,
70 herhañgi bir yèriñize dèrse, bir rahadsızlıg vèirise, bir şîè èderse, her masrafıñızı çekmeg şartıynan, parañızı da geri ĩade èdmeg şartıynan, parañızı da aldım parayı da geri iade èdmeg şartıynan, doğsan lireye dağdı bundan otuz sene önce dişi. doğsan lira. daha ablam āzından dişi çıkarıb da fırçalamış dıal. daha ablam āzından dişi çıkarıb da fırçalamış dıal. kimse de ablamıñ āzındā diş, ana diş mi dağma diş mi oldūnu bilmez.
75 dèdi ki saķın ha saķın, āzım bulanıō, saķın ha saķın. āzıña nane şekerı al em, uyumie dal dèdi çıkarmamie çalış dèdi. çıkarırsañ, alışamassıñ dèdi.

selam ām,

B)niapiōñ,

C)güzellig **memmed emmi**. o iki biñ şîeni yaz, arıcılığ ğoparatif mi dıoñ ne dıoñ, telefon
80 numarasını.

A)nēabdıñız siz?

C)işde bazörtesi gidecîg ya

A)ula yavricâzım siz şindi dōru şîe gēdecāñız. tamam ben başganiñ telefonun vērîm size de,

85 C)sin gine vēr sad dā on buçuğda, onda telefon êd on buçuğda orda ossuñ.

A)başgan orda olamaz, başgañ dē arısınıñ orda, siziñ için gelib de orda olur mu?

C)olmasa nabicîg ya

A)ben didim ki dayıña dünān āşamdā dēdim. gid didim bün ayıñ yirmisi, bu ğún ayıñ ğaçı?

90 C)on üç.

A)om bēşinde soñ.

C)on yēdisinde soñ dēdiñ o ğún de.

A)on yēdisinde mi om bēşinde mi soñ da dünān **balışık**’da ğórdüm başganı yirmisine uzaddıg dēdi.

95 C)temam sen tēlefon numarasını yaz, bazartesi de sād om buçuğda ordayım ben. bazartesi sād om buçuā orîe gelsiñ.

A)ula ğardaşım o orîe gelemez, siz varacāñız tarım il müdürlüne.

C)he, işi orda mı bitirāceg?

A)ilkönce tarım il müdürlüne varacāñız,

100 C)tamam,

A)tarım il müdürlünde hayvan hasdanesine varacāñız.

C)öbür taraf bölüme.

A)obür bölüm var ya, öbür bölüme varacāñız. bizim şu ğadar arımız var, bizim birlikde daha ğayıtımız yoğ, biz birlā nası ğayıt olacıāğ, arî nası ğayıt olacığ, arı nası saldıracığ.

105 siziñ hemen adiresiñizi alacağlar, ğaç arıñız var, orda bēyan kıatı var. onu bēyan kıatını

doldurursuñuz, beri gelirsiñiz dördüncü ğata vèirsiñiz, orġe dosyañızı vèirsiñiz, doldurdüñuz bèyanı, ondan sōna ğedersiñiz ne zaman ossa birlā ğayıd olursuñuz. yalıñız siz sayımıñızı yabdırıñ bir. ben siziñ ğayıtıñızı yabdırırım, siz bir arıñızıñ sayımını yabdırıñ.

110 C)tamam, iş burdan bitïö dèse, ben ordan bitïö dèyin annadım ya.

A)î mēil numarañız olacağ bağ.

C)télefun numarası yédmiō mu, ha ğard vèrecegler size dè.

A)ğardaş bağ, aynı kimlîmiz bağ.

C)arıcı kimlig ğartı. o belgelerinen gidïoğ şimdi.

115 A)orası size yolu ğórsedir. ben dē ğac sene eveli aldîdim daha bu sene geldi benim. bağ ğayıd numaram benim yüz sekiz. tere numaram,

C)démeg bu bölgede yüz sekiz tane arıcı varımış.

A)ne yüz sekizi?

C)ya,

120 A)bēş yüzüñ üzerinde.

C)sen yüz sekizinci olmussuñ yanı.

A)he,

C)senden sōna olan çoğ olmuş.

125 A)ben size elli sefer sōledim ki, bağ ben arımı ğayıt èdtirdim. şimdi benim bir arımıñ sayımı ğaldı.

C)nası bir arı la,

A)benim şu ğadar arım var die, vardım orġe, müracad èddim.

C)tesadüfen gelir milir iki işi birden bitireğ āer gelirse hoca. kim o la adı neydi onuñ?

A)**zafer, zafer bey.** gaş tene arıñız var?

130 C)ellie yakın, ellî aşğın. elli bês mi elli mi öle bişîe arımız var.

(Telefon görüşmesi başlar.)

A)alô, selâm aliêküm, **zafer bey** nasısıñ. teşekkür ederim, yâ bizim burada bi arkadaşın elli admış tane arısı var. birlâ gayıt olım dïö, nası yapacâz bu arkadaşısı. ...

A)aynen benim dedim gibi. saten ben orda şedeyim, yönetimdeyim. seniñ yapacâñ, 135 hayvan hasdanesiniñ orîe varacâñ. ordan biz dïecâñiz, birlâ kayıt olmağ için bize bir kıat vèriñ. teşvigden de yararlanmağ için ordan size hemen bir kıad vèriller, ordan doldurursuñuz, o doldurdũñuzu da dördüncü ğata ğótürür vèrirsiniñiz, ordâ numarîe de getirir, ondan sōna ikamedğáh, nufus kıadiñ fotoğopisini, iki tane resim, seniñ kimlîñi neyiñi hemen çıkardılar.

140 (Telefon görüşmesi yapılır.)

A)arıcı arkadaşlar. biz arî bi yère ğótürdüğ, yarısını bi yère ğótürdüüdüğ, eleddimizde uçuvèrince arı buñalmış. buñaldından uşdu. arı işi buldu uçïo dïoğ öle sevinïoğ.

nüfusu ne kadar buranın?

A)nufusu iki biñiñ üzerindeyidi ama şimdi düşdü. ğún ğún düşïo.

145 **geçim ne üzerine?**

A)tarım başğa bişîemiz yoğ bizim.

sebze mi?

A)sebze, ğaysı, mèyve. o da dörd tene yaşlı ğaldı işde cōmatiñ hasbi bura. dörd tene yaşlı ğaldı, onuñ da yüzde doğsanı ğiredi çekmiş; zebse ekecām, araba alacām, şunu 150 edecām, bunu edecām dèyi, sıkıntıda yanı kendi yāyınan ğavrılan dörd dördlüğ dörd ğişimiz yoğ.

ziyarete daha çok hafta sonları mı geliyorlar?

A)cumartesi bazar daha ğalabalığ olıo. devamlı ağı olur da cumartesi bazar daha ğalabalığ.

155 **hasandedenin bilinen kerametleri var mı?**

A)valla, ben talibim. buranın da talibi deĝilim, ben **ĝoĝubaba**'nın talebim. **ĝoĝubaba**'nın talebiyim ben, bunnariñ esgiden **hacibegdāši veli** birligde gelen ekip. **horasan**'dan gelen ... bu üçüncü, **hacı begtaşı veli**'den **ĝubuĝ ovası**'ndan ārı bunuñ üzerine tapuluymuş. **ĝiĝegdā**'dan **ĝubuĝ ovası**'na ārı. **iĝanadolu**'nuñ eñ büyüĝ devrişlerinden
160 birisi bu. o zaman bizim burada bir **abdilla dede** varıdı, tā **ĝubuĝ ovası**'ndan ārı tapuyu ĝıĝaddırdıydı. pēşine düşen olmadı. **añkara ĝubuĝ ovası**'ndan ārı **ĝiĝegdāndan** ārı bu mevkiniñ tapusunu ĝıĝaddırdıydı adam. osmannıca tapı. tapıyı ĝıĝaddırdıydı, pēşine düşemedi bıraĝdı giddi. üç evlilî var **hasandede**'niñ. birisi **ĝiĝegdālı**. üç evlilinden üç ĝocū var. kendisi üç mekân dēşdirmiş, ilkönce **ĝurbālı** dē bir yēr var, ırmaĝ ... orda.
165 **añkara elmadā**'nın bu tarafında. orē oturmuş, ordan **kesgin** havalisine oturmuş. ordan gelmiş burē oturmuş. bundariñ secereleri bildim ĝadarıyla böle. hanımı **ĝiĝegdā**'lıymış, ilkinke hanımı ondan üç bebesi var. hanımı gidmiş ĝeri gelmemiş. hanımına ilenmiş. o zaman ĝeyiglerinen, comatınan, ĝarınclarınan cāmi yabdırıyo, medrese yabdırıyo. ben dēmiş anamıñ babamıñ yana ĝedecām. bire ĝadın ĝedeceĝsiñ amma benim şu ĝadar
170 işcim var, bu işĝe yēmeg vērileceĝ, bu işĝe hizmed ēdileceĝ, su getirileceĝ, su yoĝ o zamanda her yērde su yoĝ. bilmem şu yoĝ bu yoĝ. gidişiniz ossuñ da ĝelişiniz olmasiñ dēmiş, hanımı orda ĝalmış, ĝeri gelememiş. bir şubesinen kendisi burada yatar. valla bildimiz böle yanı bek öle aham şaham öle. üç yēdi devrişinen gelmiş, birisi bunnar **bozdevriş** dēller. birisi **canĝurtaran**'da ĝalmış, birisi **abbas cumbuşlar** benim bildim
175 ĝadarıyla. bunnar sōna, bunnardan bi tanesi hanımıynan beraber gelir, bunnariñ dedesiniñ dedesi, yāov dēmiş, **hasan ā** dēmiş, benim hanımınan dēmiş burda saña hizmed ēdiĝ, beraber burda ben elimi yıķıene ĝadar ben elimi yıķıom hanım evde sofrē hazırlamış evde ĝörıom. evden abdesimi alıom dışarı ĝıķıom dēĝene ĝeliom benim hanımı burda ĝörıom dēmiş. ha, dēmiş dēmegki sen baña inanciñ yoĝ hanımıñ
180 benim yanımda olsa, inanciñ yoĝ. sen benim comatimiñ içine ĝarışma **boz devrişim** olaraĝ ĝal dēmiş. yani ĝıĝla sade devriş. boz devrişim olaraĝ dēyi yanı onnariñ ha o adam da oña inanmadından diyal de, benim hanım ne zaman gidıo, ne zaman ĝeliō ĝórmedim, ĝórmiom dēmiş. gidib ĝeldini ĝórmeseñ benim yanda ĝalsa dēmeg

inanmııacağısıñ baña dèmiş. sen de benim boz devrişim ol seniñ loğmañ ayāña varsıñ
185 dèmiş. şimdi bizlerde cem yapıldı zaman, **abdalbos**’a bunnarıñ loğması gider ayāna bi
yère vèrilir, bunnar kendi aralarında dālır, kendi aralarında paylaşıllar. ceme gelmezler
bunnar.

soy olarak türkmen misiniz?

A)türgmenig.

190 B)şindi **cangurtaran** çoğ esgîmiş, bizim kō yoķana, varımış. **memmed ali**’den duydum
tarihde öle yazıımuş. şindi **musdafa dayı** vardı ya burda, **hayriye**’ye dèmişkine **hayrie**
dèmiş şu **boz devrişiñ** kitabın gôtürüñ de okuñ bakiñ dèmiş. buranıñ esas sahibi sissiñiz
dèmiş bizim **hayrie**’e. he, gôtürüñ bakiñ dèmiş. o da dèmişkine gelirkene alırıg **misdafa**
dayı dèmiş. bi defa almamışlar ne biz de araşdırdıg ne de isdedig. eses sãibi sissiñiz
195 buranıñ dèmiş.

A)yăo şindi **gúldedeler** buranıñ talibi değıl. **gúldedeler** buranıñ talibi değıl. **gúldedeler**
abdallarıñ gavmi. onnar, onnar **hacılar**’ıñ şeyi. o gavimiñ. **gúldedeler** buranıñ talibi
değıl. ha, gelmiş o zaman yèrleşmiş, buranıñ gavmi olaraq ğalmış. **boz devriş**, **boz**
devriş gúldedeler’den eveli. oña ğalacāsa.

200 B)şindi, dedem imamımış, ben bilmem de **kel ğadir** ānadırmış. **sèdililer**’den de ğaçmış

A)ebeñ **sèdililer**’den gelme, sizden, ebeñ **sèdililer**’den gelme, sizlerden **sèdililer**’e giden
mi var, şielere mi?

B)esenyurd kóyü ... kóy ikie ayrılmış, dedelerinen **ğalıbler**. dèmiş **ğuruhasan** yapacağ
imamlı. onnar dèmiş biz yapacıg. böle aralarında çadışma almış.

205 A)ulan sen yĳecāñ ben yĳecām. şindi dedelig, taliblig ne ararsañ kendiñde ariacāñ.
özüñü ğórmĳe çalışacāñ. bizim **haci bēgdaşi veli**’niñ bir dèyimi vardır, ben ondan
başğasını tanıııom. islamiñ şartı bēş, imanıñ şartı altı, müslümanıñ şartı üç. eliñe,
diliñe, bēliñe. islamiñ şartı bēş, imanıñ şartı altı, müslümanıñ şartı, üç. eliñe, diliñe,
bēliñe. şindi başlıö, ben dedeyim. ulan dedesiñ de talibiñe ne vèrdiñ be bilader. ne
210 vèrdiñ talibiñe. talib, seniñ ölanıñ dünü olıö, bizim burda güva dèller, nikah ğıyma,
esgiden dede ğıyacağ nikahını, şu güvayı donad, saña şo tarlayı bāşlıecām. bu dedelig

mi. yoğ evladım, bu benim boynumuñ borcu. bu seniñ damadıñ nikahını ğıymağ, benim boynumuñ borcu. dũa éderim, üç beş ğuruş cébime ğorsañ ben de onu bir fağır talibime vèrrim. işin özü bu. sen benim on dönüm tarlayı, **salipã**nıñ şõ şedâ tarlayı
 215 bilioñ dialı mi, şõ **tilkillig**'dâ bãyı, on altı dönüm. **tilkillig**'dâ bãyı on altı dönüm. ş'ê **ali ombaşı**'nıñ bir oluyumuş. **êşref**, şeyi aldında, **şidilli**'nıñ ğızı **zülbiye**'yi aldında, **şidilli**'nıñ ğızı **zülbiye**'yi aldında on altı dönüm talibe ğuva donadmıe vèrmiş, **salib** ā'ya, ali ombaşı. on altı dönüm bā vèrmiş.

B)ali omnaşınıñ öz olū dialı ki evladlığ almış.

220 A)evladlığ almış. benim bi ğafada bi evladım, üç avradıñ üsdüne evladlığ almış. üç avradıñ üçünden de çocū yoğ. zülbü devam édsiñ diye ğardaşınıñ bebesini evladlığ almış. üç avrad almış, üçünüñ de çocū olmamış. üçünden de olmamış, ondan sōna ğardaşınıñ bebesini gendi üsdüne evladlığ almış. bunu da, benim işde, kıyũñ ileri gelen āsı, varlığı, mülkietiñ yarısı dedelerden sōna mülkietiñ çõu şahinneriñ. yāo on altı
 225 dönüm ağa dedie bā bāşlamış. ... dede, yoğ ölüm sen olan everdiñ sen bunuñ mürüvvetini ğorecāñ, seniñ çoluñ çocuñ olacağ. seniñ çoluña çocuña bu bā lāzım olacağ diēn dèmesse dede dedeniñ ... hoca, şindi temsilde hata olmasiñ, adamıñ gözde köpā, davarınıñ sürüsü hasdalanmış. sürünüñ köpā hasdalanmış. ula dèmiş kopeg ölmesse gözde birinci davarımı ğurban adıecām. köpām iyi olursa gözde birinci davarımı
 230 ğurbana diēn kesecām. bi fağıra fitire vèrecām. netse kopeg ğurtulmuş, hocıa vamiş sorıomuş. hoca, ben böyle böyle bir adām varıdı, kıyũmüzũñ fağırı ne **necati ā**, **necati ā**'ya vèrım mi? cığ. nıē? baña vèriciñ. nıē, ben hocayım ālimim. yaho **necati**'niñ durumundan arkaşañ durumu daha zayıf oña vèrseg nolur? cığ. adam öte édmiş, beri édmiş, duramamış. tamam ĩesiñ saña vèrım de sen benim itiñ emmisi misiñ, dayısı
 235 mısıñ dèmiş. saña nası düşıo. sen benim itiñ emmisi misiñ, dayısı mısıñ saña nası düşıo benim köpañ fitiresi dèmiş. yani o hèsab ne gözel bi söz dēl mi? fağıra düşmıo da hocıe nası düşıo. yāo bizim temel bozuğ. dedelig de hocalığ da islamiñ şartı üç ğardaşım. ula neler duymadığ, hañğı bir dedeyi duymadığ, hañğı bir hocayı duymadığ. hañğı bir dedeyi duymadığ, hañğı bir hocayı duymadığ.

240 A)**necati emmi**, bağ sen burda yaşadıñ. sen burda yaşadıñ, dışarı çığmadıñ. sen benden yirmi yaş büyüğüñ. amma ben senden elli yaş büyüüm. benim gezmedim vilayed

ğalmadı, gezmedim devled ğalmadı. artı om bir devletiñ insanıynan, inā allah dıennnen,
 köpā sofrada yıennnen aynı sofrada egmeg yëdim. inā allah dıennnen, köpā sofrada
 yıennnen aynı sofrada egmeg yëdim ben. om bir devletiñ insanıynan, vileyed dël.
 245 **filipinni'sînen, tayladlısî'nan, mısırlısî'nen, beñladeşlisî'nen, pakisdannısî'nan,**
hindî'nen, sudannî'nan ben bunnarınan aynı sofrada yëmeg yëdim. ben her devletiñ
 her şeyiñ ne oldunu biliyorum. dedeliñ de talibliñ de. şimdi o her devledde var. ben
arabisdan'a, ben **ğuran'a** inanmadım esdarfurla, ben **ğuran'a** inanmadım **arabisdan'a**
 ğëddigden sōna. on iki yaşındā ğız çocunu segsen yaşındā böyle elinde basdon, böyle
 250 titirien adam ihaleynen satın aldı p... ihaleynen. basdırdı parayı aldı. tamam dëdim
 buranıñ egmā bundan sōna baña haram. ben gidecēm. gidemeñ dëdi. nïe, kefil dëdi
 göndermes seni. ben giderim dëdim. polise şikâd eder dëdi, êdsiñ beni dëdim. zabah
 oldu, beni polise şikâd êddi, isyan êdïo, işi almïo dïe, ben dëdim beni **beldöşî'e** gönder.
 oranıñ başgenti, **beldöşî'e** gönder. ben siziñ buranıñ hepiñiz yalan sölïoñuz, küllü yalan
 255 sölïoñuz ben sizinen annaşamïom, beni orïe ğónder. vardım ki **erzincan'ıñ dō'nuñ**
kürd'u, eli yüzü nurlu bir adam kürsude oturïo. selamün alëyküm aleyküm selam. ene
türki. ô mazbūd dëdi kağıdı, bi şuramdan öbdü, bi şuramdan öbdü. bağ dëdim bu
 müslümana beñzïo biraz dëdim. işde, ğonuşduĝ, ğonuşduĝ, ğonuşduĝ. kefile dëdikine
 sen bi dışarı çıĝ hele. kefil dışarıya çıkarddı. dëdi ki sen ne ğadar oldu geleli, iki buçuĝ
 260 sene oldu. hiç gidmediñ, hiç gidmedim. sen dëdi ordan baña bir kefil bulabiliñ mi dëdi.
 şahid bulabiliñ mi çalışdıñ yërden, bulurum dëdim. bi de dëdi aldıñ paraya hëc imza
 addıñ mı dëdi, admadım dëdim. bu zamana ğadar aldıñ paraya dëdi. iki buçuĝ seneye
 ğadar aldıñ paraya imza addıñ mı dëdi. admadım dëdim. bi de **beñladeşli** bi arkadaşım
 var, ondan da bi hafda eveli, bir şu parayı saña vëriog, bir ay saña vëriog. kömeli
 265 gönderelim, çoĝ gönderelim dëyi, üçer beşer arkadaş bir ğurub olduĝ, üçer beşer
 arkadaş, herkeş devletine para gönderïo. ben de bir hafda oñ ğún **beñladeşli'den** para
 aldım. **beñladeşli** dëdi ki, parayı alıb almadını bilmiom ben buña para vërdim dëdi.
 memleketime para göderecām, çolūma çocūma para gönderecām ihdiyacım var dëdi,
 ben de para vërdim, ama kefiliden para aldını bilmiyorum dëdi. haĝgadden ğórmïo yanı.
 270 adamıñ yalanı yoĝ. tamām dëdi. bir şahid yetïo. hemi ipden alır seni, hemi ipden alır.
 dëdim ki vër o parayı dëdim ben zaten o paranıñ yüzünden bu devleden gidiyorum
 dëdim. ben dëdim şurda bir hafda oñ ğún dolaşacām. burda sen benim dolaşacām
 parayı vër, ğëriyanı seniñ ossuñ dëdim. bu parayı da burda harcayım dëdim.

memleketime götürmeyim dedim. tamām dedi. tamam dedi. uçağ parasından ārisin,
275 kefile sorıo, uçağ gaç lira dıo. **cidde añkara**, bizim kefil dio ki atıom elli lira. dur dıo. tıg,
tıg, tıg, tıg telefona basıo, telefonnan sorıo. **cidde, añkara** arası gaç lira dıo. iküz lira.
hani ... küfür ed, ne dërseñ dè. ... hani elli liraydı dıo. vèrecañ yüz elli lirayı dıo, yalan
sölediñ sen dıo. ondan sōna dedim ki yabdiñ müslūman devled olarağ buranıñ tobrāna
basdı mı, buranıñ tobrağlarına basdığ dıe, ğudsal tobrağ dıe, tobrā öpıo. ğudsal tobrağ
280 dıe tobrağları öpıolar. buranıñ ğuranı buysa, bunu dıosa ben buranıñ müslūmanı dıelim.
ta o devirden bizim dedelerimiz, bizim hocalarımız; dedeler yıo da hocalar yēmıo mu?
onnar daha fazlasını yio. ğuran **Allah** rızası için okunur. şindi ğuran okunıo, cenazeñde
ğuran okunıo. bir yanına baķıo şindi, cenaze sahibleri gidıo mu, yanımda ğalacağ mı,
para vèreceg mi? yăo sen Allah rızası için ğuran okumuşsuñ. para için okumamışıñ.

285 **zaten devletten maaşını alıyorsun.**

A)devled de seniñ māşıñı vèrıo. sōna yirmidörd sādde iki saad ğöreviñ yoğ. yirmidörd
sādde iki sād seniñ ğöreviñ yoğ. geziñ yaov, resmen geziñ. Allah rızası uçun comad
de ossa namazıñı ğılıñ olmasa da. om bès dağğa, eñ uzun süren namaz om bès dağğa.

kırk rekat namazı toplasan yaklaşık kırk dakika. mesai olarak oraya bağlandığın için
290 **paranı da alıyorsun. o da haktır.**

A)o da hak, iş ğörevi oraya bağlanmışıñ. bir de Allah rızası için okuduñ **ğuran**’a para.
ben **ğızıcamam**’a ğèddim. **ğızılcamam**’a vardım. devir çevrileceg, devir çevrileceg, devir
çevrileceg, devir çevrileceg. cenaze beglıo. devir çevrileceg. ulan arķadaş bu devir
neyimiş, cenaze beglıo, merag èddim. yèdi kıoyüñ imamı geldi, şuraca kıoyün imamı,
295 **ğaraca** kıoyüñ imamı gelmedi begliolar. esgiden ğırmızı mendiller olurdu, çevrig
dèllerdi. baya bi ğadınıñ ğafasını ördseñ örtüleceg çevrig. ğırmızı çevreler vardı bilıoñ
mu, o çevrelernen bir çevre para oldu, mendilinen. toblamışlar, gelen burda cenazeniñ
üsdüne de para atıolar. tapıdıñ üsdüne de para atıolar. ben orda ğórdüm. ulan bu para
toblandı, para toblandı, para toblandı; devir çeviriolarımış ne deviri baķım dedim. bir
300 de bağdım ki içerie oturmuşlar, salona ğoca bir salona yèdi segiz tene hoca, elindā
parayı o oña vèrıo, oħuyo, o oña vèriyo. para şöle havada uçıo, şöle fırlanıo, şöle
mendilinen havada. para mendilinen şöle fırlanıo. yèdi ğışiniñ ortada şöle mendilinen
geziñ. elden ele geziñ. dedim, eliñ Allah rızası uçun cenazıe ğatılmissıñ. dedim ki ordan

geliođ, yăo arkadaş bu devir ne dëdim yaşlı birine, şöle **necati amca** gibi biri var orda.
305 bizim o tarafda böle bir devir bilmeyiz dëdim, devir ne. devir dëdi, ölfñ yaqınnarı, ölu,
ğızı, torunu, yaqınnarı, emmisi, dayısı; cenazeniñ altına üsdüne ğaldırmıe para vëriller
dëdi, yëdi ağrabası vërir dëdi. adam, ğadın **ĝırşer**inden gelin gelmiş burıe, **ĝırşeri**'nde
emmisi var, dayısı var, bacısı var, ğardaşı var, onnar da getirio, para vërio. **ĝırşer**'iñ
yarısı o adamıñ ağrabası. bu kıoyüñ de tümü ağrabası. bu para nolıo dëdim, bu parayı o
310 hocalar paylaşıo dëdi, niye? onuñ cennete gidmesi için dua okumuşlar, o duanıñ ğarşılı
bu parayı üleşiolarmış, ğünahlarını alıolarmış.

iki dönem de arsa satsalarmış.

A)hafifledio. on da gördüg. ha, onnarda kapalı. şindiki ğavminde kapalı, o da var. her
ğavmiñ gendine göre ayrı tarafı var.

SÖYLEYEN: Mehmet Arslan, 65 yaşında.

DERLEME YERİ: Merkez, Hacılar kasabası.

DERLENEN: Günlük Konuşmalar ve Rafineri Fabrikasının Kuruluşu.

5 **aşiretçilik var mı burada köyde?**

yoğ yoğ. aşired yoğ burda. aşired nizibcilig, ırğcılığ, dincilig, kúrdcülüg, lazıcılığ héc bişie yoğ. hepsi dörd dörtlüg gardeş. burası da **küreboǎzı kóyü** var. bunnar kúrt, birbirimize gız alırız gız vérriz; bunnar gideller geliller, efendim, burda belediede işçileri çalışío, yanı öyle.

10 **küçüksarıkayalar köyü var bunlar, onlarla aynı aşiretten mi?**

aynı, fağad **añkara**'da onnariñ üs düzeyde loğantaları felan, loğanta üzerine çalışiolar onar biraz daha kúltürlü. yanı burdan kúltürlü.

emeklilik çok mu?

emegli çoğ da biz de az çoğ bir bāğur emeglisig, biz de üç bēş ğuruş alıoğ. gene de
15 sǎössuñ Allah rahmet éylesiñ **eccevit** méydan aşdı, heralda onuñ ğanunu, ta'bi her çifci bāğura ğayıd olmuş, ondan.

fabrikadan da var.

fabrikadan olsa da peg o kadar değıl. zatē segsen bēşden bu tarafa memuriēd, işi, emeglilig onda cannandı, ondan önce ē hic kimse bōle bişie heves ēdmıōdü. ya benim
20 yēmiyem dolğun olsuñ da ben sigorta felan isdemıōm dıōdu. belediē ğuruldu, bağıdılar ki iş değışik.

tadı başka, hasta oluyor bedava muayene.

dadı başğa. adam bedafa çalışío, benim sigortam yadsıñ dēdi. çoğ, çoğ şükúr emegli çoğ. bizim burda iş sorun diyal yāni. eğer çalışırsa **hacılar**'da yoğ yanı ōle bir genşler
25 arasında ossuñ ihdiyarlar boşanma muşanma olayları da yok, herkez düzenni. çoğ bēş yüzde bi tane.

çok iyiymiş.

çoğ güzel çoğ. çoğ iyi. òle imkánı mı yoğ, gençlere.

peki bu düzeni nasıl kuruyorsunuz, büyüklerden küçüklere bir nasihat şeklinde mi,
30 **saygı sevgiden mi oluyor?**

va'la önce o yōdu, şindi büyüğ küçüğ dēyi bir sorun yok. küçüğüler zaten büyüğülerden daha ağdîf efendim, kúltürlü, deliğanlı; şindi bir deliğannı mesela benim ğızımı arkadaşını òlu sevmiş. ben bunu alırım dēmiş. daha artığ oña öbür deliğannı dıál hiçbir deliğannı talib olmaz. ya, onu o isdemiş tamam. ismi geçio ossuñ tamam. o ğadar artığ
35 kendimizi övmeg gibi dıál de iyi yanı.

huzurdan geliö, her şey huzursuzluğdan başlar òle dēl mi.

ben, belediemiz ikūz elli tane personel çalışdırıö, ğadirosuznan üç yüz ğışıye yakın. çevre kıoylerden de alıö. mesela benim orda damadım olıö, yienim olıö, başğana rica edıöm bunuñ durumu şöle, şunu bi idare edelim dıösuñ onnara da yardımcı olunıö
40 yanı. bi sığıntı yoğ yanı.

ayāmız çamura 'demıö, her taraf asvad. doğalgaz geldi de ondan yollar bozuğ böle.

dēlsem belediē her zaman yıkardı böle, tertemiz olurda. hele rahmedli daha başkaydı. o, yelkovan tikenı gibi geldi geşdi de bilmedig. o daha òle geldi geşdi Allah rahmet ēylesiñ. ē yēdi sekiz tırillon belediē'e şēden 'sade **tüpraş**'dan. emlağ vērgisi nērden
45 bağsañ om bēş biñ dönüm yēriñ emlağ vērgisin alıör.

tüpraş'tan mı?

yok, **tüpraş**'dan da alıö halğdan da alıö. mecbur nēre olsa vērgisini yatıracañ. yanı kendi yāyınan kendi kavruan bir halkımız var.

eñ düşüğ geliri olan bir bākır emeglisi var yanı.

50 ev kirañ yoğ, üç bēş de yan geliriñ var. şindi çocuğlar da gidmiş. giddi halde maddi desdeg de yapıolar. hepimiziki yapar. anı esgi gibi babayı atalım geçelim gidelim şeyi yoğ. hiçbir sığıntı yoğ çoğ şükür. eñ azından adamıñ üç çocū varsa, o da yatalağ hasdaysa birer ay birer ay bakiölar, çüñ ğomşudan utanıö. ğomşular, yaho anayı babayı

bırağdı ğaşdı diyeceg dêyi ğomşudan utanıo, bakiyo. hêc bi sıgıntı yoğ elhamdülillah.

- 55 **ġūran** ġursumuz var, çocuğlarımız orda dinî bilgilerini alıor, sōna ġadinnarımız işde ġış sêzonunda orda devled tarafından orda ġadın hoca ġeliōr, onarı yêtişdiriō, hafıs olarağ zaman zaman da heral da devled ġadrosuna ġeçıō, ġeçmese de bir **ġuran** ġursuna ġörevlendirıolar.

mesleg yūgseg oğulumuz var.

- 60 **hangi bölümler var?**

val'la bilmıom, birğac yüz tane talebesi var. yalıñız bura iki yıllığ heralde, kalabalığ. hapisane var burda fe tipi. çoğ böyüğ sayılı hapisanelerden birisi. kêşge olmasaydı, ondan memnun değilig.

tedirginlik olur.

- 65 tabi tedirginnig var. önce geliri olabilir zıaredcisi olur bilmem ne şunusu bunusu olur dıe düşünöldü ama zararı da yoğ. zararı da hapisanede de elli tane terōris yatıomuş dıence nefredle ġarşılıosuñ. ikūz elli üç yüz tane burda siyasi yatıomuş mesela. ādi suşlu yoğ heb terōris şu bu. o zaman üzölōz yani. adam seniñ asgeriñi şêhid êdmiş ġeliō seniñ tobrañda yatıō. seniñ kıoyüñ yordunu yımırtasını yıōr. ama mudlağa olacağ burda
- 70 olmasa başğa yerde yine olacağ. bi yerde yatacağ.

eski başkanı nerede vurdular?

ķırıġġale'de vurdular. vuran hem aġrabası hem 'işcisi. heb iyilig yabdī kışiler; azmêddirenner. yirmi, yirmi bêşer sene ġün vêrdiler.

Yahşıhan Köyleri Metinleri VI/63

SÖYLEYEN: Tahsin Arslan, 79 yaşında.

DERLEME YERİ: Yahşıhan, Keçili köyü.

DERLENEN: Köyün Gelenek ve Görenekleri.

5 *bu arkadaş yabancı dial.*

nèreden?

ğırşerli.

nèresinden?

içinden.

10 ölmez sâ olursam bu yaz inşallah,

bir kere silayı görmeğ isdiyom.

ğırşer'ine varsam ya âşam sabah,

tobrağlara yüzüm sürmeğ isdiyom.

15 **ğaman'**ı **mucur'**u çiçegdağı'nı,

ğindam, dineğbağı hem **özbağı'**nı

kölü, kedli hasdasını sâını,

görüb bir mahabbet yabmağ isdiyom.

oralarıñ hepisini gezdim yăo.

20 *haci dayı arkadaş ta **ğırşehir'**den gelïo. koleri teg teg gezïo. ya yaşam nasıl, esgilerden kim ğalmış,*

bizim bura oldū gimi emegli, **ķırıġġale**’den. emegli olanıñ da olmañanıñ da tarlaları da var. ġayed bizi ŗiēmiz düzgün yani. mayıssız ev yoġ burda. iki üç māş alan ev de var. **ġırıġġale** emeglisîġ hepimiz.

25 **siz nereden emeklisiniz?**

mühimmaddan emeglim, **ġırıġġale** fabriķasından.

ne iş yaptınız orada döküm filan mı?

mühimmad.

köyü uzak yere kurmuşlar.

30 he, uzaġ. yörüg bura yörüg. davar üzerine gelmişler. keçi, keçi üzerine; adı üzerine **keçili** burası.

burası önceden kaç haneydi?

benim çocuġlūmda iküz hane varıdı. ŗindi belki dışardaķıların da sayarsañ millondan fazla.

35 **köyün çocukları nerede okuyorlar?**

yaşian’a ġediolar. taşımalı. **yaşian** bizim ķazamız.

yahşıhan buradan kaç kilometre?

on üç on dörd kilomedre var. **mahmıdlar** könden geçiör, aşādan dönior, ileri giddi mi **ġırıġġalie** bir yol döner biri de aşāya döner, **yaşıa**’na. eskiden **ķırıķķale**’ydi, sōnadan ilçe
40 olunca bizi oraya aldılar. daha esgi, **ķalecig**, ben bilirim bālı oldūmuz. ... bizim burda ilg okuluñ oldūna benim aġlım yēdmez. añ evel oķul bizim burdaydı, **yaşian**’nan bizim bura. ilk oķul. daha esgi üçüncü sınıf varımış.

tevellüdat kaç sizin?

otuz üç.

45 **yēdmişdokuz yaşındasınız. yēnge sağ mı?**

sā.

babam otuz ikili.

babañ bir yaş böyüg benden.

düğünü eskiden nasıl yapıyordunuz?

- 50 davıl zurnayla, sazıla. efendime söyleyim cirit oynallardı. goşie gidellerdi adlarınan, güreş dutulurdu, o şekilde yapallardı. birbirimize kölere davetië vèiridig, o gún o köy boşalırdı. dün gúnü o kıóye gelirdi, biz de onnara giderdig. ... **ğazmaca, aydıñışık**, ondan sōna **yēñice, hıdırşık**

bahsettiğin köyler de yörük mü?

- 55 yoğ, bu köy **yörüg** bir de şu **şağlılar** var. aşışāda onnar **yörüg**. önce **kalecie** bālīdig biz, **kalecig'**den sōna **kırıggale** ilçe olunca **kırıggalie** geldig, **kırıggale**'niñ de **yaşıñ**'a geldig. **yaşıñ** kazasınıñ **kırıggale** vilayetindenig.

eskiden uzun kış geceleri nasıl geçerdi, gençler ne yapardı?

- malı davarı olurdu herkesiñ malcılığ üzerine. efendime söyleyim çēsid olarağ küçügbaş
60 hayvan, büyügbaş hayvan; efendime söyleyim, tarlalar olurdu, onu sürellerdi.

kışın hani gündüzler kısa geceler uzun ya, işler bittikten sonra gençler neyla vakit geçirirlerdi?

kıóy odası olur bizde. üç dörd tene kıóy odası olur, oraya toblanır, yer içer, gonusuruz, sohbe éderiz, ondan sōna herkes dālır. dörd dene beş dene oda olurdu.

- 65 **saygı, sevgi, huzur nasıl köyde?**

'ō, bizde birbirimiznen 'hēc şeyimiz olmaz. severig, sayarlı, ırcılığ kesin olmaz bizde. ırcılığ katiyen olmaz bizde, **yö'rūz** biz. ases aslımız **yürüg** bizim.

nerden gelmişsiniz?

- şeyden, hatırıma gelmedi, şeyden yürüg yalıñız bura. **elazız'**dan gelmişler **elazız'**dan.
70 şarhlıg esas olarağ.

şarklı diye bir köy var değil mi?

var, o da bizden. üç dene. **dō**'dan gelme. o **şaglı**, bir de **güccüg şaglı** var, bir de **geçili şaglısı** var; biz üçümüz.

onlar buranın obası mı oluyor, ayrı köy mü?

75 ayrı köy.

sizin köy çok büyük.

bizim köy çoğ büyüğ, hemen hemen kıydekiler, şehirdekiler, **añkara**'dakiler buraya gelse, şēr olur bura.

düğünleri burada yapıyor musunuz, düğünlere geliyorlar mı?

80 dünnere geliller, davetie gónderriz. aynen esgi düzen üzerine, **gırıggale**'de de bize gónderiller, **añkara**'dā da gónderir, **isdambıl**'dā da gónderir, durumu iyi olan gider. kıólüsünüñ dününü şeneldir gelir, öle bizde dün. cirit oynallar, güreş yapallar. efendime söyleyim, şimdi esasen ğalan yavaş yavaş o şeler, ādedler çekilmie başladı.

tarhana da yapıyor musunuz?

85 yaparız, ayran tarhanası.

neye seriyorsunuz, yarpıza mı?

çadır gimi bir bēz var oña sereriz.

yarpız var mı burada?

yarpız var. o ğoğan otu dıoñ dıaı mi, narpız dērig biz oña. ğoğar burcu burcu.

90 **şey var, nane var, reyhan var, fesleğen mi diyorlar.**

feslien, o da burcu burcu ğoğar. o var, keçi vardır, koyun vardır, kara sığır vardır. az dırımda camız vardır. at vardır, şimdi badmağ üzere onnar da. cirid oynallardı esgiden burda.

nerede oynarlardı, meydan neresiydi?

95 m ydan şurda arķada m ydan var,  ıķallar g reş yapallardı, cirid oynallardı,  le at  sd nde.

kim iyi oynardı ciridi?

vallaha abi unudduđ ġeddig onnar řindi ġayboldu. hebsi de bilirdi de daha iyi oyn ıannar olurdu. d neg atannar olurdu, oķuluń yanna atannar olurdu burdan. ř le d nerdi.
100 ondan s ra sayı gezme d  ġıř ġ n nda bir oyunumuz olurdu.

o nasıl olurdu?

ş le d nnerde ġ yilen ġadın elbiselerinden ġ yellerdi  rkeġler, bazıları başlarına fes giyellerdi, ev ev gezellerdi, varıllardı oynallardı, parası olan para v rirdi, parası olmayan buday v rirdi, budası olmayan bulġur v rirdi, toblanırdı, o satılırdı, ne  ddi, b ş dene
105 davar  ddi, ortada kesilir k y n deliġannıları, yaşlılara da ġ n derir, g zel y ller i eller, d lıllardı. d nnerimizde davıl gelirdi, g leş olurdu.

davulcular nereden gelirdi?

elmalı k y var şurda.

abdal mı onlar?

110 abdal, ama abdal d diń mi, d ddirmi ollar onnar.

abdallıń binnasını sorarsań evela muhammed ali abdaldır,

haķıķad ilminiń aslını ararsań c mle ululardan ulu abdaldır v remeń. d ddirmezler, bize abdal d dirdmezler.

şemsi yasdımanın başka şiirini de biliyor musun?

115 řemsi yasdımanıń bil dum unuddum,  oġ da bil dum. řemsi yasdıman, řemsi yasdıman. hatırımda vardı unuddum inan,  oġ vardı. ř  ń gendin de  yi bilirim ben.

nereden tanıyorsun?

ķırıġġalıe gelirdi, kesgine gelirdi, biz ķırřehri'ne ġ derdig orda olurduġ.

řemsi yasdıman nasibli ġulsuń,

120 ğısmmed ise ğayeñ yèrine gelsiñ,

öle bişeleri varıdı, ıasideleri onnarı heb bilirdig biz. ıóylerimize, **ğırıĝğalie** gelillerdi, **ğaleyci** gelillerdi. **yaşıan**, **yaşıan**'a gelillerdi. ıard gelir ıóylerden dūnnerde birbirlerine. **ıazmaca** ıóyü var, **ğögdere** ıóyü var.

gelince yatarlardı.

125 yatan yatar, şindi beg yatı yog, vesayid oldū için.

önceden diyorum.

önceden yatallardı. oyun ııkarıllardı, içgi öle beg olmaz bizlerde. çoĝ séyreg yanı séyreg. dūnnerde içgi masası ğurmaĝ murmaĝ; yaban yèrden bildimiz kişiyse onu yapıosa, onnara bir sofraya hazırlanır. ıóylü olarak kendimiz hic icki almayız kendimiz.

130 **dindar köy müsünüz yani.**

dindarlıĝ bakımından dial de e alışılmamış héc şıedmezlerdi. içgi icmezlerdi, bulunurdu gine bulunurdu, öle başĝa köler gibi, mesela **ğaleycig** ayaş. mecburu onnar şeynen yapallar, ickiyinen. biz esasen orıe bālıydıĝ.

135 ğaman'ı mucur'u ııçegdaĝı'nı,

ğındam, dineğbaĝı hem özbaĝı'nı

kölü, kedli hasdasını sāını,

ğófüb bir mahabbet yabmaĝ isdiyom.

140 gezdig oraları çoĝ gezdi yıanim.

sen şemsi yasdıman nasibli ğulsuñ,

ğısmmed ise ğayeñ yerini bulsuñ,

hemşeriler buña vasıta olsuñ,

ğırşeri'ne selam vèrmeg isdiyom.

- 145 bõle şîelerimiz varıdı birbirlerimize. oñu da anca ben bilirim bu köde, başğa kimse yapamaz. ben çoğ gezdim, tozdum.

bu evi kendin mi yaptın?

kendim yabdım.

ne zaman?

- 150 emegli olduğdan sōna yabdım. ğaşdaydı, yèdmiş dördde yèdmişbèş de yabdım.

burası bahçe miydi?

'yō, babamıñ esgi evi vardı, onu sögdüm bunu yabdım. **ķırıĝĝale'**de ēlenemedim, hızlı yaşadım, geçinemedim şehir yèrde yanı.

anlaşamadın şehirle.

- 155 hayır, annaşamadım dēl, arkadaşlarım orda ecig yaramazıdı, orda oldumidu muhaĝĝağ onnara ķatılıdum. bura benim için, birbirimize ķóylerden muhaĝĝağ davetīē ĝonderrig ķóylere. ķóylerden geliller, biz onnara, onnar bize. bazi yèrde pēhlivan getiriller, bazi yèrde cirid oynadılar aTlarınan. şimdi at işi öldü de pēhlivanı getirīōler.

kaç kardeştiniz?

- 160 bēş olan ķardeş, dörd de ĝız ĝardeş. üç anadan amma. babam üç evlīdi. tabi öldü ĝardaşlarımıñ ikisi öldü. bacımıñ biri öldü, ĝerisi durīō.

onlar da burada mı dışarıda mı?

ķırıĝĝale'de, **añķara'**da **ķırıĝĝale'**de.

ankara'da sizin köylüler nerede oturuyor?

- 165 **añķara'**nıñ girişinde. dūnde, dernegde, ölüde, cenazede birbirimizden ĝobmadıĝ dā halen devam ēder. mesela **Allah** vèrmesiñ **añķara'**da bir cenaze ossa ķóyde érkeĝ bulamañ. öle birbirimize yakınıĝ.

bazı yerlerde üç kilometre ileride cenaze oluyor gitmiyorlar.

170 öle olmaz, komşunun telaşı bizim telaşımızdır. bir evde cenaze çıktı mı her ev cenaze evdir bizde. o ğadar birbirimize yakınığdır yăov. çoğ şükur, ırzcılığ olmaz, hasedlig olmaz. herkesiñ gendine göre tarlası tapanı var. saten çoŭ emegli heb emeglîz heb. ben mühimmad fabriķasından emeglîm **ķırıĝĝale**'den. ğardeşlerim mühimmat fabriķasından emegli.

kimin vasıtasıyla işe girdiniz?

175 o zaman alıollardı, gidib başvurunca alıollardı. soñ zamanda torpili olan girdi. o bizim zamanımızda gendimiz gidıoduğ gidib giriıoduğ hemen. **ĝırıĝĝale**'de çoğ fabriķa varıdı, on ombir dene fabriķa varıdı.

sizinkiler size o soy ismi vermişler ha?

180 amcam, dedem buranıñ reışlerimişmiş, buranıñ ileri gelenlerindenimiş. önce **ĝırıĝĝalie** ğedmeden biz davar üzerine şıapardığ. şu **sivridaĝı**'nı ĝórıoñ dıal mi, orda yaylamız vardır, yazın orıe yaylıe gideriz biz. orda dururuz tem havalar soĝusiě ğadar, ondan sōna da ĝóçer geliriz kıoye.

şimdi giden var mı?

185 yoğ, şindi giden yoğ. orda devamlı ĝalannar oldu, orda evleri mevleri de orda, yayladalar, on dene köpā var bir adamıñ. adamı öldürür çoğ. on dāne.

VI/64

SÖYLEYEN: Şerife Kızılyazı, 63 yaşında (Yozgat'tan gelme).

DERLEME YERİ: Yahşıhan, Hacıbalı köyü

DERLENEN: Günlük Konuşmalar

5 **siz bu köylü müsünüz?**

köylüg de ben yabancım gayri yerlisi dıalig yāni. yerlisi olduğ sayılır da.

hangi köyden geldiniz?

ben **yoğad**'dan geldim.

kaç sene oldu buraya geleli?

10 ben geleli otuz yēdi sene oldu. **çerigli**'den. **esenyazı** köyü var **çerigli**'niñ.

hangi tür yemekleri yapıyorsunuz?

valla, her çeşid olıo. fasilesıdi, bamyesidi mesela patetesiydi. bamyesi meşur buranıñ. ya işde karnıyarığdı işde suluğófteydi, yabrağ şîe, sarması.

yaprağı, bağ yaprağından mı yapıyorsunuz, başka yaprak da kullanıyor musunuz?

15 bā yaprandan, kelemden melemden işde gış şîelerinden. pırasadan.

pırasa kendiniz yetiştiriyor musunuz?

yētişdirıog da bu sene egmedig, yēmıog. yimıollar.

köyün geçimi ne üzerine?

tarım var işde, çidcilig. sebze ekiolar genelde, bamye ekiolar. süan ekiolar.

20 **köye bu ismi niçin vermişler?**

esgiden buraya üç gardeş gelmiş, biri arıcılınan ūraşmış, biri keçiyle ūraşmış, biri de balla ūraşmış. herkes gendine aylece yer bulmuş, öyle gelmiş diyolar biz de tam bilmıog da.

köyde okul var mı taşınalı mı?

- 25 taşınalı çocuklar, **yëñişehir**'e gediolar. **yënişër**, önceden **yavşian**'a gediölerdi şindi **yënişër**'e.

buradaki fabrikada size de iş imkanı oluyor mu?

var, çalışiollar, olannar çalışiollar. genellikle buradaki köydeki gençler organize çalışio zaten.

- 30 **buranın faydası oldu yani.**

oldu da bizimkiniñ biri işde dıaı, çiftcilig yapıö.

fabrikada çalışmayı sevmiyor mu?

bilmıöm alışdı için semıo heral. böyüg olan.

kendi işini kendisi kurmak istiyor.

- 35 kendi işi de gurulmıoki, aha ekinner galdı biçer bulamadılar. işde öle buranıñ şıeleri.

evinizin yeri epey de büyükmüş.

'hë, böyüg.

köyün nüfusu ne kadar?

admış var heralda, çö da boş.

- 40 **torun var mı sizin?**

yoğ torun yoğ. dā üç olan bekár, bir gelin var. bu da gızım. gız bulamıoñkine nërde bulacāñ şu devirde. herkes okıo. bizimkiler heb liseyi oñudu, başga oñuyamadı, güccüg olan iki yılli bitirdi, daha oñumadı, o da girdi fabrikaya.

faydası oldu mu okumanın?

- 45 bilmıom valla, sınavlara girıo, gıazanamıo. faydası ossa, ıcığ heralda gafa çalışmıo. malıñ mëlalıñ ardında güccügnen gezdiler, şurda da okusa ne okıecadı, oñumadı işde. gine o iki yıllıg okudu da aynı lasdig fabrikasında çalışio.

sürekli işinin olması iyi.

şirked, çıkardsa adam çıkarır. süregli de daı.

50 **sizde çocuğu olmayan gelinlere muska mı yazdırıyorsunuz, ziyarete mi gidiyorsunuz?**

yöğ, herkesiñki oldu, amma bizim geliniñki yoğ. beş sene oldu yok.

doktor tedavisi mi düşünöyorsunuz?

doğdura da gëddiler, olur dıo doğdur ne bilım. musğaynan neynen Allāñ vërecā bi iş, tedavi. o da neydi, musğa neydi bahane olıo dëmekki.

55 **buraya yakın hangi köyler var?**

şindi mahmidli şaklısı var, bunuñ ötiānda.

bu köy türkmen mi?

bilmiöm turgmen mi neyse ki.

orası da buraya konuşma olarak benziyor mu?

60 birez ora deñişik olıo. birez oraniñ gonusması deñişik. bizim köy de burıe uymıodu, bizkiler de uydu. bizim o yanniñ gonusmaları uymıodu.

VI/65

SÖYLEYEN: A) Süleyman Akkaya, 71 yaşında; B) Ali İpek, 45 yaşında.

DERLEME YERİ: Yahşihan, Kılıçlar kasabası.

DERLENEN: a) Köyün Ekonomik ve Sosyal Durumu, b) Tarım İşleri

- 5 A) oğulumuz şuraydı daş bina. tarihi eser, bu civarda ilk önce bizim burda okul vardı. esirlere yabdırmışlar, zamanında burda ğarağol da varımışdı. hanlar felan varımışdı, gelen burda ğonağlarmışdı. **ğırıĝgale** daha sōradan ğuruldu. yol da sōnadan ğeşdi.

ırmak köyü ne terafta?

A) hemen altımızda. buruya altı, yēdi kilometre aşāda.

- 10 **o köyde tanıdığım birisi var.**

A) kim?

arif ipek.

A) **arif ipek** buralı, **arif ipek** buralı **ğırşehir**'de. evleri hemen şurdaydı, babası rahmedli oldu, mefād ēddi. bēş altı ğardaş, köĝden temiz, abdesli namazlı ēyidir onnar.

- 15 **siz ne iş yapıyorsunuz?**

A) burda zebseyinen uğraşırım, ireçberlig bizim burda ğıd. burda soān, domatis, pırasa, şekerpancarı bunnar çoĝ.

şu an aynı devam ediyor mu?

- 20 A) pancar burda biddi, ğantarı burdan ğaldırdılar. ğantar ğaķınca arazimize ğamyon girmıō, tıraĝtōrlernen çekıōduĝ; tıraĝtōrnen çekib ğamyona yüĝleyince ğopaddıĝ. burda ğüzün bir gelseñ burıē, bura panayır zannēdeñ. tıraĝtōrlenen gelen pırasa gelen pırasa **ğaradeñiz** tarafına ğótürür.

çalışkan bir köymüşsünüz.

A) ğünnüĝ burdan hic ğēdmıōsa, yırmbeş ton pırasa ğēder.

25 **caminiz de oldukça kalabalıktı.**

A)dā bizim burda çöu zaman pırasa dikilŕo, yorulŕo, evinde ğilŕo. ğışın ora almaz daha.

isminiz neydi amca?

A)ismim **sŕlŕyman aĝĝaya**. su debbosu var baĝ vŕericiniŕn altında evim benim. haci, su debbosunuŕn altında haci varmış dŕrseŕn.

30 **arif abiyle ailece görüşürüz.**

A)temiz çocuk Allah selamet vŕersiŕn.

sizin çocuklar burada mı?

A)benim çocuklarım burada yok. bir ōlan iki ğız varıdı, ōlan **anteb**'de ğŕŕevli assubaydı, onuŕn da emeglisi geldi de ũçŕncŕ şarŕa silopŕe tayını çıĝdı. ayıŕn on ikisinde ōrŕe gideceg. çocŕ adana'da oĝŕo. **çukurova ũnŕversdesi**'nde, ğızınıŕn biri, bir ğızı var o da **anteb**'de anadolu lisesi'nde oĝŕo. ğızınıŕn biri de **aŕŕkara**'da beyi polis. bir ğızım dā vardı **ĝırıĝĝale** beledŕesindeydi, rādsızdı milli ėtime vŕdiler. yalıŕızıĝ bir kŕŕŕlu bir ėyvaz. ĝŕcŕmŕzŕŕn yŕddŕ ĝadar yakında bir yŕrimiz var, ōrŕe de sontaj vurudurduĝ, pancar motoru ĝurduĝ; su kesilirse onnan su gelirse arĝınan gendimize ĝŕre ekŕŕĝ. bāĝurdan emegliĝ, bŕş on ĝuruş da ordan alırım, çŕĝ şŕkŕr. burda nŕapŕm dŕdiĝodŕnen. ōlen oldu mu gelirim evime, namazımı ĝılar, egmāmi yŕrim, yatarım ikindin de ĝaŕarım cāmŕe ėnerim. aĝşam namazına ėnerim, yadsŕ ĝılar çıkarım, sabah namazına inerim.

burada soy olarak başkası var mı?

A)yoĝ, bura ŕoĝlu. ilŕkoŕul olaraĝ, çŕĝ ŕoĝlu. esgiden dā aşādayımıř orda ŕŕy varımış, 45 sivrisineĝ zamanı sıdmadan telef olmuş burŕe daşınımış. aslında buranıŕn ŕŕkŕ **horasan**'dan gelme dŕŕe bilŕŕĝ. **erzurum**'uŕn **horasan** dŕŕe işiddim. bura esgiden **bālā**'ya bālŕydı. **aŕŕkara**'nıŕn **bālā**'ya, sŕnadān **ĝırıĝĝale** oldu, **kesgin**'e bālāndı, esasen eŕn esgi ĝazelerden **kesgin**, **bālā**, **ĝalecig**. **elmadā** ossuŕn, **ĝırıĝĝale** ossuŕn bunnar sŕnadān oldu. **hataylı** hemşerim, bizim bir de aşcımız varıdı, **megge**'de; ihalesin almış orda yŕmeg 50 vŕirdi. çŕĝ da yardımcı oldu, tŕlefon hususunda, ĝontŕr hususunda, yŕmeg hususunda çŕĝ yardımcı oldu, Allah razı ossuŕn. şŕkŕr mŕvlaya oraları da ĝŕrdŕĝ.

ne zaman gittiniz?

A)iki biñ üş de hacca giddim, doñuz sene oldu. iki sene önce de umrîe gëddim.

Allah kabul etsin.

- 55 A)amin, cümlîe Allah nasib êdsiñ bir de ramazan umresi. elimizden geldî ğadar dilimiziñ döndü ğadar hayır hasenada. cocuğlar yêrini buldu.

ırmak göçmen mi?

- A)ırmağ toblama, **köbrübaşı**’ndan var, **aliciñğalıñ** kıyünden var, ğarşıda bağ **elmadâ**’nıñ **ğayadibi** kıyü var, ordan var, **yoğarımahmıdlar şarğlısı**’ndan var. yanı ora
60 isdason oldu. bir zaman **bulğarisdan** göçmenneri geldi orîe yerleşdirdîdi ırahmadlığ **menderes**, onnardan varıdı, **bursîe** hepsi gëddi. onnara eñ eyi yerlerden de yer vërdiler, saddılar, savırdılar, gëddiler. bir iki ğışi ğaldı, ğarağoluñ yanında.

hoca da iyi görünüyor.

- A)**kesginni**. o biz oturuğana hoşbëş êddig ya, sen oturuğana bi sağıallı ğeşdîdi, işde o,
65 **arif ipâñ** dayısı ases hoca o’yumuş. o **isdambıl**’da, buralı da **isdambıl**’da emegli oldu. çoğ âlim birisi. **yunanisdan** tarafında tasil ğórmüş. arabcası falan çoğ güzel. emegli oldu, **isdambıl**’a yerleşdi. çocuğları ordan burdan toblar, yazın gelir, orda burda bāçeleri var orayı diker, ğurusunu yaşını yapar, havalar soñdu mu palayı pırtıyı toblar gider. ramazanda ossuñ, namazdan önce ossuñ annatır.

- 70 **meyve ağaçları olarak neler var?**

- A)burda yoğ dıceğ bir āc yoğ. zëtinden başğa hepsi var. incir yemişinen zëtinden başğa. üzüm ossuñ, armıd ossuñ, elma ossuñ, erig ossuñ ağılıña ne ğeliōsa. bura çoğ hevesliler çoğ dikeller, herkes ôle. dut ācı, mēyva olsuñ, her ğomşunuñ olur. tarlasınıñ kenarına diker, kimsîe çolu çocū zaral vërmez. ôle bir geleneg ôle bir ğöreneg var,
75 herkez zebseniñ içine ğavının da eker, ğarpızın da eker. al yê o serbes o şîedmez.

türkiyede bu tür yerler çok az. hem verimli olacak, hem insanlar cömert olacak hem de insanlar çalışkan olacak.

A)**ğırıǵgale**’niñ halķı yazın bizim burdan geĉer. pignig alannarı var. hayrad ĉeřmeler, puńarlarımızıñ önünde dud ācı dikili, geliller iĉeller, yiller. aĥřamādar kōlgede oturullar,
80 ĉırpallar, doldurullar, ģor gideller. yüzden fazla ĉeřmemiz vardır arazide, hayrad. su bulamıoz yabdırmıe dā...

A)iki tene dā **arif**’iñ büyüġleri var. biri **memed** dıē var, biri de **nihad** dıē var. onnar da dışarda. bu da dışarda bu da **ańķara**’da. burda ġalmadı kimseleri. bir babaları varıdı, ilkin anaları mefad ēddi, ondan sōna da babaları mefad ēddi, anaları da geşdi giddi.
85 aġrabasınıñ ĳókü var, bular da burıē caminiñ üsde ġuran ġursu yabdırdı. o zaman burıē ōredmen vērmediler, dinayete vērdiler. Allah razı ossuń bunnar burıē ġeri derneg ařdılar. yardımcı olduġ, tıraġtörünen mazeme nıē ĉegdig, üye de oldum, burıē bir derneg ařdılar baķalım. cenazē řuńa buńa iyi oldu. řindig, yapabilillerse, ĉevirebilillerse Allah razı ossuń...

90 B)valla ben de **ġaleciñ elecig** dıē bi köyü var, ōbür **aġyurd**’dan girerseń ordan yaķın. **aġyurd**’dan ġeliŋ böle,

A)**ĉıbıġ** yolu üzerinde.

B)**ĉubuġ** dıā **aġyurd** yolu. şindi **ĉubūa** řöle ayrılıŋ, **aġyurd**’a böle ayrılıŋ.

A)depeniñ arķasından gelir işde.

95 he, he. he, he, he. depeniñ arķasından ĉubuġ o yanna gidio, **aġyurd** bu yanna sā dönio.

A)ordan **ġaleciā** dönio.

B)hı, **ġalecig** de yaķınmıř da ordan gelmedim yanı. adamlar, bi zaman bir, dōrd sene ōnce bir **pursaġlar**’dan adamlar bi hayvan aldı, adamıñ hayvanı ġüzelimiř. dēdi ki sen nērelisiñ işde **ġaleciñ elecig** köyü, adam bi sene sōna aradı bilioń mu gel dēdi burıē gel
100 dēdi ahıra gel, köye gel dēdi. köye ġēddig baġdıġ, hayvannanan adam nası bēslıŋ napıŋ, nası vērıŋ dıē. ġıraĉ bir yēr. su yoġ. āca māca böle řıē su yoġ. arpa, buday, fı, mercimeġ, nohud ekıŋ adamlar. ōle Allah ne vērirse onnan olan bi řıē. iĉme suyunda bile sıġıntı var adamlarda. řorıē, řıē böyüġ řıē **melih göġceg** bi dene řē ġoymuř, su deposu. o dolıŋ, başında bi dene de adam var o bařıŋ bu yanna ġeliŋ, her eviñ altında
105 bi dene şey var. pompa var, eve tazzigli ġelsiñ dıē. yanı o ġadar şey bi köy. **elecig köyü**,

mağdur bi köy yā. ama bu işi hayvancılığlarının yapıolar, adamlarıñ işi bu. bēsi yapıolar, ğıraç bir yēr. adam şindi işde hayvanı burakiö, yaymīe götüriö, ulan nērie gidiyo dīom, adam depēi ğósderiö. depede yayılıö hayvannar ta yoqarı çıķiö. dā depe geziö. düz yēr yoğ adamlarda, dā depe yayılıö. adamlarda öle yayılīm çayır gibi bizim gibi yēr yoğ. ya
110 yoğ adamlarda öle bişie yoğ.

A)biz buranıñ ğıymatını bilmīoğ bura cenned de.

B)bir de şu var şu yoluñ ğıyılarında bir ğaç dene şu hayrad çeşmesinden, la adamlar şunuñ başına da bi dene, ne bu, dud soğalım bi dene gölgesi olur belki dīen olmamış.

A)ğöreneğ yoğ.

115 B)eved, yanı ben anniamadım adamlarda, alışmamış. adama bi alışdığ dörd senedir aynı adamda köyünde keşioğ. ta köye gidiyoğ orda keşioğ hayvanı, ondan sona eviniñ önü geniş adamıñ. zaten fazla alamīo, ğücü de yēdmīo, on dene, doğuz dene, om bir dene ancağ onu bēslīo. ya, on da ğiredīnen alīo, satiö, yatiriö, anca devir dayım yapıö. başğa bişie yoğ yanı olanı bu. yoğ yanı, adam olmayınca gene de. yēm aldım dēdi geçen
120 Allah var, ordaydım, dēdikine yēm aldım işde, ne aldıñ, ğırķ lira torbası. ğırķ liradan almış bēsie. kepege, yirmi altı buçuğdan almış, torbasını. yirmi altı buçuğ mu dēdi, yirmi altı mı dēdi, işde neyse. yanı yüz torba ondan yüz torba ondan altı buçuğ millar para.

A)burda kepañ kilosı altı lira.

B)torbasını yirmi altie alīolarmış heralda. adam, düşün ya bir de oña da para vēriö, ne
125 yapıolar, nasıl dönderiolar düşün yanı.

A)yāo umudu yoğ, bēş oñ ğuruş kār ğalırsa.

B)yāo adama, siz domatis ekiöñuz, biber ekiöñuz, domatis biber dīe bişe yoğ. zebse yoğ adamlarda su yoğ ki. adamlarda su yoğ yanı.

A)ırmağ kıyısında olan, bizim şu **ādem hoca**’nıñ kıyünde yararlaniö, ırmağdan.

130 la dayı, o şey sular da içilmīo yanı, adam oriö bir ğaç dene çeşme var yollarıñ kenarında. içilmīo, Allah var onnariñ bir ğaç dene su getirmişler muhdar. üç ğurmalı iē de akiö bilioñ mu, ulan ne iē suyumuş köye nīe gótürmiöñuz dīom, çayırılā gimi bir yēr varmış

açığdan almışlar suyu, ileri gôtürmüşler orda şîe yihîolar, işde yăo, halı, kilim, çamaşır. işde bilmem ne yihîolar. bizim bebe durmadı, olūna adladı iki yüzîm bilmem ne dēdi. la
135 bebe iki ġún sōna yalama oldu, şuraları nġe. yanı düşün yanı o ġadar kıtū. içme yoğ yanı, āzı gözü yalama yabdı bebeyiñ vücudunuñ, bozdu hemen yăo. sālām bişē de dġāl, yanı yoğ, benim kŭōm ben ondan dġom yăo, vallahi cenned gimi, yēmin ēdġom. yanı çoğ ġē, yanı kıyūmüz. yanı gidsiñ, ġıraç memlekedlere gidsiñler de ġórsüñler yăo. yăo hayvanı, hayvancılığ yapġo, hayvanı yaymağ için düz arazi yoğ, yaymağ için depġe çıkġo
140 adam.

sizin köyler de nankörlük yapmıyor, hayır hasenat olsun, efendim camisi dolu, şükür ediyorlar. şükür edince de Allah artırıyor. şükür nimeti artırırmış ya.

A)bizim arazimizde yüz tane çeşme var, yüz tane. bağ hebsiniñ önünde de dud ācı var hayrad, gelen yer, giden yer, gendiñ bilioñ.

145 B)ben de onu dēdim adamlara, la dēdim bir dud ācı da mı yoğ, hadi dēdim elma, armud digmġoñuz, la dud da mı yoğ dēdim la bir adam yir dēdim, Allah razı ossuñ dēr. öle ya ġurd ġuş yir.

A)kólgesinde bir namaz ġılar yā.

B)adam öle ya, sŭöd dġom ya sŭöd de mı yoğ dġom, bilġo musuñ... adamlarda hālen öle.
150 bir de dayı şu var adamlarda, yā şurġe adam evi yabmış, yanına eglemiş, samannını eglemiş, onu eglemiş, lā āġadaş hepsiniñ çatısı birbirine şöle la, bitişig vallahi bağ. şindi şöle de baķġosuñ adamlarda düzgün bir alan da yoğ. ē yerde de sıkıntı var. birbirine girmiş böle. yanı eviñ duvarı öbür eviñ duvarına gelmiş, öbür eviñ penceresiniñ bile yarısını ġapadmış, la hayred yanı. bizim köyde olsa bırağ öle yan yana bitişdirmeyi, izin
155 vermezler. yanı birbirine böle çatılar girmiş, adamıñ penceresiniñ yarısını ġapadmışıñ bilmem ne yabmışıñ bilmem ne. ama Allah ġósdermesiñ bir yangın mangın çıġsa, tertemiz başdan aşşā dōru vurur gider ha. bişġe ġalmaz, ama yoğ dayı düz yer yoğ. düz yer dēl de şöle depġe dōru yabmışlar adamlar. bir de adamlarda şu var, ġahve yoğ, ġirātane yoğ. ula ġardaşım burda napġoñuz dġom, yazın dġo, hiç gerā yoğ, ya ġışın, ġışın
160 dġo, üş dōrd aylġna dġo, sōġlarda biri açġomuş. ġışın açġġomuş ġave hem milled ġidġo işde oturġo, oyun mu oynġo, nġapġöse, hiç ġórmedig de yazın ġapalı.

halbuki olsa kaynaşma olur.

A)ğaynaşma olur, cāmie gider, hasbāla eder. ben bunu nêrden tanîm bu beni nêrden tanısıñ. bura olmasa nêrde buluşcaz.

165 **bir de gelişmenin önü açılır. ben bildiğimi sana söylerim, sen bildiğini bana söylersin.**

A)fikir alır birbirinden tanış Allah Allah. ğır köyleri öle, onnar orda ölelîdi cinayed de çoğ olur. milled birbirinden soŭr ğopar yanı.

B)adamlarıñ āşam olîo, balķonnarına çıķîo, çayı ğahveyi, çayı çoğ içîollar yalıñız valla bol migdarda çay var.

170 **meydanı da geniş yapmışsınız, buraları.**

B)bura beledîelig. è doğsan iki de ara seçimde beledîe oldu, şurda beledîe bināmız var. beledîe oldu, esasında bağma yanı başğannar biraz dā bu işe el aDsaydı daha güzel şeyler olurdu. çüñkü bu köy, biñ doğuz yüz elli doğuzda ilg elektirî alan köylerden ilk ilk.

ilg yanı ha. yanı alan köylerden. çoğ ağdif bir kıydü, burda siyased çoğ ağdif. siyased
175 gerçegden çoğ ağdif burda. ô siyased zamanı bura çoğ fena. ara seçimde bütün parti liderlerini getirdig burîe yanı. **erbakan**’ından dud, bilmem **erdal inönü**’sünden dud, bilmem **ğarayağın**’ından dud kimler gelmedi. **tansu çiller**’inden dud cidden şu ğúcücüg yere getirdig ama şey düşdü, olay. heralde yeñi ald ğomisyondan geçîo, beş biñiñ altına indirîolar artığ. beledîeler gideceg, beş biñiñ altındā bütün beledîeler gidici, meclis ald
180 ğomisyondan geçmiş. yanı o artığ bitîo ğayrı. ğapadıcağlar, bura heralda normal köye döner diyorum.

VI/66

SÖYLEYEN: A) Refik Haçer, 67 yaşında; B)İsmi tespit edilemedi, 65 yaşında

DERLEME YERİ: Yahşihan, Hisarköy köyü.

DERLENEN: Köyün Kuruluşu

5

siz bu köylü müsünüz?

A)bu köylü de **añkara**'da oturuyoz biz de işde geliyoz yazın burda ev filan gışın gidiyoz orıe. şindi tarlalarımız zebze ora oldu ya. ... bñn de dñn çoğ. bir gışmı **elmadā**'na gèddi. bir gışmı **gırıgğalie** gèddi, dāldılar milled nñese, bñn çoğ dñn var. kóyüñ yarısı gèddi. yōdu, zata **arab**'ınan **rıfad** çığdı camıda onnar çığdı ikisi. **bayram** dayım da yōdu Allah bilir ya.

B)yōdu o da yōdu.

A)bñn belki o da tarladadır.

köyün ismi tepeden mi alınmış?

15 B)dib kóde galemiz var.

A)eses kōmüz de ora, mezerimiz de var. orda arıcıların yanda. şindi **gırşēr**'e gèderken gófersiñ orayı. **kırşēr**'e gèderseñ görersiñ. ārıcaların oldū, mezerimiz de oraydı kóyümüz de oraydı. o depe ğarşıda ğale var, māralar var. artıg māralarda kimler ğaldıysa.

B)yanı oranıñ çoğ bütün manasdır oldūn söylerler.

20 **orada deprem falan mı oldu, niye taşındınız?**

A)yoğ işde orda heylan nedeniyle daşındı. orayı ānadırsañ çoğ şey. ğaymaķam kóye ğeliōmuş, tamam mı. orda bir ğayamız var okuluñ üsdünde bir ğayamız var. okulumuz oraydı. adam da ēr gelmiş, zabānan ēr gelmiş. aDları çıkarmış, hayvannarı çıkarmış, sulamñe gediōmuş. ahır Allah tarafından uçıo, Allah tarafından uçıo. aDları çıkariñ
25 çıkariñ, o zaman dēmişki ğaymaķam ğerisin ğeri dōnmüş ğaymaķam hemen bu köy

gaķacađ dēmiş. hemen bu köy yerinden uķacađ. ondan sōna bura admiş sekizde kağdı.
bura řindi **demirel'**iň hatırası. **demirel'**iň başbaķannı oldūnda **demirel'**iň hatırası bu.

burası daha güzelmiş, her yer yemyeşil.

B)iki dereniň āzı, şōle yanı; şōle çanaň içi yanı.

- 30 A)o zaman o ķóyümüz ora sīdıydı, şindi bađ bura sīmadıđ. ora iyiydi. bu daşları illeriň
moturlarıynan çekdiğ. o esgi ķóyüň ordan ğayalardan yuvallayı ğırarağ.

çok planlı.

- A)řindi **ĝırıĝĝale** belediēelerinden bizim köy ĩē. řindi **ĝırıĝĝale** ĝedseň çıkar ara bulamaň.
her arada sekizer, onar, on ikişer metire yollarımız var. o yandan bađdıň mı o yannı ĝór,
35 o yandan bađdıň mı o yannı ĝófeň. Allah ırızı ossuň bir de amıcamız varıdı bir de
mezerlig vērdi, talla vērdi mezerlig yabdığ tamam işde. bizim işde bura böle.

yine de oraya gömülmek isteyen var mı?

- A)yo yo, ora saten sırd sırta. ğazdıĝca mezer çıkardı, ğazdıĝca mezer çıkardı. ama şindi
bura şindi ĝoca tarla, bura da dolacağ. bura da azaldı. ora biti mi tēl örgüsünü sökecāz
40 öte yanna ğayacāđ. ora da örüleceg, o talla da örüleceg.

etnik olarak farklılık var mı, mesela avşar, türkmen gibi.

A)heb bir sūlaleden ĝóĝden dolaşıĝ geliō.

B)tabi dedelerimiz nērelerden geldīni bilmiyoz.

- A)esas bizim kūtümüz řēmiz **bālā**. **ĝırıĝĝale** daha yēñi řē oldu, esas kūtümüz řindi
45 **ĝırıĝĝale**. řindi ĝed biziki araşdır ordan bulursuň biziki.

kılıçlar buraya kaç kilometre?

A)yakın hocam yakın. yanı ķorķacađ yol diyal yollarımız ĩē yanı. acıĝ acıĝ bīōĝ arabalar
geliō, yolları bozi gene, bōn pēş pēşe habire geliolar.

yukarda da iyi orman var.

50 A)heralda **içanadolu**'da mı ne bi yeriñ eñ büyüğ ormanı burayımış. şeyden **gızılрмаğ**'dan **bālā**'ya ğadar ğeder. tabi o sırt ğomple gider. mesela o **bedesten**'den endiñ dāl mi, o rampayı énerken oralar hep bizim tarlalardı. mesela o ormannarıñ içinde çoğ tarla vardı.

hep bağışladınız mı?

55 B)tapılı olan da vardı tapısız olan da vardı.

A)gelirken belki o yandan gelirken sâ tarafda çukurda tarlalar var, oranıñ ormannarı çamları dā bir türlü. budamışlar baya gözelleşmiş, altına gir otur. altına gir otur bıdandı. **elmadā** da bizden ğötürıodu, **ğarasan** da bizden ğötürıodu odunu. ama şimdi Allah razı ossuñ kómür çığdı, her iş biddi. şimdi oduna da tenezül éden yoğ. bağan da yoğ. eşşegler de yara olurdu, afedersiñ merkebler de yara olurdu, hic boş durmazdı, şindiki merkebler ırād.

suyunuz bol mu?

A)var suyumuz var çoğ şükür de acig yaz geldi mi kesilıor ya, bir çeşmemiz var o da kesilıor ya, bakımı olmadından kesilıo.

65 **sulama suy mu iyi? yukardan bakınca su görünüyor.**

A)suyumuz çoğ, çayımız çoğ.

B)yédi sene ğurudu, sönadan geldi hocam.

öyle mi?

A)yédi sene oldu, yédi sene sōna tallalardan su çıkıo ğayrı. aynı esgi vaziyeti aldı.

70 şimdi hoca, esgisi gibi çalışan ğişi ğalmadı. biz bēş ğardaşız hiç birimiz burda yōz.

A)esgiden üç dene ğayfemiz varıdı, üçü de doluydu, üçü de. şimdi bir ğayfede yoğ cōmād, yoğ. ben **añkara**'dayım, yazın ğelıöm, tarlalar var.

emekli misin?

A)eved.

75 **nereden emeklisin?**

A) makine kimyadan. gèdi'öm **añğara**'da evlerim var, dayrelerim var orda, ĩratım orda, zoba yağma davamız yoğ, bebeler, zaten iki òlan bi ğız var. onnar da evlendi barglandı. iç de bir dā çay iç.

ben kılıçlar'a yetişeyim.

80 A) **ğılıçlar**'a yètiřiñ **ğılıçlar** beg yaqın arabaynan beg çabığ varıñ.

B) mesela bizim zamanımızda òlenci zabahcı olurdu, oğuluñ ikisi de dolardı. ben oruca on altı yaşında filan başladım, ben ilg başladım da fişneler nĩe dā yèñi alaca düşşodu. o şekil dā òlene ğadar tırpan salladığ. ağřamādar pancar sökerdig. Allah sabrını vèřřo. ...

A) şindi burda kimse yoğ ā gendiñ ğóřřoñ. adam çoğ olsa da ānadsağ èyi ya, **ğılıçlar**'a
85 varıñ saten beledĩeniñ òñü ğayfe. şindi hepisi orĩe toblanıllar. onnar òĩe ğadar çalışıllar, òlenden sōna hemen aqallar. onnarıñ şindi bizimkilerden fazla zebzecilig, pırasa mırasa onnarıñ dikimleri çoğ. onnarıñ dikimleri çoğ, onnarıñ dikimleri çoğ.

Bahşili Köyleri Metinleri VII/67

SÖYLEYEN: A)Niyazi Baykal, 42 yaşında, B) İsmi tespit edilemedi, 65 yaşlarında.

DERLEME YERİ: Bahşili, Gökçeören Mahallesi.

DERLENEN: Günlük Konuşmalar.

5

burası belediyelik mi?

B)bilmıom da, heralda belediġelig ev mev yapılmıo, bişġe yapılmıo.

A)belediġelig oldüna göre bėş altı biñ vardır.

bedesten'e nasıl gidilir?

- 10 A)**bedesten'e** şeyden de gidilġo da **yaşıhan'**ıñ o taraf var ya, ordan gèdilġor de **hodar'**ıñ üsdünden çıkılġor mü bilmıom yanı.

sizin meşguliyet nedir?

A)biz çifcilignen ūraşıoğ yăov.

burası hangi aşiretten?

- 15 A)ābi o ġadar bilgimiz yoğ yav.

belli bir aşiret olsa bilirsiniz de anlaşılan karışık.

A)burda her cinsden insan var. belki on çeşid ombėş çeşid insan var burda.

şuralar kürt köyüymüş mesela.

A)burda da var. **kürd** var, **iskilibli** var, **çorumlu** var, **ġırşehirli** var hebsinden var burda.

- 20 **burda oturup kırıkale de mi çalışıyorlar?**

A)**bahşılı'**da oturan da var, **kırığgale'**de de olan var, burda da çalışan var. asıl **başılı** burası yanı, aşādaki sönadan ġurulma. asıl orijinal yèr bura. fabrikalar ġurulunca milled aşāya dōru ġaymaya başladı. burada işsiz gücsüzler ġaldı.

herkesin kendine göre bir işi var işte.

- 25 A)iş olub da hayvancılınan, çifdcilinen, bahceyinen. bizim énişdemiz de **gırşehirli**. zirād bañkasında çalışıo. yalnız bir sene filan oldu, emegli oldu.

siz bu köyün mü kızısnız dışarıdan mı gelin geldiniz?

B)yoğ buralıyım. biz burdan aşşā kıye gèddig, aşşā kıyden burie gelin geldim, ben buralım.

- 30 A)tam oraya ğadar varmışınız, sorvursaydıñız direg çıkardıñız.

şeye itimat ettik, navigasyona. biraz da navigasyonun acemisiyim daha dün taktım, bilmiyorum.

A)tobrağ yolları gösdermiordur dā dèmeggi şiede geçmiödur. bu dāñ orda sivri bir depe var ordan aşıvèrdiñ mi.

- 35 **hacılar'dan hodar'a giden yol bozuktı.**

A)**hacılar'**dan ara mı geçdiniz, ō ora kıtüydü? orie hiç ūramicādiñiz hemen asvaddan şurdan dolanıb çıkıodu. orayı ğósderio mu o zaman?

gösteriyor, orayı gösteriyor öbür tarafı göstermiyor.

A)trağtör yolu gimi bişe ora. hiç iyi dël.

- 40 **yüzde otuzu öyle, yüzde yetmişi fena değıl de. bu çocuklar altı yedi yaşındalar mı?**

A)yaşlarını bilmıoz ki abi la. (gülerek) ben gendi yaşıımı bilmıom.

VII/68

SÖYLEYEN: İsimleri tespit edilemeyen kişiler yaklaşık 75-85 yaşlarındalar.

DERLEME YERİ: Bahşili, Çamlıca (Hodar > Kömürcüler) köyü.

DERLENEN: Askerlik Hatıraları ve Diğer Hatıralar

5

A)kürdler Allah var ya, şédmez, göyurmaz boş.

B)satı egseri şeyi var merdligleri var.

10 sizler niye öyle olmuyorsunuz?

içanadolunun benim gezdiğim bütün köyleri misafirperver, ikramı seviyorlar, sağ olsunlar.

A)şindi hocam esgidenidi, şindi baĥ bize depeden düşme bi misafir gesse, odĥe gelir adada yēmāni vërrig. o esgidenimiş evine götürmeg, şindi oda var, odĥe getirĥog.

15 **buranın ismi deĥişmiş mi?**

B)çamlıca, ilkin **ķómürcüler**'e döndü, **komürcüler**'den **çamlıcie**.

hodar ne demek?

A)**hodar**, esgiden burası havadarımışmış, seniĥ āñĥecāñ, havadar yēr yanı, ondan sōna **hodar**'a dönmüş, **hodar**'dan **komürcüler** kōne döndü, **komürcüler**'den **çamlıca** oldu

20 şindi.

aşiret olarak nesiniz?

B)**türkúg**. şindi burĥe geldig **türk** oldu. her biri bir yêrden toblama. biri tā **sakarya**'dan gelme, biz tā **sĥird**'den gelmeyig. ordan bōle ordan burdan biz bilmeg yanı geldiglerini.

A)şindi hep indi ħaci, şe **ġırıġġalġe**. bura üç yüz elli haneydi, buralar ev almadġdi. şindi
25 ev ġalmedı hepsi ġeddi.

nice kavga edilmiştir yer için şimdi kimseye kalmadı.

B)kimsġe ġalmadı, ölmeseydi **pġyġamberimiz** ölmezdi.

işiniz neydi, rençberlik mi yapardınız?

A)valla bizim işimiz ireçlerlig. esgiden hayvannan ireçberlig yapardıġ şindi de
30 dıragtörnen.

yukardan gelirken ekilmiş yerler ġördüm oralar sizin mi?

B)onnar, depeden, **ħacılar** depesinden bu yanna aşınca çiddegli, heriglig, ekinni yġr
burġece bizim. bizim bu koye ayid.

herigli ne demek?

35 B)süreñ, ekeñ, o da ekin dġmeg.

hanımlarınız saġ mı, vefat eden var mı?

B)mafadten bu. bir bekar var, bir de ölü var. evericisāz añer.

A)öle boş hanım varsa, o zaman olur.

Allah yardım etsin, kolay deġil.

40 A)ġolay dġal tābi, **Allah**’dan bařġa yalıñız var mı?

B)nġe temelli **ġırřār**’dan, **nevřār**’dan gelenner var, geçen gelenner de ordan dı?

çalışkan şehirler demek ki. askerliġi nerde yaptınız, ne kadar yaptınız?

A)ben üç sene yabdım asgerlġ, **izmid**’de.

C)bir o yabdı üç sene bir de ben yabdım üç sene.

45 B)bunnarı beg sevmişler de bıraġmamıřlar.

disiplinli miydi o zaman askerlik?

C)biziki gölayıdı, öle sıkı diyalıdı, ben üç sene yabdı, bunuñ zamanında birez sıkıydı ya, bu benden böyüğü ya. biziki, ben bahrielîdim, üç seneydi bizim zamanımızda, candarma iki seneydi, piyade iki seneydi, candarma iki buçuğı, bahriyeli üç seneydi.

- 50 A)bizim, yirmi dörd ayı doldurduğı biz, terhis olacığı dñ gözlöduğı, arkadan bir sefer geldi ki otuz altı ay. arka garişınca mecbur göyurmadı, asger göyurur mu? bizden önceleri de birezi de gırgıllar felan, onnar da gırgı dörd ay, gırgı beş ay yabdı. onnar daha fazla yabdı. üç buçuğı sene yapannar, dörd sene yapannar, ya. biz vardığı, ben gırkıaltılım, ondan sōna, biz vardığı gırgılları göyurdular.

- 55 **suyunuz terkös suyu mu?**

A)suyumuz dādan geliyo. üç sādlik yeri var. ordan geliyo. bu seniñ geldñ yerde çeşme var ordan geliyo.

A) esgiden saban dērdig, odunnan sabannan çid sürerdüğ ekin ekerdig galdırırdıg.

sür sür bitmez.

- 60 A)o zamannar öleydi. şimdi ise pulluğı çığıdı.

kıtlık senelerine yetiştin öyleyse.

A)kıdılgda ben daha ufāmışımışım, acı un senesi. unuñ içindā anā böcüglere bağ dēmişim, öle dñenci gēd dēmiş. o zamannar bura odun çekerdi. **gırgıgalıe**, şe **gırıa**, dādan odunu burda alırdı tüccar, dā **añkarıa** gótürürdü. o zamannar gamyon da yōdu.

- 65 bir teg gamyon gelirdi, birez odun, iküz, üçyüz, beşyüz, biñ kilo alır giderdi **yavşıan’a**, **yavşıan’dan** ordan vagona yüglendir, **añkarā**. öle günnerinen geçirdig. odunnan komürçölünen. şimdi, her şey çığıdı. hebsini unudduğı. yaho o zaman zoba nērdeydi, öte nērdeydi, pecede odun ısıtıduğı.

D)hazinesine goymassañ devled seni bir ay bēslēmez.

- 70 C) bēslō, iki sene gurağılıg oldu hēc bildig mi?

A)iki sene ossa sen galdırıp hōkūmete vērmevince hōkūmet nērden alıb vēreceg saña?

B) nñ nērden alıō lan, bu dövledde olmassa ötā dövledde olur, getirir.

D) ötā devled vērĭo mu saña? nĭē savaş olan řólere ambargā uyġulĭō de aramĭe bařladĭo.

75 B)paraynan vērĭō.

D)paraynan da vērĭō. vĕrmeyince parañ ossa alamañ.

A)tabi canım vĕrmeyince alamañ.

D)ambarġo uyġuladi mĭdin, bōlub ġalĭōñ işde.

80 B)işde ambarġoyu vĕrdimĭecāmiř o bařġa. **amarĭġan** ambarġo uyġulĭecāmiř de bize vĕrdirmĭecāmiř. acımızdan öldürecāmiř. o olmaz dövledler arasında.

D)savaş oldu mi, Allah vĕrmesiñ, ġósderdmesiñ, savaş oldu mĭdin bir dövled diġerine ĉarpĭōse o dövled aş dĕmez.

85 A)sen burdan ekini ġaldırmĭence nĕrĭe vĕreceġ? hazır yĕdiñ mi tükenir hazır. iş arşadan gelmede. esgiden ġadinnar burda ĉid sürerdi, adamları, ġocaları belli ki asgerlig yapıodu, ĉid sürerdi gendini bĕslerdi. şindi onnar yoġ. şindi bir ġünde sürĭo harmanı ġaldırıp ĉıkĭo. yā, bir ay, ikĭ ay ĉid sürerdig, ondan sōra radasa ĉıřardıġ, ikĭ ay da radas yapardıġ ġeri ġúz gelir harmanı ġaldır, yĕñiřden ĉifde ĉıġ.

C)öküzünen düven sürerdig, harman dedĭ o. altı dişli olur, düven dĕdĭġ, tātadan. onnan dönallar āřamaĉa dönallar, öküzünen, belki ġórmemiřdir ne bilsĩñ.

90 B) bahele, esgileri atalım da yĕñileri dutalım. yĕñide yanı nesiñiz, hōkümed ĕyi mi, řótü mü, iyi mi ġidĭo, nasıl, nasıl diyal, onnarı soracıñ, esgiler atılsĩñ, yĕñiler dutulsuñ.

A)dutulsuñ da gine onnarıñ da tārĭi var. o durum bilmeyinceġ řindikiler hic bilmiyo, yoġlūu biz ġórdüġ de.

95 B) bunnar ġórmedi, bilemez yāo. bunnar aylıġ alĭo, ĕ, řĭeden fırından ısıĉaġ egmeg, hōkümedden aylıġ cĕbe, onu bilĭo bunnar. Öle diyal mi?

ōyle ōyle, biz kanaat da etmiyoruz, beġenmiyoruz.

A)aza da ǵanād edmıǵo bunnar. bũon belli ki sız misāli, kōlũnũn ǵũnnũ sız misāli bēş liraysa, orda yirmi lira otuz lira oña da ǵayıǵ olmıǵo. bir millon para vērıo saña; amān, bir millon yētıo mu dıǵoñ. amma kōlıe yēter.

100 B) aldı bahalı.

C)aldı bahalı diyal de herkes hēsabınca gidmıǵo. şindi dā beñzi solmadan ona atıǵ şōra, çöblā atıǵ onu. ben dıom tārıi meraǵ edmıǵo.

A)esgiden biz yalıñ ayaǵ hayvan ǵüderdig bayırda. şindi imkanı mı var? isǵarpinner birise iki ǵeyıǵ, ikıse üç.

105 D)babayıñ dedeyiñ ǵũnũnde ǵıdıǵ olacaǵ şıe olacaǵ dıe yēñi senıe yıecāñi ǵoyıǵoduñ. ǵevinıǵoduñ sadmıǵoduñ. şindi silkiniñ bakım biriniziñ cēbinde elde bir yirmi bēş ǵuruşluǵ taviǵ yēmi var mı.

bu ay alıyoruz gelecek kimsenin cebinde beş kuruş yok. yapan, düzenli harcayan var da toplumun geneli böyle.

110 A)adam bi ton iki ton ekin ǵaldırıǵo, eve ǵomıǵo, bir taviǵ yıecā ǵomıǵo.

D)adam ǵórmıǵo, öñũnũ soñunu ǵórmıǵo, ǵórmēdı gimi bilmıǵo.

A)esgiden ǵara dıármenne un ũdürdũǵ şindi torbalarnan un alıǵo. hayvannarnan ũdmıe ǵēderdig.

D)esgisiniñ biñde biri çalışmıǵo.

115 C)esgiden suyunan çalışırđı dıármen, çarka vururdu. çevirirdi boyuna onnan öǵüdürdũǵ.

buradan sonra hangi köye gidilir?

A)bu yanna ǵēderseñ bedesden var, ordan **hisar köy** var ötianda. bu yanna ǵēderseñ **yoǵarı başılı** var, **aşā başılı** var.

120 **peki bedestenle sizin köyün konuşma şekli yakın mı?**

A)yakın aynı. yakın da ora **bedesten kıyü kırd, ǵılıçlar kırd** diyal, **avşar kıyü**.

B)şindi bura **bedesden** **ķóyü** elli admış hāne šěy. burdan aşdıñ mîdi **avşar** ķóyü var.
avşar ķóyünden ineñ **ġılışlar** kōne, **ġılışlar** ķóyünden ġayrı **ġırıġġalıe** ġarışıñ.

VII-69

SÖYLEYEN: A) İzzettin Akkaya, 78 yaşında; Mustafa Akkaya, 72 yaşında.

DERLEME YERİ: Bahşili, Küçüksarıkayalar köyü.

DERLENEN: a) Tarım, b) Hayvancılık, c) Hac Hatıraları d) Günlük Konuşmalar

- 5 A) hoca o tarafın ekinneri nasıl?

biraz zayıflık var da, çok da kötü değil.

B) **kırsēhri** topragi peg verimli olmir. yani daş çadlasa bire yēdi ancağ veriyo. verim yoğ, **kırsēhrin** verimi yoğ. kumsal, kumsal oralar.

yağmur yağdı, geç oldu. biraz da sıcaklar pişirdi.

- 10 A) yăov o tarafda biçenler yoğ mu, biçiyorlar mı?

daha biçmeye başlamadılar.

B) **kırsēhir** tarafında genelde cevize ağırlıg verilir, ceviz mēyvesine. **kaman, kırsēhrin** mütaitleri heb **añkara**’da ğaş dene heb ceviz digdiler. iflaz ēden heb cevize yöneldi.

kaman cevizi de kamanda oluyor, diğēr taraflarda pek verimli olmuyor.

- 15 A) demek ki o terafın tobrağı sevmiyo.

siz hangi aşirettensiniz, aşiretiniz belli mi?

B) yoğ yăov belli bir aşired yoğ. çōğ esgi bir olay, bēş, altı asırlıg bir olay.

A) biz önce geldig, hoca çōğ önce geldig.

şu karakeçilideki oralar yeni.

- 20 A) **karakeçi** yeni, **sulubüg** de yeni.

B) **karakeçi** de **urfa**’dan gelme. **karageçili, urfa karageçi** var ya, onnar da ordan gelme. bizimkiler de **urfa**’dan gelme.

A) şindi bizinki **urfa**'dan gelmedi. bizimki **horasan**'dân gelme. dedemiziñ dedesi ordân gelme. **elmadağ** var ya. **elmadağ** belkin görmüssün, **añğarîa** gidiyo. dedemiz o terafdan gelmişler. gôçe gôçe işde burîe yêrleşmişler. şindi onnar gôçeberidi. onnar éle belli başlı yurdu yoğudu. çadır varıdı, ğara çadırlar varıdı. onnar ğoralarda malcılığ yapardı. bunnar bu şekil gèderlerdi. en nadı burîe ğonmuş. **ğarahmed** de sonradan gelme. şu geldigin kôy var ya, ora da sonradan gelme. eñ asiri kôy seniñ yoluñ üstünde eñ asiri, boyüğ asiri, o kôy. onuñ da biz şöle biliyoduk. o, seniñ şindiki geçdiñ kôy var ya, **ğarahmadlı**. ordâ, o, bôle bir adam varıdı, o, asırlara çoğ dığğad éderdi. yani asırlara çoğ dıkkat éderdi, çoğ taķib éderdi, bóyle konuşur, dèdi ki bizim bu havalide eñ asiri ora dèrdi. asirimış ora. bilgi bóle ğocam. suyumuz yoğ yani öle sulu yerlerimiz yoğ. bizimki kırac kırac ekeriz, arpa ekeriz, buğda ekeriz. malcılığ var, o kadar önemli bişe yoğ. o, esgideymiş ğoca. milled heb göç éddi, **añka**'rıya, **isdambul**'a.

35 **hastanız olduğu zaman doktora nereye götürürdünüz?**

A) ğasda olunca ğocam, ne bilim esgide ğağrı varıdı. iki tekerli ğağrı varıdı. unna ğótürürdüğ, at araba çığdı soñra. at arabeynen ğótürürdüğ. işde o asırlar da óyle geçdi. e şindi ola dè ambılas geliyo. o zaman éyleydi.

B) ya şimdi éyle ğocam esgide **añkara dışķapı seseķa**'ya gidiyoduñ, bi ğapıcıya yalvarıyor iki gün begliyoduñ sırada bi ilaç almag için. de mi? ama şindi sâlığ çoğ iyi. sen ğasdahenede yatıyosun, ücret hiç almadan ilacın ayana geliyo. ondan sona ğasdaheneden yaziliyè reçeteñ çıkı gidïo istedigin yêrden aliyəsiñ. şindi bunnar heb nimet. şindi alo diyörüz, ambulans geliyo. dâ bundan iyi can sâlı. önce sağlığ. sađlıñ olmazsa dünya seniñ olsa ne yapcañ. yanı adamlar çalışïo.

45 A) şindi yola çoğ dığğad édiolar, çoğ gözel yol yapıö. â yani bi yêr bozuldu mi hemen alo dè, ğirèder kebce hemen hazır.

B) mesela **dođu**'ya dünya ğadar yatırım yapılıo. geçen birisi diö, bu adam diö, inan ki diö, öle otoban yollar yabdı diö uçağ iner. ě elegtirig yoğ, su yoğ, vèrgi yoğ her aylede de iki üş ğişt mayşe bağlamış, dâ ne begli. è yanı şindi, zaten **türkie**'de üş tane lider geldi. bi **adnan menderes** geldi.

A) **Türkîe**'niñ başında bu anaşid de olmasa hocam, bu anaşid davası olmasa var ya, **Türkîe** siper devled olur. bu anaşiddən mafédıo. çoğ ocağ söndürdü. gendiñ de biliyosuñ.

yolda gelirken bir türbe gördüm o kim oluyor?

55 B) **şaban dede**. ora, türbîe varır ora. orîe yol da yabdılar.

A) orayı bilen yok hocam. orayı bilen yoğ.

B) geçen geldi onu, bëlgesel şîe geldiler. orayı çegdiler. onu şõle yorumlıdular, ona. adamın rütbesi yüzbaşîmiş, yani evliya. orda çoğ mezar var **yürügler** gonağlamışlar, **yürügler** zamanında. ordan oturdu, ordan ğaldı, ondan bu yana bakıolar, ziyared
60 edıolar.

A) seniñ geşdigin köy var ya. o éniş aşıa kıya éñioñ ya, o yamaş şîe dönmüş zamanında. o táraf. işde burdaki oturannar o yürüğleriñ, diyelim işde bura esgiden oturannar bütün şêre gèderimiş, şêr ordayımış. ğayrı şêr içindeyse şimdi devled orîe ğórıo. yani ğazma mazma yasağ. belkim de vardır. bunnar bu türbîe yèdi ğardaş. é biz
65 hajdeyken tabi ğonuşdular bunu. kimisi diyo bunnar yèman harbinden gelmişler. yèman harbinden bu yèdi ğardaş dâlmış burîe. bilán yoğ yani bilán yoğ. bilán yoğ. yani yèdi ossuñ, tabi nîetiñe göre hocam. nîetiñe göre. yani îe sufalı bir yèr.

A) şimdi hocam biz işi ğonuşmîe dudduğ seniñ aşlıñ var mı?

yok kaç değilim.

70 A)dõru söyle, aşlîm yoğ dème.

bir şeyler atıştırdım, gelirken.

A)getursuñlar yè.

B)aşlıñ varsa yèmeg yabsıñlar.

A)(kürtçe gelinine sesleniyor.)

75 A)bizde kürdluğ var. sizde de var mı?

yok bizde yok, bir iki köyde var da bizde yok.

A) sizde yok.

B) **kırşehir**'iñ içinde bizim kölülerini lokantaları var yâov. aspavlar bizim köylü. **aspavlar** buranıñ. **haydâr** var, **celal** var.

80 **iyi esnaflar, işlerini iyi yapıyorlar.**

B) onnar bizim köylü. **hayder** benim yiğen sayılır. önceden çoğdu orda da, daha çoğdu orda da, çoğu, **antalya, istambul, ankarâ**'ya dâldılar. ağırlığı **añkara** tarafında. yani beş altıüz hane **añkarada** var bizim köylü. var canım çoğ. **kırşehir**'de işde devede kulağ bu yanı.

85 A) bizim kóy bu derelere sığmaz bi de böyüg köy var şu depeniñ başında. o kóy da dağılmasaydı, bura da dağılmasaydı, buralar dolardı. yedi seküz hane olurdu.

sizin çocuklar dışarıda sanırım.

B) he, dışarda bizim çocuğlar, köde kimse yoğ. biz de zate **añkara**'da oturiuğ da dörd beş gündür bi havalalım dñe. ekin falan var, onnari kaldırıldığ mı çeker gidecez.

90 **alıştınız mı şehir hayatına?**

B) zaten ben ilkokuldan çıgdım, hep **añkara**'da esnaflığ yabdım gálemedim.

ne iş yaptınız?

B) lokantacıdım, bizim kö heb lokantacı. bizim kōñ eñ şeyi hēc yoğsa iküz, iküzelli esnaf var **añkara**'da. çoğ **añkarada**.

95 ...

B) **haciler**'iñ **karahmedli** belediyesi iyi çalışıyo.

A) onnar zengin canım. esas **garahmed** dël de **haciler** zengin

B) yâo **haciler**'iñ geliri **gırıggale**'den fazla, ayda on iki tırillon geliri var. rafinede para alño.

100 A) geliri bunnara gelġo. arazyası oldū için.

hacılara hiç gitmedim, buradan sonra oraya gidecem. yalnız oradan bir yol ayrılıyor.

kürebőazi, dereniñ içinde.

ora nasıl?

B) orada da aynı, bız. arpa buğda eker. onnar da şimdi biraz ayrı bir milled yani. onnar
105 da heb devar, ekin şu bu uraşıo. yani belli bir peg açılım yoğ yani. şimdi onlar, onnarın
halkı genelden bele içkili yerlerden, bele şelerde çalışıolar, gene o toplumu
gazanamadılar, ama bizim köyler öyle dël, bizim köylerde mesela herkes abdesli
namazlı, hep esnaf sona öle kötü yolları yoğ. yanı ondan bizim köy hatda seçim
dönemde geldiler, **öz kân** onnar, **bëşir atalay** da geleceydi şey, milli istihbaraddan bi
110 şey oldu gelmedi. o, **ramazan bëy** geldi, **kırıkkale** milletvekili. onnar geldiler tabi bizim
köyü de örneg köy yapacağdılar. ikinci örneg köy olacağdı, ikisin de şı yabmışlar. yanı
onnar bizi î bililler. yăov şimdi temelden yetişmeg çoğ önemli, yanı insan hani dërler ya,
ağac yaşken eğilir, büyüdü mü sen ne kadar egseñ gene bi gamburluğ galġo, ağacda. he,
insan temelden yetişmeli, temel bozuğ oldumîdi, inan ki baş edemiñ.

115 **bunun üzeri toprak herhalde?**

B) yoğ bunuñ üstende ev var çatı.

A) bunnar heman heman kırğ seneyi değdi ħoca. şorayı sonradan yabdım da, bura kırğ
seneyi buldu. bunuñ üsdünde ev var.

eviñ üstünü sonradan mı yaptınız?

120 A) yoğ, bunu beraber yabdığ. onnar tavannı da bunuñ tavanın yapamadığ. bura seri
olduğu için, bura taş yapı bilġoñ mu. bura seriñ olduğu için burdan oturuyoruz.

biz de böyle aile çocukları olduğumuz için buraları seviyoruz.

B) è, mudlağa tabi ya, cumurbaşkanı da olsa, bi kıoyde bi davar güdmüş, oğlağ güdi,
ineg güdi, bi maceraları vardır. irahmedliğ **özal** bile dërdi ben ġuzu güderdim. eskiden
125 herkes bi kıoy yerinden mudlağa bi şey geġo.

on bir tane ineğimiz vardı.

B)gene o dönemler ineg bulurdiñ, şimdikiler bulamaz. çözmeyi bile bilmî.

A) hele bi zenadçi var onuñ adı nedi yāv? hani seniñ boyunda bir daha genşdi. lātif. ya, işde ben anam inegleri suladınan kıyüñ kenarına otururdum. bazı anam ne kıymuş, 130 sōanna domatis kıymuş. şindi mütiş şî olmuş. zenadci.

o yediğimiz azıkların tadını hiçbir şey tutmuyor. incir aşgarlaması koyarlardı, yoğurt koyarlardı acıkınca nasıl olurdu. bazen helva koyarlardı. o da lüks olurdu.

A) ‘aynı ‘aynı burda da çökelig kırdı. tereyağ. dediğin gibi tomatıs. tomatıs hakkat bulunurdu yav, bizim zamanımızda.

135 **onun tadını şimdi ne yersen tutmuyor.**

B)şindi hep hormonlu hocam. inan ki şöle bi sâde bi kıışıdır. bir bağ. mal kıubresine bi domatislerini bulursuñ. şindi yoğ tad alamıyosuñ. kııraçla sulu bahcenin bile farkı var. kııraçda olan lezzet hiçbir yerde yoğ.

A) bizim bura malcîdi. çoğ devar vardı. aşā yokarı dörd beş sürü davar kııkardı. kıorduñ 140 kıyde. işde bu yeni yedmeler gidince bizlere kıalınca, el uşāğı dudduğ o da seni bezdirdi, biz de batırdı. çoğ malciydi bura. şimdi yoğ hoca. mal bidti burda.

biraz mandıra falana var bazı yerlerde.

B) mandıra bizim de var. admış yedmiş büyübaş bağlıyacağ mandıra var, su var içinde amma adam yoğ. adamsızlığdan yapamıoğ.

145 A) aha şu boğazıñ içinde kıyüñ üsd yanında iki tane mandıra var. adam yoğ. mal bālamıyoruz, şey bağlamıyoruz. yā öyle durumlar.

B) **ğarahmedler’de durduñ mu?**

orada camide görüştük birisiyle.

B) oranın bahce üzeri batlıcan domatısı meşhurdur a. **ğarahmedlin.**

150 **oranın da geleceği yok artık.**

A) hocam oranın büyüğ bir geleri var ama işde, isder büyüğ bi páre. yoluñ üs tarafında, yapılan yol var ya. orda bi arsa alacāñ. kuvadlı olacāñ parañ, bi benzinliğ bi de lokanta. tabi orda büyüğ arabalar geçecag. ora ta **ğonya**’ya bağlanıo. **antalya** gadar gèdecag o.

o zaman o iş yürür.

- 155 A) yürür de çoğ para isdir. büyüğ bir para isder. eKmā biz bõle yapıoz, siz nasıl yapıonuz?

aynı. biz biraz daha ince yapıyoruz, bazlama diyoruz.

A) o zaman siz mayasız yapıyosunuz.

- 160 B) yo yo bazlamıe mayalı yapıo da, **ğarahmedler** onnar yufka yapar **ğarageçili**, **kóprükóy** onnar şey. bizde de yapar yufkayı da pek az. bu mayalı daha eyi oluyo yufkadan.

A) evelki sene gine şeyden geldi bi kaç dane. onnár oredmen midi? hatyen o, ğızıñ babası da **ğolbaşı**’nda oturiyo, çoğ zengindi. onu şu deniz kenarında şe var. bunnar çoğ uraşdılar ya, onnar bişeler yapacaz yani. ondan şe çığmadı.

- 165 A) biçer herhalda çarşamba günü gelecağ diyo.

B) õle dıo ya, gelir, gelenādar ancağ yėtişir.

A) eKinnar diri, biraz kurusun. yaş bişdi midi olmıor. ben şeyden korķim, **ğarahmedlie** dönerse o iş kótü işde. direğ burıe gelirse iş iyi. ğayır mübareğ gün de gelıo.

- 170 B) zaten orıe girdi midi, o zaman oruca girer hic bişie benzemez ki, milled oruclu nasıl gideceg tarlıe. orucda insan sıcakda gezemıo, şıapamıo. biçer tarlada olursa mecbur tıraktörnen tarlaya gidıoñ.

A) mecburu gidicañ. sen dutan mı **hacı musdāa**, sen dutañ mı orucu?

B) vala bilmıom ki.

A) ben dıom o dudmaz dıom.

- 175 **ankarada nerede oturuyorsunuz?**

B) **ağdere**'de oturuyoruz. her tarafda var. **keçiören**'de var, **dikmen**'de var, **balğad**'da var.

keçiörende kırşehirli de çokmuş.

180 B) **añkara**'da da çoğ, ağırlık **ağdere**'de **kırşehirli**. **keçiören**'de **kırşehirli** çoğ hoca. çoğ. **ağdere** her yêrden çoğ **kırşehirli**. **ağdere** olduğu gibi **kırşehirli** yov.

insanlık her yerde aynı.

A) insanlđğ ya.ne olacağ bizdin öte dünyaya ne götürēcag yani? **ğarageçili** hariç, şindi geldiğın **ğarahmedli** kóyü, orada da yabancı çoğ gelib geçiyor, onnar da misafire peg önem vermiyor, bu dağ kóyleri yani, çoğ önem vèirler misafire.

185 **hacca da gidebildiniz mi?**

A) gıdım, bu da gıdım.

Allah kabul etsin.

A) dogsan ikide gıdım. épey oldu benimki.

B) ben de seksen bêşde gıdım.

190 A) bizim bu taraflarda Allah daha vèrsin çoğ gidiyorlar. 'umreye, haca çoğ gidiliyo.

B) hani serbesd olsa, her sene admış yèdmış gişi çıkar. bizim burda dine çoğ önem vèirler de.

195 A) hocam diyom bizim ğúnümüzde de kıssa boyludu o tipler, yani zannèdeñ ki heb bi anáda bi babadan. sordum, dèdım siz nerelisiniz, söyledi de adam, unuddum yalnız, dèdi ki biz uçánán yèdi sadden geldiğ. nèreyse ben bilemıom.

gençler miydi?

200 A)genş de varıdı, yaşlı da varıdı. peg yaşlı da yoğudu. eñ yaşlı bizim bu taraf gidiyo. **endonozlar** var ya **endonozlar**, **endonozlar**, hemi temiz gezèrler, hemi қoronsuz gezèmezler onnar. onnariñ dalında қoranı yanında yanı. ama çoğ temiz. kimseyi de incidmez. çoğ nazig insannar. onnár da öyle. ama onnar genç geliyorlar. onnár genç.

diyebilirim yirmi yirmibêş yaşında, yirmi yaşında falan. hıcam sen geziyoñ şu melmeketi, hasosu alayı tüm gezdiñ. ne güzel! bu melmeket kimin eline geçer. bağ sizin orayı görmedim, **haci musdafa** ordâ, **arabistan** da **mekke medine** olsun, daş var gum var, başga bişê yok. zabze yetişmez orda.

205 B) bizim **türkîe** cennet yâo sen...

A) cennet bura amma, bizde gıymat yok. zaten dışarda düşmanımız çoğ. ben gitmedim görmedim bağ. **anteb** ossuñ, siziñ ora ossuñ, **dıarbekir** ossuñ, içinde var, her yerde var. ora degil. yani gidenner, biz **angara**'da parğdan otururduğ, adamlar, giden adamlar yani, biz adamlarıñ hörmedine doymadığ diyo, o kadar hörmedli insannarı var dıö

210 dindar insannarı var dıö.

VII/70

SÖYLEYEN: Mustafa Karakale, 68 yaşında; Mehmet Ali ..., 65 yaşlarında.

DERLEME YERİ: Bahşili, Karaahmetli kasabası.

DERLENEN: Rafinerinin Kuruluşu ve Karaahmetli Köyü'nün Nakledilmesi.

- 5 A)nérde var, nérde dutallar aç avıcıñı, vèrïollar tam. ne vèrillerse. Õle.

suyunuz terkös mu?

A)suyumuz terkoz.

nereden geliyor?

- 10 A)aha bağ şurda tepeden gelïo. vana da orda, şïe de orda. şurda çay var, çaydan guyudan. esas icme suylarımız var, onnar dā dadlı. èyi, çoğ gözeldir. köyüñ içinde bigaç yède mahallede var. suyumuz çoğ bol, suyumuz bol. şïeden daralïoğ, mesela bu avzer egmeg için. uña çoğ daralïoğ. terkösler da zaten insan, para yèdmïo, vèrecām dïe, egmïo, onuñ uçun, dïelse ekeriz. yèrimiz çoğ, arazimiz çoğ. avcar olacag yèr çoğ. onuñ uçun başgın su gelmedigden kèrli olmïo. ha bunan sulanır mı? bi yandan sulanır bi
- 15 yandan gurur. aşışāda baracıñ oldū yèrde, orda çoğ gözèl arazimiz varıdï amma, artıkıl moturlar adam beri yolu su çıkarddı.

B)selamün alèyküm

A)alèyküm selam, nasılsıñ, èyimisiñ.

B)Allā şükür, hamdolsuñ, nïapalım, bizde işde dūn yapıoduğ işde

- 20 A)o da dūn.

A)hayırlısı ossuñ

B)hayırlossuñ, o da dūn, hayırlıssossuñ, Allah rahmet èylesiñ,

- A)ordan burïe cıkınca milled zebzecilï bırağdı, **ğırığgaliè**, **añkara**'yı bizim köynen, şu **hasandede** köy var. bura bèslerdi zebse üzerine. moturlarınan, bir adam, başıdan zebse
- 25 çıkardırdı, o tomatisinin, biberinen, patlıcanınan. **balïā**, **ğaman**, **kesgin**, **ğırığgale** .

bunuñ dördü de heb buradan bizim köy yidirdi, şindi, dǵöllər. **ğarahmedli** batǵö, lâ gi dëdim, şu soseden gelǵö dǵebilir dëdim ââ bazen bazarlarda. aâ şuncâcǵ yër ekǵö, ora ya vërimi verǵö vërmǵö, burǵ de basdırǵö gübrǵe, basdırǵ şǵe. esgi baldırcanıñ dadı bile olmǵö. tencerǵe goyduñ mu dālǵvërǵö.

30 **ora nǵe bırakıldı?**

B)ora deñiz oldu. şǵüñ içinde ğaldı. yëdmiş metire şǵüñ içinde. işde buraynañ oranıñ arası üş dörd kilometre. bu düzlâ cǵıdı vatandaş işde arazǵ gül giddi.

A)iki biñ dönüm yër gidi. zatın önce isdimlağ ilkin parǵe alannar az aldı, çoğ az aldı. didǵn alamadı. ilg alannar o parayǵ aldı, sōna bi ğanun cǵıdı, adamıñ şorda, bayırdâ yëri, yüz
35 metire yëri çoğ para yabdı. bu sene parayǵ alan aldı. isdimlağ oldūnda, avıkadlar geldi, dëdi ki, arkadaşlar dëdi bağ para almağ isdǵosañız dëdi, siz de bizden yardım isdǵosañız, biz de size yardım ëdecez. yalıñız bizim dëdǵimizi yapıñ dëdi avıkadlar. bağ burayǵ egmissiñ. hemen biçǵiñ yonca ekiñ dëdi. hemen yonca ek dëdi. hemen yoncǵe biz arpa eddig. hemen arpǵe biç dëdi, misir eg dëdi. biz bunuñ dëerlisinen para alacaz dëdiler.
40 yalıñız ben malımıñ deerini alǵm de, ötekiler nëparlarsa yabsıñlar dëdiler ille. köyüñ zeñginneri. mal çoğ olannar. fağir ğaldı orda, o da parǵe aldı, cegdi gëddi. nǵabsiñ orda.**hacılar** kǵö dǵög, zamanında dâ **hacılar** kǵö ğurulkana, adamlar, ikişer buçuğ lirǵa, üçer lirǵaya, biçerleri giddi. isdimlǵâ. he ondan sōrǵm de nëoldu bunar, **hacılar**, çukura çıkıvërdi. elindâ parǵ de aldı götürdü, o zaman da bu bobilyalar yëñi cǵıdı ya borcuñuz,
45 kimi eşyaya dağdı kimisi şuñâ dağdı, ğaldı motur, ğaldı. şindi **hacılar** köyünde arazı yoğ. bu yana da bizim köy aldı, **hacılar**’a ğadar şo **ğarağol**’a ğadar. ğısıldı ğaldı. nǵoldu sōra ondan sōra, yiñe adamlar ğafayǵ çabığ aydılar, adamlarıñ beledǵe başğannarı mı nasılsa, ilkingiler, soñrakı dâ şǵabdı ya, bunar dëdilerki bu mevkǵ, bizdeki, bi tene adam ğalmǵeceg işcisine alacāz dëdiler. şindi **hacılar** köyünde yëdi yaşında amele, işci, emegli.
50 ondan ğurtuldular **hacılarlılar**. bizim adamlarımız dëdi giriceğ cǵalışacaz dëdi, başğan, ölen adam diredlǵıdı.

B)benim köyümüñ adamı cǵalışacaz, başğâ köyüñ adamı cǵalışmǵeceg. oña ğöre hëسابǵ ĵe yapacağ. direne direne paraynan saddı,

A)bir işçi alırkana, belediñeniñ vize almadıǵğa kërli işcî alamıo şindi. o zaman rafire yêñi
55 ğuruldūnda **bursalı cavid çalar** var ya otuz işcî burîe ğoydu. o zaman **demirel** ğurdu
burîe ya, o da **demirelcî**’di, nıabdılarsa posdaladılar ğerisin ğeri. biz burada duracāğ siz
burîe işçi ğoyacāñ dēdiler. ama ilkiñkiler köyü ayıǵdıran o oldu, ondan sōna bi tene dāa
geldi, o da dāa bambaşǵaydı. devlete ğarşıydı. haǵğadden belediē başǵanı. bütün
türkiye’yi, orîe çardı. yēr vērecām, fabrikalar ğuruñ, şunu yapıñ, bunu yapıñ dıodu,
60 geldi, adam senden izin aldı ğurdu, bi seferde fabriga ğuruncu, izin aldıñ, kimden izin
aldıñ, burîe ğurduñ? adamı soydu.

o da, ona hayretmez de.

A)gendine dēldi saten, belediē aid. **añkara** o ğadar uraşdı, **bālâ**, bu **ġırıǵǵalı**’e almağ
için, ğırıǵǵalıe bile **hacılar** köyünü almağ isdediler vērmediler. bu **hacılar** köyün dēdīm
65 köyüñ geliri **ġırıǵǵale**’den çoğ. köy halbise.

B)yüz doǵsan ikūz biñ nüfusu var **ġırıǵǵale**’niñ, **hacılar**’ıñ bēşbiñ nüfusu var. biddi.
nērden? para ordan ğelıo, trilon ğelıo. altı ayda bir, altaydır, senede bir ğelıo, ya senede
iki sefer ğelıo, normal bir gelir var mesela, yēdi sekiz, on ombeş millar vērgisine ğöre.
amma orada plan yapıo, şunu yapıo, getirıo, onnar hariç, bi de senelig ciro. **hacılarlı**
70 onu şıapıo, şahvurub atıo. **hacılar**’da hicbir ev üsd üsde.. seniñ ev yıǵdı dēdikine ben
imar uygulaması yabdıricım dēdiñ, felan yēre saña arsa verıo, eviñi de yapıcām dıo.
nıabdı seniñ eviñi yıǵdı, yol yabdı bēl yabdı, açıldı yol oldu. hadi imar uygulaması, hadi
yıǵsıñ, yıkamaz ki. hah, bizim ora gibi bir para geliri olacağ da. ehē.

A)yoğ canım burası gendisini ğurtaramıo ki para gelsiñ. işcîe para vēremıo, gendine
75 egmeg bulamıo ki.

yollar falan düzenli.

A)bu yoluñ hatırına işde sâ solu kumladı işde. bu yoluñ hatırına da şōle oldu bağ.
bıefendi. ordan yol ğeşdi ya. bu yol, daşıb tobrā dōkeceg yēr bulamadılar. bulamadılar.
bu, yoldan çıkan hafried tobrānı yola münasib ğórmediler. onuñ uçun nıabdı, dokeceg
80 yēr aradı adam. ilan ēddiler, kimiñ bir ğarış yēri varsa biz tobrağ dolduracāz, elimiznen
yapacāz, düzeltecāz dēdiler. çukur yērleri, o tarlaları, o dereleri doldurdular. bizim

şurda bir şîe varıdı, mera varıdı. büyle doldurdu, ha bunuñ yügsegligde, bir buçuğ metire yügsegligde.

B)birbuçuğ metre boyunda aşā yukarı yüz elli dönüm yeri dögdü.

85 A)şu ğarşıda bir yer varıdı, dāñ harfiyatını orġe ğótürdüler, doĝdüler yedġüz dönüm tarla çıkardılar. harfġed çö adam dökeceg yer arġo. varġo dökġo. adam sıkıldġdi yăo. şindi sen burada oturġoñ bi telefon éd, hele, baña bi ğamyon ğum lazım, hop ğum ğamyonnan gelġo. adamla ôle arşġ yabdı yanı. bu yolu da onnar yapıollar yanı, asfaddarı da onnar yapıollar.

90 **burası da türġmen mi, aşiretiniñiz ne?**

A)bizim aşiretdimiz **karaahmedli** diye geçer.

B)sen nêrelisiñ ābi?

hataylıyım.

B)hatay dörđyol mu?

95 **yoĝ hassalıyım ben, hassa o daĝların tam arkasındayız biz.**

B)çoĝ ısıcaĝ dġo **hatay dörđyol** yav. benim yġen var orda yanı, orda dġo hêc yaĝmġöz, dġo, döled dġo. bāçe, limonnar, ayva, şġeler dġo, bütün dallar bōle serpili dġo, bāçelerde dġo ya. **pêrġ ablam**’ıñ büyüĝ ĝızı orda, **cenned** orda. dayı dġo biz hic zoba yaĝmġoĝ dġo, biziki talaş dġo, başĝa yoĝ dġo.

Karakeçili Merkez ve Köyleri Metinleri VIII/71

SÖYLEYEN: A) İsa Aydemir, 72 yaşında; B) İsmi tespit edilemedi, 68 yaşlarında.

DERLEME YERİ: Karakeçili, Merkez.

DERLENEN: Nazarla İlgili Hatıralar.

- 5 **burada eskiden çocuğu olmayan kadınlara nasıl bir usul uygulanırdı? kurban falan kesmezler mi, ziyarete gitmezler miydi?**

A)yoğ yo, orġe yanaşmazlardı. yalıñız, şindi hacim, yêr gō dua üsdüne. orġe ġatılıom, seniñ o söze ġatılıom. ama lâkin hemi bişġeleri bişġeler yapallardı. şu **haci musdafa**’nıñ bir gelini vardı, biberiñ ġızı dëllerdi, sen biliñ. **memed**’iñ ġarısı. üş gün egmegden kesilmiş, egmegden kesilmiş. ondan sōna çocuğ varımış ġadında da çocū düşürmeg uçun, yavıġ yelā mi bişiden ilaç yabmış, odan sōna o da öldürmüş. dimişler üç gün olunca **haci mısdafa** duymuş. **haci mısdafġe**, bōle bōle oldu, geliniñ, bişġe yedġdi ilaç yabmışlar, onuñ da gözü vay ġavır tohumu vay dëmiş. ben üç gündür nġe uykusuz ġalıom, nġe dëmiş. benim başıma gelene baġ, ondan sōna, ondan sōna cenazeyi bıraġmış ... başlamış, **haci mısdafa**. ya! işde ōle yapıollar. yaġı muki yapallardı. ama ōtġe ġatılıom ocaġlara. benim, ‘hacim, bëlim ārıdı, bizim de **aġġoşan**’da yaylamız varıdı. şu argadaşlar bilir. hayvanıñ üsdünde babam gotürdü beni **bayad**’a. **bayad**’a şōle götürdü, şōle **bayad**’a ġadar eşşānen ġëddim. ōrda **bayad**’da baña bir çöreg vërdiler, içine de şġe goydular, dussuz yā. çörā ... yā akıddım, yā yëmем ben, hëç hayadda yëmем. çörāñ ġıyından bölüb bölüb yġom, bölüb bölüb yġom. bunnar da lafa daldı. ama onnar da yġo bilġoñ mu? pilavınan şġe yġolar ayran, yord. ġësi ben dëdim baba yāov, bāā dëdim bir ayran vërsene dëdim. ufām. nġese bir ayran vërdiler, olur mu yāov, iki dā aldım. yā ġördüüm, bizim de çoġ afëdersiñ bir kópāmiz var, bġög, ala kopāmiz var. davar kopā. o arada, babam ırahmedlig ġūaladı mūaladı, gine de bizġnen ġëddi gayli ellemedi. bizġnen giddi. şu ġapınıñ āzında bōle yaddı. kōpeg yaddı kōpeg şōle èddi. ... yutuvërdi. babam, ite dō dëdi. ōlan iyi yëmiş iyi yëmiş dëdi. vëreg vëreg mi dëdi. ben yō yō yō ben yëmем dëdim. ... ayrannan o mayalġ yidim, ġelġoġ ġari. babam ırahmadlıġ üç ġeçi aldı, ġeçinin ikisi ikiz biri teg. **ġuruça**’nıñ orġe ġelinçeg, ben eşşegden indim. yêr gō dua üsdüne. ulan **haci musdafa** dëdi, ōlan dëdi èndi dëdi, eşşegden dëdi, eşşā ben āġġem dedi, sen ġëd

- 30 dèdi. eşşā āledi babam ırahmadlıg ben eşşā bindim. beri geldig aşşā indig. aşşā èndig dölā geçileri götüriög. o **haci musdafa** dèdîm adama, ... ulan şîe sâā bişîe dîecām dèdim. dèdi haci dayı seniñ ne dîecāñi bilîom dèdi. bağ gāvır gıuşgısına bağ dèdi. ne dîecāñ dèdi. ğara geçî baña vèr dèdim. vay gāvır gıuşgısı vay dèdi. nasıl bildi **bilal** görîoñ mu dèdi. iyî arkadaşlardı. **haci musdafa**, ğara geçi sende ğalsıñ mı dèdi, ôtā geçileri
- 35 davara salsañ mı dèdi. yanı bèlimiñ ārısına getirîom. aynı şōle bıçağ keser gimi kesî o. iyî oldum dîecāñ, çoğ şükur dîecāñ, iyî oldum gèdîom dîecāñ.

ziyaret yerleri var mı buralarda?

B)ziyared yèrleri yakınıımızda türbeler var. **haydar sultan** var. **bayad**'da bi şey vardı, orda kimse ğalmadı şindi. irelde **ġırıġgale** yolu üzerinde **şavan dede** dèrig işde.

- 40 bizim gibileriñ bildî şey dèldir, yaşlılarıñ uydurdū şey işde. gider ziyared èderig. asgere gèdenimiz şurda ... var orîe ziyared èder. bōle şîeler ziyared de olur, oralarda. ama bizim gendi arazimiziñ içinde yoğ. adağ adîenner oralarda. ama **ġarageçili**'niñ asgere gèdeniñ tamamı türbîe gider, tamamı yanı, mudlaka. ziyared èdmîence asger ocāna gèdmez. **añkara**'da oturur, **isdambul**'da oturur, pusulası gelince türbîe gèder. orayı
- 45 ziyared èdmeyince asger ocāna gèdmez. orda da işde, o dedeniñ yakinnarı, esgiden bize yirmbêş ġuruş, on ġuruş vèrillerdi, şindi gidene iki buçuğ lira bi lira, bêş lira çıkılar vèrir, asgerden gelenece para üzeriñde dursuñ dîe, asgerden gelenece çocuğlar o parîe sağlar. ama yılda yüz, yüz otuz, yüz ellîe ġadar çıġdî olur, asger olarağ. dā şükûr şèhidimiz yok. yüzde segsen, yüzde doġsan da **dō**'nuñ eñ ücrā yèrlerinde asgerlig
- 50 yapar, **şırnağ**'da şurda burda. iküş tane ġazimiz var, ama şèhidimiz yoğ. heb de sınır ġarağollarında şurda burda. en az bu sene şōle baġdîm zaman yèdmiş segsen tene çocūmuz orda asgerlig yabmışdır.

peki nazara inanıyor musunuz, öyle olduğu zaman ne yapıyorsunuz?

A)tabi, tabi. ġurşun dōkerig.

- 55 **nasıl döküyorsunuz?**

B)döken ğadınar var işde. eridir, ğaynadır, dökeller, üzerine çarşaf sereller. üzerine çarşaf sereller çocūñ ya da insanıñ, onuñ üsdünden dökeller, ğurşunnar şöle parçalanır, .. hâlinde falan gözüdür mözüdür. mısğa yazallar, îde ğurusunu ğollar yannarına.

peki muska yazan hoca var mı civarda?

- 60 A)yoğ öle musğacı hoca yoğ da, bizim cāmi hocalarına başvurun, hocam bizim çocuĝ ğórkıo ğeçe yaöv, bi musğa yaz dër. para mara ğarşılı yoğ yanı. öle mısğacılığ devam üzerine yapan yoğ. duva yazar vërir, boynuna asar.

eskiden çok yaygındı.

- 65 A)buralarda da varıdı. **cinder hoca** dërig o varıdı, falan filan. baĥannar varıdı para ğarşılı. şindi yoğ. bura dindar yir. **hazreti pëñĝamber**'iñ sallallahivesellemiñ bir ğabrisdaniñ deñginden geçerken dumuş, yanındā ashablar baĝmışlar ğabrisdana. baĥınca yanındā ashabları dëmiş ki, ya **resulallah** niye o ğadar üzgün baĝdıñız, şu ğabrisdaniñ yüzde doĝsanı nazardan ruhunu teslim edmiş dëmiş. hani onuñ için nazarı bizim burda çoĝ muhteber dutallar. şê yaparığ nazara inanırığ.

- 70 B)bizim burda bir deve ölmüş mü? nasıl oldiyse, deveyi yıhmış. burdan deve geçmiş, yunaĥ yolu dërig şurda, yunāñ yoluna düşünce burda bi adam varımış, baĥmış deve ğürpede gidince dimişkine, bakıñ ona havıdına bakıñ îde var dëmiş. yōsa deve ölürdü dëmiş.

- 75 deveyi öldürmemiş. iyi duygusu da, yalınız öle deĝil. burda güneşde oturullarımış hocam. develer de o zaman çoĝ diyalımış yokarda durullarımış. burda **ĝózüccüg** var. **ĝözüccüg** baĥarımış. dimiş ki öñden geleniñ deveniñ dëmiş ikinci devie baĥıñ dëmiş. burdan baĥmış. ĝaç metire gelir ora?

B)çoĝ uzaĝ, bir kilometire ille birbuçuĝ kilometire.

A)baĥmışlar, gidiñ baĥıñ dëmiş, öñ deveniñ dëmiş sëmer ācı îdeden dëmiş.

- 80 B)deve düşmüş ĝaĝmış, ölmemiş. düşüĝ ĝalĝınca o deveniñ ölmesi lazıdı ama dëmiş, sëmer ācı îdeden dëmiş. o ğorumuş. deve düşmüş ĝaĝmış.

A)ama yir gŭö dŭa ũsdŭne. geen gŭn hoca dŕdiki baŭa, bir dŕdi, ŝŕe nazar tesir  derse dŕdi, nazar idmeden nazar muŝgası olursa olu dŕdi, nazar olandan s na dŕdi, m mk n diyal dŕdi iflah olmaz dŕdi. orŕe nazar girdi m di ora iflah olmaz dŕdi. illa nazar olmadan
85 dŕdi, olacağ dŕdi.

B)her şey oŭa keza. tıb da oŭa keza. tedavŕe ŕerken baŝlarsaŭ covab v rŕo, ama y rleŝdi de af dersiŭ ęanser yimŕe baŝlarsa, m nk n diyal cevap v rmez.

k c k ocuklara nazar değmemesi iin ne yapıyorsunuz, mesela bebeklere?

B)şindi nazar değmemesi iin  zellikle muŝga hoc e muŝga yazdırılır. nazar muŝgası, bi
90 de egseriyedle bu  de. b mağ d riz, yapallar oc ŭ ęaz na ŝuŭa buŭa dikeller.

A)ęaman’da var hacı. bizim ęadın iki sene başını yasd a ęoyamadı. h  , ben g t rd m. orŕe varıncağ şindi burda bir tanıdığ varıdı. c miniŭ orŕe durduğ, milled c miden ık o. o adamı beg o. o arada bi de geldi, benden haberi yoğ, gelec mden, omuzuna ŝ le elledim arkadan. y o hayır mı d di, hayır d dim. ęadınıŭ başı ar or d dim. sen burda
95 dur d di ben arab e al m gel m d di. ben de ŝur e yakın d dim, adam, g ŝd  d di, bizim tanıdığ **ęamannı**. arab e aldı, geldi. bind ğ ę ddiđ arab ennen. vardığ ki orda da peg oğ adam var. elli admiş kişi var. d dim ki y ov, sıra zor gelir d dim y ov. g t rd m z adamıŭ, heralda bi or onu. iki adam gidd , iŝared  ddiler, ordan vardığ ęadınnan. o udu, o udu, o udu, o ud . s lemesi ayıb am sakızı orŕe ęoyduđ, bahŝiŝi. yo yo yo
100 isdemez d di. olmaz d di, isdemez d di, şu paraŭı c bi e ęoy d di. olur mu molur mu, hocam ben g     mnen v r om d dim. yoğ olmaz d di. neys , bizim ęadın d di ki, şindi  yi olurm m hocam d di, olmadı d di.  yi oldum ę   om d  c  ,  yi oldum ę dec m, oğ ŝ k r **All **’ma iyi oldum ę dec m d  c   d di. mıŝgayı aldığ geldig, ŝ le bıağ keser gimi kesildi. bizim ęonŝunuŭ bi tenesi ...   yden  lan everdi, biz de orŕe ę ddig. ik 
105 ę  n durd , muŝga d di, yoğ d di. ben d dimkine, mıŝga ... ęaldı, burada mı ęaldı. ę ddim  run  run o adamıŭ eviniŭ etrafın aradım. orŕe v rd dim ya. oraları bi aradım daradım yoğ. mıŝgada da innelig varıdı. mıŝgayı da adam  z nen d di, bunu d di, m said y rine dağ d di, dikiŭ d di. bunuŭ başı  r o,  r o,  r o. ben ęafa dut om ęiz om, ęafa dut om ęiz om. kiŝ bahara geldi, ęıŝı ıkarddiğ. sicc dı. ęıŝı ıkarddiğ, bizim
110 yakınımda ęapınıŭ orda bi  ŝme varıdı.  lan  ŝmeden sab nan bi abdes aldım. hava da bi hoş amma, ęar var y rde de, ęar var yirde.  l n bağdiydim, yand  tikenin  dalınd 

musğa düşmüş, yère dāmemiş, o innelig tikende ğalmış. şöle bi bağdım, ulan musğa. aldım, sildim, abdesimi aldım eve geldim, dēdimkine ğadına, o da yēmeg hazırlıo, zabahlēyin. sōlemeşi ayıb, birez bura şaḥalı olacağ ya ğusura bağma. dēdim ki bişġē
115 buldum dēdim. mijdemi vērirseñ dēdim, dġērim dēdim. egmā yēdig suyu işdig, neyimiş, neyimiş, neyimiş. dēmēm dēdim. bu arada işi işdġoğ ya. mısğayı ğayrı çıḥarddım vērdim. amān dēdi, nērdeyimiş dēdi. şō tikenin dalındayımış dēdim. şurasına daḥıvērdi. **ġaman**’da o daha. eğer ōle bi hasdañ varısa. adını bilmġom çıbığ gimı, esmer gözel biri. deliğanlı biri, genç. ōle bir hasdañ varısa orġe götürecāñ. bizim burda bayad kimse
120 ğalmadı. geçen sene de iki de bir bilim ārġo, bilim ārġo dēdi. ocağ da **bahri dayım** ırahmedlig ocağ. geliñ dēdi, duvara dēdi eliñizi sürüñ dēdi. abdesiñizi alıñ dēdi, eliñizi sürüñ dēdi, ārġen yēriñize çalıñ eliñizi dēdi. çalıñ bi şġēñiz ğalmaz dēdi. ulān hacim ğadını götürdüğ, bilim ārġo dēdi, yēmin ēddirmġo, havlġe girdiğ çığdığ. inan ār bēliniñ ārısı geşdi. eğer ōle bişġē varısa oraynan orġe ġēdecāñ. tamam biddi beniki.

VII/72

SÖYLEYEN: Saffet Altay, 78 yaşında.

DERLEME YERİ: Karakeçili, Sulubük köyü.

DERLENEN: Ticaret hayatı ve Köyün Kuruluşu

5 yaşıınız kaç amca?

yaş, yedmiş sekiz. ne o hayırdır, köde araşıdırma yapıřosuñuz. Allah biñ kere razı ossuñ hemşeri tabi, biliçli adamlarla, ě bilgili adamlarla yaşamanıñ çoğ farkı vardır yani. şindi, illa okıecāñ, illa okıecāñ. okumassañ ne zekañ gelişir, yanı zeķası, okumayannarda da çoğ zeķalı olannarı da biliyorum ben. yanı erif, şindi, bazı bizler bu ticaret işlerle de
10 ūraşırız, yanıma biz okur yazar olmān, yardım ědmeg için adam götürürüz biz, adam ne kadar mal aldığ, ūş ton; adam ūş tonu hiş ğalemsiz ğafadan yapıō, hic okuryazarlı yoğ. señ borcuñ bu, bu ğadar alacāñ bu ğadar věrecañ. bunnar insannarıñ zeķalarına ğalmış bi şey, ama bizlerde de bişe yoğ, gerçi bizlerde okuma yazma yabdı da bizim günümüzde ōredmen yoğdu bizim kıyde. ocalar da **kuran** dersi věrdi, onuñ da yanı
15 fena değildi şěleri. yeñi yazı ūzerine anı ne ğadar talabası varsa bizler benimsemedig esası. oħula gid dědigce biz dana ğūdmě ğěddig, eşşeg ğūdmě ğěddig. oħuyannarıñ buñu, yanı bu ğocada oħuyannar, tamamen hebsi yūgseg memur olmuşdur.

kaç senesiydi o zamanlar?

valla ben şě sene mine ole işleri beg bileměom. anı çoğ oldu bu işler. ondan sōna
20 ōredmen de geldi, ōredmen de oldu, şindi taşıma oldu kıy azaldı, taşıma oldu.

köyünüz güzelmiş.

kıyümüz ğūzeldir, orneg kıyūdür.

insanlar çalışkanmış.

tatardır bizim kıy, kırım tatarı'dır. gerçi **kırşěr**'iñ kılerinde de var ya, **kırım tatarı** var.

25 buraya göçeli yüz, yüz elli sene olmuş mu?

yüz otuz, yüz kırğ sene; yüz elli seneye yakın.

nerden gelmişler?

rusya'dan kırim'dan gelmişler.

kafkasya'dan dolaşıp mı gelmişler?

- 30 valla ben bilemiom, o işleri, è, ney dediñ temin oħuryazar da olsa hafıza olsa olur, ya da olmayınca ahı hafıza da, oħuryazarlım yoğ da yine de hafıza yoğ yanı.

kedi seilmeyi çok sever.

he, beni çoğ sever ben ohalarım òle ğafasını, nêrde ğórse benim yanıma gelir. çay demleddirî mi?

- 35 **hayır, hayır ben birazdan kalkacağım.**

ķırşêr çoğ gelişö yâ.

nüfus arttı, eğitimi de iyi.

oħulları èyi. nufusu èyi, havası èyi **ĝırşêr**'iñ. ben ğedib gelirim işinden geçib giderim, o yanna bu yanna. ben esgiden bunnarı heb yapıodum şimdi gidemiyorum, gelemiyorum

- 40 ğayrı çocuğlar yapıyo, çocuğlar dutuyo.

tarımla mı uğraşıyorsunuz?

tarımla uğraşıyo, malcılığ. malcılığ da peg yabmıyo; **ĝırşêr** malcılığ çoğ yapıyo.

mandıracılık yapıyor.

yoğ mandıramız da beg yoğ, ineg ğullanıyoz iyi kótü, peg malcılâ baķamıyoğ.

- 45 ayçekirdeğî işi alım satımı işleri ũraşıyo, işde elēmiz falan var. onnarnan ũraşıo, bir bebe var yanımda. ũş ölüm vardı, biri tegden emegli oldu, biri de **ķırıĝgale** belediesinden emegli oldu, onnar da ğóşdüler, biri **añķara**'da biri **ķırıĝgale**'de. biri yanımda bırağdım şıfcilig yapıö, o onnan ũraşıö biz de başlarındieğ kóydieğ canımız sâ olduĝca.

- 50 **tecrübeniz yeter.**

acığ yardımcı olıodum esgiden onu da yapamiom şimdi.

bu kedi kaç yaşında?

bir kaç yaşında var, épéydir görüyorum. yā, ayvan, hayvan sevildini biliyor. ta yazıda gideriken, ben yoķarıda çoğ giderim o da yoķarı çıkar, layn dıe de çārdım mı hemen
55 goşar gelir yanıma. şöle başını ofalar, saşını başını sever; hayvan da olsa sevdini bilö
yanı, dē mi. hēr şe sevdini bilö, sevgi başğadır... kıyümüz épě galabalıg da segsen
hane falan, bütün góçme oldu, azaldı, çoğ ev boş. yaz geldi mi geliller gine, gış geldi mi
boşalır. om bēş yirmi hane galannar.

suyunuz nasıl, sondaj mı?

60 suyumuz varıdı, tadlı suyumuz varıdı, dereden gelirdi, işde bir tarihte ... yanı insannar
da idarecilig yönneri vardır yani. çoğ muhdarlıg yabdim, om bēş yirmi yıl muhdarlıg
yabdim. muhdar olarağ madalyam filan var. kıy çoğ gúzeldi, birlig barabarlıg çoğ iş
yapardığ. bahar aylarında bütün **tatarlar'**ı çārırdıg, yēmeg yēdirirdig. bir dua yabdırırdıg
tatar aşıratina ırmağ kenarında camimiz felan var. oraya birigdirirdig bütün ne ğadar,
65 ne tarafda daveťie, **kırım kúltür dernā** varıdı. biz de başgöz olurduğ burda her sene
yapardığ. haddā siziñ **kırşēr'iñ darıözü kıyü** var, tatar. **dērmenözü** var, **darıözü** var.

hamit köyü'nün yanında.

he, **hamid kıyü**'nüñ beri tarafında. iki senedir orda da yapıoduğ yanı, **kesgin** yapıodu,
şindi gene **kesgin** yapıo da. **poladyurdu** var, **kesgin**'iñ işde **góздеpesi** var.
70 **polayurdu**'ndan **góздеpe** birbirine yakın ya. işde ondan sōna suya geliöduğ. ben
muğdarlı birağdığdan sōna bi arğadaşa vėrdig. o arğadaş da, suyu muğdarlıg toblar
yatırırdı. yatırmamış, yēmiş yēmiş sōna devled suyu kesdi. borşlanmış muhdar, devled
suyu kesdi borşlanınca. ondan sōna da bir sontaj işine başladıg herkeziñ bir iki tane
ğuyusu vardı. benim şu arpa tarlasında iki tane ğuyum vardı. biri evi idare ēder, biri arķa
75 tarafda bahçem var bahçeyi idare ēder. herkeziñ bir iki tane ğuyusu vardı herkesiñ. suyu
da ēyidir tadlıdır. herkez ne harcarsa o parayı ödöo şindi. şu ğuyudan çeköo, cėryan
gėdıö, dıal mi. hepisiniñ dinaması var başö. şindi devled, milled çoğ aķıllandı ābi.
burdan muslū açö, ordan motur çalışö, yā dünya ne ķadar gelişdi, ne ķadar iyi oldu.

dinamolar elektrikle mi çalışıyor?

80 aletirigle çalışıŕı, c yrannan. v sselam d ec m Allah huzurumuzu bozması . yani
melmeked bence  oğ  yi irellio ar ada . ir ad da ya ıoğ d rseg birez de uzursuzluğ da
var. y o neyi  egsig ar ada  ne isd o . bir melmeket alacağ değils  , bir melmeket
 urtaracağ değils  . y o ar ada   unu  u un vur om d . ar ada  ben  unu yapac m d .
belli y ri  ossu . aslı y o asdarı y o. yao  a  devled birbirin y di. bir uzursuzluğ   arsa
85 ar ada  **t rk e** belki elli sene ger e g der... ** ır  r**'de malya  if ne g ddim ben
muhtar imda tohumluğ buyday alm e. orda **y  iller** vardı  oğ zengin. fabrikaları var,
mandıraları var. yirmi yirb   sene oldu. y m fabrikaları var, un fabrikaları var,
mandıraları vardı.

 imdi ortak y yolu  zerine yaptılar.

90 bilirim **ortak y**'u de. ortak y bu yolu   zerinde d    heralda.

aksaray tarafında.

 onya aksaray.  , ordan bir de ge dim ben  ie g dd mde. tarsus'a g ddidig  ekirdeg
y   di araba da. burdan ** ır  r**'i  i erisinden girdig, ondan s na d nd o, bu yolunan
 onya yoluna  ığd o. ama  oğ b sici vardı o   ylerde yao.  u  u neden mal   elerden
95 balyalardan i inden ge dig k lerden de. s na **  eğd **   ylerine d ru oralarda  oğ
b y o mandıralar vardı. yabmağ lazım  alı mağ lazım.

herkes g z n  devlet kapısına dikerse millet fakir d  er.

  e ya bu devled hepsine i i n rden bulsu  yao.    u   yde  oban tutacağ bir tane
adam y o. heb bunndan malc   davarc   b rağd o yani. heb devlete     dik o  o da
100 olm o...  u   y   ıyaben    meg bir ba  adır, nazaren    meg bir ba  adır. bir y ri
annadd  zaman hani bilm   ki ben   le b  e d  en ben sa a annaddım i de **y  iller**'i
bilirim   le oldu b  e oldu i de d ebilirim,  if   bilirim. ama sen de orayı bild   i in
 ıyab n  hebsini bilebilirim. ama    med sem  indi ben ** ır  rl **'m ama ** ır  r**'i
   medim ki, ** ır  r** nasıl. giri  y my  il ** ır  r**'i  d    mi. **  b **'ndan d ru girinci.
105 efendim, moderinle mi .

VII/73

SÖYLEYEN: Zeynep ..., 102 yaşında.

DERLEME YERİ: Karakeçili, Akkoşan köyü.

DERLENEN: Yaşlılık Halleri ve Hatıralar.

- 5 annem taburölu köyünden, onuñ anası gelin gelin gédmiş, annem babası oralı, yani.

irtibatınız var mı gelip gidiyor musunuz?

- eh işde, böyügler ğalmadı, bizim yaşıtlarımız. dayım ölu var şeker hasdası, o şimdi **ğırşèhr**'iñ içinde oturiolar, qarısı da benim amcamıñ torunu. **hacı memmed** dayım, **ali** dayım, **necib** dayım bunnar heb öldüler kimse ğalmadı. tèyzelerim, **yèrköy**'ünde filan
10 heb aĝrabalarımız var, **çiçegdaĝı**'nda. **avanoĝlu** bilmem ney ney, çoĝ kıy var orda.

çöl diyorlar oralara, yeni ağaç dikilmiş yirmi senedir falan.

- ben geldîmdeyidi aç muç yoĝdu, dè sönadan yeşerdi, yabdılar yanı. yèdi segiz burası
çoĝ küçüĝmiş çoĝ güzeldi. **boşnaĝlar** gelmiş, hökümed otuddurmuş, bizimkiler de
muħacirliĝden gelmişler yunan harbinden burie hökümed de bunnarı da onnarıñ
15 üsdüne otuddurmuş. köy böyüdü ĝocaman oldu, kimse ğalmadı hebsi **añgara**'da. ha
şöle benim gibi iki üş tene yaşlılar var.

saĝlıĝın sıhhatin nasıl?

nolacaĝ, yaşıa ĝöre ĥamdolsuñ çoĝ èyi.

kaç çocuĝunuz var?

- 20 çocuĝ çödu hebsi öldüler de şimdi iki olan üç ĝız var hayadda. burda bazen çoĝ yalnız
kıalıyom, bunnar ĝidiolar, ĝeliolar; ĝidiolar, ĝeliolar.

sen hep burada mı duruyorsun?

burda durîm amma ĝışın durmîm.

kışın ankara'ya mı gidiyorsun?

- 25 gızlarım var, iki oğlum var orda; şimdi orda napim otura otura. sıcağ bir yandan burası dinahan böyle. yazın kıyü seviyom, bir de yalınzlık kütü.

eskiden hastalıkta doktora mı giderdiniz, tedavi nasıldı?

- valla doğdur ne ariödu kıurban olduğum yavricim, doğdur ne ariödu. kölerde sonadan sağlığ ocağları çığdı. sonradan doğdur geldi **kesigköbrü**'ye. ocağlar yirmi sene durdu gèddi. ondan sona; şimdi de héc yoğ, ora belediëlig. yökari **geçili**'e gidiöğ, **gırığgalie** gidiyoğ, **añgarie** gidiyoğ, hasdalandim zaman hasdanalarda yatib yatib geliöğ işde. Ellahım pèrişan edmesiñ ele avuca düşürüb yatā yatırmasıñ. buña çoğ şükür, basdonnan geziom, Allah bunu elimden almasıñ. yā, bizim bu ğayınımıñ ölu bu köyüñ mihdari, evi şurada, onuñ bir bacısı var, ablası yani. yedmiş, yedmiş beş yaşında. bu sene ğurban bayramı gelirse tam yedi sene doluyo. dā hāla yatıō ölu baħıyo. baħıcı duddular, baħıcı ğarī cimcigledi, içme, yeme işde şöle böyle. oğli de geldi, ğarıyı ğovdu; biri **izmir**'de biri burda. oğlu baħdı şimdi **izmir**'dekine, burdaki ğardaşı arabasıyan götüreceğ birez de o baķacağ. çoğ güzel evladları vardı. ondan sōna ğızınıñ biri öldü, biri şeker hasdası, şu ğeden sene ğadın baķıcı evi var, māşı var işde. yani yatağ ömrü çoğ kütü. **Ellah** kimseyi yatırmasıñ, ölüm ğızım dedirmesiñ, kimseyi usandırmasıñ, zor. insan yükü zordur yavricığım. çoğ pèrişan olduğun halda usanıyo artığ.

sabretmekte zorlanıyoruz.

- sabrı, sabrıñ mēyvesi dēller zor amma, şeyi ğolay, sabır ğolay. eğer sabrederseñ her şey olur. onnarı da sabredecāñ onnar da zaman evladı. ğadınar da zaten geziyolar, tozu yolar neyse işde sen beni seviyōñ ben seni seviyom dèrkene ya gelin oluyo ikiay duruyo, ya da héc evlenmeden kıocasınıñ evine ğedmeden ayrılıyorlar. eskiden bir kıız ayrıldımıydı kıocasından veya nışannisından onu kimse almazıdı. şimdi ō ar namis tertemiz. öle yavrim öle ğünneri geçirdiğ, **Allah** size gösdermesiñ. ēyi ğünnerinen ğarşılaşdırsıñ.

50 hangi yemekleri yapıyorsunuz?

vallā yemeg mēmeg de yabdīmızı da unudduğ da. gelin var, ğızlarımız var sagosuñlar yapıolar. bēndim yēmē yerim bēnmedimi yēmem. esgi yemegleri de isdiom daha. ama şu bizim gelin de ğaci, ğocası da ğaci. güzel yemeg yapar.

yemeye dikkat ediyorsunuz yani sağlıklı olmak için.

55 t̃abi, ỹali 'ỹemeg. ondan s̃ona ne yaramı̃osa zaten belli oluyo.

geç saatte de yemek yemiyorsunuz.

aḥşamlan ş̃eỹedı̃oğ. aḥşamlan peg aḥşama bırakmı̃oğ, êrken ỹı̃oğ; yiyib üsdüne yadmamağ uçun. òle yavrucum. vahdımız vahdımızı dudmuyo sañkı ben vücudum boş gibi. yanı birden de ölebiliyoñ, benim rahmedlig babam d̃erdi ki yaşlı adamıñ hasdalığı, 60 ölümü birden de olabilir. çıñki her azası esgiyo aynı bu moturlar nasıl gidib de yapılıyo. arabalar mesela ỹeri geliyo bi daha bozuluyo şudur budur diye, ne ki gücü ı̃almamışdır. ben òle d̃edim. geçen biş̃e zoruma g̃eddi de ağıladım. d̃edim ki ỹedmedi gücüm kuvvetim g̃eddi ş̃anım ş̃öhretim. ne d̃ĩm, artığ ne ṽerirlerse onu ỹerim. ne g̃onuşullarsa onu dinnerig, buña şükür. bu ğadar yaş **Allāa** biñ şükür. òõõ ñerd̃e.

65 **insan sabrederse yaşlılığın sevabı çokmuş.**

t̃abi, t̃abi. çocuğ oluyo. mesela d̃örd b̃eş senedir orucu ỹı̃om. ondan s̃ona doğıdurlarıñ d̃ed̃i gimi torunnarımız varisa. ğaş düşdüm ğaş düşdüm Allah bir ỹerimden bıtırığ filan olmadı çoğ şükür. òle yavrim. tabî **Allah**'ıñ merhameti çoğdur, vicdanı çoğdur herkesi aff̃eder, ama yaşlılar çocuğ olur. bir halamız varıdı, d̃erdi ki **Allāh** ağılını almadan canımı 70 al. niye hala d̃edim òle diyoñ. yavrim d̃edi, ỹedini bilmez, içdini bilmez, g̃onuşdunu bilmez̃edi, ğulā s̃ār olur bilmem ne olur. o zaman d̃edi neye yarar gendi de rahadsız olur, etirafdakileri de çolū çocū da. bunnarıñ h̃ec biri yoğ d̃edi. çōğ şükür. babamlar ş̃eden gelmişler, dedem gelmiş; babam da bura d̃ömlu, **urfa**'dan mı **sivereg**'den mi, ondan s̃ona. geçen sene mi evelki sene doğıtura giddim doğıdur seniki gimi sordu, d̃edi 75 sen ñerdensiñ d̃edim dedemi görmedim ki babam bile bura d̃ömlu ben ñere gid̃im bu halimle. yanı soruyo ağılı başında mı diye. sorabilir. işde, **hatim** hoca var bir dene. o d̃ı̃or ki nazar da var, bir de **Allah** d̃ı̃or bu yaşlılığ bunanımden emin êylesiñ. işde benim d̃ed̃im gimi aynen. aḥlı g̃ederse ne olur. kende de p̃erişan olur, çolū çocū da. òle d̃er yaşlılığ bunamlılığına **Allah** kimseyi ş̃ĩedmesiñ. yanı bu ğadar yaş̃e ğóre benden on yaş 80 ğuccügler b̃eş yaş ğuccügler bilene bunı̃en çoğ, yañe ğulā da duymı̃e, d̃ed̃ini de bilmı̃e. ondan s̃ona işde òle.

psikolojinin sağlam kalması için ufak tefek şeyleri dert etmemek mi gerekiyor?

tabîe, derd êderseñ gendiñe êdeñ. zaten olan olmuş ne varisa, **Allah** vèrmesiñ kötü
bişeyi. şindi çolā çocā dōannara, hayırlı yaşlarıñan böyüdsüñ, hayırlı evlaTları **Allah**
85 herkese vèrsiñ, 'öle. tābi, öyle yavırım öyle. işde durmağ da èyi, cavablamağ da èyi,
bilmîenner var. biz oğumadığ zamanımızda oğul ne arıodu. òredmen yōdu ki. benim
nişanım oldu; yèdmiş iki sene mi ne olmuş ben geleli. yani evlenib burié geleli. şindi o
ğardaşım benden üç yaş gücüg, yatalağlı yatıö, benden de çoğ zeñginner **añğara**'da
oturıo. ağıl onuñ da ağıl başında da bu sene **ğuran**'ını, ondan sōnacım namazını
90 yapamıomuş.

Çelebi Köyleri Metinleri IX/74

SÖYLEYEN: Servet Gündüz, 71 yaşında.

DERLEME YERİ: Çelebi, Alıcıyeniapan köyü.

DERLENEN: Eski Gelenek Görenekler ve Evlilik.

5 köyde seksen doksan yaşlarında kimse var mı?

doğsan yaşında bizim burda adam bulamañ ki.

niye?

heb öldüler savolsuñlar.

niye erken ölüyor sizinkiler?

- 10 yăo inan ğardeş, evelden şurġe caminiñ āzına gelirdig, eñ az otuz dene sakallı sakallı ihtiyar adamlar vardı. hebsi öldü, genç genç adamlar ğaldı yăo.

şindi bizim kōñ eñ yaşlısı abim. **ġırşèhriñ** içinde **baran** oteli vardı, dā hāla durġo mu? **mısdafa** çalışdırġo?

yok.

- 15 selam alġèküm

alġèküm selam gel.

ġèddi mi **cerigli**?

ordan dene desde getirecādiñ, hemen ġèddiñ dünān aldıñ götürdüñ alayını. kèşke on dene de ben getseydim de, ırmaġ kesig olunca bizim şurdan getirecādig, on dene

- 20 balya.

nèrden?

öte geçeden.

dua okuyorlar, neye okuyorlar?

arkada kabristan var, mezarlığ var da. oğıolar onuñ için.

25 **köy sonradan mı kurulmuş?**

eved, sōnadan ğurulmuş.

kaç yılında kurulmuş?

yılını hatırlamıom da, bizim babalarımız dedelerimiz, bizim bu köy, **karabucağ, tilkiköy, karaağıl**’ıñ heralde bir kısmı yāni, üş dōrd köy **kōprüköyü**’nden bölünmüş.

30 **öyle mi?**

he. ordan burie bölünmüş gelmişler.

eskiden düğünleriniz nasıl olurdu?

bizin dūnnerimiz esĝinen hēc dēşmedi, aynı düzen ĝedıo yāni. yēmeg yapallar, işde misafir varır gelir. okuntie gelir milled, gelen adamları ārlar dūn sābi. onnar da herkes
35 ya bir dāvetie vēriller dūn sābine, hayırlossuñ dēller bazar ĝünū de gelin ēnēr, iş biter.

tarlalara ne ekiyorsunuz şu an?

tarlalara bu zamana ĝadar fasülye, ĝarpız ekerdig. faĝad şimdi, ĝarpız, fasülle iglim mi deĝişdi, nasıl oldu, bilmıom yāni. oñu biraĝdıĝ, yā çidlānnen mısır. çoũ mısır yāni.

işçiliĝi de kolay deĝil mi?

40 işcilı, moturnan yapıldı için ĝolay. ĝarpız esgiden çapa yapallardı, şindi çapa mapa ĝalĝdı yāni.

sabahdan akşama motor çalışsa ne kadar yakar?

mesela ĝazayā çekerseñ, heralda yēdmiş segzen litre depolar anca alıo. āşamaça ĝazayā çegse, durmadan, onu zor bitirir, bitirmez yāni. ama ēr giderse ikindin ezanında
45 diker, debböyu biter yāni.

zorlanıyor motor?

tābi canım yēri sökio.

meyve olarak çok çeşit var herhalde?

valla, fazla öle önemsemıöğ. yiyeñ yoğ bakan yoğ. gendilinen işde. herkeş ğapısınıñ
50 öne. tarlalarında yer varsa müsaid yer, oralara ĩe kötü digdiler, yeşillig var amma, öle önemsemeg yanı.

çocuklar burada mı?

şimdi şöle yāni. bizim köy yüz otuz, yüz otuz beş hāne. fağat, yazın dolıö, kışın kırğ hāne
ancağ ğalıö. gelig gidıö. yanı yüzü gidıö, kırkı ğalıö. ĩe onuñ da ğırkıñ da her evde benim
55 gibi bi ğarı bi ğoca. iş sahibi bütün gidıö. işde bāzan gidemıen gençler var. adamıñ torunu morunu var. bizim burda oğul var, bizim buradağı oğul taşımali sistem.

keskin'e mi gidiyor?

yoğ burıe gelıö. bizim bura merkezî koy oldü için oğulumuz da müsaid yāni, böyüg.
böyüg hadda bi ğatı iki ğatı da boş durıö. şu tarafa çıkar da bakañ, görüñ yāni. ĩe üç ğad
60 şey, oğul; daşımali sisdeminen dörd beş köyüñ talebesi burıe gelıö, oğio. bizim gendi buranıñ dalebesi işde, otuz ğırğ dalebe burdan çikiö. aşı yokarı doğuz on tene öredmen. işde her sınıfıñ öredmeni var. müdürü, yardımcısı...

sizin çocuklar burada mı, dışarıda mı? kaç çocuk var?

benim mi?

65 **evet.**

benim eliñi öper beş çocuğ var da, dördü, dörd çocüñ ikisi **añkara'**da, ikisi **ğırığgale'**de.
yani bi kız bi ölan **ğırığgale'**de, bi kız bi ölan da **añğara'**da. cenab **Allah** öle yazmış,
nasibleri ordalardı giddiler. böyüg ölan emeglîli, bu yılbaşında emegli olıö. kuçüg ölan
da makine kimyada **ğırığgale'**de kadirölu yāni. kızlar da ğocasında onnarda da sıkıntımız
70 yoğ, yalıñız bu dörd çocüñ annesi, ğaybeddig, sizlere ömür.

Allah rahmet eylesin.

sāol. şindi başğa bi bayan bulduğ, evlendig, **Allah** ondan da ölan vėrdi.

o da torun gibi değıl mi?

valla ne ğadar sakar olsa dahi, yani fena olsa dahi hoşuma gidıo ağadaş. hal ve
75 harekedleri, bu sene ana okuluna gideceg o.

yenge kaç yaşında?

kırĝ yaşında.

nereden evlendin, bu köyden mi?

yoĝ **çerig**liden. yăov bunnar zaten **çerig**li'de de kimse de ğalmamıř da, **ĝırıĝĝale**'de
80 ğardaşları var. işde **ĝırıĝĝale**'de oturub kakiollar, onnariñ yanında. birinden ayrılmış
gelmiş, orda oturuollarmış, **Allah** da yazmış, biz de bulduĝ. amma **Allah** biñ kere razı
olsuñ ğardaşım ismiñi bāřla?

ahmet

āmed efendi, babası **delice**'niñ orda. **ĝuran** okıo, beş vakid namaz ĝılıo.

85 **sana karşı hürmetli?**

ne dıoñ sen, sōña öle temiz ğadın dā piyasada yoĝ dësem olur yanı. tā öle vallā yăov.
Allah razı olsuñ. şindi **āmed** efendi, ben, iki tene hanım oldu. ikisinden de **Allah** razı
olsuñ. yanı ben ayleden ĝüřlüĝ görmedim. sōna baĥ, bazıları hanımlarını düver süver,
efendim kötü müamele yapar, küfür édeller, ben daha bunuñ ikisini, ötānen kırĝdörd
90 yıl beraber ğaldım, işde on oniki yıl da o oldu öleli. eşşöleşşeg këlimesini añdısem
gendime biñ baĝ. ānadiñ mı? añdısem dıom, bıraĝ ğalb ĝırmıe. ğatiyen sōlemem. çārır
bi hatası oldu zaman şöle bi hatañ var, oñu düzeld dërig. o da insan nölacaĝ yanı.

SÖYLEYEN: Fatih Yıldırım, 50 yaşında.

DERLEME YERİ: Çelebi, Kaldırım köyü

DERLENEN: Günlük Konuşmalar.

- 5 bizim imamımız yoğ yā. bir seneyi geçgin imamımız yoğ. işde bilĩosuñ artıg sıkıntı imam bulmağ. şõle bişè var.

maaşları mı düşük?

- ma'aşdan dēl yā, yēr beğenmiyorlar, işde kimi ulaşımından kimi şĩenden bir sürü sıkıntısı var yāni. köyümüzün ulaşımı olmadığından tabi gelen imam kendine... **amasyalı**
- 10 bir imamımız vardı, giddi işde, giddigden sonra bir dā da şĩolmadı. gelĩo adam bakĩo hoşuna giderse oturĩo, gelmesse çekĩo gidĩo.

imam gelmeyeli bir sene mi oldu?

- bir seneyi geçdi. ... burası **kürd** köyü. tarihi geçmişimiz doğudan gelmişiz amma tam bilmiyoruz. ne zaman geldĩni bilmiyoz. **haymanĩe** yerleşmişler. kimi **diyarbakır** dĩo kimi
- 15 **urfa** dĩo. **haymanĩe** yerleşmişler, **haymana**'dan gopmuşlar burĩe gelmişler, burdan **ğırĩğgale**'niñ bir yerine gèdmişler, ordan tegrar gobmuşlar burĩe gelmişler işde. baya bir şĩemiz var.

kaç hanesiniz?

- bizim bura yirmi iki yirmi üç hanelig bir köy ya. he, dışarda yetişen gençlerimiz heb
- 20 dışarda, egmeg pèşinde ğalannar da işde.

mısır ekiyorsunuz herhalde.

he, güzün biçdig, fiyadlar aşı çekince ambar yapıdĩğ, bi havalandırdıdĩğ da gèri satıcığ.

ben dèdim mısırlar yeşil daha.

- yoğ yoğ geçen sene güzden ğalma, ben geliyorum, süregli **ğırşehir**'e geliyorum. o birlig
- 25 tarım ürünleri var **arif bey**, nazar yèmin sahibi. merkezde ne cami var ya.

cacabey var.

he, **cacabey** camisiniñ yanında işde o göbegde yani o arada süregli gelirim senede bir.

nazar yem bana yabancı gelmedi.

salih bey var.

30 **ha, salih yıldırım hatırladım. ben onun oğlunu okuttum.**

şey var **abdıraman bey** var, tavuğcu. şey şu otel motel var ya **dulğadiroğlu.**

siz bu işlerle uğraşıyorsunuz.

valla yıllar öncesi ğarpız ğavındı. ğavın ğarpız bırakıldı fasilyeye. fasilye de elden ayağdan çekildi, şimdi şu an yağlığ çekirdeg, mısır ğoptır gidiyoz bakalım.

35 **onlar niye ekilmiyor artık?**

yăov şimdi bunnar heb insan gücüynen, dā öncekiler heb insan gücüynen, bunnar makineli tarıma geşdî için yani masrafı da çoğ getirisi de éyi. öbürünüñ getirisi de éyîdi bir zaman amma şimdi heb ithalad ihracad dêrkene piyasa öldü. è bir insanıñ yömîesi olmuş kırk elli milyona. amma makinalı tarımda doldur bir depo mazod bütün işini yab.

40 **bir adam ağşama ğadar elli milyon yömiyenen çalışır. bir tırağtör ağşama ğadar ğaz ayā çegsiñ elli milyon. bu değil mi? elli ne yüzelli ikûzünü yapar.**

IX/76

SÖYLEYEN: Sultan Ulusoy, 73 yaşında.

DERLEME YERİ: Çelebi, Karaağaç köyü.

DERLENEN: Eski Gelenek Görenekler ve Hastalık Tedavi Şekilleri

5 hoşgeldiñ, nıapıõñ éyisiñ şükúr?

sağ olun iyiyiz siz nasılsınız?

éyig şükúr Allah'a, çoluğ çocuğ gèddi herifinen galdıg yuvada.

kaç çocuk var?

benim dāl Alla'n bēş olan dörd gız var. olannarı oħudduğ ya, gızlar ĩeyla baña řđedĭe
10 hindi, nĭe bizi oħudmadıñ dĭõ. o zaman gızı oħudması beg göley diyalidi dēdim. işde ĩelelĭnen yalan dünyanıñ meşagğatı ũraşıoğ.

bu köyden mi gelinsin sen başka köyden mi geldin?

şo eviñ gızıyım bu eviñ geliniyim aramızda bir yol var. babamız anamız bēşig kerdme vērmiş bizi.

15 **o zaman öyle miymiş?**

o zaman ĩeleyimiş şindi şey yoğ ya, herkiş gendi isdĭo ya.

nasıl beşige kertiyorlar mıymiş?

bir yālĭg bālĭolarmış ondan 'sona ben seniñ gızıñı alĭom sen benim gızımı alĭoñ kimse onuñ gızına duŭr olamĭodu. o oña bēhli dĭē.

20 **behli mi diyordunuz?**

'he, bēhli olmuş olĭodu.

bu âdet ne zamana kadar devam etti

bu ādet oḡul açılanaçağ. oḡul açıldı herkiş nesli nesine nesli nesine çoluğ çocuğ şèddi, birbirini oḡuldan buldu, ondan 'sona dèhli geçmedi. benim ğızlara dèhlim geçdi
25 isdediglerime kóyüñ içine vèrdim, òlannara geçmedi. òlannar gendi isdedini aldı onnar da hindi hēc bize sǎěb bilen olmıolar gelinner.

kızlar daha hayırlı çıktı ha?

ğızlar î çığdı çoğ şükur Allah'a, ölümuzde dñümüzde başımızda, gelinnere hızzmat èdđo geldi mîdi. kóyden de uşağlara buldum da sözüm geçmedi, almadılar. ĩlelînen geldi
30 gèddi.

peki, beşikkertmeyi bozanlar da oluyor muydu?

oluyodu bazı, bazı anayı babayı dağmayan oluyodu. anayı babayı o zamandan da varıdı da yalıñız bizî terbiyeli ayle yurdundan oldūmuzdan babamızıñ şeyini basamadıg bura da bir fakır ayleydi ya gene de geldig. Allah'a da çoğ şükúr bir nasib vèrdi herif sōnadan
35 **almanyie** gèddi. uşağları oḡuddum, iyiler çoğ şükúr Allah'a. biri maliye müşaviri, biri uzman çavışı. biri şe mal alđo mal satđo ondan sōna şède başğan. davar mal başğanı. bñon goç dāđđo **ğırıggale'** de tarımıñ goçunu.

eskiden kız isteme usulü nasıl olurdu?

esgiden baba ana varırdı, bir duŭr olurdu, filanıñ ğızı iyi fişmanıñ ğızı ĩe kótü dđe alıllardı
40 vèrillerdi.

kız alıp verirken neye dikkat ederlerdi?

zenginnēne, terbiyelilēne. ondan sōna filanıñ òlu èyi, cūara içmđo; çalışđo. onu seçellerdi. durumu iyi dđe.

kız nasıl istenirdi?

45 ilkin varıllardı. seniñ gimi benim gimi bir adamı devrē soğallardı. filanınan 'kām olacağ onuñ durumu nasıl olabilir 'mi olamaz mı? o da ağıly yéter bir adama danışđolar da. onuñ elinde ne var babası gežđo oña vèrmđelim. o ğızı vèrme oriya. filan isđđo başğası isđđo, 'he ona vèr. 'he onuñ evinde rahat olur. ĩlelydi esgiden durumlar. sōna isdemē gèdellerdi, eveli loğum 'yōdu da ıcığ fısđıg şeker alıllardı, onnan āz şđe èdellerdi. bayrağ

50 alıllar gelillerdi, şurîe dağallardı, o sat almış vèrmiş olurdu. ondan sōna da bir nışanı olurdu, dūnū olurdu, çoğ bizim buranıñ şîe mesarifli dūnū olur.

hala öyle mi?

hāle ōle de şindi ğayrı dönere çığdı iş. o, mal kesilmeg yèmeg hazırlanmağ biddi. şindi döner bāladīolar, ayrannan sōna gelene laylon tabānan vèrīo. dışarlara masalar atīo
55 masa yōdu esgide ya, sufrā atardıı. şu ğonşuya vèrirdig mahalleniñ bir adamını, ordan gelillerdi **tatiñ** adamını, bura yoğudu, şu odaya; **şih**’iñ adamını şu odaya. ĩele ĩele esgiden oda vèrirdik.

yatıya mı kalırlardı?

ğalıllardı, eşşānen ondan sōna atınan, ahır şîederdig ayarlardıı. o eşeglerle gelmiē. ahır
60 boşaldırdıg gelen şîeleri sözüm cōmadden dışarı aDları orīe şîederdig. hindikī mı araba yōdu ya. ya’tağ da sende varısa ben alırdım, bende varısam sen alırdıñ yatağ da yōdu. üç ğişi dōrd ğişi bir yatağda yatallardı, yatılı ğalıllardı çoğ mesarifli olurdu. şindi gelen gidīo, hayırlı ossuñ dīo. zarfını vèrīo, iki sād durīo. yōsa **tatıg**’da agrabası varısa oriē gēdīo, **şih**’da agrabası varısa oriē gēdīo, ğeri ğeliōler burada birikiōler. şindi ōle
65 ğoleyleşdi dūnner.

tatıg ne demek?

tatıg dēyi şurda bir kıoy var onuñ agrabası ğeliō benim dūne, orīe gidellerdi, orda yatallardı.

tatıg ne demek?.

70 **tatıg** diye orīe ğoymuşlar, şurda **şih** var, şurda **celebi kıoy** var. hindi orīe gidīolar dūne gelenner yatılı gelenner bilīoñ mu? orda agrabası olīo, orīe gēdīollar. fazla ğalabalıg ğalmīo bir gendi aylemiziñ ğalabalī ğalıō ōlumuzuñ ğızımızıñ.

camide mezarlar gördüm, o mezarlar nedir?

o mezerler de biri satın aldı, şē dēllerdi, o çoğ çalışırdı abdazı namazı yōdu. uşağlarına
75 vād ēdmiş beni cāmīe ğoyuñ dēyi. daha yakında öldü, oriya ğondu, iki de haciefendi var, o camıyı yabdırannar şēy var, onnariñ mezerleri var. onuñ neslinden üş dōrd ğişi o

camıya gondı. o bir **abdiraman** var, o da satın aldı, o zamanıñ parasinan bi millara camıe başladı. işde ĩle asıl gelib gidiyor. esgiden ölülerimiz öldü sãdan soldan şu gomşu getirirdi iki ğab yemek, şu gomşu getirirdi üç ğab yemeg, ölüleri onna ālarıĝ. 80 şimdi řeydıĝ pide yabdıřoĝ. telãfon edıĝ **ĝaman**'a ordan pide gelıo dãdıĝ ertesi ĝúnü burada ĝalırsa mal kesıĝ yemag verıĝ. zatan da fazla ĝalan olmıo, herkes arabasinnan gelib ĝedıo. eskiden yedi ĝún sekiz ĝún oturıduĝ ölüü evde. bi mal yııduĝ orda.

mevlidi ne zaman okuturdunuz?

85 cenazeden sãna o ĝúnü ıcıĝ ĝazma küreg takırdısı verirdig kırĝ yedi ĝünde. mezer eşennere dıe kãñ içini toblardıĝ. kırĝ ĝúründe bi de mal keserdig, yemeg verirdig, mevlüd okudurduĝ. bi yıl devrimi yaparıĝ evinde olannar. ıramazanda ben yılda iki davar keserim, ĝaylı şuralara atarım verrim yemeglerin. dünãn imama **ĝuran**'a bir şıe kesdi, bir ĝuzu kesdi. arĝadařlarını bahcıe ĝótürdüm, benim uřãñ üçü de imamhãtib 90 mezunu, ünüversitedã şıe maliye müşaviri. **hasan** da okudu, **hasan** da imam oldu, **alibıdaĝ**'da iki sene imam oldu, ĝeri düĝĝan ařdıĝ hindi şey kitab ne basar. o benim ölüm **hasan ulusoy**. o da ĝeri belediyeye girdi. imamlı ĝeçinemıom dıe beledıeden emegli oldu. birini **ĝırıĝĝale**'den aldı bir evi de **çelebi**'den aldı, iyiler çoĝ řükúr durumları.

95 sizin zamanınızda oya, dantel gibi işler de yapar mıydınız?

bizim ĝúnümüzde ip doĝurduĝ. kilim, halı ondan sãna bizden gelen çoluĝlarımız çocuĝlarımız da işleñĝilerde ondan sãna oyaları yapallardı, şimdi oya da řaĝdı benim ĝızlara verdım şeleri işleñĝileri ĝızlar ĝeri baña verıodu, ĝızlar ana saĝlamıřlar bayãkine anamızdan hedıe ossuñ dıe. onnar da ĝabil edmemiş, öredmen nıe çıĝdı, ĝeri baña 100 verdiler ana řıeñ dıen ben ĝullanıom.

bu başınıza baĝladıĝınız nedir?

çar. biz buña çar dërig. kenarlarını gelinner yapar, hediye yapar gelin gelenner. gelin gelenden sãna vermezler ya, gelenden sãna ne hediye, ĝazaĝ muzaĝ öreller, çar mur yapallar, ĝayimbabasına namazlası olur, çorabı olur; gelin gelikene.

105 **tarla var mı?**

var. arpaydı ikisinde biçdi, olan gótürdü ğamyonda saddı. esgiden mercimek biçöduğ, arpa biçöduğ horānan. dē iki ay üç ay ırġatlığ yapıöduğ. hindi biz gelinner biz bilmöğ bōründe hañġı ğomşumuz oldūnu. ğaç senedir gidilmö, biçer biçö, motura yüġlolar. ğamyon getirdi bu sefer uşaġlar, ölan moturlara varmış. moturlar elli ğayma dēmiş

110 **celebiē** dögmē. o da bōġ araba getirdi, bēş yüz ğayma vērdi, **ġaman**’a gótürdü. bir araba gótürdü, orda saddı geldi. hindi her şey ġoley. samanı düvennen dönderöduğ, halaġa çeviröduğ bunnarı. ekinneri horānan biçöduğ ġanıynan getiröduğ. öġüz arabasēnen. bu sıralar yēmā yēmöduğ bile tarlada giderkene elimize bir dürüm ya da yōrdlu. ondan sōna yōrdun üsdüne ıcıġ şeker atardıġ, yōrd da eşgi, bizim hayadlarımız

115 da ĩēle geşdi. şindi gelinnere zabānan ġaġıñ da yēdide sofra hazırlañ dēdiñ mēdi o suç olö ya, biz bēşde tarlada olöduğ.

köyde epey nüfus var herhalde?

ġōdu ya, elli dene öredmenimiz var, emeglisi çoġ.

emekli olan köye geliyor mu?

120 bazi ġarisine güci yēten gelö, ġarisi ġölü olan. yōsa oġuldan alannar gelmö, oġuldan evlenenner, oġuldan bulub evlenenner ġōyü unuddu. aha bizim burda bēş ölan var bēşi de bānmö. bunuñ babası da var. oñ ġişi burda da ondan ġalıö, yōsa onnar da ġēderdi. bunuñ babası **urfa**’dan geçi getirir, ġoyun getirir, ġurbannıġ yētişdirir. ortāna satar, birözü **bozdepe**’de davarınıñ birezi de **kelemköy**’de. onuñ uçun ālenö yōsa o da

125 giderdi şindēçe.

sizin zamanınızda verem hastalığının tedavisi nasıl olurdu?

önceden tosbaġa ġanēnen eşşeg südēnen oydu bizim hasdane şēler tedavimiz, şindi benim bunuñ güc’cunü dōmda üşüdmüşler, dōmda üşüdmüşler ben dōm, benim bōġ ölan hindi şēde araba sürö duraġ arabası var, onu da ēle üşüddüġ, **ahmed** dēyi ölan

130 **ahmed ulusoy** dēller, duraġda arabası var, onu öle toşgafa ġanēnen eşşeg südüynen, eşşā sārdım bişirirdim onnan uñledim.

ne yaptın?

onnan hasdalī iyi oldu. benim bir ğardaşım vardı o da ĩleydi, ondan belledim bilioñ mu
anam ĩylela yapardı. toşgafayı keserdi, etini yedirirdi, begmeziñ içine ğatardı, buña
135 dèdim dèdim dudmadı. babasına miġrob ğapar dĭe, bu da bir ğúr ĩrun bir toşgafa
getirmiş, anasına kesdirdim, içine ğoydum çocuĝ ıcıĝ düzeldi, anası dèdi ki anĭeñ sâ
şeyimiş dèdi, **añkariya** ğótürdü, özellere ğótürdü, çocuĝdan umudunu kesdiydig.
cĭerleri üşüdmüş, asdım hasdalī, şindi ĩeki ğör, ondan bu yanna, ana dĭö buña ıcıĝ,
nefesim daralıö dĭö olan, gene dĭö bi eşşeg südü sâ dĭö yoķarda **yusub dede**’niñ eşşâ
140 var da oña ğed de dĭö. içine ğatĭöĝ eşşeg südü getiddir de oña dè dĭö. onnan uññödüĝ
ĝurban olduĝum toĝdur ne yazĭodu, şĭe nĭapĭodu. ölen öĭödu, ğalan ğalıyodu.

sıtma da var mıydı buralarda?

yoķ. bizim kóyümüzüñ suyu da temiz havası da temiz. suyumuz bol, yoķarda iki tane
şĭemiz var iki şeri idare èdĭö, **faķı çēşmesi** dĭö. oramazı da var onu getirdig debboya
145 döĝdüĝ. **çelebi** çegdĭdi ıcıĝ ĝurudĭdi, hindi **çelebi** elegtirig parasına dayanamadı ĝeri
boşladı. bolaldı siyümüz. bizim kōde bi şey geldi de fazla hasdalıĝ bulamadı verem
hasdalī. suyu temiz, çēşmemiz temiz, ondan sōna havası temiz, dèdikine şe toĝdur,
bundan elli sene eveli yăo dèdi siziñ kóyüñ ne biçim adamı varımış dèdi teg üç ĝişide
hasdalıĝ çıĝdı dèdi. onar da faķır çocūyudu. dèdi ki orda oturannar südüümüz bol,
150 yumurtamız yāmız bol, etimiz bol. çalışĝannıĝ da var.

bahçelere ne ekiyorsunuz?

tomatisimiz iyi olur, her mahsilimiz iyi olur, yalnız bir ay yèrig, sōĝ vurur. buranıñ
havası şey, iki ‘masil alamaĝ. şĭe de bizim olan varıdı, **bēybazarı**’nda orĭe ĝèddig ĝeçen
sene, adamlar bu ĝadar yèrden ne ĝadar para ĝazanĭoĝ dĭö. ben dèdim biz alamĭoĝ
155 dèdim. neden alamĭoñuz dèdi, ben dèdim sōĝ vurĭo dèdim. dèdikine havañız ğótürmĭo
dèdi ilgimi dèdi. ziradden çotuĝ getirdig digdig, buranıñ şĭeni ğótürmedi, soĝ vurdu.
kóylü ĝurumadı o ĝurudu. şefdalī bi masil aldıĝ ĝurudu. şe getirdĭdig incir getirdĭdik
hava iyi olursa vèrĭo, yōsa ĝurĭo. kókünden ārı. dimeĝ ğóturmĭo. yoķarda bir bāçamız
var böyüĝ, içinden su aķĭo, beg havasĭoĝ hic bişe yètişdiremĭoĝ, bi teg zerdelĭnen
160 cevizden, almadan māde.

sebze olarak ne ekiyorsunuz?

hebsi olıo da yalıñız bir māsıl vėrıo. sara bile zor yėtişıo, üsdünü laylonnıoğ.

orası ev miydi?

'he, evidi. ğayımbabamıñ evıdi, burayı satın aldım, burıe yabdım evi o yannı.

165 **kaç sene oldu?**

otuz bėş sene oldu ya, körolasıca usdalar temel admadılar, çadladı ev de ğeri yapacāğ.
temel indirmediler o zaman da şe yōdu ğargas.

nereden çatlamış?

arğadan çadladı, şo yoğardan çadladı.

SÖYLEYEN: Mustafa ..., 65 yaşlarında.

DERLEME YERİ: Çelebi, Çiftevi köyü.

DERLENEN: Zeynelabidinler Hikayesi ve Günlük Konuşmalar.

- 5 hocam, ilkokulu bitirdim ğurbete çığdım. oniki yaşında ilkokulu bitirdim. hani esgiden admışyēdi vilayed vardı ya **türgiye** genelinde çimento ve şeker fabriğalarında çalışdım, çırağlığ dönemi hariC **isgendurun** son noğdayı ğoydum, ... betuna düşdüm, ... malulen emeğoldum. yōsa bizim emegli hayaldi. işiñ gerça **türkġe** genelinde çimento fabriğalarında çalışıom, yüzyirmi ğün sigortam çığmıō. yüzyirmi ğün sigortam çığmıō. iş
- 10 ğazasıoldūm için emegli ēddiler, yōsa olamazdım. hadda bazı mevzu oldu mu devleden ğazziğ yġen adamım ben bilıō musuñ afēdersiñ. nolucağ devled yaparsa taşron nġe yabmasıñ. bu ũlkeniñ ğaderi ũle ğurulmuş ğardeşim, temeli ũle ğurulmuş. dutan dutana. şindi adamı getirmişler balyeci yab dġen. adama dam dġeçegleri yēde pencere dēmişler. ula argadaşım sen saman yabdırıōñ balya yabdırıōñ. ā, dōlani balye
- 15 yabdıracağ, rampġe balye yabdıracağlarımış, gendi önünde şēytannarı. dōlāni saman yabdıddıracādı orayı yabmadı. ũlucūm, daha dōru dürüs okul okumamışsıñız dġb di kine, bura benim diyal arkadaş şora benim dē de adam yabsıñ bāri. adama nġe şıdıōñ da burayı ben yabdırmam ben dġenci adam cıllıdı. biçeriñ biçdġ yēri yapıcañ, orayı yapıcañ. bġenirseñ yapıcañ bġenmesseñ bura olmıō ābi dġecāñ yaticāñ biçeriñ yanına. adam gene
- 20 iķna olmıō, **haydardedeliler**'e tēlefon ēddim ulan alıñ ğótürüñ makineñizi, ğótürdü. şindi on dağğa sōna adamlar gelir bilıōñ mu elleme birez mazod yagsıñ gelsiñ. ulan burda olmıā **haydardede**'de olur mu ocā bataçanıñ adamı.

köyün ismi nereden geliyor?

çiftevi, çelebi'de oturan **zabōlu**'nuñ çıfdlġyimiş.

- 25 adamıñ burda bā damı varımış bi tene.

burda çıfd bā damları varımış, şimdi etırafda sürerimiş çıfdi, çıfcileri, çobannarı dġelim burda ğalıllarımış hayvannarıyla birligde. çıfd damı, çıfdevi ordan ğalma.

asesinde **yokarı şıh**, buranıñ esgi ismi. ama ismi cumhurġed devrinde deñışdirmişler.

işde o deñişme olayı da şöle benim bildim, duydum kadarıyla. üç ğardaşlarımıñ bunnar.
30 bunnar, **arabisdan**’dan ğumaş getiriller satallarımıñ. yolları **isdambul**’a düşmüş,
isdambul’uñ patışahı da o anda savaşıdayımıñ. bunnarı zabtiyeler, o zamanki dëyimle
zabtiyeler yaķalıñ. dıolar ki biz sëyid sülalesindenig dıolar, patışahıñ huzuruna
çıkarıolar ve patışah sorıo, kerametiñizi nasıl ğósderirsiniz. siz ne dërseñiz Allah’ıñ
izniyle biz onu yaparığ. peki fırına girer misiñiz. Allah’ıñ izniyle girerig. yirmi dörd sād
35 fırın yanıñ. ve hadiñ baķalım dıñ, bıñğ bismillah dıñ abdasin alıñ giriñyör, ortancıl
bismillah diyör giriñ, en arķadan biraz ğuşvëslenme gir içeri diyör. o da abdesin alıñ
ve bismillah dıñ onnar da giriñolar. ondan sōra bu ğardaşlarıñ sabah namazı vaķtı
nōbedçi dëşirlermiñ. içerden bārmalar çārmalar, Allah aşğına getirmeyiñ o nōbedcî dıñ
bāriñolar. ve nitekim dönderiñolar o löbedcî, başğa löbedci geliñ ses yoğ, işde vahıd geliñ
40 açıollar, hafif terlemişler diz çögmüşler, tesbih çekiñolar. yalıñız o löbedci gelirken şu
başbarmalarıñ uşları hafif yanmış ayağlarıñıñ. niye bārdıñız gelen hamamcı olmuşdu,
ihdilam oldu, ěr gelseydi biz çatır çatır yanardığ. onuñ için yandı. ayağlarımızıñ ucu da
onuñ için yandı. ve bunnara bir secere vëriiliyor. isdediñiz yërde yurt dutabilersiñiz. alğı,
vërgi, yol hic asgerlig hic bişe yoğ. ne zamana ğadar, **atatürg** gelene ğadar, cumhurıed
45 ğurulana ğadar, asgere dahi ğedmemişler. **atatürg** gelince asgere alıñıñ, sayım olıñ
asgere alıñıñ. buranıñ tarihcesi bildim ğadarı bōle. daha bunu da ben bek iyi de
bilmezdim de şıēnen hanımıñ amcası esgi **cehepeliler**’inen ilg ğuruluşunda tarihi çoğ
bilirdi rahmedlig. **kesgin**’de demirciydi **yunus ğıymaz** diye. onuñ toblumunda,
cematinde birğaç sefer bulundum, o adam, o adam anladdı, bizim burda anlatılan dël.
50 o adamdan òrendim.

yāo bazı, çōo bilen de bële eğliñ biliñ mu. **musdafa amca**’mıñ annaddı yëre adam bazı
iki de ulıolar, şindi bizim **ğaraāc** kıyünden bir tane yazar var. aynı **musdafa amca** gimi
annatıyo. olayıñ ceditiyle cibilletiyle bunnar çoğ iyi bilir. yav getiriñolar adamı nërden
nëreye; deli ēdiñolar bilmem ne ēdiñolar, kıyüñ ğurucusu dıñolar; yaho arğadaş tamam bu
55 adam da aynı yërden gelmiş bunnar da çār ne, ne zaman? ğōçebe işi bitinceğ, bunnar o
yandan gelmiş, öbürü şu yandan gelmiş, öbürü burdan gelmiş, burıe bu köy oluşmuş.
olay bu. ondan sōna başlıñ, bizim burda bir de zëynelabidin sülalesinden heralde ilg
gelenler **zënelabidin**’denimiş veya ikinci gelenler **zënelabidin**’denimiş. o adamlarıñ
birğaç eserleri var, amcamıñ annaddı gimi. bu eserleri adam ters yorumlıñ. bir kitabı

60 oğusañ fiddiriñ, **hasan**'iñ kitabını ya bunu kim annadmış, bizim çavuş annadmış. ulan dëdim yăov, eglemeyiñ bõle dëdim eglemeyiñ. gerçāni annadıñ, gerçā ossuñ.

ula ğardaşım, adamnan, hanımıñ amcasınıñ oluynan zıddım. ama adam oturdu muydu haķıqadları söylüyo, haķıqadları söylüyo. feleñ çemberinden geçmiş dënr ya, õle bişñe adam yaşantısı yaşamış. yalan sõlemñe ne gerek var. aha bizim köyümüzde çõo
65 aşiredler alevi bilinir. o da **Allah**'iñ ğulu, o da **ādem**'inen **hava**'dan. hadda dëller ki siz dış ğapî bilĩosuñuz içi bilmĩoñuz. yăo içi ne tarif ëd de õrenĩm. ben çoğ ğaldım alevilerle, arkadaşlarım çoğ. kimseyi kötölemeg hağğımız da yoğ, nihayed insanız yăo **ādem**'iñ çocuğlarıyız hepimiz.

SÖZLÜK

A

abdas: abdest (IX/77-35)	algı vergi: alıp verme (IX/77-44)
ac: acıkmış olma hali (II/32-62)	amarığan: Amerika Birleşik Devletleri (VII/68-79)
acaïb: acayip (I/1-153)	amelidlig: ameliyatlık, ameliyat olması
accığ "azıcık" (I/23-42)	gerekir (I/1-40)
accig: azıcık (I/2-107)	amuca: amca (II/38-70)
acig: biraz, az (I/1-191)	añmak: söylemek (IX/74-90)
ada: hat, parça (III/46-60)	ānamak: anlamak (IV/58-46)
adiref: etraf (I/2-115)	ānanmak: debelenmek (II/38-71)
admişbêşlig: altmış beş yaş maaşı (III/46-66)	anaç: yetişkin, tavuk (I/3-134)
ağguyu: Akkuyu Köyü (III/46-49)	ancu: anjiyo (II/7-29)
agraba: akraba (IV/57-13)	andac: hatıra (IV/57-118)
agrabalığ: akrabalık (I/1-71)	añer: eğer (VII/68-37)
ağa: ağa (I/1-18)	annaşmak: anlaşmak (I/1-18)
ahşam: akşam (I/16-16)	antere: entari (I/3-118)
ahşamlan: akşamleyin (VIII/73-57)	ăosdos: ağustos (I/2-63)
alās ğıvıs: aceleyle (V/60-118)	apaza: Abaza (IV/56-9)
alay: hepsi (I/16-131)	arayıcı: defineci (I/22-6)
aldadmak: kandırmak, aldatmak (I/1-41)	arayı aşmak: arayı açmak, mesafeli davranmak (I/1-48)
ālem: eğlence (I/24-8)	arazya: arazisi (VII/69-100)
ālenmek: beklemek, dinlenmek (II/35-49)	ārlamak: ağırlamak, misafir etmek (IV/57-60)
ālenmek: uğraşmak, çalışmak (I/13-104)	armid: armut (II/30-62)
ālenmek: durmak (V/60-90)	armıdlı: Armutlu Köyü (I/1-152)
āleşmek: beklemek, yaşamak (I/12-76)	ar namıs: ar namus (VIII/73-47)
alavere: alışveriş (I/22-53)	asda: hasta (IV/57-121)
	asdane: hastane (IV/57-121)

ases: esas (III/40-54)
asfad: asfalt (VII/70-88)
āşam: akşam (I/24-276)
aşlık: açlık (I/12-65)
ataş: ateş (I/12-104)
atig: atik, çevik (I/1-20)
avara: avare (I/24-206)
avcar: küçük sebze bahçesi (VII/70-13)
avıç: avuç (I/13-66)
avrad: hanım (I/1-22)
avzer: küçük sebze bahçesi (VII/70-11)
aymak: fark etmek, ayılmak (VIII/70-47)
ayaḥ: ayak (II/38-36)
aybara cücu: oldukça iri civciv (I/5-58)
ayçiçā: ayçiçeği (III/46-17)
ayıd: ait (III/41-48)
ayla: aile (I/22-63)
ayle: aile (I/24-196)
ayle: hanım, eş (IX/74-88)
ayvaT: hela (DS C 1) (III/41-5)
āz: ağız (III/40-70)
āze: aza, üye (I/1-6)

B

babal: vebal (II/32-29)
badı: hindi (II/37-37)
bağgır: Bağ-Kur (IV/51-73)
bahalı: pahalı (II/27-16)
bakıdmak: muayene ettirmek (III/46-67)
balçığ: balçık (II/34-226)

baldırcan: patlıcan (I/12-98)
bamiya: bamiya (I/13-90)
bañga: banka (IV/51-68)
barıd: barut (I/13-99)
bāri: bari (I/24-10)
başsağ: paşmak, tokat (IV/57-86)
bayā: epey (I/2-135)
bayri: bari (I/24-123)
bāz: boğaz (II/38-82)
bebe: çocuk, delikanlı (IV/57-140)
bebe: çocuk, evlat (I/16-12)
bedafa: bedava (V/62-23)
bedava: bedava (I/2-161)
beg: pek, fazla olmayan (III/46-13)
begci: bekçi (I/1-121)
begmez: pekmez (I/13-70)
bēhli: işaretli, nişanlı (IX/76-19)
bél: bel, sırt (I/24-203)
bellemek: öğrenmek (I/24-51)
bēnmek: beğenmek (VIII/73-52)
beñzemek: benzemek (III/41-53)
bēşigkerdme: beşik kertme (I/1-70)
bēşler: Beşler Köyü (I/1-99)
betun: beton (IX/77-7)
beze: beze (I/2-135)
bıldır: geçen yıl (III/46-87)
bıraḥmak: bırakmak (III/41-32)
bıtırag: bir çeşit ot" (I/10-110)
bıydıg: bıdık (kısa ve tıknaz) (III/44-16)
bi: bir (IX/74-50)
bñanmek: beğenmek (I/1-18)

biçi: biçilecek şey, yer (IV/55-38)

biçer: biçerdöver (I/1-183)

bid: bit (IV/57-120)

bilader: birader (II/32-120)

bilinşli: bilinçli (IV/53-68)

bïr: yan taraf (I/1-17)

birez: biraz (I/24-48)

bis: biz (III/48-129),

bislemek: beslemek (I/16-143)

bişmek: biçmek (I/16-6)

bişirmek: pişirmek (I/13-51)

bişirig: Evlerde tavan tahtalarının
üstüne konulan, tavana sıvanan çamur
veya sulu kireç (I/5-111)

biteciğ "bir tanecik" (I/5-64)

biy: bey (IV/53-84)

bodurum: bodrum (I/24-211)

bōmağ: kese, muska kesesi (VIII/71-
90)

bōr: yan taraf (IV/58-79)

boyraz: poyraz (II/30-5)

böyüme: büyüme (VIII/73-15)

böyüg: büyük (I/1-119)

bu ez: bu kez (III/46-81)

buco: hindi (II/37-37)

buçağ: bıçak (I/25-81)

buluşmak: görüşmek, konuşmak
(IV/58-77)

bunanım: bunalım (VIII/73-77)

būön: bugün (IV/51-20)

buradağı: buradaki (IX/74-51)

büğün: bugün (I/2-45)

C

cacığ: cacık (I/13-51)

candarma: jandarma (II/32-119)

caponya: Japonya (III/42-7)

carıs: şerli (I/24-200)

cember: çember (I/24-319)

cıbil: çıplak (I/14-84)

cılımak: mızıkçılık yapmak (IX/77-18)

cılımak: dönmek, vazgeçmek
(IX/77-18)

cıncığ: cam (I/24-135)

cızı: çizgi, hat (I/21-61)

cicili: süslü (I/1-52)

çier: ciğer (IV/53-26)

cilet: jilet (III/47-142)

cimciglemek: çimdiklemek (VIII/73-36)

cinăed: cinayet (I/1-60)

cöb: cep (IV/51-8)

cöme: cuma günü (I/16-110)

cücüglemek: yavrulamak (I/12-72)

Ç

çabığ: çabuk (I/1-126)

çalmak: orakla ekin biçmek (III/41-23)

çamırabadmaz: Çamurabatmaz Köyü
(I/2-45)

çar: başörtüsü (IX/76-102)

çarmak: çağırmak, seslenmek (I/3-
155)

çar: çarşaf, siyah üstlük, başörtüsü
(IX/76-102)

çar: yazma, tülbent gibi baş örtülerinin genel adı (IX/76-102)

çarpmak: sağa sola dönmeden geçmek (köprüden) (V/60-93)

çatallamak: ikileşmek, çatallaşmak (III/40-83)

çavış: çavuş (I/13-9)

çaykama: “hamurun sıvı hale getirilmesiyle yapılan bir çeşit börek” (V/60-71)

çeğişme: çekiliş (kura) (IV/51-78)

celeb: siyah, kara” (I/16-129)

çeleg: çilek (II/30-22)

çeña: çene (III/48-127)

çened: kalça (I/12-41)

çerkes: Çerkez (IV/57-219)

çevri: çevre (I/12-24)

çevrig: mendil (V/61-295)

çıfğın: şıvgın, rüzgar ve karla karışık yağın yağmur (I/24-210)

çığla: arı, sade (V/61-181)

çıkı: küçük bohça (çıkın) (VIII/71-46)

çirmek: çağırmak, seslenmek (I/3-154)

çıynamak: çığnemek (I/13-72)

çibi: oğlak (I/14-103)

çidcilig: çiftçilik (II/32-5)

çiddegli: ayçiçeği (VII/68-32)

çidleg: ayçiçeği (III/48-56)

çifcilig: çiftçilik (I/1-181)

çigleg: ayçekirdeği (I/12-16)

çil: kil (I/16-44)

çiñgen: çingene (I/1-93)

çinig: 8 kg.’lık tahıl ölçü birimi (V/60-38)

çinik: buğday benzeri tahıllar için kullanılan kütle ölçü birimi (V/60-38)

çobancalığ:çobanlık” (V/59-23)

çotuğ: bağ omçası, kütüğü (IX/76-156)

çökelig: çökelek (VII/69-133)

çömçe: kepçe (I/16-104)

çöreg: çörek (I/13-53)

çul pal: çul kilim (V/60-136)

çüñ: çünkü (V/62-53)

D

dā: dağ (I/24-97)

dāfe: defa (I/2-100)

dafe: defa (IV/51-8)

dadlı: tatlı (I/13-67)

dalebe: öğrenci, talebe (IX/74-61)

dañışmek: değişmek (I/16-17)

dañışdirmek: değiştirmek (I/2-58)

davıl: davul (I/24-288)

dayıma: daima (II/32-27)

dayre: apartman dairesi (III/46-27)

demek: demek (I/13-8)

dè: uzaklık bildirir (II/35-49)

debbō: depo (IX/74-45)

dëeşig: değişik (III/41-45)

dèhneg: değnek (II/37-11)

delbeder: derbeder (V/60-69)

dene: tane (IX/74-18)

denegdif: direktif (I/19-48)

deñişiglig: değişiklik (IV/58-40)

deňişmek: deęişmek (I/1-115)
desde: deste (IX/74-18)
dēşmek: değişmek (IX/74-33)
devrim: devretme, dönümü (IX/76-87)
dezze: teyze (I/12-25)
dıǵmak: girdirmek (III/46-73)
dırmıǵ: tırmık (I/16-28)
dırnaǵ: tırnak (I/2-92)
dǵaı: değil (I/8-16)
dǵármen: değirmen (VII/68-115)
dǵavetiye: davetiye (I/17-52)
didmek: ayıklamak (I/17-86)
dǵen: diye, diyerek (I/24-36)
digmek: ekmek, yetiştirmek, üretmek (I/13-83)
dikine aşıa: yukarıdan aşıağıya (I/13-99)
dinahan: dingin yer (VIII/73-25)
diyal: değil (I/2-28)
diyalis: diyaliz (III/49-13)
diyermen: değirmen (I/17-22)
doǵdur: doktor (I/1-74)
doǵařana: doǵarken (I/8-9)
doşuzan: doksan (I/13-6)
döm: doğum (II/32-5)
domatis: domates (I/13-90)
doşuz: domuz (I/14-33)
döñüşdür-: dövüştürmek (IV/51-56)
döramak: doğramak (I/2-134)
döru: doğru (I/1-12)
döşmek: dövüşmek (I/24-283)

dölek: Tarlanın düz ve verimli kısmı (IX/77-14)
dönüllemek: dönümlemek, dönümü hesaplamak (I/5-11)
döveci: tokmak (I/17-19)
dövled: devlet (IV/51-9)
duluǵ: duluk (II/38-75)
dün: düğün (I/24-67)
dūr: düęün (I/2-60)
dūr: düęür (I/17-28)
dūr düşmek: kız istemeye gitmek (I/12-7)
dussuz: tuzsuz (VIII/71-19)
dutmak: tutmak (I/2-135)
duva: dua (VII/71-62)
duvan “Doğan” (I/12-92)
dúven: düven (I/16-29)
duyu: duyulan şey (III/47-26)
duygu: duyulan (VIII/71-74)
duz: tuz (I/13-66)
dülaver: dilaver (II/35-16)
dün: düğün (IX/74-34)
dünān: dün, dünkü gün (I/24-47)
dünan: dün, dünkü gün (IV/51-60)
dünye: dünya (II/35-9)
dürüm: dürüm edilmiş şey (I/2-144)
düşgün: zaafı olmak (I/1-40)
dövmek süvmek: sövmek dövme (IX/74-88)

E

éccig: azıcık (IV/51-61)

èderkene: ederken (I/24-34)
édme gédme: etme tutma anlamında
ikileme (I/1-87)
egmek: ekin ekmek (I/16-6)
egmeg: ekmek (I/2-71)
èhdiyar: ihtiyar (III/40-7)
ele avuca düşmek: ele ayağa düşmek
(VIII/73-32)
èle: öyle (I/16-42)
elecig: bağ evi, kulübe; Elecik Köyü
(VI/64-90)
ëlenmek: bir yerde oturmak, yaşamak
(VI/63-152)
ëlenmek: yaşamak (VI/63-152)
elençe: eğlence (I/10-87)
eletmek: götürmek, iletmek
(IV/57-211)
elimi vurmak: eliyle dokunmak (I/1-43)
Ellah: Allah (VIII/73-32)
ellām: Allahualem (I/3-128)
ellik: eldiven (III/44-67)
emel: niyet (I/1-47)
emme: ama (II/35-62)
emmideş: amcaoğlu (I/5-12)
ënnek: inmek (arabadan) (IX/74-35)
ënnek: inmek (yukarıdan aşağıya)
(I/8-15)
ënişde: enişte (I/1-70)
eriñgeçlig: tembellik (I/24-302)
erzulum: Erzurum ili (I/2-119)
esgi: eski (I/1-26)

èsir: esir (I/13-31)
evel: evvel (I/24-167)
evelkisün: dünden önceki gün (I/24-47)
evermek: evlendirmek (I/13-96)
èyi: iyi (I/1-4)
èzel: önce, evvel (I/23-12)
ezeli: önceleri (I/12-115)

F

fabrıga: fabrika (I/13-99)
hafıs: hafız (V/62-56)
fağad: fakat (IX/74-37)
fağır: fakir (I/2-70)
fağır: fakir (I/2-6)
fasille: fasulye (I/23-9)
fasülle: fasulye (IX/74-37)
feslikan: fesleğen (II/30-75)
firig: olgunlaşmak üzere olan tahıl
(II/32-92)
fişne: vişne (IV/57-167)
fosdeblig: fosseptik (II/38-50)

G

ğabine: kabile, sülale (I/13-36)
ğabone: kabile (IV/51-20)
ğaçan: ne zaman, ne vakit (I/22-81)
ğadef: kadeh (I/18-217)
ğadın: kadın (I/13-44)
ğadusdura: kadastro (I/16-27)
ğalb: kalp (IX/74-91)
ğaleyçi: kalaycı (I/3-141)

ğanalizon: kanalizasyon (I/24-138)
ğanel: TV kanalı (I/2-58)
ğanını almak: kan davası gütme, öç almak (I/1-62)
ğanser: kanser (I/2-100)
ğaral: karar (vasat) (I/24-208)
ğaraldmak: karartmak (II/32-84)
ğarı: hanım (I/1-24)
ğarlañğış: kırlangıç (IV/56-131)
ğarmal: karışık (I/12-39)
ğarman ğarışığı: karma karışık (II/35-17)
ğarpız: karpuz (IX/74-37)
ğatıglı: katıklı (I/13-70)
ğatiyen: kesinlikle (IX/74-91)
ğavın: kavun (I/13-91)
ğavırmak: kavurmak (I/13-65)
ğavırma: kavurma (I/16-20)
ğavlamak: kavlamak (I/2-92)
ğayığ: pencere çerçevesi (III/48-191)
ğayıl olmak: razı olmak (VII/68-98)
ğayle: üzüntü, sıkıntı, merak (I/1-163)
ğaylenmek: yanında kalmak, yanında yaşamak (I/16-58)
ğaylı: gayrı, artık, bundan sonra (IV/58-13)
ğayme: kağıt para (II/37-45)
ğaypağlığı: istikrarsızlık, güven vermeme hali (III/43-42)
ğazac: kazanç (II/39-59)
ğazan: kazan (I/13-73)
ğazayā: bir tür tarım aleti (IX/74-43)

gebci: kepçi (I/1-40)
gédmek: gitmek (I/24-15)
gelin: gelin (IX/74-35)
gelincike: gelince (V/60-14)
gen: kendin (III/4-48)
gerçig: gerçi (III/40-8)
gèri: geri (I/24-34)
gèriki: gerideki (I/8-11)
geşmek: geçmek (I/1-143)
getmek: getirmek (IX/74-19)
gevinmek: gevinmek, ağzındaki bir şeyi çiğniyormuş gibi yapmak (VII/68-106)
ğırmak: kırmak (mecaz) (IX/74-91)
ğıraç: kıraç (I/21-35)
ğıradar: gıreyder (I/1-23)
gırdlab: gırtlap (II/36-22)
ğırğçılığ: ırkçılık, milliyetçilik (III/42-23)
ğırılmak: kırılmak (I/1-44)
ğırmızı: kırmızı (I/13-43)
ğısılmak: sıkış- (VII/70-46)
ğıyı ğıyġe: yan yana (II/35-67)
ğıyı: kenar (III/48-135)
ğızmak: ısınmak (I/24-6)
ğızıġe: kız! (sevgi ve samimiyet bildiren bir hitap) (III/44-58)
ğızlanmak: kız almaya hazırlanmak (I/12-7)
gimi: gibi (I/2-100)
gine: yine (IV/58-117)
girerkene: giderken (I/24-160)

ğobmak: başlamak, ortaya çıkmak (II/36-18)

ğocamak: kocamak, yaşlanmak (I/1-79)

ğocaman: kocaman (VIII/73-15)

ğóçmak: göçmek (I/24-69)

ğodaman: zengin (I/1-116)

ğoley: kolay (IV/51-29)

ğomak: koymak (I/13-78)

ğómleg: gömlek (II/33-15)

ğompile: komple, tamamen (I/2-77)

ğón: gönül (I/12-10),

ğón: deri (II/32-71)

ğónen: nemli toprak (III/40-64)

ğonşu: komşu (IV/57-48)

ğorķmak: korkmak (I/2-55)

ğorkut: korkut (I/13-37)

ğórsedmek: göstermek (I/3-159)

ğósdermek: göstermek (I/24-32)

ğórüm: görme (V/60-15)

ğosmer: komser (II/35-22)

ğóşmek: göçmek (I/2-9)

ğoşan: Koyunları sağmak için kullanılan üstü kapalı koyun ağılı (VIII/71-16)

ğovalamak: kovalamak (III/41-10)

goya: güya (I/23-16)

ğoyurmak: terhis etmek, bırakmak (VII/68-51)

ğóz: göz (I/2-89)

ğózlemek: yolunu beklemek (IV/57-140)

ğózlegci: gözetleyici, gözcü (I/23-28)

ğōde: vücut (I/24-6)

ğóde: vücut (IV/57-205)

ğölük: at (hayvan) (III/48-71)

ğörpe: körpe (II/34-275)

ğözel: güzel (I/16-32)

ğózel: güzel (III/40-8)

ğözlemek: beklemek (II/37-44)

ğúíme: gülme, gülmek (IV/57-142)

ğum: kum (I/2-100)

ğum: kum (I/24-123)

ğurd: kurtçuk, böcek (I/1-197)

ğurüm: görünce (I/16-24)

ğuşğı: dışkı (VIII/71-32)

ğúşvéslenmek: endişe etmek (IX/77-36)

ğúz: güz (I/17-31)

ğúzler: Güzler Köyü (I/1-30)

ğuzucu: kuzu güden (I/14-108)

ğuzugüden: çoban (IV/57-123)

ğüccüg: küçük (I/1-128)

ğüdmek: gütmek (I/1-166)

ğüleş: güreş (IV/58-11)

ğüleşmek: güreşmek (I/23-22)

ğülgonağ: Gülkonak Köyü (I/1-153)

ğünah yazzığ: yazık günah (I/1-169)

ğüşlüg: sıkıntı (IX/74-88)

Ğ

ğayrın: artık, bundan sonra (I/16-34)

ğoymak: (çay) demlemek (I/7-7)

ğoyun: koyun (I/12-15)

H

habire: ara vermeden, sürekli (VI/66-48)

hacilig: hacılık (IV/51-27)

hadlamak: atlamak (II/35-30)

hağ: sekiz kiloluk ölçek (III/41-24)

haj: Hac (VII/69-65)

hak etmek: bilmek (I/12-74)

halbise: halbuki (I/24-347)

hāle: halay (I/10-124)

halèy: halay (I/24-269)

hamballığ: hamallık (I/24-44)

hamır: hamur (I/2-135)

hanteb: Gaziantep İli (I/2-22)

havid: deve semeri (VIII/71-72)

havza: hafıza (IV/57-198)

he: evet (I/24-14)

hebsi: hepsi (I/24-14)

hèc: hiç (I/24-49)

hècaza gèdmek: Hacc'a gitmek (IV/58-69)

hemi: hem (IV/57-56)

hèr: fer, güç kuvvet (V/60-71)

hergeç: herkes (I/16-110)

heriglig: sürülmüş yer (VII/68-32)

hèriyle hèç olmak: feriyle, gücü ve kuvvetiyle bir şey yapamamak (V/60-71)

herkèc: herkes (I/12-125)

herkeş: herkes (I/24-12)

hèş: hiç (II/37-27)

hısdā: hisse (V/60-162)

hindi: şimdi (I/16-17)

hoca: hoca (VII/69-68)

horag: orak (IX/76-107)

horanta: aile (I/13-94)

hökümed: hükümet (VIII/73-14)

hörmed: hürmet (I/24-185)

hüsüsü: hususi (IV/57-164)

I

ıcığ: azıcık (I/24-199)

ıde: iğde (II/35-48)

iğde: iğde (I/13-43)

ırahad: rahat (I/2-66)

ırahmedlig: rahmetli (IV/57-133)

ıramazan: ramazan (I/24-117)

ıras: rast (I/16-137)

ırbıg: ibrik (II/38-39)

ırk: boy, aşiret (I/1-107)

ırsıgı: rızık (III/49-41)

ırz: iffet (VI/63-66)

ısdambul: İstanbul (I/2-76)

ısıcag: sıcak (I/24-44)

ısıdmak: sıtma tutması (IV/57-216)

ısıtma: sıtma (IV/57-201)

İ

ıdmek: yapmak (V/59-29)

iè: iyi (IX/74-50)

ıglım: iklim (IX/74-37)

ikindin: ikindi (IX/74-44)

ilağa: alaka (II/38-33)

ilān: leğen (I/13-72)
ile: öyle (III/46-49)
ilenmek: ayıplamak, takdir etmek,
beddua etmek (V/61-167)
ilkin: ilk olarak (VII/68-16)
ilkindi: ikindi (II/38-35)
ilkine: ilk zaman (I/11-11)
imece: imece (I/4-10)
inne: iğne (II/37-37)
ipotıg: ipotek (IV/51-69)
irād: rahat (III/46-87)
ircen: heybe (I/18-169)
ireçber: rençber (III/46-7)
ireli: ileri (I/2-14)
issiz: ıssız (I/24-41)
ışcilig: işçilik (IV/58-52)
ışin: için (I/10-43)
ışleñgi: kenarı elle işlenmiş tülbent vb.
başörtüsü (IX/76-97)
ışleñgiş: kenarı elle işlenmiş tülbent
vb. başörtüsü işlemesi (IX/76-97)
ışli: içli (I/2-132)
ışşeg: eşek (II/32-74)
itikaf: itikat (I/18-139)
itişinen: birbirini iterek (rekabetle)
(I/5-36)
ihtikaf: itikat (I/18-140)
iyne: iğne (I/6-16)

K

kō: köy (I/13-6)
kād: kâğıt (I/24-162)

kād: kağıt (II/38-49)
kadirōlu: kadrolu (IX/74-69)
kağmak: hastalıktan iyileşmek (I/1-68)
kalegtel: karakter (I/21-47)
kām olmak: hısım akraba olmak
(IX/76-45)
kaza: nahiye, kaza (I/1-28)
kedli: kentli (VI/63-17)
kelem: lahana yaprağı (VI/64-15)
kelle: baş, kafa (I/2-108)
kes: köpek (I/1-161)
kesgin: Keskin İlçesi (I/1-27)
kesig: kesik, kesilmiş (IX/74-19)
kevreg: gevrek (I/2-136)
kısıg: kısık, kısılmış (I/1-5)
kóbrü: köprü (I/14-26)
koğu: koku (III/40-22)
kók: soy sop, ırk olarak köken
(IV/58-76)
kólge: gölge (II/35-49)
kópeg: köpek (I/1-164)
kótü: kötü (IV/57-226)
kóy: köy (I/1-85)
kö: köy (I/1-79)
köbrü: köprü (I/24-310)
kölge: gölge (I/12-85)
köm: dam, ağıl damı (I/14-24)
kōmeli: çok (V/61-264)
kōmmek: gömmek (IV/57-208)
kúb: küp (I/13-78)
kúfde: köfte (I/16-103)
kúkürd: kükürt (IV/58-109)

ķúltür: kùltür (II/32-30)

ķúrd: Kùrt (II/32-17)

küfde: köfte (I/2-127)

küllüg: dışkısı çok olarak (II/36-25)

kümur: kömür (I/16-45)

künde: her gün (I/2-139)

L

laylon: naylon (IX/76-54)

leçberlig: rençberlik (I/10-16)

lile: lüle (I/16-44)

M

măana: bahane (IV/58-39)

madımalag: madımak (I/15-54)

mafédmek: mahvetmek (I/24-32)

mahmadlı: Mahmutlu Köyü (I/13-11)

malıfıtıracı: manıfaturacı" (I/18-178)

mărifedsiz: becerisi az olan (IV/58-38)

masuz: yapmacıktan (IV/58-72)

masül: "mahsül (I/12-17)

maya: dişi (V/61-27)

mayış: maaş (IV/51-61)

maynë: muayene (III/40-71)

mazud: mazot (III/41-36)

médafa: bedava (V/60-61)

mefad: menfaat (II/30-12)

mefad: vefat (IV/57-128)

mele: mahalle (V/60-109)

melmeket: memleket (I/22-110)

merdüan: merdiven (III/46-69)

merteg: mertek (I/2-114)

meşagğad: sıkıntı eziyet (I/1-24)

meşur: meşhur (I/1-120)

metire: metre (II/38-279)

méydancı: meydan işlerini gören
(I/1-155)

mıgdarlıg: muhtarlık (I/13-6)

mılg: büyük çivi (I/23-22)

mırıg: bataklık (IV/57-208)

misir: mısır (I/13-90)

mitil: yorgan kılıfı (I/17-86)

motur: motor (IX/74-40)

möhim: mühim (I/8-16)

mümkün: mümkün (III/41-28)

N

narpız: yarpuz (VI/63-89)

nefa: besin, gıda (III/42-28)

nêrë: nereye (I/24-18)

nezzed: lezzet (I/16-66)

nizibcilig: hizipçilik (V/62-6)

nolucu: ne olacak (I/8-16)

norman: normal (I/24-35)

O

oba: Göçebelerin konak yeri ve bu
yerlerde yaşayan kimseler (IV/57-23)

oba: oba, boy (I/1-125)

öğramak: rastlamak, karşılaşmak
(I/22-82)

ohalamak: ovalamak (VIII/72-33)

oğumak: okumak (IX/76-9)

oğul: okul (I/8-8)
oğuntu: davetiye (II/33-14)
oğúz: öküz (II/38-75)
omac: elle ufalanmış hamurdan
yapılan çorba (I/12-112)
ombês: on beş (I/24-67)
oñ: ön taraf (II/32-97)
orağ: orak (I/16-28)
osanmak: usanmak (I/24-276)
oymağ: oymak, aşiret (IV/56-7)

Ö

öfelemek: ufalamak (I/2-135)
ölü ölmek: bir kişinin vefatı (I/1-174)
öncüd: ödünç (I/24-263)
öncül: kılavuz, önder (I/17-41)
öndüc: ödünç (II/34-227)
ölecen: öylece (I/18-15)
ören: eski yapı veya şehir kalıntısı
(II/36-11)
ötâ: öteki (IX/74-89)
ökelenmek: öfkelenmek (IV/58-117)
öredmen: öğretmen (IX/74-62)
örenmek: öğrenmek (I/24-31)

P

pabrika: fabrika (I/2-29)
pağlama: bağlama (I/4-13)
pala: çul, kilim vs. şeyler (III/48-125)
paşıh: padişah (I/1-196)
patuz: patoz (I/16-28)
peçe: ocak, baca (VII/68-68)

pëndir: peynir (II/38-81)
pëñgamber: peygamber (II/30-71)
pıroje: (II/38-48)
pırtı: giysilik kumaş (I/3-121)
pişmancalıg: pişmanlık (I/1-42)
porsuğ: kırlarda biten içi dolu, kötü
mantar (I/18-195)
pöhreg: yeraltında kapalı su yolu, künk
(I/10-113)

R

rābed édmek: rağbet etmek (I/1-120)
radas: nadas (VII/68-88)
rahadlaşdırmak: rahatlatmak (IV/57-
58)
rağı: rakı (IV/57-229)

S

sā: sağ (I/1-32)
sāde: sadece (I/1-44)
sādic: sağdıç (II/34-67)
safi: sadece (I/19-62)
sahar: zahir (III/46-52)
sal ġarīe: rast gele (I/24-168)
salmak: bırakmak, göndermek (I/3-
152)
sālam: sağlam (I/1-96)
samırsağ: sarımsak (I/13-67)
sapa: (I/24-267)
sāsı: saksı (II/30-73)
satı: zaten (VII/68-9)
savol: sağol (V/59-45)

segzen: seksen (I/13-6)
sekizen: seksen (I/16-6)
sël: sel (III/40-15)
senado: senato (I/1-139)
sılamak: sızlamak” (V/59-38)
sınmak: sığmak (I/5-32)
sır olmak: evlenmek (I/12-23)
sıtır étmek: setir etmek, evlendirerek
namusunu korumaya almak (I/10-93)
sîr: sığır (I/12-15)
šîêrédmek: seyretmek (I/24-9)
siKorta: sigorta (IV/58-50)
siñ siñ: düğünlerde oynanan bir tür
oyun (IV/58-11)
sõlemek: söylemek (IX/74-91)
soflanmak: öfkelenmek, şikayetçi
olmak, söylenmek (I/1-35)
soğum: lokma (I/5-143)
sōna: sonra (I/24-48)
sonta: sondaj (I/13-36)
sōra: sonra (I/1-145)
sorudmak: ayakta beklemek (V/60-89)
sorum: soru (III/48-106)
sōuğ: soğuk (I/24-49)
soyğa: soyka, ölünün üzerinden çıkan
giysi, uğursuz şey (V/60-81)
suşlu: suçlu (V/62-67)
sökün etmek: kitle halinde hareket
etmek (I/12-51)
sūan: soğan (III/46-60)
sufalı: safalı (VII/69-67)
susa: şose (II/35-66)

suvan: soğan (III/48-101)
suy: su (VII/70-10)
süd: süt (I/1-122)
sülale: soy (I/1-17)
sürme: takip etme (II/34-256)
sürükmek: devam etmek (IV/57-18)
sürünmek: sürünmek (I/2-33)

Ş

şağlı: şarklı, doğulu (IV/58-75)
şahriye: şehriye (I/16-108)
şalı: çalı (I/10-42)
şavan dede: Şaban Dede (yatır)
(VIII/71-39)
şè: şey (II/32-43)
şekmek: çekmek (I/10-124)
şerli: şehirli (III/46-27)
şiele: şöyle (I/16-44)
şifcilig: çiftçilik (VIII/72-48)
şifor: şoför (I/8-22)
şikād: şikayet (I/1-169)
şikadlen: şikayet etmek (I/24-283)
şindi: şimdi (III/46-27)
şõle: şöyle (IX/74-53)
şō: şu (I/13-61)
şora bura: şöyle böyle (I/1-46)
şuncacı: şu kadarcık (I/24-187)

T

tağ: tahta (I/4-16)
tahrana: tarhana (I/18-112)
talla: tarla (IV/53-67)

tapıqlamak: sırtını sıvazlayarak övmek
(I/22-66)

tazzigli: tazyikli (VI/65-105)

teg: tek (I/24-9)

tegdimeg: tek hale getirmek (IV/53-49)

tegral: tekrar (I/17-91)

televizon: televizyon (I/24-32)

temam: tamam (IV/58-46)

temelli: tamamen (IV/51-56)

temmus: temmuz (I/2-64)

tene: tane (IX/74-87)

teris: terhis (IV/57-185)

teröris: terörist (V/62-68)

têş: test (I/16-20)

tevil: çeşit (I/16-106)

tiren: tren (I/8-9)

tirillonuğ: trilyonluk (I/24-91)

toblamak: toplamak (I/13-43)

tobrağ: toprak (IV/58-46)

toğdur: doktor (I/2-88)

toğanmak: dokunmak (I/1-5)

topuğlu: güzel kadın (III/43-59)

tosbağa: kaplumbağa (IX/76-127)

toşgafa: kaplumbağa (IX/76-130)

tökezidmek: tökezletmek (I/12-63)

tökez yañaz: tökezleyip yuvarlanmak
(I/1-171)

töllü: ucuz, uygun, elverişli (I/5-118)

tūla: tuğla (I/24-354)

tülbed: tülbent (I/13-76)

tümden: tamamen (I/13-32)

türgmen: Türkmen (I/1-153)

U

uçmak: göçmek (VI/66-26)

urgancı: arazi ölçümü yapan kimse
(I/5-11),

ukumuşluğ: okuryazarlık (III/46-11)

uñ: ön taraf (II/38-78)

ūramak: uğramak (I/12-68)

urgancı: kadastro görevlileri (I/5-11)

uşağ: erkek evlat (I/12-23)

uyanmak: ayağa kalkmak, iyileşmek
(I/1-69)

uylaşdırmağ: denkleştirmek (IV/51-70)

uyuqlamak: uyuklamak (IV/57-112)

Ü

üc: üç (I/13-22)

üddürmek: kumarda kaybetmek
(I/1-165)

üfelemek: ufalamak (I/12-111)

ülaka: alaka (I/24-165)

üleşmek: paylaşmak (V/61-311)

ülüzgar: rüzgar (II/35-44)

ünnü: ünlü (I/24-83)

üseyin: Hüseyin (IV/57-15)

üşüdme: üşüme (IV/57-205)

V

varaşana: varken (I/24-58)

veran: virane (II/29-14)

vèrem: verem hastalığı (I/2-92)

vilât: il, vilayet (I/1-26)

Y

yaban: yabancı, el (I/16-24)

yadsın: yatsı (II/32-60)

yaḥı: yakı (VIII/71-15)

yahnı: yahni (I/16-103)

yalama: dudak ve yüzde çıkan bir hastalık (VI/65-135)

yā: yağ (V/62-48)

yālīg: yazma (I/12-10)

yalıñ: sadece, yalnız, tek başına (I/1-184)

yalıñızlıg: yalnızlık (VIII/73-26)

yamalık: yama olarak kullanılan parça, daha sonra evlenilen hanım (IV/57-105)

yamaş: yamaç (I/13-61)

yāmır yaş: yağmur yağ (I/24-48)

yāmır: yağmur (III/40-15)

yanmak: üzölmek (III/46-81)

yanaşīg: yan taraf (II/26-10)

yanè: yani (VIII/73-80)

yanına düşmek: arkadaş olup birlikte gitmek (V/60-19)

yaniyè: yani (III/49-33)

yañlışmak: yanılmak (I/16-36)

yapıldıg: ıssız (III/46-73)

yassıldmak: yassı duruma getirmek (I/2-136)

yaşıt: yaşıt, aynı yaşta olan (VIII/73-7)

yatır: (II/34-233)

yavıg: yavuklu'dan (yavuklu: sevgili) (VIII/71-11)

yavralmak: yalvarmak (III/41-29)

yavrı: yavru (II/29-10)

yavşān: Yahşihan İlçesi (VI/64-25)

yèdmek: doğmak (I/15-37)

yèdeg: çekilerek götürölen hayvan (at, eşek) (I/20-75)

yèñi: yeni (I/24-115)

yèñışden: yeniden, tekrar (VII/68-87)

yèsir: esir (III/42-22)

yèşillig: yeşillik (I/13-51)

yetirmek: yetiştirmek (V/60-142)

yıḥamak: yıkamak (I/21-53)

yīn: yığın (II/32-64)

yırağ: uzak (I/3-149)

yīan: yiğen (III/41-24)

yimek: yemek fiili (I/13-89)

yinmek: (yemek) yenmek (I/13-88)

yirimemek: yürömek (III/46-36)

yitmek: itmek (I/16-33)

yoḥ: yok (I/13-78)

yoḥarı: yukarı (IV/53-73)

yōkanadan: doğmadan önce (I/24-69)

yoñmak: yontmak (I/1-176)

yoñga: (II/34-230)

yōrd: yoğurt (I/13-72)

yörömek: yürömek (I/8-9)

yörög: Yörök (II/32-31)

yuğurmak: yoğurmak (II/34-226)

yuka: yufka (I/2-134)

yumru: (II/34-229)

yunaḥ: çamaşır yıkanan yer (VIII/71-71)

yülüğlemek: kuluçkaya yatmak (I/12-81)

Z

zabah: sabah (I/2-45)

zabahleyin: sabahleyin (I/24-53)

zabalêyin: sabahleyin (I/24-280)

zaral: zarar (I/1-133)

zata: zaten (VI/66-10)

zebse: sebze (I/23-9)

zerhoş: sarhoş (I/13-101)

zêtin: zeytin (I/2-142)

zır: koyu, ileri derece (I/1-93)

zobo: iri yarı (V/61-27)